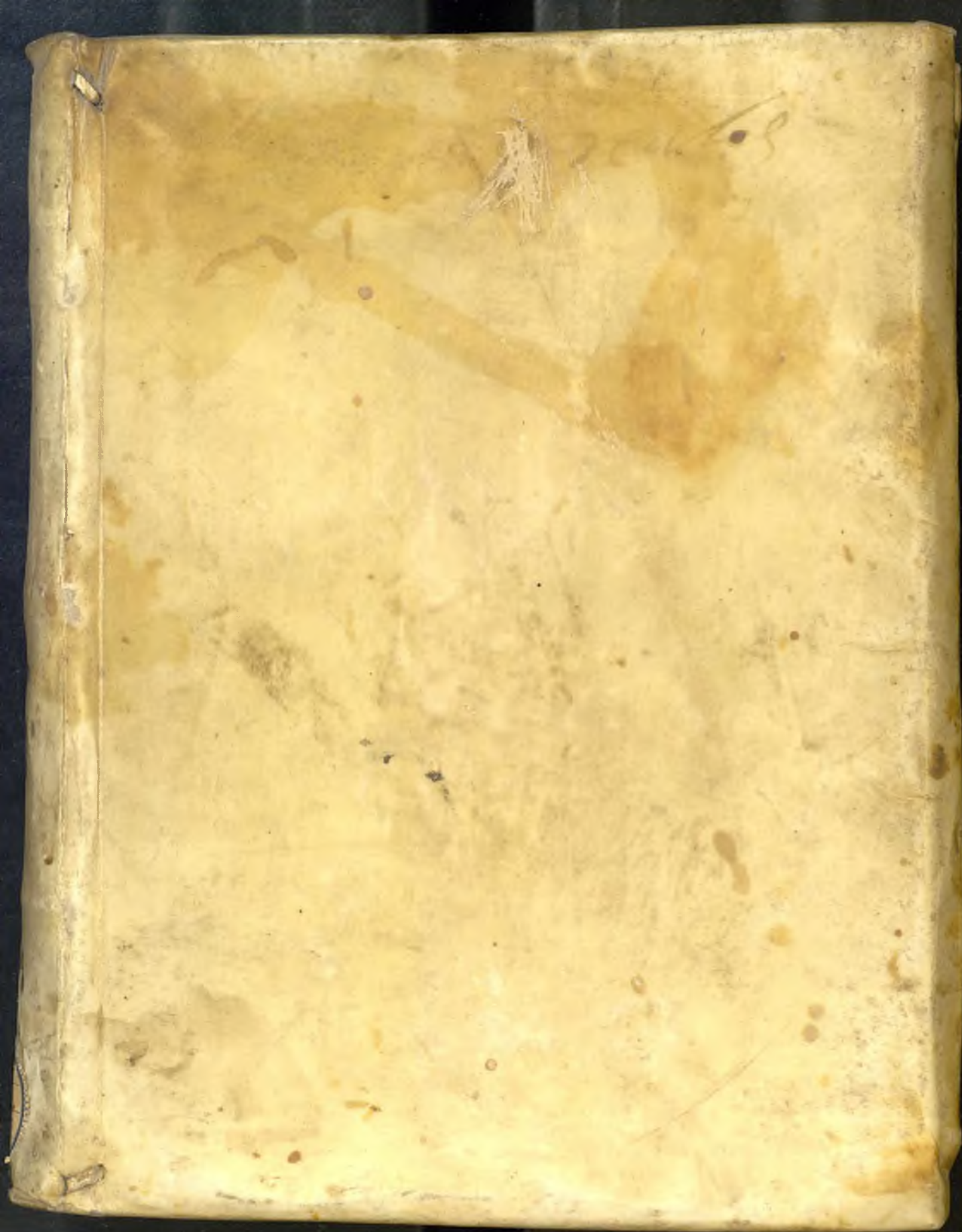

1885

Handwritten text, possibly a title or name, written vertically in a cursive script.

No. A
21-185

~~19.a. 2.~~

~~11.~~

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22

~~19a - 5 - 11~~

PLANTAS
A
21
PAGE
SHEET 185

509308112

~~19a. 2.~~

~~11.~~

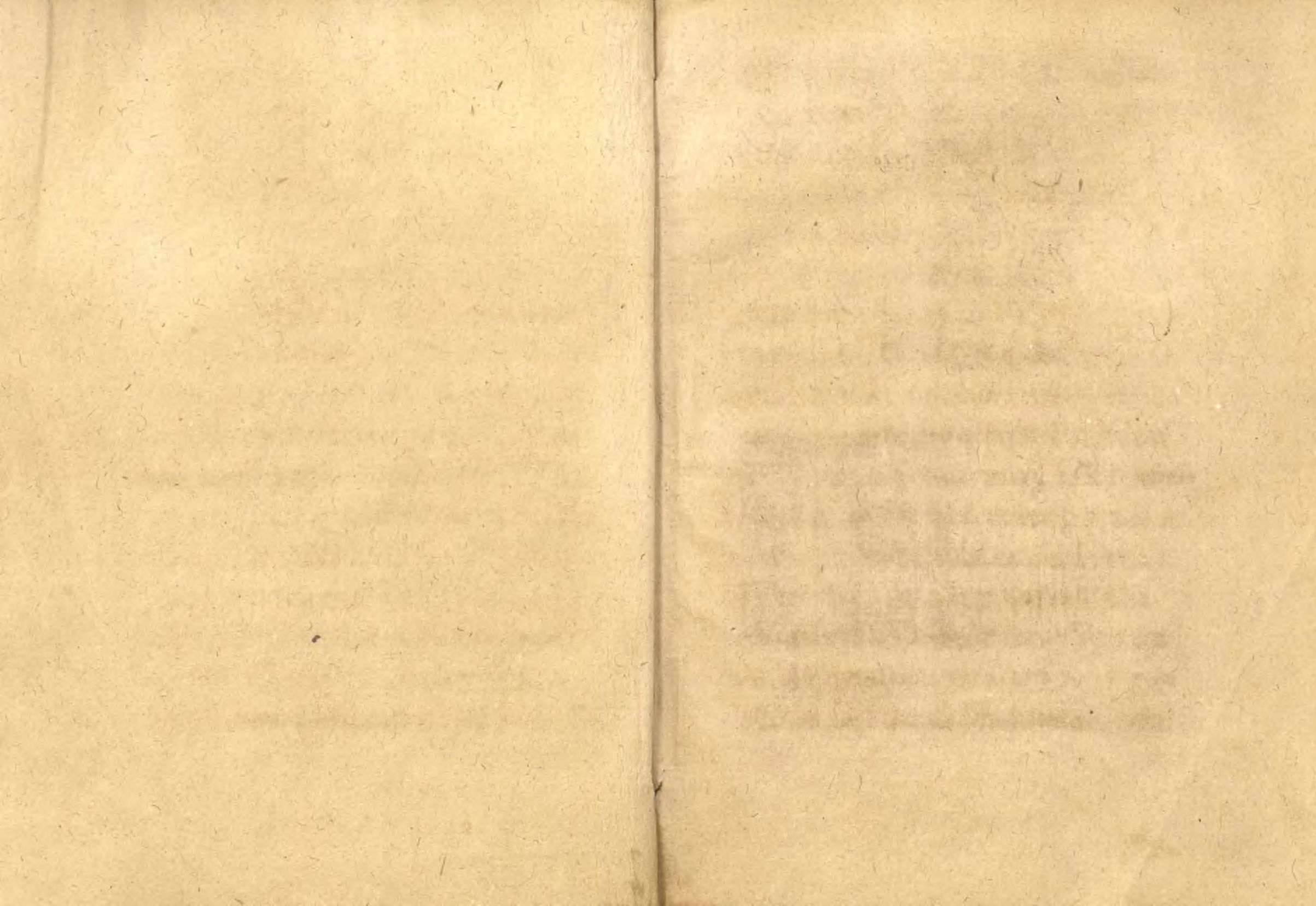
~~19a - 5 - 11~~

№	1
8-115	
Table	A
№	21
№	185

509308112

129172

*Alf. de la
Com. de la
de Granada
Bij*

PHILIPPO IV.
HISPANIARVM
ET
INDIARVM
REGI.

EGATI simula-
crum, hisce lineis
& coloribus adum-
bratum, MAIE-
STATI TVAE si-
sto confecroque,

Ô DESIDERIVM GENERIS
HVMANI, qui longè illustrissimas

* 2 mit-

mittis & admittis Legationes. Sed
mittis eo decreto, admittis eo zelo, vt
in Orbe Christiano quisque fruatur
illo Tranquillitatis bono, sine quo
bona sua nemo nouit aut possidet.
Nimirum Salus Publica Potentiæ
tuæ cura est: in hoc Potentissimus,
vt à Populis Prouinciisque Cladem
& AERumnam arceas. Hinc sum-
mam Fortunam tua æquat Pietas
regitque

— *ab ortu*

Solis ad Hesperium cubile,

& propriè regnum tuo obtinet in
Regno. Habeant Stellæ Solem suum:
in terris Stellæ, Principes sunt; quibus
vt augustam iubaris tui facem siue
com-

communicas siue præfers, æternis Re-
gendi Virtutibus proximum Numi-
ni Nomen & promeritus es & ade-
ptus. Mores tui quia Cælum respi-
ciunt, sanctissimi sunt; consilia & im-
peria quia Deum sequuntur, iustif-
sima. His foris inuictus, domi secu-
rus, efficere potuisti, vt quantum Po-
tentia terreat, Clementia alliciat re-
creetque. Sed Inuictum vel hostes
confessi sunt: Securum, Subditorum
ille Affectus facit, quo nemo domi
populum amantiorem habet, vel ob-
sequentiorem: quippe cum tuis vbiq;
in Regnis (res alibi difficilis, alibi et-
iam incognita) firmissimo nexu co-
hæreant LIBERTAS & IMPERIUM.

* 3

Et

Et quia Legum constantiam semel induisti, quæ similes sibi semper & eadem omnibus; in Rege Legem, in Lege Regem omnes agnoscunt. idem nempe esse credunt & experiuntur vtrumque, & Regem & Legem. Hinc fit, vt Diuini Numinis fauentiâ, & occultâ animorum velut claue, vel maxima impetres prius quàm imperes: fitque, vt in tantâ Ditionum copiâ atque distantâ nusquam censearis abesse. Scilicet Astrorum & Planetarum Princeps Cælo non digreditur, & tamen radios atque virtutem nusquam non communicat, Vniuersum lætitiâ vt luce perfundit. Eapropter hac Opti-
mi

mi Imperij Aurorâ quoties tui copiam mortalibus facis, verè Hercules Hesperius diceris, fidus amoenum & salutare. Hac luce, hac fiduciâ LEGATVS iste meus sese erigit; & tamquam Legationes tuas quodammodo exprimeret aut sequeretur, MAIESTATIS TVAE subire audet oculos, tua tibi repræsentare. Eaque tutelâ dum communis scenæ theatrum inambulabit, grauissimorumque iudiciorum aleam sustinebit Liber; spectetur Legationum quidam Typus, Prudentia quid valeat in humanis Regnis. Tu verò, REGVM POTENTISSIME, Legationes pergesmittere, vt nihil vspiam sit MA-

IA-

IESTATIS & BENIGNITATIS
TVAE radiis vacuum: perges admit-
tere, vt Fortissimum, Iustissimum,
Pientissimum venerentur omnes ac
suspiciant. Iniecto enim Ambitioni
fræno, non vt foris noceas, sed domi
vt prosis, nec quàm extensis & diffu-
sis, sed quàm firmis tranquillisque
Regnis iustè imperes, seria & sancta
iam tibi meditatio est. Tum genero-
sissimo pectori is ardor insidet, Suspi-
cionem exteris, tam finitimis quàm
longinquis, fido prorsus Candore
abstergendi atque excutiendi; ob
quam, ad Formidabilis Hispaniarum
Potentiæ Insignia, pridem Pauore
atque Astu excubare non desierunt,
quos

quos non tam de alieno inuadendo
quàm de suo defendendo sollicitos
esse cogit sua vel Diffidentia vel Im-
becillitas. Sic quæ Sceptra tibi Vte-
rus dedit, cælestis hæc Virtus bono-
rum affluentia & Pace (& hæc Belgas
ô tandem respiciat!) beabit. Si vota
votis cumulo; Vnitis sic Christiano-
rum animis & armis, Legationes me-
liori quoque fide coëant: & si quæ
vtilis vsquam cautelæ, exagitent &
seruire compellant illum, qui nunc
exterorum discordiâ & cunctatione
Magnus Dominus Libertatem om-
nibus inuidet aut eripit. Huc magno
zelo & exemplo Præire, Hispanum
est, Tuum est; cuius victricibus armis,

**

ceu

ceu vniuersim Christianæ Regionis
& Religionis propugnaculis, potissi-
mùm debetur, quòd reliqua Euro-
pæ conditio sub Turcico non gemat
iugo. Potenti Deus dexterâ benignus
aspiret, publico Christiani orbis bo-
no! Ita voueo: & me,

MONARCHA MAXIME,

Sacræ Catholicæ MAIESTATI TVÆ

æternùm deuoueo

Fredericus de Marfelaer.

LECTO-

LECTORI.

NE præsens otium aliter quàm
velis loce, Lector, scriptio-
nis huius usum & scopum habe.
Nihil hîc mendaci sponde-
bo titulo, quod bonâ fide non
exsoluam. imò quidquid id fuerit, ne meo quidem
iudicio definietur: ad tuum appello. LEGATI
munus arduum, augustum, examinare & in-
signire studium fuit; paucorum antehac manu
tractatum, paucorum ingenio expolitum. Res au-
tem spectari potissimùm & sectatus sum: ut quæ
validius exprimerem, methodo differere placuit;
eo ceterùm contextu, cui non nihil constet neruorum
& medulla, plus tamen fiducia quàm cura: hoc ni-
mirum sine, ut calamus usui, non usus calamo
subseruiret. Quod ausus sum, exemplo Vetustatis

ausus sum, quæ generosius tractavit ingenij opes
& uberius dedit. Agere profecto Legatum quàm
scribere honorificentius est, Reipublica etiam uti-
lius. Ego verò sic scripsi, quemadmodum agi pos-
sit. Volumine, quàm rei ferat maiestas, minore,
summum & propè diuinum munus represento.
Quis dignè igitur post Regem, Regis, post Princi-
pem, Principis personam sustineat; si longum est
legere, hîc videbis. Quæ enim Κηγορειον propera-
rat edere, seuerius ad limam & lineam reuocata
recensui, non ut mihi blandiens Auctòr, sed ut
Lectòr: refrigerato videlicet inuentionis amore.
Et hæc quidem Magnatibus quibusdam ita pla-
cuerunt, ut protinus manumittenda fuerint, nisi
displicere ipse vellem, qui dignis eorum postulatis
haud libenter quidquam recussem. Quia autem
forma rerum, appendices, ambages infinita sunt,
hîc maximè rara, grandia & graua attigi &
protuli

protuli siue Dogmata siue Exempla. Et dogma-
ta quidem, quæ nec plausum ambiunt, & à fucò
remota sunt; & è quibus sigillatim ceterorum, quæ
dicenda videbuntur, & ratio colligatur & re-
gula: quæ nonnihil denique ad Institutionem Ci-
uilibus & Moralis vitæ conferant. Exempla et-
iam ab aliis facta esse ostendunt ea quæ suaden-
tur, animùmque mirificè erigunt, dum videt
non noua, non humanis viribus vel euentibus
maiora proponi. Porrò cum Principis Oratoris
suffragio, præpotens ea sit & gloriosa Philosophia,
quæ Iure Ciuili & Legibus stabilitur; plurimo-
rum Jurisconsultorum placita huc citare potuis-
sem, atque (ut fieri solet) infinitarum legum le-
giones pro sententiâ & argumento adducere; ni
veritus fuisset dictionis fluxum interfectione
hiulcum reddere, ad pompam, imò ad confusio-
nem, ad tedium potius quàm ad usum. Le-

ges Ratio facit & Prudentia: hinc meos propè
rimulos diductos esse, diligens scrutator animad-
uertet, unde & leges ipsa formantur & illu-
strantur. Par causa fuit, cur Auctorum nomi-
na plerumque non expresserim, & Græcicis ferè
abstinuerim. Quid? quod iis hæc quoque scripta
sunt, quibus Attica varietatis dialectos legumq;
asteriscos (cum norint etiam) morosa sententia in-
tercapedine perlegere, ut plerumque non lubet, sic
nec vacat. Cogita verò, Lector, & in hoc ar-
gumento Arcana quadam esse, insinuanda magis
quàm indicanda qua tanti ministro muneris in-
cumbant. Utq; secreti ubique religio est; ita &
hic Harpocratis digito comprimenda quadam
sunt, nec vulgo vulganda: quadam apud eos,
penes quos Imperij cardo voluitur, occulta & se-
pulta lateant: scilicet cuiuslibet chartæ angustius
maiora, sermone meliora. Etiam Solis & Ma-
gno-

gnorum illorum Luminarium luce dum fruun-
tur mortales, suspicere datum est, non inspicere.
Seruare modum conatus sum: atque utilitati
passim ut studui, sic etiam breuitati, quod Ma-
gnis & Principibus civis hæc scripta sint. sic ta-
men ut nec in breuitate copiam otiosi desidera-
turi sint, nec in copiâ breuitatem occupati.

Equidem Ill^{mos} atque Excell^{mos} Heroës CAR-
DINALEM ALPHONSVM DE LA CUE-
VA, & Felicis Memoria DN. BALTHASA-
REM DE ZVNIGA intuitus sum dum scribe-
rem, quorum illustri Prudentia & Magnificen-
tia Exemplo Legationes laudatissima fuerunt,
meritaque in Vniuersam Rempub. Christianam
nobilis, nec in Orbe nisi cum Orbe interitura. Er-
rat quippe, quisquis autumat, Viuendi normam
certius è Scriptis, quàm Scribendi formam è Vitâ
& Moribus desumi posse.

Hoc

Hoc sanè consilio LEGATVS iste meus formari primum cœpit: & posteaquam cum non paucis prima nota viris, qui obibant aut ambiebant Legationes, vel ipsi dirigebant, familiarior intercessit consuetudo, Simulacrum præstantissimi muneris validioribus conatibus producere & illustrare perrexi. Ut isthoc cum gratuiti obsequij, tum publici commodi & honesti iure confidam impetrare à bonis, ut faucant; ab improbis, ne laudent. Quid verbis opus est? Ut certius indices; scrutare, Lector. Ego prout calculum hic tuum experiar, amabo ipse consilium meum, vel damnabo.

SERIES

SERIES
DISSERTATIONVM
LIBRI PRIMI.

DISSERT. I. <i>Imperium & Administratio.</i> pag. I.	DISS. XII. <i>Specie præstans, ac firmus corpore.</i> 38.
DISS. II. <i>Legati Nomen & Munus.</i> 2.	DISS. XIII. <i>Iuuenisne, an Senex?</i> 44.
DISS. III. <i>Dignitas.</i> 8.	DISS. XIV. <i>Opulentus.</i> 47.
DISS. IV. <i>Neçessitas.</i> 10.	DISS. XV. <i>Munificus.</i> 49.
DISS. V. <i>Electio.</i> 13.	DISS. XVI. <i>Continens.</i> 54.
DISS. VI. <i>Fama.</i> 20.	DISS. XVII. <i>Non vinolentus.</i> 56.
DISS. VII. <i>Sacramentum.</i> 23.	DISS. XVIII. <i>Non rixosus.</i> 61.
DISS. VIII. <i>Fides.</i> ibid.	DISS. XIX. <i>Non morosus.</i> 63.
DISS. IX. <i>Excusatio, Coactio.</i> 32.	DISS. XX. <i>Gratus excipienti.</i> 67.
DISS. X. <i>Legatus indigena sit.</i> 34.	DISS. XXI. <i>Non adulator.</i> 76.
DISS. XI. <i>Genere nobilis.</i> 35.	DISS. XXII. <i>Publicè spectabilis.</i> 81.
	*** DISS.

DISS. XXIII.	Religionis, Vestis & Urbani- tatis patriæ tenax.	87.	DISS. XXXI.	Polytropus.	139.
DISS. XXIV.	Eruditus.	92.	DISS. XXXII.	Aduersam fortunam exper- tus.	141.
DISS. XXV.	Eloquens.	98.	DISS. XXXIII.	Intrepidus.	143.
DISS. XXVI.	Facetus, non dicax.	101.	DISS. XXXIV.	Temporarius.	154.
DISS. XXVII.	Linguarum peritus.	106.	DISS. XXXV.	Lentè festinans.	157.
DISS. XXVIII.	Peritus lectionis, scriptio- nisque.	108.	DISS. XXXVI.	Circumspectus.	160.
DISS. XXIX.	Prudens.	109.	DISS. XXXVII.	Memor.	161.
DISS. XXX.	Non ignarus Aule quam adi- turus.	119.	DISS. XXXVIII.	Astutus.	163.
ROMAE.	120.	DISS. XXXIX.	Simulando ac dissimulando te- ctus.	168.	
PRAGAE.	127.	DISS. XL.	Verax.	172.	
MADRITI.	128.	DISS. XLI.	Fidus, ne nimium fidat.	176.	
PARISIIS.	129.	DISS. XLII.	Felix.	181.	
LONDINI.	130.				
CRACOVIAE.	132.				
VENETIIS.	133.				
CONSTANTINOP.	135.				

LIBRI

LIBRI SECVNDI.

DISSERT. I.	Legationum discrimen.	184.	DISS. XIII.	Inuiolabilis.	259.
DISS. II.	Color & pretextus.	189.	DISS. XIV.	Quo iure conueniendus?	276.
DISS. III.	Instructio ambigua.	192.	DISS. XV.	Quâ polleat iurisdictione, præ- rogatiua, immunitate?	278.
DISS. IV.	Mandata.	197.	DISS. XVI.	Comites, famuli, affecla.	284.
DISS. V.	Quaedam non scripta.	207.	DISS. XVII.	Corycaei.	293.
DISS. VI.	Fidei (&) Auctoritatis tesse- ra.	209.	DISS. XVIII.	Vxorne comes?	297.
DISS. VII.	Legatio libera.	212.	DISS. XIX.	Legationes ad inimicos.	303.
DISS. VIII.	Legatus qui decipiet, decipien- dus.	213.	DISS. XX.	Interdum dolose.	313.
DISS. IX.	Unusne mittetur, an plures?	218.	DISS. XXI.	Per Legatum bella.	316.
DISS. X.	Vnus an plurium simul Lega- tionum capax?	226.	DISS. XXII.	Deditio.	322.
DISS. XI.	Annuus, an perpetuus?	233.	DISS. XXIII.	Induciae.	326.
DISS. XII.	Quomodo excipiendus?	239.	DISS. XXIV.	Pax.	332.
			DISS. XXV.	Seditio sedata.	337.
			DISS. XXVI.	Nuptiae, Affinitas.	346.

*** 2 DISS.

DISS. XXVII.		DISS. XXXVII.	
Fœdera & Auxilia.	354.	Fandi momentum.	436.
DISS. XXVIII.		DISS. XXXVIII.	
Culpa aut calamitatis deprecatio. Solamen. Congratulatio. Odij incitamentum. Munerum latio.	368.	Dicentis habitus.	439.
DISS. XXIX.		DISS. XXXIX.	
Principatus acquisitus, firmatus.	377.	Responsa Principum.	440.
DISS. XXX.		DISS. XL.	
Hodierna Principum in Ditionum Iuriumque momentis Simultas Legato dignoscenda.	396.	Consilia.	456.
DISS. XXXI.		DISS. XLI.	
Legati admissio ad Principem.	397.	Officium epistolare.	460.
DISS. XXXII.		DISS. XLII.	
Loci & congressus ratio.	405.	Occultè scripta.	471.
DISS. XXXIII.		DISS. XLIII.	
Enuntiatio mandatorum.	416.	Nonacula & Spongia Calumnie.	474.
DISS. XXXIV.		DISS. XLIV.	
Quà linguâ?	423.	Legati reditus.	480.
DISS. XXXV.		DISS. XLV.	
An per Interpretem.	425.	Lautia.	483.
DISS. XXXVI.		DISS. XLVI.	
Charaeter dictionis.	429.	Renuntiatio.	488.
		DISS. XLVII.	
		Stipendia.	494.
		DISS. XLVIII.	
		Praemia.	496.
		AD LEGATVM PARANESIS.	500.

FRE-

FREDERICI DE MARSELAER
E Q V I T I S
L E G A T V S.

LIBER PRIMVS.

DISSERTATIO I.

Imperium & Administratio.

VNUM inter omnes eminere, magnum est: ab vno regi plures, quodammodo diuinum. Illud, nomine & splendore Principis; hoc, ingenio & imperio continetur. Nomen quidem splendorque, fortunæ; ingenium imperiumque, sapientiæ opus est. Sed vtrumque etsi partim magnitudine, partim diuinitate eximium; auxilio atque ministerio indiget. Sic toti naturæ, Solis iubar sufficit: & plura tamen sidera tantum excipiunt lumen ac dispensant, dispari gradu, virtute, munere. Deus ipse quo nihil est maius, sine quo nihil est omnino magnum, dum potest omnia, non omnia tamen per se agit: naturâ tamquam ministrâ, & rerum causis secundis, tamquam instrumentis decretorum suorum vtitur, ad conseruationem, ordinem & ornatum vniuersi. Princeps quisquis est, hominibus impe-

A rat,

rat, sed tamen homo. Assumit igitur & euehit, qui in partem curæ, & sic dignitatis veniant, viros sapientes, nec non expertæ virtutis, fide & auctoritate instructos. Pu-tes, veterum Persarum ritu, plures imperantis oculos, aures, manus esse; & à capite minora hæc membra, & maximè occupata dependere. Ita qui vbique adesse non potest; videt, audit, agit omnia, & aliquam numinis conditionem vsurpat. Quapropter summa hæc cura esto, vt oculi isti, aures, manus vitio careant; vt à publico arceantur munere qui improbi sunt; sed maximè qui celatâ malitiâ se insinuant. Sæpè enim in speciem sana & venusta membra, intus saniam tegunt, luemque ac labem per vniuersum corpus deriuant. Sanè Ministrorum felix solertia, nunc pars, nunc origo, interdum cumulus est salutis publicæ: contra socordia, nequitia, infelicitas, ea progignunt mala, vltra quæ malum nullum est. Vnde si à multis retrò sæculis maximorum Imperiorum fortunam memoriâ repetamus; liquebit ilicò, omnem felicitatis laudem promptitudine atque prudentiâ Ministrorum, & potissimum Legatorum (de quibus hîc nobis, cum bono Mercurio, labor sumitur) magis stetisse, quàm ingenio Principum: turpitudinis verò atque calamitatis ignominiam culpâ eorundem introductam.

DISSERT. II.

Legati Nomen & Munus.

LEGATI autem munus ipso propemodum nomine continetur. Etenim à legando Legatus, tamquam missus; imò à legendo, quasi prius lectus, vt publicum nego-

negotium peregrè, & auctoritate publicâ agat: sed in togâ, non in sago; ingenij & eloquij propriè viribus, non armorum aut manus. Qui verò legitur, etiam eligitur, optimus ex optimis, primus è primis. Apud Romanos tamen non minùs sorte interdum & vnâ, quàm suffragio Legati constituti sunt: ne, vt apud Tacitum Marcellus Eprius indicat, ambitioni aut inimicitii locus foret. Sic ad Atticum scribens Cicero, suam, ait, cum de Legatione mittendâ ageretur, primam sortem exisse: censuisse tamen Senatam, vt in vrbe retineretur. Aliquando etiam alios quidem sorte, alios suffragiis electos, eandem simul Legationem obijisse, Dio Cassius narrat. Vtpote forti aliquid fatalis propensionis ac necessitatis inesse superstitiosa credidit antiquitas. Hinc illud Maronis:

— *Hic exitus illum*

Sorte tulit. —

Ast modò, discussis tenebris veteris cæcutientiæ, absit cæcus fortunæ calculus, vbi de publicâ felicitate aut infelicitate certatur. Vnâ mores discerni nequeunt: iudicij libertate opus est & trutinâ. Adeoque electio rarò fallat aut malè cedat, fors plerumque. Alioqui cur litibus caudicus, ægritudini medicus, classi vel exercitui præfectus non quærat sorte?

Sit igitur Legatus, quemadmodum dicitur, lectus & electus: idque vel omnium arbitrio, vbi plures imperant; vel vnus, vbi feliciùs omnes subesse vni didicerunt. Electus autem exploratæ virtutis, & qui dignè secum faciem auctoritatemque Reipublicæ suæ, siue Principis, ferat. Hoc exemplo Bocchus apud Sallustium, ex omni copiâ necessariorum quinque delegit, quorum & fides cognita, & ingenia validissima erant: eosque ad Mariam, ac deinde

de Romam ire iussit, rerum agendarum plenâ potestate instructos. Legatus verò etiam Orator appellatus est. *Orator*, inquam, ab oratione: ore enim & sermone magis, quàm litteris negotia tractat: vel tum maximè aptus huic mûneri, cum facundiâ excellens. Tamen & qui rogaturi siue precaturi mittebantur, Oratores quoque olim fuere.

Jamque Oratores aderant ex Urbe Latinâ,

Velati ramis oleæ, veniansque precantes.

Sed vel pacis, vel belli causâ mitti Legati solent. Qui de pace ageret, Romanis olim *Caduceator*, à caduceo dicebatur. Caduceus virga Mercurij erat, candida, complexu anguium ornata, atque adeò geminum postea Amaltheæ cornu sustinens. Quæ omnia, & mystica sunt, & passim explicata. Mercurius enim quid nisi sermonis potestas est? Virga candida, quid nisi loquentis veritas & rectitudo? Anguium complexus, quid nisi pacis & concordie vinculum? Cornua Amaltheæ, quid nisi otij & tranquillitatis bona? Est igitur Caduceator, veteris Poëtæ verbis,

— *vox Regum, lingua salutis,*

Fœderis Orator, pacis via, terminus iræ,

Semen amicitie, belli fuga, litibus hostis.

Peculiari autem vocabulo, qui bellum indicebat, *Fecialis* fuit, à fide & faciendo dictus. Atque is nullo armorum præsidio munitus, aut satellitio stipatus erat; vt sci- rent omnes, quò minus ad offendendum instructus es- set, maiori scelere, vel lædi, vel violari. Sic velut nefas du- cebant veteres, ad arma decurrere, nisi aut ipsi impereren- tur, vel eos præmississent qui arma denuntiaret. Olim ista: hodie imago dumtaxat, & Caduceatoris, & Fecialis in *Heraldo* (quemadmodum appellamus) seu Rege Armo- rum durat, qui paludamentum, Principis sui insigniis pi- ctum.

etum gestat, & veste, nec non colore ipso Imperij dignita- tem exhibet; dum aliquid semel, & sine longiore absentia deferendum vel nuntiandum. Et religiosè quidem quæ mandata sunt deferunt aut nuntiant Heraldj; & apud singulos Principes (dummodò muneris sui instituta cal- leant) diuersis ritibus. Ceterum Legati ipsius nomen la- tius aliquando patuit. Nam & militiæ Præfecti, per quos arma apud exteros mouebantur, & Præsides prouincia- rum, quibus iurisdictio demandata erat, Iustinianeis titu- lis Legati dicti sunt. Legati autem eiusmodi, tamquam Regij muneris vicarij, Vice-reges hodie appellati. Nobis autem *Legatus* propriè is est, qui publicè lectus, publicè et- iam missus, negotium publicum publicâ auctoritate peregrè agit. Eligitur ab eo, mittiturque, qui legandi potestatem habet: & ad eum, qui pari potestate & supremâ iurisdictione præ- ditus est: qui nulli tributarius est; aliena iussa aut imperia non moratur. Pari, inquam, non opibus, aut finium mo- do, sed conditione regnandi, & fastigio dignitatis. Eligi- tur, qui mitti dignus est, prudentiâ, probitate, eloquentiâ conspicuus: etiam, vt quibusdam placet, euphoniâ nomi- nis; qui omen ab ipsâ appellatione deducunt. An super- stitiosi? definire nolim: excusandi fortassis, quando eius- modi negotium est, in quo tractando Legati felicitate sta- tur magis, quàm valore causæ. Grandem Cabalistæ em- phasim consistere somniant in nominum significatione: quot characterum, quot syllabarum sint; quo ordine, nu- mero, sono. Voluntque maximos olim Vates hac conie- cturâ non inaniter vsos: sic fausta vel infaustra casuum il- labi, terminari. Sed somniant etiam infomnes. Ad Leuty- chidem Lacedæmonium, scribente Herodoto, Samij, à Persis oppressi, Legatos clam miserant, auxilium quo ty- ranni-

rannidem excuterent, implorantes. Qui verba tum faciebat, hoc imprimis persuadere Græcis conatus est, ne subesse dolum suspicarentur. Tum interrumpens Leutychides, siue casu, siue ominis gratiâ, Hospes, inquit, Samie, quod tibi est nomē? Hegesistratus, ait ille. Iterum Leutychides: Accipio pro augurio Hegesistratum: nauigemus. Sanè ipsum nomen, nauigandum esse, quodammodò commonebat, *ductum copiarum* significans. *ἡγῆσις* enim ductus est, à verbo *ἡγέομαι*, *ἡγεῖται* exercitus. Et huius quidem nominis etymologiam explicare libuit, ne quis deinceps solemni errore deceptus, censeat, vim nominis huius obscuram esse, & mysterij pariter rationem ignorari.

Itaque, qui à potente Principe, ex alterius imperio independente, ad parem mittuntur, propriè sunt *Legati*. *Agentes* aut *Residentes*, qui à minoris iurisdictionis ac conditionis Principe, aut sacramento fidelitatis adstricto, destinatur ad maiore, aut vice versâ. Quamuis alterutro hoc, siue nomine, siue titulo, quidâ minoris commatis interdum ablegentur etiam ad eos, qui honorem Legationi debitum, vel denegarint, vel verisimiliter sunt denegaturi. Etiam, ait Menander, ab antiquo in more apud plerosque Principes positum fuisse, post magnos Legatos mitti alios minores; quibus non is cultus qui magnis exhibetur. Ita nimirum abeuntibus Legatis, permanent *Agentes*, *Residentes*. Fit tamen vt Princeps simul habeat & illustrem Legatum & Agentem, quasi procurantem res leuioris ponderis. Interea vt etiam ea quæ maximè expetuntur parum sollicitari videantur, Agenti committuntur; dum Legatus eorum quasi nescius incuriussve. Qui verò à potente Principe ad prouinciales ac subditos, imò ad seditiosos, perduelles, prædones ac piratas mitti solent, *Commissarij*

rij dicuntur. Etenim hi omnes tamquam subditi sunt; obnoxij, licet imperio se exemerint; vi solummodò aut scelere, iuris sui facti. Propriè autem, qui ad rebelles, seditiosos, factiosos eunt, *Denuntiatores* dici possunt, tamquam imperium vsurpent. Et quemadmodum domino in seruos, patri in liberos fugitiuos perpetuò ius & auctoritas salua manet, sic Principi in illos, qui subesse ac parere cum debeant, detrectant. Ac licet vel suâ industriâ, vel auxilio aliorum Principum (quorum fortassis è re sit vicinum ciuili dissensione occupari atque extenuari) in libertatem ac securitatem sese ad tempus vindicarint, iureiurando tamen nequaquam soluuntur, neque subditorum conditioni eximuntur: nisi fortè temporum ac Principum successio, potentia item ac fortunæ magnitudo, pristinum statum adeò controuersum reddidisset, vt vis in ius construi posset, iamque de memoriâ hominum, nec non de auctoritate Principis sui triumpharent. Qui à subditis ad Principem veniunt, *Deputati*, non *Legati* sunt, quia ei pares haberi nequeunt. Videtur autem Principi par Legatus, liber & exemptus à ciuilibus eius constitutionibus, decretis, edictis.

Sunt & alij, atque alio nomine, quàm *Legati* peregrè; qui scilicet alicuius successione, siue hereditatis, aut dignitatis adeundæ, aliquando religionis, coniugij, mercaturæ, exilij, propriè delicti prætextu absunt: & absunt quidem, vt tutius certiusve speculentur, eaquæ explorent, quæ alioqui inaccessibleia, impenetrabilia. Hi interdum, vt securius voti reddantur compotes, in stipendia, imò domum illius veniunt, quem sic obseruant: prorsus vt familiariter noceant, nimis familiariter admissi. Sed huiusmodi occulti *Negotiatores*, licet publica peregrè agant, à *Caducei*

ducci dignitate alieni sunt. Nisi fortassis nonnulli, re iam ob quam venerant exploratâ, se Legatos esse profiteri possint. Quod sibi iussu Ludouici XI. Regis Galliarum accidisse, scribit Gaguinus.

Nuntius quoq; aliquid Legationis præ se ferre & vsurpare videtur: à nuntiando dictus, quasi minore pompâ & splendore ad minora missus. Hodie eâ vocis antonomasiâ indignantur ferè Oratores Romani Pontificis. Peculiarem denique olim appellationem & functionem habuerunt Legati Augustales, Legati Proconulares, Prætorij, Tribunitij, Expeditionis, Legionum, Prouinciales, Præsidiales: de quibus, ex variis legum & historiarum monumentis, meminerunt Wolfgangus Lazius & Elbertus Leoninus; sed parum pro nostro instituto.

DISSERT. III.

Dignitas.

AT verò inter omnia Reipub. munia, quæ sanè multa & diffusa sunt, vnum Legati, & officij necessitate, & rerum amplitudine, & dignitatis splendore excellit: cui excipiendo non nisi dite pectus, sustinendo non nisi magnus animus par est. Vir, inquam, qui consilio prudens, annis maturus, sermone facundus sit: qui caput conferre etiam cum exteris, æmulis, hostibus valeat: qui Regis sui maiestatem, populi decus, patriæ laudem indolemque vnus dignè representet; ac maiorem illam personam suâ personam. Sanè Principis imago Legatus est; & principali igitur honore censendus, qui dicit omnia, agitque, tamquam ipse summus sit: quippe sacrosanctâ præditus potestate.

potestate. Sceptum & caduceum compone, Iouem Mercuriumque, & Legati dignitatem intelliges. Sed grande onus nobilis hic honos trahit, opusque plenum periculosa aleæ. Solus enim proficiscitur Legatus, ad patriam sibi incognitam; aliis verò, quibuscum acturus est, intimè perspectam. Dignitatem muneris intellexit Cyrus: quippe imperatoris à primâ ætate artibus instituendum eum duxit, qui Legatione fungi deberet. Quòd si Principes & Reges non inaniter *Di terra* appellantur; diuinitas quædam est hæc dignitas: quâ sine, Chaos illud Ouidianum sæpius recurrat; grauique bello atque innocentum sanguine mercandum foret, quod amicis pactationibus impetretur. Et Legationum quidem dignitas elucet, cum non solum apud Ethnicos

Frim de celo misit Saturnia Iuno.

&

Hinc se sustulerat paribus Caducifer alis.

Sed primus ille Motor, salutis nostræ conditor & redemptor, multifariam Legatione functus est, dum humanâ carne vestitus, homines, seruos tenebrarum, adoptauit & adsciuit in filios lucis: & sicut mandatum accepit à Patre, sic fecit. Dein, fuit homo missus à Deo, quo internatos mulierum, non surrexit maior. Ipsi Moyses & Prophetæ, quid nisi voluntatis ac præscientiæ diuinæ præcones & præcursores exitere, Euangelium nuntiaturi vniuersæ Creaturæ? Et, *Pro Christo Legatione fungimur*, ait Apostolus. Denique, numquid diuini illi spiritus censentur esse Dei emissitij, dum indies cuiusque conscientiam tacitis hortatibus commonent & commouent, nec iustum diu dolere, neque improbum respirare sinunt? Inde vox Angelus ab Græco ἄγγελος, idem significat quod

B nuntius.

nuntius. Ideoque id non naturæ, sed officij nomen esse volunt Tertullianus & Augustinus. Satan quoque transfiguratus & missus est non semel, vt colaphizaret, & sancta piorum instituta turbaret, vt tentaret Iob, & malum suum comederet Eua. Sic pseudoprophetæ ab Tenebrarum principe, instinctus ac mandati diuini mentito afflamine, zizania spargunt, melioremque frugem suffocant in semine. Numquid etiam Sibyllæ entusiasmo agitata, æternæ voluntatis interpretes exitere? Et vbi neque sanctitas Scripturarum, neque Magistratum decreta, neque Theologorum hortamenta cohibendæ mortalium nequitia sufficiunt; quoties cometæ, terræmotus, spectra, quædam infausta atque Omnipotentis Dextræ ferulam mortalibus portendi ostendunt? Nónne astra, stellæ, magnaque illa luminaria, influentiis suis, velut mutâ missione ac repræsentatione fungi conspiciuntur, stolidosq; homines in optimi ac benefici Cõseruatoris cognitionem, amorem & reuerentiam, præstantiâ suâ ducere?

DISSERT. IV.

Necessitas.

Ex interuallo occurrunt negotia vel oriuntur, quæ commodè nisi per Legatos expediri nequeant. Cuiusmodi sunt, quæ cum absentibus agenda. Nam litterarum ministerio cuncta committere, prolixum est; earum fidei, periculosum. Quædam enim calamo peragi non possunt, quædam non debent. Non possunt, quæ perplexa sunt, quæ exploranda magis, quam tractanda, quæ mutuo & præsentis colloquio constant. Non debent, quæ

quæ arcana sunt, publicumque fugiunt arbitrium. Iam verò in aliorum manus, imò hostium, incidere quæ scribuntur possunt, atque adeò intercipi: sic reuelari possunt, quæ neque negare deinde, neque defendere iure liceat. Et pone, cessare pericula hæc omnia: litteræ tamen, vt mittuntur, litteræ sunt, loquentis sermone inferiores ac mutæ; si res fortè vel sinistrè intellecta, vel indole suâ anceps, ex tempore ac pænè sine tempore debeat ingenio ac solertiâ expediri. Aliæ subnasci negotiorum difficultates solent; quæ, nisi lingua adsit, nec tractari possunt, nec terminari. Est igitur vbi audiri Princeps malit, quam legi; sed vbi non suo ore, tamquam suo, loquatur. Vicaria velut verba sunt, & plenum maiestatis pondus seruant. Fons riuum mittit, sed quasi aquam non mutet: Princeps Legatum, sed tamquam adsit, vbi adesse, neque tutum semper, neque decorum, neque promptum est. Arce aut carcere diademata non includimus: verùm enimverò euagari per aliena regna prouinciasque Maiestas non patitur. Colloqui, sæpè, collidi est. Et scimus quàm facili attritu ignis profiliat; & (vt habent magni illi spiritus, tum quòd prætendant, tum quòd præsumant plurimum) quàm leui verbo indignatio, ira, bellum procudatur. Sanè & honoris tituli, & cærimoniarum formulæ (punctos vocant) in disceptationem venient: atque hinc mox controuersiarum, de finibus, antiquis possessionibus, promissis, iniuriis, campus aperietur:

———*omnisque potestas*

Impatiens consortis erit.———

Consortis, inquam, & congressionis, & paritatis. Denique in religionis negotio tam facile altercari dissidentes Principum animi solent, quàm placari difficulter. Inuisa quasi

omnibus libertas sermonis, & amara veritas est, etiam cum arte tegitur & linitur. Plus Legatis concessum est. Et hi tamen si commissas querimonias aut quæstiones exponant, licet blandi utcumque aut suauiloqui; sinistrum sæpè affectum audientis concitant. Quamuis alioqui minùs etiam lædant, quæ per internuntium, ac velut per interpretem, qui nil suum promit vel interponit, excipiuntur. Quòd si ipsi iam Principes conueniant & colloquantur, quomodo præsentis fortè in os redargutiones, derisiones, exprobrationes, minas æquo animo ferent? Fieri etiam vix poterit, quin Principum vtriusque familiares & affecclæ, dum linguâ, veste, moribus, splendore à se inuicem dissentiant, in contradictiones ac derisiones labantur. Inconsultum autem, vbi Maiestatis negotium atq; de Principum & exterorû existimatione agitur, iocis aut reprehensioni aliquid patere. Constat itaque, quàm cacoëthes istud extra prouincias suas peregrinandi, graui iacturâ per externos Principes mulctari possit. Nimirum, si non eandem illi libertatem concesserint recedendi, quam dederant accedendi: & si se iam nactos arbitrentur, commodam, & citra sanguinem, occasionem exigendæ cuiuspiam talionis, restitutionis, ditionisve. Didicisset & docuisset id forsan gratissimæ recordationis Imperator inuictissimus Carolus V. dum ad Gandenses suos properans, iam Parisiis se stiterat, & quidè apud Regem, quem & ipsum Hispania diu hospitem obseruarat; ni cælestis fauor fortunam animumque Regis refrenasset: attamen in decus & exemplum verè regis integritatis. Profectò credibile est, etiam stellas, extra spheram suam si mouerentur, quidquid habent lucis atque virtutis, protinus amissuras. Dum Burgundiæ & Brabantia Dux Carolus

Audax,

Audax, & Rex Gallia Ludouicus XI. ad colloctionem, pacificationis ergò, conuenirent Peronæ, neque hic reuocasset suos Legatos, ad fouendam atque concitandam seditionem Leodium prius emissos; euenit, vt, motu inde oborto, dum existimaret Dux se ludificari, Ludouicus in grauissimum vitæ & fortunarum discrimen lapsus sit: adeò quidem, vt quidquid Dux voluerit, consentire & promittere Rex debuerit; atque etiam ad compescendos, imò exurendos Leodios, supperias præfens ferre, regioque exercitu comitari cogeretur.

Denique si Legationum necessitatem ab origine inuestigemus; verisimile fuerit, earum vsum à primâ communionem hominum cepisse. Itaque quod homini loquela, id Reipublicæ Legatio præstat, quoties exteri super bello, pace, induciis, societate, affinitatibus, comitatibus, commerciis, sexcentisque id genus, conueniendi aut consulendi sunt.

DISSERT. V.

Electio.

A PRINCIPLE, salus omnium; à Legato, ipse quasi Princeps pendet: talem facturum statum suum, famam, nomen apud exteros, qualem rerum consiliorumque suorum interpretem elegerit. Tam magnum igitur, imò tam sacrum prostitui munus dicam, si promiscuè aut indiscriminatim cui libet committatur. Vt mores Europæ sunt, huc quoque corruptela penetrat, & damnosa est. Alius fortassis coempto subdolè suffragio se obtrudit aut insinuat: alius opportunè, importunè, per fas & nefas dignitatem sollicitat & captat, neque modum am-

B 3 bitio-

bitioni ponit neque metam. Breuiter: plures viæ sunt, non omnes rectæ. Alios affinitas commendat, alios amicitia per pecuniam contracta, alios alius fauor. Inde fit, quòd fortè non minùs sæpè Legatio viro, quàm vir Legationi detur. Sed, nec viro. Hic Paulo IV. Pontifici error adscribitur: qui cùm consanguineum suum fungi in Gallijs Legatione vellet, isque seipsum huiusmodi oneri imparem agnosceret; Acquiesce, inquit: ecquis enim, te & me excepto, ineptitudinem tuam nouit? Sed quis non rideat frenos aureos iubamque leoninam in ouino vertice? Virum puta, quem à virtute possis nominare: & quem melior natura, mens, conditio, doctrina, experientia honestant; nec non rectus ille continuusque ab adolescentiâ vitæ tenor. Non omnes merentur hunc honorem, qui petunt: nec petunt omnes qui merentur. Quærendus, qui mereatur; non in Platonis ciuitate aut Mori Vtopiâ, (vbi Ideas, & supra hominem homines, virosque nusquam vivos inuenias) sed inter illos, à quibus cùm nihil humani alienum sit, ad perfectionis tamen & sapientiæ laudem propiùs accedunt; ipsaque vitia maioribus virtutibus norunt integere.

Nam vitium nemo sine nascitur: optimus ille

Qui minimis urgetur. —

Princeps quidem Legatum suum honore & fauore etiam apud exteros extollere potest, non itè facere vt dexteritate, industriâ, experienciâ, iudicio, sapientiâ ibidem præualeat: dum ne easce quidem facultates pro lubitu sibi adsciscet, si non habuerit. Assumendus igitur, & præferendus est vniuersis qui aptissimus est; & quidem vltro, atque etiam hortatu, si opus sit, Principis. Neq; enim vlla huic auctoritas perire putetur declaratione animi in bonum publicum

cum aut virtutem. De Theodosio canit Claudianus, quòd
— *solus meruit regnare rogatus.*

Quòd si de negotio quisque priuato pressim & seriò delibere; videndum ne quod vniuersorum est, incuriâ aut deferatur, aut leuitate præceps feratur. In aulâ Catholicâ Regis post orbem conditum maximi, dum nihil temerè cuiquam negatur, multorum ambitus morâ eluditur. Sed fertur, Principem haud ignoti nominis, dum ei modestior quidam merita & obsequia sua Legationi apta insinuaret potiùs quàm obtruderet, dixisse: Quomodo is mea procuraret & promoueret, qui sua sic tepidè explicat & comendat? Ab Archelao vas aureum postulabat quidam, qui nihil honestius ducebat, quàm accipere. Quid Archelaus? vltro obtulit Euripidi; & neglectum petitorum intuens, Tu quidem dignus es, inquit, qui postules, nec obtineas; hic verò etiam dignus, qui habeat, quamuis non petat. Et præclare Africanus, cùm ab eo vetus affectator non impetraret, vt Legatus in Asiam mitteretur, idq; ferret molestè; Desine, inquit, mirari: ego iam pridem ab eo, cui existimationem meam charam fore arbitror, peto, vt Legationem hanc suscipiat, nec adhuc persuadere possum. O prudens pulchrumque responsum; & quo non minùs sibi, quàm Reipublicæ Scipio consuluit! Vtinam Principes omnes! qui si fortassis damna aut incommoda nulla timent è negotio; videant ne experiantur stoliditate Legati, quod gemere aut pudere oporteat. Prona in peius hominum iudicia sunt: putent omnes, aut viros mittenti, aut eligenti iudicium deesse, si quem indignum tam præclaro munere videant: quorum alterum infelicitatis, alterum desipientiæ censeatur. Ad damna redeo, & hoc inculco; male fieri, quidquid à non idoneo fit. Æschines aliquando

de eiusmodi Legatis pronuntiasse dicitur: Auguror ciuitatem nostram nihil impetraturam eorum quæ postulat: postulat enim per eos, qui ne domi quidem vitam suam commodè instituere potuere. Quare eligendi sunt apti: inepti negligendi. Quis enim, nutante vel affectâ valetudine, expertum ac peritum medicum reijciat, & circulatoris circumforanei pollicitationibus salutem credat, qui capitali suâ insitiâ officiosè sit necaturus? Quis causæ suæ vtilem patronum respuat, & ad cuiuspiam gratiam substituat præuaricatorem, qui etiam aduersario fraudulenter colludat? Quis diuersorium ex eo honestum & commodum fore conijciat, quòd caupo pertranseuntem sæpius salutarit? Si vllò in munere, in hoc certè Legationum

Virtute ambire oportet, non Fautoribus:

Sat fautorum habet semper, qui rectè facit:

Si illis fides est, quibus est ea res in manu.

Profus qui dignitatem solo metiuntur emolumento, &

—quos gratis pœnitet esse probos;

homines perdit, pigri, & alieno se magis patrocínio quàm suo merito ingerentes, arcendi sunt: qui angustiam rei familiaris quasi ex naufragio ad magistratum scopulos herere, atque Reipub. dispendio emergendi cupiditatem explere satagunt, magis arcendi. Et quamuis, prouerbiali dogmate, vacuæ manus temeraria videatur petitio; & sæpè prior, qui potior ad dandum: perniciosum tamen foret & pudendum, Legationis munus amplissimum quæstui, velut sub auctione, exponi. Etenim quod magno emitur, non prostat gratis: nemo potestatem scelere quæsitam bonis artibus exercuit.

Præterea in Legati electione requiritur, vt sit scopi in quem

quem collineantur consilia intelligens, & modi quo collineandum. Surdo similis absurdus. Nunc aptè eliguntur Legati Iurisperiti, quoties super legum sanctione controuersisquæ disceptandum aut decernendum; vbi sine lege loqui, pudor vel periculum foret. Si super successione quidpiam statuendum sit; non illi vtiliter mittentur, qui graduum affinitatis atque hereditatis eriscundæ hactenus incurij aut imperiti fuerint, & librorum cooperula vix vniquam tetigerint. Ad sedandam seditionem, importunè atque infeliciter, opinor, iret homo sedentarius, vel academicus Doctor, qui professionis suæ caueam numquam egressus esset: sed qui negotio sibi quæ similis dissimilisquæ apparere, qui solerti ingenio obiectionibus quibusuis occurrere & respondere, neque solum quæ vera sunt, ratione, sed quæ falsa fuerint, opinione ac verisimilitudine probare ac defendere possit. Vt vindicetur ab errore Religio, vel vt ea genti instilletur; non commodè assumetur quispiam triuialis aut laicus, quem intima mysteria fugiant. Tum super insidiis periculisve militari consilio depulsandis, aut etiam struendis, non is quidem aptus vtilisve erit, cuius omnes virtutes togatus solum Magistratus norit, aut quem historica solum Thalia strenuum disertumque fecerit; sed qui quid galea, quid hasta ponderet ac valeat, diu & seriò fuerit expertus; quemque Mars ipse sæpius viderit patientem pulueris atque solis. Legatum eligi velim, qui non modò præclarissimè sentire ac dicere, sed etiam paria præstare, dum res exegerit, eodem spiritu norit, audeatque. Alioqui maximâ licet vimentis, ingenio præstantissimo præditus fuerit; non magis proderit, quàm vndequaquæ armatus miles, qui vrgente pugna & discrimine, nec firmare pedem, neque euaginare

gladium possit. Periculosa Legationi ineptos arbitror prorsus, melancholicos, qui semper hærent, semper hebent; quorum nimium dubitare, delirare & rem perdere est. Nec minus reprobandi sunt ignei animi, qui rerum fines tantum spectant, nec quibus mediis perueniendum sit inquirunt: similes Floriano illi fatuo, qui iussus grandem lignorum struem amouere, summo labore & conamine inferiora euellere nisus est, ratus difficillimam pensi parte absolutam faciliorem fore reliquam; ast ordine perturbato, molestia creuit.

E re quoque fuerit, eum qui ad Legationem eligendus est, etiam alias Reipublicæ partes ac functiones administrasse, neque hic tyrocinium facere, tamquam in dolio, quod aiunt, figulinam auspicari. Quomodo enim, qui in Aulam atque Reipublicam nouitius, id officij genus facile administrat, in quo etiam versatissimis & versutissimis cauendum de lapsu & errore? Experientia certissima ac fidelissima præceptrix est: utque sapientibus & senioribus ministra, sic iuuenibus & ignorantibus sæpe magistra. Apud Gallos Henricus IV. Rex verè Magnus, cuidam Legationem ambiendi, qui tamen & alias, sed non pro voto, ablegatus fuerat, subridendo dixisse fertur: Inauspicatus est medicus, qui enecando discit mederi; nimioque constat experientia, quæ perdendo conatur prodesse: & nuper, inquit, quæ susceperas mandata, finiisti eam satisfactione, quam plerumque solent Legationes ambitæ. Inest rebus magnis, etiam multum expetitis, operosi atque horridi aliquid, ubi fueris adeptus. Sic ille primo errore scire poterat, munus non satis sibi notum, non ambiendum, si satis notus ipse sibi extitisset. Et certè si quæ dignitas, illa Legationis plurimum allecat & blanditur; quia Principem repræ-

representare, maxima negotia tractare, præmia sperare concedit. Et tamen nisi quem suam industriam & facultate ac propemodum fortunam fretum & confisum, Principis & Patriæ amor, vel gloriæ ardor, aut quid inanius eò protruserit, equidem non video quid induxerit ad ambiendum. Idem Henricus Rex, paulò ante obitum illum verè tragicum, profitebatur, se iam demum callere, quid Regnare esset: neque id aliunde didicisse, quam ex Magno suo Libro: Experientiam inueniens. Ceterum hoc ipsum Legationis munus Legatos maximè erudit & instruit: ut adamas non nisi adamante politur, pretiumque & decus non minus mutuatur, quam habet.

Sed reperire est ingenia, quæ in exiguis negotiis excellent admodum, in grandibus languent, neque sufficiunt: ut mures & minutula animalcula, in angustiis mobilitate prævalent, ubi flexu eludant & anfractus habeant suffragia infirmitatis suæ; in amplitudine, cursu & viribus animoque destituuntur. Non profectò omne quod mens aut manus versat, ferunt humeri. Et ingentior quam par est moles, sibi ipsi grauis est, subiectumque opus obruit. Rursus, multi dum ex alto despiciunt, vertigine corripiuntur: & quasi propria iis in plano statio sit, præcipitia horreat, quamuis neutiquam vicina iis sint. Multi in sublimi constituti, alij atque aliter apparent, quam sunt. Sic Athenienses, dum Mineruæ caput affabrè sculpi atque in eminenti loco collocari vellent, Phidiæ & Alcameni peritissimis statuariis id iniunxerunt. Opere autem per quemque eorum absoluto, dum illud Phidiæ imperitioribus videretur rudi arte esse confectum, istud verò Alcamenis, delicatissimè politum, ideoque suffragia omnium mereretur; vtrumque caput super columnam, vnde conspi-

ci oporteret, eleuatum est. Tum verò illud Phidiæ, sic ad viuum accedere videbatur, vt nil nisi loquela motusque requireretur: alterum verò Alcamenis, iam sibi omniumque opinioni prorsus dissimile, nec nisi globus malè dolutus apparebat: omnemque illam elegantiam admirationemque loci mutatio & intercapedo alternatim subtraxerat, auxeratque. Sic multi, quos parui, magnos; magni, paruos esse, Magistratus docuerunt. Nimirum Magistratus virum arguit, & vniuscuiusque, qui electus & euectus fuerit, indolem, industriam, prudentiam manifestat: adeò vt si quid in eo latuerit vitij vel virtutis, exploretur hac cote, velut Lydio lapide. Neq; enim cogitandum est, dignitates hominum vitia minuere, aut tollere: attollunt non rarò, vbi propensionis occasio seruit: aut certè quæ non producant, producant scelera dignitates. & quæ priùs incognita atque emortua apud priuatum latebant, nunc in patulum altiùs sublata, singulis saltibus & subsultibus notantur.

D I S S E R T. VI.

Fama.

PROXIMUM est, vt secundo omnium rumore vixerit Legatus, de quo vel ipsa Fama mentiri vereatur. Quamuis enim illa, etià bonis interdum infesta & iniqua,

Tam ficti prauique tenax, quàm nuntia veri;

veteri tamen dicto, non omnino de nihilo est, quod populari murmure circumfertur. Neque verò virtus tantum, sed virtutis opinio (à quâ maximè dependet auctoritas) requiritur in Legato. Isque hinc bonus erit, quem sciunt omnes, quàm bonus sit fideique bonæ. Qui sibi viuit, solâ

solâ conscientiam fructum virtutis capiat: qui Patriæ & Principi, ad omnes partes benè audiendi excitari debet. Etenim conditio omnium, vt cum Cicerone dicam, qui ad Rempub. accedunt, non veritate solùm, sed etiam fama nititur. Proinde Spartani eorum qui ad publica munia adspirabant, proclamari volebant nomina; vt si quis næuus aut macula lateret, in conspectum veniret, iudicium de moribus & vitâ Petitoris populo ferente. Famę igitur calculum explorabit Princeps, vt Legatum eligat: dicant omnes probum esse quem eliget, vt omnia virtuti, nihil gratiæ dedisse videatur. Iul. Cæsar Pompeiam uxorem, quòd sinistro laboraret rumore incontinentiæ coniugalis, quasi cum Clodio familiaris egisset, repudiavit. Post vbi citatus testimonium dicere iuberetur, negavit se quidquam mali de coniuge aut Clodio exploratum habere. Mox vbi repudiationis causam quærent iudices, Oportet, inquit, uxorem Cæsaris, non solùm scelere vacare, sed & sceleris suspicione. Quasi interdum non magis vitia ipsa, quàm vitiorum sola opinio offendat. Cohærent inter se virtutes, vt in catenis ansæ: quarum quelibet, licet suos terminos ab aliis distinctos habeat, ex connexionem tamen catena efficitur; quæ mox dissoluitur, vnâ omnium disruptâ. Sic qui turpitudinem semel admisit, nequioris sepe animi fit reus: quia Bonum, inquiunt Philosophi, non nisi integrâ perfectione elucet constatque; Malum autem, vel ex minimo defectu.

Eiusmodi famam Legatus adferet, integram, bonam. Augebit verò, mediocrem potius conseruando, quàm subito summam ambiendo.

Creuit occulto velut arbor æuo —

Fama Metelli.

Quis torrentem perenni fluuio præclariorem iudicet ex eo, quòd illius repentinum impetum, quàm huius lenem fluxum homines magis admirentur atq; formident? Non profectò virtutis fama ante virtutē quærenda est: sed ipsa gloria virtuti comes aut pedissequa est. Quid? sapè non minus periculum à magnâ famâ, quàm à malâ: nimiaque famæ fames, interdum ipsum gloriæ fructum exedit & absumit. Deinde Legatus merita & obsequia sua magis rebus ipsis atq; aliorum encomio Principi insinuet, quàm suâ commemoratione, aut exactione mercedis, debitoribus semper odiosâ. Quin potius industriæ suæ ac benignioris fortunæ laudem Principi suo tribuat. Sic extra inuidiam, non extra gloriam erit: imò hæc ipsa certius eluctabitur; vt solent calidiùs erumpere, quæ concludi aut constringi negant. Noui ego, Aulæ Ministros magnis beneficiis, in remunerationem meritorum, affectos fuisse ab iis ipsis Principibus, qui, nisi rogati atque importunitate pænè attriti, nil dare consueuerant; cùm tamen ij qui eiusmodi præmiis afficiebantur, nil vnquam postulassent. Vt verò Legatus quàm optimè audiat & mereatur; semper quæ præclariora sunt, animo proponat. Sic sublimium ac magnarum rerum meditatione detentus animus, quamuis id quod sibi proponit protinus nō consequatur; assequendi tamen desiderio dum tenetur, multis molestiis careat necesse est. Dum enim in rei pulchræ consecutionem affectu rapitur; fit, vt quibus ignaui premuntur tædiis, ne sentiat quidem. Generosè Mamertinus: Non potest quidquam abiectum aut humile cogitare, qui scit de se semper aliquid loquendum & expectandum.

DIS-

DISSERT. VII.

Sacramentum.

AD Legationis munus quamuis nemo euehetur, nisi aptissimus; attamen in fidem & obsequium Principis sui iurabit Legatus. Sic geminus erit ad probitatem stimulus, & duplex vinculum. Nam honore auctus, & sacramento adstrictus, non muneri tantum, sed & conscientiæ; non Principi tantum, sed & Deo satisfaciens: quem vtrumque, si deliquerit, contempsisse videbitur. Eritque Principi occasio grauius in eum animaduertendi, si deliquerit, ac iuravit periuraturus. Ipsi quoque Legato promptior probabiliorque excusatio; si quid amici, affines, populares, famulive gratiâ vel obsequio illicitè extorquere contenderint. Nullum, teste Cicerone, vinculum ad obstringendam fidem, iureiurando arctius, vel esse, vel haberi potest.

DISSERT. VIII.

Fides.

INTER eas verò dotes & conditiones quæ in Regio Oratore laudantur aut requiruntur, eminent Fides præstanda Principi; quâ sine, cetera Legationis ornamenta atq; instrumenta obsint potius, quàm profint. Hæc fundus & velut gluten est actionum & negotiorum omnium,

Quâ sine non tellus pacem, non æquora norunt,

Iustitiæ consors, tacitumque in pectore numen.

Numen, vt sic dicam, quo præcipuè sacramentum Legati refer-

refertur, & continetur. Vnde si vacillet hoc fulcrū, munus ipsum, superbè licet atq; industriè instructum, subuertatur ac ruat, certè periclitetur necessum est. Quorsum Principi fiant promissā, si fluxa, & nisi firma ac sincera? Quorsum verba, ni vera? si rebus vidua? Fidij simulacrum & mysterium vide. Tres vnā in imagine imagines erant (Sabinis idolum) viri, mulieris, pueri. Vir Honorem notabat; mulier, dexteris complicatis, Veritatem; puer Amorem, sed medius, & sub hoc nexu velut filius vtriusque. Politè & prudenter. Grandis enim honor est, quem Legatus sustinet: sed ille dum Veritati iungitur, Fidem repræsentat. Ex hoc deinde nexu Amor nascitur: amor Principis erga Legatum, amor Legati erga Principem, amor vtriusque erga Rempublicam. In primis itaque fide Legati opus est, aut Legatio suo fructu, si non nomine, destituatur: Veritate opus & candore, aut esse fides non potest. Comparationem si admittis, linguā malis quàm fide Legatum carere: quippe minori vitio, aut nihil aut ineptè apud exteros dicturus est, quàm improbè aut peruersè acturus. Lacæna quædam cum venum exponeretur, & interrogata ex more esset, Quid sciret? Fida, inquit, esse. Mulier profecto, præcipuam Legati virtutem, velut oraculo aut icone exhibuit. Integritatis sic quidem pectus eruditissimum est: candor doctrinam omnem & facundiam referat & claudit. Argutum Ciceronis dictum huc facit. Nam obijciente illi Metello: Plures testimonio peremisti, quàm patrociniō seruasti. Nempe, inquit, plus mihi fidei quàm eloquentiæ est. Legatus igitur si fidem negligat, rudis, infans, vilis erit, & honorem tandem cum infamiâ & infortunio commutabit. Sed anne satis vapulat, quem Annales & Historiæ castigant? Constat in magnas coniectum

ctum curas Galliæ Regem, occultā Antonij Pij Legati sui apud Pontificem præuaricatione ac perfidiâ. Agebatur de Ducatu Ferrariensi: quem Rex Alphonso Estensi cognato suo asserebat. Legatus contrā niti, & hoc subdolè agere, vt in ditionem Pontificis prouincia tam luculenta veniret. Publicum negotium videbatur, & priuatum erat; sibi, non Regi, Legatus studebat: quippe toparchiam Carpi, cuius dimidium dumtaxat sub Alphonso possidebat, totam sperabat è spolio, si prouinciâ Pontifex potiretur: at periclitabatur etiam de dimidio, si Estensis præualuisset; vt interdum contingit prædia & possessiones vicinorum, facultatibus potentioris, velut iure alluuiōnis, accrescere. Sic etiam missus à Pontifice Leodium Nuntius, vt sacris censuris discordias inter Episcopum plebemque natas componeret; cum Vrbs & Ditiō placuissent, inhiare ipse ausus est, vtque ambitionis consilia promoueret, auxit difficultates, quas placatum venerat. Pax inter Ludouicum XI. Galliæ Regem & Carolum Burgundiæ Ducem lætis conditionibus coaluerat; & quia infidâ fide Legatum Regni Cancellarius egit, nomen suum apud posteros labefactauit. Infidâ inquam: nam cum alere & stabilire concordiam deberet, euertere conatus est. Carolus namque in pacta alioqui facilem, & pænè incautum, subdolè monuit, ne temerè Regi, ad fallendum nato, citra iusiurandum crederet; militem, nisi prius receptis, quæ Rex promiserat, oppidis, non dimitteret. Auaritiam Legati huius plerique accusant: quia enim vtilius sibi bellum censuit, hostis pacis fuit; & ne rebus fortè tranquillis, Regiæ obnoxius censuræ fieret qui turbatis creuerat, & requireretur, tempestatem fouit. Legimus profectò, rebus Galliæ plurimum sæpè obfuisse & decessisse, quia ij qui

sanctioribus consiliis intererant, aduersariis clam singula suggererent. è contra Venetorum Senatam, secretorum magis obseruantem tenacemque extitisse: adeò quidem, vt dum triremium præfectus absens capitis damnatus esset, (ob expeditionem quamdam in gratiam Turci omis- sam vel commissam) à nullo præmonitus fuerit, vt sibi consuleret; quamuis plures consanguineos inter Senato- res haberet, atque octo menses interciderent, priusquam, licet sæpius vocatus, reuerteretur. Sed scribit quidam, sen- tentiam executioni fuisse mandatam, non adeò quia con- staret de perfidiâ aut delicto, quàm vt dignitatem hanc acciperet alter; & simul Fiscus, centena aliquot aureorum millia, quibus Respublica, si non egeret, tamen frueretur. Graui autem perfidiæ stigmatè Metrodorus iniustus fuit. Quia enim suis diffidebat viribus Mithridates, iungere alienas studuit, & Legatum hunc ex familiaribus suis, ad Armeniæ Regem Tigranem mittit, belli fœdus ac socia arma petiturum. Abit ille, sed illibens: Legationem ex- ponit, neque vrget. Tigrani quoque periculosum videba- tur, tam potentes hostes, Martisque populum Marte lacef- fere: tutiusque putauit his amicis, quàm inimicis vti. Ita- que sententiam ipsius Metrodori explorans; Consilia, in- quit, Regis tui video, nunc tua requiro. Suades hoc fœ- dus, an dissuades? Respondit ille; Publicè quidem, atque vt Legatus, suadeo: priuatim verò, vt Metrodorus, dissua- deo. Perfide ac peruersè: licet hoc bellum patriæ ac genti suæ graue, periculosum, exitiosum fore præuideret. Nec enim ad Tigranem consiliarius, sed Legatus iuerat, qui iam aduersus Regem suum Legatione fungi videbatur. Olim grauissimam incurrit pœnam Antiphon Athe- niensis, quia perfido consilio res Lacedæmoniorum, ad

quos

quos Orator missus erat, iuuit. Domus eius solo æquata est, gens familiâque partim supplicio tradita, partim per- petuâ infamiâ notata. O quantò igitur melius, fidem, vt decet, colere, dare exemplum, quod ad publicum decus, non ad priuatum lucrum excitet! Fabricius Legatus apud Pyrrhum, neque blanditias Regis, neque irritamenta mo- ratus est aut æstimauit: munera quoque honoris causâ oblata respuit, & reliquit testimonia animi despectoris re- rum, quibus imbecilli potissimum subruuntur. Attamen cum Nicias, Pyrrhi siue familiaris siue medicus, perfidam operam Fabricio obrulisset, & immedicabile iuxta ac in- euitabile toxicum in exitium caputque Regis sponondif- set; Fabricio auctore, per Senatam proditor vinctus mis- sus est ipsi Pyrrho: qui admirans hinc hostis æquitatem, isthinc iniquitatem domestici infidiatoris, illinc Fabri- ciani animi magnitudinem, exclamasse fertur: Hic est Fa- bricius ille, qui difficilius ab honesto, quàm sol à cursu dimoueatur! Litteræ autem Pyrrho missæ sunt, hoc ferè tenore: (quamuis exempli fortè pulchritudine hîc varient Historici:) Ad nos sponte venit, quem modò remittimus reluctantem, Nicias tuus, postulans præmium tunc de- mum persolui, vbi te interfecisset. Sed nos scelestę petiti- oni tantum abest annuerimus, vt eecum obsistentes, sub- mittamus hominem cognitioni ac censuræ eius quem po- tissimum offendit. Te namque saluum atq; superstitem volumus, vt existat quocum potetioribus animis armisq; contendamus. Animaduertent hîc Legati, quàm aliquan- do intutum sit fidere etiam iis, quos enurriunt aut secum ducunt, qui fortè, vel minus vel nimium benignè habiti, vel parum sani, suos heros cum Plauto conqueri cogunt:

Quot seruos, totidem habemus hostes. —

D 2

Comes

Comes Campobachius à suis proscriptus & omnibus bonis exutus, dein à Carolo Audace captus fuit: & hic cataphractis suis mox cum præfecit, & quadraginta aureorum millia eidem numeravit, vt nouum equitatum per Italiam cogeret. Abit ille, & Simonem Papiensem, Regis Ludouici medicum conueniens, pollicetur se, simul atque futurus esset ad exercitum, vel interfecturum esse Carolum, vel captiuum adducturum Regi, dummodò viginti aureorum millia dono acciperet, & ditionem quamdam in Galliis, patrato facinore. In eandem prorsus sententiam loquebatur Regis apud Pedemontanos Legato. Rex autem perfidiam nefarij præditoris detestatus, fortè etiam suspectam habens (solent nimirum animi ingeniosi, & qui ambitionis inquietudini subiacent, suspicionum ictibus metusque procellis ilicò pulsari & fluctuare) per Contæum Legatum prolixè & candidè Carolo omnia aperit. Carolus autem aliorsum id trahens, iudicabat, quòd si verè istud ageretur, Regem non sibi denūtiaturum. Ideoque quasi fortitudinem sui præfecti magis æstimaret, vel ingritudinem beneficiorum cumulo obruere atq; corrigere moliretur; plus ei, quàm aliàs vmquam, auctoritatis tribuit. Ast ille excidium capiti & fortunis benefici patroni struere non desinebat, donec is apud Heluetios infelicitè pugnans trucidaretur. Quis stomachum in eiusmodi perfidum non euomat, nec patiat hunc vngue & dente in exemplum discerpi? Augustus Constantius, Christianorum, qui ei ab obsequiis erant, fidem constantiamque exploraturus, finxit hos qui Christianorum nomine & cultu abiurato patriam superstitionem amplecterentur, remansuros apud se loco & honore pristino: eos verò qui recusarent, admonitos voluit, vt regno excederent.

Quã

Quã denuntiatione dum multi nutarent, multi etiam mutarent (Pseudochristianis nimirum impiè idolis sacrificantibus, dum constantiores regionem libentius quàm Religionem desererent) Constantius obuerso mandato, hos apud se detinuit, gratiaque & dignitate auxit: arundines autem ambitionis aurâ leuiter agitas, protinus exesse iussit, asserens nil magnæ rei tutò credi iis, qui sic infidi, Deo perfidi existerent. Ecquæ porrò fides his tribui poterat, qui in ipsâ Fide fidem non seruabant? Principi imponere non verebitur, quisquis ea quæ Dei sunt, spernere ausus fuerit. Profectò quicumque duabus sic fellis vehiculi cupiunt, si quando per sudorem aut sanguinem res periculis eximendæ erunt aut stabiliendæ periculis; humi repere, molestiam omnem declinare malent, quàm ad ardua dexteram extendere.

Certè, quia etiam blandientium fides adeò lubrica & obscura creditur; summi aliquando coacti aut commoti sunt Principes, (& illi quidem acerrimi iudicij ingenijque) neglecto altiori ordine, infimæ conditionis ac scientiæ homines negotiis intimis & maximis adhibere, atque etiam Legationibus præficere: eos, inquam, non quos ob ingenium scientiamque mundus admiraretur, sed quorum modestiam, affectum & integritatem exploratam haberent. Fides quidem Legati anterioribus experimentis Principi perspecta esse debet, non in Legatione primùm discenda. Imò minora & leuiora primùm committere & mandare solent Principes, vt quid de maioribus ac demum maximis sperandum aut statuendum sit, exploratò constet.

Igitur feriò, sincerè, sedulò exequatur quæcumque mandata fuerint; à mente & voluntate Principis neuti-

D 3 quam

quam discedat, qui vt fidus persisteret, mandata suscepit. Obedientiam, non sacrificium volo, dixit Deus. Obsequium exigunt Principes, non arbitrium.

Sed quid si illicita iudicari hæc mandata, minúsvē utilia; an suo igitur arbitrio vti Legatus poterit, iubentis decretum præterire, & quasi inscitæ vel impietatis redarguere? Alij dicunt, satis esse, Principem velle: id non examinandum, sed agendum esse. Alij inquirunt porrò & scrutantur, an rectè velit: alioqui malè de se, pessimè de Principe suo mereri Legatum, cui, obsequendo, malorum criminum infamiam culpamque affricat. Lubrica quæstio, & quæ suspensos æui calculos teneat. Qui omnia Principi deferunt, non magnoperè honestum an inhonestum sit negotium, iustum an iniustum, pium an impium, expendant: qui omnia Virtuti, Principem audacter quoque negligant. Suaferim ego, videant Principes, vt quæ mandent licita sint: credant verò Legati, licita esse quæ mandata fuerint. Quæ ambigua, vel minoris etiam culpæ iussa sunt, si vbique remoram fidei vel subuersionem iniiciant, inutilem Principi Legatum reddant. Fortè magis interdum peccat, qui mōrem non gerit, vt damnū vitet, quàm qui gerit, & instrumentum noxæ est. Sed nequid ego tamen hîc statuam, qui nihil tam definitio, quàm delibero: Iudices sunt, qui distinguere sacrâ aut politicâ auctoritate solent, quâti publica salus sit, & quàm non malè nauiget, qui vt superet tempestatem, sinuat vela, & obliquo in portum cursu tendit. Ante omnia Religio est: sed cum de Rege & Regno agitur, fortè ad tempus ne Religionis quidem ritus singuli impleri possunt; vbi contingat Religionem ipsam periclitari aut perire vnâ cum regione. Vir numeris omnibus absolutus Legatus sit;

fit; sed cum non de opinionibus, sed de appidis certamen est, cum de bello aut pace agitur, Honestatis rigorem, Veritatis, Pietatis vbique & facilè adimplebit? à lineâ & orbitâ, vt sic dicam, interdum discedit, qui tamen viâ insistit. Errat qui à viâ abit: sed non vnâ in Latium peruenire est. Itinerantibus quando obices, lamæ aut fossæ obstant, quis non circuitum, compendium dixerit? Quis non momentanea & particularia dispendia lucro annumeret, perpetua si inde promanet ac stabiliatur salus omnium? Nos stulti rerum æstimatores improvidâ nimis cogitatione implicamur, aut extrauagamur, etiam ridiculi vbi seueri: prorsus tamquam à nobis Princeps, non à Principe ipsi pendeamus, rerum negotiorumque iudices magis sumus, quàm ministri. Sed solent sic quidem homines aliqui, cum omnia plana esse volunt, facillimè labi; cum omnia adipisci contendunt, iacturam incurrere. Falli autem Legatus potest, quando plus conscientiæ suæ, quàm scientiæ Principis tribuit. Principi autem constare potest (sic certè præsumendum) suo Regno & populo, ac pariter Diuino cultui profutura fore quæcumque aggredienda aut perpetranda mandauit. Sciat itaque Legatus, cor Regum, Dei nutu moueri ac dirigi, illius Optimi, Sapientissimi, Æquissimi, cuius quoque rationes, deliberationes, decreta maximè obscura sunt, incomprehensibilia iudiciis, abscondita ab oculis nostris. Naturam considera: causis secundis vt instrumentis & ministris vtitur: quæ si debitâ proportionem concurrant & cooperentur, perfectos pulchrosque producit effectus; sin aliter reluctentur aut transmissentur, turpis atque horribilis figuræ monstra. An verò monstrosi fuerint Legatorum actus & exitus, qui ad Principum suorum mandata nutare, eademque violare

re aggressi sunt, dixerint Historiæ, quæ scitent exemplis. Meminerit autem Legatus dicti illius antiqui, salubris, quod bonis ciuibus subditisque crebrò inculcatum est: Qui obsequij munus Principi suo probare uolet, duo sibi ante omnia proponet: Vnum, ut statuatur, quæ in illum contulerit, in patriam atque in commune bonum sese conferre: Alterum, uiuendum sibi esse ad illius imperium, uelut ad præscriptum legis ac voluntatis diuinæ. Cogitet utrumque qui Legati munus sustinet: sic à fide non recedet. Principis igitur erit statuere ac iubere; Legati, iussa excipere & exequi; licet non tam recta videantur, quàm probè directa. Et fidem Legati magnâ sententiâ probat, simul & inculcat prouerbiū sacrum: *Legatus fidelis, sanitas.*

DISSERT. IX.

Excusatio, Coactio.

VT hæc sunt, Legatum agere pulchrum plerisque, nonnullis tamen graue fortassis videatur. Erit qui de suo nolet impendere, erit qui ne quidem poterit; ille avaritiæ, hic inopiæ causâ. Erit qui laborem subterfugiet, si longum aut intricatum sit iter; imò qui periculum, si negotiatio, aut turpis, aut iniqua, quæ Legatione continetur. Erit etiam qui graue dicet patrijs penatibus abesse, inter alienos, & fortassis infidiatores uersari, rebus incertis præfici, vitam exilio similem degere. Alius valetudinem opponet, alius senium, alius aliud. Imperatores quoque Valerianus & Gallienus rescripserunt; Patrem trium incolumium liberorum Legationibus publicis liberari. Ideoque Marciani responso, cogi potest Legatus, qui
legiti-

legitimam excusationem non habet, suamque Reip. operam maleuolè conatur subtrahere. Quo iure & more Veneti quoque hodie utuntur: nec absimile olim Platonis dogma fuit. Philippi II. Regis Catholici sententia extat; Peiores non esse Consiliarios, qui ad consilium inuiti ueniunt. An huc fecit? Etenim si ad Legationis functionem cogantur aliqui, quia idonei; magis fortasse proderunt, quia coacti, ne peiores inueniantur, quàm habiti sint. Alioqui si oblatos Magistratus ac publica munia recusare impunè liceat, ob onus, quod honorem, ut umbra solem, comitatur; graui sæpè incommodo & discrimini Respublica obnoxia iaceat. Eaque ratione Summi Pontifices, etiam excommunicationis fulmine, Legationes suas interdum iniunxerunt, ne fortè, profanis sacra misceri, eæue exercitia languere, aut omninò eliminari contingat, quæ meliorem nostri partem imprimis iuuant, curantque. Cum viro hîc candido, Heroico, prudente agitur. Si quis itaque imparem se muneri grauissimo nouerit; iussus suscipere, recuset aut declinet: si nihilominus urgeatur, iudicio se permittat Principis, moremque gerat. Etenim si succedent mandata, felix erit: si non succedent, minùs obnoxius, obsecutus est. Ast hoc tempore, vix Diogenis lucernâ inuenies recusantem. Et tamen eius operâ uti nolim, qui cogi debet. Etenim, quia inuitus, etiam frigide ac remissè facturum est quæ faciet: timendus quoque, si ardua & periculosa negotia sunt. Fieri enim potest, ut qui inuitus, infidus fiat; aut certè negotij finem magis spectet, quàm fructum. Quidquid sit, non sat feliciter succedere quod à nolente extorquetur, Plautinum adagium indicat; Stultitia est, venatum ducere inuitos canes. Quæ igitur legitima excusatio fuerit? Si quæ odio

vel offensâ externi Principis aduersus Legatum, dein quæ pietate & iustitiâ nitetur. Odiosus enim Legatus non magis profecerit, quàm qui immerfus vndis, aduerso flumine natat. Qui autem contra pietatem aut iustitiam mandata suscipit, nec tamen exequitur; bifariam scelestus ac improbus est: in Deum, quòd contra conscientiæ dictamen sese negotiis interponat; in Dominum, quòd mandati semel suscepti fidem fallat. Et verò si quid communi bono aut honestati aduersari Legatus animaduernerit, Principi suo suggerere debet; & si nolit ad amissim mandata exequi, non amplecti pulchrius arbitretur.

Non cogat igitur Princeps, non recuset Legatus. Intelligat ille, se onus imponere, hic, se honorem adipisci. Princeps bonus legitimam excusationem facilè admittet: sed vir bonus hanc operam Regi Principiq; suo debet, vt nec periculis, nec sumptu, nec molestiâ deterritus, præmia atque dignitatem æstimet; quantum ferre vitæ conditio potest, famæ & dulcissimæ patriæ persoluat.

DISSERTATIO X.

Legatus indigena sit.

SED multa hîc insuper expendenda sunt. Ac primùm; vt indigena sit Legatus, & homo patrij germinis, qui spes suas omnes intra terminos Reipub. claudat, & commodo eiusdem. Nam peregrini, præterquàm quòd indigenis inuisi & suspecti sunt, fidem videntur mercedi magis expositam & obnoxiam habere. Et, vt fidi; timendi tamen, ne maioribus aut donis aut promissis peruertantur. Qui aliena administrat, aut negligentior, aut impro-

bior

bior est, sæpiusque Plautinum illud in negotiis & mandatis occinit, aut meditatur: Mihi istic nec feritur, nec metitur. Nequaquam fanè sperandum est, externos eadem pietate Rempub. administraturos, quâ incolæ, qui in sinu patriæ educati, fidei tesseram à parentibus maioribusque acceperunt; & in ciues affectum, vnà olim cum lacte atq; idiomate materno haustum, adhuc alunt. Quid etiam? patriæ periti sunt, & momenta rerum intelligunt: quæ alienigenis videantur aliena. Non tamen peregrinæ virtuti hospite honore prorsus interdixero. Etiam qui adoptantur, filij sunt: fiunt ciues, quos alibi nasci fors voluit. Occupari possunt, licet non emineant; ornari possunt, licet publica non attingant: sint Principi in aulicis aut priuatis rebus, si vtiles sunt, aut se dignos familiari munere præstant. Socratis expendo dictum, & huc transfero: Optimum frumentum non semper esse, quod in charissimo pulcherrimoque agro nascitur; sed quod commodissimè nutrit: Optimum esse ciuem, qui viuunt optimè, & qui se, viuendo, ciuem facit.

DISSERT. XI.

Genere nobilis.

PATRIAM, sanguinis ratio sequitur, & familiæ ornamentum. Itaque Legatum illustri prosapiâ natum esse præcipiam, non nummariâ dumtaxat nobilitate vestitum. Vilescit hæc dignitas, nisi genus inueniat: & apud bene-natos inuidiam gignit, tamquam posthabitos; odium apud Primates patriæ, qui extolli homines nouos non ferunt. Externi quoq; Principes se despici existi-

E 2

mant,

mant, quòd hesternum fortè agasonem aut inglorium caprimulgum Celsitudini suæ socium aut comitem sint habituri. Et quàm turpe, si similis farinæ homo, in congressibus admissionibusque præcederet Marchionem vel primæ nobilitatis Magnatem, à minore forsan Principe missum? attamen quantò turpius, si non præcederet? Dum quidam super re graui cubicularium suum misisset in Legationem; quæsiuit primùm qui admiserat, Anne Agens, anne Legatus aduenisset? dehinc consuluit Concilium Sanctius, Quis Legationi isti par remitti posset? responsum; Adiutor Camerae.

Tum & machinationes atque imposturas ab ignobilibus timere Principes solent. Sed fauent bene-nato; quasi sincera omnia & præclara ab eodem exspectanda sint, quem nec auitæ gloriæ auctoritas, neque affinium splendor in obscuro latere patitur. Phœnix (sic Homerus, princeps poëtarum, & Principum poëta) suadebat Achilli, vt Regis Agamemnonis petitioni protinus annueret, fideretque, quia Vlysses & Diomedes, è prima nobilitate Græcorum, Legati aduenissent. Vilescere & ipsi, & viles videntur, qui viles tantùm adhibent. Vilescit pariter negotium, quod viro imi subsellij committitur: qui si abiectè & pro genere se gesserit, & munus suum & maiestatem commaculat Principis; si generosè ac splendidè, conditionis suæ immemor, ludibrio se exponit. Et quomodo ridiculus non facilè rideatur? Huc fortè scripsit Cicero: Multa quæ rectè committi seruis fidelibus possunt, tamen sermonis & vituperationis causâ, committenda non sunt. Cùm à Ludouico XI. Rege Galliarum Oliuerius Dandus, aliquândo tonsor seu chirurgus, ad Mariam Principem Belgarum Legatus aduenisset; nō insulsè ipsa quæsiuit; Quid

sibi

sibi opus medico, cùm optimè valeret? Res satis infirmæ videri debent, ait, si medici manu curandæ. Et licet ille iam non ampliùs tonsoris, sed Comitæ Melunensis titulo, ijsque decoratus esset insignijs, quæ insignem quampiam laudem gratiamque apud Regem designarent; despectui tamen habebatur, tum ob adscititium quemdam fastum, tum quia vnus viri virtus aut vita turpem progeniei maculam eluere non potest, nec præsens fors genus mutare; dum Nobilis non fit, sed nascitur. Quòd si tamen Princeps qui aditur, suo quodam genio, consilio, aut errore, in homines nouos pronus sit, eorumque omnia ministerio agat, statuens (vt Theodosius, Arcadius, & Honorius Cæsares in Leges rerulerunt) sacrilegij instar esse, existimare indignum, quem Princeps dignum dixerit, qui potest quos vult Nobilitare; tum quoque mitti, si excellat, Nouus poterit, gratior sic quidem æqualibus suis futurus. Ceterum Nobilitas præferenda est, quæ à semine & stirpe virtutis naturam trahit; & sponte ad generosum illud honestum exurgit, propellitque ad imitandum ea merita, quæ prosapiæ initium dedere, & honoris incrementum.

Fortes creantur fortibus & bonis:

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus: nec imbellem feroces

Progenerant aquilæ columbam.

Comparisonem si instituas; tantum plerumque nouitati antestat nobilitas, quantum lux vmbre, res imagini. Fieri etiam solet, vt se fortunamque suam non cognoscant, ne capiant quidem, qui sic subito euecti abripiuntur, amplexuri vanitatem, non virtutem. Subinde nihil magni meditantur, licet magni sint: sed in suâ celsitudine, velut steriles cupressi, præter speciem nihil habent. Subinde tam-

E 3

quam

quam exleges, modestiæ ac pudori velut infensi infestique, stupidâ arrogantia, turpi otio, petulanti luxu, & lasciuâ licentiâ ætatem agunt. Ibunt igitur Legati, quos non solum imago ac lux alienæ, sed magis desiderium splendorque propriæ virtutis, quos ingenij promptitudo, magnitudo animi, & obsequendi dexteritas commendabit. Et plebeiorum pulcherrimæ interdum dotes sunt; occupandæ quoque, vt foueri videantur. Vnde si cuius è grege probitas, fides, industria explorata sit, eius utilis opera alibi exerceatur. Peccant sanè, qui viliores omnes negligendos passim aut arcendos asserunt; Deorum verò filios in Regiam Solis solos admittendos. Opportuna fuit fabula, quæ docuit, membra humani corporis non rectè officio suo fungi sine adminiculo ventris, quamuis ille sordidior habeatur.

Sunt etiam, qui spurios & furtiuo conceptos semine, ab Legatione excludant: quasi notum sit, Nothos peculiari indole esse præditos, supra vel infra reliquum vulgus.

DISSERT. XII.

Specie præstans, ac firmus corpore.

DEINDE Legatum quisquis suum quàm commendatissimum exteris esse volet, curabit sedulò, vt huic generis claritati atque præstantiæ, etiam corporis decora species respondeat: nec monstrum mittatur in opprobrium patriæ ac gentis. Sic naturâ comparatum est, vt exteros plerique haud illibenter rideant, rodântque: cui malo inprimis obuiam eundum reor. Imò verò cum mittentis Maiestas per Legatum repræsentetur, omnis omni-

no

no derisionis atque contemptus ansa præscindenda est. Quin sæpè despectum sui interpretantur Principes, si Thersites, si Mopsos, aut id genus informes homines, ad se missos conspexerint. Narrat in Decretalibus Ioannes Andreæ, quòd cum Iacobus Castellio I. C^{us} ad Bonifacium Pontificem à Bononiensibus missus super rebus grauissimis verba faceret; Pontificem (quòd homuncio perpusillo esset corpore, ac fortè vt Zachæus ille Euangelicus) iussisse, vt sese erigeret; cum poplitem non flexisset. Quo factum, vt tacitè riderent, deriderent eum omnes. Ipse autem sibi excidens, turbatusque ilicò à capite ad calcem, ne hiscere quidem, nedum ea quæ conceperat proferre potuit. Eadem nota (vt est apud Herodotum) sed maior audacia Gelliæ Agrigentini fuit: qui cum in facie vix hominem gereret, ad Centuripinos Legatus iuit. Cum in publicum verba facturus processisset, petulanti risu exceptus est: audire monstrum concio recusauit. Quia vultu non potuit Gellias, ingenio vsus est, formamque vindicauit: &, Ne miremini, inquit, Centuripini: vt vrbes sunt, ita ciues mei Legatos mittunt; pulchros ad pulchras, deformes ad deformes. Libera vox, sed non vbique tempestiua, reprehendi turpitudinem, atque etiam in ludibrium trahi confessa est. Dum cæcus ad Aulam quamdam aduenisset Legatus, ceterum eloquio & genere conspicuus; petitum fuit, anne etiam oculos reliquisset in patriâ. Certè qui ab ortu luminibus orbi sunt, plurimis prætereà imperfectionibus plerumque præpediti aut obnoxij existunt: qui etiam si quid in vestibus aut gestibus dedecet, non corrigere, ac ne aduertere quidem sufficiunt. Et cum Deus aut Natura nihil frustra operentur; indubitabilem se, ex caractere frontis totiùsque corporis linea-

mentis

mentis & motu, de cuiusque industriâ & virtute, coniecturam facere profitebatur Zopyrus physiognomon. Sic ille apud Maronem:

*Non equidem speravi ex isto corpore posse
Tale malum nasci; formâ vel fidere fallor.*

Certè quoties decora species obtutui sese offert; simul & virtutis aliqua imago, latens quidem, aliqua tamen, sese insinuat. Quasi interioris virtutis energiâ, exterior quoque cortex ac superficies, velut indice aut luce, illustretur: quemadmodum & ipsa animi dona conspectiora venustas efficit: &

Gratior est pulchro veniens de corpore virtus.

Regium Alphonfi, in suis Legibus, quas Partitas vocant, monitum, seu decretum fuit; vt formosas vxores sibi Reges Castellæ iungerent, liberos inde formosos suscepturi: quod regno & regimini inprimis conueniat. Apud Aulicos, vt non sublimia aut subtilia semper audiuntur argumenta, animaduerti plurimos, qui conspecto formoso quodam Legato, primùm quidem sibi eiusmodi formam optarent; mox vno ore percunctarentur omnes: Numquid dolendum esset, eum ex suâ gente non esse? Adeò vt benè secum actum crederent, quòd vel vidissent. Legimus, ab Artaxerxe Persarum Rege missos ad Alexandrum Romanum quadringentos Legatos, omnes corporis specie decentique proceritate præeminentes, vestium cultu splendidos: vt dubitarent quamplurimi, plûsne ornamenti corpus vesti, an vestis corpori conferret: sic mutuo velut lenocinio vestis & forma, decus addebât. Aristoteles interrogatus, cur quæ culta & pulchra sunt, in amorem sui quemuis pellicerent; respondit, cæci esse eam quæstionem. Archidamus Rex à Lacedæmoniis risu & reprehensione,

ac

ac tantùm non Regno mulctatus est, quòd minoris staturæ vxorem delegisset; scilicet quæ Regulos procreatura esset, non Reges. Sanè persuasum non solum plebeis, sed etiam prudentibus est, in elegantis corporis domicilio habitare simul animum elegantem. At contrà sub deformi vultu, occultari aliquem Therfiten. Summus enim ille Architectus excellentibus animis hospitia quodammodò præclariora solet constituere: haud secus ac comitiales metatores videmus insigniora vrbs loca testaque commodiora Principibus Magnatibusque, humiliora ministris designare. Hinc populi aliqui tantum corporis flori concessere, vt reliquis animi dotibus postpositis, Regem, velut Numinis digito, & Naturæ dote designatum, delegerint, cui specie eminenti ceteris prænasci contigisset. Sic neque alios maximorum capaces Magistratum ac summorum operum credebant, quàm qui formam Imperio dignam præ se ferrent. Forma hæc non tam venustas est muliebris, quàm dignitas quæ in obtutu gestibusque consistit; & quemadmodum Maximus ait, occulto & potenti introitu hominum animis illabitur, & Maiestas nuncupatur. Consistit autem in decorâ magnitudine, in membrorum proportione, in lineamentis aptis, in colore, in succo. Deformat hanc speciei dignitatem quidquid nimis exquisitum est, de pixide aut speculo comptum, & infra virum. Critias Atheniensis, vnus è triginta, dixisse fertur: Pulcherrimâ specie inter mares feminam esse; inter feminas, marem. Nos Legatum marem esse volumus, sed masculâ virtute, & qui inter mares emineat: qui maiestate quadam pulcher sit, & venerabili virtutem formâ repræsentet. Talis quidem Marius erat, ille proscriptus, percussorem suum pleno gloriæ aspectu velut transfigens, &

F

exani-

exanimans, certè perstringens & arcens. Talis Octavianus Cæsar, qui sicarium, à quo in Alpibus præcipitandus erat, fulminante ac cælesti oculorum vigore in diffidentiam perculit, & fugauit. Adeò, tamquam cum virtute ipsâ certamen haberet hæc naturæ siue dignitas, siue maiestas, etiam ab iis honoris obsequijque tributa exprimit, qui aduersus virtutem conspirasse videntur. Et tantum momenti in pulchritudine ponit Cominæus, vt suadeat, ne facilis aut frequens copia fiat, quamuis amicorum Legatis, iisve de quibus nil malè metuendi aut suspicandi causam habemus, conueniendi vel diu alloquendi Principem ad quem missi sunt, nisi is sit, non modò prudens, sed insuper honestâ ac liberali specie, & eleganter vestitus. Si id Principi consultum; quid Legatis? Prætereà, vt nihil non pulchrum in Legato & cum Legato conspiciatur; hoc agendum quoque; vt comites & asseclæ pari laude conspici sint, decoremque non suum modò, sed gentis suæ commendent.

Neque minùs profectò valetudo, quàm forma spectanda est. Vnde è feuerâ Stoicorum sectâ Catonem accepimus, ituros in Bithyniam Legatos non sine ioco ac scommate dimisisse. Cum enim vnus cicatricosi capitis vertigine, alter podagrâ, tertius vecordiâ laboraret; pronuntiauit, populi Romani Legationem neq; caput, neque pedes, neq; cor habituram. Domi igitur maneant valetudinarij, gibbosi, distorti, curui, cæci, coclites, lippi, lusci, surdi, claudi, manci, mutili, bardi, balbi, vlcerosi, ventricosi, aut si qui aliis vitiis insignes: qui, velut dimidiati homines, iniuriæ ac ludibrio nati despiciuntur. Nam in eiusmodi obuium est, *Cauete à signatis*: qui quidem offerre hostias Deo, lege veteri prohibebantur. Et Vulcanum claudum,

non

non solùm poëtarum commentis atque cachinnis vapulare & explodi constat, sed inter cælites ipsos fabulam esse. De podagrâ verò an seorsim dicam? Magnatum ille morbus est, & morborum illa regina; quàm grauis, tam familiaris: certè iniucunda & molesta comes. Huic si quis obnoxius, Legati personam non rectè sustinebit. Nam et si doloris induciæ sunt; tamen impediri negotia possunt, cum maximè tractanda sunt: vt sic quidem, vel otiosum, vel inutile munus reddatur. Breuiter: quemadmodum cretatis pedibus podagricus vix vtitur, magis impeditur; ita podagricam Legationem ipsam reddit. Deinde Legatus, vt firmus sit corpore, deuitet nouam illam lepram, seu luem Indicam, aut ficos, non vt edat, sed à quibus edatur: quæ ei semper viuum cadauer circumferendum foret, totiesque contingeret mori, priusquam liceret. Et quomodo incommodis laboribusque ferendis pares sint, qui ne sibi ipsis sint ferendo? Adde, quòd corpus malè affectum, etiam animum affligit, humi affigit. Hinc plerumque qui languent corpore, hebent pariter animo. Certè in eiusmodi Legatum tempora incidere contingat, vt ne suffecerit quidem ei corpus esse vegetum, & quod pharmacis, atque etiam deliciis & voluptatibus possit abstinere, sed prætereà patiens laborum, vigiliæ, inediæ, algoris & æstus sit necesse.

Humanorum quidem defectuum alij manifesti, alij occulti sunt: & hi tamen manifesto interdum Legationi impedimento: vt, si quis sit herniosus, & corporis aliquâ rupturâ. Qui conspiciuntur defectus, possessores suos minùs verendos, minùsque acceptos constituunt, & prætereà velut prohibent à præsentia hominum: vt si qui lipitudine, graueolentiâ, aut lue quapiam omnibus tædio atque contagio oberrant. Legatorum autem est,

tes & congerrones suos amœnitate aliquâ potius allicere & cupientes detinere, quàm arcere vel fugare.

Attamen sub illiberali interdum fronte, formosissimæ mentis excellentia residet. Itaque tunc formosus minùs pulchro præferetur, cum virtus vtrimque parè par. Alio-qui ij qui Legatum, quantumvis speciosum, virtute aut eius desiderio destitutum emiserint, vereantur experiri quod olim Lacedæmonij; qui postquam claudum à scepro prohibuissent, tandem didicerunt, melius esse, Regem quàm Regnum claudicare.

DISSERT. XIII.

Iuuenisne, an Senex?

DVBIVM quoque controuersumque esse solet; Senèinne, an iuuenem Legatum esse expediat? Sed, si rectè calculum ponimus, prudens senectus, inconsulta, lubricæ atque indomitæ iuuentæ præferenda est. Etenim prudentiæ mater & adiutrix est experientia, quam senes, multorum obseruato curriculo temporum, negotiorum, exemplorum, comprobata magis habere possunt: quippe quam dies dat, qui vt posterior, prioris fit discipulus, & — *seris venit usus ab annis.*

Dicebat Plato, mentis oculos magis vigere, & acutiùs videre, cum illi corporis deflorescunt. Vnde & prudens consilium, per eminentiam, senile dicitur: iuuenile verò, etiam in stultitiæ ac temeritatis prouerbium abiit. Præterea etiam indoctos senes, prudètes tamen esse cernimus. Nam quia in multis versati, versuti sunt, & tertio velut oculo instructi. Romani quoque senatum à senio appellari volue-

voluerunt: rati Rempub. non nisi maturiori ætati committendam. Accedit morum tranquillitas, grauitas, eiusque assecla auctoritas, quæ venerandâ canicie adiuta, Legationis munus mirum in modum iuuant & illustrant. Cum aliquando de Religionis imperio cum Orthodoxis Arriani pugnarent, Legatos mitti ad Imperatorem placuit. Missi sunt, sed ab Orthodoxis homines adolescentes, parum docti, parum cauti: ab Arrianis autem senes, callidi & ingenio valentes; qui narrantur vel ideò superiores extitisse. Et quid mirum? non possunt, nisi magnâ maturitate negotia magna tractari; illa autem in senibus est. Iuuenes rerum insolitarum & nouitatum facile sunt creduli atque appetentes: nondum prudentes, nondum enim sat sæpè decepti. Volunt igitur nonnulli iis iuuenes muneribus solùm applicari ac præfici, quæ vbi laudabiliter administrata fuerint, plus gloriæ habeant, quàm incommodi, si fortassis sinistrè.

Absit tamen à delectu nostro senior ille, si segnior, si repuerascens, memoriâ debilitatâ, mente & consilio hallucinans, acie hebescens, valetudine vacillante torpens. Et certè, mentis nostræ velut vestis ac organum quoddam, corpus est; quo quidem perperam affecto, vel nil, vel incommodè animus agit: quemadmodum artifex frustra valet scientiâ, deficientibus instrumentis, aut vitiatis. Illud etiam addidero; Non tam in annorum numero, quàm in animi rectitudine, consistere sapientiam; neque tam mento, quàm mente æstimari.

Sapientia, ætas condimentum est, sapiens ætati cibus.
Errat profectò, qui virtutis cursum, quàm ætatis tardiorrem existimat. Quare non tam rigore canicie, quàm canâ morum compositione, rerumque intelligentiâ, Legati

personam censemus. Sapius vt virum in puero, ita puerum inuenias in viro. Multis elapsâ pueritiâ, inheret puerilitas. Igitur ne eapropter quidem, quòd in iuuenili ætate quis ingenio tardiore aut sedatiore visus sit, à magnis deinceps muneribus arcendum decernimus. Quid enim, si contigerit cum ætate successisse iudicij acumen & vigorem? Quorundam præcocia sunt ingenia: quorundam serò perueniunt ad frugem. Vti in pomis videre est, quorum aliis maturis atque vietis, alia adhuc dura manent & insipida: quæ tamen esui vsuique apta sunt, postquam priora putruerunt. Sic quidam ingenio ac iudicio eminet, dum alij adhuc videntur rudes & inculti. Et hi quidem nihil non sapienter & solidè agunt, dum alij iam desierunt vel delirant ætate. Quapropter cum virtus viget, æstimanda est, occupanda est. Quis obsecro ætatis modulo Scipionem circumscribat, & ætatem reiiciat? quis Pompeium ante annos Magnum? quis Coruinum aliofque, qui ob promptam iudicij maturitatem, non expectato iustæ ætatis ac legibus præscripto termino, Reipub. clauum direxere, Consulatusque fastigium cum laude conscenderunt? Ætatem igitur anxie non spectem, vt Legatio decernatur. Spectem verò, an eiusmodi cum corporis tum animi dotibus vigeat hic Mercurij Mystra, vt agendis peragendisque rebus conueniens sit.

Suadent aliqui cum senibus iuniores mittendos esse; vt quod in vtraque ætate laudabile est, iunctâ quasi dignitate coalescat: atque, si quid exuberans, temperetur; calor frigore, frigus calore. Senilis prudentia præcipitem & inconsultum iunioris impetum corriget; iuuenilis vigor, moram ac metum senioris. Si discenda Legatio est; sic profectò, quæ res intelligendæ atque agendæ fuerint in poste-

posterum, iuuenes edocebuntur vsu & exemplo. Nimirum vt iuxta annosas arbores nouæ plantæ inferuntur. Cuius non ignari prudentes Veneti, solent eiusmodi iuuenes, non quidem Legationibus, sed Legatis suis adiungere, qui in grauissimarum functionum spem adolecant.

DISSERT. XIV.

Opulentus.

AST verò ne ab aduersario illecebris fortunæ (quibus irretiuntur incauti) in perfidiam Orator noster exoretur; agris fundisque diuitem, domo & lare mediterraneum esse optarim: cui liberi, familia locuples, chara multa pignori in patriâ maneat. Arcetissimi enim fidei obfides custodesque, opes sunt, & res partæ: neque in factionem hostium tam sequax abducetur qui præsentibus compeditur diuitiis, quàm qui cum Biante omnia sua secum asportat; qui se nihil amissurum, præter nudam estimationem cum incertâ Domini gratiâ, nouit. Magna itaque habenda est ratio facultatum Legati; an tales sint, vt splendori amplissimi muneris etiam domestica fortuna respondeat. Diuites enim, velut firmiores Reipub. bases & columnæ, tutius potentiusque ciuitatis spheram voluunt, & ad priuatam rem stabiliendam minùs putantur anhelare. Contrà, si necessitas exigat, Reip. suis facultatibus succurrere possunt: & si quando ærarij penuriâ, vel quæstorum tergiuersatione publicus census suspendetur; nequaquam tamen Legationis decorus ordo turbabitur aut interrumpetur. Magnum viris magnis pauperies opprobrium est, turpisque cum egestate lucta, dum in se occupa-

cupati, ingenium non possunt Principi aut Reipub. impendere. Sed ita est: tardè eos qui nudæ virtutis alis subnixi sunt, contingit in Regiam Solis euolare. Quod Satyricus:

*Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. —*

M. Antoninus philosophus, Solon, & T. Quintius Romanus, Senatores & Magistratus æstimarunt à cenfu; vt iis Reip. cura crederetur, quibus omnia salua tranquillaque esse maximè expediret. Fortè quia animalia quædam, si mandræ plenæ sunt, torpent stertuntque innoxia, fame efferantur. Et diuites quidem, fortè infatiabiles, plura quàm possident sperare & expetere possunt: ast inopes, necessitas impellit. Hinc Mantuanus dicere ausus fuit, quòd

Pauperies inimica bonis est moribus. —

Negliguntur igitur; & quia nec liberales de suo, nec magnifici esse possunt, gloriam Principis patriæque minùs attollunt. At opulentiores ac nobiliores prodesse magis, & possunt, & volunt; illud fortunæ beneficio, hoc naturæ.

Neque tamen virtutem cuiuspiam examinandam ad ludibrium aduentitiæ fortis putem, sursum deorsum volui solitæ: quasi vt quisque illà vititur, ita & sapere credendus sit: vel quia benignitatem fortunæ, hominum beneuolentia, fauor, honos; malignitatem, insimul indignatio, calumnia, contemptus, odium, (vt fit) sequi debeant:

(Nempe dat indignis fortuna, merentibus aufert,

Quas stupet attonito pectore vulgus opes:)

sed satis constat, Reipublicæ molem validiorum humeris firmiùs fulciri; auitas opes, liberalis educationis indicium esse; partas, industriæ; modestè habitas, prudentiæ & tempe-

temperantiæ. Atque ita virtutis, non quidem iudex, sed index fortuna constituitur; nec tam gubernatrix, quàm fautrix, & comoda, vt sic dicam, comes. Scio equidem Legatos ab eodem Principe missos, pari que legatiuo donatos; alios, quia domi tenuiores, etiam in publico latuisse, vixque sibi equos aut famulos aluisse; alios autem, quia opulentiores, hospitem domum & mensam plurimis iugiter obtulisse, communicasse; & Legationes, quæ alioqui, pro conditione sui negotij & Principis, tanti non erant, apparatu & splendore, illustrioribus pares non accepisse, sed fecisse.

DISSERTATIO XV.

Munificus.

CORPORIS & fortunæ dotibus quando Legatus eminebit, Regij quoque splendoris & munificentia passim meminerit. Nihil enim æquè obuium gratumve multitudinis oculis. Neque vllâ re apud imperitos facilius auersio prouocatur animorum, quàm fordibus, atque infra dignitatis intuitum parsimoniâ. Verendum etiam est, ne in publicis negotiis dormitet, qui in priuatis plus æquo vigilat: ne is qui præter lucrum nil sapit aut olet bene, veluti trutina eò propendat, vbi plus fuerit positum. Aliqui qui ambiuerunt munus, vbi adepti sunt, non vt onus æstimant, sed vt nastam dumtaxat sui compendij. Harpyiæ auiditas nihil non contaminat & deturpat, ipsasque virtutes vitiorum iugo obnoxias aut affines facit: vixque dici potest, quàm in multos sæpè defectus hominem deducat, quasi nescientem & insensibilem suorum

dedecorum. Profectò fieri omnino non potest, vt fidelis videatur, aut amore vel prærogatiuâ dignus, qui apud prudentes probosque suspicionem incurrit illius miseræ, cuius semper à fine principium est. Quid verò præclaræ aut vtilis rei exspectes ab eo, qui sui quæstus dumtaxat satagens, maiorem munerum quàm muneris, potiore lucri quàm laudis, rationem sit habiturus? Et tamen sacra pænè hæc iam formula est: Frustra sapit, qui sibi non sapit. & humanæ leges omnes hoc sigillo obsignatæ videntur; Vt proximus quisque sit sibi. Alibi superba petuntur sacerdotia, alibi diuites redditus, alibi illustres tituli, alibi opima ac pinguis officia aut coniugia: denique alia alibi, monilia, vasa, nummi, quibus hæc omnia, & quæcumque sunt, emuntur, impetrantur. Scipionis Æmiliani pulcherrimum responsum fuit. Nam cum Seruius Sulpitius Galba & Aurelius Cotta Consules in Senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispanias mitteretur; ac inter Patres Conscriptos dissensio esset; neutrum sibi placere Æmilianus respondit: Alter nihil habet, inquit, alteri nihil est satis. Nuper Florentinorum ad Carolum V. & Clementem VII. Bononiam missi Legati, viri Patricij, mercatorio ingenio (sic refert Iouius) plurimum mercimonij, tamquam Legationis supellectilem, quæ oneri vectigalium eximitur, in urbem conuexerant. Sed sordida fallacia à publicanis detecta in risum contemptumque venit. nec id satis: vbi enim sorditiem in œconomos conijcere, nec tamen vectigal numerari vellent; tamquam indigni Legationis amplitudine, inauditâ causâ repulsam passi sunt, quòd amplissimi muneris splendori obscœni quæstus maculam insparsissent. Sic nec benè audiit ille, qui ante paucos annos à Rege Catholico Philippo III.

missus,

missus, florentissimas quasque in Belgio vrbes, nec non ædes publicas priuatasque; gestiebat visere: in iisque si quid arte aut pretio rarum esset, curiosè lustrabat. anne vt inanes oculos pasceret? imò verò, vt loculos. extollere enim non desinebat pulcherrima quæque, donec tolleret. Sed nonne Lucrio is veriùs dici poterat, quàm Legatus? Eiusmodi lucrum, famæ lutum meritò appellaueris. Vt hæc sunt, facillè discimus, priuati hinc hominis cogitationes & vota seponenda esse. Omnium enim gerit negotia qui Legatus est: & vt publicè profit, suus quodammodo esse desinit.

Ita tamen promus erit, ne profusus sit: ita ab auaritiâ temperabit, ne ad abliguriendum ac perdendum tantummodo ingeniosus existat, vsus vel abusus nullo discrimine. Turpiter apud priuatos illi, qui patrimonia sua euomunt veriùs, quàm vendunt: qui crumenæ velut bello indicto, ornamenta omnia, ipsasque delicias superfluitate cumulât: qui intempestiuas comestationes, & choreas instituunt; licet postea vel toto trimestri cogantur esurire, & latere: qui faciunt quidem quæ debent; sed & debent quæ faciunt. Si sic vixerit Legatus, inconsultâ & illiberali profusione ærarium exhauriat, ac seipsum in æris alieni molesta atque indecora nomina & vincula præcipitet necesse est, geminâ velut labe. Hinc accersitæ curis innascentur curæ: quærantur inde amici; & quâ quærentur, perdentur amici viâ: ferè enim cum mutuatitiâ pecuniâ, amicitia exiit. Sed neque Principes vitæ cuiuspiam prodigæ aut luxuriosæ sumptus luunt. Perfaram quidem instituto, olim debitum adeò erat affine crimini, vt inter debitores & deceptores, inter debitum senescens & furtum recens, haud magna videretur differentia. Apud Romanos

G 2

quoque

quoque ea seueritas fuit, vt iure duodecim tabularum, corpus debitoris inter creditores diuidi licuerit. Quamuis autem priscam sæuitiam, atque horridi eui acerbiter indulgentior mos aboleuerit, peccat tamen quisquis plura abligurit, quàm sit soluendo: ampliùs Legatus, quia eius personam, qui maximè liber est, representat; quia sic publicè infamiam iniustitiæ induit. Si quæ priuilegia assumi possint nihil dandi, & quasi non debendi; immunem quidem facient hominem, honestum non facient. Quidam ne oberati videantur discedere Legati; tubis, dum abituriunt, proclamari iubent, creditoribus suis fore satisfaciendum. Sed qualiter Legatus hîc sese gerere debeat, alia Equestris ordinis & honorum instituta siue decreta satis docent. Nam qui iis insigniuntur, iurare compelluntur; Non grauiore se ære alieno teneri, quàm quod exoluere valeant, velintque. Pulchrum illud quod Ludouicus Rex Galliæ sæpius pronuntiasse dicitur; Sapienti satius esse nihil debere, quàm multa elargiri. Ideoque conuenit, Legatum sic facultatibus suis vti frui, vt earum distributio sit sine reprehensione, frugalitas autem sine sordibus. Quæcumque autem Principis sui nomine faciet, eximia prorsus & illustra sint; & tamquam à Principe fiant, splendori & famæ destinata. Nam ceteri quidem mortales, in sumptibus, vnam aut voluptatem aut vtilitatem spectant: altiora Sceptri consilia sunt, quantumque ab homine abeunt, ad Numen accedunt; maiora diuitiis, quia de splendore & existimatione agitur. Argentum quidem, vt cum Polybio dicam, & pecunia, communis hominum possessio est: at honestas, magnitudo animi, inde laus & gloria, Deorum est, aut eorum qui à Diis proximi censentur. Vnde licet suus cuique rei modus sit, utilis, lauda-

laudabilis, tutus; licet quoque apud priuatos frequenter mensæ ac culinæ angustia, reliqua omnia angustiora apparere, atque etiam esse, faciat: attamen peculiari Principibus eorumque Legatis præcepto, dum sumptus faciendi sunt, excedere præstat, quàm deficere; & minùs offendit nimium, quàm parum.

Vt autem munificus esse possit, & ne turpissimâ specie prodigalitati notetur Legatus, ab aleâ prorsus temperabit. Non solùm, quia prudentem decet, tempus ipsum occupare, non præoccupari à tempore, neque tam futili negotio bonum otium conterere; sed magis, quia turpis hinc iactura, mœrorque, inde in rebus animi languor & frigus, semper autem conuitium, etiam suspicio sequatur aleatorem Legatum, Legationis negligentius & minùs splendidæ, at caro nimis per aleam prostitutæ, vt vt nūquam peccatum sit. Turpe, existimationem, thesaurum inæstimabilem, aleæ scopulis allidere: aleæ volubilitati facultates meliori mente datas, rebusque tam publicis quàm secretis impendiis necessarias, exponere: prouocare ac subire fortunam, vbi ea maximè fallax & incerta. Quam ipsam fortunam potius deceat clauis trabalibus altum fundare, & figere firmiter quoties blanditur & fauet. Famulos etiam à tam pernicioso lusu abstinere compellet; ne inde furtis & mendaciis assuescant: quæ quidem grauissimè oderit & arcebit: perdet hîc vbi parcat.

DISSERT. XVI.

Continens.

CONTINENTIAE autem virtute vt fulgeant Legati Regij, hic locus admonet. Credant porrò, nulum neque dictum neque factum suum in obscuro magis esse, quàm ipsam fortunam Principum; qui quòd in excelso ætatem agunt, suspiciuntur ab vniuersis. Et Principes quidem in propatulo regunt, Legati administrant: illi sustinent oculos omnium, hi prouocant censuram iuxta liuorem. Et fortassis tolerari aut excusari aliquæ Principum deliciæ poterunt, nullæ Legatorum. Sic viuunt igitur, & sic se gerent Legati, vt suis moribus, mores sapientissimi Principis & præclarissimæ gentis laudabiliter exprimant; tamquam non negotiorum solùm, sed & existimationis causâ missi sint. Grauius si quidem peccarunt olim, & puniti sunt, apud Amyntam Macedonum regem Legati Persarum. Nam cum lautè & lætè accepti inter epulas rogarent Regem, vt amico apparatus adijceret ius familiaritatis, adhibitis in conuiuium coniuge & filiabus: cum enim apud Persas vernaculum esse morem, & haberi pignus coniuualis hospitalitatis: datum hoc genti, datum consuetudini. Sed Legati, & hostium & hospitem terminos excedentes, pruriginosæ libidinis & potationis impetu, mulieres petulantius procaciusq; contrectare ausi sunt: adeò, vt non nisi ad lasciuiam sapere viderentur, impudicitiam professi: donec rei indignitate commotus Alexander Amyntæ filius è conuiuio eas seuocarit, tamquam venustiores cultioresq; confestim redituras. Atqui, vt erat animo ferox, rigidusq; pudicitia custus, è vestigio adolescen-

lescentes ferro accinctos clanculum earum vestibus induit; iisque, vt Legatorum petulcam ac insolentem proteruiam coërcerent, imperat. Legati immodestè nimis immodesti, dum Baccho iuncta Venus duplicarat insaniam & errorem, quas putabant puellas, obscœnius complecti pergunt. Sed ô catastrophem! Vbi cautio aut cura non interuenerat;

—*medio de fonte leporum*

Surgit amari aliquid.—

Venus in Martem erupit: & sexum mentiti adolescentes licetiosâ ac lasciuente Legatorum turpitudine, tum iusto Alexandri dolore ac imperio animati, districtis sicis nil tale sperantes trucidarunt. sic nondum integro nec adulto crimine, quidquid erat voluptatis mors secuit & dispersit. Audax stratagema Megabyfus Persarum præfectus exercitu vlcisci parabat: sed re & ratione melius cognitâ, pronuntiauit, Oratores iustissimas poenas dedisse, amicitiamque cum Macedonibus iniit & seruauit. Veteri historiae quidni exemplum nouæ adijciam, quod hesternâ memoriâ Legatus non longinqui Regis dedit? Vt cautè, si non castè ageret, periculum adiit, è fornice in carcerem, à voluptate ad infamiam lepidè migrans. Etenim cum nocte concubiâ & quasi intempestâ, ab amasiâ solus domum rediret, lunæ secutus lumen; vigiles nocturni obuium eò loci collocarunt, vnde ad supplicium fontes depromi solent. Quid faceret deprehensus? Cum vim non posset, nomen & munus obiecit. Sed mentiris, inquit excubiarum præfectus, & iniuriam nomini non tuo, muneri non tuo addis. Prudentior omnino Legatus Regius est, quàm vt sine face aut comitatu hoc noctis sic discurrat. Res ad Aulam venit; nec sine Regis risu, suo rubore, laxatus est Legatus.

Legatus. Cuius exemplo pudebit deinceps alios alibi conspici, quàm vbi honestè esse possint.

DISSERT. XVII.

Non vinolentus.

NON potest plerumque, aut vita Legati, aut munus sine conuiuio consistere. Quædam negotia vinum amant, certè emolliri vino debent, vt facilius pertractentur: vino, sed à generosâ quadam hilaritate præscripto. Madere, in omnibus omnino hominibus turpe est; in Legato turpissimum. qui si vinolentus sit, à maiestate abit, & seipse inquinat; sæpè retegens quæ maximè debebant occultari. Androcydes sapientiâ clarus, vt intemperantiam Alexandri cohiberet, salubri monito vsus est: Vinum potaturus, Rex, memento te bibere sanguinem terræ. Polybius Demetrio: *Sobrius esto; nemini fidem habere memento; spes tuas in te ipso pone; hi nerui sunt prudentiæ.* Quare hæc voluptas temperanda est: & cum dapilius fortè inuitabit alios, ebrietatem vitabit ipse; parum admodum curans, si neque multibibus, neque meripotens audiat. Hosce titulos lubens cedit helluonibus, qui numquam ieiuno aut excitato stomacho solem vident orientem vel occidentem: qui bibunt non quòd sitiant, sed quòd soleant, tempestates remigesq; amphorarum. Nempe dissolutus Bacchus est, impatiens vinculorum cordis & linguæ. Libera vbi que & stulta oratio est, quoties mentem Liber occupauit. Zeno philosophus dum Athenis cum exteris Legatis exciperetur conuiuio, & prorsus conticesceret; quæsiuerunt illi, quid Regi suo de Zenone renuntiaturi essent: Athenis,

nis, inquit, esse senem, qui tacere norit inter pocula. Bonus Hispalensis serua & sales temporis accommodare, & in communis vitæ scenâ personam quamcumq; aptè sustinere peritissimus erat: eoque nomine apud Aurelianum Imperatorem summo in honore fuit. Hic, si quâdo aliunde Legati, quorum fortè in cibis & scyphis animus esset, aduenissent; iisdem largè vinum propinando, secreta expectorare, ipse quantumlibet hausisset, semper securus & sobrius esse solebat, & adhuc in vino prudentior. Cum enim nil minus agere, quàm quod agebat, videretur; agebat tamen maximè quod putabatur negligere: facundus orator, fecundus potator. Sed vt non omnes boni, ita nec Bonosi omnes: plerosq; mortalium ardor vini corripit & corrumpit: & paucis omnino concessum est, & bibere, & sapere. Ingeniosus alibi Hispanus quidam fuit, qui à Rege suo ad homines minimè siccos missus, potuit ipse & siccos esse, & tamen bibere. Etenim deprehenso, nec secreta elici, nec negotia absque vinolentiâ promoueri, ebriosorum intemperiam astu expressit. Nempe cyathum angusti oris affabrè confictum aptabat substituebatque vino famulus, quoties hero argenteus scyphus euacuandus erat: aliis plenum & minimè fartum porrigebat aurum. Alius osculo veriùs quàm euisceratione argentei cygni (qui nunc plurimum vini exciperet, nunc obturato peritis foramine, nil aëris aut liquoris admitteret) euacuationis legem & pœnam, appotatoribus præscriptam, eludere potuit. Sic & potandi artes siue imposturæ sunt. Simplicius ille, & promptiore tamen ingenio, qui dum Herculeis haustibus vrgeretur ad legem, *Tu quoque fac simile;* fallere maluit, quàm recusare. Coctam saccaro aut cinnamomo aquam, sed in antecessum paratam, paribus poculis cepit,

stupentes decepit. Alius accusatione inualetudinis, exlex esse valuit, & eâ excusatione à multis deinceps impedimentis sæpius liber. Præclarum quidem, tempestatem si subieris, non mergi: quemadmodum Vir quidam Magnus, & Belgis omnibus orbiq̄ue notus, inter pocula sobrius esse potuit. Iis in locis iussu Principis sui erat, vbi

Siccis omnia dura Deus proposuit:

vbi viuere quisque putat bibere: & hos inter, qui non satis se credunt saluos esse, nisi salutis vota cyathis æquent onerentq̄ue: nimirum dum sæpius sæpiusq̄ue rebibentibus, etiam nauseantis stomachi fastidio, valetudinis impendio, occinitur, *Sic saluti*. Quid faceret qui ebriosorum mores vt morbos auersabatur? dumq̄ue bibendum, vel abeundum, nec abeundum tamen esset? Morem conuiuio gerere, & simul naturæ, difficile erat: gessit. Modum ex tempore inuenit, quo non bibendo biberet, vel bibendo non biberet. Etenim catarrhum simulauit nocturno frigore contractum: saccharo & malis aureis opus esse. Illud igitur non tritum, hæc integra à famulo poculis iniecta sunt, adeoque liberaliter, vt nihil aut parum vini superesset. Sic poculis ipsiq̄ue potatoribus impositum: nil negotio, nil menti demptum. Plato asserbat, quoslibet cuicumque rei præfectos temulentos omnia subuertere. Nam vinum sensim capiti illapsum rationis imperium oppugnat, expugnat, & totum hominem in ius suum rapit. Id animaduertens vel non nesciens Princeps quidam, & ipse sobrius, in Legationem mittere noluit hominem, qui conciliandis voluntatibus amicitiiisq̄; aptissimus commendabatur, quia ingentibus & continuis poculis à iuuentute adeò assueuerat, vt mentis vsum vini potetiâ non videretur amissurus. Non amissurus est, ait Princeps, quod

non

non habet. Ridicula profectò & inanis cautio; prudentiæ causâ, potui assuescere, & ne sis aliquando ebrius, semper ebrium esse. Ebrietas, ætatis & ingenij carnificina est, memoriæ naufragium, obliuionis, ignorantia, stuporis, inualetudinis, vitiorum omnium mater, lippitudinis & graueolentiæ fons & fomes, euulgatrix arcanorum, inuitatus hostis, voluntaria insania, lasciuiæ ac discordiæ magistra, quæ humanos sensus & mentem mergit, hebetat, subuertit; & hoc animal, cui subiecit Deus omnia, omnibus subiacerere compellit. Hoc vitiorum vitium stupet coacta natura; dum homo ebrius, neque vllum virtuti locum relinquit, nec vllum in dubiis consilium inuenit, nec inuētum quidem intelligit: dum neque præterita recordari, nec præsentia moderari, nec futura præuidere potest. Et cum reliqua vitia præsens otium dumtaxat sibi vindicent, ebrietas etiam longè post sequens: quo fit, vt priusquam vllum edormierint bibuli, non minus ad meditandum aut agendum inutiles ineptiq̄ue sint, quàm cum prorsus sopiti. Quo sæpius vidimus, paucarum horarum hilarem insaniam totius post vitæ tædio pensatam. Heu nocens monstrum! enorme & odiosum nomen Ebrietas! Vitanda omnibus; sed inprimis Legato, cuius omnis actio sedulitate, mens consilio, pectus fide, os silentio ob signari debet.

Quòd si tamen bacchantibus ille fortè cohabitaret vel immisceatur, siue suo, siue a ieno conuiuio; cauebit, ne morosâ abstinentiâ exprobrare aut notare memor animaduertatur, quæ liberè aut incogitanter inibi appotando dicuntur vel fiunt: sed hilaritatem vultumq̄ue madentibus decorè affinget; linguam, mentem, & solertem animum seruabit integrum & impollutum. Sic potabit vinum, ne vicissim à vino potetur; differetq̄ue ab aliis

H 2

non

non actione; sed modo & mensurâ. Ita crediderim statuisse Legatum illum, qui ab Imperatore vocabatur ad Audientiam, cum putaretur plurimis sanitatibus parum sanus. Accessit: & iussis sic expeditè satisfecit, ut ab eiusce Maiestatis fulgore, tum impingendi metu, omnis inebries excussa videretur, quasi ab sole vapor aut nubes: nec ieiunum dehinc, sed uti sobrius optarat, tulit responsum. Ast nonnulli naturâ suâ lenti frigidique dum indulgent genio, unâ cum vino consilium & felicitatem sibi videntur imbibere, tum demum sapientes cum saturi. Crederes mero animos accendi, & à pectore quoddam gelu discuti, ac velut emortuam abditamve prudētiam in vitam lucemque protrudi aut suscitari hoc liquore. Innatum id olim Germanis scribit Tacitus, qui de reconciliandis amicitiiis rebûsque grauiissimis non nisi inter conuiuandum consultabant: quasi non alio magis tempore aut loco, vel ad candidas cogitationes pateret animus, vel ad magnas incallescere. Et nuperus scriptor, non æquè virtutem à vitio discernens, petulanter & contumeliosè exprobrare ausus fuit; Aquilas præclarissimæ gentis commutatas esse in grues: id est, antiquum illud robur corporis & mentis, in tempestiuus computationibus crapulisque nonnihil esse deformatum. Profectò nonnullos populos sua consuetudo tuetur, quosdam necessitas excusat. Et quomodo Septentrionales, qui cum tenebris, cum frigore & inclementiâ aëris perpetuò dimicant, cælo pares sint, nisi molestiam atque asperitatem omnem largiore interdum potu sepeliant? Adeò quæ in aliis gula, in aliis natura est; & ad hilaritatem ducere Legatum potest, pro genio loci & negotij.

DIS.

DISSERT. XVIII.

Non rixosus.

SIMVL TATES, temerè aut apertè, neque exciret, neque alat Legatus. Alieno enim in Regno rixosum iurgiosumve esse non conuenit. Quòd si tamen contentiosæ forsan scenæ necessariò inuoluatur; nec sese extricare, spongiamve aut Mitionem agere liceat; cauebit inprimis, ne alteram partem capitaliter lædat, nisi id magno certoque bono. Turpe fuerit, Legati domum quasi rixarum officinam existere. Stultum, controuersias, contentiones, cõtumelias, simultates vltro prouocare: eas quippe vt vt quis euitare nitatur, plus satis nolens, & dum minimè est ferendo, punctum & cæsum experitur. Quis miretur, vel indignetur, pilam quam in sphæristerio ad contraluforem proieceris, ab eodem reperi? Prudentis fanè Politici iudicium fuit; Nullos omninò inimicos excitandos aut exasperandos esse: omnes è contra humanitate atque obsequio placandos, sepeliendos & velut obruendos esse. Quippe nullos sic exiles aut imbecilles censerì debere, vt si non timeri, cauere tamen operæpretium sit. Quia quos modò viribus vel auctoritate debiliores existimas; tuâ interdum inscitiâ vel oscitantiâ, tum tuorum æmulo- rum malignitate fultos & instructos, vel occasionis indulgentiâ adiutos, potenter obesse contingat, & tum quidem, dum minimè expediat. Quid? quòd aliqui, si iniquè læsi sint, pro periculo animum temeritatemque assumunt & augment; ac dulce ducunt, etiam cum interitu, vlcisci.

Dein concoquendæ vel deuorandæ sunt iniuriæ, quas

H ;

vlcisci

vlcisci omnino nequeas, vel saltem non citra dispendium graue aut discrimen. Nam

— *vana est sine viribus ira.*

Et licet à validiore iniuriam accipis (Sallustij verba hæc) tamen quia plus potest, facere vidèris. Quid itaque, si iniuriam passum se quis dixerit, quia iniurius esse nondum potuerit? Quid si exosculandæ manus, quas optares imè abscissas? Quid si deprecanda culpa fuerit non commissa? In omni certamine succumbit imbecillior, filumque rumpitur vbi est infirmius. Quare (egregiè Aulicus amico) vt maximè iniuriis priuatum te læserit potentior; patere, simula, dissimula, obsequiis demulce: vt non lubenti solùm, sed & hilari animo videaris obliuisci. Hac arte vel fiet amicus, vel mitiùs erit inimicus. In curandis quidem vulneribus, sæpè dolor est medicina dolori. Aries quoque regreditur, quò fortius feriat, prosiliatve: & vtiliora profectò dimicatorum præcepta docent priùs euitare vulnera quàm infligere. Quæ in casses lapsæ sunt feræ, efficiunt sæpè vt laqueum suum magis stringant.

Verum enimuerò, vel iure & publico more contentio instituitur, vel priuato iurgio & impetu. Vtraque fugienda Legato est. Priuata quidem; quia omne huiusce muneris exercitium, amicis, non inimicis indiget. Et publica; quia impediuntur negotia, vbi iudicia & tribunalia miscentur. Cogitabit itaque, se & ciuem, & Legatum esse. Quoties vt ciuis, vt priuatus læditur; dissimulare iniuriam siue contumeliam poterit, vt vincat: quoties vt Legatus; pro Principe & Domino suo exsurget: studebitque, si necessitas vrserit, ne cui ingeratur opinio, animum ei virésve deesse ad vindicandum: vel ideò enim Legatus est.

DIS-

DISSERT. XIX.

Non morosus.

QVANDO QUIDEM omnibus, qui quidem non in Scytharum solitudine, aut lucifugarum vel eremitarum latebris, sed in hominum cœtu ac Republicâ politicè politèque viuere decreuerint, elegantia morum vsui atque ornamento sit; Legatus comis & amœni ingenij erit. Fastuosa enim ac morosa ingenia, & quæ fastidium sui aliorumque secum trahunt, felix Legatio non admittet: irritandis crabronibus aptiora, quàm pacandis. Dura duris ægrè connectuntur: mollibus facilè coalescunt & cedunt, seseque accommodant. Dabit igitur operam Legatus, ne cui durum aut difficile limen, ne emendus aut exorandus sermo sit. Laudatur panegyrico Ausonij Gratianus, quòd faciles interpellantibus præberet aditus, nec de occupatione causaretur; quinimò vbi postulata aut querimonias explicassent, percunctaretur, num quid prætereà vellent. Titus frequens in ore habebat; Non oportere à sermone Principis quemquam tristem discedere. Ita qui Principem imitatur ac repræsentat, Principis Titi monitum opere exprimat, quò dicturi fiduciam sumant dicendi. Eoque salutantibus mutua officia rependet, vultu plano, prompto, hilari; vt videatur amare omnes, neminem odisse: doctus commiserationibus indulgere, afflictos & exanimes solari atque erigere. Aderitque in colloquendo facilitas, in obuios compellendo suauitas, in respondendo benignitas: eaque ciuilitate prodigum magis esse conuenit (saluâ semper dignitate) quàm parcum, cum nullâ id fiat iacturâ. Vbique liberalem aut benefi-

beneficium esse, ne maximæ quidem gazæ patiuntur. Blandus esto: verba, munera facient: nec æquè aliâ arte placebis. Quinimò tantæ humanitatem auctoritatis aulam asserere, vt gratior apud plerosque sit benignis negata res verbis, quàm concessa morosis. Spinæ rosæ, fel mellis videtur substituere aut immiscere, quisquis benignitati austeritatem; quâ tamquam spongiâ omnis suauitas ac gratia abstergitur. Quòd si itaque Legati oculi gestusque, affectus sint attractiui, candorisque ac beneuolentiæ velut emissitij quidam nuntij ac testes; inde consequetur, vt plures ei fidant ac benè velint. Inde ad secreta penetrabit quadam velut cordium atque animi clauis, clauis magnæ virtutis & fortunæ. In quibus hæc comitas desiderata fuit; mancum extitit quidquid prætereà reliquæ virtutis aut fortunæ processit. Sic Cæsarem quamuis clementia, liberalitas, fortitudo, in primis commendarent; odium tamen, coniuratio, præmatura mors oppressit, quòd elatior populo blandiri, Senatoribus assurgere grauaretur aut nesciret: verbis quoque vteretur asperis & instar ferræ. Indecentes eorum mores sunt, qui cum salutantur, nihilominus commouentur, honorisve rependunt, quàm si ambulatiuæ statuæ Manesve eiusmodi obsequio exciperentur: & quasi putere alios putent, contractâ nare fastidiunt: satis humani, si superciliosè contemplantur: qui, quidquid accidat, siue quis rideat, siue gemat, perpetuò truces & trunci manent, non aliter quàm si mox pugnis certare in animo haberent; aut quasi animal non risibile eiusmodi hominem natura finisset. At inconcinna, inimicitia similis & insociabilis huiusmodi morositas est.

Decumanum dogma dixero; à nimia familiaritate contemptum nasci, ab humanitate fauorem; à maiestate, cultura

cultum & admirationem. Præstat etiam, virum sedatum ac grauem dici, quàm lepidum ac festiuum, cui à classe fatuorum haud procul locus est. Quid etiam? affabilitas, comitas, facilitas amari quidem solet; at grauitas laudari etiam & coli: semperque fastidium & fatietas comites sunt consuetudinis & paritatis. Et verò quicumque surgere ac suspici volet, interdum à populo se subducatur, neque nimis vulgo se vulget. *Maiestati maior ex longinquo reuerentia: continuus autem aspectus magnos viros ipsa satietate minus verendos facit.* Viles etiam qui nimium ciuiles: atque infra suum aut alterius meritum sese incuruare, adgeniculari, ceruices tantum non conculcandas submittere, officium videtur inofficiosè præstitum, ciuilitate ipsa iniuile. Quocirca cauebit Legatus, ne dum alienæ dignitati nimium consulit, obsit suæ. Sapienter verò, & hic auream illam rebus in omnibus medioeritatem amplectetur, domi hilaris, foris compositus; vt neque odio, neque despectui iure habeatur, quòd vel austeritate tristis, vel comitate dissolutus sit.

Moribus prætereà eorum ad quos mittetur, grauis ne sit Legatus: facilis potius, quò facilius se ingerat. Nullius animo studiisve factiosè aut cauillosè reluctetur, quasi aut melior, aut sapientior. Neque ob insolentias, ineptias, luxum (Aulam si fecerint beatior) magnoperè indignari conspiciatur. Quin potius, si dignitas patitur, puluillum cubito iacentium subdat, ac patiatur suum cuique esse pulchrum: approbationisque oleo, quàm redargutionis aceto vti malit. Sæpenumerò dulce est desipere in loco, respondere stulto iuxta stultitiam suam. Sæpe utile aliquid de constantia morum remittere, vt quorum consuetudinem non damnas, affectum merearis. Quid-

quid vsus apud gentem stabiliuit, pro honesto est; quem admodum leges, licet non semper optimæ, iustissimæ tamen dicuntur, & parendi necessitatem imponunt. Quapropter si quæ melior apud exterarum gentes viguerit consuetudo; imitabitur, suam deponet aut seponet Legatus. Derisus fuit, qui in conclavi sobriæ Aulæ existens, priusquam admitti vellet, potum petiit; quasi omnino loqui non posset, nisi colluto guttore. Et adeò quidem derisus, ut iurarent omnes, iure Cretenses inimicis suis imprecari solitos fuisse, ut malâ consuetudine delectarentur. E contra, scio Legatum, cui mores compositi & continentés maximè conueniebant & placebant, summam laudem promeruisse, quia consuetudini gentis, quam adierat, non esset refragatus. Enimuerò à cœnâ, choreis Magnatum permixtus, dum abscedere protinus non liceret neque deceret, atque interim pro lege tripudij ac lubitu Matronæ, inuitaretur ad tripudium; quid faceret ille? feminam principem pudore suffunderet? aliorumve mores aspernando aut subterfugiendo damnaret? an verò ageret, quod neque didicerat, neque conditionis suæ sanctitas patiebatur? Neutrum. Sed inuitatricem ubi in medium cubiculi grauitè & honorificè perduxisset, salutauit, locoque reposuit.

Deinde rerum minimarum reprehensio, imò obseruatio, vilitatem gignit. Præterire quædam malim, quàm perstringere; non capere, quàm carpere. Fuit è Persis triuialis olim Legatus, qui, dum Cæsarem, cui solœcisimus ac illota quædam sententia fortè exciderat, redargueret; à toto negotio ineptissimè delirauit. At Cæsar ad suos conuersus, Vah, inquit, opinabar, rem mihi seriam esse, & cum Legato: at incidi in molestum Grammaticum, in magistralem dogmatisten. Odiosa omnis censura est; adeò,

adeò, ut de se perperam iudicare quisque malit, quàm reprehendi. Imò cunctis id insitum mortalibus, ut se miserrimos quàm sint existiment; feliciores autem quàm sint, videri expetant.

Ad rem quod attinet, eiusmodi mittendus est Legatus, qui genio suo ingenioque non magnoperè discrepet ab eâ gente ad quam proficiscitur. Vnde qui naturæ amœnioris aut solutioris est, infelicius apud Hispanos, Germanos, Turcas, ager: & qui plus æquo inflatus aut taciturnus, Gallis displicebit. Tueatur dignitatem suam; & sic facilis sit, quasi in ipsam gentem benigniori quodam affectu pronus. Facilitas cum pondere suo libratur, detinet animos, iamque addictos habet: quasi benignam maiestatem faciam, quam nemo despiciat, nemo etiam vereatur.

DISSERT. XX.

Gratus excipienti.

PRINCIPI ad quem mittitur gratus sit Legatus, non grauis aut inuisus. Potens enim imperium affectus est in omnem partem: magna vis beneuolentiæ, & hinc potissimum spectanda. Qui placere petitor potuit, iam impetrare cœpit: adeò ut ab auerso aut infesto, ne ea quidem quæ æqua sunt obtineri soleant. Sanè quemadmodum consultum non est, aut Magistratum odiosum plebi, aut inuisum Imperatorem exercitui præficere; sic malis aibus ibunt ij, quos verisimile est offensuros, aut inacceptos vel ingratos fore. Displicet oratio, sententia, res omnis, cuius persona displicet; cum ab hostili dextera, ut vt blanda & picta, nil arbitremur amicis profutu-

rūmve porrigi aut promanare posse. Si Princeps Virginem ad nuptias per Legatum iam senem, imbecillum, & à Gratiis destitutum, ambiat; certum est non ita audiendum à Nymphâ, quemadmodum si quis efflorescens etate ac formâ Mercurius, Amoris causam agat. Malignus spiritus, humani generis perosor ac perturbator, vt plus fidei venerationisque apud homines ad seducendum impetret, præfiguratur se interdum specie exoptati auxiliatoris, etiam Angeli Lucis & Gratiæ. Et si paruis magna conferamus, Christus ipse, Dominus & Saluator noster, diuinitatem suam mortalium oculis inaccessibilem, humanâ carne vestiuit; dein vt omnimodò, Legatione suâ, non posset non placere, & Homo factus est, passus & sepultus est vt Homo. Prima vrbs Romanę discordia, ob sequitiam fœneratorum nata, sedari non potuit, nisi missio in sacrum montem Oratore Menenio Agrippâ: qui non tam quia facundus & sapiens erat, quàm quia populo charus (hinc quippe oriundus) placuit, pacemque persuasit. Similiter cum plebs ob iniuriam Virginie ab Appio Claudio Decemuiro illatam, in Auentinum montem secessisset; Senatus tres Consulares Legatos, C. Iulium, P. Sulpitium, & Sp. Tarpeium, minus populares, misit ad placandum. Sed ne admissi quidem illi, nedum responsum vllum tulere: sed validâ voce conclamatum est, vt L. Valerius & M. Horatius mitterentur: hos audiendos fore. neq; quod equum videbatur, sed quod placebat, obtinuit: nimirum, vt non solum quæ nuntiarentur, iusta ac grata essent, sed ij prætereà qui nuntiarent, iusti & grati. Ita quidem populus affectus est: sæpè non tam consilium, quàm auctor displicet: quinimò oratio quantumlibet salutaris, displicet odio auctoris. Sanè cum apud Lacedæmonios, turpis vitæ ho-

mo,

mo, commodam atque vtilem tulisset sententiam, populus eam reiecit, non auditam: eadem verò cum per Ephoros viro cuidam integræ vitæ ac fidei data esset, publicè pronuntiata obtinuit. Nimirum auersionem ac nauseam parit, quidquid è sordido vase siue effluit, siue depromitur. Bonum igitur, probum, eximium esse Legatum volumus, vt si nihil aut paucissima in eo reprehendi possint, benevolentiam sibi vel ipsâ famâ comparet, facilius dicturus acturusque, si in antecessum animos virtutum encomio occuparit. Hoc consilio Cardinalis Bembus à Leone X. ad Rempublicam Venetam missus est, cum de fœdere cum Cæsare ineundo Galloque abdicando ageretur. nimirum Venetus erat, & sic non virtutibus tantum, sed natalibus Patriæ charus. Extat adhuc oratio eius, legitur, disciturque. Sic & olim ad Cassium, qui Rhodum obsidebat, missus est Archelaus Rhetor, à quo ille aliquando Græcis litteris fuerat institutus: utpote, tanti disciplinæ beneficium habitum est, vt cessura belli & obsidionis ratio videretur. Fuerunt nonnulli qui plus præsidij in benevolentia Principis, quàm in eloquentia aliave virtute Legati, collocarent. Etenim cum Cosroem Persarum Regem graui fati bello sibi infestum Iustinianus haberet, & de morbo hostis intellexisset; Legatum misit, & pacem petiit: Legatum, non nobilitatis splendore coruscum, aut fortis pulchritudine insignem, aut virtutis decore eminentem; sed medicum, tempori & occasioni aptum; & eum quidem, qui aliàs quoque rogatu Cosrois à Iustiniano missus fuerat, Regemque sanauerat. Quia amplius iam erat, conualescere, quàm pugnare; viuere, quàm vincere; felix Legatus medicus fuit, nam egritudinem simul & bellum profligauit.

I 3

Vt

Vt autem Legationes acceptiores sint, precibusque accedat gratia precantis; etiam qui ab hostibus capti detinentur, ab iisdem Legati ad suos mittuntur. Atque hoc exemplo Regulus à Carthaginensibus missus est ad Senatum, & ab eo, vt hostium Legatus, auditus fuit extra urbem. Dum raptis matronis virginibusque Sabinorum diutino atque acerrimo bello pænè attriti essent Romani, nec spes vlla diffensionis componendæ affulgeret; visum est Senatufconsulto raptarum præcipuas apud gentiles & cognatos suos Legatione fungi, meliora & mitiora precaturas, vicissimque pollicitaturas. Itaque vbi ad Regem venere, Legationis Princeps Herfilia, lugubribus lacrymis luctuque conspurcata, miserabilem orationem elamentata verius, quam elocuta est. Tum omnes humi prostrata rogauerunt; Suos infantes, quos secum duxerant, respiceret, sanguinis Sabinorum recordaretur, commiseraretur, tandemque suis viris, domo & pace Rex frui pateretur. Placatus condoluit Rex (erat quippe inter barbaros urbanus) & quod armis aut vi viri sperare nequiuerant, feminae Oratrices perfecere, tantæque discordiæ conciliatrices exitere. Non parum itaque profuerit tam mittentibus, quam missis, si ostentatione ac commemoratione earum rerum quibus se gratiosos fore confidunt, sese iis ad quos mittuntur affectu & gratiâ insinuent, ac velut acceptiores efficiant. Quod vt Romani iam commemorato stratagemate per Sabinas prudenter fecere; sic parilis industriæ par felicitas extitit, dum Veturia mater & Volumnia coniux ad M. Coriolanum, verè Martialem illum, urbem obsidione coarctantem missæ, felici Legatione Romanum imperium certo funeri exitioque exemerunt: quippe duos ex eo gnatos, charissima atque vnica pignora, secum du-

centes,

centes, vbi in conspectum venere; ipse iam obuiæ matri in complexum proruit: at illa salubriter & cautè affectus indicia occultans, Fac, inquit, intelligam, hostemne an filium conspicer atque complectar: mancipiumne an mater venerim in hæc castra, ad hæc bella ciuilia, ecquàm inciuiilia! Scilicet huc me longæua senectus protraxit verius, quam produxit, vt te patriis sedibus laribusque extorem, iam inimicum non modò intelligerem, sed nimio experirer! Potuistiin, charissime quondam patriæ, parentis prolisque dulcissima nomina & pignora sic deserendo destruere? Equidem, ni peperissem te, iam vitæ non tederet me: non oppugnaretur Roma, quæ hætenus tutrix & altrix tui tuorumque. Denique, nisi te filium habuissem; haberem, nunc dum viuere nimio dolori & pudori est, facultatem liberâ in patriâ liberè saltem moriendi. Hosce matris, coniugisque lacrymis liberorumque, dissuauiationibus permixtos, gemitus questusque, mæstus & ipse excepit Coriolanus, propediemque castra ab vrbe remouit.

Sed hîc inprimis colenda atque æstimanda Legato erit probitas, integritas, virtus omnis, tum ipsa propter se, tum quia multum valebit ad auctoritatem, gratiamque apud adeundum Principem comparandam. Credimus enim, quos existimamus candidos & apertos, nihil ex occulto aut insidiis agere, sed boni rectique esse cultores: eisque omnia tuto committi arbitramur. Nec solùm persuasum nobis est, non posse nos ab iis decipi; sed nescio quâ conscientia & humanitate ducimur, ne iis imponamus. Sic paulatim efficitur, vt Legati tam indubitata virtuti & reuerentiæ fidens Princeps, cum omnia quæ ab ipso proficiscuntur, à prauitate libera existimet, eius quoque Principi amicior reddatur. In quo ferè omnium negotiationum

cardo

cardo versatur. Etenim cum in omni opere ad aliquem scopum collineandum sit; is in initio scopus spectandus erit, ut Principem, apud quem functionem suam obibit Legatus, quanto maiore quidem poterit affectu, Principi suo conciliet atque deuinciat: non solum, quia Christianæ charitatis & communis humanitatis officium est, iacere femina beneuolentiæ mutuæque concordia, sed etiam quia plurimum valet, ad persuadendum atque obtinendum id quod voluerit Legatus, disposuisse ac commouisse eorum animos quibuscum agitur, ad beneuolentiam eamque sinceram. Eueniet autem, ut Legati Princeps, ab Principe quem accessit, diligatur, si huic aptè persuasum sit, se vicissim ab altero Principe diligi. Vetus namque & prudens est monitum:

— *Vt ameris, ama.*

Et quemadmodum filices inter se cōtriti emittunt ignem; sic magnorum spirituum mutuæ beneuolentiæ, amoris flammæ, & beneficiorum commoda. Quocirca nullum tempus amicissimi animi declarandi prætermittet Legatus: lætari suum Principem rebus eius secundis, dolere aduersis, commoda ipsaque vota communia censere: propenso & anhelos esse animo ad quoduis obsequium præstandum: idque Principem numquam non declarauisse. Tum si quid præclarius gestum per externum Principem fuerit, id magnoperè ab suo æstimatum. Insinuanda hæc huiusmodi, verbis, sententiis, gestibus, locisque maxime opportunis & conuenientibus rei atque indoli Principis inescandi: adhibitis aliis nonnullis mediis, quæ usurpare, quàm scribere erit facilius, quia circumstantiæ & res tangi possunt, videri possunt, præuideri non possunt, nedum exprimi.

Quemad-

Quemadmodum verò variæ esse causæ boni affectus solent; ita & mali. ac nescio quomodo facilius odimus, quàm amamus: & vtrumque tamen leui vel incognitâ sepe causâ. Quosdam primo statim intuitu auersamur & fugimus: quosdam protinus diligimus, interdum quoque vix cognitos aut visos. Cuius sympathiæ atque antipathiæ causam ad horoscopi & stellarum consensum curiosa doctrina refert: plurimum scilicet interesse ad indolem ac fortunam cuiusque, quibus sub planetis animam hauserit, primos vagitus ediderit, lucem senserit. Sed mihi lubet amplius etiam naturam admirari, cum homine, hominis opus inspicere. Duarum testudinum alteram, haud longo spatij interuallo, alteri suppone: tum enim si nerui vtriusque tono dissentiant, licet vnus chordas pulses, alterius mutæ ac velut torpentes manebunt, nullo sono ac motu: at verò si eadem tonorum vtrouique intensio remissioque fuerit, vnâ si pulses, simul & altera pulsari videbitur, & arcanâ vi suâ Echonis instar resonare, tamquam pari modo & arte contacta. Et adeò quidem hi quoque nerui contremiscent, ut si fortè stramen iisdem, minimè, inquam, impulsis, superimposueris, idem stramen & moueatur & subsiliat ad numeros: quod tamen aliàs in chordis discordibus neutiquam eueniet. Diceres inanimatis sic conformibus, & in concordiam iugatis, sensum quemdam inesse, qui affectum alterius prouocet, eundemque recipiat & exprimat. Videntur igitur animi & ingenia nostra non dissimili ratione tangi & ferri. Et Princeps quidem à Legato aduenâ multis de causis alienus esse potest. Inter alias, siquid acciderit, quod molestum ac graue ei sit: deinde si ingenium Legati atque mores displicent: præcipuè verò, si eius ad quem proficiscitur subditus fuerit;

K

nunc

nunc quasi defertor sub alio viuere maluerit.

Vt autem placere ignotus possit, indolem geniũmque excipientis obseruabit Legatus. Præterea cęrimoniarũ modũsque actionum & gestuum religiosę implendus est, qui primę scenę debetur. Hęc enim boni affectus limina sunt, hęc lineę, hi gradus: hinc, aut felix aut infelix in negotio tractando progredietur. Et quantum, Bone Deus, momentum! Experientia docet, rem eandem iisdem rationibus & argumentis propositam atque explicatam, quia non æquę concinnę ac auspiciatõ cępta ac præparata erat, quia non in animos pariter affectos incidit; hęc admissam, alibi reiectam esse; isthinc negata, illinc concessa quę postulabantur. Nimirum alius Princeps, alia natio, alij mores & ritus. Hinc interdum euenit, vt quod ille Legatus aliquot annorum spatio vix sperare aut tentare ausus fuit, alter breuissimo tempore perfecit. Sed vt Principem moueas, gentis quoque vniuersę naturam attendendam dixi, vt singula facili ac propitio quodam fauore fiant, tamquam Fauonio vndique aspirante. Incredibile autem est, quã tenues leuęsque remorę, iam pænę dixerim, nugę & ineptię, res maximas & manifestissimi iuris conturbent & conuellant. Ad exempla prouoco, tam nouicia quidem & vicina, vt conspici, vel me tacente, queant: nimirum, quia ad Annales venient, posteris admirationi erunt.

Cũ igitur affectus tantum valeat inter homines, vt eo aucto vel imminuto facilis vel difficilis sit omnis petitio, negotiatio, tractatio; cauebit imprimis Legatus, vt si non tenero affectu à Principe externo diligatur, certę non sit odio. Deinde adiunget sibi quoque, si fieri possit, comites, quos sciet ei, ad quem eundum est, amicos & acceptos fo-

re.

re. Hac sanę ratione, vel placere magis ipse poterit, si ingratus non erit, vel minũ displicere, si non omnino gratus. Quibus omnibus neglectis, negligetur fortassis ipse, & infelicem Legationem reddet. Infelicem? quid si turpem quoque? E neglectu contemptus nasci solet; & dum sibi indulget Principis auersior animus, in asperiora gliscit, audetque odio iniuriam adiungere; & rursus magis auersari si quem læserit. Nam id habent pessimum animi magnã fortunã insolentes, quos læserunt, etiam oderunt; vt iniuriam inferendo accepisse videantur.

Denique si gratus & acceptus fuerit Legatus Principi, eiusque ministris & aulicis quibuscum agendum erit; contentiosę scribent illi quoquouersum, quã magnificę & prudenter se gerat: & tantum aberit, vt hi viam aut ianuam negotiis eius vniquam obstruant, quin etiam fauori & honori sibi tribuent, petita commendare. De inuiso nihil laudis, vix veri quidquam audietur: nil lætum aut facile expectetur.

Accidit semel, vt Princeps studio protrahendarum rerum, miserit plausibilibus instructum mandatis Legatum, quem non ignorabat fore minũ acceptum; vtpote aliã profugum & proscriptum: miserit verõ, quasi id nesciuisset. Ita impetratum, vt protinus alium sibi mitti peterit alter: & ille quam desiderabat, nec petere poterat, moram suis negotiis obtinuerit, remoram alienis.

Vt autem acceptior sit Legatus, non solũ litteras Credentię & commendatitias Princeps ei tradit, sed præterea quãsdam interdum ad Magnates aut ministros, quos in adeundã Aulã notos atq; deuinctos habet. Legatus quoque priusquam itineri se dederit, similes litteras sibi conquirere solet ab Legato adeundi Regis, qui apud suum

K 2

fortę

fortè refederit. Et quia fortè incidet in homines vanos, compositos ad arrogantiam, & quos si non rectè compellere, contemnere videatur; quorum interdum sapientia vix extra vel vitra cuiusmodi cęrimoniarum limites exurgit; gloriosum atque vtile Legato hęc erit, ipsi non solum Principi, sed vnicuique Magnatum, qui conueniant honoris tituli, intelligere: vt quemadmodum Principes, virorum meritis dignitatem tribuunt; sic ipse qui Principem repręsentat, cuique dignitati condignam appellationem.

Quid si Legato hęc quoque gratitudinem obiter inculcem? Illam dico, quę obsequium Principis non patitur modò, sed validiùs promoueat? quã gratum, memorem & beneuolum, pro impetratis beneficiis, & in commune bonum, animum promat? quã etiam ab generoso pectore plura & maiora sperare possit. Suaues & potentes beneficentię nexus, quibus, ceu compedibus, animi illigantur! Aliqui dum ingratum experiuntur, non tantum à beneficiis beneficam manum retrahunt; verum ad odia, ad euerfiones extendunt. Quo fit, vt citiùs cum inimico, quàm cum ingrato, in gratiam redeatur.

DISSERTATIO XXI.

Non adulator.

ABSIT verò, vt Orator noster cuiuspiam adorator vel adulator iure videatur. Alibi Echo resonet, alibi palpum obtrudat, qui tamquam conductitijs præco, ad alterius voluntatem ac voluptatem omnia refert. Profectò Veritas & Sinceritas vinculum sunt fulcrumque hu-
mani

mani commercij & regiminis politici: nihil Principibus magis necessarium, nihil magis deest. Has Adulatio, humanę societatis venenum præfens, occultat, adumbrat, fraudat: non minus itaque vitanda animo, quàm illud corpori. Fridericus Cęsar potentissimus, suauiludios ac fumiundos, vt pestes execratus & auersatus est: interrogatusque, an nemoriones saltem ad conuiuia admitteret; Neque stultis aut vaniloquis, inquit, delectari possum, neque superbis esse amicus. Dum Socrati vir princeps occurreret, stipatus quamplurimis quidem affectatoribus, sed assentatoribus; Vah, Heros, inquit, miseret me tuę solitudinis. Cęlius senator clienti suo vbique sibi consentienti, irascens exclamauit: Dic aliquid contra, vt simus duo. *Vtinam frigidus esses aut calidus:* (ait Scriptura) *sed quia tepidus es, nec frigidus, nec calidus; incipiam te euomere ex ore meo.* Ne Faunus quidem, vt est in fabulis, negotium sibi esse voluit cum homine, quem animaduernerat vno ore calidum spirare frigidumque. Sciendum profectò, omnes palpones, similes esse papilionibus, qui latè circumuolitant, atque aspectu pulchri sunt, re noxij. Erucam vide: hinc nascitur: quę & ipsa varietate colorum picta, arborum folia, flores, fructusque, & omnem anni spem depascit. Indubiè, minus errori obnoxius est, qui quò fit eundum, solus diuinare & statuere debet, quàm qui directionem ab eo accipit, qui studio in deuium deducat. Dicebat Galba Pisoni: Ego & tu simplissimè loquimur; ceteri cum fortunã nostrã libentiùs quàm nobiscum: nimirum purpuram venerati, non hominem. Hinc ille apud antiquos: Nec nimium thuris tribuere est Diis immortalibus, nec satis blanditiarum Dīs terrę. Nimirum, plurimis imponit philautia, id est, sui amor & ignoratio: quã
K 3 quis

quis non modò seipsum diligit, sed diligi prætereà credit; imò quasi dilectionem imperaret, & simul fortunam, vtramque blanditiis metitur: crasso prorsus errore. Vidi qui credebatur petitioni supplicis fauere non velle, imò reluctari velle; quia dum opitulari se non posse præuideret, è re ac circumstantiis oriundas vel timendas difficultates exponeret. Vidi qui dubitaret de fide Iudicis, quia repelleret oblata: odisse videbatur causam pollicentis, qui pacisci recusabat. Quasi vel affectu vel munere corruptus sit, qui incorruptus persistit.

Sed quin Ciceronis illud valeat: Sine fuco ac fallaciis, more Maiorum. Vtinam! Nec malè inuersus versiculus;

Appare quodes, aut esto quod appares.

Sed heu pudor, heu dolor! nunc prorsus rari sunt, qui verè ferij & sinceri: plures simplicissimis blanditiis, & quasi innoxia quapiam simplicitate versutiam tegunt; promptiores fallere Vlyseasque artes expedire, quò viri boni officium manifestius videantur exercere. Nimirum Fama candoris ad decipiendum tutissima est via. Hanc famam captat quisquis adulator, vitio animi ignaui, timidi, inutilis & abiecti; vt credatur, fraudare nec solere, nec velle, sed omnia ex animo facere & dicere, non ex arte. Certè si quem rectè & rotundè procedere conspiciamus, femotis cærimoniarum & palpationum nebulis; hunc esse fidelem opinamur, tituloque Boni Socij donamus. Contrà, si quem fictè aut fucatè agere, quoniam struì nobis insidias veremur, nil minùs præstamus, quàm simili artifici assensum. Quin potiùs diligenter animaduertimus & notamus, quàm opportunè verba promere, vera premere & peruertere, suaque promouere nitatur, non quàm sincerè aut salubriter. Etiam crescit fugientis peruersitas animi;

&

& tamquam latere nequeat, per iactantiam aut intemperantiam se prodit. Vt olim Leontinus Gorgias & Hippias sophistæ, in illâ quinquennali celebritate ludorum; sic non ita pridem sciolus quidam assentator, in publicâ muneris claritudine obscurissimus, huic culpæ obnoxius fuit: qui se super omni scibili vniuersim doctum, atque instar Altissimi, nihil nescire gloriabatur; quòd instructus esset cognitione generalium aliquot dogmatum ac scholasticarum tricarum, tum quibusdam confusis ac obscuris effugiis, quibus vel irretiret antagonistam, vel ipse elabere-tur. Nempe plurimum pulueris & fumi contradicentium oculis effundebat, quo impetraret, vt si non subscriberent, cederent garrulitati. Prudens etiam ac politicus audire gestiebat, quòd iactaret, se lectitasse atque euoluisse omnium classium Atheos. Quid lectitasse? imò quintam essentiam (verba sunt) ex eorum tenebris distillasse atque eruisse. Vtque religiosè legisse videretur, prærogatiuam à Pontifice sibi indultam ostentabat amplo diplomate. Quæ tamen consultius singula occultasset; non secùs quàm emplastra, quibus quisque vulnera & vlcera curat & condit, non plateatim prædicat vel ostentat. At non omnis ille Philosophus, qui facienda dicit, sed qui facit dicenda: nec ille quidem Politicus, qui putat se scire pleraque, sed qui scit quæ non putant plerique.

Intelligat itaque Legatus, quì candorem & fidem in aliis requirere & æstimare fas. Quì autem iisdem vtendum sit, ex cuiusque personæ, negotij & loci commoditate discere poterit, non vno hoc scripto. Illud tamen monuero, inprimis caueat, apertæ adulationis aut subdolæ machinationis turpitudine notari aut innotescere: quod rebus agendis plurimùm obsit. Credideris? Audio Lega-

tum

tum suo muneri aptissimum quidem extitisse, nihil tamen bonæ rei tractare aut peragere potuisse, quia is alium quædam Regem, iuxta quem Legatione functus fuerat, manifestè nimis, nec cautè vel excusatè fatis fefellerat. Monuero insuper: Si externus Princeps circumueniendus, nec hostis tamen fuerit; id ipsum sic fiat, vt versutia si deprehensa sit, magis è rebus ipsis, earumque naturâ & circumstantiis profecta videatur, quàm è pectore Legati. Nimirum integritatis existimatio salua permaneat: quâ velut virtute, tutè rem faciet & promouebit. Imò, inquam, ipsis dolis, facile, improbandus quispiam casus aut error appingetur aut affricabitur: quasi procul à mente & malitiâ Legati scelus omne, viri vtique maximè candidi & veracis. Monuero etiam Principes, dispiciant semper, quantum hominum & præsertim Legatorum amicis conuentionibus, phaleratis verbis, quantumlibet iureiurandi religione vallatis, tribuere debeant. Sæpè enim

Astutam tacito seruant sub pectore vulpem.

magis etiam sub vulpe tygridem & lupum. Interdum blanda manus aut spongia, inimici propositi nouaculam abscondit & aconitum. Legato cuiusdam Regis vultus erat placidus & liberalis, os modestiæ honore signatum, gestus candori proprius, nutus & color qualis esse solet animo tranquillis & innoxiiis, loquela nil nisi manifestam pietatem spirabat. At externus Princeps vbi cum Legato tamquam cum mente suâ proloqui, & referatis arcanorum claustris perfidiam quoque pacisci cœpisset, tandem illusus fuit suo candore, eoque stratagemate, quod nemo extra comœdiam narraret: Et heus, inquit, nihil seria inter & iocos sincerum, nihil purum sensi; laruam vidi, non faciem. Erat quippe expertus doctissimam hominis in-

nocen-

nocentiam, vulpinam sanctitatem. Qui eò tamen magis laudem præmiumque apud suos merebatur & accepit, quia tela quæ in suum Principem alter cudebat & vibrabat, in auctorem retorfit.

DISSERT. XXII.

Publicè spectabilis.

AD certamina publica ludosve non accedet, nisi præmeditatus & instructus. Non enim committere debet, vt spectatibus risui sit, dicaturve ignarus vel ignauus: id enim siæ existimationis fugillatione non contingat. Isocratis ad Dæmonicum sententia est: Quoties in laudabilibus versaberis negotiis, fac quamplurimos spectantes velut virtutis tuæ testes habeas: si quâ re inhonestâ contigerit te delectari; fac clam id perpetres, ac semotis saltem arbitris turpis sis. Qui raucus, balbus aut blæsus est, non præ omnibus garrulus aut vocalis esse debet (stolidorum ac vulgarium ea turpis consuetudo, qui id studiosissimè agere videntur, ad quod sunt minimè idonei) sed elocutionis suæ hallucinationem silentio & auscultatione compensare. Naturæ namque defectus arte suppleri sunt. Architecti speciosiora solent frontispiciis præfigere, ad laudem & ornatum magis, quàm ad vsum; & sic ad vsum. Ridiculum se præbuit Legatus, qui à quodam Magistratu in encaniis inuitatus, vt psittacum arcu balistico, è celsâ turris cuspide præfixum, iaculari dignaretur. Conatus enim aliquoties, tantum abfuit auem deiiceret, vt numquam tacturus crederetur animal quod diuo Lucæ appingitur. Defectus quisque suos, & è contrario

L ele-

elegantias examinet: illos vt tegat, has vt detegat & ostendat. Malè ambulabit, cui gressus deformis est: malè equitabit, qui regere frenum nescit. Claudicare, & sic discurre, turpe est. Sed aliqui vel in ipso equo claudicant, ephippio tamquam farcinæ hærent. Equo vehi, pulchrum est; sed si vecti & vectoris velut corpus idem, idemq; motus & instinctus, & si Centaurus exprimatur. Attende qui placere publicè cupis:

Quodque potes vitium corporis abde tui.

Corporis? etiam animi & fortunæ. Quantò præstantior habere qui imperabis, tantò facilius impetrabis. Sic plures Principum, dignitatem atque auctoritatem suam cautissimâ impotentia dissimulatione conseruarunt; & quia tegere potuerunt, quàm inualidi essent, vires acquisuerunt. Mercatorum quoque census & fortunæ, non adeò opum magnitudine, sed verò iacturæ, imò inopiæ apud alios ignorantia, tum fide & opinione opulentia atque prosperitatis, constant.

Ceterum Legatus coram aliis atque in publico, fronte erit, non continuo quidem ridibundâ aut ridiculâ (fatuorum istud) sed lætâ, exporrectâ, & tali ferè quam integerrimo Iudici conuenire scribit Iustinianus. Et quia ex oculis plerique conijciunt de animo; & ferè vt horologium, temporis, sic facies affectuum indice constat: quantumuis res perperam succedere, ac velut retroagi videatur; hilaritatem vultu, dolorem corde sustinebit.

Illud etiam aduertet Legatus, ne cuiquam interfit negotio, quod cum iacturâ vel ignominia præsentium coniunctum sit. Vt enim culpa nulla intercesserit, tamen eius existimatio contagio inquinabitur apud maleuolos & imperitos: vt contra, victoriæ rebusque prosperè gestis qui inter-

interfuit, etiam nullo suo merito aut coramine, communis honoris laudisque fit particeps. Similiter auctoritatem hinc suam magni faciat, nec eam interponat vbi verisimile fuerit eam contemptum vel neglectum iri. Tum nequaquam sese immisceat rebus, quas alium, quàm speraret aut deceret, effectum habituras prænouit. Pharmaca ægris data, ni morbum leuant, eleuant.

Incessus in publicum non sic celer sit aut præcipitatus, vt videatur cuiuspiam medici, vel conducti veredarij; nec ita testudineus, insolens aut affectatus, qualis foret sponsa, vel comædi mimicam grauitatem exprimentis. Quid si tamen negotia præcurrant; tardus sit Legatus? Eiusmodi vrgeri & incitare poterunt negotia rerumque momenta, vt etiam volare decorum & necessum fuerit. Sic currat, vt comprehendat: & quæ pedibus assequi non poterit, consilio & mente præcedat. Et tamen si & coram festinandum fuerit, nec operâ aliorum commodè vti possit, rhedæ vel equi velocitate vtetur; & illius quidem decentius, quam istius. Alioqui gressus præcipitatio, leuitatis indicium est: hinc quoque iudicium formatur anxietatis, etiam aduersitatis, quæ sic agitet currètem. Hinc Plautus:

Liberos homines per urbem modico magis par est gradu

Fre. Seruile esse duco festinantem currere.

Fuge, Legate, qui magna magnis probare & præstare debes. Quod si ingenti graueris pondere; ne properes, onere ab ipso impediris: si ne graueris quidem; quid opus est festinato? Magnarum item rerum ea conditio est, vt non velociter aut repentiè cieantur, nec nisi interuallo moueantur aut mutantur. In corporis quoque motionibus congruentem naturæ proportionem seruabit Legatus: flexos fractosq; motus mollium & effeminatorum virorum,

agrestesque & triuiales prorsus fugiat. Motiones istæ (sepius inculcandum) mores indicant; præsertim apud illos quibus nequiquam contingit audire loquentem Legatum, sed qui dumtaxat vident. Profectò non sufficit quædam benè fieri, nisi fiant & bellè. Obsonia, alioqui opipara & lauta simulque salutifera, vix attingimus, & nauseam potius prouocant quàm orexim, si sordidè subministrantur.

Si Princeps peculiari & publico afficitur gaudio vel honore, (dum coronatur, victoriâ potitur, primogenitus natus est) minimè torpebit aut latebit peregrè qui eum repræsentat; sed verò etiam extra priuatos parietes eiusce signa lætitiæ conspicua & sonora procul faciet. Inter artificiosos arcus & ignes, vasa vinum fundant: conuiuia, choreæ, hastiludia, & quæ non paucorum mereantur inuidiam, instituuntur. Nuper duorum Legatorum, nec nimio amicorum, contiguos tamen ædibus degentium, alter ob ortam nouiter Regi felicitatem, sui strepitus & ignis copiâ, alterius domum penitus fumeam, pænè surdam reddidit. Dumque manifestâ sancti Spiritus designatione potius, quàm admirabili piaque conspiratione, creatus esset **VRBANVS VIII.** Pont. Romanus; conspicua suæ gratulationis testimonia Bruxellæ ediderunt Ill^m & R^m Cardinalis Alphonfus de la Cueua, & Io. Franciscus ex Comitibus Guidiis à Balneo, Suæ Sanctitatis Nuntius. Et illius quidem Palatij tres turres, artificiosis ignibus & lucernis distinctæ, inusitatam sic decorè & splendide constellationem referebant, vt mille coniecturis encomiisque populus circumluderet: alius Tiaram Pontificiam ceu Cornu Copiæ, alius triplicem Ecclesiæ Hierarchiam, alius denique tria aluearia atque examina cælestium apum exprimi diceret. Tonitruantes catapultæ, pyroboli seu missiles in omnem

omnem vrbs regionem lætitiæ ignes, tubæ, tympana, tibiarque, celebra & luculenta felicitis auspicij & augurij indicia extiterunt: adeò quidem, vt nullus non spectantium aliquâ afficeretur admiratione, nullus non sensuum aliquâ oblectatione. Apostolici verò Nuntij ædes, ignitis pariter arboribus, flammiumis vasibus, sclopisque viciniam omnem procul illustrem & sonoram reddiderunt: pulsæ tædis vndique tenebræ, & vigili gaudio nox tota. Quid affectus, quid ingenium possit, non obscure vtrimque demonstratum est. Hinc discet Legatus, vt quæcumque ediderit publica illustris lætitiæ spectacula, inuentione in primis appareant rara & significatiua, sumptu magnifica, indicia bonæ fortis & spei.

Duas autem refert Legatus personas, alteram sui-ipsius, alteram Principis. Quemadmodum ij qui in teatro, Hectoris, Alexandri, aut Cæsaris dignitatem æmulantur, dum publicè agunt, nihil non regium sonant & exhibent: verùm vbi se intra cortinas recepere, donec in teatro adhuc spectandi sunt, vestem & ornamenta quidem non deponunt, adscititiam tamen maiestatem & grauitatem ponunt, solitam familiaritatem resumunt & usurpant: sic Legatus in admissionibus, congressibus, triumphis publicis, ne latum quidem vnguem ab decoro recedere debet, sed Regiæ existimationis semper meminisse: verumtamen priuatim, in colloquiis conuiuifque semotis, licet Legatus esse non desinat; grauitatem illam publicè spectatam, in natiuam comitatem & liberiores mores conuertere potest: vt videatur hîc malle apparere quis sit, quàm cuius sit.

Ceterùm in victu, vestitu, ædium supellectile & ornatu, famulorum & asseclarum numero & cultu, reliquos

Magnates superare Legatus potest, Principem tamen externum neutiquam æquare; quasi ut eum quopiam pudore afficeret, emissus & egressus. Dum quidam inglorius ortus parentibus, sed affectu sui Regis, apud externos Legatione fungens, exteriore omni cultu hinc ipso Principe splendidior appareret; atque inde quisque ei studiosius detrahendo, occineret, non cantica virtutis aut meriti, sed eum esse oriundum patre mercatore, matre mechanicâ, proavis humillimis: Quid dixerimus, ait Princeps, hunc esse impium, an imprudentem, qui parentes sic suos exhumat, atavosque citat è sepulcris? Scilicet hominis ignobilitas magis excusata latuisset, ni fatuo luxu fastuque se prodidisset. Et ne sic quidem eo Principis sarcasmo redargutio finita est, ne limitibus etiam istiusce Regni terminata: sed protinus in patriâ ab aliis qui ibi anteriore Legatione, minus autem pompaticè, functi erant, pro apophthegmate indies celebrabatur. Et quàm externos interdum nimius Legati splendor offendere possit, docuit Aristagoras Milesius: is apud Spartanos aduersus Persas auxilia petens, quia cultus & apparatus luxu diffuebat, admonitus fuit, ut apud suos, non in virtutis vrbe, eo vanitatis & prodigæ ostentationis genere vteretur. qui ornamenta non ferrent, auxilia ornatis denegare.

Ceterùm quâ magnificentiâ Legato vtendum sit, ægrè regulâ aut methodo vnâ definias. Nam pro Principum facultate, rei que quæ agitur gratiâ, apparatus ille ceteraq; omnia grandiora vel arctiora esse debent. Dein splendorem hunc alij aliter æstimant. Septentrionales metiuntur eum apparatu mensæ, velut fumo culinæ. Ij verò qui ad Meridiem, non tanti pendunt quod per guttur illabatur, sed magis quod in numeroso comitum, equorum,

rheda-

rhedarum & famulorum strepitu atque ornatu, omnium oculis procul affulget. Interdum Legato, ut in illustri Legatione spectabilior appareat, inditur titulus maioris nobilitatis, Ducis, Marchionis, Comitum vel Baronis, & conceduntur danturve ipsa monilia atque vtensilia Principis. Obseruare etiam est, in Legationibus ad certamen splendidis, Hispanos Gallosque sæpius contendisse, non tantum ne agendi aut vestiendi modo conuenirent, sed ut maximè differrent: neque adeò ut splendidissimi essent, sed ne quid splendidius adesset aliis.

DISSERT. XXIII.

Religionis, Vestis & Urbanitatis patriæ tenax.

INTER reliquas Legati virtutes, imò ante reliquas, nisi maximè Pietas luceat, in vanum ferè quidquid molietur. Ideoque sacros gentis suæ ritus colet Legatus; si publicè quidem non licuerit, priuatim licebit. Quinimò etiam innotescat publicè, eum priuatim pium esse: hoc enim erit verè esse, & probitatis fidem in negotiis mereri. De atheo aut in Religione vacillante, firma integritatis opinio non sit. Refert Aristeas (historiâ LXXII. Interpretum) quòd vbi in Alexandriam ab Eleazaro summo Sacerdote Iudæorum hos Sacri Scripti Interpretes adduxisset, iussisse Regem Ægypti, ut his qui à Iudæâ venerant, consueta omnia præberentur ad oblationes & sacra, prout cuique genti mos foret. Non tamen suaserim Legato, stupendâ in fanis latitatione, neglectis iis quorum cura eum maximè sollicitum tenere debet, omne otium conterere, aut Sanctuli nomen gestusve affectare. Quippe non ab spiri-

tuali

tuali oratione Orator esse dicitur, sed ab eâ quâ Principis Regniq̄ue decus & tranquillitatem asserat, stabilitat. Bonus animus, gratissimus Deo cultus est: & optimè orauerit, qui officio gnauiter functus, patriæ incolumitatem procurauerit, vnde tot hominum salus, virtutisq̄ue & pietatis exercitium dependeat.

Non diuinæ tantum, ciuiliſ etiam reuerentiæ carimonias quisque è suâ ciuitate feret; non verò illorum apud quos diuertitur, assumet vel affectabit. Ni fiat; non iam amplius ex more gentium officiosa humanitas, sed subiecta humilitas, abiecta que adulatio dicenda est. Adorationis in modum genu supplice procumbentes Regem suum salutant Tartari: eadem ciuilitate apud exteros vtuntur eorum Legati. Itaque sedile accedentibus offerre, error sit. Neque enim illi quidquam demissiùs agunt quàm Legationis dignitas ferat, si domi vsitatam, moribus nostris peregrinam salutationem exhibeant. Ne illaudata quidem Legatorum Moscouiæ Regis siue tergiuersatio siue constantia fuit; quòd vix, ac ne vix quidem induci possent Romæ, vt Pontificis Gregorij X. pedes exoscularentur, quòd Regibus eorum is mos & honos esset incognitus; donec edocti, summo vniuersalis Ecclesiæ Præfuli, spiritualium rerum regimen, præcipuæ salutis curam incumbere, obsequium pietati & spiritualibus adscribere, indulgere. Alioqui generaliter iniqui censendi sunt, qui ritibus suis, exterorum mores correspondere aut pares esse cupiunt.

Consuetudinem, legum esse legem, & naturæ velut germanam sororem, rectè dixeris. Ideoque homini ciuili vtendum vestibus, inconstantia vulgi & loci quem inhabitat, ferè conformibus; ne moribus gentis, quacum viuit,

immo-

immorigerus esse videatur. Legatus hîc tamen exlex & singularis est; peccaturus, si à suo cultu recesserit. Nam velut patriorum rituum fugitans, Principem suum priuatim odisse, publicè aspernari videbitur, qui vernaculum gentis suæ indumentum mutabit, alienum mutuabitur. Olim in ipsâ Romanâ vrbe, quæ sui tamen splendoris iurisq̄ue pertinax fuit, Legatos exterarum gentium cultu peregrino ludos spectasse, Tacitus memorat. Deformant igitur pulcherrimi muneris faciem, quicumque in exteras Nationes delati, tamquam Protei, ilicò sese peregrino habitu amiciunt. Contemptus eam ob rem à suis Macedonibus fertur ipse Alexander, quòd patrio cultu relicto, apud Babylonios Babylonicum sibi assuisset. Acute Rex, qui dum mandatorum Legati strenuâ enuntiatione offensus, discedentem odio & stomacho persequeretur; ei qui hunc miserat scripsit, Hermaphroditum & Androgynum sibi adfuisse: cum tamen is nihil inconstantia, præterquam in vestitu, admisisset.

Attamen & hoc prudentis Legati erit, ne illa in conspectum exponat, quæ aut ipsa per se molesta sunt, aut aspectum sui ingratum & odiosum facere possint. Quosdam apud Turcicum Tyrannum repulsam passos nouimus, quòd viridis coloris amictu, qui tristis & funesti ominis apud Barbaros dicitur, induti essent. At noster eâ prudentiâ erit, vt cum rubei panni obiectu, bouis furorem accendi rescuerit, remouere eundem à tergo & tragædiâ norit. Venetorum quemdam apud Turcas Legatum accepimus, alieno ritu feliciter & sic cum laude vsûm: nam cum quæ exponere & excipere haberet, toto non impetraret biennio, tandem familiari veste in Turcicam commutatâ, admissioni suæ aditum parasse, Legationemque ex

M voto

voto confecisse. Apud Barbaros nempe, vbi Legationis decus atque libertas non digno nec tuto satis loco habentur, domestici amictus, ne alij quidem ritus vsurpari semper possunt. Turoxanthus Turcarum Dux Valentinum Tiberij Legatum ita alloquitur: Quandoquidem, ô Romani, huc venientes me in maximo luctu constitutum offenderitis (recenter enim pater meus est mortuus) oportet vos facies vestras abradere, & legi quæ apud nos in iustis mortuorum inualuit, obtemperare. Tum confestim Valentinus, & omnes qui cum eo erant, gladiis genas raserunt.

Olim Legatis annuli dabantur, queis exteriorum honoratissimi censebantur. Specialis præterea vestitus erat constitutus: quemadmodum peculiare etiam nonnullis Conciliis ac Magistratibus vestium formas eadem antiquitas præscripserat. Æui mutatio & hoc laudabile institutum pænè profligit: vt quasi tæderet aut puderet eiusce quod profitentur officij, vestibus indui pulchrius ducant, quas vulgi inconstantia singulis annis nouas & communes facit. Adeò vt Senatores, Aulicis; & Consiliarios, quia nobilitatis functionisve conspicuo signo destitutos, ditioribus ruricolis aut ciuibus non absimiles dixerit quisquis non nouit, etiam quisquis nouit. Senatui Veneto, paucisque aliis, vestitus religio aliquam adhuc laudem & venerationem conciliat atque tuetur.

Plerique hodie qui dignitatem gerunt, non contenti nitidâ & nouâ veste, etiam cultam & comptam requirunt: quòd virum & Magistratum vestis indicet. Ab histrione licet exemplum sumere; qui si triualiter amictus in scenam prodeat, exhibetur. Quanti autem facienda sit vestium ratio, vel ex eo patet; quòd quisque, dum elegantius atq; operosius vestitus egreditur, magis etiâ honoratur,

tur, nō ab ignotis modò, sed etiam à notissimis & amicis. Huiusce mysterij ratio est, quòd vestis indicium quoddam esse videtur cuiusque fortunæ: at quò ista, eò se hominum fauor inclinat. Alij secretò atque seorsim suo bono pasci malunt, rati dignitatem atque amplitudinem suam magis auctum & conseruatum iri modestiâ vitæ, quàm insolenti strepitu aut inani fastu. Tales ferè qui publicæ aut alienæ rei præsumunt: qui Principi à thesauris, consilijs, confessionibus; aut qui repente ex humili in altum emerere. Hi non magnoperè ambiunt oblongum magnificentiæ suæ spectaculum, aut digito monstrari, aut dici, Hic est. Scilicet, vt doceant, se etiam in rerum copiâ tenuitatem, in sollicitudine solitudinem estimare: se paruo Sapere & Lætari: bonum publicum promouisse, amplissimi instar honoris & præmij esse. Interim malunt item horum aliqui, arcam suam auro scatere, quàm deauratis tectis vel pauimentis curiosorum & inuidorum oculos oblectare, aut calumniatorum linguas acere in suspicionem iniustitiæ vel peculatus. Mille circum se censes habet in confusionem suam procliues & conspirantes, si quem supra suam sortem fortuna fauens euexit & dementat. Demosthenes priusquam industriâ & eloquio innotuisset, vilem pallam in sumptuosiore vestem conuertit: paratâ autem existimatione, pallam resumpsit pristinam, nec mutauit. Contrario profus consilio & euentu plebeius ille, qui primùm omnium virtutum hypocrisi instructus, probus & pius videbatur demissis oculis honestatem & securam modestiam affectare, atque obstipito capite non nisi humilia somniare, imò mente velut hospitari in sepulcro, animo apud Deum: ad honores euectus, supercilium erexit, & indignis modis præfuit, qui tam sanctè pu-

tabatur subesse : quos prius errores damnauerat , amabat deinde vt mores : plusque vaframenti sub vnus togæ , quàm sub vnus regionis , ambitu latebat . Rogatus autem à familiaribus , quamobrem antea vultum & oculos in terram sic deflecteret ; Quærebam clauis regiminis , inquit : quibus inuentis , quidni vtar ? Sed & istum sua mansit tandem pœnitentia & pœna ; clauisque ostium calamitati & carceri aperuere .

Legatus in omni hoc vestium & ornamentorum cultu ita se componet , vt neque tenuitate vilis , neque elegantiam fastuosus , effeminatus , aut vanus appareat . Dissimulare & velut nescire præsentis splendoris sui sumptum pretiumque , prudentis est , & ornatissimam tamen simplicitatem habere : vt splendor omnis non tam obtrudatur aliorum oculis , quàm incurrat .

DISSERT. XXIV.

Eruditus.

BELLO inter Florentinos & Alphonsum Regem , Matthæus Palmerius , Florentiæ ciuis & pharmacopola , quia ingenij & scientiarum cultu clarus apud suos erat , Neapolim missus est Legatus . Cuius multifariam eruditionem dexteritati atque eloquentiæ coniunctam Rex admiratus , interrogauit , quis , & quo loco apud suos esset . Cumque intellexisset Pharmacopolam esse , in has erupit voces : Si tales Florentiæ Pharmacopolæ , quales igitur Medici ? Medicos innuens , qui in Republicâ eminebant . Eruditionis profecto cum nulla pars suâ laude careat , tum imprimis Historia vetus & noua , omni ætati conditioni-
que

que utilissima . Est enim palæstra prudentiæ , stimulus sapientiæ , calcar virtutum , interpret dubiorum , memoria præteritorum , speculum futurorum , præsentium fax & moderatrix , breuiarium experienciæ , scientiarum thesaurus , directrix disciplinæ bellicæ & togatæ : breuiter , compendium artis viuendi . Itaque videar commerdasse eruditionem omnem , cum Historiam nominarim . Eiusque studium habet id peculiare , vt & theoreticam & practicam simul conferat . Historiam Legatus euoluat , & assequetur , vt , quasi infinitas obierit Legationes , antequàm vllam attingeret , intelligens videatur & expertus . Inter Scriptores autem , si rem politicam spectamus , vnus instar est omnium , Tacitus ; si moralem , Seneca : ille ad prudentiam , iste ad sapientiam ductor : ille tacite , iste sanè legendus , intelligendus . Quid si Sacram Legato Paginam quoque comprobem , rectam illam ad probitatem , ad prudentiam , ad cælos ducem ? Scrutetur , si otium & animus indulerint : plures inibi Legationes , cum humanas , tum diuinas inueniet , exempla atque dogmata rerum optimarum . tum ex huius diuini Scripti lectione hauriuntur , quinimò instillantur animo salubria quædam medicamina , in spiritualium morborum , priusquam resederint , præcautionem . Et quanto quis attentius hunc Codicem euoluerit , plura semper mirabitur & eliciet in recessu : haud secus ac clarâ nocte firmamentum cæli intuentium oculis plures semper stellæ elucescunt , & velut subnascuntur , quò diutius intendunt . Quòd si cuiquam sic non videatur , qui in profanis vagari malit ; magnum tamen quid esse existimet , quod tot viros principes in venerationem sui traxit ; tot Martyres & Cœnobitas in contemptum orbis , atque etiam sui , pellexit ; tot nasutissimos

in interpretatione hallucinantes demisit: tot sæculis Nobile *Ænigma*. In reliquarum scientiarum oceanum quò altius prouehimur, contingit aliquando vt longius absumus simul & à vado & à portu. Quid? interfui vbi non leuis doctrinæ & auctoritatis Præsul euidenti bus demonstrationibus assereret, è sacris illius Magni Testamenti codicibus, ceu scaturiginibus, hausta esse, quæcumque siue dogmata siue præcepta sententiosi atq; politici Scriptores, limatiore alioquin sermone, profanis exposuere. Profectò Adrianus Florentius, postea Pontifex eius nominis VI. qui ob eximiam Pietatem & Doctrinam Carolo Cæsari ab Margareta Austriacâ præceptor datus, satis ostendit, è quo fonte Imperij subsidia hauriantur. Etenim Louanij in Arce tantum Discipulum adhuc puerum erudiens, è Sacris litteris ei Libros Regum proposuit & explicuit: frustra, ratus, doceri historias, nisi & pietas accederet. Qui eo modo doctus est, Cæsaris mox insignia accepit: qui ea docuit, Pontificis. Sic Magistrum suum Discipulus nunquam non veneratus est. Et tamen quàm humili ille origine! Primam ætatem litteris occupans, & tum quidem egens, variis à proauo meo D. Ægidio de Marselaer Toparchâ de Opdorp beneficiis affectus fuit. Eorum verò memor, cum in Regnum successit Carolo, Primas Hispaniæ esset; auum meum Adrianum de Marselaer, eiusque fratrem Guilelmum, pro Maiorum suorum honore & meritis, stipendio Regio decorari procurauit, & hunc prætereà Equitem Auratum à Cæsare creari. Neque hîc subsistere gratitudo aut gratia potuit. Pontifex enim factus, vtrumque inter familiares ac domesticos esse voluit: & illum quidem intimis secretis, hunc Arci Ostiensi, tribusque biremibus præfecit: Antonium quoque de Marselaer, fratrem

fratrem tertium, paulò ante immaturum obitum, aduocauit, & Pontificiæ cohorti atque custodiæ Capitaneum constituit. Verùm vt in viam redeam; illorum mores non satis admireris, qui cum ingenij, cultum omnemque doctrinam contemnunt, magni ac ferij sibi videntur. Ab omni æuo obseruare est, opportunum rebus scientiarum subsidium accessisse, siue priuatis, siue publicis: æstimari viros, qui ceteris Numinibus Palladem iunxere. Doctrina quidem vel meliores efficit homines vel deteriores, pro cuiusque indole. Sed licet non omnes doctissimi potissimum sibi temperent ab improbitate aut nequitia; non item medici, omnium hominum sint temperantissimi; communiter tamen, si quem minus latuerit, quid se deceat aut obstringat, vehementius quoque neglecti pudebit officij. Nec minus profectò arte, quàm experienciâ sapimus: illa causam vbique præbet, hæc dumtaxat exemplum. Et quantillum est, quæso, quod intra angustos vitæ terminos experimur, si non vltiore prospectu & liberiore cælo fruimur, ope eruditæ lectionis? Alphonfus, eximius ille Regum, dicebat, Principem ineruditum videri sibi asinum purpuratum. Idem, percunctanti, qui essent optimi Consiliarij; Muti & mortui, respondit: libros innuens, qui & semper præstò sunt, & sapiunt plurimum, nihilque adulantur. Nec enim ab alio auditur verum sincerius, nec minori pudore, quàm ab istis. Interrogatus deniq; Alphonfus; vtrumne armis, an libris maiorem deberet gratiam, E libris, inquit, & arma & armorum iura didici. Certè in Principatu beatissimum videtur, non cogi; miserrimum, non moneri. O felicem populum (inquit prudens Cominæus, nec ipse magnoperè litteratus) cui contingit habere Principem, qui vbi seriis occupationibus debitum tempus

pus impenderit, non nihil etiam politicarum scriptionum lectioni vacauerit! Eruditionem autem estimans Magnus Rex & Princeps noster, in administratione Belgicarum prouinciarum viris potissimum eruditissimis vitur: prorsus tamquam vel ideò quoque missi, vt Orbi innotescat, Nobilitatem Hispanam animi atque ingenij elegantiam quam maximè excellere.

Iuuet itaque illustres viros, interdum chartis immorari, non immori. Vitiosum est vbique quod nimium est. Aliud sceptrum, aliud plectrum. Reperias fortassis nonnullos litteratores, qui vmbatili studio sic ingenium occupauere, vt supinè stulti euaserint: alios, qui sedentarias meditationes ita morbidè sitiunt, vt, velut veterno oppressi, negotia fugiant, negligat publica & priuata, nihilq; estimant quod non aspersum sit librario hoc puluere. Et cum omnia agant, vt sciant, si sciant, nihil agunt: sibi sapiunt, sibi omnia intelligunt, docti & prudentes, sed sibi. Ita verò quod sciunt, nesciunt, Reipub. tandem, sibiq; inutiles. Et cum auctoritatem sibi arrogent doctiorum, nihil omnino minùs sunt, quam docti. Quippe dum hanc rem sterili contemplatione probant, illam improbant; nullam non ignorant: & vbi omnia didicerint; vel nesciunt quod sciunt omnes, vel sciunt quod vtilius nescirent: in virilibus exercitiis inepti, imbelles, effeminati, meticulosi, imbecilli. Nam quasi ex abditis educti antris, conspectis hominibus velut vmbis territantur, ac in hominum turbâ ne homines quidem sunt: quasi eis ipsa Minerua neruum mentis incidisset. Ea verò non simplex insania est. Neque putandum est, Platonem, Ciceronem, Lycurgum, aliosque scientiarum præfides, Reipub. Principes, plura è Philosophiâ in Rempublicam, quam è Repub. in Philosophiam

contu-

contulisse. Exerat se in germen ac frugem necesse est, omnis ille doctrinæ & scientiæ flos. Itaque non id Legati laudibus adscribetur, quòd totius vitæ spatio sese abdiderit torpentibus litteris & libris; sed quòd eruditâ actione vsuq; præceptore fidelissimo, supra vulgus sapiat & assurgat. Nec ij quidem Legationibus excludendi, qui licet neque litteris Latinis, neque Græcis, neque scholasticâ illâ scientiâ imbuti sint; sensu tamen illo qui dicitur communi, solerti, solido polleant; quiq; Legationis negotium viuacitate ingenij, maturitate iudicij perspicere, etiam peragere valeant. Sic multi olim fuere, etiam sunt hodie multi, qui sopita atque etiam viuida ingenia & iudicia eorum qui numquam non studuerant, promptissimâ dexteritate longè exsuperarunt, nullis tamen ad hoc regulis adiuti, nullo lumine aut limâ litterarum. Et quod illi solum laudare aut præscribere vel exoptare nouerant, id isti etiam expedire, etiam consequi: Leges statuere æternâ obseruantiam dignas, nec tamen Iustinianæas vmquam inspererant; & quod numquam didicerant, benignæ matris Naturæ adminiculo intelligere, iudicare, eloqui. Huiusmodi ingeniis in Legationem missis, suffecerit, mandatum suum seu instructionem diligenter inspicere: nec parum tamen iis vtile, aliorum etiam Principum in similibus negotiis mandata, consilia & consulta, relationesque Legatorum reuoluere; tum si quod ad manum venerit, eâ linguâ quam calluerint, de Legatione politicum scriptum. Quod quidem in gratiam studiosorum non asserimus: sed vt ne diffidant quidem ij Legati, qui cum scholasticis scientiis hactenus non sint imbuti, in posterum Grammaticos fieri non conuenit.

Humile dixeris, circulatrice linguâ eruditionem suam

N

nimiò

nimiò ostentare vel obtrudere ineruditis, aut cum hisce disputatoriè altercari super terminis ignotæ artis, aut quia syllogismum non forment in Frisefomorum aut Baroco. Nempe scientiarum diatribâ imperitiores superasse, haud magnum est; succubuisse, non leue.

Sunt porro nonnullæ ingenij occupationes, quæ Regio Oratori negligi prorsus possunt citra incommodum. Quales mille stramineæ & operosæ nugæ tam in scientiis practicis, quàm speculatiuis. Cuiusmodi sunt mirabiles artes Lullij, Polygraphia & Steganographia Trithemij, ingeniosissima Tholofani: tum Sophistarum adeò tenues, macræ, ab omni carne & ossibus auulsæ, personalitates, entitates, hæccitates, quidditates, Petreitates, & eiusmodi infinita punctorum & atomorum agmina, quæ tum verè sunt, cum otiosi illi faciunt & fingunt. Huc & chymicum auri coquendi studium; quod ne Dî quidem Midæ indulserunt sine mulctâ: & damnosa aleatorum dexteritas, vbi quisque quantò peritior, tantò nequior. Ipsa quoque artium philomela Musica: quam ipsi licet calleamus; per præcentores tamen decentiùs pleniusque percipimus. Nec vllas idcirco spreuero, quas quidem Legatus calluerit, eiusmodi delicias, quæ ornamento ei esse possint, neutiquam oneri, quamuis etiam minùs vsui. Arboribus enim, quarum propria dos est fructum ferre, etiam folia videmus congenita, etiam flores.

D I S S E R T. XXV.

Eloquens.

ELOQUENTIA, seu copiosè loquens sapientia, Oratori nostro nomen & munus tribuit: tamque ei neces-

necessaria est, vt sine hac prorsus esse non possit. Reliquus eruditionis cultus ingenijque vigor in tenebris sepultus iaceat, nisi Suadæ luce hominum sensibus insinuetur. Nam vt nullus absconditi thesauri occultæ inuices vsus est; ita neque profundissimæ rerum omnium cognitionis, nisi proma eloquentia accesserit. Quod amplius est; Nihil vniuerso orbi tam potenter dominatur, quàm hæc Diua, quæ velut Delphico gladio ad quælibet pertractanda feliciter vtinur. Idque innuerunt ingeniosæ poëtarum fabulæ, dum disertos viros, flumina, feras, saxa mouisse cecinerunt. Et constat gloriatum coram familiaribus Demosthenem; potuisse iudicum sententias, vt cereas, ad nutum lubitumque suum flectere in quamcumque partem, energiâ hac artificiosi sermonis. Atque ita ad eius arbitrium Atheniensibus cum Philippo sæpè bellum, sæpè pax fuit. Pyrrhus quoque, se imperij fines magis extendisse & firmasse, ac plura oppida recuperasse gloriatur, Cyneæ Oratoris facundo eloquio, quàm cataphractorum operosâ manu. Nimirum amplius hîc verba interdum, quàm arma. Facit huc Taciti sententia: *Nemo magnam Potentiam sine Eloquentiâ est affecutus.* Dicebat Græcia de Pericle, persuasionis numen atque aram in labiis hominum consistere. Mercurio attributus est Caduceus, qui dictus à cadendo; quia Eloquentiæ interuentu statim cadunt controuersiarum tempestates, nimbi, ac procellæ. Sed opponunt aliqui, Eloquentiam quidem Legatos, procuratores & ministros decere, non autem Principes. Et tamen, quàm ea non inutilis dos ac virtus Principum censerî debeat, docuerunt quædam infortunia atque pericula Henrici IV. Galliæ & Iacobi VIII. Angliæ Regum, quibus sese egrè explicuissent, sine eximiæ eloquentiæ adminiculo. Refert

Hesiodus, Reges omnes qui Deo chari sunt, eloquentiâ cælitus esse donatos. Multiloquentiam certè, & inanem illam verborum profluentiam, nedum summos Principes, sed omne genus hominum dedecere, non inficior. An verò Maiestati vel existimationi aduersabitur, quæ proferenda sunt, aptè, disertè, sapienter proferre? id enim eloquentiæ proprium. Præclarum contra, quibus dotibus, ratione & oratione, à brutis animantibus mille nos artifex natura distinxit, earum eminentiâ hominibus ipsis præstare. Ut non minori loco ponenda videatur fandi facultas, quàm vita, dignitas, salus. Et noui Viros Magnos, qui tanti facundioris linguæ thesaurum facerent, ut si quis hoc instructus esset, eundem magnorum munerum capacem iudicarent. Quasi ut quisque eloquitur, ita & sapiens, & bonus sit. Quemadmodum non frustra Eloquentiæ Deum, Legatorum esse numen antiquitas voluit, & persuasionis aram in labiis hominum consistere. Optandum igitur, ut ex illustri animo, illustris efflorescat oratio. Quæ tamen neque scholam redoleat, neque affectationem: alioqui nil comptu eo incomptius, elegantiam ineptius: nihilque non vitiat ostentatio & iactantia. Nam ut amabilior venustas est naturali pulchritudine exurgens, nullo fucō vitiata, in iis que se formosas esse velut nesciunt; ita & oratio quæ suapte indole placet, non affectata, non turgida, non sesquipedalibus aut spumantibus velut verbis exundans. Summa etiam Oratoris laus est, ita ex arte dicere, ut quàm longissimè videatur ab arte recedere. Nemo sic insidias putabit auribus suis fieri, nemo suspectam orationem habebit. Qui timet ne decipiatur, ægrè verbis expugnatur. Audito ab Senatu Romano, Carneade Atheniensium Legato, iudicatum est,

est, ex usu Reipub. non fore, tam valido eloquio & artificio Oratorem publicè audiri: quoniam eo argumentante, argutante, quid verum, quid equum esset, haud facilè discerni posset: adeo eiusce linguæ blandimenta, aurium catenæ, animorum compedes erant. Dum enim Romam cum Diogene Stoico missus esset ab Atheniensibus per Æmiliū Paulum subactis, deprecaturus multam quingentorum talentorum, quæ irrogata erat propter Oropum, ciuitatem in Atticâ direptam; auditus fuit Cæcilio interprete, eoque Senatore. Sic voti compos, disputationem instituit de Iustitiâ & Iure: cuius partes cum annuentibus cunctis egregiè defendisset; postridie non minore ingenio & applausu, contra Iustitiam argumenta contorsit. Quo factum, ut etiam è Senatu faceffere eum debere dixerit Cato. Neque ideò tamen violata fuit Legatio eius qui iam sophistam agebat, doctus in omnem partem rem propositam eloquio vertere.

DISSERT. XXVI.

Facetus, non dicax.

DICTERIIIS vti, tantum abest ut Legatorum muneris indignum, quin potius aptum esse ducant multi, ad ea inter confabulandum indicanda aut insinuanda, quæ aliter explicari aut obtrudi non conuenit. Sic tribus verbis repente apteque prolatis, interdum magè profeceris, atque placueris, quàm trecentis longè præmeditatis periodis. Socrates, Plutarchus, Seneca, alijque grauissimi viri, hoc genere facetiarum & dictionum frequenter inuicem incitarunt. Ceterum facetiæ, siue pungant, siue vn-

gant, nisi subtiles sint & argutæ, auditorem non modò oblectant, sed eidem etiam tædium adferunt: qui si nihilominus rideat, faciat id quidem, non propter iocum, sed propter iocantem; quòd forsàn is facie magis ridiculus sit, quàm facetiis. Stultus est, qui vt alios oblectet, seipsum vilem aut ridiculum præbet. Serijs quidem grauitas debetur, iocis lepos: fictamen, vt ioci ipsi aliquid ingenij, atque etiam ferij spirent, & seria ab lepore non videantur aliena. Sed iis abstinendum prouerbijs dicterijsve, quorum quidem sententia bona sit, sed verba sordibus vulgi aut scurrilitate quapiam inquinata: item iis, quæ in aliquius vituperium vergere aut torqueri possunt, & quorum ignominiosa ac sinistra interpretatio esse possit. Scio equidem conuiuantes in graues pugnas irruisse, recitato fortè leui hoc versu, ceu magico carmine:

*Paruum, humilem numquam vidi; longum, sapientem;
Aut crassum, audacem; luscum rufumve, fidelem.*

Cùm ad religiosum Bauariæ Ducem verba facturus Erasinus R. facetiis minimè facietis, iocaretur; se stomachum habere Lutheranum, sed mentem Catholicam: obuertit tergum Bauarus, & disertum hominis orationem deferuit. Legere quidem est hinc inde histrionias quasdam commissas aut prolatas ab Legatis; illota itidem apophthegmata, scommata, ludicos sarcasmos: sed neque similibus ineptiarum congerie, meliorem papyrus, recensendo commaculare, animus est. Illorum interim nomina dum aliorum scriptis recitantur, in dedecus citantur. Quapropter ne quem verborum aculeis Legatus sic pungat, vt aculeum relinquat; nève acerbis dicteriis, & quæ vero aut pudori nimium vicina sint, delectetur. Dicacitas cum læsione est: nemo autem placere potest, si lædat. Et ludi-

ludibrium licet & ludus argumento ac proposito discriminentur, sunt tamen qui amicitiam, auctoritatem, nihil non perdere & perire malunt, quàm quid falsè vel insulsè inflictum perpeti. Hinc enim tot sæpè duellorum indicationes, ad monomachiam prouocationes. Quod si ita est, nolim Legatum frustra rem tam dubiam aut periculosam exercere, eãve proferre quæ aliis intelliget fore molesta. Inconsultum est enim, vbi causa non subest, aliorum inimicitiam sponte accersere, aut incitare; cùm etiam non quæsitâ multorum maleuolentiâ, odia doliq̃ue vltro ingruant, & vnicuique sat negotij facestant. Sales quidem hilaritati admiscendi, sed cum modo, cum iudicio; præsertim apud Principes viros, ne vniquam plus ingenio vel affectui, quàm causæ tribuere videamur. Imò cùm procliuus sit ab amore ad odium progressus, difficillimusque regressus ab odio ad amorè, quòd illud acrius incitet, quàm iste; non committet Legatus, vt cum Principe quem adiit, licet iam familiari, iocari aggrediatur, quantumuis inuitatus ac propè iussus. Nec enim ferreus aut plumbeus Principum affectus est, sed cereus, qui nimiusculo frigore rumpi, & immodico calore eliquari possit. Iocis quidem in confabulatorem directis, inesse videtur despicientiæ, aut certè præsumptionis significatio & securitas quædam; quæ offenduntur interdum & velut irritantur ij, qui sacro illi morbo Euripidis obnoxij aut affines sunt. Temerarius itaque Legatus, si dentem in purpuram acuerit, aut satyrico scommate maiestatem inuasit: & quo alio fine, quàm vt vsurpet audaciam muneri non concessam? Maiores Principes sunt, quàm vt verborum petulantia subiaceant. Qui acutus esse volet, videat, vt pari ratione cautus sit: præsertim is qui non probandi acuminis, sed stabiliendæ auctorita-

etoritatis causâ missus est. Sæpè grauitè lædit, etiam qui ludit. Dum Legatus quidam, Maurorum Regi litteras tradidisset, quibus nō sat titulorum inscriptum erat, quos ille sibi tribuendos putabat; audiit: Sus has peperit. Scilicet, ait Legatus, ne ijs vescaris. Abstinent siquidem Mauri suillâ, sed non vtique semper verberibus; quæ tum in caput incauti Legati vbertim pluerunt. Quis itaque non sobriè vtendum duxerit iis, quæ frequens indignatio atq; contentio, numquam affectus, rariùs rerum promotio sequatur? Quàm audacia parum lepida, furoriquè propinqua fuit eiusce Legati, qui vbi ab Atheniensibus missus, à Philippo Rege Macedonum rogaretur, ecquid grati obsequij Atheniensibus præstare posset; respondit: Si teipsum suspenderis. Magis excusatè & decenter ille, qui cum nuper à Cæsare Carolo Serenissimi titulum suo quoque Principi ambiret, quo plures iam per Italiam Germaniamque Dynastæ donati erant, & ambiret frustra; descendendi veniam die quodam, vix die, petiit, cum cælum terramque fulmina atque tonitrua miscerent. Admiratus Cæsar, cur cælo tam inuio, turbidaque & infestâ aurâ se itineri accingeret, suasit, serenitatem expectaret. At nihil est, inquit Legatus, quod hinc timeam, cum Maiestas tua mundum impleat tantâ Serenitate. Quid hoc verò erat aliud, quàm argutè, modestè tamen, repulsam exprobrare? Nec minùs generosè, & pro dignitate, Antonius Pucius: qui dum à Florentinis ad Ducem Mediolanensem missus, admitti diu non posset, quia Dux, Astrologi cuiusdam secutus cerebrum, publica non aggredetur, nisi præuiciâ horoscopi inspectione; ipse huius remoræ ac tergiversationis prætextum Rempub. florentissimam in cōtemptum trahere sensit. Quapropter, dum tandem dies & horæ

horæ punctus indictus esset, quo ad aulam veniendum & mandatum exponendum nuntiabatur; Ignoscatur mihi, inquit, qui toto hoc die id aggredi non possum, dum nimis vereor, iamque scio, astra, quæ Mediolanensibus propitia conuenerunt, infortunium modò coxisse & minari Florentinis.

Sed ne ioco quidem proferet aut probabit ea Legatus, quæ Principi suo dedecori verti possint. Ideoque haud citra offensam, dum faceti esse vellent, Legati ab Demetrio missi, fœdam atque infelicem sui Regis voluptatem turpiter exprobrarunt, & quidem apud tyrannum æmulum, & cui potiùs memorabile quodpiam virtutis apophthegma enarrare debuissent. Quippe Lysimacho suam cum leone luctam, & aduerso pectore exceptas plagarum cicatrices iactanti atque ostentanti; Et noster, inquiunt, Rex morsibus & vibicibus inextinguibilibus insignitus est, sed Lamia, & quidem in collo.

Legatus itaque facetus & festiuus erit citra opprobrium, calumniam ac scurrilitatem: & quem neque contemnere, neque odisse, ac ne redarguere iure liceat. Pomponij Attici exemplo, qui ad Lacedæmonios Orator missus, frugi erat, non avarus; constans quidem, nec tamen cerebrosus; modestus, non morosus, nec molestus; facilis & facetus, non inutilis; seuerus, non seuus, non superbus; cuius quisque vereretur occursum, nemo formidaret. Absoluam verbo? Quod sal in cibis, id iocus in verbis est; qui nisi aptè immisceatur, vitiat edulia, non condit.

DIS-

DISSERT. XXVII.

Linguarum peritus.

CVM verò potissimum apud exteros obeundum sit hoc munus; plurimarum linguarum peritus sit Legatus: ac presertim eius gentis sermonem calleat, ad quam mittitur. Nam alioqui incommodius hinc sua explicet: & si quis fortè explorator quid patefacere vel deferre desideret, liberius libentiusque id faciet semotis quasi arbitris, quam Interprete teste accedente, siue hostilia ea fuerint, quæ nuntiare volet, siue amica. Lentulus Consul, cum Pompeio profectionem ad Parthum dissuaderet, imperitiam linguæ Parthicæ, vt ingens rebus impedimentum, ei obiecit. Deus ipse missurus Ezechielem pro Legato ad populum Israël, *Comede, inquit, volumen istud.* erat autem id, symbolum Legationis, aiunt commentatores. Et rursus, apud Ezechielem: *Vade ad domum Israel, & loqueris verba mea ad eos: non enim ad populum profundi sermonis & ignota linguæ tu mitteris.* Quibus verbis ostendit sanè Deus, quantum Legati intersit, eius ad quem mittitur populi linguam callere: eaque de causâ missurus Apostolos suos orbe toto, tamquam Legatos (*Pro Christo Legatione fungimur, inquit Paulus*) linguarum omnium scientiâ eos instruxit, cum linguas igneas cælitus pluit. Et Moyses, populo vocem Dei audire nolenti, sic minatur: *Adducet Dominus super te gentem de longinquo & de extremis terræ finibus, in similitudinem aquilæ volantis cum impetu, cuius linguam intelligere non possis.* Laudatur Mithridates Ponti & Bithyniæ Rex inclytus, quia duarum & viginti gentium, quas sub ditione habuit, ore locutus est, linguasque percalluit.

calluit. Atque hoc erat cum omnibus, tamquam cum vnâ agere. Neque id mirum adeò videbitur ei, qui nouerit, apud Indos familiare idioma septuagies centenens vocabulorum millibus constare: nimirum vnique ibidem rei dictio respondet monosyllaba & character peculiaris; cum reliquarum gentium linguæ vix sex mille vocabula complectantur. Hodierni Turcæ, à litteris quantumuis alieni, huius peritiæ vsu quotidiano euentu edocti, quot linguas quis callet, totidem illum viris æquiuale, pro uerbo dictitant. Non frustra sanè Carolus IV. Romanorum Imperator Auræ Bullâ de Imperatorum electione præcipit; vt Electorum filij, præter vernaculam, insuper Latinam, Italicam, & Illyricam discerent, vt sermonem cum variis gentibus communicare possent, nè in conscientiam rerum ingentium (quarum anima silentium est) adsumere cogerentur vllum testem. Ex Dione discimus, à Caracallâ Interpretes non semel enecatos esse, ne innotesceret quid moliretur. Tanto periculo commissa secreta interdum sciuntur. Sed quomodo externi obsequij integritatem fidemque non metuat Legatus, si ea ipsa, quæ suo nomine dicuntur, nec distinguere, nec diiudicare ipse possit? Quid autem si eò loci aut temporis explicanda mandata inciderint, vbi ne Interpretis copia adfuerit? Sanè ex rerum varietate, affectuum significatione, tum ex iis quæ alter dixerit vel dicturire parat, immutanda oratio nonnumquam est. Nec verò id per se facere Interpres, aut quomodo fieri id debeat furdaster iste præcipere potest: quippe qui nihil eorum quæ fiunt intelligit. Andreas Gritius à Venetis Constantinopolim missus Legatus, noluit pactis cum Imperatore Turcarum iam initis, imò firmatis, manu suâ subscribere, quòd Latino ea

idiomate consignata essent. Ideoque Turcico rescribi voluit: sciebat enim, nullum apud eam gentem pactum, pactum esse, nisi vernaculâ linguâ expressum. In linguis porrò exactius citiusque percipiendis, compendiaria ratio est; in omni congressu, ratiocinatione, scriptione, lectione familiarem eam reddere, ac ne Deo quidem loqui, nisi eâ linguâ.

DISSERT. XXVIII.

Peritus lectionis, scriptionisque.

PVERILE quoque præceptum dici possit, Legato tamen perutile, vt expedite legere sciat cuiuslibet idiomatis ac scripturæ genus, non inelegantis modo, sed & vacillantis & distortæ, ipsosque characterum nexus & compendia cognoscat, ne rebus interdum maximis, vel apud amanuensem, vel infidum amicum, & secreta, & simul ignorantiam suam periculo exponat, communicandis epistolis, quæ ex variis locis adferri possint. Molestum præterea sit, curas & sollicitudines hac parte augeri; cum semper aliena fides anxium tenebit, præsertim in rebus grauioribus, & vnde momentum magni vel commodi vel incommodi in vtramque partem. Deinde cum litteras ipse exarabit, daturus est operam, vt nitidè, vt distinctè pingat; post ingenium, manum quoque æstimet. Habet tamen infusus error suos applausores, laudèmq; apud nonnullos imperitia inuenit. Sunt namque qui eò se altiores generosioresque habendos existimant, quò fuerint ad scribendum ineptiores. Tamquam fastidiant litteras, exprimunt: & quod malè agunt, non agendum esse ostendunt. Dubites iure, serpentesne figurarint, an characteres.

res. Confusæ enim errantesque lineæ maculæque sunt, & quales gallinæ ruspando signant. Diuinare arduum fit, vnde tam bellæ tabellæ; nisi vel sigillum dignoscas, vel à tabellario auctorem scias. At nihil turpius, quàm quod crebrò & necessariò facias, id infulsè & ineptè exequi.

DISSERT. XXIX.

Prudens.

DVAE sunt præcipuæ propriæque hominis dotes, duo vitæ regendæ quasi organa & ornamenta: Prudentia, quâ bona ac mala discernimus; & Eloquentia, quâ suademus quæ bona sunt, dissuademus quæ mala. Et hanc quidem necessariam esse Legato, ostendi: sine illâ quidquid dicitur, in vanum diffluet. Vt negotia & occasiones se offerunt aperiuntque, magnanimitas, munificentia, fortitudo, & reliqua virtutum nomina suo loco & ordine assumenda sunt: ast vna vbique prudentia locum habet, ordinemque facit. Quòd si autem in rebus propriis vix nobis satisfacimus, dum coràm intendimus; quâ non prudentiâ opus erit ei, qui absens procurare debet aliena, & quidem tot cautelis & insidiis obsessa? Ceterùm præscribere omnia quæ ad prudentiam faciunt, tam difficile est, quàm facilè rebus omnibus consilijisque casus & error subrepat. Dicitur solet: Nemo mortalium omnibus horis sapit. Prudens autem, quia futura potissimum ordinat, caliginem non potest non metuere. Si Xenophonti credimus, tam erit arduum præscribere quæ facienda sunt, quàm futura omnia præscire. Hoc verò solius Dei est, maius conditione mortali: & quid aliud, quàm omnia

O 3   posse?

posse? Ecce aliquid Dei sic quidem Legatus sustinet; & quia prudens, in ventura excurrit: qui vt sibi constet sufficiatque, primum consiliis & conatibus suis à Deo fulcrum prudentiæ & sapientiæ iugiter flagitabit. Nam illa quæ capite humano tantùm stat, infirma est & incauta quædam temeritas. Ad nullam autem prouinciam erit inhabilis, ad nullam virtutem indocilis, qui Pietatem didicerit, Numinisque cultum. Frustrà & stultè sèpè homines, votis sibi prorsus contrariis, & magnis cogitationibus quoquouersum velificantes, animum obruentes, valetudinem, vires, tranquillitatem, census, honores expetunt, ab horum largitore Deo deuij, penitus alieni. Mentem sanam possidere, veræ diuitiæ sunt; sed profectò parum intellectæ: à Deo dantur, & debentur Deo: à Deo sunt, à Deo petendæ. Quo sine, quid scimus? quid sumus? Velut trunci manibus, oculis orbi, mente capti, tentamus non tangimus, inuestigamus non intelligimus, quærimus non inuenimus, quod vbique & necessarium: vti aptè conijcit, conuincitq; Auctor quidam Operis imperfecti, cui vestibulum; *Phi Munde, ecquàm cæcum est iudicium tuum!* commentum alioqui atheosatyricum, impiè diuinum. Moment Sacræ Litteræ, vt prudentiæ nostræ modum statuamus; id est, mentis aciem etiam flectamus ad Cynosuram Deum. Hac pietate consequemur mortales, ne serpentina illa versutaque calliditas simplicitatem columbæ excludat. Prudentia igitur, quæ cælestibus quibusdam scintillis distincta est, & à bonâ prorsus mente proficiscitur, felicem fortunatumque Legatum faciet; cum ipsa consiliorum actionumque omnium facula sit, humanitus accensa, diuinitus illustrata, norma ac regula rerum quæ publicè priuatimve fugiendæ vel appetendæ. Definitore Aristote-

le,

le, Prudentia rationis virtus est, apta cōparare quæ ad felicitatem faciunt. Alius non absurdè dixit, artem & arcem Principis vnâ esse prudentiam: & iustitiæ quidem summum esse præceptum, honestè viuere, & alterum non ledere, id est, ius suum vnicuique tribuere; prudentiæ autem id nihilo inferius, ne decipiaris aut impingas efficere.

Primum hîc Legati munus est, instituta, ritus, leges, priuilegia Regni scire; iura, titulos, & spes Coronæ sui Principis; tum vsurpationes, iniuriasque, quibus Principatus statum exteri inquietarunt: insuper nomina situmque prouinciarum, vrbiûm, areium, & si quid raritate inibi insigne: etiam stemmata nobilitatis patriæ, & auitum Primatis cuiusque genus, affinitates, egregia facinora & virtutes: denique superiorum ætatum, & veteris memorię ordinem. Non solum, quia in rebus commemorandis antiquitatis exemplorumque notitia, summâ cum delectatione auctoritatem orationi adfert & fidem; sed etiam, ne à Gallo Germanus, à Belgâ Hispanus, de rebus, quas inter natus & notus est, edoceatur: quod à dignitate foret alienissimum. Etenim aliena & longinqua sine dedecore ignorare interdum possumus: nostra nobis scienda sunt, aut peregrini, indignique focus arisque patriis habeamur.

Explorabit pariter Legatus formam ac faciem Prouinciæ ac Reipub. ad quam missus est; capacitatem, aditus faciles & obuios, operosos & inaccessos: quâ inquam parte maximè firmus, quâ debilior, magè patulus aut facilis ad subuertendum vicinorum & exterorum status sit: quâ vrbiûm compedes ac propugnacula munita sint; an necurâ vel naturâ: num eadem omnibus fuerint statuta, atque etiam priuilegia; & num ea ipsa in præiudicia subuer-

ti

ti possint : quæ forma legum , edictorum , iudiciorum ; quæ auctoritas : num portus , aquæ-ductus fluuijque sint Principis , an alicui oppignorati : quæ maria fluminave Regnum alluant : num plus mercimonij exportetur , vel inuehatur . Obseruabitur præterea , nec minus studiosè , quibus difficultatibus suæ gentis mercatores ac peregrini , hîc vbi Legatio obeunda , implicentur ; quibus item modis iisce molestiis obuenerè aut mederi posset : quæ disciplina & directio sit armaturæ pedestris , equestris , naualis : quæ singulorum Ducibus auctoritas : quot in vnum , & quanto tempore cogi possint copiæ præter præsidia militum : qui sumptus luendi ; quæ facultas & administratio præsentis cærii : onus vectigalium ; modus exactiois ordinariæ & extraordinariæ ; num sine publico gemitu impetretur : quæ Magistratum politia ; soli fertilitas : quis affectus populi : quæ dissensiones , factiones , querelæ multitudinis & Magnatum ; num religionis , an regiminis causâ : qui affinitatis aut societatis nexus cum vicinis Principibus populisve contractæ : sintne Regni vires & prouinciæ coniunctæ , an disiunctæ ; & , si hoc , an ne vi armorum præcludi aditus , commeatus mutuumque auxilium intercepti possit : an ne consiliorum resolutio absolute à Principe dependeat , an ne potissimum à Statibus Patriæ , quibuscum agere operosius , vbi ille precario regnauerit . Cautè verò hîc se Legatus geret , ne in Honorij aut Theodosij legem sinistrè impingat , de alieni Regni arcanis non scrutandis : neve qui credebatur esse Orator , reperiatur explorator Argus aut Vlysses . Quin potius omnem à se sinistram opinionem dimouens , laudabit quidquid hîc utiliorum ac digniorum rerum : efficietque vt exteri credant , Legatum non modò Regni Regisve incolumitati

nom.

non aduersari aut insidiari , sed magis (quantum honestas fidesque patiantur) fauere , atque etiam studere .

Attendet etiam , quâ indole , consuetudine , naturâ sit Princeps ; quibus rebus potissimum delectetur : quibus etiam vitiis deditus sit ; iisdem expugnandus . Præterea , successionem an electionem , vi vel sorte Principatum adeptus sit : alius enim aliusque hoc discrimine erit , aliterque tractari debet . Differt quoque , iuuenisne an senex sit , calidus an callidus , facilis an seuerus , Martis pullus an Mineruæ . Omnino qualis sit animo & inclinatione , inuestigandum est : id autem è moribus actionibusque magis , quam dictis elucebit . Vita enim cuiusque , verissima oratio est : at fictis abscondet mentem verbis , qui tum maximè nihil dicet , cum blandissimè loquetur . Cogites , gesta & consilia , sine mendacio verba esse ; sic loqui Principem , cum maximè filet ; sic in lucem arcana prodire . Magnum prudentiæ momentum est , scire , quomodo aliquando sumpserit arma , & posuerit , qui pugnare adhuc potest : inducias quomodo conseruarit : iniurias quomodo vltus aut passus sit ; fidem quomodo spreuerit aut coluerit . Ad summam , scies quodam modò qualis futurus sit , quem vides qualis fuerit .

A Principe ad eos flectendi sunt oculi , qui cum Principe agunt ; vt explores , quinam præcipuè gratiâ valeant , & auctoritate : vt si vel illi ad te accedant , vel tu ad illos , facilius sit omnis tractatio , quia cum notis . Item qui Regi suo magis addicti ex iis sint , qui magè sinceri & fide digni : qui incorrupti atque integri : qui muneribus inhiare iisve in nequitiam sequaces sint . Et perpendendum , num Princeps aulæ suæ munia pluribus rerum peritis partitus fuerit , an verò vni forte non minus tribuerit auctoritatis , quàm sibi reseruarit . Tum enim eius dumtaxat ingenium

P

obser-

obseruandum, beneuolentia captanda erit; quâ cupiditate ducatur, quo scopo iaculetur, quarum rerû affectu odiõe feratur, quid rerum non ignoret, quid minùs intelligat. Eiusmodi indagini aut amicitia, etiam moriones demerendi sunt, quos constiterit esse gratos Ioui. Nam id genus hominum per ludum seria nonnumquam agunt: & quia familiares, faciliùs arcana penetrant; & rursus, quia leues, eadem liberiùs reuelant. Et certè Legato nullus non mouendus est lapis, vt opus extruat quod molitur. Etiam robustioris praxeos pharmacis fors vtendum fuerit; præsertim si inciderit in caput heteroclitum Principis, qui iustitiæ aut rationi auscultare noluerit, nisi mediis atq; instrumentis minùs obuiis, minùs integris: quibus suus quoque locus. Resciet etiam Legatus, quis Princeps, quæ Resp. atque etiam, si subodorari possit, quæ causa simul alios Legatos ad eum quem adiuit, exciuerit. Vt hisce omnibus perspectis, insignis & accurata Relatio conscribi possit, & pro occasione vel necessitate, maiori molimini commodior sit via atque anfa.

Ad hæc non parum profuerit, diuersarum Nationum diuersa ingenia perscrutari & perspecta habere; vt in occasione consilia valeant. Nam vt artifex materiam circa quam versatur, tum instrumenta quibus vtendum est, perspicere & cognoscere debet; sic Legatus gentem quam adit. A populo autem populus dissidet suâ quisque lingua, lege, naturâ. Cælum & solum causam indolis cuiusque non minùs distinguit, quàm disiungit. Vt ergo aliâ in regione, aliæ elementorum sunt qualitates; ita & humani corporis cerebrum & humores inæqualiter confundunt, varièque afficiunt. Elementa autem cælestium molium motu agitantur: imò in ipso corpore humano elementa sunt:

sunt: sanguis, qui aëri deputatur, in venis, spiritus in sanguine, anima in spiritu, mens in animâ; quæ tametsi ab omni concreione libera, contagione tamen & cohæsione plurimum afficitur. Qui ad Austrum vergunt, & ardore solis torrentur; exhaustis corporis humoribus atrâ bile abundant, quæ non aliter à sanguine, quàm fex à vino fecernitur, & in imo subsidit. Septemtrioni viciniore, sanguine & humore diffluunt; ideoque tardiores mente, etiam corpore; huius tamen mole, & armorum audaciâ viriles, & interiore calore in pocula proniores. Qui medijs sunt, ex humoribus mixtis & confusis, non vnâ varietate aguntur. Ita tamen, vt qui plus Austri habent, ad animi motus sint agiliores; qui plus Septemtrionis, ad ea quæ sub sensum cadunt, id est, ad artes & opificia mechanica sponte suâ ferantur. Galenus, cum humorum virtutes à corpore ad animum transfert, flauæ bili prudentiam tribuit, atræ constantiam, sanguini lætitiã, pituitæ mansuetudinem: quorum humorum vno abundante, vel temperato; animi quoque virtus, aut extrema aut temperata existit. Qui melancholiã abundant, ait Aristoteles, ingeniosos censendos esse; qui pituitã, tardos & constantes; qui bile, iracundos & actuosos; qui sanguine, alacres & benignos. Horum verò ratio physica reddi potest, quòd flaua bilis & sanguis multum ignis & aëris admixtum habet; melancholia autem seu atra bilis & pituita, multum terræ & aquæ. Animaduertendum itaque, quo cæli climate degat Princeps, tum quæ in ipso elementorum qualitates potissimum emineant aut dominantur. Reliqui autem populi (& quidni percurram?) alius in negotiis sic celer est, vt priùs rem gesserit, quàm inijsse consilium credatur; alius omnem occasionem consultando consumit. Est

qui ante factum sapere dicitur, qui in facto, qui post factum. Alius circumspectus, alius stupidus; bibax alius, alius edax; alius sobrius, alius intemperans audit, quod eas dumtaxat delicias fortè estimet, quæ in ventre & sub ventre. Item hic facilis, blandus, officiosus; ille austerus, agrestis, inhospitalis. Hic sui & alieni negligens in felicitate; ille in aduersis etiam non egens. Ille atheus, alter superstitioni, tertius magiæ deditus. Hic turbulentus, pacificus iste: hic manu valet, ille mente. Est iuxta Terentium quoddam genus hominum, qui se omnium existimant esse primos, nec tamen sunt: & quosce diceris quantiuis pretij, si non nosses. Benignitas familiaritasque in quibusdam contemptum, amorem in aliis prouocabit: maturitas grauitasque in his venerationem, in aliis odium. Maiestatis seuera quædam ostentatio quid diuinum in his, in aliis barbarum factum redolet. Denique amari quidam volunt & beneuolentiâ duci, cogi alij & impelli; dum illi libertatem, hi seruitutem patiuntur. Alij superlatiuis & cothurnatis, imò barbaris nominibus compelli gestiant: alij flocci faciunt quidquid nihil ad rem vel ad cutem. Quid? quod ipsæ Nationes etiam ritibus & gestibus adeò discrepant, vt non aptius definias aut distinguas, quam si vnam alteri obuersam dixeris. Vt singulis hominibus, sic vniuersim populis suus quidam genius est, suæ labe, suæ laudes. Ait Ouidius:

Ille laborabat vitio gentisque suoque.

Vt autem nemini plus æquo detrahere aut tribuere videar; quosdam sic delineabo, vt in hanc potius fauoris partem propendisse videri malim, quam in istam redargutionis. Amant enim hodie omnes exprimi sermone, quemadmodum puellæ in tabellâ, quæ suæ venustatis ty-

pum

pum ac delineamenta pingi volunt, non solum sine neuo, sed etiam sine vmbra. Nam & vmbra indignantur, quam fortè symmetria, vel loci situs, ac luminis ratio exigit. Sed quia, vt quid omnino peritè pingatur, non profus robustiore penicillo opus est; etiam blandior oculis arti que satisfacit; hoc vtat.

Itaque Germanos videre est corporis maiestate venerabiles, sermone pariter & silentio graues, in actionibus serios, industrios, laboriosos, quibus ingenuitas, fides, constantia hereditaria est, candor potius quam astus naturalis; nobilitate antiquos, veteri militiæ disciplinâ claros; literaturâ & mechanicis artibus eminentes.

Galli sermone faciles, incessu ac totius corporis motu agiles gracilesque, in congressu morumque ciuilitate effusa quadam benignitate blandiuntur: insignes sunt equites: in pugnis minaces, nec minus metuendi quia præcipites: denique ingenio, consilio, moribus à morositate alieni.

Hispani staturâ sunt mediocri, supercilio elato, gestu masculino, sermone oratorio, vt incessu sic facto lenti, ab ebrietate & temeritate alieni, meliori fortunæ inhiantes, imò quasi fiducia securi, in consiliis cunctabundi & prouidi, reconditâ in primis mente; pedestri militiâ laudatissimi, arma & pacem temporibus prudentissimè estimantes. Sed & corporis cultum amant, sordesque palam odere, nec à patrio ritu facile discedunt: religione conspicui, iustitiæ rigidi cultores, Principum obseruantissimi, gloriæ & laudis quam lucri appetentiores.

Habitu composito Itali, incessu & specie virili, victu frugi ac sobrij, in congressibus circumspecti & callidi, compositâ nonnumquam ad vindictæ languorem exul-

ceratæ mentis larvâ: sermone eloquentes, ingenio & iudicio acres, ad ea quæ futura sunt profundè intenti, ad rerum publicarum gubernationem validi, sibi cauti, erga externos officiosi.

Est & quoddam hominum genus facie venustiore, idiomate abrupto, melancholicum, & tamè viuido ingenio, exterorum impatiens, venationi, prædæ & peregrinationi addictum, nauigio conspicuum, musicam & lautas mensas propriè sibi vindicans: ceterum longi magis laboris & incommodi fugax, quàm certi periculi aut leti: fortior his quippe victoriæ cura est, quàm vitæ. Britanos non expressi, & tamen designaui.

Belgas, vt plurimum, ad vitia & virtutes æquè proclives nouimus, sago & togæ aptos, libertatis studiosos; externæ magis æmulos elegantia, quàm suæ æstimatores; mutua laudis parcos buccinatores; iniuriarum atque beneficiorum tam facilè immemores, quàm ad pacem & humanitatem promptos; in domandis verò affectibus, in œconomiâ, in omni fortunæ calculo, in victu, amictu, moribus, peculiari quadam tinctos mediocritate.

Ferociores animo & fronte Poloni; alienis veriùs quàm suis moribus culti: veste virili atq; immutabili, nisi quando peregrinantur: admissis beneficiis haud ingrati sunt: bello strenui, sed solutiores; equitatu in primis instructi. Vbi prælium necessitas suadet, pericula non ingrediuntur modò, induunt: ita fortunæ sufficiunt vires, vel audacia pro viribus. Libertatem verò morum & religionum amant: veterum tamen legum & priuilegiorum studiosi sunt: Regibus semel sumptis, semper fidi.

Turcæ denique speciali prorsus secernuntur indole, lege, cultu; seruituti quasi per libertatem assueti, orbis ma-

gis quàm vnus Regni incolæ: Martiales, & tamen Veneri: laborum tolerantes, crudeles, fœdifragi, ab elegantia potius quàm mundicie alieni, in eduliis tenuissimi, litterarum contemptores, ingenio stolidi, simulque fastuosi: apud quos etiam super religione rebùsve eorum gestis scribere aut disputare nefas: qui quodcumque volunt, equum putant; iniquum, quidquid nolunt.

His quidem sic perspectis, haud ita graue nouumve cuius fuerit cum Nationibus singulis agere, conuersari, gratiam inire, illèsam conseruare, & è præscripto Prudentiæ cautum atque circumspectum esse. Particulatim verò singulos si homines penitus contemplari iuuat; reperiemus, naturam vltra patriæ communis genium, adhuc proprium ac singulare aliquid indidisse singulis: prorsusque ingenti miraculo, per tot capita populorum, cuique sua lineamenta indidisse, quæ tam frontis quàm animi habitum dissimilitudine distinguerent. Reperiemus, inquam, quot homines, tot quodammodò naturas esse: imò quemque suos pati manes, & habere peculiarem instinctum, velut domesticum dictatorem, cui parendum sit, vel violentè resistendum.

DISSERT. XXX.

Non ignarus Aula quam aditurus.

SUPERIOR quidem Dissertatio Nationum genium designat: sed designat tantum. Plura aliunde constant. Nunc in plerasque Principum Europæ Aulas Legatum deducamus, non longâ, sed utili, quemadmodum vbilibet acturus, instructione.

R O M Æ.

Vt mundi caput Roma, ita Legationum prima est Romana. Ecclesiastici Imperij hæc maiestas, quæ summa est, sancta est. Equidem Numen quoddam adire, huc ire est. Hæc Aula ceu Theatrum est, & tot Regnorum scenam continet: imò ceu Cælum est hæc Sedes, vnde in tot Regna prospectus. Sed & primam faciunt Legationem momenta rerum, quæ hoc loco maxima, vbi minima quoque Religionis fiunt colore, agitantur prætextu: eò subtilius & secretius, quòd sinceritas quæ mentis est, plerumque ignoratur quam procul absit à mente. Sagacem nusquam non solertiam, hodie prudentiam dicunt: rationem status, salutem; salua omnia, si is saluus. Quòd facit acutum & sobrium Italicæ gentis ingenium, tum sapientissimorum toto orbe selectorum Cardinalium Concilium, sed vel maximè omnium qui huc legantur conatus & curæ: quæ non omnes cælestes etiam dum cælum spectant. Multi dum ad vnum hunc eundemque locum conueniunt, ad eundem etiam non rarò scopum collimant. Astra suspiciunt; sed terram dum tangunt, sperant, spirantque. Religionem prætendunt & clamant; sed Regna moluntur: & quâ non facie, astu, arte? ô personatos!

Itaque quem hîc Legatum voles, vir esse debet, non dici solum vel putari. Superficies quosdam tales facit, non quòd sint, sed quòd appareant. Gigantes mole, hominum opinione, fauore; qui nihil magis intus & in cute, quam Pygmæi. Procul este Romæ tales; ne ambite, ne accedite. Virum, inquam, voles, qui mare illud ingressurus, cælesti quodam animi vigore, stabili rerum agendarum experimento, viuaci prudentiæ præfugio, obuia deuia, aspera
plana,

plana, turbines tempestates, vortices scyllas, & quorum hîc frequens numerus, ingentia balænarum corpora possit internoscere, euitare. Latent ista: & non semel Legationis scopus scopulus fit Legato. Sunt etiam Fauonij, alijque mitiores flatus; quos obseruare decet, vt vela tutò facias. Sed nec ibi tutus es, quia venti sunt, fauor est, mel est; & sub his violentia, furor, absynthium.

Ante omnia verò meminerint quicumque ad Pontificem mittuntur, se eum adire, qui non hominis, sed Dei ipsius locum & ministerium supplet. Quo itaque cultu? quâ obseruantia? quâ animi corporisque submissione? sanè maximâ: quæ tamen in Legato parua etiam erit, si summos quoque Imperatores ad pedum oscula accessisse non ignoret. Nihil hinc decedit, cum sic demitti, ad summa sit admitti; & deijci, sit eleuari. Absint ergo refractarij, superciliosi, impetuosi & acerbi. Certè benignos, faciles, humanos, & tranquillè dexteros Curia ista petit, & ipse summus optat Antistes; apud Principes, qui Legatos misfuri sunt, id ipsum per Nuntios suos procurans. Vicissim quoque exterorum Legati qui Romæ degunt, instant idque agunt apud Pontificem, ne ab Apostolicâ Sede mittatur ad Principem Regi suo inuisum Nuntius, qui illi nimium addictus vel obstrictus, Principi autem eorum offensus vel ab eodem læsus sit; ne eius relationes hinc in fauorem, isthinc in odium vndiquaque propendeant. Magnum quippe in his momentum, res & consulta turbare vel promouere.

Debet verò præcipuè Legatus Romæ excellenti pollere solertiâ, insigni ingenij vigore & promptitudine: quia agendi modus quo Pontifex vitur, multum differt ab eo qui est aliorum Principum. Ij enim, ea quæ proponuntur,

Q

vix

vix vniquam definiunt præfente Legato, sed ad Concilium aut nescio quem negotiorum Præfidem remittunt. Pontifex autem coràm sæpè & ex tempore respondet, difficultates diluit vel opponit. Quapropter apprimè calleat Legatus apices singularum difficultatum & circumstantiarum omnium, quæ ad negotium suum trahi vel hinc torqueri possent. Instructus præterea sit super controuersis prætensionibusq; si quæ inter Principem suum Pontificemque, aut cum aliis, sed coram Pontifice motæ quidem, sed nondum definitæ sint. Tum & rationes nouerit, ob quas sic definiendum fuerit: tum argumetorum rerumque nodos & nexus omnes, quibus ius ac prærogatiua sui Principis potissimum asserti, stringi atque extendi possit. Denique attendet, ne quidquam Pontifex decernat aut statuatur, quod domi Princeps præstare, executioni mandare, vel nequeat, vel nolit: attendet, ne cubi in patriæ gentisque genium impingatur. Eadem ratione non indiligenter instabit, ne Pontifex vlli in patriâ dignitates aut insigniores præbendas conferat, se, aut potius Principe inconsulto. Rudis alioqui & harum rerum imperitus Legatus, hallucinationi, infortunio, atque indignationi expositus sit necessum est, singulaque timidè & tepidè agat.

Arctissimum verò Pontificem inter & Principem suum amicitia vinculum conciliare quaquâ ratione elaboret. Hic Legationis finis est, fructus est. Et licet Pontificis, qui plerumque in extremâ ætatis lineâ constitutus, affectum & fœdus parum duratura quis dixerit, tum etiam mutandæ sententiæ prætextum nunquam deesse, dum semper Ecclesiæ maius commodum, maior Dei gloria prætendi possit: odium tamen Sanctæ Sedis nescio cui non damno cesserit; inimicitia cui emolumento? Sanè Christiani reliqui

liqui Principes, vtpote Religionis suæ strenui cultores, facile id Ecclesiæ patrociniū præstabunt; vt si quis Ecclesiam turbare aggressus fuerit, spoliū fiat iis qui piæ ac religiosæ occasionis titulo optimo, sua augere, aliena occupare non tergiuersabuntur. Amari ergo ille inprimis debet & coli, qui omnium parens est quidam, & à quo in omnes multa sunt & plura esse possunt cælestis & politicæ liberalitatis monumenta. Et quia in Aulis Principum nō ordinariū magis nec efficax equè officium est, quàm eius quem illi suis secretis dignantur, & cui plurimum præ ceteris fidei & affectus tribuunt; maximè obseruandus & colendus erit quisquis apud Pontificem gratiâ præualebit, siue ille consanguineus, vel affinis, siue Præsul, vel alius minister Ecclesiasticus vel sæcularis. Certè cum Cardinales omnes instrumenta quædam sint, vel potius nerui & venæ queis Ecclesiasticæ Hierarchiæ corpus, vtvt diffusum, minimè confusum, subsistit, vegetatur, nutrimentum simul & robur sumit; hinc est, quod nemo sit è sacro illo Purpuratorum Patrum cœtu, qui non prodesse frequenter, obesse etiam non rarò possit. Deuinciendi itaque omnes, alij vt prosint, alij ne obsint. Magna est Regum quorundam in hos liberalitas. Sed hîc cautelâ opus, quæ per Legatum adhibenda. Cum enim emolumenta eiusmodi & pensiones, honoris estimatione censeantur magis quàm vtilitate, cautè despiciendum, ne minori quingenta, maiori trecenta improvidè destinentur. Ingentes animi, vt fomites quidam sunt, odij flammam tam citò concipiunt, quàm diu alunt: cum aliis vel componi tantum, postponi est; diminui, comminui. Hinc quoque exactè nouerit Legatus, quos antecessor in eo ipso munere serio addictos Cardinales habuerit, quibus arcana credere poterit, vt &

ipse pari operâ & amicitia eorundem vtatur: ne negligi illi videantur, appareatque anteriorem Legatum priuati magis commodi quam publici causâ eos coluisse; vnde grauis offensio, dehinc incommoda oriantur. De Pontificis Nepote quid addam? Ille iuxta solem sidus est, quod Romanum cælum maximè ornat. sine illo cæca cuncta, & quàm voles secus euenient. Plura suggeri possint, si possint. Vnum monuero, vt etiam defuncti Pontificis Nepoti nihil non honoris ac beneficij conferatur: latens hoc & magnum in præsens & in posterum gratitudini & beneuolentiæ incitamentum.

Sed quid de eo quem defuncto Pontifici successorem quidam volunt, alij destinant, tu arbitraris? quid si rebus non idoneus, non amicus? quid si turbulentus, qui statui politico vniuersim nil expediat? quid si quorundam fauore, factione, ni obsistant alij, intrudendus? quid de coëmptis, constructis suffragiis aut repulsis? de eiusmodi aliis quæ electioni huic familiaria, fortè etiam quædam necessaria? Nihil decerno, ne delibero quidem. Delitescant hæc apud eos penes quos Imperij cardo voluitur, & inter ea quæ tanti ministro muneris insinuanda solum duxi, non explicanda. Hoc affirmo, Pontificis electionem, eius magis cuius ille est Vicarius fieri nutu, quàm hominum conatu. A cælo est, non hominum zelo; dum creatur plerumque præter, imò contra etiam opinionem singulorum.

Pergam porrò minuta quædam in medium proferre, quæ hodierni in Vrbe Romanâ vsus sunt. Legatis Obedientiæ, seu qui Ecclesiasticam submissionem exhibitori, vel feudum, clientum ritu, oblaturi sunt Pontifici, dum eo venerationis actu funguntur, solemnem exceptio & admissio

missio præstatur: Legatis autem Residentiæ, quos vocant, non item; sed ordinario Concilio (quod Consistorium dicitur, & singulis septimanis conuocatur) aditus patet. Obedientiæ etiam Legati, tunc reliquos ab exteris missos præcedunt. In primo accessu, & nouissimo abscessu, pedes Suæ Sanctitatis genu flexo exosculatur Legatus: deinceps dum admittitur, minimè; honorem tamen per quam reuerenter exhibet. Sedent in Consistorio Cardinales ligneis pictisque sedilibus in orbem dispositis (nimirum vt facies Pontificis, nullo obstaculo intermedio, omnibus pateat) quorum in centro thronus seu tribunal est Pontificis. Surgunt illi dum loquuntur, & capite semper nudo: sic quoque Regum Legati; quamuis Oratorem adduxerint, qui declamet eorum causâ. Hoc tamen discrimine sedent: nimirum Cardinales in sedilibus quæ fulcris commodiora & ornatiora sunt; Legati in iis quæ fulcris vacua, & inferiore ordine. Ideoque etiam illi caput, modò non loquantur, cooperiunt; hi nequaquam: sed ipsis solum id liceret Principibus. Si quid autem soli Pontifici seorsim indicare ibi velit Legatus, eius tribunal conscendit; sic tamen vt magis ad aures quàm ad os loqui videatur, ne Pontificis prospectus vniquam occultetur. Dum autem aliis diebus priuatim admittitur Legatus, Pontifex caput tegere, etiam sedere plerumque iubet: ipse autem publicis in congressibus non nisi sedens loquitur, & stantes audit. Vbi primum aduenit Legatus, atque à Pontifice admissus fuit; primum inuiset eius Nepotes, mox Cardinales, prout ibi auctoritate, tum prout sui Regis fauore atq; amicitia præstabunt. Sicubi deinceps eodem tempore pluribus adesse & gratificari deberet, nec posset; præuio epistolio remora excusanda erit. Pius Quintus audiendis Legatorum postulatis

stulatis præfixit diem Veneris: eaque consuetudo adhuc modò instar legis est Oratoribus Imperatoris, Gallia, Reipub. Venetæ, Sabaudia, Malta, Urbini, Mantuæ, Modenæ, Ferraræ & Lotharingia. At verò Legatus Hispaniæ, vt incommoda vitaret quæ ex concursu oriri solent, obtinuit admissioni suæ diem Saturni; quo etiam admittuntur, si qui à Florentiâ, Parmâ aut Bononiâ audiendi sint. Et quamuis suus cuique Legationi hîc locus decretus sit (non hîc ad inuidiam recensendus, nec omnibus probatus) nonnumquam tamen, si non contentio, indignatio tamen apparet, aut absentiam auctoritati & honori consulitur. Hispaniæ quidem Rex nihil non sibi iure tribuendum existimat, ob vastissimum quâ terrâ quâ mari Imperium; tum quia è ditionibus prouinciisquæ eius, triplo plus emolumentum percipiat Sancta Sedes, quàm à reliquis iunctim Principibus. Solet Pontifex Legatos Regum extraordinarios semel inuitare ad prandium. Sedent verò & vescuntur illi in mensâ humiliore, & parum remotâ ab istâ Summi Præsulis: dumquæ is primâ vice bibit, surgit nudatquæ caput Legatus; post denuò sedet. Non subministrantur Legatis edulia: indies tamen mittuntur cuique quatuor panes, qui Honoris vocantur. Donaria & lautia quæ hinc accipiuntur, ferè sunt spiritualia, reliquiæ Sanctorum, rosaria, numismata, aliaquæ sacris Bullis benedictionum & indulgentiarum munita. Solet in Legatorum ædibus, quemadmodum & Cardinalium, campana pulsari, quoties pransuri sunt, itemquæ; quoties Heros quispiam ædes ingressurus vel egressurus est: quâ nimirum illustri viri admissio indicetur, & protinus adsint qui deducant: in stipatorum enim, saluatorum, comitantium, confluentium numero, ornatu, qualitate, multum censerî &

con-

consistere volunt decus splendoremquæ Legati. Hîc infra dignitatem Principum atque etiam illustrium Legatorum putatur, voce suâ cubicularios aliôsve famulos vocare, quorum fuerit obsequio præsentibus auscultare. Ideoque decentius existimatur, argenteâ quadam campanulâ tinnitum edi, eamquæ super holoserico puluinari collocari, curiosè adornato. Hac tamen distinctione, vt si quis dignior aduenerit, iuxta eius sedem puluinar istud ponatur: quasi omnino pulsus edi non debeat, non vocari vllus, nisi ad lubitum iussumquæ dignioris. Loquitur Pontifex linguâ Italâ; quam si non calluerit Orator, Latinâ: scribit autem omnibus, etiam Barbaris, Latinâ.

P R A G Æ.

Extraordinarijs Legatis plerumque hospitia cibi quæ præbentur, Cæsaris sumptu: Ordinarijs non sic. Domi autem inprimis magnificus & genialis sit Legatus. Nam Germani non aliâ comitate facilius, quàm conuiuiorum, peregrinis hospitibus se credent: vt quæ naturæ candidioris sunt, verissimam à se beneuolentiam, & in se expromissent, si mutuo Lyæo affatim inundentur. Itaque si quis rem facturum est, eos omnes quibuscum aut per quos agendum erit, sæpius inuitet ad epulas, ad hortos, ad secessus liberiores; in quibus numquam non aliquid quod faciat ad palatum.

Perpenduntur verò & tractantur Legationum negotia in Concilio Priuato, seu Sanctiori: cuius Consiliarij ferè sunt, cum Principes quidam Imperij, tum primariæ Nobilitatis viri. Si quæ pacta aut peracta fuerint, conscribuntur per Vicecancellarium. Attamen Concilium Supremum, quod quasi Vniuersale, nuncupatur Diæta: quod consti-

constituunt tres Principes Ecclesiastici, & totidem Sæculares, haud ignoti nominis. Decernunt hi super statu & successione Coronæ Imperatoriæ, rebusque grauissimis Orbis Germanici: & si ita inter se dissenserint conuenerintve, vt tres ab vnâ, nec minùs ab alterâ parte steterint; cuiusq; tunc Rex Bohemiæ (penes quem, numero votorum non dispari, postremæ est decisionis suffragium) accesserit; huic acquiescendum erit, non secùs quàm si iunctim omnes, vnius sententiæ extitissent. Et quia Sceptum istud non successione, sed electione defertur; nil attinet dicere, quanti intersit Legatorum, quorum Principes eò aspirant, tantæ electionis Præfides sibi deuincire.

Iste quidem per Diætam & Comitiam eligendi mos ab antiquo est, & præscriptus. Sed & alius quandoque interuenit secretior aut manifestior, dum integer Exercitus in Legationem mittitur, & ad Electionem concurrat. Scilicet vt tumultus omnis & iniuria prohibeantur; nec minùs vt intelligant Electores ceterique Principes, quàm Augustus, quàm potens ad tutamen atque incrementum Imperij, ad asserendum iustitiam & dignitatem sit futurus, qui sic armis præualet. Imò vt intelligant, quàm tutò eum eligere possint, qui ne tutò quidem non eligi possit. Solet autem, vbicumque Corona aliter quàm hereditate defertur, magna esse sub nouo Principe varietas & discrepantia rerum omnium, maior quàm vbi patri filius succedit, vel patruo nepos vel auo: adeò quidem, vt etiam in ipsis hominibus, dico Ministris, alium atque alium aspectum sensumque erit deprehendere.

M A D R I T I.

Apud Hispanos, exterorum Legatis magna omnia, &
extra

extra mediocritatem profusa: quasi Maiestatis tantæ pars sit, cum nullis comparari. Non alibi gentium, animi maiores, siue in concedendis ijs quæ petuntur, siue in largitione lautiorum. Sed volunt Legatum foris splendidum conspici, licet domi frugalior foret. Grauitatem & quamdam maturitatem æstimabunt, sed quæ velut ex naturæ præcepto intumescat. Leuitas contemptui, propemodum odio erit apud eos, qui in vltimâ quoque forte supercilium non ponunt. Hic inter tardos diligens sit Legatus. Quandoque, vbi cunctando constituendæ res, longos & ipse cuniculos subducatur, & veluti obsessis in aspectos. Ventis addat pondus, mensuram flammæ.

Concilia varia sunt, nec historico commentario instituta singulorum enucleanda. Illud tamen non omisero; Legatum seriò perpendere debere, quo in Concilio negotium suum explicare & promouere aggredietur, eò omnia aptanda fore. Conciliorum Supremum est Status: cui Rex præfidet, Consiliariorum tamen arbitrijs neutiquam astrictus. Hoc in cœtu grauissimorum virorum deliberatur, quid proponendum aut scribendum sit exteris, quid respondendum Legatis; suscipiendane, an ponenda sint arma, vt amplissimum & protensum toto orbe Imperium sapienter sustentetur, feliciter augeatur. Quî verò carimonias formulâsque Aulæ & congressuum obseruare, tum ipse gratiâ crescere, gratiâ quoque potiri Legatus poterit eius quem Rex priuato magis fauore dignatur, suo ingenio & negotio perdisset.

P A R I S I I S.

Nullis mortalium indoles ad speciem ciuilibus elegantiae magis facta quàm Gallis: sed & iocandi hilaris facilitas,

R vbi

vbi facetiæ plerumque non in præcordiis, sed in labris natæ. Quocirca nequaquam morosus sit Legatus, neque ad fastum intumescat: alioquin rerum suarum remoram frequens patietur, suiq̄ue contemptum. Comitas quæ frontis artificio, luminumq̄ue clementer vibrantium, per sermonum familiaritatem blanditur, magnum ibi ad recondita compendium. Quia autem præcipua huius Coronæ gubernacula atque officia, de patre hereditaria transeunt in filium; eò maiori curâ horum Ministrorum benevolentiam sollicitabit, & Principi suo obnoxiam reddet Legatus: maiori etiam fiduciâ apud hos vestigiis præcessoris sui insistet. Plurima ibi Concilia auctoritate illustria: eminent Parliamentum, & quod vocant Priuatum seu Secretum. His dexterè Legatus sese insinuabit, quoniam quæ petierit vel proposuerit, plerumque ibi discutientur. Non omnes Legationum ritus recensendi videntur, quia vniformes aut constantes ibi non sunt. Minus propalâro, quæ aptiora Legationi hîc & alibi consilia & conatus: præsens occasio & ingenium suggeret. Quædam sciri possunt, imò fieri possunt, scribi non possunt. Vnum adhuc dixero; Inprimis deuinciendum esse eum, quisquis Legatorum dandis instructionibus, relationibusq̄ue conciliandis præfuerit: vtiliorem enim esse quàm dici contingat.

L O N D I N I.

Parlamenti auctoritas olim summa fuit, maior quàm ipsius Regis: adeò quidem, vt supremi huius Concilij placitis atque statutis Rex subscribere deberet, obsistere non posset. Hodie adhuc imago quædam extat eius quod fuit. In Parliamentum Rex admittit quos cupit; non admittit quos non cupit: ne conuocatur id quidem deinceps nisi consul-

consulto & volente Rege. Conuocari verò solet, quoties res grauiiores ad manum sunt, & ex quibus Respublica Anglicana vrgēs damnum vel commodum spectat. Hinc ipse Rex cœtui isti Ordinum nonnumquam sese adiungit, deliberationes rationesq̄ue hinc inde intellecturus; vt maiori affectu, publico bono videatur consulere: vtq̄ue simul à subditis impetrare queat, quæ imperare nequeat; sed quamuis necessaria sint, petere tamen cogatur. At verò quotiescumque ea quæ Legatus exponit, ad Parliamentum examinanda remittuntur, tam difficile est, pro votis rem implicitam polliceri & promouere, quàm haud facile est edocere tam diuersos atque demulcere. Quæ inter alias causa fuit, cur relationi suæ Anglicanæ quidam infereret; Blandè inprimis & cum patientiâ ibi esse negotiandum, accito potius frigore quàm calore. Creatum iam pridem est Concilium Regium; quod quindecim Primoribus constat, qui intimi sunt Regi, eiusq̄ue Aulam sequuntur, Regio vbique hospitio & apparatu. Consiliariis hisce mandata Legatus nonnumquam aperit: ideoq̄; vt eorum quæ desiderat potiatur, permagni interest, vt hos omnes sibi deuinctos, certè beneuolos habeat vel faciat. Hac in Aulâ non dies, vix locus vllus constitutus est audiendis Legatis: sed facilis patet accessus. Ædes eduliæve publico ære non subministrantur Legato: sæpius is tamen ab Rege & Regiis inuitatur. Maiori proin sui cultu, aliorum admiratione excipiendus erit Orator, quò numerosiori comitum asseclarumq̄ue stipabitur cohorte: gratiamq̄ue conciliabit & augebit, si & frequens fuerit Aulicorum hospes vt splendidus conuiuia.

CRACOVIÆ.

Intricatioris & hîc negotij momentum, haud minimam difficultatem laudemque adferre potest: non enim absoluti Principis auctoritate Rex præfulget; sed super bello, pace, foederibus & rebus Status, demum statuit cōsultis totius regni Nobilibus. Itaque si horum quàm plurimos Principi suo Legatus amicos reddiderit, id spei foveri contingat, quòd dum Corona huius Regni non hereditario neque successionis iure defertur plerumque exteris; ad eam sic Legati Dominus, aut huius amicus (siquidem Interregnum fuerit, aut nouus Rex eligendus) faciliùs assumatur. Nolunt enim Poloni Nobiles Regem ex incolis & sibi æqualibus constitui; qui ipse per se imbecillior existeret, affiniumque ambitione tyrannidem fortè induceret, vicinis Turcis nimio notam.

Primus à Rege, dignitate præeminet Cancellarius, Legatorumque postularis vacat: qui alternis vicibus nunc ex Equitibus, nunc è Litteratis constituitur. Si quando ex Equitibus; plerumque in expeditionibus militaribus Aulâ abest. Ordines Regni duo sunt, Senatorum & Equitum, qui iunctim ad Comitia conueniunt: & illi quidem loco digniores, ast non auctoritate. Senatorius quoque ordo, utpote per Regem adscitus, quidquid Rex probat, facile approbat: Nobilium verò Deputati liberiùs votum suffragiumque promunt, quibus bonum & libertas patriæ suprema lex & spes.

Protinus ut Regnum Legatus ingreditur, Præfectus loci cursim præmittit ad Aulam, qui nuntiet Legatum adesse & progredi. Poloni autem Legatum non diu detinent; magnificè verò venientem excipiunt, abeuntem procul dedu-

deducant, prout gratia negotij & personæ dignitas pompam merentur.

VENETIIS.

Cum Venetorum Republicâ agere, non parum difficile credat Legatus; vbi cum tot hominibus negotium explicandum erit, qui summâ inuicem diffidentiâ feruntur, pereundi que metu, æqualitatisque & conseruationis sui amore, adlaborant, ne quis præ reliquis excellat. Respublica, pacis apprimè studiosa, atque ita diuturniore tranquillitate digna, hoc egit semper, non adeò ut cuiquam imperaret, quàm ut ne cui seruiret. Et cum relationes totius orbis regiminum accuratissimas & absolutissimas asseruent & perdiscant Veneti; non aliunde Legati instructiores prodeunt quàm ex hac Republicâ, ceu equo Troiano, vel rei politicæ palæstrâ. Hîc quoque attentius quàm vsquam alibi notatur, quidquid agat aut moliat Legatus. Utpote quia Venetorum Legati secretis exterorum cognoscendis & penetrandis maximè intenti sunt; ita vicissim hîc metuitur, ne eadem curiositas & cura occupet atque erudiat exteros inibi residentes. Ideoque incolis non promiscuè licet, dum lubet, Legatum adire, eius ædes frequentare, domesticos conuenire aut excipere. Malè tamen quis neget, hîc (vbi etiam homines degunt, & regunt homines) Legati industriæ, largitioni fidoque silentio inuia & oclusa esse omnia. Equidem cum ament Veneti, prudentem & felicem sui regiminis modum celebrari, tum æstimari auitum stemma & virtutum insignia Nobilium & Senatorum; dum hæsit ibi præclarissimarum animi dotium Legatus, ne solitudinem tædiosam experiretur, adeò exactè singulorum primâ ab origine stirpem,

tum progeniei seriem, & si quid in eâ potissimum laudabile aut notandum esset, perdidicit; ut ijs ipsis, quos ea stemmata & elogia contingerent, distinctius certiusque singula referre & probare nosset. Ita factum, ut multorum ille aures oculosque oblectaret, animos sibi deuinciret: & curiosâ quotidie Genealogicarum questionum auuiditate, plures congregari vellent; quos Legatus non difficilismitteret, dum nobile hoc iucundumque Genealogiæ studium, honestissima esset (subinde etiam necessaria) colloquendi diutiusque subsistendi cum multis occasio. Sic aliud agens, ad ossa & medullas secretissimarum machinationum, innocuâ tutaque indagine, peruasit.

Porro in hac Repub. primum munus est electi Ducis: proximum, sex Procuratorum S. Marci. Officia hi gerunt perpetua: reliqui certis temporibus definita. Ne Ductor quidem exercitus assumitur, nisi ad tempus, isque externus; quò minus forsitan auctoritate vel bellicâ gloriâ intumescens, Imperium inuadat. Et quamquam Venetorum Dux ordine primus sit; seorsim tamen sine Concilio Decemuirum (quod apud eos summum) non deliberat aut statuit quidquam: ne epistolam quidem externi Principis aut Legati referat, nisi quispiam ex prædictis Decemuiris casu vel vocatus adsit. Quinimò suffragium cuiusque Senatoris non aliter numeratur, quam ipsius Ducis: proindeque, pro ratione & Reipublicæ bono, liberè Senatores eidem refragantur. Denique non nisi Reipub. nomine, nec aliud quam quod decreuit Concilium Decemuirum, exterorum Legatis Dux respondet. Huius Concilij vir magnæ semper existimationis est qui à Secretis est; Legato colendus.

CON-

CONSTANTINOPOLI.

Hic quæ potissimum obseruanda sint, liberiùs lubet proferre, prout minus tegi debent, & fidâ mihi & peritâ relatione constant. Quoties, acceptâ fide publicâ, Turcarum limites & ditiones ingressus est Legatus, communia ei patent xenodochia, quæ piâ priuatorum hominum fundatione, præcipuis in vijs, olim exstructa & dotata adhuc extant excipiendis aduenis, non vagis tamen inertia aut mendicabulo hominibus, quales ibi ratio nusquam fert politica. Hisce in xenodochijs, etiam Legati affeclis præbentur lecti, stragula, panes, placentæ, tum oryze quod satis est: liquor etiam coquitur, sedandæ siti & nutritioni aptior quàm inebriei. Sicubi eiusmodi xenodochium non extiterit; facile erit Legato, designatione Præfecti vicorum, nancisci & ingredi domum alicuius opulentioris incolæ: vbi singula quoque suppeditentur, sed sumptu Legati. Interdum tamen lautius & publico vbique is ære exceptus & deductus est, sed Legationis gratiâ & exemplo pænè singulari. Vbi autem, accepto itinerum designatore, Byzantium propè attigerit; obuiam procedunt Nuntij Curiales, Regijque milites, quorum Præfecti duo stipant Legato latus, & ad hospitium priuato vel publico ære assignatum deducunt: hinc protinus aliquot viri Primarij (qui Bassæ vel Vizyres nuncupantur) familiaresque corycei, mandata Legati certatim exquirunt. Isque si ingrata vel infausta attulerit, nisi dissimulauerit, non introducitur ad exponendum: sed præsentem omnis contumeliæ iniuriæque ultionem generosissimo & maximo Domino in primis cordi esse, suggerunt: nimirum, ut vel inauditus abeat, vel sileat Legatus, & gratiora à Principe suo mandata

data

data expectet, etiam in multos annos. Admissio autem non nisi bis Legato conceditur: semel in accessu, iterumque in abscessu. Et tum quidem sobriè sed grauitè respondet Turca: per Ministros tamen sententiam aut imperia sua vberius postmodum denuntiat. Et hæc admissio non tam Legationis decus, quàm barbarum lictoriæ legationis dedecus repræsentat. Namque intromissum comitantur vel verius cohibent duo Dynastæ, qui Legato claudunt vtrumque latus; eiusdem libertati illorum manibus ceu manicis iniectis, ne commouere sese, aut brachiis omnino liberè vti queat. Nimirum cum tam felix non sit tyrannus, vt quis ei nocere nolit; hoc agit herculè, ne possit. Quem morem institutum volunt ex eo, quòd Georgius Seruias, necem herilem & oppressæ patriæ calamitatem vlturus, certus cupidusque simul perdere & perire, ad tyrannum admissus, mucrone exerto eum trucidarit. Vt hinc etiamnum huiusmodi diffidentia duret in Legatis: quamuis & ista hæc ad fastum quoque faciat quàm plurimum. Ne quis autem peregrinâ veste & externâ quasi auctoritate Turcam accedat; adeunti Legato, tum eiusdem nobilioribus comitibus, Secretario quoque & Interpreti, qui vnâ ingrediuntur, dono datur palla Turcica, serico & auro intexta; quam tunc vestibibus suis superinduisse omnes tenentur. Vnus tamen Legatus ad thronum seu tribunal Turcæ, simul cum Interprete, admittitur: reliqui ad medium eiusce cubiculi subsistunt. Tum alter deductorum Dynastarum sic infit: *Legatus Imperatoris* (sic enim exteros Principes Dominus ille appellat) *Gallie, Anglie, ... Mancipium tuum, ad genuum tuorum osculum sese prouoluit.* Exinde tactam fimbriam exosculari debet Legatus, mandataque proferre, ac denuò aduersâ facie retrogredi.

trogredi. Cuius tam proiectæ submissionis causâ, Tyrannus iste, ab Hispaniâ Legatione numquam decoratur: idque Maximi Regum dignitati auctoritati que illustre & eximium est.

Regio in cubiculo quamdiu, vti dictum est, Turcico amictu conspicitur; caput quoque pari ritu non nudat Legatus, nec vlli Magnatum ibidem adstantium honorem exhibet, neque excipit ab vlllo. Admissionis quoque die instruitur Legato epulum, quo eum primarij aliquot viri in Aulâ (quæ Porta Turcis dicitur) excipiunt. Reliqui asseclæ (dummodò Legato consanguinei non fuerint, neque comites Legationi) inferiore cubiculo & consortio, lautè tamen, mensis adhibentur. Ceterum genialis illa hospitalitas conuiuiorum, quæ apud candidiores & cultiores gentes in veneratione atque vsu est, apud Turcas minimè obtinet: qui licet vino libenter sese ingurgitent, eo tamen abstinere, sacris & politicis legibus iubentur; ne scilicet ingenia sæua & fastuosa, vini vapore in furorem acta, publicè priuatimve noceant. Inuitati tamè à Legato Primates, liberioris conuictus ergò, lubentes adsunt. Hac tamen in animi remissione, ipsaque quodammodò intemperantiæ licentiâ, cautus maximè tectusque persistat Legatus apud hominum genus, quos sola perfidia, pestis & venenum conuersationis humanæ, nobiles reddit: qui in peius singula suspicando attollunt: vbi neque Legationis, neque vllum ius gentium satis colitur aut in tuto est.

Dominus Turcarum, licet Illyricam & Italicam linguam calleat, Legatos nec audit nec affatur peregrinâ. Interpretes autem, tam Christianos, quàm Iudæos, locatitiâ operâ Byzantij affatim inuenire est; & hos minùs fidos. Legatorum quoque pacta idiomate & caractere Turki-

co conscribi debent, alioqui iure & efficacîâ obligationis, dum Barbaris visum, carent.

Pro gratiâ negotij, atque auctoritate eius qui Legationem mittit, singula Legato hîc auctiora aut contractiora subministrantur. Nonnumquam hospitium publicum datur, mittuntur aulæa, cibi, fœnum, hordeum, ligna; aliquando nummi, queis ea omnia sibi conquirat. Et rursus elargitio illa minuitur vel cessat, prout nimium differtur vel negatur, quidquid Turca non tam petere aut proponere, quam exigere aut imperare solet. Assignantur Legato quatuor Regij milites, qui ædes & sacra eius ab omni iniuriâ tueantur, tum & domesticos quoquouersum ad forum aut negotia deducant, prohibeantque ne quis petulanti manu aut linguâ infestus incurrat. Legatos verò Principum, quos magis vicinos & metuendos Turca habet, (Germaniæ, Persiæ, Poloniæ) comitatur præterea Nuntius aliquis Curialis; explorandi tamen magis quam honestandi ergo.

Quia verò Turcæ, religione quapiam ac velut naturæ ductu, Ingratitudinem execrantur; tum quia muneribus plus quam ceteri mortalium inhiant; quod alibi consultum, hîc prorsus necessarium dixero, munera Domino atque etiam familiaribus eius offerre: quamuis ille ex oblatorum pretio atque præstantiâ, eò maius obsequium sibi ab exteris, ceu clientibus, in Maiestatis & Auctoritatis suæ signum, deferri putet. Ideoque oblatis muneribus, vtut multis & magnis, vix quidquâ rependit, quasi sibi debitis. Abeunti Legato auratis phaleris equus datur, nec quidquam præterea; immenso immanis arrogantia tumore.

Sciendum quoque, id esse ingenium Turcis: quòd si quis ad humile nimis obsequium, ad degeneres preces descen-

descenderit, eum despectui habeant, demisso ac cedenti facile insultet molesti & iniqui; arrogantiam superbiamque, dummodò à contumeliâ disinctam, magnitudini tribuant animi & fortunæ. Potissimarum dignitatum & functionum munia, ex primis politicorum Legislatores institutis, potissimum committuntur iis, qui dogmate & nomine Dei Viui abiurato Mahometisnum sunt amplexi; & Renegati vocantur. Nec quæritur, quâ illi Natione aut Stirpe sint; dummodò conspicuâ in obsequium fide, in rebus agendis strenui atque solertes. His quidem constantius fidit Turca, quòd nullo ibi robustæ cognationis vel affinitatis nixos fulcimento, minus fore in seditionem rebellionemve proclives putat aut paratos: tum vel maximè, quòd in Christianos eorum opera præstantior securiorque, qui à Christianis Apostatæ recesserunt, nullâ ad eosce redeundi spe aut mente, apud quos pares voluptates, opes, honores non expectent nec experiantur. Hi autem, ceterique etiam quâ Togâ quâ Sago consiliarij, præfides atque ministri, maiori auctoritate præditi sunt, prout Turcarum Dominus magis iners aut solers est, ingenio iudicioque reperit vel insurgit.

DISSERT. XXXI.

Polytropus.

QV I D si & Peregrinationes olim susceptas hîc laudauero? Vtiles arbitror, sed si ad vsum referantur; magisque ad prudentiam, quam ad voluptatem directæ sint. Quidam enim amœnâ tantum inuestigatione vrbes, populos, & adefa rudera perlustrant, vt oculos curio-

fos auresque, non vt animum pascant, mutantve: vt fors quid præ ceteris sese spectasse, portentose gloriari possint, & quæpiam narrationum monstra obijcere credulorum mentibus. Similes fortasse iuuenibus, qui cum multum temporis & peculij studiis nequidquam impenderint; nihil domum conferunt præter tritam togam, & scholasticorum appendicem illuuiem. quibus merito Homericum illud occinatur:

Turpe foris mansisse diu, vacuumque redisse.

Ast quorum animus vnâ cum corpore non exulat; probè intelligunt, Troiæ quidem, id est, domi, Hectores nasci; foris verò Vlysses fieri. Et hi, quidquid vsquam viderint boni moris vel exempli, imbibunt, animumque quodammodò grandiore efficiunt obseruatu tot sublimium & nouarum rerum. Congressus enim sapientum, diligensque rerum & euentuum obseruatio Polytropum facit, nõ maria, non montes. Multum sanè deerit ei, in actionibus interdum ceu mutilus aut mancus erit, qui numquam patriæ, vix culinæ limen egressus, transuerso tantum foro ambularit. Natiuum hoc & domesticum rus sæpè diluitur quæsitâ & peregrinâ illâ inter ignotos consuetudine: multa que ibi discuntur, quæ nullus liber doctõrve inculcet. Certè generosiores vt feras cauea fatigat & frangit; sic altas mentes patrius ille carcer. Si tamen externa Legatus non peragrarit; proximum erit, vt è geographiæ ac cosmographiæ tabulis (quas historiæ oculos indigetat Ortelius) eruditam aliquam diffitorum locorum cognitionem habeat, hauriatve. Huiusmodi diligentia & cognitionis adminiculo, constat eximium quemdam Maximi Regis Consiliarium, posse, summo applausu, describere atque distinguere præcipuarum orbis plagarum, etiam Belgij nostri

nostri non solum vrbes, sed portus, pontes, flumina, itinera: adeò vt ij qui hisce in locis diu versati & exercitati putantur, ne contradicere quidem soleant, nisi erroris manifestè conuincantur; cum ille Belgium numquam viderit.

DISSERT. XXXII.

Auersam fortunam expertus.

QUINIMO proderit, si Legatus ipsâ malorum consuetudine robustior, variâ ac nouercante sorte exercitatus sit, arduumque decurrerit calamitatis circum. Alitur enim & inualefcit aduersis rebus animi vigor: & verè quæ nocent, docent. Ærumna velut vitæ regula, cos virtutis est, excussioque veterno ad sapientiæ vigil studium homines acuit. Interdum magnus peccator, bonus admonitor est. Gloriatur Mithridates: Mihi fortuna, ereptis rebus, usum dedit benè suadendi. Quid enim sapiat, qui semper in deliciis ac lætis? Facilius inueneris, qui sapientiam acquisierint in aduersâ fortunâ, quàm qui non amiserint in secundâ. Neque omnibus nocuit fuisse lapsos. Etiam ægrotasse, interdum medelæ ac salutis fuit. Sic fluiuiorum non paucos per medium maris ferri constat, nullâ puritatis aut dulcedinis suæ iacturâ. Et pulcherrimus iste mundi oculus deformia ac fœda etiam loca suis radiis perlustrat, nec inquinatur. Quippe peregrinatur, vel verius hospitatur quorundam animus in nequitia, non habitat. Iuxta Lactantium, duo sunt Sapientiæ gradus: primus est, falsa intelligere; secundus, vera cognoscere. Negauitque Plato, satis continentem sibi videri eum, cui anterior vita non inter errorum & voluptatum mille peri-

cula explorata sit. Sic pariter statuendū est, non esse aptum cuilibet Legationi virum, cuius robori & constantiæ iniquitas fortunæ non cesserit. Profectò qui numquam circumuentus fuit, imparior & incautior est in insidiis fraudulentorum. Adeò humanum ingenium aduersitatum velut affrictu acuitur, stimulisque excitatur. Fortè quia aduersorum successuum attentior est consideratio, tenaciorque memoria. Demetrius aiebat, Nihil sibi videri abiectius eo, cui nil in vitâ accidisset aduersi: quòd oporteat talem hominem, aut sibi ignotum esse, aut Diis inuisum; vt quem præterierint velut ignauum, nec idoneum ad fortunæ conflictum. Hinc non pauci eâ solùm infelicitate laborant, quòd numquam fuerint infelices: quos utique felicitatis dignoscendæ & infelicitatis prohibendæ artes latebunt.

Quod venit ex facili, faciles segnesque tenemus;

Quod spe, quodque metu torfit, habere iuuat.

Quamuis pariter fatendum sit, nihil intolerabilius esse eo, qui secundâ nimis fortunâ saginatus, stimulos ingeniosæ paupertatis in superbū otium commutarit. Notum illud:

Asperius nihil est humili cùm surgit in altum.

Et certè sæpenuerò virtus deseritur copiâ vel inopiâ fortunæ. Idemque in artibus euenire ait Plato, cùm diues dissolutior artem amplius exercere non velit; inops, magis de rerum conquisitione, quàm de cognitione sollicitus esse debeat, veriusque de auertendâ fame, quàm de astruendâ famâ.

Nolim tamen Legatum amplius aduersæ fortunæ incumbere, velut scopulis adhærere. Virum quæro qui surrexerit, & obduruerit; vt ferendo oneri in posterum par sit. Minus Principi sufficiet, qui fortunæ iniuriis & angustis

gustis distringitur & abripitur, iam minor seipso. Noui quondam hominem, ingenio accensum; ad sublimia à naturâ factum, qui dum aliquot difficultatibus, litium quoque; tricis exagitatus, iniquè vapulasset; totus mox perfunderetur rerum nausæ, & sibi metipso grauis, implexam, quasi torcularibus compressam, depressam mentem, deinceps numquam attolleret: quinimò abhorreret à rebus lætioribus & amœnis, tristibus & solitudine afficeretur: ne vinum, ne oleum quidem à Samaritano propinatum admisisset: adeoque omnem surgentis spei fructum infelix litium lolium suffocaret; vt nobilis ille magnarum cogitationum succentor ignis elangueret in lethargicum & emortuum teporem atque gelu. Hem Melancholia, illustrium inimica moliminum!

DISSERT. XXXIII.

Jatrepidus.

MAGNO munus suum animo amplectetur Legatus: sumetque, non superbiam ex merito, sed fiduciam; periculis, opprobriis, minisque omnibus, ipsaque morte validiorem. Tanti esse patriæ salus debet, tanti dignitas auctoritasque Principis: nec Legatus erit, nisi timori aularum nocturno, dæmoniis incurfibusque meridianis, ipsique adeò in tenebris ambulanti negotio, imperterritum & impenetrabile pectus circumferat,

—mediis tranquillus in umbris.

Viticam si cunctanter attingis, vrit; si pressum, hebescit.

Degeneres animos timor arguit. —

Itaque quò tendat, non quæ passurus sit, æstimabit Legatus;

tus; nisi quòd & hæc ipsa in gloriæ augmentum cedent. Neque infelix dicendus erit, qui magnum animum non inglorio exitu probarit, pro Rege & Deo non timidus mori. Et quanti omnino interest, quò infortunio perieris? Animamne per vulnus, an per os emiseris? ferrum, an febris excusserit? gladius, an gula? nisi quòd gloriosius gladius, quàm gula. Semel mori, non sæpius datum est. Omnia passus est qui periit: &

— *Lex est, non pœna, perire.*

Fortitudine autem Legatis nostris præiuere in primis illi, quos Deus diuinâ in terris Legatione fungi voluit: qui nec spe nec metu ab officio flecti potuerunt: sed entheo spiritu & zelo, nihil remissè, nihil assentatoriè egerunt aut admiserunt, inflexibiles vsque ad mortem, mortem autem tot tantisque cruciatibus illustrem. Ast illi, pulcherrimâ virtutum coronide, è viuis inter Diuos relati sunt. Inuenias tamen, qui blandâ humanitate, fictâ amicitia, honorificis verbis, magnarum rerum ostentâ spe, vel incommodorum iniecto metu corrupti vel decepti, susceptam semel Legationem deserunt, mandata prætermittunt, vel remissius cunctantiusque, quàm par est, exequuntur.

Narrant historiæ Indicæ, Chinensium Regem duos misisse Legatos ad Regem Iaponum. Dumque illi diutiùs in castro quodam detinerentur, donec eos euocare aut admittere Iaponi integrum esset (nimirum, vt interim epule, choreæ, & nonnulla magnanimitatis & magnificentiæ spectacula præpararentur) Legatorum alter, se tamquam carcere detineri, moxque rapiendum credidit in præteritarum iniuriarum, quæ utrosque Reges grauiter commiserant & exercuerant, talionem. Et quamuis eiusmodi facinus haud alienum videretur à communi rumore, neque ab in-

ab ingenio Iaponum; alter tamen hæc suspicionum monstra, velut inanes fabulas, constantissimè contempsit, sperans, omnem præteritæ contentionis acerbiter præsentis conuentione dulcorari & sopiri posse. Quo factum, vt pax subsecuta, & ipse eò grandiore honore exceptus fuerit à Iaponensibus. At qui clandestinâ fugâ saluti confuuerat; reuersus ad suos, non solum omni nobilitate exutus fuit, verum etiam parentes & consanguineos omnes, qui pro Legati fide sponderant, in dedecus & spolium traxit.

Quis non miretur Iesualdi robur? Is à Grimoaldo Longobardorum Rege missus, vt Beneuentanis, quos Constans Imperator obsidebat, suppetias nuntiaret, in hostium potestatem venit. Iussus igitur, aut sæuam variisque tormentorum auctubus cumulatam mortem eligere, aut desperata obsessis subsidia mentiri; simulauit obsequium, vt maiori fide Legationem perficeret. Ducitur ad mœnia, & oppidanos compellans, diuersâ longè oratione vsus est; aduentare cum copiis Regem, paruâ adhuc morâ libertatem posse redimi. Negares captum esse, qui spreto discrimine sic liberè locutus fuit; qui vt salutem obsessis promitteret, & munus suum impleret, proprium caput impendit. Sanè id subito recisum, & in urbem lithobolo iniectum, adhuc fidem velut loqui omniumque salutem adferre videbatur. Imperator verò imminentis prælij nuntio territus, & Grimoaldi impetum declinans, Beneuentum reliquit. Sic itaque Iesualdi cum voce vita extincta est, sed maiorum instar luminarium, quæ clarissimè lucent dum extinguuntur. Sic victus de victuris, quinimò mortuus triumphauit de viuis. Sic pœna ei leuis, breuis fuit, sanguis publicæ felicitatis & gloriæ semen fuit.

T

mors-

morsque velut benignæ obstetricis manu fortissimum virorum restituit meliori vitæ.

Felicius nunc verò à vetustiore æuo exemplum depro-mo, vt sciant omnes, fidem plerumq; etiam ab hoste estimari. Messanæ in Sicilia ciuis fortissimus Megacles Agathocli eam inuadere conanti modis omnibus aduersabatur. Quid tyrannus? misso præcone feciali petiit, vt vel urbem, vel Megaclem sine morâ traderent. Suspensi hærebant cunctorum animi, angustiisque expositi rerum pondere huc illuc ferebantur: tandemque deditiõis sententiæ suffragia omnes & calculos apponebant. Megacles verò paratus nimio infortunio emergere vel immergi, ire nil renuit, si Caduceator mitteretur. Decernentibus ita Messeniis, abiit: & postquam veneratus est Agathoclem; Ego verò, & ciuitatis nomine venio, & moriturus, inquit, si decernis. Sed enim priusquam de Legatione audias, æquum statuito. Si ad excidendas Syracusas expeditionem Messenij suscepissent; vtrum pro Syracusis, an pro Messeniis omnia faceres? Ob fidelem candorem placatus Rex (non enim hominem exuerat) abdicato bello Megaclem incolumem remisit, amicitiamq; iniit cum Messeniis. Nimirum, quemadmodum is qui anem transnare contendit, & casu in absorbentem vorticem lapsus, vt nec vires, brachia, pedesve sufficiant ad enatandum, nõ despondere, verum erigere animum debet, tum id procinus artis atque dexteritatis expedire, vt quàm minimum tam intricatæ aquæ immergatur; ideoque aluo resupinus, manibus simul pedibusque eluctetur atque exiliat necesse est, ne potentiore morte intereat: sic Legato inter ardua & confragosa cum difficultate animus accrescere, non labascere, non nutare debet. Si quis autem tenerior molliorque, aut certe

certè inferior; inferiorem se quoque ipso munere, priusquam suscipiat, arbitretur, vestigiisque Ciceronis potius quàm Demosthenis insistat. Ille enim Legatus ad Antonium ire noluit, quòd parum se profecturum sciret, multum offensurus: hic ad Alexandrum quidem proficisci cœpit, sed dum in itinere impotentiore pectore iram Regis expenderet, desertâ Legatione rediit. Si quis semel in animum induxerit non timere; is profectò intelliget quid sit Legatum agere: imò intelliget, plus sæpè in rebus plerisque metus quàm periculi esse. Non nesciens id Magnus ille qui plura vicit quàm vidit, non dicere, sed docere solitus fuit; Nihil forti timendum esse, nihil timido satis munitum. Interdum quoque minora fiunt mala, si contempseris; si contra audentior ieris. Tantum aude; dexteram fortuna porriget, negliget remissum. Ignauis vt primùm asperiora senserint, manum retrahunt, ad mollia flectunt; maluntque humili potius conditione stertere, repere, latere, quàm per ardua viam ad alta, ad magna, ingredi & sternere. Non accerset interitum aut pericula Legatus, tamquam si iisdem gauderet: (quin contra, non à prudenti pectore venit periclitandi acceleratio, non à virili pectore libido illa citra causam moriendi) attamen vbi diuertere prudentiæ clypeo & honesti specie, pericula non dabitur, generosus in illa & per illa gradietur. Ne ferrum quidem durum ducet. Non dico, non sentiet duritiem; vincet: illud inanimatorum, hoc Legati est. Et quamuis maiori prostratus vi, plagarum molibus tamquam montibus sepelietur; animo tamen stabit inconcussus, intrepidus. In Selectis Diodori legere est, quòd dum Carthaginensium Legatus nonnulla atrociter recensita protulisset atque excepisset, tandem hoc forti dicto Romanos equio-

res effecisse: Nisi pacem dare vultis, Sardiniam & Siciliam reddite, quibus non ad tempus aliquod, sed æternam à vobis eminus amicitiam. Cornelius Centurio Legatus pro Augusto Consulatum petens, ostenso ensis capulo, non dubitauit in curiâ dicere: Ilte faciet, ni vos feceritis. Modus tamen atque discretio in eiusmodi adhibeatur. Et veluti magnanimi sublimibus animis afficiuntur; sic altera Romanorum virtus erat,

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Non minùs laudata quàm vulgata fuit fides & fortitudo Pompeij, qui Legationis munere functurus, cum ab Illyriorum Rege interceptus, Senatus consilia, & mandata (quæ alieni neutiquã arbitrij sunt) aperire iuberetur, blanditias minasque pari loco habuit, nec animo cecidit vel in ipso casu. Sed ardenti lychno admotum digitum cremandum præbuit, & suam ipsius virtutem fidemque allocutus, Pompei, ait, hîc prius in cineres te flamma rediget, quàm patriam populûmve tuum proditoriè prostitues. Sic constantis patientiæ indicio, vltioris quæstionis periculum euasit; vnusque & solus (quod exercitus nequiuerat) hostibus cum populo Romano faciendi fœderis insequit cupiditatem. Memor haud dubiè esse poterat Mucij Scæuolæ Asiæ Proconsulis, cuius effigies ituris in Prouinciam Magistratibus & Legatis proponebatur, tamquam exemplum & norma officij. Animaduertant hîc Principes, in Legationum libertatem impium atque irreligiosum censerî eum, quisquis illa quæ à Legato occultantur, aut certè non eduntur, & fortè nesciuntur, vi aut minis extorquere nititur: quippe quæ liberâ Legati potestate stant; & sic referantur aut reseruantur pro vsu ac voluntate admissi, non admittentis. Ideoque si quid omnino occultarit,

cultarit, vel obscurioribus implicitisve vel perplexis verbis aut sententiis protulerit Legatus, vt id ipsum exprimat rogari potest; saluis autem gentium iure iisq; litteris, quas fidei diximus, cogi non potest, cum nihil minùs alieni sit arbitrij, quàm Legatio. Polycratidas Spartanus ad Duces Regios Legatus missus, & ab iisdem interrogatus, priuatim an publicè venisset; Publicè, inquit, si impetrem quæ peto; sin minùs, priuatim. Pulchrè & generosè, & vel ideò dignus, vt impetraret. Ne quid Respublica pateretur, omnem repulsæ contumeliam ad se pertinere voluit; & vt ostenderet quantum Reipub. deberet, à se remouit quidquid gloriæ ex voto erat successurum. Hoc erat Legatum agere: iniuriæ, Legationem eximere voluit, seq; obnoxium fecit; cum in munus magis, quàm virum, repulsæ nota recideret. Grauis quondam Principum contentio, per eorundem Legatos, arbitrio Pontificis definienda, commissâ erat; ratum fore pactos, & legis instar irrefragabilis, quidquid ille statuisset. Verùm institit Legatorum vnus calidissimè, etiam per quosdam suarum partium Cardinales, vt nonnulla inferi ac definiri possent, non satis pro æquitate sententiæ vel causæ. Quod vbi prorsus renuisset, atque etiam reprehendisset Pontifex, rursus instanter, & multiplicatis quidem intercessoribus, petiit ille, ne eorum quæ iam antea suggessisset & supplicasset, Principem suum vllatenus faceret certiozem: quippe, quia suo id solùm consilio ac motu proposuisset; inscio autem Principe, cui forsân id ipsum displiceret. Visus fuit Pontifex annuere: & tamen Nuntio suo protinus mandauit, sagaciter inquireret, num quid simile etiam Princeps præsciuisset ac mandasset. Tandemque sedulâ indagine compertum fuit, nihil temerè aut inconsultò proposi-

tum, sed singula sic strictim & sollicitè iniuncta fuisse.

Insignem constantiæ vocem Romani audiuerunt, dum Priuerno capto, interfectisque rebellionis auctoribus, à Senatu actum, quidnam de reliquâ multitudine fieri deberet. Victores, & simul irati erant qui deliberabant; & plus tamen libertas Legati potuit pro Priuernatibus loquentis. Nam interrogatus, quam illi pœnam mererentur; respondit: Quam merentur qui se libertate dignos censent. Non supplicis, sed rebellis, sed classicum canentis hæc verba videri poterant. Verùm Plautius Consul, causæ Priuernatium fauens, vt modestius responsum eliceret, Si pœnam, inquit, remittimus, qualem vobiscum pacem habituri sumus? Legatus: Si bonam dederitis, perpetuam; si malam, haud diuturnam. Quo responso perfectum est, vt victis non solum venia, sed etiam ius & beneficium Urbis daretur: vt qui nihil quàm de libertate cogitarent, in societatem fortunæ & potentiæ inuitarentur, non cogerentur.

Sed profectò non audire tantùm pulchra, sed dicere Romani amant. Missi Alexandriam erant Legati, qui Philippi Regis maiestatem veriti, timidè & velut dimidiatim mandata sua exponebant. M. igitur Æmilius, natu minimus (vt sæpè plus est animi quibus minus est annorum) collegarum sermonem exequens, iniusta Attalo & Rhodijs illata arma, Abydenos iniuriâ oppugnatos, Regi liberrimè exprobrauit. Respondens ille, Ætas, inquit, munus, & super omnia Romanum nomen te ferociorem faciunt.

Intrepidus etiam erat Popilius ille Romanus: qui cum à Senatu populoque suo litteras Antiocho Regi Legatus attulisset, quibus moneretur, exercitum ex Ægypto ab-

ducere, neque Alexandriam, Regnum pupillorum Ptolomæi vitâ functi, violenter vsurpare; accedens, comiterque ab Antiocho salutatus, vix agnitâ salute, Senatusconsulti tabulas tradidit. Quibus lectis, cum deliberaturum se Rex diceret; confidenti ausu virgulâ orbicularem circulum circum Regem delineauit, inquiens: Hic ergo, & priusquam abscedas, delibera & responde, pacemne an bellum cum Romanis malis. Obstupefactus Rex tam violento imperio (nec fortè ignarus & potentiæ & consuetudinis dominantis Populi, domitoris orbis, qui imperare dedicerat Regibus, & cui leuissimus quisque prætextus ad inuasionem, ius & animum dabat) ex Romanorum lubitu se omnia acturum professus est: atque ita demum Regem Popilius resalutauit, amplexusque est. Sic vnus vniuersi Senatus maiestatem auctoritatemque non dignè solum repræsentare, sed docere potuit. Vt meritò extollat Valerius: Quàm efficax est animi sermonisque abscisa grauitas! Eodem momento Syriæ Regnum Popilius terruit, Ægypti textit.

Superiori æuo cum ad Imperatorem Orientis imberbes Legati aduenissent, indignareturque ille, quòd adolescentes, velut in opprobrium missi essent; eorum quidam licentioso magis, quàm licito responso, ex menti lanugine nihil esse statuendum inquit: id enim si fieret, hircos quàm homines potiores fore.

Maiori etiam voce, pro gentis generositate, vsus est Regis Hispaniæ Legatus apud Principem nescio quem. Nam cum pro Rege suo pertinaciùs ageret, iram excipientis adeò prouocauit, vt ille capitis supplicium minaretur. At caput istud, inquit Legatus, plus tibi aduersabitur mortuum, quàm viuum. Nimirum sic quædam suppli-

supplicia iniuste aut intempestiue illata, etiam in posterum, velut nouo semper vulnere, cruenta noxiaque sunt, etiam dum non sunt: quidam maiores existunt, si iacuerint, quam si steterint.

Antonius Fonseca à Rege Catholico ad Gallos Legatus fuit, vt Rex Carolus armis, quæ Italiæ, & præsertim Regno Neapolitano, inferre parabat, abstineret. Rationibus hisce instructus erat, quia amici fœderis & concordia recentè initæ conditiones simul includerent securitatem & amicitiam præstandam Pontifici, mutua pacis auctori & patrono, cuius quidem Ecclesiæ Rex Catholicus constanter obediens & deuotus existeret: deinde Neapolitanam Coronam suo Regi indubio iure deberi; ideoque Sancta hanc Clauē custodiri quidem, in capite autem potentioris possessoris conspici non decere: si quis tamen ius istud controuersum facere contenderet, delectis ad hoc primùm iudicibus, non militibus vteretur. Tum Carolus: Se iam Italiam exercitu ingressum, sine dedecore & damno reuerti aut desistere non posse; sed vbi Neapolim occupasset, placere sibi legem delegendorum arbitrorum & iudicum: denique prædictas fœderis conditiones, solùm personas ipsorum Regum qui contraxerant directò spectare, non verò Pontificem, cuius non nisi obiter mentio incidisset: singula autem se, Legatione propediem mittendâ, distinctius explicaturum & probaturum Catholico Regi. Hisce argumentis cum Gallus ultra insisteret, simulque itineri quod Neapolim ducebat; nec quidquam mouerent quæ in contrarium opponerentur; Fonseca, Regem suum prædictarum conditionum obligatione deinceps non teneri asseueravit: & cum hac in causâ hominum contemneretur iudicium, tribunal

Dei

Dei iustitiæ patrociniū fore. Nec istis itaque inaniter conceptis scriptisque schedis aut conditionibus in posterum opus fuerit, inquit, quarum mens & anima iam manifestè violata. Eoque dicto, easdem è thorace traxit, minutimque lacerauit.

Sic & Petrus Capponius Florentinus, delectus à ciuibus, vt cum Carolo IX. Galliarum Rege, iam intra mœnia recepto, de pace ageret, cum duræ nimis à scribâ conditiones prælegerentur, magno ausu è manibus legentis chartam rapuit & confregit. Ingens facinus, nisi amplius etiam dixisset. Agedum, inquit, quando inter nos aliter non conuenit, tu tubâ signum dato, nos campanis dabimus: & simul è conclauē se proripuit. Impauido factò, & inopino responso Rex attonitus, & quia urbem ingressus, non poterat non metuere ab iis quorum erat maximè formidare; reuocari hominem iussit, mutatisque conditionibus, rem ex æquo, imò è voto Florentinorum composuit, populoque libertatem reliquit illæsam, & sic confirmatam. Erraret profectò, si quis existimaret, ibi tutum esse Regem, vbi nihil tutum est à Rege. Securitas Principis mutuâ ciuium securitate fouetur & conferuatur.

Huiusmodi aliqua licet fortè nonnulli similia dixerint iis, quorum in Sacris Paginis interdum mentio, miranda magis, quam imitanda: Legatos tamen edocent, non omnia ad gratiam alieni Principis meticolosè aut assentatorie torquenda vel demittenda esse; sed generosè ac fortiter, ea quæ in mandatis habent, expedienda. Vna autem hæc cautio sit, vt modestiam quamdam ipsa libertas habeat, & à Suadâ dicentis fastus & ferocia absint. Aliquando tam fæua eius natura est, qui interpellari debet, vt dictum liberius, tamquam crimen, æstimet: adeat discrimen, qui

V

maiori

maiori proteruiâ quàm maiestate loquitur. Fieri etiam solet, vt sæuire in Legatum audeat, qui se magis à Legato Princeps lædi putat, quàm Legatione. Ita Theucas Illyriorum Regina, quæ à Romanis interpellata, vt subditos à piraticâ cohiberet; respondit: Mare liberum, non Romanorum esse; proindeque ex eo & in eo fructum decerpere, spumam colligere, in ibidem piscari & prædari, suorum iure & consuetudine esse receptum: ceterùm curaturam se, vt nulla publicè Romanis iniuria fieret; quæ priuatim ne fieret, suis edictis decerni, impediri non posse. Tum vnus è Legatis, ætate iunior, quem tam proiectæ suorum collegarum patientiæ ac taciturnitatis tædebat: At nobis mos & ius est, priuatas iniurias publicè vlcisci; ideoque nisi iste apud vos mos cesset, curabimus profectò, vt Romanum cognoscatis. Offendit Reginam, quippe feminam, responsi ferocia; & ad iram, imò ad vindictam incendit. Etenim, neglecto iure gentium ac spreto, submissi sunt, qui Legatos iam discedentes haud surdo verbere adorirentur: obtruncatus est, qui in Reginam intempestiuè linguam exacuerat. Cauendum igitur hîc est, ne quid nimis: nam & peccat qui timet, etiam qui non timet. Sed quomodo sine vitio intrepidus sis, prudentia ostendit.

DISSERT. XXXIV.

Temporarius.

NIHIL tam cognatum sapientiæ, quàm locis, temporibus & personis sese atque sermonem suum attemperare, omniumque horarum, vt sic dicam, hominem fieri, & sibi tamen constare. Vides vt non quamlibet escâ pisci-

piscibus obijciunt experti piscatores, sed eam quam illi auidius inglutunt. Nec quouis colore lanas suas imbuunt tinctorum, sed eo potissimum quo vident sæculum lubentius & sæpius vti. Alia interdum facies sumenda est, licet animus non mutetur; imò geminanda est, vt exprimi Ianus possit: sic præterita præsentibus, & hæc futuris aptentur. Momenta nosse temporum, maxima prudentia est: adeoque actiones omnes opportunitas, siue promouet, siue remoratur; vt hinc felicitas rei, vel infelicitas depêdeat. Etiam Diogenes ille Cynicus (ceterùm seuerus & Philosophus, & qui eorum omnium quæ plerisque amata & optata sunt, imò sui ipsius ludibrium affectabat) volubilem se aulam habere iocabatur, & cum temporibus mutabilem. Nam quocumque gratior aura adspirabat, sapientiæ illud prætorium vertebatur. Hinc rectè Stoici, tempus definiuerunt, esse actionis opportunitatem: quâ neglectâ vel prætermisâ, inuerti, imò euerti omnia, auctor est Cicero. Aristippus à Dionysio repulsam passus, tyranni genua supplex amplexus est, remque quam petiit, impetrauit. Idque cum nonnulli vitio verterent; Non ego, inquit, huiusce adulationis auctor sum, sed Dionysius, qui aures habet in pedibus. Quin & prudentissimus Philosophorum Socrates, ad Antisthenem exire cum veller, speciosorem amictum induit: causamque rogatus; Vt pulchrè, inquit, ad pulchrum eam. Naclerus non temperiem anni, non maris intemperiem, non ventos pixide nauticâ concludit aut compescit; sed iisdem vela, ceteraque ad nauigandum adminicula & instrumenta, aptet necesse est: sic non infrequenter Legationis momēta momento temporis voluuntur & resoluuntur; cum non tam in arbitrio illius consistant qui eam mittit aut exponit, quàm illius

qui audit & aditur: imò horæ momentum sæculis pòst integris aliquando obfuturum est. Non semper tranquillitas vel malacia est: nauigio posse irato Neptuno promouere, periti naucleri est; posse vel inuito obsequi, etiam prudentis. Et tamen eo aliqui ingenio sunt, vt si quid rebus consiliisq̃ue obstare videatur, damnare malint, quàm emédare: qui vt progrediantur, numquam faciunt viam, semper inueniunt. Queruli cum tardi sunt, & præsentium osores. Vellent igitur semper ver esse, semper Fauonios spirare; quasi ignorent, sine hieme annum non constitui, sine frigore calorem non haberi. Aliam aliis temporibus vestem sumimus: nisi & consilia interdum mutemus, aptemusq̃ue animum rebus congruentem, alieni à prudentiâ Legati sumus.

Itaque haud grauatè sequendum erit, quò vexillum suum prætulert Vtilitas & Occasio: quinimò amplectenda hæc, stringenda ambabus vlnis, quam præterlapsam frustra postmodum muliebribus votis, irrito conatu aut dolore prosequaris. Bonæ soror sortis opportunitas est, quæ res humanas vicissitudine suâ distinguit. Quapropter vt ingenio negotij probè subseruiatur, huius Diuæ imprimis memorè curam Legatus geret: non nescius, eam fronte capillatam, vbi elapsa est caluam pingi. Quod doctum politicumq̃; emblema admonet, certa incertis non mutare, spémve mercari pretio, pernicie vel periculo: tum pessimam præteritorum eam esse conditionem, quòd pœnam & pedissequam pœnitentiam quidem admittant, non medelam. Hinc nemo prudens, quæ coràm posset, distulit in nouilunium. Sanè plurima per Principes non alio iure inuaduntur, aut occupantur, quàm illo Occasionis & Commoditatis. Pòst vbi quid temporis ac tragœdiæ

gœdiæ præterlapsum est; & ipsum malignitatis virus, virtus creditur, visq̃ue fit ius, mutato ordine characterum & rerum.

DISSERT. XXXV.

Lentè festinans.

ALIVANDO festinandum erit Legato, sed lentè: celebri ac salutari prouerbio & præcepto; ne quid per socordiam prætermittatur quod actum oportuisset, aut temerè agatur non præuisum. Liuij gnome est: *Omnia non properanti clara certa que sunt; festinatio improvida & caeca.* quam idcirco appellauit Plato, inimicam scientiæ & veritati. Huc spectat vetus illud Octauiani, simul Titi symbolum; quo antiqui delphinum anchoræ alligabant, celeritatem cum morâ connectentes. Sæpè qui nimis properat, ferius peruenit: & è summo fastigio, ni per gradus eas, decides potius, quàm descendes. Maturandum igitur: quo verbo Latini & moram celeritate, & celeritatem morâ corrigunt. Da cochleæ alas, & lentam festinationem exprimes: tempericem illam, inter ignem & gelu. Extrema omnia, quia vitiosa, vitanda sunt: media ac moderata vim maiorem obtinent, ampliusq̃ue durant. Si examen quoque instituas, lenta præcipitatis præferas, quia minùs obnoxia periculis aut vicina. Quid? Leuius plerumque metus, quàm confidentiæ ac præferuidæ prope rationis peccatum habetur: ac sæpè quam ille culpam contraxit, diligentiam emendari contingat; confidentiæ errorem ægrè integritati restituas vel excuses. Accedit, quòd post indeliberatam resolutionem si non infelix sequatur

euentus; eleuabitur tamen, ac fortuitæ rei adscribetur, non prudentiæ sic agentis. Quidquid magnum est, non impetu fieri aut ferri videmus, sed paulatim perfici, non peli, sed velut poni suo ordine & loco, iustoque interuallo. Naturam vide (ecquæ melior magistra?) non nisi pedentim omnia elargiri atque operari animaduertes.

*Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies inter frigusque caloremque
Fret, & exciperet cali indulgentia terras.*

Adhibebit itaque Legatus, & industriæ celeritatem, & diligentiam quamdam moram. Sunt qui non eunt in negotia, profiliunt, aut verius inuolant: tamquam si quis ex præcipitio vno se saltu vibret, pertæsus moræ, quam eundo, circumeundo, gliscendo, descensus requirit. Nimirum, quasi lenta remedia odissent, ac præstet citò interire, quàm lentè conualescere. Sed neque præ his laudem fructumve referre solent, qui turpi pigroque, concharum instar, vestigio signa ignaui pectoris post se relinquunt, aut tardo stupore numquam pergunt aut proficiunt in rebus: aut denique qui mentis quadam instabilitate numquam negotiis pedem figunt, sed quasi globos inambularent, voluuntur in incertum. In angustias aut dubia rerum si quando Legatus incidet, quantum id quidem per circumstantias licebit, sollicitè, sed quasi securè circumspectans, meliori se occasione seruabit.

Grata superueniet quæ non sperabitur hora.

Angustias rerumque perplexitates dissimulabit, non vt periculum negligat, sed ne res impulsas planè euertat; neque vt se, sed vt alios fallat. Sæpè interim dies diei ægritudinem adimit. Et rectè prouerbiū: Annus non ager producit. Quapropter vbi exorti mali robustior vis est, quàm

quàm vt initio protinus retundi queat, fortunam vices dare confidat, & quòd non infrequenter

—habent paruæ commoda magna moræ.

Sic cunctando plura effecit Fabius, quàm alius pugnando. Sunt, qui dum fortius quàm prudentius aduersarium insequuntur, vulneribus locum præbent, priusque ipsi cadunt, quàm hostem feriant aut assequantur. Et quidem deliberandum asserunt prudentes diu in iis, quæ non nisi semel statui possunt: ideoque, priusquàm inceperis, consulto; & vbi consulueris, maturè facto opus esse.

Sed hîc rursus sciat Legatus, quòd

—nocuit differre paratis.

neque minus interdum momenti in celeritate, quàm in potentiâ situm esse. Illam enim contingat improvisò imparatos, nec benè constitutos, anteuertere, obruere, dispergere: hanc verò aliorum præmeditatis cautionibus ac repentinis executionibus anteuerti. Quædam profectò summâ celeritate absoluenda sunt, vnaque velut deliberatione: vtpote quæ laudari non possunt nisi subitò peracta; aut violentâ quapiam agitatione opus habent & impetu, qui momento plerumque perficitur.

Videat Legatus, vt Principem suum quàm minimè, & quàm omnino tardissimè poterit, adstringat aut inuoluat. Si quid autem maturè apud alium perfecit, impetrarit; dabit operam, vt hoc ipsum litteris statim committatur, fideique pondus accipiat. Sic vrgebit, ne vrgeri tamen videatur: lento similis, tarditatem omnem festinus excludet.

DISSERT. XXXVI.

Circumspectus.

QUVM ADMODVM nihil simul inuentum & perfectum est; sic in negotiorum principiis non omnia præuidet humana hæsitantia. Multa apparent iterum & sæpius cogitanti, quæ aciem quantumlibet acutam prius fugiebant. Hinc rectè Euripides; Sapientiores esse cogitationes posteriores. Cumque in hoc mundi theatro eadem ferè semper occurrat recurratque euentuum fabula, mutatis dumtaxat personis & actionum formis, rei inquam nomine & colore; ea potissimum esse videtur huius temporis scena, vt numquam magè expedierit lanum agere, numquam magis præteritorum meminisse, & futura meditari. Nam quæ ventura sunt, præterito tempore aliquando extiterunt: de iis autem quæ sunt, nemo rectè statuet, nisi & futura cogitabit. Omnino respicimus, vt possimus prospicere: sed vtile & decorum est, exemplo sapere, alteriusque insaniâ frui gratis & impune. Dulce, aliorum calamitates sine dolore contemplari, nullumque in alieno discrimine discrimen adire. Figmenta poëtarum, quibus olim curæ fuit philosophiæ arcana velut inuolucris tegere, quid ni inter seria & dogmata agnoscamus? Quot oculis Legatus indigeat, Argus ille, qui oculus totus fingitur, & prudentiæ typus est, satis ostendit.

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat.

Nihil fugere tam copiosam aciem poterat. Hoc malè, quod à Mercurio Argum interemptum velint: nisi vnum tamen ille interfecerit, vt plures faceret, & Argi Legati omnes

omnes essent. Sanè Mercurius Legatum denotat: si minùs videat Legatus quàm oculati omnes; Legati munus non sustinebit, non implebit.

DISSERT. XXXVII.

Memor.

DIXIMVS prudentiam gigni & foueri experienciâ. Hæc non tam variarum rerum vsu, quàm memoriâ & reminiscenciâ constat. Profectò tantum quisque & scire & sapere intelligitur, quantum retinuit: nemo autem nisi quod scit & sapit, aut eloqui, aut ad vsum transferre potest. Vt florem experienciæ, thesaurum eloquentiæ, eruditionis almam matrem, signum ingenij, ministram iudicij rectè dixeris memoriâ. Quidam quidquid audiunt, vident, legunt, non magis capiunt, quàm vasa pertusa liquorem: præterfluit quidquid incidit. Quidam singula altè imbibunt, & velut in numerato semper habent: apti rebus omnibus, quia nihil videntur ignorare. Sic Cyneas, Legatus credebatur numeris suis absolutus: qui postridie quàm Urbem ingressus, quia omnium Equitum atque Senatorum nomina nouerat, tamquam armatus & timendus videbatur. Hinc monitoris potius non fatui, quàm acuti magistri præceptum dixeris, Regio tamen Oratori perconsultum; vt dum cogitatio alia aliam trudit, si quid is muneri suo conducens, serium aut notabile statuerit, susceperit, aut animaduernerit; in pugillares referat, fidos memoriæ ministros, vt pro consilio & occasione in promptu sit, & velut sub vno oculorum ictu. Nam illa aurium emblemata, voces, sententiæ, licet felicissime ad animum

permanarint; tamen vel ægritudinis aliquâ nebulâ, temporisve continuo lapsu faciliè obliterantur, vel negotiorum cumulo velut obruuntur. Scripta verò durant, ac perpetuitate quadam donantur; semelque elapsa, postliminiò, vt sic dicam, sensui restitui possunt. Dicitur solet, Mendacem memorem esse oportere. Ideò potissimum memor sit, qui cum alios non infrequenter à vero deflectere videbit, magis verax videri quam esse poterit.

Præterea eos qui de Legatione vel Principe hîc probè merentur, in catalogum ac codices suos referat Legatus, ac referre innotescat. Ita ad maiora & meliora stimulantur non pauci, credentque non omnem gratiam ac remunerationis spem (vt apud multos) inter labia & voces fepeliendam.

Itaque si Legatus non eâ valuerit memoriâ quam optaret, artificio eam suppleat aut adiuuet; ne dum plura fortè dicenda incumbunt, elabatur aliquid, quod rursus compellat, extra ordinem & tempus admissionem flagitare: quæ si tum negetur aut protrahatur, opportunitas quæpiam rebus elabatur aut decedat. Contingat interim indignari Principem, singulis mandatorum accuratè non responderi nec satisfieri. Noui quidem Legatum, etiam Concionatores aliquot, qui dicenda articulis ac classibus quibusdam domi distinguerent, notisque in manu vel chirothecâ signis, singulorum ordine recordarentur: eo ferè indice ac modo, quem nonnulli artificialis memoriæ magistri, & ipse Oratorum Princeps ad Herennium, methodicè docent. Si quid autem relationis chartulæ inscripserit Legatus, ita inspicere debet, nec ubi memoriæ imbecillitas innotescat externo, qui alioqui sic faciliùs eum decipere & contemnere aggrediatur.

Ad

Ad hæc statuet sibi quoque vespere horam vnâ, quâ impositi sibi muneris partes serio secum ruminet ac scrutetur: quid res, quid personæ, quibus intendere debet, posscant. quorum accurata & non perfunctoria discussio, magnum ei in commisso munere lumen, etiam fiduciam præbebit, dum sciet res personis, personas rebus admetiri. Deinde diurnorum operum pensum percurrat, vt despiciat, quid rei aut spei accesserit commodis vel laudi sui Regis: quid die insequente fieri vel negligi oporteat. Denique meminerit, vt sic meditantem nouissimè pia quæpiam animi ad Deum eleuatio excipiat, ne is cælesti rore destitutus arescat in vagum puluerem, sæculari turbine obtegendum, aut dispergendum. Hinc non zelum modò, sed robur & fiduciam ad virtutis ardua, patrociniū quoque ægrescenti forsan animo, cælitus adipiscetur apud eum, qui non patitur fidentem in se in fraudem labi. Insignis hæc spiritualium morborum præcautio.

DISSERT. XXXVIII.

Astutus.

QVOD singulis hominibus quàm maximè vsui est, Legatum iuuabit in primis ingenium, & celer ille animi motus. Eiusmodi enim occasiones Legato non infrequenter occurrunt, in talibus negotiis plerumque versatur, vt haud multum temporis ad consultandum præbeant, sed extemplò modum medelamque per se inuenire & ordinare simul debeat; vbi nec aliud ferè actionis initium sit, quàm finis. Nascitur quidem, non fit ingeniosus: ingenitum est ingenium; arte tamen rerumque vsu & ob-

X 2

serua-

seruatione firmatur, & si non comparatur, acuitur. Ingenio annectitur solertia & sagacitas, quæ apta & subita medijs coniectatio Aristoteli dicitur. Estque innata quædam vis siue dexteritas, quâ qui pollent, etiam quæ nec viderunt, nec audiuerunt unquam, sic facile & commodè administrant, ac si in iis multum exercitati fuissent.

Hiscæ animi dotibus conspicuus Legatus, tum adiutus eâ prudentiâ & circumspectiâ quam supra extulimus, haud difficulter cauebit, (quod cauendum quidem maxime) ne aliorum captionibus circumueniatur, neve ambiguus sermonibus seductus, in labyrinthum incidat, vnde ei postea non sine damno ignominiaue contingat exilire. Ipsius autem pacta & pollicita eiusmodi erunt, vt Principi semper rimæ aliquæ, imò fenestræ & portæ pateant, quæ euadere possit integer. Dum Q. Mutio Scæuolæ Carthaginenses, ad quos missus erat, duas tesseras Punico ingenio offerret, in quarum vnâ pacis, in alterâ belli symbolum legebatur; optionemque darent, vt vtram vellet statueret; is, ambabus arreptis, subintulit: Eadem vobis electio patet, vtram mauultis habere. Ita Reipub. Romanæ dignitatem, quam superbo astu Carthaginenses imminuere satagebant, solerter & generosè intactam seruauit, confirmauit, auxit. Prisca eaque nobilis est fabula, Lycomedem regem, rogatu Thetidis, Achillem adhuc ephebum occultasse inter virgines, illarum cultu ornatum, eique nomen indidisse Pyrrha. Eum Legati Archiuorum cum ab Rege peterent, vt suis ad bellum Troianum auxilio mitteretur; negauit ille, esse id hominis apud se: Legatis tamen quærendi copiam fecit. Qui cum ab ceterâ pube Achillem non dignoscerent, adesse tamen scirent; Vlysses Legationis Princeps suas artes sagax expedit. In

Regio

Regio vestibulo clypeum & hastam, munera sibi data, collocauit; simulque haud procul inde, classicum cani, collidi arma, clamores & pulsus edi iussit. Præsenti periculo ad certamen bellicosus Achillis animus emicuit, profiliitque: nam is, ruptâ stolâ, hastæ clypeoque manus iniicit. Hinc cognitus, tenebris velut erutus, & Græcis auxiliator Achilles. Fabius subdolè pactus cum Antiocho iam bello superato, vt dimidiam nauium partem saluam haberet; secuit naues, vt classè in vniuersum hostis destitueretur. Sic stratagemate & astu frequenter hostes decepti veriùs, quàm deuicti sunt.

Verum enimvero subinde plus negotij quàm commodi adfert astus; præsertim si quando inuenerit minus ingenij, minus fidei, aut fortunæ. Controuersias inter Christianissimum Galliæ & Sanctissimum Iulium II. ortas fuisse scribunt Auctores; quod Rex & Pontifex, quæ mandata atque inde pacta erant, astutius commentari ac torquere contenderent. Sic enim cum Rege Cardinalis Papiensis, Legatus à latere, conuenerat; vt Episcopatum, quos morte Episcoporum contingeret vacare in Franciâ, designatio seu collatio, vt aiunt, ad Regem spectaret. Contigit Episcopum quemdam mori Romæ: in cuius locum Pontifex suffecit mox alterum, nec segniùs Rex alterum. Dumque super contractus atque obitus conditione alterarentur, nec conuenirent; Rex census Ecclesiasticos sui Regni, non quidem sumpsit, sed suspendit: exinde Concilium Gallicanum cogere aggressus est, Pontificemque depingere non suo colore aut honore. Pontifex Regem pro schismatico & hæretico condemnavit, priuauitque vniuersim Regnis: mox exteri Principes vt eadem inuaderent & occuparent, Ecclesiæ Censurâ, non modò indulgit, sed in-

X 3   uitauit.

uitauit. Tragœdiæ coronis & fructus fuit, vt Rex, qui litigio interueniebat, Regnum Nauarræ adeptus fit. Ita qui litigantium dissensiones atque ineptias conciliant, aliquando id boni ex aliorum infaniâ aut infortunio ad se deriuant ac velut distillant, quod forsan neutri partium dein arrideat, profiteve.

Refert Plutarchus, Gallorum Legatos Antigono pacem electitiam ac velut venalem obtulisse, vt sic castra specularentur: Antigonum autem doli non ignarum, regali nihilominus magnificentiâ ad cœnam & choreas eos inuitasse. Quo Galli, quàm venerant, animosiores, indubiæ prædæ copiâ suos sollicitant, animaduersas opes, & oscitantiam Regis extollunt: hostes iam nec vallo nec fossâ munitos confidenter stertere in vtramque sortem. Noctu igitur Regis castra adoriuntur. Sed hic vt fallaciæ fructum decerperet, iussit vt arma quisque in proximum lucum conferret, quibus charissima tueri atque etiam acquirere opportunum mox foret. Sic non aliter seruata sunt castra, quàm deserta. Verùm vbi Galli cuncta non defensoribus modò, sed custodibus vidua reperiunt, non tam vires hostium, quàm vafriciem, vt suberat, timentes, inde ad littus conuersi, & congestis spoliis onerati, inopinatò ab Antigonianis iam animo instructioribus, tantâ strage trucidantur, vt eo die non Gallis finitimisque pax vendita aut data videretur, sed nata. Quid vbiq; industria, quid modus, quid sagacitas omnibus in rebus, & maximè maximis, valeat, intelligunt, qui capiunt quod fugit plerisque. Certè dolum dolo elidere, ansam nocituro præripere, laudabile in primis: nec quidquam expeditius addere est rebus creperis atque perplexis. Rectus quidem ceruorum cursus est, sed periculosior: vulpeculæ flexuosus, sed tutior.

tutior. Rursusque minore negotio in cacumen montis scandet, qui obliquum & circum latera pendentem cliuum sequetur, quàm qui per abrupta atque aspera, recto tamen molimine & breuiore calle in altum tendet.

In pactionibus autem Legatorum, plerumque potior conditio eius est, qui astutior & ingeniosior: acciditque, vt qui Iure, imò Marte superior est, inferior sit arte & tractatu; neque minùs vnius imbecillitate ac vitio, quàm alterius virtute proficiatur. Sic quosdam Principes Populosque pactorum circumuentione fuisse deceptos, potentia quamuis & fortunâ validiores, vel nimis verum notumque est. Videndum itaque, ne qui cauillosis conuentionibus præficiuntur, inexperti, aut ingenio tardiore, minùsve circumspecti sint; in speciem vtilia, re noxia proponant vel paciscantur. Turpe, rebus labentibus aut lapsis allegare; Putabam, vel Non putabam.

Quæ cum ita sint; iure in electione Legati optauimus, vt & ingenio excellens esset, & multâ rerum experienciâ sagax. Imò quid si hanc illi ex parte prætulerimus? Scimus acria atque ignea ingenia semper in acumen tendere, in assiduo motu esse, tum meditando inflammari, ac nouandis mutandisque rebus aptiora esse, quàm gerendis aut firmandis. Constat, Athenienses Spartanis, Florentinos Venetis ingenij acrimoniâ præstitisse: melius tamen constantiusque hi Remp. suam rexerunt. Denique animaduertet Legatus, ne dum à fraude alienus est, in fraudem per alios deducatur; neu dum priuatæ scientiæ atque conscientiæ inhæret, patriæ potentiæ regionique officiat, vnde Religio dependet vniuersorum. Non tamen probariam sententiam Cambyfis, qui, apud Xenophontem, rogatus, quâ ratione superandi hostes essent; Quacumque, inquit,

inquit, arte, simulatione, fraude, fallaciis. an distinctius? inescandi blanditiis, affinitatibus alliciendi, induciis placandi, mendaciis eludendi & intricandi, seditionibus diuidendi, rapinis extenuandi, insidiis anteuertendi, opprimendi, extinguendi. Cui Cyrus: O qualem me pater virum esse iubes! Alia enim mihi puero lex & disciplina præscripta est, pietatis, candoris, mansuetudinis, humanitatis. Sic est, inquit Cambyfes: sed ea inter amicos & conciuēs valeat: nihil verò prætermittendum, quo deprimi & expugnari hostis possit.

DISSERT. XXXIX.

Simulando ac dissimulando tectus.

SIC VBI rerum ponderi imbecillitate suâ Legatus non suffecerit; simulando aut dissimulando, magnam defectuum partem supplebit & excufabit. Sæpè emollit, immutat, conseruat modestia, tum conniuentia, quæ nulla alioqui vis vincat aut tueatur. Multa igitur audiet, sed surdâ aure: multa videbit, oculis quasi obuolutis, aliòve intētis. Lyfandri Lacedæmoniorum Ducis scitum erat; Quòd si leonis pellis tegendo corpori non sufficeret, vulpinæ partem assuendam esse. Et constat, plurimos Principes, Imperium suum magis imagine potentiæ & dexteritate ingenij, quàm veris virtutibus viribusve conseruasse & extendisse. Votum Ludouici XI. Galliæ Regis ad filium erat; vt sese litteris non magnoperè torqueret, dum modò vnicum versiculum, multorum instar præceptorum intelligeret, ac velut Regni artem haberet:

Nescit Regnare, qui nescit Dissimulare.

Quid

Quid si dixeris, ne viuere quidem scire eum, qui simulare nescit? quòd Dīs similis, qui dissimulat? Adeò quandoque simulandum, ea esse quæ non sunt; dissimulandum, ea non esse quæ sunt. Præclare ageretur cum hominibus, si cuiusque animi integritatem & veritatem in dictis ac rebus nudam puramque, non pictam neque deprauatam, intuerentur: aut verò cum id negatum sit, si non aliter quàm sentiret quisque loqueretur: tum solo candore, naturæ conuenientissimo, omnia administra- rentur atque consisterent: certior firmiorque, etiam iucundior, cuiusque possessio foret; nec æqua super iniquis circumuentionibus verteretur contentio vel cautela: protinus rationi cedi, orationi credi posset. Sed ea est apud homines querela, alia apud omnes praxis. Nihil quoque de fraude, humanæ societatis peste, præmeditan- dum foret; si quorum pectora esse deberent domicilia virtutum, candoris & gratitudinis, non contingeret esse instrumenta prauitatum, perfidiæ, criminis pessimi. Nunc quoniam ob aliorum technastricæque nusquam fat cautum Principibus est; nō abs re ipsi eas calleant, vt caueant. Quemadmodum Medici venenorum energiam considerant, non vt sciant quâ illa nequiter misceantur, sed quâ dignoscantur, vitentur & curentur. Certè dum scutis illis planioribus & rectis integritatis, non sufficiunt Principes resistere telis; queis simulatio, astus, perfidia, auaritia occultis meatibus sese insinuant; naturam ipsam permittere & præscribere volunt nonnulli, vt iisdem sese illi armis tueantur, quibus oppetuntur. alioquin fraudulenti eò fortiùs suarum rerum satagant, nequitiamque expediant, quò segniùs aut impotentiùs occurrant ij quibuscum agunt.

Y

Sed

Sed concedatur Principi eiusque Legato, cum vulpe vulpinari, dolum dolo, publicæ præsertim salutis intuitu, eludere: displicebunt tamen optimo & candidissimo cuique, nefanda illa, quæ simulationis, vel potius impiæ indolis & sorditiei incudibus procusa, è Neopoliticorum palæstrâ scaturiunt sine Deo dogmata: *Nullius iurisiurandi tam sanctam esse religionem, cuius ergo opima præda è manibus dimittenda sit. Singula ad utilitatis & commodi normam redigenda esse; nullâ proximi, aut conscientie, æternæve salutis curâ, dummodo in præsens difficultates eluctari votoque frui detur.* Ita nimirum animam, ne quid impietati desit, post hanc vitam vitâ exuunt Athei: omnia negaturi, vt in omnibus liberè grassentur. Pergunt: *Cunctis in rebus, primò postremoque meditandum & machinandum esse Principi, non tam vt iuste, piè, pacificè regnet, quàm vt gloriam suam, auctoritatem, iurisdictionemque quocumque modo extendat atque stabiliat. Ceterum cum minimè sit, simulationis tamen larvâ videatur cultor & custos virtutum, vitiorum osor & extirpator. Licere ei quidquid libet, deberi quidquid cupit. Malum semel benè positum, non temerè esse tollendum. Et quem premere fortior cæperis, premere non desieris, donec oppresseris.* Neque solum hodiernæ versutiæ & ambitionis execrabiles magistri, humanæ societatis & tranquillitatis perturbatores, Christianæ charitatis violatores sic nuper commenti sunt, sed longè antea vsurparunt tenebriones antiqui. De Sciano: *Illi animus audax, sui obtegens, in alios criminator: iuxta adulatio & superbia: palam compositus pudor, intus summa apiscendi libido: eiusque causâ modo largitio & luxus, sæpius industria ac vigilantia, haud minùs noxiæ, quoties parando Regno finguntur.* & alibi: *Id æquius quod validius. Ius & fidem regnandi gratiâ violandum esse, ceteris in rebus pietatem coli posse.*

posse. Apud alios poëticè magis quàm humanè expressum legimus:

— *Pulchra Lauerna,*

*Da mihi fallere, da iustum sanctumque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.*

— *Virtus mihi Numen, & ensis*

Quem teneo. —

— *Re facias rem,*

Si possis rectè: si non, quocumque modo rem.

Nobis tamen haud operosum esset ostèdere, Probitatis & Legationis exercitium, Pietatem & Regnum, optimè simul consistere: imò & hoc ipsum, infirmum esse sine illâ. Legatus itaque in omnem partem simulatione animum muniet, sed conditâ, si non semper iure & veritate, zelo saltem bono: nimirum vt suismet negotiis tectus sufficiat: sic magis vt iuuet, quàm vt offendat ipse inoffensus: imò magis vt domi profit, quàm vt noceat foris. Qui Sacram legit Historiam; nouit, sæpè admissam, receptam, laudatam fuisse, rebus exigentibus, huiusmodi simulationem. Ipse Christus, ait Euangelista, finxit se longiùs ire. Apostolorum Princeps Petrus, ter maximus Paulus, magnusque item Athanasius, hoc simulationis inuolucro non semel vsi sunt. Moyses in fratre & sorore, Abrahamus in coniuge, Iacobus in matre simulauit. Finxit Dauid stultitiam, Saul neglectum suorum. Et huiusmodi scilicet hodie, non ignota quibusdam Mentalis Restrictio.

DISSERT. XL.

Verax.

IN dubiis, temerè nil affirmabit, nisi quod experimen-
tis ac velut testibus exploratum habeat, ac probare pos-
sit. Crebrò enim verum à verisimili procul abest, sicut
incredibile à falso: sæpè veritas mendacij, mendacium
veritatis specie, personata sunt: nec eadem semper ratio
totius corporis, quæ corticis aut cutis. Et blandus adula-
tor amici larvâ histrioniam exercet: & amicus, quia sincere-
rus & severus est, alienior habetur. Lubens niti videatur
veritate Orator, certissimâ illâ virtutum, eiusq; fido comi-
te parciloquio. Mendaces id demum lucrari auctor est
Aristoteles, vt cum vera dixerint, iis non credatur. Ne
Faunus quidem, vt est in fabulis, negotium sibi esse voluit
cum homine, quem animaduerterat, vno ore calidum spi-
rare frigidumque. Dum itaque Legatus sese sermonemq;
suum, prout rebus expediet, accommodabit, studebit sem-
per, veritatis amans & obseruans prorsus reputetur. Eum
enim hîc quoque existimatio locum inuenit, vt eius, qui
pro verace habetur, vel solus nutus maioris apud omnes
fidei sit, quàm eorum, quorum fides laborat, sanctissi-
mum iusiurandum.

Sed non abs re Veritatem Temporis & Memoriae fi-
liam esse fabulati sunt Poëtæ. Ideoque sicubi hæc ingenio
negotij eclipsim passa fuerit, videbit Legatus, necubi tem-
poris intercapedine adeo sibi exciderit, vt falsitas figmen-
ti alibi se prodatur. Quin potius efficiet, vt quæ caligini hîc
fuerint nubes, si non protinus dissipentur, diaphanæ sal-
tem reddantur, atq; ita paulatim serenitati minus aduer-
sæ.

sæ. Certè is, siue suo ingenio, siue alieno iussit mentiatur,
fortunam suam vel ignorat, vel fatetur pusillam. Et in-
dignantur quidem offendunturque Principes, si quis pri-
uatus iis sese æquare contenderit. At verò mendacium
qui dicit, superiorem sapientioremq; se gerere videtur
eo cui dicit. Quomodo igitur vultu & Marte aperto, & si-
ne latebrâ ac larvâ id monstri?

Tribus potissimum modis mentiri Legatum con-
tingat: aut rem aliter quàm se habeat repræsentando,
aut quod verum est celando, aut quod falsum adstruen-
do. At veritatem velut oppugnare, ab ipsâ iustitiâ &
honestate prorsus alienum est; citra vtilitatem publicam,
piaculum ingens. Mitius fuerit, si veritatem celauerit.
Etenim si quis deprehensus verum celasse, ignorantia
velum aut obliuionis prætexet, à se probrum remoue-
bit. Quia verò, quæ asserit Legatus, suspecta plerum-
que sunt; quia periculosum etiam, fraudis conuinci;
alium atque alium rebus aspectum & colorem inder,
quæ alioqui nudæ nocerent, vel dedecerent. Ergo quæ-
cumque dixerit, vero conabitur simillima efficere; vt quæ
dubia, tamquam certa atque necessaria habeantur. Inge-
nij istud & Suadæ negotium est. Nonne videmus, quo-
modo tabulæ pictæ alio atque alio loco positæ & lumini
expositæ, delectent magis minusve? Quemadmodum in-
textæ quædam serica, plumæ item in pauis aut columbis,
prout diuersimodè solem excipiunt redduntque, discolor-
es apparent, cum nequaquam sint: ita & verbis commo-
dus interdum color quæritur & adhibetur; & in consiliis,
iudiciis, actionibusque humanis, videri possunt vtilia quæ
damnosa sunt; laudabilia, quæ execrabilia; vera, quæ fal-
sa. Quod si causarum patronis & procuratoribus quasi li-

citum toleratur, veritatem non modò educere & manifestare, sed equidem pro vsu litigantium interdum occultare, etiam oppugnare (miserando quamuis eheu innocentum & candidorum gemitu!) quid ni liceat Legato Reipublicæ causidico & oratori, suæ causæ & intentioni inferuire, tenebris lumen, lumini tenebras miscere, dummodò veritati non tam quid detrahatur, quàm non satis lucis adferatur? Audeo: Licebit Legato necessitate coacto, orationis & actionis ambiguitate interdum rebus & externo Principi imponere: aliquantisper, inquam, à vero, à recto recedere; dummodò non discedat: diuersus, non aduersus: utpote sine Religionis, sine honestatis damno: adeoque ut artificiosum istud siue ingenium siue exercitium pio zelo & scopo condatur. Etenim cum id agitur, ut publica vtilitas promoueatur, innocentiaq; subleuetur; quæcumque ambigua sunt, & ab improbitate remota, excusari possunt. Quippe odio coloris amoto, manebit sola & eadem rei integritas: nec distinguitur linguæ manusve obsequium, dummodò bonæ mentis interpres aut ministra sit. Sed riserunt Ethnici sua Numina, adstruentes, quòd

Iupiter ex alto periuria ridet amantum:

& quòd Romanorum Dij piis sacrificij furtis delectarentur. Atque utinam non hodie promiscuè multi, etiam in rebus priuatis & leuibus, præsumant, se mentem velut compedibus restringere aut ablegare posse! Possunt enim sæpè, si forum curiæ, & quæ tanguntur, spectent: sed si ad illud conscientiæ appellent; præsidet iudicum Iudex, qui non fallitur transpositis verbis: mendacia & iuramenta eo modo accipit, quo is cui dicuntur intelligit. Eruditus ille Scoppius, nescio quàm vtili zelo, Regi cuidam infestus,

stus, definit eius Legatum, ut sit vir sagax, à Principe peregrè missus ad mentiendum & decipiendum Reip. suæ causâ. Nos Legatum dicimus, primùm quidem sui Principis saluti & bono inuigilare & studere; sed eo stabilito & saluo, communi quoque tranquillitati, & externi commodis fauere.

Sed mendacium aliquando etiam vbi detectum est, veniam & fauorem velut suo merito obtinet: scilicet, si non tam ad eius cui profertur perniciem, quàm ad illius à quo profertur salutem conditum. Eiusce rei exemplum legere est in libro Iosue: ad quem cum ab afflictis Gabao-nitis missi essent Legati; sinxerunt, non à gente se conterminâ, sed longinquâ adesse, fœdusque petere. Datum est. Postquam verò dolus patuit, mendacium quidem exprobratum est: sed cum hanc vnicam salutis viam à necessitate sibi monstratam dicerent; Iudæus humanorum casuum memor miseratusque, fidem semel datam semper seruauit, ratumque fœdus fuit. Eiusmodi mendacium Liuius liberum, alij officiosum appellant. Hannibal Romanorum insidias deuitans, in Cercinnâ insulâ ne nosceretur, Tyrium se Legatum à suis dici iussit. Et salubri vsus mendacio Consul Romanus, dum per nuntios succlamat, hostem ab altero cornu fugere, gressumq; & inuasionem accelerat; effectum est, ut miles, qui se putarat vinci, vicerit. Diu fuit eritque, encomio Lyrici,

Una de multis face nuptiali

Digna, periurum simul in parentem

Splendidè mendax, & in omne virgo

Nobilis æuum.

Quid autem ad Reipub. immutationem & gubernationem valeant mendacia atque imposturæ, animaduertere est

est apud quosdam populos, qui non veris rationibus aut causis, vniuersi Status faciem transformari, arma parari, legitimos Principes excludi, externos inescari & rursus turbari posse, iam pridem docuerunt. Quòd si in veritatem temerè imegisse turpe Legato; promissis non steterisse haud pulchrius videbitur, quasi sponsiones suas somniis, vento vel aquæ inscripssisset. Quòd si tamen ad leuium verborum inconstantiam ipsa rerum varietas grauitasque, Dei, naturæ, aut publicæ decentiæ ac salutis lex induxerit, coëgerit; si affulserit occasio patriam liberandi, libertatem iurisdictionemque religiosè asserendi; pereat omnis promissio potius quàm patria. Isidorus: *In turpi voto rescinde fidem, muta decretum. impia est promissio quæ scelere adimpletur.* Stulta manus est, quæ fatui oris noxia vota exequitur, aut impietatem vnâ alterâ expungit.

DISSERT. XLI.

Fidus, ne nimium fidat.

VT suos Aulæ Principum habent corycæos atque impostores, in hoc maxime edoctos & compositos, vt arcana rimentur atque explorent, suspectam habebit Legatus aliorum fidem. Peccat qui fidendo facilis est, laudè mve à stupido candore ambit. Et nemini quidem fidere, non nihil inhumanitatis habet: sed in re Principis, inhumanum esse præstat, quàm periculum non vitare. Secreta maioris momèti, & quæ magnæ consequentiæ nuncupamus, secreta sint. Passim etiam homines, vel incogitantia, vel odio oborto, rumpere possunt silentij repagula. Quare qui diffidentiâ quadam munitus non fuerit, non

vnus

vnus Vlysses Aiacem hunc circumueniet. Quibusdam fortassis non inest perfidia; imprudentia tamen & temeritas non deest, & superat animi propositum imbecillitas, vitiumque consuetudinis ac naturæ. Interuenire etiam ebrietas potest, quâ fidum alioqui silentium, secretorum anima, soluatur. In vino calor est: ne miremur, abdita cordis per os & labra ebullire. Quid? quòd quidam eo sunt ingenio, vt tacere omnino non possint? Quorum pectori si quid arcani clanculum commiseris; continuo parturiunt, rumpendi, nisi effutiant, euomantque: eò etiam vehementius, quia obstructi fide, & quasi obstructi. Nimirum soli tyrannicum illud silentium cohibere aut concoquere non possunt. Ideoque licet stipuleris tenacissimam taciturnitatis fidem; nullus tamen est animi tam constantis & continentis linguæ, qui quod nouit, narrare non gestiat: nullus sic sodalicio destitutus, quin vel vnum habeat amicum, cui transcredere aufit creditum; & ille rursus alterum, donec res in forum efferatur: & quidem insigni augmento seipsâ maior. Imò nonnulli dicturiunt magis, si quid inhibueris:

— *quod non licet, acrius vrit.*

Inhibuisse; instigasse, quasi tubis & tympanis commisisse, est. Dein qui rem ipsam tacere non potuit, nec auctorem tacebit. Amplius: Plerique hominum eâ imperfectione nascuntur aut viuunt, vt ne propria, siue peccata, siue vitia, celare possint.

— *Est quadam flere voluptas:*

Expletur lacrymis, egeriturque dolor.

Et quomodo periculo careat periculum, quod fortè expositum est malignæ, saltem alienæ fidei & fortunæ? cuius iam solus non amplius sis arbiter, sed alter, qui non est te-

Z

cum

cum idem? Quâ lege de silentij fide cum aliis expostulabit, qui sibi ipsi silentij fidem nō seruarit? Itaque, alterum silere quod vis, prius ipse tace, tecum habe: secreti si quid partiris, perdis. Anne existimes, alium tibi magis fidum fore, quàm fueris ipse tibi? En dictum ab ipsâ Sapientiâ dictatum: *Secretum meum mihi*. Prorsus in tuo debent animo sepeliri, quæ latere & ignorari vis. quod vt lepidè doceret Simonides, interrogatus, vnde sibi malè oleret anima; Putrefactione, inquit, secretorum, quæ ibi suffocata sunt. Non malè olet, qui sic olet, & inter primas virtutes fidem & taciturnitatem numerat. Etenim hæc vna velut anchora est, quâ in negotiorum, imò periculorum pelago securus nauiget Legatus, turbinibus & procellis maior. Nec imprudenter Petrus Aragonius, Legatis Martini IV. Pontificis instanter sciscitantibus, quid sibi vellent apparatus bellici quos instruxerat, Comburam, inquit, interulam (manumque pectori admouit) si consiliorum meorum gnaram putem. Dignissimum & imitandum Heroibus decretum. Nec enim regerenouit, qui tegere ignorat. Vtque obscuræ atque abiectæ indolis est, fallere; ita suscepta semel consilia celare non posse, leuis atq; angusti pectoris. Neque potest rem magnam sustinere is, cui tacere graue est, quod facillimum voluit esse natura. Faciem quidem cuiusque cernere, cuius obuium est: verum quid in intimis animi recessibus lateat, mortalium nemo diuinabit. Homo enim totus consuitur calliditate, versutiâ, dolis, dissimulatione, quæ vultu, voce, gestu facilè sustinentur. Vixque vllus tam adhuc sanus extitit, qui non aliquâ ex parte fictus & fucatus fuerit: quin aliud ore, aliud corde, aliud mente, aliud manu agitarit. Adeo vno stabantur pectore, vno velut obsonantur, pugnantur quique affectus.

affectus. Ipsa planities & serenitas frontis, ingentium non raro moliminum gurgites & fluctus, sollicitudinum Alpes vltra nubes condit. Proinde nihil homini ita proprium, vt fallere & falli.

Ceterum minus in eo periculi est, qui operâ nostrâ magnoperè indiget, vel commune nobiscum, siue emolumentum, siue damnum, expectat. Accepisse beneficia, vix vinculum putatur: obuentura omnes æstimant; præteritorum aut obliuio aut vilitas est. Prætereà ne iis tutò fidentum putem, qui imposturis insidiisve nocent aliis, quamuis tuis rebus consiliisve videantur studere. Vt enim æstimari astutia possit, suspectus tamen infidi atque horribilis opificij artifex esse debet, quia inconstans conuertet fallaciam, si melior occasio inuitarit.

Ad Legatum redeo: qui nisi secretorum tenacissimus sit, & habeatur, corycæorum ipse operâ apud exteros atque ministerio destituetur. Pluris enim hi ipsi æstimabunt periculum ne prodantur, quàm præmium, quod malis artibus quærunt. Ast si quid taciturnitatis lege communicatum sit Legato; factum tectumque premat sigillo tuti silentij. Neque enim plenus rimarum sit, aut minus diligens custos arcani, fidei suæ crediti, quàm nummi. Turpe est arcas & scrinia sua claudere & obserare posse, animum mentemque non posse. Suggestit Sapiens: *Ei qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulentè, & dilatat labia sua, ne commiscearis*. quæ familiari consuetudini data cautio, fortiter moneat & Principem, & Legatum. Itaque fidem ipse religiosissimè colet, suspectam in aliis habebit, licet deliciis blanditiisque amictam. Dein, quasi neminem non amet probetque, ita blandus & beneuolus erit singulis: quasi falli ab omnibus possit, cauebit: vtque tutus sit, imò vt

suus sit, tectus sit. Sic vultus quidem comis & communis omnibus, animus externo non patebit. Alioqui incauto, credulo, garrulo, sæpè damnum & dolorem denuntio, aliis risum. Ideoque quantumlibet Legatum quis complectatur, adoret vt tutelarem Deum; ipse nihilominus credat, eum qui modò obsequentissimus videtur, posse maleuolum, æmulum, inuidum fieri, magisque sibi aduersari, quam frigus calori, aut rotunda quadratis. Sciat, suã sibi virtute eluctandum: decipiendum fore ab altero, sicubi nimia contractibus consiliisve credulitas, inscitia, aut facilitas, interuenerint. Verendas vbique insidias atque imposturas, nota regnantibus mala: nihil sincerum, nihil simplex, nec apud amicos certam fidem. Audeo: Tota mundi huius securitas à diffidentiã dependet. An huc non simplicis sensus symbolum traxeris;

— *Simili dissimiliq̃ fide?*

Ipsè interfui, vbi agonizans paterfamilias (& ipse plurimis Legationibus aulisq̃ Principum exercitatus) filium supremo salutis signo muniens, hoc insuper monito nouissimè reliquit veriùs, quàm demisit: Alias sæpè, mortuos consuleres, hortatus sum, vt rectius feliciusq̃ hoc quidquid est vitæ transigeres: nunc audi etiam moriturum; Sit frons aperta, lingua parca, mens clausa, deuota Deo. Anne salubre Legatis? ô si satis intellectum!

Si quod arcanum salutem Legati inuoluit; sinu sic arctè contineat, vt ne communi quidem aère lustretur: ne cuiuspiam procacitas sanctuaria perfringens, proiciat ea caninis dentibus aut latratibus. Hic quæcumque vicina fuerint, suspecta habeantur, etiam ipsa saxa, aulæa, tenebræ. Nam & eiusmodi inanima, fuere infamia interdum, quòd nihil celarint; lyncea & aurita fuisse compertum est,

&

& insidiantem scorpionum occultasse. Neq̃ enim quis credat, se à nemine notari, quia ipse neminem videat. Ad summam: Omnia tuta, si suspecta habeas, tutiora erunt. Deinde quidquid frequenter agitur, occultissime licet; oculatis vel casu vel curiositate tandem aliquã pateat, vtendum.

In iis autem quæ cum aliis aut per alios exequi Legatus debet, attendet, ne nimia diffidentia mentem obsideat & obuoluat: alioqui enim, dum nulli quidquam credet quòd laudem mereatur, ipse autem omnia agere per se non possit; fiat vt angustiis terminis, Legationis fructus claudatur.

DISSERT. XLII.

Felix.

AMPLIUS tandem in Legato requiro, quàm præstare ipse possit. Felicem ac fortunatum exopto. Nam etsi dexteritate & prudentiã geri omnia debent, varij tamen rerum casus & euentus sunt, qui à Deo & eius decreto dependent. Sic & exercituum Imperatores, nisi prospero & Martiali quodam astro nati; frustra fortes strenuique sunt, frustra bellicã virtute instructi. Dixerim, vnus fato Ducis, militum victoriam, iuxta fortunam duci. Et voluntas quidem in manu cuiusque est, felicitas & facultas cælo conceditur. Vnde Siramnes Persa interrogatus, cur facta præclaris eius dictis non responderent; Quid loquar, inquit, mihi in manu est; quid eueniat, in arbitrio Deorum immortalium. Quibusdam tamen hominibus peculiarem Natura sortem assignauit, vt quidquid dixerint, consuluerint, egerint, omnia secun-

Z 3. do

do numine, ac velut quadam virtutis manu tractasse videantur, etiam cum procul deflexerint à lineâ & scopo. Alexandri fortuna celebratur; quòd plures propè victorias reportarit, quàm pugnas inierit, plures vrbes ceperit, quàm obsederit; plures hostes fuderit, quàm nouerit; plura occuparit loca, quàm obierit. prorsus temeritati eius fors etiam ad gloriam suffecit. Contrà non paucioribus arcana quædam congenita est infelicitas, cui velut scopulo adhærent: quippe quorum virtutes etiam displiceant, ac benè consulta factaque neglectui & contemptui sint. Dum rident, putantur deridere; dum vngunt, pungere; dum nugantur, nil minus putantur quàm nugari. Atque vt echinus quocumque se vertit, spinas secum trahit; sic aliqui infausta & infesta sibi sidera, tristemque euentum vbique experiuntur. Imò idem cum fit aut dicitur, non eadem semper est gratia: non quòd dissimilis res sit, sed quòd is qui dicit aut facit non sit idem. Huiusce discriminis ratio aut regula ægrè docebitur disceturve: à Numine, à cuiusque indole dependet: nisi fortè dotes illæ, de quibus carptim suprâ, prudentia, solertia, peruigil conatus, eloquentia, tum potens voluntatum conciliatrix comitas, morumque elegantia, excellentiæ isti patrocinentur, naturam iuuent atque commendent. Sic Titus Vespasianus, quia ingenio suauior, velut ad benignitatem factus, neminem à conspectu suo tristem dimitteret; omnibus gratiosus, nemini inuisus fuit, deliciæ amorque generis humani nuncupari meruit. In M. Catone adeò ingenij & virtutis vim enituisse ferunt, vt quocumque loco natus fuisset, fortunam sibi velut morigerantem facturum videretur. Nimirum ipsa præmium & dulcis sibi voluptas virtus est; nec nisi repentibus ani-

mis,

mis, frigidumque atque iners pectus ignauia obregentibus, durior apparet spectatæ virtutis quàm incognitæ conditio. Ideoque, in solamen humanæ imbecillitatis, quinimò in incitamen industriæ, astruunt non illitterati viri, & quibus animus altior supra ignobile vulgus eminet, *Quemque esse fabrum suæ sortis: Singulos suis moribus fingi: Fortunam simul cum moribus immutari: Neminem turpius ladi quàm à seipso. Quid etiam? Vigilanti, agenti, benè consulenti prosperè omnia euenire: Vbi te socordia ignauiaque dederis, tardum quoque deliberantis fortuna fauorem, iratum infestumque Numen reddi & auerti.* In nobis situm esse, felices vel infelices simus, si dexterè iniectâ tempori & occasione manu, animum vt decet occupemus: sic fortis quidquid obuenerit, propriij velut iuris imperijque fecerimus. Ab astris nolunt necessitatem deriuare:

— *Sapiens dominabitur astris.*

A nobis fortunam volunt, non nos à fortunâ dependere. An frustrâ Satyricus?

*Nullum numen abest, si sit Prudentia: sed nos
Tefacimus, Fortuna, Deam, celoque locamus.*

Homines plerique, non quia infelices sunt, ineptè in rebus consiliis que versantur; sed quia ineptè versantur, infelices sunt. *Vbi per socordiam, ingenium, tempus, vires defluxere; Naturæ infirmitas accusatur.* vt non inaniter ille, *Peccata omnia siue errata, Infortunia dixerit: & alter; Virtuti omnia parere.* Felix igitur esto Legatus; sed seipsum, vt poterit, felicem faciat. Sæpè quia non sat animi roborisque Fortuna inuenit; transit. Stringi amat, comprehendi amat, cogi quoque: sed Virtute, quæ regit omnia, & Legati Felicitas est.

FREDE-

FREDERICI DE MARSELAER

EQVITIS

LEGATVS.

LIBER SECVNDVS.

DISSERTATIO I.

Legationum discrimen.

LEGATVM esse, illustre munus; agere, pernecessarium. Quis sit, siue corpus, siue animus, siue fortunam spectes, ostendi. Quis agat, nunc declaro, & à discrimine ordior.

Res quæ à Legatis tractantur, vel sacræ siue Ecclesiasticæ, vel profanæ siue Politicæ, vel denique mixtæ: & sic quoque Legationes dictæ atque distinctæ sunt. Sacræ quidem, quæ Religionem aut Ecclesiasticam iurisdictionem cognitionemque concernunt; & ad has ferè Sacerdotes, Antistites, Præsulesque assumuntur. Profanæ, quæ auctoritate profanâ constant, & Principis vel Reipublicæ causâ. Distingui autem à sacris profanæ debuerunt; partim, vt suam vtræque dignitatem haberent; partim, vt quisque quarum maximè rerum peritus esset & intelligens, Legatus quoque fieret. Quæ mixtæ verò sunt,

&

& iurisdictionis mixtæ, promiscuè etiam administrantur. Non solet tamen Summus Pontifex Legatos nisi è sacro Ordine ad Principem Politicum mittere: neque hic Ecclesiasticos ad ipsum Ecclesiæ Principem: quisque vt Dominij sui rationem, & conditionem Imperij exprimat, indubitatiùs feliciusque asserat.

Equidem Summi Pontificis Legati, seu Nuntij, ceteris maiores, meliores; quòd is à quo mittuntur, reliquis qui mittunt, maior est, melior esse debet. Nihil scit, qui nò scit

— *quid distent Sacra Profanis;*

atque adeò vel maximè, quæ eius sit maiestas, cuius Reges ipsi, diuino Primæ Veritatis elogio, facti sunt Nutritij. Parum dicitur, quidquid de eo dicitur, qui Animarum & Æternitatis Clauæ, in terris Dei locum tenet, & Angelicis tremendum humeris officium sustentat & exercet. Ecclesiam omnem vide: multitudinem Fidelium recense: mysteria scrutare: Hierarchiam compone: sacram legem & politicam inspicere: tranquillitatis Reipub. Christianæ procurandæ, fouendæ, pondus expende: adhæc, Principum dissidia, simultates, odia, ambitionem, turbulenta ingenia: concussam Dei domum, totque hæresibus conuassatam, obserua: molem, maiestatem muneris tangis, non attingis. Altiora vis? Animam & corpus, futura & præsentia, æterna & temporaria metire. In huius partem laboris vocantur, qui à Pontifice oneris tanti consortes mittuntur Legati Apostolici. Quorum officium, auctoritas, iurisdictionis, doctrina, virtutes, supra calamus meum sunt, supra curam: nec enim ego sacra hæc non facer. In his discere percipio, non docere. Maiora etiam sunt & plura, quam ferat præsentis laboris institutum. Partem bonam suggesti iam & designavi iis, qui à se plura poterunt sup-

Aa ponere.

ponere. Distingquam tantum, lucis causâ, & operis totius nexu.

Legati itaque Pontificij triplices. Quidam Legati à latere: Cardinales videlicet, ab ipso eius cui assistunt latere, cum amplissimâ auctoritate, emissi, prouinciæ administrandæ, pacis inter Principes stabilindæ, maiorum consiliorum causâ. Secundi, vulgato sermone, Nuntij Apostolici (hi & Missi) qui frequenter etiam cum potestate Legati à latere. Ij Cardinales non sunt, sed Antistites à Summo Præsule ad Principes aliôsve qui imperium exercent, destinati, vt agant, indagent, vel expediant negotia non maxima, vel vt tamquam Apostolici iudices delegati, certas causas cognoscant. Tertij demum, Legati nati; quòd nimirum eo ipso quo Ecclesiis præficiuntur, & Præsules creantur, Legati Apostolici nomen & dignitatem assequantur. Talis in Hispaniâ Toletanus, in Galliâ Rheimensis; Magdeburgensis olim in Germaniâ, hodie Salsburgensis; in Poloniâ Gnesnensis, Strigoniensis in Hungariâ: alij plures alibi. Omnes porrò Legati Apostolici, ab eâ quâ funguntur sacrâ Legatione, sacri sunt & vocantur. Quid? quòd & Sanctissimi Vniuersalis Ecclesiæ Capituli vices gerunt? Ideoque aduertere inprimis decet eos qui sacro hoc munere funguntur, vt eorum actiones verbaque rebus sacris congrua & digna videantur.

Nil visu fœdum dictûve hæc limina tangat.

Quod iis præsertim locis obseruandum, vbi Religionis tantum odio quidam mali, qui aliàs boni: qui Prælatorum vitia, erroris sui fulcimentum sibi fingunt, aliis faciunt. Non rectè: sed humanus tamen error est eius, qui eorum, quos præire & prælucere decet, errat exemplo. Vide etiam calumniam. Scitum submitti quosdam & subornari, qui labem

labem, quæ non inest, indant, vt improbo ausu atque astu peruertant complures, dum Religionem culpant, Rectorum vitio. quasi vera non sit, saltem non credatur, dum non ad eius præscriptum, ab iis maximè qui præfunt, vita instituitur. Fortissimum præcepti genus est, præire: & vim facit, qui docet & vnâ ducit; iuxta illud:

Verba mouent, exempla trahunt. —

Christus ipse (eccius auctoritas sanctior viro Apostolico?) *cæpit Facere & Docere.* Nuntij Pontificij illustre exemplum munere exprimit Ill^{mus} & R^{mus} Jo. Franciscus ex Comitibus Guidis à Balneo, qui gratissimâ Belgium (dum hæc scribo) Legatione ornat & iuuat. Cuius vita, viuendi forma & exemplar; mores, virtutum regulæ, omnis decoris insignia sunt. Fidens dico, nec est quòd assentari velim (nolo, nescio, non debeo) Roma, non alios lega, elige. Erit quòd ferant tales, tu metas, Ecclesiæ Militantis magno bono, Triumphantis ingenti iubilo.

Sunt & Legationes piæ, quas potissimum æternæ salutis atque animæ cælestis cura, aut irati Numinis in calamitate deprecatio emiserit. Exempla etiam à superstitionis antiquitate manant. Nam, vt est apud Liuium, post acceptam ad Cannas cladem, Fabius Delphos Legatus mittitur, sciscitaturus oraculum, quibus supplicationibus Dij immortales placari possent. Talis etiam fuit M. Pompeij & Q. Catuli Legatio, qui Delphis coronam auream, ducentorum pondo, simulacra item spoliolorum, & decem pondo auri facti obtulerunt. Sed & in Urbem contagioso ac pestifero morbo laborantem, Legati Romani signum Æsculapij ex Epidauro transuexere. Superstitionem relinquo, & ad nostros venio. Christiani Principes Deo Opt. Maximo munera precesque oblaturi, consilia & au-

xilia imploraturi, ad loca & templa, in quibus peculiariter coli Numen amat ac propitium est, Legatos solent mittere, & peculiari cultu pietatem profiteri. Ita à Iustiniano Imperatore Hypatius ac Demetrius Episcopi ad Ioannem Secundum Pontificem Romanum cum muneribus missi sunt, quæ templo D. Petri dedicarentur; scyphus vnus aureus geminis exornatus, librarum sex; argentei duo, librarum duodecim; calices argentei duo librarum quindecim. Tamquam faueret Legationi piæ Deus, Salonas munitissimam urbem mox Imperator cepit, Gothosque ingenti prælio vicit. Inviolatæ atque inuictæ Religionis nostræ partim propagandæ, partim inuestigandæ zelo, ex Indorum Orientalium plagis remotissimis, plurimæ Legationes susceptæ fuerunt: sic mirifico atque potenti Verbo Veritatis Euangelicæ vtrò concesserunt, qui hostium horrori armisve numquam cesserant. Vtpote Regum Iaponiæ cõsanguinei & familiares, plus semel ad Gregorium XIII. Legatione functi; qui Pontificem, vt patrem, vt Dominum venerati sunt: ipse, vt filios amplexus. Sensisti etiam tunc, Romana Ecclesia, quod præclaro carmine Diuinus Vates: *Gentes quæ te non cognouerunt, ad te current, propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorificauit te.*

Et singuli quidem Legati, vel negotij cuiuspiam agendi immutandive gratiâ mittuntur, vel honoris dumtaxat, obsequij & officij debiti ergo: eorumque mandata aut in cognoscendo, aut in enuntiando, aut in consultando, aut in exequendo consistunt.

Sed Legatorum non vna est conditio. Alij publici, siue cum mandatis: alij priuati, & sine mandatis. Publici, vel Ordinarij, vel Extraordinarij. Ordinariis tempus protrahitur, vel contrahitur, pro necessitate negotij, ac voluntate mittere-

mittentis. Extraordinariis exiguo tempore, ac super certâ expeditione hærendum est; vt affinitatem ambient, contractum ratificent, fidem iurent, euentui condoleant, vel gratulentur, munera deuehant, consilia vel comæatus petant.

Quod ad cærimonias Legationum, negotiis pariter subseruiunt; re, ritu, ac sermonis genio differunt. Aliæ erunt, quoties de pace, connubio, gratulatione agendum: aliæ, quoties expostulare, interminari, deplorare, deprecari necesse. Quæ læta ac tranquilla sunt, floridam admittunt Suadam, exiguntque: superba atque minantia, strictim exprimenda sunt. Quemadmodum alius virum togatum, alius militem gestus & cultus decet: alium tempora & negotia serena, alium nubila & tristes causæ vultum habitumque deposcunt.

DISSERT. II.

Color & prætextus.

DIVERSO quoque quàm appareat prætextu Legationes sæpè instituuntur: vt quid perquiratur, impediatur, perpetretur, promoueatur; damnum odiumve in rem aut personam conciteretur. Huc in occasionem argumenta aut negotia etiam occulta & remota veniunt. Sic quidem pace inter Philippum II. Hispaniæ & Henricum IV. Galliæ Reges inirà, cum Petrus Toletanus ad Henricum congratulandi gratiâ Legatus venisset; quasi aliud à mandato agens, ab eo sciscitatus est: Ecquid videretur, si Catholici & Christianissimi Regum liberi, stabiliore fœdere ac connubio iungerentur? Cumque responsum

esset, satis adhuc iuuenes esse; Maximè, inquit Legatus: occasio tempusque illa disponant: modò pueris puerilia. Et tamen eiusmodi nunc nuptiæ arctiore affinitatis fœdere coiuerunt. Vt videas non sine fructu colorem hunc in Legationibus quæri: tentari alia, quàm tractari: proponi, non promitti. Hoc quoque artificio Romani vsi sunt; qui vt fallerent hostem, calliditatem virtutem fecerunt. Sed

— *dolus an virtus, quis in hoste requirat?*

Etenim cum iam in Antiocho timendus iterum Hannibal esset, Legati à Senatu in Asiam missi sunt (quos inter ipse Scipio fuit) qui sub specie Legationis, & Regis apparatus specularentur, & Hannibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum inuisumque Regi redderent. Id accidit. Antiochus enim familiaritatem illam suspectam habens, non iam amicum eum amplius aut hospitem, sed velut hostem proditoremque suum habere cœpit: quæ res, scribente Iustino, tantum apparatus belli, cessante Imperatoriâ arte, corruptit. Tarquinius ipse, iam exul, nonne callidè Romam Legatos misit, qui dum suppellectilem regiam ac prædia repetunt, recuperandi Regni consilia inierunt? Carthaginenses quoque habuisse Romæ è suis, qui per speciem Legationis moram traherent, exciperentque consilia Senatus, Frontinus scribit. Sed mitto antiqua. Proauorum nostrorum memoriâ, cum Turcarum Imperator, regionem Religionemque omnem Christianorum auidâ spe deuorasset, & omnibus immane Europæis iugum minitaretur; sola concordia vinculum aduersus externi hostis potentiam firmissimum videbatur Christiani orbis Principibus, quos patriæ communis sensus & amor affecerat; ne obliti tessera quâ conglutinati & cognominati essent, mutuis morsibus viuerent, more im-

mitium

mitium ferarum; at resipiscerent, ô tandem, & in communem hostem ferrum & flammam concordiam manu conuerterent. Eo igitur consilio Dux Burgundiæ Philippus, cognomento Bonus, virtutum excellentiâ Princeps optimus, quasi Urbem Sanctam visurus, oculatam illam redemptionis nostræ testem, vt viam sibi sterneret, G. Ophemum, virum è nobilitate Belgicâ, Constantinopolim ablegauerat: prætextu simul firmi alicuius fœderis, quod post multam Transiluanix cladem cum Magno Imperatore coiret: at reuerà vt intestinæ dissensionis malum, quo laborabant Christiani, & laborant modò, in truculentum tyrannum Turcicum conuerteret. Proposuerant, inquam, sic Principes, piè & sapienter: sed proposuerant. Quod plures tangebant, plures neglexere: & dum quisque onus graue, arduum, commune, ab humeris suis depellere contenderet, futilia & friuola potissimum disquireret; omnino nihil actum, & publicæ fortunæ dedecus incrementum cepit. Dum quoque in laudabilis studij stadio ipsius Legati fama, tamquam niuis cumulus rotando augeretur, florem spei maximæ præmatura mors decerpit. Ergo euauit pulcherrima simulata Legationis molitio, optimique conatus in irritum cecidere. Suo nimirum fato optima consilia obnoxia sunt: hominumque vota in facillimo ad felicitatem cursu sisti videmus, suspendi, inhiberi; retroagi ea, quibus nondum dignus aut aptus est mundus.

DIS-

DISSERT. III.

Instructio ambigua.

VT munus suum Legatus intelligat, Instructione opus. Hæc à Principe est; nec ultra hîc nobis examinanda. Nam quid & quomodo præscribere Princeps debeat, ad Imperij arcana spectat, pro singulis rerum occasionibus, earumq; appendicibus. Nostrium erit expendere, quâ ratione exequetur Legatus, quod à Principe præscriptum est: quamquam & huius nonnumquam officium attingimus, quò minus ille ignoret suum. Certè si cui Instructionis componendæ cura demandata fuerit, negotiorum adeò peritus sit oportet, vt omnia quæ circa Legationem considerari aut euenire possint, perpendere & suggerere sufficiat: vir maximè perspicax, callidus, expertus, dexter. Qui docet quid agendum sit, quî agendum sit ignorare non potest. Ideoque haud magnum videtur, scientiam si spectes, discrimen, inter eos qui imperant aut regnant, eosque qui quomodo imperandum aut regnandum sit, præcepta dant.

Constat profectò, absentium negotia & contractus ex instructione & mandatis eorum, quorum nomine geruntur aut ineuntur, firmitatem accipere. Et generaliter omnium, qui mittunt vel admittunt, aut aliena administrant, interest, mandata ipsamque negotiationem instructione muniri, velut præcepto quodam ac vinculo quod vtrunque obliget, si semel probetur. Præscriptam verò agendorum formam, seu eorum quæ imperata sunt libellum, Quintilianus Commonitorium, vulgus vocat Instructionem. quæ axis videtur, circa quam actionum Legati

gati sphaera voluatur: idem quod pixis nautica nauarcho. Gemina Legatis frequenter Instructio scribitur, vt vna publicè ac liberè ostendi atque exhiberi possit; altera non possit manifestari, aut quidquam operari, aliquando ne inspicere quidem, nisi dum adest certus fortè euentus locutivæ. Et hæc quidem Instructionis pagina necessariò interdum exhibetur. Primò, si quod tractatur negotium tanti ponderis est, vt dicta & promissa Legati firmanda sint auctoritate mandatorum: vel si quid sit eiusmodi, quod sciri aut credi nequeat, nisi hæc ipsa inspiciantur. Deinde, cum ea quæ aguntur, scripto comprehendere debent, & subscribere illi omnes quorum interest. Præterea, si ad ius dicendum missus sit Legatus inter litibus aut bellis implicatos. Denique, quoties odiosa nuntianda sunt: quæ vtrique è tabulâ consultius quàm ore depromantur, lectu quàm dictu leniora. Aliquid asperitatis vox addit: sed quæ scripta, Principis animo oculisque incurrunt, ipso quodammodo silentio mitescunt. Legati à Senatu Romano missi ad M. Antonium, cum acerbius mandatum, quippe à Cicerone conscriptum, ferrent, nullâ oratione vsi sunt, nisi à Senatu se venire, mandata ferre, ea inspiceret. Sed velut à nobis ostensum est, non posse Legatum distincta aut singularia negotia aggredi, nisi peculiari quoque mandato iussus sit; ita neque externus Princeps ultra, aut credet Legato, aut cum eodem agere contrahetive, nisi quousque auctoritatem ac potestatem agendi contrahendive extensam eiusmodi litteris sciuerit, quasi paciscendorum conditionibus atque limitibus. Quòd si tamen suo commodo possit Princeps Legato credere, religiosè litteras non respiciet, sed neque exiget. Nimirum si quod eâ ratione Legato auctore actum pactumque fuerit, seruari & ap-

probari ab eo debeat qui Legationem misit; recusari autem ac reijci non possit sine damno atque dedecore eiusdem; vel eo prætextu aut respectu, quòd fortè qui aduenit, persona sit perillustis, solita in Legationes ire, omni exceptione dubioque maior. Dum Legatorum quidam animaduerneret, instructionem ac potestatem sibi tributam, ab iis quos adierat, minimè exigi; non ignorari tamen, imò legi prorsus vellet, ea quæ pientissimus Princeps quàm optimis verbis ac sententiis indulgere & requirere videretur; ipse eandem velut obliuione aut inaduertentiâ quadam, eo loci reliquit, vbi protinus inspiciendam & exscribendam præsciebat.

Instructionibus, quas Princeps dat Legatis, solet subscribere, & sigillum suum apponere, quasi firma & rata mansura sint quæ consignauit, quamdiu illa integra & irreuocata permanserint. Et huiusce Instructionis exemplar Secretarius Principis penes se custodit, aut in archiuo negotiorum grauiorum. Si quid autem posterioribus epistolis denuò ab Instructione mutari cupierit Princeps; sollicitè nouum istud mandatum reseruabit Legatus, vt numquam à Principe negari, & semper à se probari possit. Sed quæsieris, An occulta illa Instructio, quæ externo nequaquam exhibebitur, domi tutò relinquenda, an peregrè conferenda fuerit? Prius illud, consultius apparet, amissioni atque interceptioni minùs obnoxium: ita vt non nisi copiam, quâ dirigatur, secum ferat Legatus.

Solent, ea quæ mādantur, obscurioribus subinde verbis inuolui; vel eo fine, vt securior sit Legatio, neque cuiuslibet sensui obuium mandatum, si quem fors insidiatorem aut interceptorem malignitas immitteret. In eâ verò caligine Legatus, necubi fides vel memoria culpetur, opportunis

tunis cum Principe congressibus, & accuratis consultationibus, ad mentem eius animumque penetrabit. Placidè tamen ac modestè interrogando dubia, ac momenta rerum librando; vt fidelis obsequij studium appareat, non curiositas vlla aut captio. Altera enim, vel confidentiæ, vel leuitatis argumentum est; altera cuiusdam etiam fastus vel arrogantia, aut redargutionis, cuius sunt osores atque impatientes qui in summâ fortunâ. Nequis interim in Instructione inexplicabilis Legato scrupulus nodusve resideat, elaborandum est. Euolui curabit ille quidquid implicatum est, illustrari quidquid amphibologicum vel æquiuiocum, definiri omne quod incertum. Ad ardua rerum, si obscuritas accedet verborum, dubius ille animi, sententiæque suspensus, cum minimè volet, maximè impinget. Nam quidquid alioqui dictum indictumve fuerit, Princeps huc illuc interpretatione suâ trahere poterit, atque ex euentu vel probare rem, vel improbare: prospera agnoscere, aduersa abnuere, prout libuerit atque conduxerit. Vt autem minùs offensæ pateat, petet Legatus, Anne in Aulâ adeundâ confidentem habeat amicum Princeps, quocum agendorum momenta partiri liceat?

Ambiguæ tamen Instructionis interdum vsus est, dum super rebus magni momenti pacta ineuntur, vel mali res exempli atque facinoris iubetur. Nimirum si quid perpetràm atque inconsultò inceptum aut indultum esse post experientia docuerit; rescissio iure videbitur postulari, & in Legatum summa verti. Ita etiam, si quid alioqui immeritis & innoxiiis imputabitur aut infligetur, id latâ culpâ meruisse videbuntur: nec culpâ tamen; nam qui à voluntate disiunctus est error, facinus esse non potest. Hac etiam ratione, felix malignæ Legationis successus ad omnes

nes, infelix ad vnum alterumque redundabit. Tam specioso machinamento illuduntur & illaqueantur interdum ij, quos vel auersa Principum voluntas, vel nimiae ambitionis siue auctoritatis suspicio, vel Curialium æmulatio (ne quis coram gratiâ præualeat) emanere & abesse compellit. Quid? peccare compellit Princeps eiusmodi aliquâ instructione atque adeò lege præscriptâ, quæ necessarium errorem trahat. Ergo non ambiguus tantum, sed arduus atque operosus hic honor est; absentes & incautos occupat, vt decipiat; euehit, vt deturbet. In cadentes autem tota mox fortuna ruit; miserisque primò quidem fama eripitur; aliquando etiam (ne quis altum clamet aut conquerratur) quidquid præterea superest. Sanè hi tales, non tam Legati, quàm relegati videntur. cuiusmodi apud Athenienses ferè Ostracismus fuit, quo potentiores ciuium, vt supplicio carerent, in exilium mittebantur; aut potius extorres patriâ erant, vt pœnam inuenirent. Sic & apud Romanos M. Cato per honorem turpissimum, imò, vt Cicero appellat, per honestissimam calamitatem, Cyprum est relegatus. Item à Tiberio Germanicus in Orientem, à Nerone Otho in Lusitaniam amotus est. Et Caligula dum Equitem quemdam, minùs sibi gratum, abesse vellet, honoris eum specie ad Ptolomæum Regem in Mauritaniam eum codicillis abire voluit: quorum, vt Suetonius refert, exemplum erat: Ei quem istuc misi, neq; boni quidquam, neque mali feceris. Et tamen, vt æui nostri mores sunt, sic auidè hîc prensant multi, quasi vel solum cuiuscumque Legationis nomen, faciat ad beatitudinem. Sed nomen: non enim hîc semper nanciscendi fauoris, aut promendæ dignitatis apertus campus, gloriæve aut gratiæ seges est. Sæpè qui flore decepti, spinas inueniunt; imò qui lumine

decepti,

decepti, illabuntur igni, aduruntur. Honor ipse, nisi in masculam virtutem, durare non potest: quâ sine, nemo ambiguæ Legationis ambagibus aut tricis par.

DISSERT. IV.

Mandata.

MANDATVM Principis ante oculos semper habeat, vt sequatur, Legatus. Mandatum id voco, quod fieri Princeps vult, & vt fiat, præscribit. Velle igitur & præscribere Principem, credat Legatus, quod non impossibile aut absurdum, sed quod videbitur gloriosum, nec nimio difficile. Id enim, vel refractarium maximè, vel obsequentem faciet. Hæc Principum ars est, non scire tantum quid imperandum sit, quomodo item, & cui; sed id magis, quàm impetrandum sit, vt pareatur.

Mandatorum alia stricta ac definita sunt, alia libera & absoluta. Item alia manifesta, alia occulta. Manifesta sunt, quæ ne ipsos quidem, quibuscum agendum est, latere volumus. Horum exemplaria in communi Legationum registro seruantur. Occulta, quæ & ipsos latent qui exequi ea debent; vel, his quidem exceptis, ceteros omnes. Hæc non scribi, nisi in secreto volumine solent. Sciendum itaque, vltra id quod Instructionis littera sonat, plerumq; latere aliquid secreti & ænigmatis, quod dicitur *Retentum Curia*. Antiochus Rex cum Legatum ad Romanos mitteret, manifestum super pace mandatum dedit: occultum addidit, vt priuatim Scipionis animus tentaretur. Iam verò stricta mandata sunt, quibus certa Legato negotia iubentur, exequendi tantum formâ vel liberâ vel limitatâ.

Liberam voco formam, quæ agendi modum agenti committit: limitatam, quæ verba ipsa ordinemque præscribit. Eiusmodi mandata non solum summo studio curanda sunt, sed ne latum quidem unguem transilienda. Faciunt huc quæ in Platonis legibus extant: Si Legatus aut præco, ea quæ sibi fuerint publicè mandata, falsò nuntiauerit; vel falsam Legationem quouis modo obierit, ea tacendo quæ dicenda fuerant, vel aliter à se fictum retulerit, siue aliter in Legatione præuaricatus sit; aduersus hunc tamquam sacrilegum agetur, quasi Iouis mandata impiè ac nefariè fuerit transgressus. Ad formulam igitur hîc agere & loqui oportet, non aliud aut aliter, quàm præscripti ratio ferat. Aliàs videbitur Dominum negligere Legatus, vel se suamque prudentiam pluris facere, quàm eius qui, vbi semel mandauit, obsequium requisit, non consilium. Ac nisi sic decretis mandatisque insit necessitas, ne sapientia quidem aut potestas adesse videbitur mandanti: quibus tamen maxime profuit constatque & auctoritas, & maiestas. Adde, quòd etiam errare contingat Legatum, inani quapiam spe aut opinione ductum, dum meliora eligere vel agere conatur. Circumstantiæ enim facillè mutantur, ipsæ occasiones se subducunt, & externorum sensuum iudicium, quod plerumque sequuntur homines, frequenter fallit, dum eorum organa vel vitiosa sunt, vel hallucinantur, aut obuersione iudicio rationis: ad cuius quidem normam res omnes perpendendæ essent; sed minus obuia, latet. Et quot præterea falsi rumores, & impostorum technæ credulo imponant! Numquid grauis itaque culpa subeunda erit mandatorum corruptori aut violatori? Iam indicaui ex Platone. Profectò, quod Iudici leges, id Legato eiusmodi stricta mandata: at illum (si æquus & bo-

nus

nus est) non de legibus, sed ex legibus censuram & sententiam ferre decet. Etsi autem vnus vel alterius Principis mansuetudo ita tulerit, vt voluntatis suæ transgressionem vtilitate subsecutâ compensatam æquiore animo tolerarit; sic tamen plerique potentiores edocti & affecti sunt, vt grauissimum sui contemptum in contempto mandato positum arbitrentur. Id intelligi voluerunt Athenienses, qui Legatos suos ex Arcadiâ reduces, speratæ rei ac laudis compotes, domum reuersos capitali lege damnauerunt, quòd aliò quàm præscriptum erat, iter instituisent, instructionisque paginam ausu temerario violassent. Nec immeritò redargutus fuit quidam super grauibus rebus Legatus, quòd terrestre iter ingredi iussus, mare tempestuosum subiisset, vix

— *digitis à morte remotus*

Quattuor. —

Neque audita fuit excusatio, quòd vnà seipsum discrimini commississet; sed magis arguit stoliditatem eius, qui imperium Principis postposuit leuitati suæ ac fortunæ. Interdum verò quòd in militiâ olim obtinuit, hîc quoque vsurpare placuit; & quia pluris disciplina quàm victoria æstimata fuit, ipsa virtus ad supplicium venit. Cui non cognita Manlij Torquati, & Posthumij Dictatoris seueritas? Vterque filium securi feriri voluit, quòd citra iussum victor extitisset. Apud Spartanos adolescentis cuiusdam facinus præmium & pœnam simul promeruit. Quia enim feliciter in Thebanos pugnasset, coronâ ab Ephoris insignitus est: quia iniussus & sine armis, multam mille drachmarum incurrit. Et ne è longinquo causas arcessamus; domi militiæque Status imperantium incertus, confusus & infirmus sit, si incertum obsequium & fides eorum

rum qui mandatis parent. Antiquis si fidem historiis damus; iisdem omnino verbis edendæ Legationes erant, quibus fuerant iniunctæ, nullâ omnino potestate augendi, minuendi, mutandi. Atque ita dignius tutiusque res geri videbatur, quia non voluntas solum, sed verba ipsa perferrentur: idque beneficio eius, cuius magis ministerium quàm ingenium, opera quàm solertia requireretur. Homerus introducit Legatos eadem prorsus verba nuntiantes & renuntiantes, quæ ab iis audierant à quibus abierant. Hæc cum ita se habeant; consideret Orator, quàm religiosum munus subeat. Nam licet à syllabarum contextu aut verborum sono non dependeat (quorsum enim eloquentiæ, ingenij ac iudicij vsus?) à sensu & mente mandati non deflectet: atque hoc erit, verba non violare. Sed quid si solemnis hæc formula Instructioni inserta sit; *Cetera prudentiæ ac fidei tuæ committimus*; an absolutam ac generalem liberi mandati potestatem datam esse putabimus, ad summam rei pro arbitrio vel mutandam vel tollendam? Absit. Innuitur tantum, ut cum omnes modi & occasiones rei agenda articulatim præscribi nequeant; possit Legatus, si facilius se via aperiat, eam sequi, quàm præscriptorum metam assequatur. Restringit enim se appendix ad antecedens, cui annectitur. Sic in priuatorum quoque negotiis, generali mandato, rerum ac facultatum administratio mandatario datur: neque propterea agere ille potest omnia, quæ peculiare mandatum exigunt, siue efficaciter obligandi, siue vendendi, siue alio modo contrahendi. Si tamen libera prorsus administratio data sit, idque expressim procurationis litteris insertum extet; tunc omnium quæ Dominus facere posset, mandatum plenum habere intelligitur procurator, seu negotiorum gestor.

Quando

Quando igitur (uti in rebus maioris momenti accidere solet) Legato tempus suppetit denuò consilium & consensum à Domino suo petendi, petat. Ita enim fiet, ne quid credatur iniussu Principis egisse. Simul manifestum euadet, quàm reuerentiâ & fide negotio suo inuigilet. Alioqui ægrè rem maioris consequentiæ concludat. Si quid enim infeliciter cesserit, euitabit calumniam (cui omnes expositi qui præsumunt aut eminent) quòd suo consilio & cerebro impeerit: si quid feliciter, non leuior erit gratia; minor verò leuitatis, arrogantiae aut temeritatis suspicio.

Cauendum tamen, ne dum nimis religiosi sumus, elabi è manibus præsentem aliquam rei benè gerendæ occasionem patiamur. Facile pereunt momenta negotiorum, subducunt se occasiones, nec omnes horæ aut dies omnibus consiliis aut conatibus opportuni sunt. Quid enim, si tempestiuè sciri mens Principis non posset, nihil sibi Legatus tribuet? Repræsentet Principem; sed obsequium utile, conforme rebus eius exprimat: sic numquam intempestiuum. Quod sciet se rectè agere, audeat: hanc esse Principis mentem, prospero successu deprehendet. Etenim quemadmodum repentina consilia in occasione prudentia regit, fides roborat; ita necessitas excusat, felicitas commendat. Sanè ipsis in actionibus subinde emergunt & occurrunt quædam, quæ humanitus præuideri nequeunt, nedum præscribi. Ideoque ubi omnis mora negotium pessumdaret, aut damnosa esset, capere præstat consilium, quàm ex longinquo aut incerto petere. Frustrà expectatur, quod non potest adesse nisi serum. Neque verò de nihilo gladiatorum verbum verus est, quod docet, in arenâ consilium capere, atque cum tempore ipso deliberare. Quippe pro rebus nouis nouanda sunt consilia, & in subiti-

C c

tancis

taneis rapienda sunt sæpiculè, non ruminanda. Frequentius etiam res ipsa actiõni humanæ legem dat, quàm actio rei. Equidem magnos scio Ministros, officij sui fuisse admonitos, quòd litteris potius Regiis morem gessissent, quàm loci ac temporis circumstantiis. Romanorum Legati missi in Græciam, Metelli tempore, vt controuersias, quibus Achæi & Lacedæmonij collidebantur, cognoscerent; in itinere Græcam Legationem, quæ eadem de causâ Romam mittebatur, obuiam habuere. Quid agerent? quia progredi superuacuum videbatur, regressi sunt. P. Scipio Africanus (& quis in mandatis rebusque exequendis accuratior?) ne S. C^o quidem, de pace cum Carthaginensibus ineundâ ad se perlato, obtemperare in animum induxit; dum abundè ei constaret, fictam & fallacem à Senatu pacem hostes petiisse, acrius mox bellum moturos.

Sed quæsieris, quod inuestigatione dignum est; An Legatus qui dicitur extraordinarius, & peculiare tantummodo mandatum accepit, miscere se possit negotio sibi non commisso, fortè nec præmeditato? vtpote si quid per externum Principem eiusve Concilium, aut aliorum Legatos, agitetur, quod ad sui Principis commodum siue incommodum, decus siue dedecus spectet? Liberè: potest, imò debet, & tamquam ad hoc quoque missus sit. Tantum enim abest, vt culpæ obnoxius videatur, si munus suum ampliet, tempestiuo obsequio, auxilio, affectu; vt obnoxius, nisi ampliet. Procuratores, licet non speciali rerum administrandarum traditâ potestate, domini tamen res meliores firmioresque reddere possunt, non deteriores. Non ignorarunt id Atheniensium Legati, qui dum confectis iam negotiis Lacedæmone reuersuri essent, quia intelligebant hostilia & extrema aduersus Rempub. suam

agitari

agitari per Legatos Peloponnesium, nimirum vt Athenæ euerterentur soloque æquarentur; substitere & egere quod in mandatis alioqui nõ habebant: & dolum in consilio, dedecus periculumque in fœderis ruptione ostendunt; nec id vllius tranquillitatis aut securitatis fundamentum fore. Flaminius, deuicto Antiocho, fugientem Annibalem veneno enecasse dicitur, dum longè diuersa ad Prusiam negotia dirigeret. Sic & alij aliis de rebus emissi, quædam religiosè nec cunctanter peregere, quæ Reipub. & Principi suo placitura ac profutura prænorant. Imò Principes, diffisi iis quorum opera interponenda est, optant subinde quædam perpetrari, quæ tamen iubere verentur; quæ scilicet solus successus honesta faciat. Sextus Pompeius cum Antonium atque Octauium percussis fœderibus in triremibus cœnatuos accepisset, & à Menodoro classis præfecto clam admoneretur, vt vtrumque captiuum faceret: hac enim ratione & paternam necem vlcisci, & imperium eò gloriosius citra ciuicum sanguinem ac tumultum sibi asserere posse: ita quoque prospectum à se nauibus, vt neuter euadere in continentem queat, si funis amputaretur. Debueras, inquit Pompeius, sic facere, non dicere. Et scias Menodore, simile quid licere cui peiorare fas (fuerat quippe seruilis conditionis Menodorus) liberis autem Pompeij, illius Magni, id non licere.

Sed videat Princeps, ne super eodem negotio diuersa mandet diuersis, qui in contraria ac dissensiones necessario illabantur, aut certè animo hæreant quid omnino sit agendum. Anno 1601. dum bellum arderet inter Gallum & Sabaudum, placuit vtrique Principum, vt Pontifex, ceu æquus arbiter, per Legatum Cardinalem, statueret iura & conditiones ineundæ pacis: id enim ratum fore

Cc 2

re

re quidquid ille statueret. Hinc Dux Sabaudia Legato suo scribit, vt liberè signet quidquid Delectus iste decerneret: moxque rescribit, ne signet. Quid igitur hinc faceret, dum concordia conditiones signandæ, per Pontificium proponerentur? Opponit, sibi nouam legem à Duce præscriptam: Cardinalis autem, sibi iam sanctè tributam auctoritatem dirimendi omnem controuersiam. Itaque Sabaudia Legatus consuluit Legatum Regis Catholici, Ducis partibus fauentem & auxiliantem: qui dum animaduertit, vtile fore suis id quod propositum & conclusum erat; suadet ne vlla in subsignatione fiat remora aut difficultas. Paruit ille Sabaudia: eâ tamen conditione (quam probabat Cardinalis) vt Duci toto mense integrum esset probare vel recusare hæc pacta; quæ tamen vim legis & pacis retinuerunt.

Liberis & absolutis mandatis plus inest auctoritatis, quàm imperij: accipiunturque vt immutabilia, cum spectatur Principis iussus & reuerentia scopusque rei; ast verò vt mutabilia, cum occasiones, cum circumstantiæ, & necessitas, eiusque clauis quibus figuntur humana. Atque hæc plenariam potestatem negotij expediendi, Legatorum dexteritati, fidei ac felicitati committunt in hisce rebus, quarum electio aut moderatio certa haberi nequit: aut quæ propemodum iam desperatæ ac depositæ sunt, imò ex tempore sumi & regi debent. Nimirum sunt quædam in rebus mortalium, quæ prorsus constitui aut curari negant, nisi coram inspiciantur, & inspecta dirigantur iuxta circumstantias & consilia ex rebus nascentia, non ex relatu aut præmonitione. Sic experti Medici, nisi ægrum ipsi accedant, venam tentent, non ita lubenter nec rectè super ægritudine aut conualescentiâ quidquam decernunt, licet

licet prius, quàm malè aut benè habeat ille, ab aliis didicerint. Aliquid interdum aduersarij vultus, aliquid manus mota, aliquid corporis gestus, rerumque inexpectata varietas indicat, imò intuentem mouet, monetque, quid sit agendum. Dum fortuna negotij, industria curantis credita est, consilium pro mandato, fides pro formulâ est. Sic de Carolo Audace accepimus, dedisse suis ad Ludouicum Gallia Regem Legatis, mandatorum loco, chartam vacuum, subscriptam solo nomine Caroli: nimirum vt quidquid illi pro foro præsentis atque è re Principis fore intelligerent, liberè agerent admitterentque, veluti si speciale mandatum accepissent. Libero pariter mandato Phœneas & Democles ab Ætholis Romam missi sunt, vt quodcumque pro pace, atque è re Ætholorum & fide suâ esse censerent, agerent.

Legatis itaque non solum libera mandata traduntur, sed præterea folia quædam alba seu vacua, in quorum imâ parte, solum nomen Principis, qui ea dedit, continentur: vt super iisdem epistolæ, promissa, pacta, apochæ aut syngraphæ scribi possint, prout necessitas aut res quæ præuideri nequierit, suaserit. Traditur quoque sigillum, vt sic itinerum pericula & moram vsus præuertat. Plerumque dum indefinitas ac nudas eiusmodi subsignationes Legatus accipit, peculiari apochâ fatetur, vel publico codici inscribit, se eas accepisse. dumque iam iis vsus est, mittit copiam Principi eorum quæ superscripta sunt: simul etiam procurat, id annotetur in schedulâ quâ se eas accepisse confessus est: vt dum in patriam reuersus fuerit, & superflua fortè folia restituerit, ab obligatione liberetur. Quod si autem litteræ instructionis, vel liberarum eiusmodi subscriptionum tabellæ, quapiam pluuiâ, vel attritione

aut excusabili infortunio ita deformes aut laceræ extiterint, vt easdem rescribi necesse sit; tum petit sibi per Secretarios aut Grapharios Curia id fieri. Quâ in re nulla difficultas occurrit, præsertim si Legatus priores sic maculatis aut corruptas remiserit, aut si remittere quidem per tabellarios minùs tutum sit, polliceatur sese easdem vbiredierit restitutum. Quòd si autem illæ latrocinio, incendio, submersione vel casu prorsus perierint; Principi id ita manifestat, vt ipso euentu magis quàm quæsito prætextu extra culpam ponatur, nec plus quàm incuriæ suspectus fiat. Sed quò laxiora ac liberiora & absolutiora dantur mandata, eò se vir cordatus arctius adstrictum existimat, vt summâ industriâ sectari obsequium videatur. Eiusmodi enim mandata eam includunt interpretationem, vt qui mandauit, non aliter quàm si pro pudore & fide (volunt aliqui, pro vsu & commodo) res agantur, mandasse ac sensisse intelligatur. Sic M. Clodium, quòd libero mandato Legationis accepto, turpem cum hostibus pepegisset pacem, iisdem S. P. Q. Romanus dedendum iudicauit; & si remitteretur, in carcere necandum. Qui itaque præscriptis certisque mandatorum regulis adstringitur, si nil transgrediatur, extra culpam se constituit. Ast qui, quod optimum factu est, se electurum & acturum suscepit, & sic pollicetur (quamuis id maximè honorificum & optabile videri possit) multiplici tamen censuræ obiicitur, dum etiam benè consultæ pessimè contingit intelligi: magis etiam exponitur fortunæ, quæ humanâ non semper manu dirigitur aut constat. Breuiter; Vtilitas Principis suprema hîc lex esto, cuius non imperium tantum, sed ingenium quoque respiciendum est. Volunt denique Iurisperiti, mandatis eiusmodi generalibus ea non censerî comprehensa,

hensa, quæ mandans particulatim præuidere aut cogitare non potuerit.

Si quando Princeps Legatis remotis quidpiam imperat, quod quidem reipsâ tam nociuum rebus suis sit, quàm utile arbitrabatur; Legatus priusquam exequatur, Principem difficultatum ac sanioris sententiæ certiore reddere debet: qui, hisce intellectis, si nihilominus iusserit & institerit mandatis parere, pareat. Alioqui quia rebus incognitis & longè distitis mutatio casusve inopinatò obuenire potest; consueuerunt quidam, primò, secundò & tertio idem iubere: vt si ita expedierit, primo statim nuntio exequatur Legatus; sin verò quid obsit, rescribendi tembus habeat, priusquam vltimo mandato necessum sit obedire.

DISSERT. V.

Quaedam non scripta.

PRINCEPS in tradendis Legato mandatis, haud facile scripto signabit; quod fraude productum, casu amissum, vel vi insidiisve interceptum, negari nequeat, vrgeri queat. Quæ dolum malum includunt, atque alioqui turpia aut iniqua sunt, quoniam sine scelere perfici aut exiltere nequeunt, ne scribi quidem sine rubore possunt. Magnæ igitur sequelæ arcana auribus credantur potius, quàm tabellis. Fit autem, vt in colloquio siue sermone, animi motus rationem præcurrat, ac lingua mentem: & veniam meretur non præmeditata oratio, scripta autem, fidem velut poscit. Quidquid litteris, fidelissimis rerum indicibus ac custodibus, præsentî quis animo ac deliberato mandauit; sensisse, statuisse, confirmasse credendus est: frustra

frustrà affectus, frustrà impetus excusationem aut velum quærat. Magnam profectò scripturæ haberi rationem omnes sciunt: cum quidquid manu signatur, testimonij & confessionis pondus habeat. Quæ inter alias causa est, cur subditorum preces & querelæ conceptis libellis deponi soleant, non solâ voce. Sic qui liquidas in contractibus rationes sectantur, non nudâ fide, sed syngrophâ agunt. Perseus, vt est apud Plutarchum, cum mutuò pecuniam amico daret, solemni formulâ & in foro cautum sibi voluit. Hanc diligentiam ille admiratus: Adeone legaliter Perseu? Respondit Perseus: Scilicet vt amanter recipiam, nec legaliter reposcam. Sic mutuam noto quasi ignotus dedit, ne ab ignoto notus repeteret. Inueniuntur verecunduli & incurij, quos pudet tædētve initio cauere ne fallantur; cum postea cogantur, vel suo carere, vel cum improbo ac ingrato legibus experiri. Hos monet Hesiodus:

Et fratri testem ridens adhibere memento.

Occasione enim dumtaxat opus est improbitati. Sed quod ad Principem attinet, siue quid mandet, siue per Legatum sese obliget, difficilem ad scribendum manum extendet, difficiliorem ad subscribendum. Neque enim scripsisse dicitur is qui non subscribit. Vnde Tiberius, cum à Rhodijs epistolium publicum sine subscriptione recepisset, remisit, vt subscriberetur. Discrimen verò est, quid mandetur. Si honestum, scribi potest: si vtile tantum, non potest; aut certè occultis litterarum notis vtendum est, quæ pro interpretantis notitiâ mandatum euoluant. Ipse etiam Legatus, quæ Principis sui causâ ager, fermone potius quam scripto ager: sed quæ promittuntur, bonâ curabit gratiâ & occasione, vt scripto protinus comprehendantur. Scriptura enim promissorum firmabit fidem, si facilis erit, si difficilis,

lis, fraudem diffidentiâmve indicabit vel aperiet. Si quæ pudori aut iustitiæ aduersari videbuntur, vel acerba & minantia, ægrè exponere Legatus aggrediatur, nisi scriptum signatumque mandatum habeat. Sic munitus, quia non tam suo ore, quam pectore Principis loqui videbitur, maiestatis pondus orationi adijciet, odium demet sibi. Si quem Legatus conscium voluerit negotij, quod præstet custodiri & legi, quàm solùm audiri, vel quod alioqui pudore coràm eloqui non deceat; scripto id efficiat: quod chartæ impressum, non sic euanescit, nec erubescit. Sic quoque Principes, dum ea respondere aut declarare cupiunt, quæ Maiestas aut quispiam respectus prohibet coràm proferri, destinatâ Legatione id faciunt, aut epistolâ.

DISSERT. VI.

Fidei & Auctoritatis tessera.

FRVSTRA verò mandata, nisi fide & auctoritate roborentur; frustrà, nisi hanc vtramque apud Principem Legatus inueniat, ad quem missus est. Inueniet litteris illis à credendo nuncupatis; quasi tum demum cum cognito, & sine suspitione sinistri, agi omnia queant. Hoc etiam ritu ius olim hospitij constitutum aut negatum est; vt amicum contubernium, conuictumque & fidem peregrè non inueniret, qui sine hospitali tessera veniret. Sic Hanno ille Plautinus:

Deum hospitalem ac tesseram mecum fero.

Possis & hanc Legationis Tesseram appellare, quâ fidem nostram Legato tribuimus; vt, quæ egerit admiseritque, præstitisse videatur commodo & periculo nostro. Etsi au-

tem ea quæ communi iure probantur, non solum instrumentis, sed testium quoque confirmatione fidem accipiunt: mandatorum tamen nulla penes Legatos sine hac fidei tesserâ, sine his litteris, auctoritas est; quamvis casu fortassis, vel iniuriâ amissæ, vel vi aut fraude fuissent ereptæ. Procuratorem rerum agendarum videamus: nisi mandatum exhibeat, nullo fulcro aut iure aget, ac ne procurator quidem erit. Litterarum tamen non vna formula aut distinctio: aliis admitti & audiri Legatum suum Princeps cupit: aliis eum etiam laudat & commendat: aliis omnium quæ agentur in se fidem periculumque suscipit: aliis alia inerit formula, sensu ac sermone distincta. Discrimen verò inter fidei litteras & mandatum seu decretum est. Hoc enim potestatem iure contrahendi continet, ac mittentem obligat: illæ, quia fidem dumtaxat Legati concernunt, munus ipsum iuri obnoxium reddunt. Commendationem quis obligationem dixerit? sed fidei tessera quædam quasi commendatio est, vt sciat à Principe venire Legatum Princeps, & dignum esse fide qui sic venit. Itaque traduntur hæ litteræ, non solum vt credatur ei qui mittitur; sed prætereà vt obligetur qui mittit, inò qui admittit. Sanè qui mittit, fidem suam obstringit, ratum apud se fore quidquid Legatus egerit. Qui admittit, datâ fide pariter cogitur ius Legationum semper saluum præstare, in colloquium atque tractationem negotiorum eum admittere qui cum fide venit.

Ast pone, sine hac tesserâ Legationem non cessare. Afero: Fructus eius impeditur, quia quæ dicuntur & aguntur, suspecta sunt. Amplius: Possit iustam pactorum auctoritatem subterfugere, qui Legatum quidem dimiserit, sed sine hac tesserâ. Ideoque incumbit quodammodo Princi-

Principi vrgere eam, nisi sponte præbeatur; tum vbi exhibita fuerit, diligenter inspicere & expendere, ne quid fortassis imposturæ subsit. Alioqui contingat forsan admitti illum, qui ne quidem ab eo, cuius mandatum, nomen, fidemque, litteras & sigillum mentiretur, notus aut missus sit, sed ab alio quopiam, cuius inprimis interesset, tragediam suam tali laruâ ac stratagemate instrui; tempore potissimum belli, cuius interdum anceps alea momento temporis voluitur: dum ambitionis aut vindictæ vix videtur Principibus scripta aut seruata lex. Idcirco Clemens VII. sinistram opinionem, quam de Florentinorum Republicâ conceperat, auxit, quia Franciscus Portanarius inde sine vllis Fidei litteris venisset. Quid? etiam dona in signum affectus & obsequij missa, non admissa fuere, quòd is qui ea adferret, liberalitatem exponeret quasi suam: sine litteris, inquam, quæ velut arrhæ sunt, auctorem, causam, gratiam doni indicant, fraudem dolumque amouent. Inter negotia igitur, primum istud fidei est: & vt hanc sibi Legatus vindicet, à litteris ordietur. Verùm enimverò, si vel moriatur Princeps, vel Legationem reuocet, fides ipsa extinguitur, & litteræ tamquam cassæ & exanimæ sunt. Et qui non casus rebus humanis interueniunt! Laudem profecto ille meruit, qui pluris putauit ipso Legati munere destitui, quàm fidem non inuenire. Etenim in itinere, quia obisse Principem suum intellexit, substitit, & quasi reuersurus, & tamquam Legatus iam non esset, nouas litteras ac noua mandata ab Principe successore petiit; sed tamquam esset, expectauit, sic quidem progressurus. Similiter contingat, fidei litteras non esse exhibendas, mandata non esse enuntianda, mortuo interim Principe ad quem iter susceptum erat. Nec enim tum coniugi, vel vlli heredum

aut ministrorum, Legatio exponi potest, inconsulto eo qui misit. Quippe mirum in modum aulæ & studia Principum mutantur eâ, quæ omnia immutat, morte. Attamen si Legatio Regnum potius concernere videatur, quàm Regnantem; tum eam exponi & perfici volunt nonnulli, & excipi ab eo qui in locum defuncti Principis successerit. Sic Alexander Legatos Persicos, dum peregrè abesset eius parens Philippus, magnificè & hospitaliter excepit. Legatio Romana, cum missa ad Agronem Regem Issæ, eum mortuum inuenisset, à filio herede Regni, & à nouercâ, cui regimen incumberebat, admissa est; quamuis deinde violata. Sic quoque Iulianus, adeptus Principatu, Legationes omnes promiscuè audiuit, quæ tamen non ad ipsum, sed ad Constantem destinatæ erant. Denique Legati qui ab Leone Imperatore ad Carolum Magnum venerant, illo mortuo, ab Ludouico filio eius excepti & auditi sunt.

DISSERT. VII.

Legatio libera.

LEGATIO sine mandatis Libera olim vocata fuit: quòd ab vrbe abesse ei liceret, vbi, quamdiu, & quomodo vellet liberè agere, qui hoc honore atque beneficio auctus esset; partim voti soluendi causâ, partim periculi vitandi, partim negotiorum. A voto Votiua Legatio dicebatur, ad loca sacra & fana adeunda: atque hæc quoque, vt Cicero ad Atticum scribit, honorata, vt pia erat. Periculi vitandi exemplum in Scipione Nasicâ. Huic enim cum ob mortem Tiberij Gracchi plebs infesta esset, iudiciumq; publicum moliretur, Libera Legatio in Asiam decreta. Item

in P. Lentulo: qui inuidiâ & obtreptione compulsus, Legatione Liberâ in Siciliam profectus est, vbi quod reliquum erat vitæ transegit. Negotijs verò tantæ dignitatis nomen concessum esse, mirum, cum res quisque priuatas honoris hac vmbellâ curaret. Vnde grauiter Vlpianus Iurisconsultus censet, eum qui liberâ Legatione abest, non videri Reipublicæ causâ abesse, non enim publici commodi ergo, sed sui. Seuerè item Cicero, & de hominibus eiusmodi, & de re ipsâ. De hominibus quidem; nihil esse turpius, quàm legari quemquam, nisi Reipublicæ causâ. De re pariter; nihil esse absurdius, quàm sine procuratione Senatorem, Legatum sine mandatis, sine vlllo Reipub. munere. Liberæ itaque Legationes erant, quæ à Senatu impetrabantur, priuatæ magis gratiæ, quàm publicæ necessitati tributæ: sicut & hodie subinde tituli magistratusque honorarij per Principes, honestamenti ergo, & citra vllam functionem, conceduntur. Faciebat tamen ad magnitudinem quoque Romanam, vt si quis ciuium illustriorum ex vrbe Dominâ ad negotia sua iret, Legatus videretur, conspicuus insignijs sanctitatis & maiestatis. Sed huius rei vix imago est hodie: nisi enim publica negotia sint, nisi à Principe vel Reipub. mandata, Legatus non mittitur: maiorque hic honor, quàm vt priuato studio prætexatur, profanetur.

DISSERT. VIII.

Legatus qui decipiet, decipiendus.

ET illæ quidem in mandatis partes Oratoris erunt. Aliæ etiam sunt Principis. Nimirum, vt quandoque in rebus periculosissimis, Legato viam & modum ad scopum,

pum, at non quò collinecentur consilia, indicet: vtetur tum eo velut instrumento: imò eum fallat, per quem fallere alium cogitat.

Legatus sic hallucinans, interdum etiam deceptus, faciliùs imponet externo Principi, minùs suo: meliusq; exequetur mandata, si quò vergant, quo fonte promanent, non penetrauerit. Fiet, neque rarò, vt præoccupetur, vel præpediatur propositum culpâ administri, si is mole periculòve deterritus, vel nolit, vel non audeat exequi, idq;e, vel suâ vel alterius vtilitati intentus. Prorsus qui minùs intelligit periculum, animosius suscipiet negotium: integrior quoque atque obseruantior administrabit, qui laudem è non difficili euentu sperat.

Interdum Legato non quidem imponitur, arcanum tamen celatur. Videlicet cùm litteræ, quibus rerum agenda-rum forma continetur, vel tum demum mittuntur, vel certè tum demum aperiri atque inspicere iubentur, cùm priùs aut aliquid peractum, aut cum eò loci temporisq;e peruentum, vbi exequenda sunt mandata. Himilco dux Pœnorum hoc stratagemate vsus est; qui, scribente Frontino, vt in Siciliam inopinatus classe appelleret, non pronuntiauit quò nauigaret, sed tabellas in quibus scriptum erat quam partem peti vellet, vniuersis gubernatoribus dedit signatas, præcepitq;e ne quis legeret, nisi vi tempestatis à cursu prætoris nauis abductus esset. C. item Marius Consul bello Cimbrico & Teutonico, ad explorandam Gallorum & Ligurum fidem, litteras eis misit, quarum pars prior præcipiebat, ne interiores, quæ præsignatæ erant, ante tempus certum aperirentur. Easdem postea ante præstitutum diem repetijt, & quia resignatas repererat, intellexit hostilia agitari. Pulchrè & prudenter (vt hoc quo-

quoque commemorem) ille non minùs sagax, quàm fortis & felix exercitus Belgici dux Ambrosius Spinola. Nam rebus in Germaniâ turbatis, cùm Rhenum versus Regias copias duceret; adhæsit vestigiis Legatus Britannicus, sciscitatusq;e est, quò tantæ moles expeditionis dirigeretur. Respondit, se id nescire, neque scire posse priusquam in campis Wormatiensibus delectum militum egisset: nam tum demum litteras Regis referendas. Astum Legatus animaduertere, non diuertere potuit. Vbi enim etiam tempus istud, quo delectus habitus, effluxisset; audiuit ille, non iam opus esse indicari quò aut quâ milites pergerent, cùm ipsa itinera bellico motu referta id manifesta- rent: eosdem si quis sequeretur, non solum itineris, sed etiam scopi atque euentus conscium fore. Hæ Principum artes sunt, sed in rebus grauioribus, tam laudi & gloriæ, quàm prudentiæ & necessitati congruentes: Tegere consiliorum finem, coniecturamq;e hominum curiosorum velut per ambages ducere, abducere, rectâ & adornatâ quadam scenâ. Aliud loqui, tentare, incipere; aliud sentire, statuere, agere: vt tum maximè destinata, omnium votis omittantur, vel perficiantur summo applausu. Legati quoque non adeò intererit scire, quid Princeps promat, quid premat: sed hoc magis, quid dictum factumq;e velit; quid dici fieriq;e. Sæpè quæ intelliguntur, inuerti vel negligi solent. Ideoq;e neminem, quò negotia ac destinata vergant, conscium faciet; ni simul eorundem præfidem, suiq;e Dominum, constituere velit. Nimia fiducia seruituti obnoxia est: & qui nimium patet, suus esse non potest.

Ille timendus erit semper, semperq;e colendus,

Quem scis scire tuas omnes maculasq;e notasq;e.

Timen-

Timendus, qui cœpta aut consulta cum damno & probro diulgare potest.

*Charus erit Verri, qui Verrem tempore quouis
Accusare potest.*

Quare nec Legatus ipse arcanorum semper confors aut particeps erit. tabellarius epistolia quidem defert; quid velint, ignorat. Sic astu tectoque consilio Philippus Macedo aggressus est Athenienses: quos ut deciperet, prius Legatos à se missos decepit. Nam cum prætextu quodam indefinitæ libertatis, magnam Græciæ partem occupasset; Athenas obsidens, per Legatos credulos, seipsumque pro stipulatu vinculis offerentes, vota sua & conatus Atheniensibus callidè aperuit. Nimirum decem se dumtaxat eorum ciuibus infensum esse: ut qui contumeliis se incesferent, nullâ iniuriâ prouocati. Proinde si pauculos illos dederent, & urbem & vniuersam multitudinem liberandam: quin etiam libertatis eorum studiosum se, & defensorem fore. Poscebat inprimis Demosthenem, nouem itidem oratores disertissimos, quorum apud eos auctoritatem & sermonem sciebat plurimum valere. Nutabant omnium sententiæ & voluntates; suumque periculum alieno damno depellere statuentes, paucorum infortunium totius populi incolumitati, patriæ libertati postponebant. Actum erat, nisi eorum Princeps Demosthenes lepido apologo Vlyssæas artes detexisset. Lupus, inquit, pastoris olim curam & diligentiam eludere cupiens, persuasit ei, ut canes, discordiæ causas, sibi que inuisos, traderet. Ceterum se hac lege eius fidem & familiaritatem ambire: sic oues bouesque (animal sine fraude doloque) atque vniuersa pecora campi, semper indemnâ & securâ fore. Audiit pastor: & nescius fœdera tantisper valere & firma

firma esse, quamdiu iurisiurandi religionem vtilitatis ratio confirmat; fidos gregis excubitores canes lupo tradidit: quibus abreptis, semotâ ille formidine & custodiâ, omne pecus, pastoremque ipsum pro satietate & libidine inuasit & absumpsit. Ita nunc, viri Athenienses, Philippus in eo vno vota omnia coniunxit, ut eos tollat, qui funestas machinationes eius subdolanque vafritiem patefaciunt, urbemque vestram voce & pro viribus tuentur. Opprimere gregem non potest, nisi vigiles canes remoueat: per stragem custodum ciuibus omnibus perniciem molitur. Hac fabellâ periculum depulsum est: faciliusque falli Legati, quam hostes potuerunt.

Potuerunt, inquam, falli Legati: qui profectò, ut doctrinam hanc inuertamus, semper fallendi non sunt; minimè verò, si fallere ipsi non debeant. Quid enim, si tales sint, quibus negotij grauitas committi rectè ac credi possit? Sciant se fallere, ut, si opus, fallere facilius possint: imò norint viam quæ calcanda est, ne in errorem iter conuertatur. Nemo, quod non intelligit negotium, certò exequetur: non intelligit autem, qui fallitur. Quid si etiam ex improviso quid incidat, de quo subito statui debet, & ab eo qui fallitur; nonne malè statuetur? Eadem tubâ receptui pro classico canit nonnumquam tubicen, nisi præmoneatur, vel si surdaster fuerit. Nec pauca occurrere possint instrumenta mediaque apta quidem, sed indifferentia tam aduersariorum voto, quam nostro. Casu potius, quam consilio nauigabis, læuam agnosces aut eliges pro dextrâ, si quò cursum dirigas, ignores: si non minus clauus, vela, remi peccent, quam venti; industria, quam fortuna. Fortuna cæca est: cæcus & ille, ac velut instrumentum scilicet inanime, cui Princeps oculos claudit, cui imponit

E e nego-

negotium, nec fudit. Periculofum, fi intentio Legati & Principis difcrepent: vt multa interuenire poffunt, quæ mille modis fallant, noceantque. Sed quorum eft certa expreffaque forma, etiam certa indubitataque expeditio effe poffit. Quapropter, nifi grauior caufa aut neceffitas coegerit, arcana omnia Legationis, rerum pondera atque momenta Legato Princeps difertè atque diftinctè aperiet. Nofcat fubeundum onus qui laturus eft, ne fortaffis facilitate negotij illectus, eam deinde difficultatem experiatur, cui, cum non fuerit fuperando aut fufiinendo, neceffum succumbat. Ne, inquam, vnus manus, alterius menti obuerfetur; ne quid etiam occafionis, auctoritatis atque exiftimationis, vel fiducia Legato pereat, nihil temerè celandum. eoque ipfo intuitu ne nuntium aut epiftolium quidem vllum externo Principi alterive deferri folet, nifi fingulorum confcio & adminiftro Legato.

DISSERT. IX.

Vnufne mittetur, an plures?

ET quidem ad cuiusque Principis ftatum & fortunam, Legatorum quoque conditio exigenda eft. Sed vnũne an plures fimul mittere fuper eodem negotio expediat, vetus controuerfia eft, & adhuc fub iudice. Plures fuadet ipfum operofæ prouinciæ momentum, ne vnus prudentiæ vniuerfa Reipublicæ fortuna incumbat. Legatio, quæ multorum inftar negotiorum eft, vnum aliquem obruat, multos occupet ac honeftet: pluresque oculi, vt vulgò fertur, plus vident penetrantque quàm vnus. Tum omnis fententia, vt docet Plato, certius ponderatur, citiusque

que ad exitum perducitur à pluribus: nimirum qui voto ac voluntate, ingenio ac iudicio confpirant, tamquam geminentur; plus fapiunt, vbi deliberandum eft; amplius preftant, vbi agendum. Fitque vt quod ab vno artificum inuentum aut inceptum eft, alioqui rude ac truncum, ab alio expoliatur, abfoluatur. Deinde minùs in finiftram opinionem cadunt duo, quàm vnus. Negant Arithmetici, in vno numerum effe: dicunt Politici, Legationi ineffe numerum & concentum; qui ipfus non nifi è pluribus & diftinctis fonis. Numero quoque ineffe videtur non parum fplendoris ac magnificentiæ; fortaffe etiam firmitatis, præfertim cum maioris eft ponderis negotium, quàm vnus humeris fufineri valeat: vtpote cum percutiuntur fœdera, aliaque Regni publica pacta fanciuntur. Hinc Rex Latinus, apud Virgilium,

— qui dicta ferant, ac fœdera firment,

Centum Oratores, primà de gente, Latinos

Ire iubet, pacifque manu prætere ramos.

Antiocho fuperato, ait Polybius, Senatus decem viros è primoribus legit, & in Græciam mifit, vt de communi fententiâ res Græciæ componerent.

Olim quidem fic gregatim mitti Legati folet, quafi ipfum munus paucitate eneruaretur. Hinc etiam Tigra- nes Rex, cum aliquando Luculli exercitum procul confpiceret, tamquam paruum ridens, Ifti, inquit, haud dubiè Legati funt. Fuerunt ideò, qui in negotiis non ita grauibus, indignarentur, & velut in opprobrium ducerent, non multos fimul ad fe Oratores & magnificè mitti. Sic cum à Lacedæmoniis ad Demetrium vnus tantum Legatus adueniffet, Rex contemptum ratus, Quid, inquit, Vnufne ad me? Scilicet, refpondit Spartanus, vnus ad vnum. Quo

quidem Laconismo parem se Regi fecit. Putes quoque superfluos sumptus quæfitasque molestias salubriter taxatas esse, quibus se Principes per Legatos inuoluunt; cum Reipublicæ negotia per vnicum felicior ac faciliore successu, & minori impendio ac impedimento conficiantur. Ita enim videmus sæpè rebus consiliisque obesse numerum; sæpiusque quæ commissa sunt pluribus, à pluribus negligi: siue inertia, dum in mutuos humeros onus reijciunt; siue pertinacia, dum arbitriis atque ambitionis aculeis colliduntur: nimirum cum æmulis concertationibus, non quid ex vero bonoque, sed quid ad subuertendam aduersarij sententiam opportunum sit, disquiritur. Sic plures interdum Medici super ægri valetudine, ostentationis causâ, decernant magis, quam decernant quæ saluti opitulentur. In Legatione autem, tritum illud profectò verum est: Quot capita, tot sententiæ. quarum apud plures, vbi non nisi numerantur, vicerit sæpè pars maior meliorem. Adde, quòd si quis è multis deliquerit, difficilius erit animaduertere; aliis in alios culpam conijcientibus. Si quid autè vniuersâ Legatione laudem mereatur, quisque suo ingenio consilioque tribuendum affirmabit: si quid inauspicatò conuulsum aut labefactum sit; quasi nullo parente monstrum prodiisset, quisque mali depulsor, non auctor fuerit. Hoc scilicet monitore secus omnia euenissent: auditus non fuit. Visum fuit aliquando, duos Legatos ab eodem Principe & ad eundem missos, non modò non eadem, sed ne similia quidem renuntiasse, siue ipsa negotia spectarentur, siue eorundem circumstantiæ, siue excipiendi agendive in Legatione modus aut honor. Talis quoque contentio inter Liberium & Opilionem Legatos ad Amalafuentam fuit, cum ille eadem Regina, vti euenerat, referret;

ferret; hic verò culpam atrocissimi sceleris ab Theodahato amouere niteretur. Adde, quod pluribus commissum est, ab omnibus, non à singulis exequi debere: prout nimirum tessera fidei ac mandatorum præscripserit. Plerumque tamen omnes, negotiorum litteris simul vacare & subscribere debent: quamuis peculiare epistolum annectere non vetantur. Sed tantâ agitatione, contingat moueri quidem negotium, non promoueri; more illius animalculi, quod ob pedum multitudinem, ceteripedam nuncupant, reptilium tamen omnium tardissimum esse tradunt. Prouerbiū sanè, imò veriuerbiū statue, quòd quæ multos tangunt, paucos angunt. etiam istud; Rem communem sine communiōe animorum numquam rectè administrari. A Magno Sophi Rege Persarum nuper ad Pontificem Clementem VIII. ceterosque Principes Christianos missus fuit Legatus Antonius Scherleyns Anglus, vt de bello Turcis communi manu, sed diuersis copiis & plagis, commodissimè inferendo, ageret. Sed ille cum Armuziam peruenisset, in morbum incidit. Moram igitur timens, monuit Regem, vt alium mitteret qui id muneris aptè profequeretur. Misit Cucheinollibeag Persam, primariae notæ virum. Quia verò interea Scherleyns conualuit, Legationem suam nihilominus perficere aggressus est. Quo factum, vt duo iam Romam venirent Legati, atque acriter de munere eodem contenderent. Serpente difficultate, Pontificis sententiâ iussus est Anglus (& ipse à Christianismo Apostata) desistere, omnisque auctoritas ac fides tributa est Persæ. Quid sit? Conqueritur apud Regem qui prius missus fuerat, Legationis quodammodo auctor; imò iniuriam sibi factam exponit; moxque aures animumque Regis querimoniâ sic prior occupat, vt

nulla ampliùs pars aut rima pateret alteri. reuocatur ille; & tamquam pœnâ dignus, primùm dignitate & gratiâ, mox opibus exuitur: & ne hæc siue culpa, siue infelicitas vnus hominis probro circumscriberetur, vniuersâ domus Cucheinollibeag omni nobilitatis prærogatiuâ & honore priuatur. Hinc sciri potuit, Pontificem, si non malè, certè contra mentem Regis statuisse; qui deinde Scherleynum alterum, Antonij fratrem, prouinciam Legationis eiusdem adire voluit. Attamen audire vtrumque Pontifex potuisset, præsertim super negotio eodem, eoque minimè intricato, & vbi duæ Legationes videri poterant vna, donec intereâ de mente Regis propiùs constitisset; qui eam fortè noluit ab alio quàm à se interpretari aut definiri. Inter multos itaque, plerumque aliqui priuatæ utilitatis ac laudis quàm publicæ appetentiores sunt. Sunt denique aliqui inuidiæ & superbiæ, vel, vt mitiùs, vanitatis atque philautiæ vitio obsessi, aut antipathiæ contradictorio spiritu tumentes, totoque in dissensum sensu sic occupati, vt iurgiis argutiisque diem transigere malint, quàm bono consilio, cuius ipsi auctores non fuerint, subscribere. O malignitatem! Quasi leuis, inconstans, degeneris animi sit, qualemcumque sententiam suam variare aut mutare; & non proterui ac pertinacis, agnitâ saniore, receptui non canere; sed peruersam sequi & sustinere, malâ quadam scabie differendi ac dissentendi. Sic multâ interdum consultatione eluduntur, lacerantur, suffocantur negotia veriùs, quàm auspiciatò tractantur. Id intelligens Aristides, cum Themistoclem sibi minùs addictum, in Legatione tamen collegam haberet; Visne, ô Themistocles, ait, inimicitias ac simultates in finibus relinquamus? de integro enim, vbi reuersi, si visum fuerit, resumemus. Verè videbantur

bantur duo esse, qui inimici erant: & hi tamen conuenire atque coalescere velut in vnum debebant, vt rectè Legatio procederet. Iterùm: Duo erant, vt alter alterius velut censor ac testis esset, atque etiam stimulus; priuato, non publico affectu dissiderent.

Quid si plures fuerint Legati, contigeritque siue fato quempiam eorum intercipi, siue morbo sisti, vel alio casu Legationem destitui; an ne perferri aut perfici per reliquos eadem poterit? Poterit: quemadmodum militiae præfectos ordinumque ductores alij sequuntur & alij, qui in locum & vicem succumbentibus primis veniunt, non auctoritate, sed solo ordine ac tempore inferiores. Nimirum licet partes deficient, corpus tamen integrum cohæreat permaneatque. Sed exemplis vtendum. Achæi Legatos Romam miserant Callicratem & Diæum. Callicrates in itinere morbo correptus, Rhodi diem obiit: Diæus tamquam morte collegæ neutiquam impeditus, Romam perrexit. Insigniter Plutarchus (quod de se ipse scribit) & simul modestè. Ad Proconsulem Legatus mittebatur, & adhuc iuuenis, addito pariter collegâ: eo verò incertam ob causam in itinere subsistente, sic obiit munus suum, tamquam solus missus esset: sed re feliciter perfectâ rediens, sic renuntiauit singula, ac si is qui abfuerat, vbi que consilij pars & præsens extitisset. Non igitur, Profectus sum, sed, Profecti sumus: non Dixi, sed, Diximus. eoque gloria amplior insecuta est, quia non ostentatione, sed quæsitâ meritis, & modestiâ. Aliter Sergius, qui à Iustiano ad Costoëm missus, cum socius Legationis Constantianus in itinere ægritudine attineretur, progredi in Persiam noluit.

Quòd si autem vnus quidem sit qui mittitur, & hic neces-

necessarium siue ab ægritudine, siue alio infortunio impedimentum in viâ sustineat; ane aliquem è comitibus siue domesticis sibi vicarium eligere, & mandata credita transferre in eundem poterit? Nolim affirmare. Nimia certè hæc potestas sit, & maiori periculo quàm commodo exposita. Si hanc fortunæ moram excludere Princeps velit; iam in antecessum permittat, constitui vicarium posse: imò vt amplius rebus consulat, ipse constituat. Sanè si legibus stare velimus quæ de Legationibus sunt; Legati vicarios dare non alios possunt, nisi filios suos. Ita Marcianus Iurisconsultus. Fuit qui munera & mandata quædam ab Rege suo, è longinquo, ferens, cùm alterius aulæ iam proximus in morbum incidisset, nec vllum suorum nosceret ita strenuum aut promptum, qui ea quæ ferebat deferre posset; rogauit Regem quem accessurus erat (accelerando, inquit, negotio, & auertendæ cuiuspiam suspicioni) mitteret ad se eiusmodi virum, cui ea ipsa tradere atque edere posset. Factum alij laudarunt, alij reprehenderunt: Reges quid senserint, latet. Et tamen dum à Venetis Legatus in confinibus Regni Polonici adeò ægrota- ret, vt progredi sine vitæ dispendio vetaretur, negotia tamen omnem festinationem exigerent; præmisit secretarium & quemdam suum cognatum (solent nimirum eius- ce politicæ Reipublicæ Legati quosdam iuuenes secum ducere, qui in spem patriæ eiusmodi peregrinationibus & exercitiis adolefcant) qui mandata sibi tradita deferrent ad Regem. addidit & litteras fidei, & cogentem causam substitutionis. Ne autem eorum quæ commiserat illi quidquam transgredirentur, exegit vtriusque apocham quâ pollicebantur, se ea quæ suscepissent enuntiuros, ne puncto quidem immutato. Exemplar quoque enuntiando-

rum

rum illi conferebant, ne quidquam iniunctæ rei aut formæ obliuiscerentur vel intermitterent.

Et pluribus quidem Legatis super re graui & intricatâ missis, non nisi vni dicendi ac respondendi munus incumbit: quasi vnus vocalis plures consonantes. Dixerim plures sic quidem Legatos, at vnum Oratorem esse: plures mitti, sed vt vnus loquatur; vnum omnium os esse, omnes loqui quando vnus auditur. Non profectò vt multi simul canere, sic loqui possunt. Interdum tamen è dignitate mittentis ipsiusque negotij creditum est esse, vt congratulatio non vnus tantum oratione perageretur, sed singuli diuerso dicendi genere & argumento vterentur; ita vt non solum beneuolentiæ, sed eloquentiæ causâ aduenisse viderentur. Aliquando etiam apprecationis cuiuspiam, vel promissi aut precum formulam, plures syllabatim simul, quasi geminato ore, ac multiplicato affectu, proferunt aut repetunt.

Hodie prudenti consilio, vt facilius certiusque singula gerantur ac fiant, vnus plerumque mittitur Legatus: vel cùm super re graui (quæ tamen magis adhuc consulto, quàm facto opus habet) plures adhibentur; solet generis nobilitas & doctrinæ claritudo coniungi. Ita tamen, vt eorum vnus præficiatur reliquis & Princeps Legationis sit; alij collegæ & socij, cohonestandi ac consultandi potissimum gratiâ comitentur.

Ff

DIS-

DISSERT. X.

Unus an plurium simul Legationum capax?

MINIME; si illustres fuerint, ac maioris momenti, nec inuicem negotiorum quadam connexionione aut comunione respiciant. Non enim aliâ conditione Legationem, quàm Legatum censui. Ille vnus est; vnus etiam Legationis dumtaxat erit. At verò cum minoris sunt negotia curæ, leuioris notæ, coniungi possunt, & eodem sumptu atque itinere absolui. Sic & Legationes municipales: de quibus Modestinus I.C. respondit; In eundem plures Legationes rectè conferri, si & sumptus & itineris compendium suadeat. At quando negotij grauitas cum dignitate muneris conspirat, præter monadem, omnes hîc numeri profani sunt. Vnus, inquam, ad vnum, non ad plures vno itinere & dispare causâ mittendus est; licet apud vnum diuersa prorsus negotia tractari ab vno possint. Quod propterea addo, ne amplius hîc hallucinetur, qui alium mihi à sensu meo sēsūm finxit & scripsit. Quod in priori libelli huius editione dixi, dico; aliud negotium esse, aliud Legationem. Deinde; coniungi negotia posse, Legationes non posse: & huc argumenta faciunt. Etenim si tanti non est Legationis causa, vt ex se solâ Legatum faciat; vix Legatio videri possit. Ac satis vna vnus ingenium industriamque occupare potest: quemadmodum virum vna vxor, sacrum mystam vnum sacerdotium. Forum à Reipublicâ, causidicum à Legato separemus. Non enim vt in foro, & apud diuersos iudices, causidicus priuatorum causas nectit & collidit; ita Legatus apud diuersos Principes negotia & consilia: si quidem separata hæc sint,

&

& maiestatem requirant. Maiestas nempe vt raritate suâ singularis est; ita societate rerum agendarum atque comunione colliditur & collabatur. Deinde peculiaris cuiq; Legationi ordo est, peculiaris ardor & color. Facit hoc coniugium Legationum, vt qui adeuntur Principes, perfunctoriè secum agi putent, & vel existimationem suam contemni aut lædi; vel certè deprimi negotium, quod sic per transfennam tractatur. Euenire etiam potest, vt dum vni Legationi intenditur, alia negligatur, occasione, quâ nihil in negotiis melius aut maius est, præterlabente. Sed infelix quoque Princeps est, certè parum prudēs, qui vnus amore odium incurrit plurium, qui plures in vnum conferri & coaceruari Legationes aut honores, solent indignari. Ita nimirum apparet quandoque idolum quoddam constitutum Regnis populisque, quod solum ab omnibus æstimetur, adoretur; maioremque tributam huic, quàm Principi reseruatum potestatem; vbi reliquos omnes affectu suo exuisse Principem apparet, vnum imbibisse. quoniam regiminis intuitu, quisque viderit; alius dixerit. Illud tamen non silebo; Quod ad inuidentiæ fyrtes, ad æmulationum vada, ad sæuitiæ breuia facile contingat allidi eos, si qui nimiâ Principum fauentiâ ac fiduciâ efferrantur. tamquam omnium petendus sit telis, qui solus Principis scuto protegatur. Quid attinet argumenta colligere? Adeo à politicâ ratione alienum arbitror, Legationes coniungi; vt ne Legato quidem, quod in mandatis habet, liceat alteri Principi exponere, quamuis ita suaderet aut vellet is ad quem Legatio directâ est. Exemplo id, sed memorabili, Florentini ostenderunt. Miserant ad Maximilianum Imperatorem Legatos, urbem Pisam (quæ belli Italici tum causa erat) repetituros. Imperator verò, post

Ff 2

varias

varias consultationes, Genuâ discedens in Germaniam, eos responsum suum audire ex Legato Pontificis (is aderat quoque) voluit. Mox Pontificius, Pergite, inquit, ad Ludouicum Sfortiam Ducem Mediolanensem, ille vobis respondet. Pergunt, misso tamen ad suos nuntio eorum quæ acta erant. Vbi Mediolanum peruenere, mandata Florentiâ accipiunt, nihil de eo negotio cum Duce agerent, sed subito domum redirent. Ad colloquium verò solemne, quod intereâ iam antè petierant, à Sfortiâ vocati, veniunt; & præter expectationem omnium, orationem meritis officiorum deliciis implent: Facere se non potuisse, quin dum vicini essent, desiderato sese eius conspectui sisterent, manui osculum, benevolentiae testimonium, à Republicâ suâ ferrent. Miratus ille obsequia otiosæ humanitatis, altumque de Pisâ silentium esse; sciscitatus est, quid responsi à Cæsare in Legatione suâ accepissent. Responderunt, se publico & patrio ritu ac lege prohiberi, ne cui, nisi ad quem missi essent, mandata aperirent. Dux turbatior, Vos autem, inquit, si quod depromendum responsum ad me Cæsar dedit, deprompsero, annon audietis? Aures, inquit, nostræ in alienâ potestate sunt: in nostrâ non est sermo alienus. His ille: Mentem igitur Cæsaris meo vobis responso aperiam. Quod tamen vt fiat, omnino necessum est, vt quid ab illo petatum iuistis, referatis. Tum Legati, iisdem verbis: Se ritu & lege patriâ, ne id faciant, impediri: sed & superfluum esse, cum haud dubiè petitionem illi Cæsar indicauerit, cui responsum commisisset: se extra locum ac tempus Legatos non esse. Atque hac ratione abierunt veriùs, quàm dimissi sunt. Ne miremur: ad Maximilianum, non ad Sfortiam Legatio instituta erat: nec existimauit Respublica Florentina vtile aut decorum

decorum esse, eadem mandata tot ambagibus circumduci aut explicari. Iam verò quod in eodem negotio fieri non debuit, minimè in diuerso debuisset. nam profectò eadem Legatione de pace apud alium, de bello apud alium agere; id aliud non esset, quàm offendere, ad quem postèrius ires. Ad Archiduces Belgij ab Rege Catholico Philippo III. profectus erat Rodericus Calderonius. Dum verò iam reuocandus esset; ob insperatas totâ Germaniâ motiones, Legatio ad Cæsarem instituenda erat. Cui cum & ipse satis aptus & commodus homo videretur, tum Germaniæ propinquior; in Concilio Status Regij diu deliberatum est, anne is mittendus esset, qui ipsum Regem super rebus tanti ponderis coràm non conuenisset neque audiuisset; & qui totis quinq; mensibus alibi Legatione functus, si interrogaretur, quomodo Rex valeret, ne certò quidem responderet. Calidè tamen, & magno fauore Calderonio patrocinebantur eius amici: sed calidè nimis, funestus vt docuit finis. Præualuit itaque steteritque sententia, vt recens aliquis ex Regis aulâ mitteretur: id enim magis ex dignitate & comodo negotij, quod Comitem de Oñate iam inde dignè & feliciter exercuit, fore. Fortè opposueris; quòd mortuo Philippo III. potentissimo Hispaniarum Rege, Philippus Arenbergius Dux Arschotanus è Belgio in Galliam, simulq; in Hispaniam Legatus missus sit, ad solandam Regum duorum orbitatem. Sed licet vtraque hæc Legatio longè augustissima erat, vno tamen mœroris solatio apud sanguine coniunctissimos definiebatur. Prætereâ nullus toto Belgio Legatus illustrior mitti potuisset, nullus præstantiore instructus apparatu. Suspiciendi in eo erant tituli, Ducis, Principis, Comititis: Dignitas, Hispaniæ Magnatis: Ordo, aurei Velleris: Honor,

nor, Consiliarij status: Munus, militaris præfecturæ.

Deinde, qui Princeps eundem in continuas Legationes mittit, penuriâ virorum videtur laborare: præsertim si illæ mero obsequio aut magnificentia potius, quam fortitudine, prudentiâ aut industriâ opus habent. Hæc enim si requiritur, quia non omnibus æquè à Deo data est; nec item in arduis constantia, eruditio, experientia, ingenium omnibus; non mirum rursus fuerit, vnum aliquem plurimis mandatis subtilioribus atque operosis præfici. Hispania *Comitem de Gondomar* bis ad Comitata Germaniæ, ter ad Gallos, ad Britannos toties, semel ad Daniæ Regem, secundò ad Principes Belgarum emisit. Et huius quidem sublimis animi vigor, venerabilis aspectus, grati mores, serijque sermones tantam velut venerationem apud exteros Principes promeruerunt, vt eum caput tegere, secum etiam sedere quotquot adiit voluerint, & intimorum non rarò votorum esse participem & consultorem. Et quod iure magisque admireris (quippe Legationis honori peculiare) etiam Philippi, Hispaniarum Monarchæ, Tertius & Quartus, feliciter reduci tribuerunt, vt quam sedens Legationem Orator peregrè exposuerat, sedens quoque priuatim referret ac renuntiaret. Scilicet cui non æqua animo corporis imbecillitas diutius in pedes subsistere negaret. Hoc insuper præstantis Viri elogium Fama debuccinat, quòd pulcherrimo magnanimitatis, munificentia, simulque comitatis, acceptissimarum virtutum consensu & documento, hospitales vbique populos inuenerit aut fecerit. Quid dicam? Numquid Publico Bono feliciter cessit, plurimis Legationibus sic validum Heroem fuisse adhibitum? Auguror: Nihil infelicius Gallicis Britannicisque rebus cessisset, si vnus iis adhibitus fuisset, qui rerum pene-

penetrandarum sagacitate, agendarum rerum experientia, & addo peragendarum felicitate, numquam sibi est dissimilis.

Idem etiam Legatus, iniussu sui Principis, ab externo aut homine priuato apud adeundum Principem eodem tempore non rectius procuranda suscipiet, quam si quis vnum pluribus velit locis rebusque simul intendere, quod fieri vix potest; vel si quis dicat, vnum eundemque plures esse, quod nemo dixerit.

Legatus quidem, vt Procurator Domini, Rempub. iuuare atque ornare debet, vbicumque & quomodocumque tandem potest. Neutiquam verò decens licitumve est, instar priuati nuntij aut sollicitatoris, ea agere aut curare, quæ nec Principis sui bono, vel mandato ac Legationis scopo conueniant, sed dumtaxat propriis vel aliorum commodis. Eapropter superiori æuo grauer lapsus fuit quidam (quem Auctor non nominat, fortè quia non laudat) qui ab magno Rege ad Cæsarem Legatus adeò sui officij nescius extitit, vt cum ea quæ sibi iniuncta maximi momenti mandata honorificè exposuisset; elapsis aliquot diebus, Cæsari nuntiarit, habere se pariter in mandatis ab N.... vt quidquid feudi is possideret in Germaniâ, solemnni solitoque ritu agnosceret subesse ditioni Cæsareæ Maiestatis. Ast Cæsar, minimè existimans laudem dignitatemve suam auctum iri ignominia aut contumelia Legati, qui ab amico venerat, sermonè eiusmodi extrarium admiratus, quasi non aduertisset, prudenter abruptit, introduxitque continuo magis serium, Legatione dignum. Cumque iterum, & postridie iteratò eadem Legatus ingereret; denuò Cæsar, supercilio contractiore, Quid, inquit, mali, mora? Cuius cum vim responsi auribus, non animo

animo haufisset Legatus; instaretque nimirum, ut qui Maieitati par atque comes videretur, cliens videri posset; acrius responsum accepit, nec percepit, his ferè verbis: Quandoquidem istud tam cupidè cupis, si & cras cupieris, huic negotio vacare poterimus. Vbi itaque Legatus ineptè sedulus, præfixo tempore & loco, venit; subsistere iubetur: animaduertit vbique in atriis solita illa admissionis, salutationis, introductionis obsequia cessare, nouâ facie omnia. Tandem ægrè intromissus, cernit Cæsarem maiestate alium, vultu & silentio grauem, pro tribunali consistentem: ante eius pedes haud modico interuallo, puluinar humi stratum; atque inibi vtrumque genu flectere iubetur: idque eo nomine quod homini domesticum erat: dein præeunte scribâ, ea pronuntiare, quibus vasalli atque clientes adiguntur vetere instituto in verba patronorum ac dominorum suorum. Cuiusce sacramenti solemnissimè peractis, ad postremum nutu ac digito, ut assurgat, Cæsar imperat, atque ita inquit: Non opinabar fore, ut qui personam repræsentares tanti Regis, eo velut eiurato, munus susciperes humilis nuntij, & procuratorem ageres mei clientis, quo & ipse dignitate nataliumque splendore nihilo inferior haberi velles. Dissimulaueram distuleramque diu, ne meo dolore, tuo dedecore, sic me ipsum teque tibi immutares. Quo dicto, actutum Cæsar sedile adferri, Legatum confidere, caput tegere, ac secum resumere priora Legationis instituta, comiter iussit.

Non alia igitur quam sui Principis negotia suscipiant aut procurent Legati: propria autem non habeant in Aula, vel apud Principem quem adeunt: metuatur alioqui ab imbecillitate humanâ, illicitè ea licitentur dispendio publico. Legum certè ciuiliū auctoritate sine sui Principis

pis consensu, ne libellum quidem offerre possunt. Extollit grauis Scriptor consilium nobilis cuiusdam Galli (cuius adhuc spirans exemplum laudem renuit) qui cum patrimonij sui ergo, à Rege detenti & vsurpati, in Angliam abituriret, Legatus ire recusauit: nolens id auctoritatis ac lucelli negotiis domesticis adiungere. Videlicet, ne crederetur propriis rebus inhiasse aut studuisse, iacturâ aut discrimine sui Regis. Certè historia scatet exemplis, memoria successibus, non rectè semper missos fuisse eiusmodi Legatos, qui ab externo Principe, quem adituri erant, singularem promotionem aut fauorem flagitabant.

DISSERT. XI.

Annuus, an perpetuus?

His quidem sic explicatis, disquirendum; Debeant Legati ac Magistratus esse perpetui, an ad tempus? Affirmat Plato, Regiæ potestatis adinstar, perpetuos fore Magistratus, quò plenior experientia & prudentia ipsis, maior reuerentia popularibus sit. Negat Aristoteles: quòd quemadmodum in corporibus, etiam in animis quædam senectus sit, ad res gerendas inepta. Præterea rebus communibus expedire, ut singuli Rectores intelligant, ita Imperium esse datum, ut reddant aliquando, iis nimirum legibus quibus acceperunt. Vtpote ne magistri potius fiant, quam ministri. Hi enim ubi nimium magni, Principem indicant haud ita magnum. Sæpè ubi qui subsunt, nimium sese erigunt; qui præfunt, deprimuntur. Platonis institutum Tiberio placuit, ægrè amouere solito Præfectos prouinciarū: quòd eos muscis similes esse dicitaret;

quò diutiùs vlceri infedissent, minùs molestare. Plerique Principes & Respublicæ diuersum sequuntur, mutando frequenter Magistratus, ne fœcordia & auaritia auctoritate sulta in tyrannidem degeneret: rati, ex interuallo assuefaciendos esse, vt æquo cum ceteris iure viuant. Ita enim integrius munus fore, si rectâ administratione prorogari poterit, aut certè nouo honore commutari & augeri. Modestius etiam quisque habebit suam dignitatem, quâ defungi poterit, nisi rectè habeat. Et perpetuitas Dictaturæ Iulio Cæsari tyrannidis & spoliandæ ac inuertendæ Reip. occasionem dedit. Bartholomæus Coleoni, vir bellicâ virtute & fortunâ inter æui sui primos, plurimis Europæ Principibus, sed præcipuè Carolo Audaci nostro expetitus, Politicos omnes hîc doceat. Is Venetæ potentiaæ propugnator acerrimus ac fidelissimus, postquam copiis summo cum imperio, viginti amplius annos, præfuisset, iam senio grauis, ne mori quidem voluit, nisi saluari monito optimè de Republicâ mereretur. Senatù è quadrante heredem scripserat: pro quo affectu, Clarissimi aliquot missi à Republicâ viri, iam proximum metæ fatali accesserunt, non interitura gratiæ & gloriæ præmium apprecaturi. Et habeo, inquit ille, mnemosynon grandius quod Senatui consignem. Respublica vestra me Præfectum perpetuum habuit; & habuit fidum, vtilemque: nunc suadeo, hortorque, ne perpetuus deinceps constitua- tur militiæ Præfectus, si Respublicæ perpetuitas speranda aut stabilienda vobis est. Æstimarunt Veneti monitum, quod ille inter nouissima verba exhalabat veriùs quàm eloquebatur: agnouerunt salubre, & adhuc hodie sequuntur.

Legati verò ne perpetui sint, id præterea suadet, quòd

in remotos, ac censuræ quodammodò subductos, & hostibus, aut certè exteris immixtos, difficilius sit inquirere & animaduertere. Lubrica profectò ac naturâ insolens potestas est, magnæque felicitatis inter homines, felicitate non deprauari. Quocircà ne in ipso Orator munere, siue industrius & vigilans, siue prorsus Orator esse desinat, atque ante emanationis suæ terminum se sibi immutet; officij interdum admoneatur. Admonitus, si quid commissum leuiter aut omissum, strenuè emendabit, & in gratiam se nouâ virtute studebit reponere. Possit alioqui grauior succrescere culpa. Nec enim bonis laudatisque principibus felices semper exitus respondent. Sæpè plus agit quàm licet, cui, custode & cœfore remoto, plus licet, quàm par est. Fatalis quoque, certè semper talis, optimarum rerum conditio est, vt si corrumpantur, in terriora desinant, degenerentve. Et flexile ac fragile est humanum ingenium, vt reliqua mortalium: sæpè à meridie non iidem qui manè sumus: mutamur in horas. Quid enim, si cum cælo & consuetudine, animo pariter translatus sit Legatus, immemor absentium & præteritorum, iis quæ coram blandiuntur ita affectus, vt audere aggrediatur, quod breui Legatione ne sperare quidem in animum induxisset? Sæpè quod perfidiæ non illecebra diuitiarum, non pessimarum tentationum procurfu impetrauit dæmon; impetrauit familiaritas. Ideoque spem si ille datam fefellisse videbitur, ac dignitatis siue senio, siue licentiâ in turpitudinem deflexisse, honestâ aliquâ occasione tempestiuè euocetur, ne cum damno periculum sit, publicumque aliquod probrum subsequatur. Euocetur, inquam; sed ne ad pœnam aut examen redire videatur. Nesciat supplicium Prouincia, ad quam missus est Legatus, si quod eius cri-

mini decretum est, aut debetur. Legatus ipse quamdiu absens, ignorare debet, se suspectum Principi suo esse; ne è dubio ministro, certus & apertus fiat hostis. Vnde studeat, ne quid in sic dedignantis ac diffidentis gratiam fecisse videatur: quin gaudeat si in præceps cuncta labantur, adeoque etiam protrudat labantia. Nonnulli enim eo ingenio sunt homines, ut mali & perfidi esse audeant, si pro malis & perfidis reputentur: & post iacturam existimationis, etiam illam conscientia flocci pendunt. Ergo inuenire est, qui stultum putent, alterius diffidentiam integrâ fide, imò vllâ fide compensare; qui perfidiâ vindicare, minus iniquum, aut decorum. Quid autem? non nisi exploratum ac immedicabile scelus Legatus honore suo submoueatur, nec ambitiosorū calumniis aures nimium credula pateant; ne contingat succedere lupum vulpi; alios aliis homines, non mores: ne contingat perire auctoritatem, quæ in ministris hominibusq; publicis permagni momenti est, quòd fideribus Regni nimium obnubilatis aut extinctis, turbines ac tempestates oriri possint, sedari non possint.

Ad rem quod attinet: Volunt aliqui continuas illas siue ordinarias Legationes introductas esse, ut Regnantium animi frequenti ac perpetuâ talium officiorum consuetudine coalescerent bono publico, & mutuâ hinc inde beneuolentiâ stringerentur: hinc asseri magnificentiam Principum, stabiliri ius & pacem gentium, hinc securitatem omnium promanare. Quæ si tam verè dicerentur, quam speciosè, firmitus proculdubio Imperiorum iura constarent, tutius etiam tranquilliusque sese res humanæ haberent. Verum enimvero longè aliter subducendus est calculus. Quid enim (fas sit dicere) à Legationibus istis exspecte-

spectetur boni aut commodi, quæ nullo modo aut tempore circumscriptæ sunt? quæ manent etiam mutatis Legatis? quæ nullo prorsus cientur negotio; nisi negotium putes, publica, priuata, sacra, profana penetrare & prodere; obsidere alienos penates; quæ maximè patet imbecillitas, rimari, edoceri? Vbi res florida validioresque sunt, non equidem negauerim, sustineri Legationes istas perpetuas posse, aut certè excusari, tamquam fortunæ ac potentia testes; quam externi dum intuentur, timeant: neque nocentur facile qui timent. Ast rebus tenuioribus, viribus fractis vel inclinantibus, perennem censorem arbitrumque nescio quomodo tolere. Hodie Magnus Dominus, magnificentia & auctoritatis usurpata atque ostentanda ergo, rarius Legatos suos, nec nisi ad breue tempus ablegat; exteros autem apud se ordinarios esse, tædiosè hæere, humiliter instare, tardè audiri vel dimitti, ipsorum ludibrio, suo honori ducit. Demosthenes Legationem quamdam quadriennem nominat; sed miratur. Legatio Romana apud Antiochum bello durante Macedonico continua fuit; sed causâ & exemplo singulari. Nimirum timebatur Antiochus, quia apud Antiochum Annibal erat: qui nocere poterat, impediri debuit; non potuit autem nisi à Scipione, nisi à Legato, nisi à continuo hærente. An verò aliàs, aut alibi id factum esse apud antiquos legas, iure dubito. Placuit in rem præsentem Legatos mittere: nec suos alibi, nec alios Romæ hæere ac sedere Romani passi sunt: ne tam agere, quam habitare viderentur; aut domum potius, quam hospitium habere. Prorsus tamquam inutilis esset Legatio quæ continua est, à nemine olim missa est, à nemine admissa. Sequioris æui mores discrepare cœperunt, traductâ ad versutiam simplicitate sanctissimi mu-

neris, ad pompam & luxum necessitate. Si res dicēda est, à nouo hoc Legationum instituto, plus damni quàm comodi, plus turbarum quàm quietis est: de quâ re Principes ipsi viderint. Quia plures sunt qui in hanc consuetudinem stilum acuerunt, plura non debui dicere, sed neque tacere. Ait Cominæus, inter Principes suos, Regem Gallia & Ducem Burgundia, continuos commesse Legatos, sed semper diuersos à prioribus: vt si quid illi promississent quod præstitum non fuisset, hi facilem haberent excusandi rationem, qui aliorum pollicitationes neque scirent, neque deberent præstare. Inter Christianos modò, Legationes triennio ferè finiuntur, licet ordinariæ sint: & sic tamen velut perpetuæ sunt. Ita continui Regum Pontifici adhærent Legati, Regibus Pontificis. Opinor autem, Ferdinandum, sagacem illum Regem Castellæ, ad Gallos aliosque Principes primum continuas misisse & habuisse Legationes: quarum vsum & commoda vbi ceteri Principes intellexerunt, secuti sunt.

Olim quidem infelicitatis signum erat, à nemine frequentari aut consuli, sed sibi relinqui: aliquando etiam improbitatis. Hinc M. Tullius Verri exprobat; Vnam solam ciuitatem Mamertinam Legatos, qui eum laudarent, misisse. Magnitudini etiam existimationis tributum fuit, si ex longinquis orbis plagis Legati aduenirent. Inde Plutarchus felicitati Syllæ adscribit, quòd Arsaces Rex Parthorum suos Legatos ad eum misisset, qui antea nunquam Romam venerant aut viderant. Hodie non solum frequentes, sed diutinas & continuò hærentes Legationes felicitatis ac potentia signum censerè dixi: sed signum. Inò quamuis singula Ordinarius intelligere & absoluere, quæ agenda fuerint, posset; Extraordinarius tamen plerumque

rumque superadditur, si quæ prætereà maioris negotia ponderis occurrerint, vel quædam epistolia aut monilia securè aut decorè per veredarios transferri nequeant.

DISSERT. XII.

Quomodo excipiendus?

OMNIVM gentium moribus receptum est, vt Legationes pro conditione negotij, & qualitate, cum eorum qui mittunt, tum eorum qui mittuntur, honorificè excipiantur. Sic quibusdam obuiam proceditur, ædes subministrantur, lautia offeruntur, magnis impensis conuiuia, choreæ, ludi publici instituuntur: quibusdam diuertendi dumtaxat potestas indulgetur. Quæ omnia paulò dilutiùs exposuero, vtpote magis vñitata.

Inter obsequia quæ benevolentia tribuuntur, & magno æstimantur, quippe publica, est illud obuiam procedere: quasi affectu præuertente, aduenientem quàm ocyssimè incolumem adesse & conspici gestiamus. Neque hæc obuiationis obsequia, inania existimanda sunt, quæ omitti nequeunt sine magnâ indignatione illius, qui se hac veneratione coli æquum censet. Alexander in regionem Mardorum hostiliter irrupit, quia eos suæ Magnitudinis despectores esse hinc coniecerat, quòd suis freti viribus, neque Legatione, neque vllò obuiò honore eum dignati fuerant. Debellatis Antonio & Cleopatrà, iucundissimum Cæsari fuisse dicitur, obuium videre Herodem, qui domesticis bellis non obstantibus, sibi obuiam, congratulandi ergò, properarat. Hircanus, Princeps Sacerdotum rectorque Iudæorum, quia Atheniensium Legatos munificenter

ficenter susceperat, periculisq; vialibus occurrens exemerat, summam laudem remunerationemque promeruit, & in Gratiarum delubro imaginem auream. Quinimò obsequij istud genus Principibus vsque adeò gratum est, vt etiam illi ipsi qui subditorum beneuolentiam cōtemptui atque odio habere videntur; hæc beneuolentiæ signa, non admittant modò, sed ament, etiam exigant. Eo exemplo L. Posthumius Consul, quamlibet inuisus Prænestinis, & Sylla adhuc cruentus, præmissis edicto, ille Præneste, hic Romam, certâ die sibi obuiam prodire ciues iusserunt.

Obuiam autem non Princeps it Legato, sed alius Principis nomine. Magnum esse oportet, vel missum ob rem magnam, cui obuiam Princeps ibit. Reducto in Ecclesiæ gremium Henrico IV. Galliarum Rege, & impetratâ errorum abolitione atque veniâ, scribit Cardinalis Perronius; quòd ipse Rex, quem comitabantur quadraginta præcipui Proceres, obuiam processerit, toto itinere vnus diei, Legato Cardinali, qui gratulabundus, quædam etiam salubriter iniuncturus, ab Pontifice aduenerat. Pariter Regis iussu, omnis Clerus, Parlamentum, Concilium secretum, Camera computus, alique Magistratus, eidem Legato procul extra vrbis portas obuiam facti sunt; tamquam præcipuæ salutis denuntiatori, pacis & felicitatis, quæ Gallos diu secuta est, Nuntio obsequium suum cultumque animatus testaturi. Et hic non cæcus, verè Lætus Introitus videri poterat. & extraordinaria beneficij obligatio & agnitio, extraordinarium aliquando agendi & gratificandi modum admittit.

Qui vices supplebit Principis, aut certè eius iussu occurret, siue is Præfectus Aulæ vel Stabuli, siue Magister obsequiorum, siue Designator loci, siue alio sit nomine
aut

aut munere, is se Legatum, ipsum Principem cogitet. Blandus erit, sed serius; ita honorem venienti tribuet, vt suum tueatur. Condimentum obsequij sermo est, quem officiosæ gratiæ acceptum & familiarem facient. Non mittetur itaque qui rhetorizet de Romulo aut Remo, sed qui suâ prudentiâ, concisaque comitate, exterorum animos inescare potis sit; vt iure ad hoc Isagogi munus electus videatur.

Legatis minoris imperij, à quibus item minor expectatio, minor quoque apparatus instrui solet. In politioribus deinde Principum aulis, quidam constituti sunt occursionibus & deductionibus modi limitesque, pro dignitate & pondere potentiæ ac gratiæ eius, qui Legatos misit. Magnitudini & Maiestati Romanorum peculiaris olim tributus honos; quorum Legatis etiam ipsi Reges eorumque filij passim occurrebant: vt de Pyrrho, Antiocho, Prusis, & Verminâ Syphacis filio legimus. Notatus tamen Prusias, quòd pileatus, capite raso obuiam prodire solitus sit, tamquam libertus Populi Romani esset. Alio qui exterorum Legato primùm adueniente, multum erit si ad passum vnum atque alterum throno Princeps semel digrediatur, quò blandiùs complectatur submissiùs salutantem.

Bruxellam nuper Princeps Poloniæ, Wladislaus, petebat; qui vt modicum comitatum suum excusaret, præmissis quodam è suis, Serenissimam Infantem rogauit, dignaretur credere, se non vt filium Regis aut Regno destinatum, sed Legatum aduenire; ideoque non alio iam loco censendum esse. Attamen Optima Prudentissimaque Heroïna, quasi ipsâ excusatione generosior, pulcherrimè testata est, magnitudinem animi sui ne modestiâ quidem

Hh. posse

posse vinci : non modò ostendit honoris obsequia , sed effudit. Diceret (& durabit rei memoria) non Regis modò filium, Regem ipsum in Urbem & Aulam exceptum. Primum variis vicibus Aulicorum Ordines optato aduentui felicia omnia peregrè procul apprecabantur. Exceptioni autem coryphæus constitutus erat Octavius Visconti, Comes de Gamalerio, vetustâ Regum Longobardorum Ducumque Mediolanensium profapiâ oriundus, qui reliquos omnes deduceret, omniumque; velut ore obsequium deferret. submissæ sunt & rhedæ, & ephippiarij equi quos conscenderet aduena, & non iam alienos, sed suos haberet. Nobilissimum donum; & cuius quò frequentior accipienti vsus, crebrior quoque; honor donanti, testatorque. Ciuium binæ velut legiones seu turmæ, scloporum repetitis explosionibus, congratulationem quoque suam testabantur: tormenta ænea, tonitru & fulmen imitata Olympi, suspensæ turribus lucernæ, structæque passim & expositæ plateis in omnibus Lætitiæ flammæ; campanæ triumphalis, tibiæ, tympanorum, tubarum clangor; ne noctem quidem agnosci aut subsequi patiebantur. Obtulit tum plus semel S^{ma} Infans, vt qui præsentem velut Maiestatem gratiosus aduenerat, officia & munia his in Ditionibus vacantia conferre vellet, tum carceres aperire, captiuos manumittere. Sobriè oblatâ auctoritate utebatur ille, & ferè non nisi præuio consilio ac propè iussu sic benigne honorantis. symbolum tamen militiæ excubiisque præfigere non recusauit, quamdiu, vtpote gratus hospes & strenuus miles, aderat.

Hoc verò humanitatis officium, vel hæc certè officij humanitas, præstita, affectum; neglecta, contemptum aliquem videtur significare. Præstanda quidem, quamdiu
salua

salua esse Maiestas potest, quæ benignitate non solet lædi. Affectu etiam vinci & vinciri eorum amanti animi, qui nec spe nec metu moueri, nec frangi viribus queunt. Auctor etiam sim, explorandum esse, quo aduentet apparatu cui obuiam itur, vt noster ferè conformetur. Si enim minor erit, sinistra suspitioni obnoxij sumus: si nimio maior, fortunæ ostentatio, vel angustias ei qui Legationem mittit, vel intempestiuam parsimoniam videatur exprobrare. Prudens autem Princeps tenuitatem defectumque amici non vulgat; sed velat; non ostendit, sed abscondit. Est etiam Legati, quomodo exceptus sit, diligenter Domino suo significare. Imò sunt qui in Legationibus illis illustrioribus & pompaticis, vix aliud æquè accuratè obseruât, referuntve, quam quatenus affluenter sibi obuiam processum sit, quomodo excepti vel neglecti. Quapropter sic habeantur Legati, ne qua temerè ansa præbeat de hospitalitate aut honestate conquerendi. Nec verò ille qui per comitatus officia Legatis honos exhibetur, admittentem minus spectat, quam mittentem; scilicet reflexo velut radio redundans ab honorato in honorantem. Neque respectus seruilis aut herilis vllus hinc elici potest, sed ex more & iure gentium, meroque humanitatis fonte profluens vrbalitas præstatur, maiestasque indicatur. Sed eiusmodi obsequia quæ prorsus voluntaria & gratuita, minimè mercari possunt Legati: sed ea, dum quidem admittunt, ne utique ambire videantur: quamuis, vt dixi, contemptum significaret omisio. Dum illustrem Legatum ceteri qui Romæ residebant, vel aduenientem excepissent, vel domi inuisissent, vno aliquo minoris necessitudinis ac notæ excepto; tandem & is, vbi multum temporis effluxisset, accessit, nec probabili prætextu moram
Hh 2 diluit,

diluit, sed ironiâ potiùs defendit. Cui illustrior: Quid referat non venisse; cum ne venisse quidem referat? Si veneris; benè veneris: sin secùs; amici simus, non solliciti.

Præterea apud Romanos Maiestatis læsæ crimini affinis fuit, si quis exterorum Legatos priuatim & clanculum excepisset; quasi malis artibus sic ianua aperiretur, hospitalitati occluderetur. Cùm indicatum esset Senatui, Illyrios speculatores Romæ esse, specie Legationis, Perseo auctore, missos, vt, quid ageretur, discerent; vocati sunt illi in concilium. Qui cùm Legatos sese esse ab Rege profiterentur, ad purganda crimina si qua per Iffenses deferrentur; quæsitum: Ecquid ita non comonefecissent atque etiam adiissent Senatui, vt ex more atque instituto lautia acciperent? sciretur denique, venisse eos, & super quâ re venissent? Hæsitantibus in responso, vt curiâ atque vrbe excederent præceptum est. Neque eos tamquam Legatos audire vel excipere deinceps libuit, qui Senatui adire subterfugissent aut postposuissent. Volunt itaque, inglorium & metui ac diffidentia, proditiõne vicinum videri, sese velut occultare: Rationi etiam congruere, vt se iis Legatus innotescere patiatur, apud quos inuiolabilis esse desiderat, patrociniõque omni atque immunitate gaudere.

Olim quibus publicus occurfus decretus erat, etiam hospitio publicitus excipiebantur: isque mos pænè hodiernus est. Quædam tamen gentes Legatis exterorum, licet domum assignent, vix alios sumptus præbent: sed nec suos aliter ab exteris haberi facile patiuntur. Prorsus reciprocam esse volunt hospitalitatis formam, & expensarum ferè modum; cùm sine dedecore nemo admittat recipiatque liberalitatis honorem, nisi & elargiri promptus sit. Ip-
si

si Principes munificentia suæ fructu adeò afficiuntur, vt partem magnitudinis suæ putent, munificos esse: imò vt quodammodò vilipendi se aut negligi, si oblata liberalitatis obsequia videant recusari: præsertim cùm necesse sit, omnis munificentia aliquod esse principium, & facile rependi possit quidquid acceptum est. Mores Romanos suspicio, & in iis tantum humanitatis fuisse, quantum magnificentia vbiq; apparuit. Senatus cùm ad gratulandum sibi Prusiam Bithynia Regem, Perse deuicto, venire audisset, obuiam illi P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit: censuitque vt domus ei Romæ quàm optima conductoreretur, & copia non solum ipsi, sed etiam comitibus eius publicè præberentur. An & Ægypti Regem adiungo? Ptolemæus à minore fratre Regno spoliatus, petendi auxilij gratiâ, cum paucis admodum seruis, squalore obsitus, Romam venerat, seque in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Non mittebat Legatum, sed agebat. Id postquam Senatui relatum est, accersito iuvene, quàm potuit accuratâ excusatione vsus est, quòd nec Quæstorem illi, more maiorum, obuiam misisset, nec publico eum hospitio excepisset; eaque non suâ negligentia, sed ipsius subito & clandestino aduentu facta dixit. Ecce illum è curiâ protinus ad publicos penates deduxit, hortatusque est, vt depositis sordibus adeundi diem peteret. Quin etiam curæ habuit, vt munera ei quotidie per Quæstorem darentur. Erant autem hæc ferè esculenta.

Hospitium hodie assignari Legatis solet, aut pars palatij, aut eiusmodi diuersorium, vnde & quò commodè & honorificè equis rhedisque aulicis vehi ac deduci possint: nec non vbi haud magnâ curâ obseruari possit, quinam eiusmodi domum frequentent. Electionem hospitij penes

Legatum esse, periculosum est; dico, si ab hostibus ille veniat, aut non satis amicis. Quid enim si opportunitate loci, aut hostile quidpiam, aut non satis amicum molitur? Opportunitate inquam; si vrbis vicina portis domus sit, si ampla, si instar equi Troiani instructa; imò si contigua aulæ, aut etiam nimium vicina ædibus Præfecti Curforum. Nisi enim prouidum obstaculum sit, eueniant fortassis mala hîc non exprimenda, & de quibus ne suspicari quidem in mentem veniat. Absit verò, vt ex occupatâ semel sede emigrare Legatum iubeamus: id enim sine manifesto diffidentia metu, grauique læsione dignitatis, fieri nequaquam potest.

Quòd si ab amicis, à Regni socijs aut confœderatis Legatus aduenerit; nulla humanitatis aut hospitalitatis argumenta prætermittantur. Magistratuique ea cura curæ erit, vt, postquam ille Principem veneratus fuerit, obuiâ gratulatione similiq; obsequij atque obseruantia testificatione excipiatur. Et si munera in promptu non sint, qualicumque tamen salutationis & honoris delatione significabitur animus bonus, qui apud bonos gratiam beneficij inueniet. Ad summam, cauendum est, ne multo sale defricanda rusticitas, aut odium, aut contemptus qui odio odiosior & grauior est, possit accusari. Illustribus tamen & amici Principis Legatis vina præbet Magistratus: tum illi eiusmodi lautiorum aliquid pauperibus aut Religiosis largiri astitolent. Consulibus hîc & Magistratus nomine, sicque totius vrbis, orationem exequitur Syndicus, publicæ causæ aduocatus patronus. eoque is à Legato noscendus, deuinciendus est; præsertim eâ vrbe, vbi continua & scabrosa Legatio obeunda. Nuperus Indorum Magistratibus ferè mos erat, quò magis Legatis honos voluptasque

que accederet, vt formosissimæ puellæ mensis eorum inferuissent, interdum & ultra. Sanctius imperium castiores mores docuit. Honoris loco haberi quoque solet, si Legatis videndi copia fiat eorum, quæ apud illos ad quos mittuntur in pretio sunt, antiquitate, vel arte, vel patriâ veneratione, rariora. Ita Saguntini, ab Senatu Romano datis ductoribus litterisque, Italiam spectauere. M. Valerius Prætor Rom. Philippi Regis Legatis, hostibus quidem illis, duces dedit, qui iter monstrarent, tum quæ loca, quos saltus, aut hostes aut Romani ambirent vel tenerent. Rursum Romanus Senatus, Legatis Ionathæ Principis Iudæorum Sacerdotum, litteras dedit ad Reges Asiae & Magistratus ciuitatum, vt per fana quæque oculos animosque oblectare possent, & illæsi domum reuerti. Ducem Arsichotanium, ad Regem Catholicum, ab Belgij Moderatrice, Hispaniarum Infante, nuper missum, continuo aliqui è Magistratu Nauarrâ totâ comitati fuere, dum aduentantem proximè vrbis Senatores gratulabundi ad portas expectarent. Crederes, thesauri instar, in succedaneas contradi manus.

Antiquitatem si respicimus, atque ea monumenta quæ vel fabulis proxima sunt; deprehendemus, etiam ad conuiuia hanc humanitatem productam esse. Sic apud Homerum Calipso Dea, Mercurium Iouis Nuntium interrogauit quidem, quid actum vel expositum venisset; mandata tamen non prius audiuit, quam conuiuio eum exciperet, dapescq; & ambrosiam apposuisset. Sic Achilles Agamemnonis Legatos, à quo tamen diffidebat, comiter excepit; & priusquam postulata intelligeret, in sedilibus puluinisque purpureis eos collocauit, Patroclum occupans, vt socias hospitibus mensas instrueret. Non possum non exemplo è

Sacris

Sacris litteris hunc ritum confirmare. Etenim Abrahamus iam senex, seniore domus suæ in Mesopotamiam ad Bathuëlem misit, vt Isaaco vxorem quæreret adduceretque Rebecam. Tamquam Legatus ibat, tamquam Legatus exceptus est. Apposito autem cibo vesci noluit, nisi prius aduentus causam exposuisset: *Non comedam*, inquit, *donec loquar sermones meos*. Notabile verò quod de Syphace profana narrat historia. Scipionem ille & Hasdrubalem eodem ad se tempore Legatos, pacis atque amicitiae petendæ ergò missos, quamuis à diuerso & inter se hoste populo; tamen in hospitium commune vtrumque inuitauit, atque simultatum dirimendarum causâ, ad colloquium adducere conatus est. Abnuuit Scipio: nempe haud priuatum sibi vllum cum Pœno odium esse quod colloquendo finiret; aut se cum hoste de Republicâ agere, iniussu Senatus, posse. Contra Rege contendente, ad eandem epulas venerunt, & tamquam amici inter cœnandum collocuti sunt. Præstitit hîc Scipio quod Legati imitentur. Tam enim comis fuit, tam offenso & offensuro dissimilis, vt non Syphacem modò, barbarum insuetumque moribus Romanis, sed hostem etiam infensissimum, modestâ facundiâ sibi conciliarit, plus vno conuiuio quàm longo conflictu efficiens. Legati etiam Theodosij iunioris ad Attilam (prout Excerpta Gothicæ historiæ fidem faciunt) Regio & minimè barbaro conuiuio excepti sunt, in quo conuiuiarum plures ordines erant, ritus insoliti, & ad magnificentiam compositi: omnia superba præter ipsum Regem. Ceteris quidem cœna omni eduliorum genere dubia erat, & in discis argenteis reposita; Attilæ in quadrâ lignâ, & nihil præter carnes. Item conuiuus aurea & argentea pocula, quibus biberent, suppeditabantur;

Attilæ

Attilæ vasculum erat terreum. Post fercula quæque, surgebant omnes, & singuli ordine sumptâ paterâ vini plenâ, eam, Attilam saluum precati, ebibebant. Satîsne sic hilariter Legati? Mox duo viri Scythæ in medium prodeunt, & Attilæ laudes versibus à se compositis celebrant. Post cantus & carmina, Scythia alius, mente velut captus, eoque vafrior, absurda & prodigiosa, & quasi sine sensu sententias & sarcasmos deblaterans, risum plerisque, nonnullis horrorem incussit. Sic quidem à Scythis habiti Legati. Si nec ista iuuant; videamus quid ex antiquâ formulâ Comiti Sacri Patrimonij incumbere Cassiodorus tradat: Epulas tam sollicitâ ordinatione disponendas esse, vt cum Legati ex quacumque orbis plagâ venientes cœperint interesse, admirentur copiosè repertum quod in patriâ suâ norint esse rarissimum. Stupeant etiam, abundantia vnus mensæ tantas seruientium turmas posse satiari: sic habeant quod suis narrent & laudent, vbi in patriam reuersi fuerint. Intemperie fati, an regiminis, aut religionis, rebus tuis turbulentis & conuulsis, Gallia, quid Regi tuo imperium, decus, nomenq; Christianissimi saluum reddidit, dum is rerum, amicorum quoque omnium egenus, sibi relictus vel potius spoliū expositus videretur? Si à Superis causam indagemus; crediderimus, placatum Numen, simul vt amatum, fuisse: si ab hominibus; Regis auctoritatem, Regni concordiam illicò firmatam reuixisse, Venetis suppetias opportunè ferentibus, valido hortatu Mocenici Senatoris, qui antea ad Christianissimum Legatus, admodum lautè & genialiter, rebus licet sic tristibus & curtis, ab eo exceptus fuerat. Dissimiles effectus ab affectu & obsequio timere potuisset Nicephorus (qui & Historici sui calamo pungitur) si Legatorum patrocinio vel

elogio iuuandus fuisset, quibus pro hospitio domum & mensam assignauerat cuiusdam Episcopi, viri utique abstemij & sancti, sed qui illos ad esuriam diatam sæpius coegerat.

Principes præterea non solum hospitio amicum, & sic velut gratiorem, Legatum dignantur, sed solemne alibi epulum parari curant, quò lautius ille tractetur: fors, ut quid obseruetur, vel ut ita simul alij, quibus ordinarius domicilij aut victus honos non tribuitur, epulentur. Hac ratione euenit, ut cuidam Magistratui seorsim iniungeretur, diuersarum Legationum & dignitatum ministros, & simul exteros aliquot Principes, qui tum quoque aderant, ad publica encania, & sic ad vnã mensam, inuitare. Hæc rotunda sternebatur, ne quis dignior locus inuidiam pareret: quamuis ex atrij, ianuarum, camini, fenestrarum, tum etiam armarij situ, & istam sessionis prærogatiuam haud obscuram esse sollertior vnus reperiret, atque ita facilè inuaderet. Perstabat hæc comitas & quædam amicitia inter non nimio amicos, & qui non nisi ab indifferente Magistratu induci potuissent, ut vnã conuenire, nedum comestari voluissent. Sublatis mensis, aliqui abscessum præoccupare satagebant, quò priores apparerent: alij, ne posteriores, posticã, alij alio gradu descensum metiebantur. Erat qui reliquos abeuntes ne quidem intueretur; & quia nouissimus subsistebat, decorè quædam indagans, nonnulla proponens, primus sibi videbatur. Nil Senatoribus displicebat, nisi quòd iunctim pluribus locis & personis adesse & obsequi non possent; dum ille educendus esset, & alter, valedicens, incomitatus dimitti non deberet; nec qui conuiuiarum eodem tempore remanebant, suorum hospitem præsentiam destitui. Sed eiusmodi formulæ auli-

cæ ciuibus ciuiumque Magistris & Magistratibus, ut insolitæ, incognitæ sunt: atque ita sint, vouendum potius, quàm detestandum.

Hostium Legati non minùs attentè considerandi sunt: neque adeò ut magnifici simus, sed potius ut cauti, hæc requiritur: ita tamen ut suum vbique locum humanitas inueniat. Cogitemus hostes esse, qui ab hostibus veniunt, & sic veniunt: Cogitemus Legatos esse, qui forsan amicitia vel commodi communis causã missi sunt. Sed etiam illis obuiam itur ab Heraldò quidem vel Centurione aliquo, si armati sunt & bellum hostes gerunt, qui eos è confinibus ditionis aut exercitus ad Aulam vsque tutos incolumes perducatur. Atque tum, vel iubentur extra castra urbemve emanere, ut foris colloquium instituatur; (quemadmodum id fiebat apud Romanos prisco ritu atque instituto in æde Bellonæ) vel intromittuntur penitus, apparatus bellicum copiasque inspecturi: si tamen constet, ea quæ videnda erunt, sic robore ac disciplinã ordinata atque munita esse, ut ad terrorem atque existimationem valeant: alioqui Legatum nusquam minùs conspici velim, quàm in castris. Sanè ad victoriam, aut conditionem victoriæ parem, hæc methodus est, animos vicisse, & velut inducere, ut Legatus iudicium omne in oculis circumferat. Qui itaque ab hostibus aduenit, castrorum bellique nostri copiosum & formidabilem apparatus videat, vires & vigorem militaris disciplinæ. Hoc consilio Pompeius, cum insignem optimorum militum manũ coëgisset, & Legatum Mithridatis speculatorem magis quàm oratorem esse deprehenderet, voluit eum, ut singula exercitus munimina inspiceret, circumduci. Haud impari fiducia spiritu Scipio cum in Africam venisset, explora-

tores Hannibalis in castris deprehensos & ad se perductos, ne incommodè quidem habuit, nec de consilio ac viribus Pœnorum percunctatus est; sed circa omnes manipulos diligentissimè deduci curauit, interrogatosque, anne satis ea considerassent quæ speculari iussi erant; prandio dato incolumes dimisit. Studuit nimirum prius animos hostium quàm arma contundere. Neutiquam verò hîc auri gemmarumve splendor, sed armorum fulgor ostentandus est: non vt videat hostis quantum possit vincere, si cupidus sit; sed quantum formidare, si virtutem magis quàm prædam intuenturus. Hostilem sitiunt sanguinem milites vt propriam salutem, vbi plus spolijs quàm metus spectatur, plus præmij quàm periculi. Non infalsè profectò inconsideratiam Cleopatrarè redarguit Lucanus:

— *Prò cæcus & amens*

Ambitione furor; ciuilia bella gerenti

Diuitias aperire suas, incendere mentem

Hospitis armati.

Ezechias Rex quia Legatis Regis Babylonis vniuersa quæ habebat in gazis denudauerat, ab Isaiâ Prophetâ grauissimè, & in hunc modum reprehensus est: *Audi verbum Domini Exercituum: Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ in domo tuâ sunt, & quæ thesaurizauerunt patres tui. vsque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus. Et de filijs tuis qui exhibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio Regis Babylonis.* Cautior Aripertus Longobardorum Rex fuit: is si qui ab exteris Legati ad se venirent, vilibus utebatur vestibis: & quò minùs Italiæ infidiarentur aut inuiderent, delicias quoque vini & obsonij abscondebat.

Interdum autem (repeto) Legati hostium excluduntur peni-

penitus, & exesse solenniter iubentur. Sic Melesippus à Lacedæmonijs Athenas missus, in urbem admissus non est, quòd ab hoste iam armato veniret. Idem Ezechias, speculationes insidiasque metuens, Legatum Sennacherib Ierosolymis exclusit. Gothi qui præsidio tenebant Urbium, Oratores Belisarij non admiserunt in urbem, propterè isthinc faceffere iussos. Pari seueritate & Romani vsi sunt, ne Barbaros miremur, quando Legatos Ætolorum, itemque Iugurthæ, audire noluerunt. Constantius Legato Magnentij, castris interdixit. Passim exempla sunt, & satis docent, fieri hodie posse quod olim factum est; & ritè fieri, quod causâ & necessitate excusatur. Legationem porrò eiusce Principis excludere, quocum tibi neque pax nec bellum est, barbarum planè atque etiam periculosum videtur; dum ob huiusmodi inhospitalitatem acerbiterque exacerbantur animi, atque ad hostilia incenduntur. Sed opinaberis, Legationes istas, speculari, tuaque subuertendi gratiâ, institutas. Quid autem, si ad parandam amicitiam, vel ad foedus? quid si hac etiam occasione inuestiges quæ alioqui latuissent, sciri tamen ex re sit? Inter eà vt omnem semper offensionem atque querelæ locum præcludat Legatus; tum ne munus sanctissimum dedecori aut ludibrio exponatur; dabit operam, vt priusquam externi Prouinciam ingrediatur, accessus veniam impetret, atque in antecessum liberam sibi viam, epistolio aut quopiam è comitibus præmissis, aperiat: ne hostiles quidem limites ingressurus, nisi aperiat. Ipsi quoque Principes litteris prænuntiant, sese Legatos missuros. Ait Polybius, Caduceatorem Musæum nuntiatum exisse, velle Antiochum Legatos mittere de summâ re acturos.

Arma quamuis vt ornamenta, more sæculi, Legatus

tus gerat non timenda; deponere tamen, dum excipitur, quandoque ab hoste iubetur, atque adeò vestimenta excutere, ne quid fortasse teli abscondatur. Reperire enim fuit, & fortè in posterum fuerit, eâ audaciâ & improbitate homines, qui magnam potius quàm bonam expectantes famam, memorabili aliquo, licet nefario facinore, & manum & munus violare audeant, vitæ suæ prodigi, sic velut domini alienæ; prompti & cupidi interire, modò interimant. O laruam plusquàm tragicam! Scilicet insidijs petuntur, fraude interdum opprimuntur, qui animis armisq; maiores sunt, & addo meliores. Et fanè, eos qui ad mutuum congressum adueniunt suspectos haberi posse, tot Regum carnificinæ testantur, memoriamq; suorum contristant. Apud Romanos Seuerus Imperator, cum Albinum improbitati suæ aduersari suspicaretur, & seipso magis à Proceribus & plebe (utpote genere & virtute nemini secundum) diligi intelligeret; stipatores sibi fidelissimos, cum tabellis officiosæ amicitiae quidem plenissimis, ad eum misit, clam verò mandans, ut eum è medio tollerent: & quò faciliùs possent; quædam prætereà habere se dicerent, semotis arbitris, communicanda. Albinus hilarior (nam doctis blanditijs circumamictum facinus fauor apparebat) eos in penetralia deduxit: nimirum ut secretius securiusq; loqueretur, imò trucidaretur. Hæc barbara & immania sunt, ne nota quidem feris immanibus, certè à Mercurij sacris & Christiano pectore aliena. Nos Legatum, non parricidam introducimus. Interim ait Cicero: In domum recipere Legatum hostium, in cubiculum admittere, hominis est nihil de dignitate, nihil de periculo cogitantis. Pariter Attalus & Romanorum Legati perierant, nisi prompto effugio è

plagis

plagis Prusiae Regis Bithyniae sese expediuissent; qui cum mille equitibus, ut statutum erat, veturus ad colloquium, vniuersum exercitum produxerat. Simile quiddam de Iugurthâ Salustius; de Cotye, Mithridate, & Corbulone Tacitus; de Hermiâ tyranno Diodorus; de Valeriano Zosimus; de alijs alij. Sic Regnares Gothorum Dux, postquam à Narsete dimissus, paululum abscefferat, missilem sagittam, licet irritò iactu, in eum direxit. Ideoque Nerua ille Numida, ut sinistram omnem à se segregaret suspicionem, quò flagrante bello Africano cum centum equitibus venerat ad Amilcarem, comitibus hastam tradidit, atque exarmatus perrexit ad Pœnum.

Patet itaque, aliam cum amicis aut confœderatis, licet alioquin inuisis ac suspectis, obuiam eundi, tum excipiendi aut hospitandi rationem ineundam esse, aliam cum molestis ac manifestis hostibus. Ibi affectus grande probatur specimen ad benevolentiam instillandam incitandamque, neque rigida nimium iuris nostri ratio opponitur: imò extraordinarius in benè affectos affectus depromitur: hîc verò præualet, quidquid rebus nostris quocumq; modo profuturum est. Quòd si bellum hostes non gerunt; Legatis eorum etiam viri primarij obuiam mitti possunt, sed milite cincti, ut tuti sint extra insidias & discrimen. Quia magnificentia quæritur; huc satellitium referetur: imò optima pompa est quæ tutelam facit. Numquid tutius videtur, perire non posse, quàm iuxta periculum non periisse? Principes domi quoque & inter ciues magnificentiam augent, sed quæ securitatem præstet: ornantur satellite & stipatoribus, tamquam præsidio ac sepimento, non solum aduersum occursum atque impedimenta, sed magis aduersus furentem impietatem. Profe-

cto

etò vti humana astutia & audacia multiplex, eò quoque nequitia interdum processit, vt qui incautiores ac minori custodia Legatis obuiam iere, ab iisdem intercepti & abducti sint. Videndum igitur, ne dum per eiusmodi salutationes officiosas hosti occurrimus, Legatum non inueniamus. Antonius, opprobrium illud potentia Romana, nonne subdolâ affinitatis specie allectum Artabanum propemodum oppressit, cum ei vt mox futuro genero obuiam veniret; nec veniret? Simili perfidia Hyrneto per fratres suos Cerynem & Phalcein ad colloquium per Caduceatorem euocata, rapta est.

Sed quod ad officium obuiam eundi attinet; hoc etiam fructu vsurpatur, ne Legatis vterius, vel aliorum pergere liceat, quam quò ducuntur. Antiochus hoc consilio Legatis Romanis, ne Pisidiam ad se, vbi bello occupatus erat, venirent, Apameam ipse occurrit. Syracusani quoque Legatis Senatus, ne in urbem intrarent, extra portam per Hippocratem & Epicidem obuij sunt facti. Et cum Armeniorum Legatis causam gentis apud Neronem orantibus, Agrippina ascendere suggestum Imperatoris, & præsidere simul pararet; ceteris pauore defixis, Seneca Neronem admonuit, venienti Matri occurreret. Ita specie pietatis, auctor Tacitus, obuiam itum dedecori. Quidam alij, ne vllus Legatis occursum præstaretur, nec negaretur tamen, dum hi aduenirent, aulâ peregrè ad venationem vel pietatis aliquod exercitium secesserunt. E contra, Legatus quidam dum præauguraretur, se non satis decorè exceptum iri, nec ipse satis magnificè comitatus adveniret; iter maturauit, & noctu præuenit: prudenter sic quoque causam præscindens, ne à querimoniâ, Legationis suæ nuntium ordiri deberet.

Ad rem

Ad rem quoque faciet, eligi virum prudentem, elegantem, simulandi ac dissimulandi peritum, qui nouo Legato, honoris & confortij gratiâ, adiungatur: qui ei prius notus atque amicus fuerit, vel qui se aliquâ vitæ studiorumque similitudine illius amicitia insinuet, qui ea, quæ in aulâ non callet Legatus, explicet, eius solitudinem velut oblectet & simul obseruet; sermones audiat, consilia penetret, ac quid sinu tandem condat, sagaci naso odoretur. Quòd si à suspecto Principe Legatio missa sit; impediri eadem ratione facilius poterit, si quid seditiosus aut leuis fortè proditor in periculum aut perniciem Regni Regisve adferet aut molietur: tum quoque, ne clancularia, siue Consiliariorum, siue Ministrorum, siue otiosorum hominum, qui non alio negotio quam rumorù indagine otium suum transigunt, conuenticula & congressus fiant. Interim quicumque Legatum officij causâ accedent inuisentve, viri primores, patricij, fortunâ aut dignitate insignes, virtute certent, attendantque ne ab vnus præstantiâ superentur vniuersi: vt quidquid agere aut dicturire parant, documentum sit eius eminentiæ, quâ gens efficacissime commendari mereatur. Denique sic aptè & decorè omnia cohæreant & componantur in aulâ quam adibunt Legati, vt Principis sapientiam & maiestatem, Palatinorum numerum & ornatum, domusque Regiæ ordinem atque splendorem iure admirentur.

Satis sic quidem prolixè Legatum excepimus; nunc hac quæstiunculâ: An, postquam solemniter, vt diximus, à Principe quem adit, admissus est; salutationis officium expectare, ab alio, si quis ad eandem prius aulam venerit, Legato, debeat, an eidem deferre? Quasi interrogem, excipiendus & visitandus noster ab alieno, an à nostro

Kk alienus

alienus sit: quemadmodum etiam in priuatis, sed peregrinis, siue amicis, siue propinquis, dubia adeundi obsequia sunt, quotiescumq; maior honoris atque dignitatis, quàm affectus atque humanitatis ratio habetur. Sed tamen quod ad amicos attinet, amplius à peregrino, quàm à ciue exigam: adesse ciuem peregrinus scit, venisse peregrinum ciuis potest nescire; ideoque vel omittere salutandi munus, vel differre. De Legatis maior difficultas est. At nisi aliud obstet atque impediatur, adeundus ille erit, qui posterius venit; si inquam qui prior refederit, obuiam non processerit posteriori dignitate pari. Etenim spectari solet & comparari fortuna atque potentia ipsorum Principum, à quibus Legati sunt: deinde momentum rei, temporis, ipsiusque obsequij. Ad summam; suadebit occasio, quid tribuendum aut concedendum sit. Quòd si is qui alterum salutare & excipere deberet quidem Legatus, sed peiusculè haberet, vel sic nolle; is aliquem ex comitibus aut sociis Legationis, vel ex nobilioribus domesticis (addito fortè epistolio) mittat, vt absentia excusetur, ne culpa aut contemptus credatur interuenisse. Quæ in Legatorum exceptione, eadem ferè in abscessu & deductione eorundem obseruanda sunt.

Perduellibus, seditiosis, ac quopiam schismate aut religionis errore infectis, tum infidelibus, Legationum munere fungentibus, occludi portas aureque oportere, nulla hospitalitatis aut gentium iura salua esse, disputant multi magnis voluminibus. Sed disputant. Quia verò eiusmodi problemata, non ab argumentis, sed ab iis mediis & instrumentis, quibus Principum imbecillitas censetur & constat, interpretationem sumunt, & in praxim eunt; ne sim definitor. Interim quæ iis conceditur securitas ac digni-

dignitas, non illorum fauore tribuitur, qui summo potius odio & supplicio digni sunt; sed respectus quietis ac salutis publicæ, iubet, datam fidem, integram seruare.

DISSERT. XIII.

Inuiolabilis.

IVRE gentium sancta sanctio est, vt, etiam hostium ipsorum præsidio, tuta & inuiolabilis sit Legatio; imò, vt inter arma, nomen hæc sola pacis & omen præ se ferat. Legati enim hostium, ne hostes quidem censendi sunt, quòd officio dumtaxat boni viri, ac patriæ suæ procuratoris, fungantur.

— *Sanctum populis per secula nomen*

Legatus. —

Hinc si quid contra securitatem eorum quis perpetrarit, reus sit læsæ Maiestatis, id est, prostitutæ fidei & auctoritatis publicæ. Leges audiamus: *Qui violarit Legatum, lege Iuliæ de vi publicâ tenetur.* Iure etiam Pontificio sancitum est, vt *ijs qui Legationibus obsistunt, Sacris interdicator.* Imò rationes audiamus, vt iustas esse leges appareat. Etenim si generis humani bono, cætus & vrbes institutæ sunt, hisce Reges dati, qui Dei in terris vices gerunt; si Regum simulachra sunt Legati; hosce violare piaculum existimemus. Hinc Ammianus: *Vigilat iustitiæ oculus sempiternus, vltri- cesque Legatorum diræ.* Legatus os Regis est: in Regem igitur impius, quisquis in Legatum peccat. Athenienses Philippi statuam vrinâ perfuderunt: at ille exitum terminauit exitio, dum eorum vrbe inasperit cinere, sanguine, sale. Sic lusum in luctum vertens, hostibus iniuriæ factæ voluptatem, ac vltra inferendæ omnè pruriginem potestatem-

que ademit. Sed si in statuarum violatores tam acriter vindicatur; quid de Legato censendum, qui sui Principis patriæque veram & viuam velut imaginem & dignitatem representat? Videndum itaque, ne datâ fide publicâ Legato quidquam iniuriæ aut molestiæ oriatur in accessu aut abscessu. De vniuersâ enim gente querela institui, talio sumi posset. Nec ea solùm cura curanda est, ne à nostris Legatus lædatur aut violetur: sed ne quis omnino alius in eum sit iniuriosus impunè. Quippe fidem publicam vsurpant Legati, fidemque Principis. Adeoque vtramque violasse censetur, qui violat vnum Legatum. Ideò Legationis violatæ pœnas vltionemque non solùm sumunt ij qui eam emiserunt, sed & ij qui admiserunt. Legatos Siculos Româ redeuntes in patriam, Antiates instructo nauigio piratico interceperant, rebusque direptis ergastulo clauferrant. Re Romæ perceptâ, Senatus eam quoque contumeliam ad se pertinere ratus, non expectatis copiis Siculorum, quorum ea Legatio erat, aduersus Antiates expeditionem decreuit & suscepit. Profectò si apparentes prætextus violationi Legatorum sufficiant; quis adeò mente cæcus, vt non animaduertat, neruum Regionum mandatorum incisum iri, incommunicabilia fore Principum negotia, adeoque implacabilia odia, irrefarcibilia damna? Vnde cum in benè constitutâ Republicâ procliuitati peccandi seueritas legum & supplicij opponi soleat; non satis acris pœna statuetur violatoribus Legatorum. Quippe iniuria hîc tam expedita foret, quàm expetita, vbi exterorum quilibet à suis remotus, inter inuidos atque æmulos versatur: & cui libet noxæ facilis causa ascriberetur, culpa Legato: aduersus quem eapropter ne temerè quidem vllus audiendus est.

Homi-

Hominum inter se commercium, mutui boni & beneficij causâ, extra iniuriam omnes ponunt: sed Legatio commerciorum, vt ita dicam, commercium est. Sanè inter mortales cum tot dissidiorum atque bellorum causæ sint, & vi omnia videantur agi posse; inueniri ius debuit, quod quietem instauraret, quod pace vestiretur, & inuolabile prorsus esset; sed quod læsum, seuerissimè apud omnes, & quodam velut consensu omnium, vindicaretur. Hæc Legatio est.

Sed nunc post leges, post rationes, exempla audiamus, vt pondus vtriusque accedat. Legati Davidis (vt à sacris ordiar) ab Ammone Ammonitarum Rege ludibrio habitati, aliorum deinde petulantiam terrere potuerint. O spectaculum! vt per summam contumeliam remitterentur, medium cuiusque mentum nudatum est barbâ, vestes accisæ vsque ad nates. O supplicium! Vindice Deo, hostes victi sunt, & in potestatem Davidis venerunt; vrbs Rabba, caput gentis, capta, furori militum relicta est. Sic magnus ille Rex, Deo plenus, iniuriam Legatis suis illatam fortiter vltus est. Audire iuuabit, vt legimus in libris Regum: *Prædam ciuitatis asportauit multam valde: populum quoque eius adducens ferrauit, & circumegit super eos ferrata carpenta; diuisitque cultris, & traduxit in typo laterum: sic fecit vniuersis ciuitatibus filiorum Ammon.* Vindictæ genus sæculis retrò inauditum, crudele arbitreris, nisi à tam piâ & benignâ mente: sed quo commissi in Legatos sceleris atrocitas designetur & exaggeretur. Non vulnera inflixerant, non sanguinem excusserant Ammonitæ; barbarum & vestium medietatem præsciderant. Sed animo generoso quodnam vulnus grauius ignominiâ atque pudore? Psammenitus Ægypti Rex, non æquè potentiâ aut pro-

Kk 3

speri-

peritate insolens, Cambyſis caduceatorem ſtultâ ferociâ dilaniari paſſus eſt. Aſt idem (vt fortunæ reſſus & reſſus eſt) à victo victus, Cambyſi mancipium inferuuit: & captâ Memphi, filium adhuc impuberem, cum bis mille pueris Ægyptijs eiufdem ætatis, quorum omnium ceruices fune ligatæ, & frenata ora erant, trahi ad necem vidit. Fortuna ſeu vis altior, quos ludos facis! Perpetuum infamiæ ſtigma inuſtum Athenienſibus eſt, ob ſcelus in Legatos Darij commiſſum. Terram illi & aquam, communi exigendæ deditiois formulâ, petierant: & ecce in barathrum præcipites dati ſunt, illinc abundè accepturi eorum quæ peterent. Sed quæ ruina deinde urbem maris potentem, quæ vaſtatio agrum deformauit! Exutæ propè elementis Athenæ. Pergo. Legati Tarentum à Romanis miſſi erant: hos ciues Tarentini fœdè conſpurcarunt: addidere riſum, vt & voces tamquam maculæ eſſent. Sed L. Poſthumius Legationis Princeps; Ridete, inquit, ride- te dum licet: largè enim diuque flebitis, cum hæſce ſordes ſanguine veſtro eluetis. Vera vox fuit, bellum in Tarenti- nos decretum eſt, tantumque fuſum ſanguinis, vt elui non vrbs vna tantum, ſed magna pars Italiæ potuerit. Sic Legatus atrociori iniuriâ læſus, non expedit, vt ſemper conticeſcat; ſed acuto pungenti que reſponſo auctorita- tem & ſimul talionem inſinuet. Adde facinus Helenæ Ruſſorum Reginæ, quo nihil truculentius fama audiit, aut vidit ſol ab ortu in occaſum. Etenim quia à Prutenorum Præſide arte & Marte victa, primò carceris, deinceps tri- buti contumeliam ſuſtinuit, mirè efferata eſt; & quam viribus non potuit, extremo, & propè incredibili ſcelere vindictam quæſiuit. Quippe dum irrita & irriſa iacerent quæcumque eius conamina, ſtetit creuitque illa animo

pluſ-

pluſquam virili, & Legatos à Præſide miſſos, vt amici- tiam fœduſque æternum per nuptiarum vincula offer- rent, viuos & valentes omnes ſepulchro condidit; atque vt diutiùs, imò ſæpiùs morerentur, inediâ confecit. Eo au- tem flagitio nondum diuulgato, nondum ipſa fatiata, ſi- gnificauit, priores quidem apud ſe hoſpites adhuc hæſu- ros; velle tamen ſe per plures potentioresque ſuper re tan- ti ponderis conueniri. Dumque eò quinquaginta inſuper illuſtres primâ è claſſe viri adueniſſent; facibus imperioſæ bilis calidiùs accenſa, omnes vnâ cum aſſectis clam cre- mari iuſſit. Et erant hæ ſcilicet faces nuptiales. Mox fir- matis ſponſalibus, matrimonioque decreto, eorumdem hoſtium quinque millia pronubis velut edulijs in triſtiſ- ſimam hilaritatem pellexit, iamque vino occupatos im- meritæ neci dedit. Proceribus autem Regni accurrenti- bus, rogantibusque, vt ſaniori iudicio acquieſceret: rebus enim ſic labantibus, ſtatum ſuum ſtare non poſſe: mali quoque moris mali que exempli tam inhumanam vindi- ctam eſſe, & à Maiorum virtute clementiaque alienam: denique cum ipſius & periculo & exitio coniunctam. Sed ex inſanâ iam facta inſanabilis, nec monitis mollior mulier; Agere, inquit, iuuat, quæ nemo hætenus egit: ex- emplum non accipiam, ſed dabo. Poſtquam miſera facta ſum, miſerum non putauit mori, ſi prius inſigni vltione animum fatiarem. Ploret tot ſuorum funera hoſtis meus: ego quidquid timeri poteſt, non conſilio veſtro, ſed meo facinore euadam. Helena cum Helenâ conſultatura eſt. Dixit: protinuſque, cum neque morbum, neq; medelam ferret, & quaſi eſſet quædam in vindictâ lætitia, quæ cali- gine ſuâ non rationem ſolum obnubilaret, ſed formidinis atq; doloris omnem ſenſum abſtergeret, in fœdâ cloacam

inſi-

infiliiens, seipsam suffocauit. O insaniam! ô scelus! sed non aliis aquis abluere dignum, si tamen abluere. Non ira illa, flamma fuit, & sic extingui debuit. Sed quis inesse molli & miti femineo sexui, mulieri, inquam, indignanti quidem atque irritatae, mulieri tamen, id bilis credat? Si quid excuses, impatiens iniuriae animus fuit, quem vinciri posse, non vinci, hic discimus; sed desperatione actum impulsamque in maxima saepe mala erumpere, cum praere medio sola vindicta placet. Generosus igitur animus supra omnem tyrannidem liber eminent; atque ubi se collegit, in modum palmae fortunae insurgit aduersae. Sic acres habet subinde stimulos pertinax ac cicatricosa ultionis cupiditas: & laceffita innocentia, quia placari non potest, furorem colligit: ut certius noceat, ad insidias descendit. Fit etiam, ut immemor reddatur iniuriae, qui eam intulit, at mordicus teneat qui accepit. Nobilius tamen vindictae genus est, aperto Marte & communi periculo hostem adoriri, quam proditorie nil metuentem opprimere. Quidquid sit, sacrosanctum Legationis munus est: sacrosancti qui hoc munus administrant. Quibus contumelia si forte inferatur; praemiis olim, siue honoribus etiam postumis, expiatur. A Larre Tolumnio Veientum Rege quatuor populi Romani Legatis per Fidenates interfectis, totidem statuae erectae fuere: easque ad suam usque aetatem pro Rostris extitisse, Cicero refert; ut, cum honor mortuorum in iudicio uiuentium consisteret, vitae pro patria ereptae breuitas diuturnitate famae & virtutis exemplo compensaretur. Sed in ultionem quoque iniuriae exarsit Romana iracundia. Fidenatum enim qui se Legatorum caede polluerant, pars caesi, reliqui simul & semel sub ditionem omnes venerunt, urbsque ferro & flammis est obiecta.

cta. Adeo non alia vindictae iustior causa; quam iniuriarum Legatis illatarum, visa unquam fuit, sed neque fortunatior unquam fuit.

Nonnumquam qui violauit Legatum, veluti piacularis victima deditur ei qui misit, ut is supplicium eligat & sumat pro offensâ arbitrioque. Apud Romanos L. Minutius & L. Manlius, quia Carthaginensium tunc hostium Legatis manus intulerant, iisdem a Praetore ex Senatusconsulto dediti sunt. Nec Q. Fabium aut Cn. Apronium tueri curulis dignitas munusve aedilitium potuit, quin ob Apolloniae ciuitatis Legatos violatos, eandem legis seueritatem uterque subiret. Non negaris tamen, veniam supplicio potiore sepe fuisse. Romani sicario, qui Cn. Pompeij Legatum trucidarat, ad se misso, culpamque agnoscenti, ignouerunt. Sic & Romanorum Legati Carthaginensibus ob commissa dediti, dimissi sunt. Memorabile verò Lacedaemoniorum facinus fuit, qui Darij Caduceatores interemerant Duo è populo viri, & tantâ vi animi reperiuntur, ut vltro ad Xerxem, Darij filium, iuerint, seseque obtulerint, suo supplicio expiaturi scelus quod fuerat vniuersorum. Tam animosâ virtute motus Rex, eam pari clementiam profecutus est, remisâ poenam publicam & priuatam: ut qui se fato obtulerant, Regiam virtute renascerentur.

Contra (quasi Legationis perperam gestae actio competat illi cuius ea est, non illi cui ea mittitur) Legatus qui violauerit iura gentium, interdum remittitur ad eum cuius est. Qui tum si probus & prudens, nec ipse culpae obnoxius fuerit, manifestum facit, ne quidem flagitia apud hostes perpetrata, indignatione sua carere. Remittitur, inquam, sed securiore stipatus custodia, tum solemniter expostulatione: ut atrocitas iniuriae, acerbitas iusti doloris, &

obseruantia nostræ certitudo constare atque æstimari possit. Sed quid si consensu & consilio sui Principis deliquerit Legatus; num remittetur, puniendus ab iis quorum capropter laudem præmiumque expectat? Conniuebit verisimiliter, qui & ipse culpæ reus: nec ultor erit, qui auctor. Attendat tamen offensus, num gratiam Principis aut Populi externi, plaris facere debeat, quam vindictam suppliciumve vnius Legati. Alioqui vbi quis deliquit, iurisdictionem eius subijisse intelligitur cuius in ditione deliquit: & ibi quisque conueniri potest, vbi reperitur. Neque iniuriã animaduertetur in illos, qui meditato scelere sanctissimum Legationis nomen obtendunt. Tantum enim abest, vt libertas licentiæ manum porrigat, vt etiam maiore pœnã digni iudicentur ij, qui honoribus & dignitatibus aucti, priuilegiisque & immunitatibus muniti, iisdem ad iniuriam aut contumeliam indignè abutuntur. Iustinianus Tribonianum instruens mandat, ne vllis nocentes priuilegiis vti patiatur: & ad Legatos suos Byzantinos rescribit; Tamdiu ius non violandorum Legatorum seruandum esse, quoad ipsi ius Legationis honestatemque seruarint. Nimirum qui iure aliquo abutitur, eiusdem patrocínio indignus est. Non alienum duco, quod de Philippo II. Hispaniarum Rege accepimus. Erat Madriti Legatus Venerorum, qui aduersus iustitiæ ministros & satellites, missos auctoritate publicã, familiam suam instigauit, & violentam esse iussit. Facile lædi potuerunt, qui oppugnari non solent, & quibus resisti piaculum est. Res in iudicium venit, & in reos sententia partim capitis, partim fustigationis, lata est. Rex tamen vt clemens esset, & plus Legationi, quàm Legato deferret, supplicio paulò post omnes exemit. Sed, vt ostenderet, eximendos non fuisse;

fuisse; ad Principes Christianos mox scripsit, se nolle Legatos suos immunitate muneris iustitiã sanctiores esse; quin legibus eos Regni conueniri & condemnari posse, si quando facinus quodpiam, ab officio aut mandato sibi imposito alienum, commisissent. Et sanè inter eum Principem, qui Legationem mittit, & eum qui admittit, quodam velut consensu videtur statui & contrahi, ne, quemadmodum offendi Legatus non debet, offendere quoque non possit. Offendi non debet, quia inermehoc munus est: mandata, non arma adferuntur. Sed si velit offendere, iam munus ipse suum exuit, & violat. Verùm neque intolerabilis esse debet, quia inuiolabilis; neque ad iniurias pugnasque descendere, qui potissimum mittitur, vt iniuriã cessent, & ne pugnetur. Apud Euripidem Demophon Fecialem ab Eurystheo missum, & vi abripere supplices conantem, vi prohibuit: & cum ille diceret;

Tum' Fecialem cadere huc missum audeas?

respondit:

Ni Fecialis dexteram à vi temperet.

Volunt igitur plerique, Legatos hostilia molientes, atque in crimine Maiestatis læsæ deprehensos, prehendi plectique posse. Princeps autem hætenus moris externi & iuris obseruans, gentium propugnabit & colet institutum, ne suæ desertor incolumitatis, in discrimen ipse veniat vel statum publicum inducat. Ideoque si quæ sub Legationis sanctimoniã perfidia concitetur, vel si clandestina coniuratio aut rebellio foueatur, Legatus vnà cum familiã, domo claudi, custodia detineri, milite & excubiis cingi, item litteræ eius intercipi, eaque vniuersa sine scelere adhiberi possunt, quorum adminiculo & malum differtur, & facinus detegitur, & periculum depellitur. Parcere, hîc cri-

men existimes; nisi plus Legati nomen, quam scelus proditoris timeas. Verum enimvero desinit esse Legatus, qui esse proditor incipit: & decens, imò iusta ultio est quæ necessaria; quæ non libidine sæuendi, sed studio tuendæ dignitatis & incolumitatis nata. Nec verò tenetur Princeps aliena scelera, insidias, proteruiam cum sui indignitate aut discrimine excusare vel præterire. Itaque si eò animi Legatus processerit, ut hostis potius quam hospitis videri possit officium profiteri, pœnæ se obnoxium sciat, imò iræ, quæ non sinit moderatam pœnam esse. Attamen de facinore statim moneantur exteri, ut intelligant, omnem ab æquitate proficisci rigorem, non prius condemnatum quam conuictum Legatum esse ab eo, qui idem accusator est & iudex. Quid si nihilominus qui periculum depulit, parcere hîc etiam malit, quam plectere? Suadet fama, suadet utilitas publica. Fama, humanitatis & clementiæ, quæ securam potentiam & venerabilem reddit: utilitas, quæ è gratiâ Principis aut populi externi nascitur. Tanti nimirum est, vnum hominem non perdere, à quo deinceps nihil timeas; imò vnum seruare, quò plures debeant, & amici sint. Alexandri siue mansuetudinem siue magnitudinem in exemplum voco. Dum Tyrum diu obsedisset, Tyriis, odio Alexandri & magis pollicitationibus Carthaginensium, validè resistantibus, tandem superior, bis mille viros in vrbe repertos in malam crucem egit. Legatos verò Carthaginensium, qui tamen non ad illum, sed contra illum venerant, incolumes esse voluit, & protectione suâ etiam securos. Nimirum malebat Carthaginem iure belli subiugasse, quam priuatâ Legatos iniuriâ aut vindictâ iugulare. Secus cum Phileâ Tarentino actum est: qui cum prætextu Legationis Romam venisset, atque

emptâ

emptâ fide duorum ædituorum obsides Tarentinos eduxisset in fugam, protinus cum illis retractus, in carcerem ac deinde in comitium duci meruit: mox virgis, populo approbante, cæsus, de saxo deiectus est. Bono iure hæc agi visa sunt, quia Tarentini tum temporis Romanis quodammodo suberant, cum ea vrbs eorumdem præsidio teneretur. Omnino ita est: violant & ipsi ius gentium Legati, si aut Legationem contumeliosè ediderint, vel auctoritate suâ ad insidias iniuriâsve exteris inferendas abutantur. Vrgentibus iam vrbe Romam fatis, Legati ad Gallos missi, contra ius gentium arma ceperunt. Tamquam iniuriâ affecti Galli, dedi sibi eos postulant: id quia non impetrarunt, bellum in Romanos mouent; vrbsque ipsa diuastata, tanti sceleris piaculum extitit.

Iam verò si fortassis in crimine deprehensus sit Legatus, omnem quocumque malignitatem ac machinationem colore excusabit: culpam non à consilio, sed infortunio aut errore aut necessitate proficisci: non à suo Principe, nec à se, sed ab aliis. Tum aliquo sale defricandus hic error. Et plurimos flores, non solum in rhetorum hortis, sed in cuiusque ingenio reperire est, queis prætextus quispiam, culpæ quantumlibet latæ aut manifestæ, adducatur, obducatur. Confessionem autem ne scripto signet, etiam atque etiam cauebit: id enim esset, errorem errori adijcere, ac prorsus in potestatem infestæ fortunæ ire. Manus animum ligat: & grauissimè accusatur, qui ne suam quidem auctoritatem potest declinare: semper verò vrgeri ad pœnam potest, qui semel reus est. Quod si fortassis res non omnino manifesta sit, sed sub ancipiti coniecturâ fluctuet; contemnti aut ignorantis quam excusanti similior sit, ne purgatio nimium accurata, accersita videatur.

LI 3

tur.

tur. Nam semper sollicitudini nostræ comes it aliena suspicio. Fortè & studia & merita sua dextrè & opportunè insinuabit Legatus, siue præterita, siue præsentia. Nimirum leniet aduersarios, si se obstrictos viderint: dubitabunt de crimine, vbi virtutem adspexerint. Quòd si verò rapi se nihilominus ad vincula aut supplicium senserit, conqueretur, protestabiturque, honori amplissimi muneris vim & iniuriam inferri, nec vnquam nec vsquam excusabilem. Sic tamen, ne nimiam repugnandi pertinaciã inclementiorem læsi animum reddat.

Quid verò si Princeps læserit admissum Legatum eius Principis, apud quem & suum habet? Iura violanti si ius non præstatur; ei non violari, sed ius reddi, Albericus ait. Æquissimum enim, iuxta Hesiodum, talionis æquilibrium est, cum par pari refertur, cumque eadem cuique rei lanx & mensura reponitur. Ideoque retaliatio nec Legge Moysaica, nec XII. Tabulis, nec ipsius naturæ dictamine videtur inhiberi. Quippe insculptum omnibus, vt quod quisque sibi fieri nolit, id ipse alteri ne faciat: cui in pœnam meritò succedit, vt omnes patiantur, sibi que factum velint, quod in alios ipsi egerunt, factumque esse voluerunt. Permittunt Iurisperiti, vt frangenti fidem fides frangatur. Tempestiuè igitur sibi cauebant ciuitates quedam bello Punico, quæ à Romanis deficere ad Pœnos destinauerant. Nam cum id agerent, vt obsides, qui Romæ erant, reciperent, priusquam ipsi desciscerent; simularunt, seditionem inter finitimos ortam, quam Romanorum Legati dirimere deberent: missosque, velut contraria pignora, retinuerunt, in eos facturi si quid sui passi essent. Atque ita illæfos recuperarunt. Ac sanè Legati eorum, à quibus iniuriam timere possumus, obsidum loco detineri

detineri possunt, vt nostris apud alios consulatur. Ita Carthaginenses Scipionis Legatos tantisper apud se seruauerunt, donec ij qui missi Romam fuerant, rediissent. Athenienses quoque eos qui Spartã venerant tamdiu apud se manere iusserunt, quamdiu apud Lacedæmonios Themistocles emaneret. Et nuper dum Carolus V. Francisci Regis Legatum sisteret, Rex vicissim Cæsaris detinuit. Sæpè igitur fallacia fallaciam ceu clauus clauum pellit, atque eluditur arte: vt experiri est, ab ipso scorpio contra scorpionum medelam sumi. Neque fraudi, sed ingenio & industriæ, etiam gloriæ tribuitur, cautè circumuenientem, cautius circumuenire: nobilissimumque victoriæ genus est, suo quem gladio iugulasse. Non quòd perfidiam perfidiã vlcisci liceat, deceptæ; sed quòd is alterum ab obligatione liberet, qui conditionem quam pacta includunt, fallendo transgreditur. Generalis enim pactorum lex est, vt nemo iis stare teneatur, nisi ex aduerso, in quæ conuentum est, præstentur. Verùm hinc Romani Senatus, & vnicum Africani exemplum opponitur. Nam cum Legatos suos à Carthaginensibus violatos accepisset, actutum, & quidem rebus imperfectis, discedere Carthaginensium Legatos domum iussit. Qui postquam tempestatis ludibrio rursus in Scipionis classem essent relapsi: nauium præfecto, ratione officij, vindictæ auido, quæsitanti, quid facto opus esset; hos enim exemplo atque omine malo reuersos; Nihil, inquit, tale agamus quale Carthaginenses, qui nec exemplo, nec omine bono mali facinoris rei sunt. Sic intactos dimisit, committere nolens quod in aliis culpabat: amplius etiam honori Legationis, quam infortunio Legati tribuens. Id igitur cum à communi talionis regulâ abeat, singulari man-

mansuetudini atque æquitati Scipionis adscribatur.

Addo nunc, necessarium in primis esse, vt si quid agat Legatus, quod agendum non est, expendamus, cuius nomine & auctoritate agat: ideoque sicuti non decet, crimen quod publicum est, punire in priuato; sic neq; commissum ab homine priuato, in eo qui publicam personam sustinet. Legatus quidem non nisi publicus est: sed agere quædam vt priuatus potest. Pariter qui offenditur, publicus offendi potest, cum priuatus sit; & priuatim, cum publicus: absit autem, vt priuatam iniuriam tamquam publicam puniat. Quod dico, exemplo Ludouici XII. Regis Gallix dico; qui postquam sceptro insignitus est, priuatam censuit iniuriam, quam in minori fortunâ passus esset, & grauissimam tamen passus. Dux Aurelianensium erat, & cum Carolo VIII. bellum illi, bellum inquam adeo graue, vt cum à suis quoque excluderetur, coactus fuerit ad Armoricos se recipere. Rerum deindeposito, & in solium Regni euecto, persuadere nonnulli conati sunt, vindictam iam tandem tempestiuam in Aurelianenses meditaretur & acueret. Ille verò magnanimo & simul festiuo responso, sæuitiæ consilium dissipauit: Non esse Regis Gallix, iniurias Ducis Aurelianensium vlcisci. Præterea si quis comitum vel asseclarum Legati deliquerit, permagni intererit examinare, consensu eius ac iussu, an iniussu commissum crimen sit; vt hinc vltiora mox consilia capiamus. Nam si ex eâ gente sit Legatus, quam minus timeamus; inexcusabilis seueritas vincere clementiam poterit, vt iure videamur agere: sin ex eâ quæ nos minores habet, & cuius gratiam aut potentiam suspicimus; sic iure vtendum est, vt damnum excludatur. Facile læditur, qui potentior est: vulnus, non causam vulneris æstimat.

æstimat. Quid suadeam igitur? Cautos, prouidos, minime præcipientes esse qui sic puniunt: & si puniri crimen non possit, crimen non videatur. Enimvero Legatos eiusque comites fortè reos læsæ Maiestatis, quæ adita est, conueniri & condemnari posse, multis rationibus probari liceat: an autem puniri expediat, in bibliothecis rectè definitum non facillè legeris: sed multa circumstantiæ rerumque status suggerere, suadere, vel excusare possunt, quæ non stilo litterario, sed cuspide gladij definias aut describas.

Et hæc quidem de iis dicta sunt, qui Legatos ad se missos exceperunt. Dubium maius; Num Legatus pariter inuiolabilis, liber ac sacer censeretur, in hisce regionibus ac prouinciis, per quas, ab hostibus fortè aut non confederatis missus, iter facere compellitur ad eos quibuscum amicitia & pax, vel dumtaxat ratione induciarum suspensa arma? Profectò suaferim ei (ni clanculum proficisci profit) vt priusquam se in viam det, placarit Lares Viales, transitusque veniam flagitet ac impetret à Domino loci. Qui tum haud grauatè indulgebit eam, dummodò nil conduxerit negasse: imò adiunget hospitalitatis obsequia, eaque omnia quæ etiam secretis penetrandis occurrent opportuna. Alioqui quàm temerarium sit, insalutato ac inconsulto Principe, eius solum transire; solemnior forsan exemplo docuisset Legatus ille, qui anno supra millesimum sexcentesimo decimo-quinto à Turcâ ad Hollandos missus, Antuerpiæ sistebatur, nisi regia ac inclyta Alberti & Isabellæ, Optimorum Principum, clementia, imprudentis hominis incogitantiam ac leuitatem superasset. Veneti vt Paduam sibi ereptam recuperarent, Franciscum Cappellum Legatione fungi voluerunt. Mandatum fuit,

vt priusquam ad Imperatorem Maximilianum proficeretur, primùm mutato habitu & nomine, consuleret, Paduæ, Leonardum Dressinum, præsidario militi ab Imperatore præfectum. Vix vrbis portas ingressus, nihilominus dignoscitur, Magistratui sistitur, per eos, quorum erat ibidem in aduenarum nomina, conditionem atque institutum inquirere, in diuertendi locum & tempus. Deliberatum seriò, anne protinus remitti deberet, an capite plecti. Et quamuis ille munus suum inuiolabile, mandatum indisputabile diceret; ne ductus quidem ad Dressinum fuit, sed ad tribunal: vbi septem Senatorum suffragia eum capitis damnarunt, nouem absoluerunt: ita nactus plus patrociniij à fortunâ, quàm à causâ. Arbitrio itaque magis externi Principis quàm protectione Iuris gentium inuiolabiles censentur Legati, qui munus suum latenter abscondent, adeoq; velut negabunt. Non enim, inquirunt leges, datur regressus ad ius neglectum: & nomen quod spernimus profiteri, neutiquâ patrocinio nobis esse debet.

Minimè verò vllâ securitatis lege tuti erunt, qui ab hostibus ad hostes proficiscuntur, regionis per quam hinc inde transeunt aut commeant, Principe inuito aut inconsulto. Frustrâ enim aut ridiculè sanctum esse velis, quod rebus tuis suâ malitiâ damnosum est. Decet quoque, hostilia eum consilia extundere atque impedire, qui iure sibi metuere ac prospicere debet. Legati Regis Philippi dum ad Hannibalem clam profecti, in Romanorum præsidia fortè illapsi essent; Legationis princeps Xenophanes, centurioni, quò iter tenderent quærenti, se à Rege adesse respondit, ad societatem cum Populo Senatuque Romano ineundam. Fraudi fauit fortuna. Nam pro hospitibus excepti, in castra Hannibalis, quocum nil negotij iis esse credebatur,

debat, penetrarunt. Sic felici primùm mendacio elapsi, post iterùm à Romanis deprehensi, arctiùs comprehensi sunt, & in Urbem abducti. M. Læuinus Prætor Legatos, qui à Philippo per Italiam ad Hannibalem iter faciebant, sub custodiâ detinuit, donec didicisset quidquid ille moliretur. Quòd si tamen nihil hostile machinentur Legati; vt eis Princeps fauere iure non cogitur, ita nec officere tenetur. Neque enim belli motus pacis spem omnino excludunt, dirimuntve benignitatis atque clementiæ virtutes, eâve obsequia, quibus animi hominum potentissimè vinciuntur, & quibus generosissimum quemque honestas commendat. Athenienses dum litteras sui hostis Philippi ad coniugem, secreto nuntio, missas interceptissent; ne referari quidem, sed, reueriti Deos coniugales, destinari voluerunt.

Sed quid si aditu prohibeatur Legatus, & nihilominus accesserit? Volunt nonnulli, vt priuatum, imò vt Maiestatis perturbatorem, ac violentum irruptorem, grauissimè plecti. Franciscus Galliæ Rex Fecialem Caroli V. admisit quidem, sed præsentibus minis ad silentium adegit. Præforibus namque palatij erecto patibulo, moneri seriò hominem curauit, prohibitæ mandatorum expositioni infamem mortem imminere. Apud Liuium, Ætolorum Legatis denuntiatum est, quicumque sine placito Imperatoris Romam venissent, pro hostibus omnes futuros. Ait quoque Theodosius, Ius hoc Legationibus interdicendi omnes vsurpasse. Et sanè nisi vsus ita obtinere debeat, perturbaretur Ius gentium, quod dominia absoluta & distincta reddit, & externorum, dum ita visum fuerit, vt loquuntur, exclusiua. Ast verò si licitum est vetare ne accedant Legati, illicitum est Legatos mittere, aut etiam

diutius quàm admittenti placuerit in Legatione hære. Illicitis autem iura non subueniunt. Ligures dum Romanorum Legatum abire iussissent, isque procraftinasset, primum comites seruosque neci dedere, dein Legatum vix fugâ elapsum sauciauere, vt sibi discedendum fuisse, non solum narraret, sed ostenderet. Quapropter si quando periculum moramve rebus agendis iniectura videtur Legatio, vel aliquid existimationi aut fortunæ nostræ detractura, non excipitur, imò prohibetur. nam

Turpius eijcitur, quàm non admittitur hospes.

Nisi fortè expedierit hoc dedecore Legatum & Legantem afficere, vt etiam admissus dimittatur inauditus: atrox enim per eiusmodi dimissionem vtrique nota inspergitur.

DISSERT. XIV.

Quo iure conueniendus?

CIVILINE actione citari possit Legatus, controuersum est. Nam quo iure aut loco conueniendus sit, ex professo leges non definiunt: imò illæ quæ titulo de Legationibus extant, vnâ & alterâ exceptâ, de subditis, municipalibus, Proconsule aut eius Vicario, intelligi debent. Sed si Legatus numquam à patriâ abesse censendus est; æquum videtur, vt causæ eius, etiam crimina, non nisi ab eiusdem Principe patriæque cognoscantur. Et quamuis sacræ aut ciuiles rubricæ iura aut priuilegia Legatorum omiserint vel non definierint, testantur tamen historiæ, & dicat ratio, præcipuo eos honore censi, singularia omnia in hoc munere esse. Historiæ quidem, quæ legum velut interpretes sunt, æqui bonique testes:

ratio

ratio autem, cuius tam augusta & venerabilis maiestas est, vt licet legum aut tabularum voces profus cessent, ea tamen sola, & dare oracula, & condere axiomata, & præscribere dogmata queat. Huius ore, sed velut Astrææ, receptam vsu sententiam Iuris interpretes proferunt; Legatos peregrè nullis vel legibus, vel consuetudinibus, vel ritibus municipalibus obnoxios subijci. De contractibus Legationis tempore initis, iudicium accipere non immeritò Legatus tenetur, conueniendus coram Iudice eius loci, cui se per contractum obnoxium fecit. Alioqui quod beneficium ac priuilegium est, damnum atque impedimentum fieret: ei que vniuersè commerciis interdictum videretur, cum quo, tamquam ex lege, contrahere vnusquisque vereretur. Id quoque Ius gentium & naturalis æquitas dicat, ne cui licentia indulgeatur res non suas alieno damno secum auferre. Ast verò si quæ ante Legationis susceptum munus nomina contraxerit; ob ea non detinebitur, neque ante reditum ad solutionem compelletur, ne munus hoc publicum impedimentis vllis obnoxium sit. Eandem quoque ob causam, ne à popularibus quidem suis, absens lite laceffendus est, ne publico oneri priuatæ accedant molestiæ, remoramque communi bono faciant. Quid? nimis addictum litibus hominem implicitumque, ab hoc munere arcendum statuimus; cum liberam ac sedatam à domesticis curis mentem Legatio exigat; satis occupata, si hoc agat, ob quod otiosa videri possit. Alioqui profus expedit, Principem rebus sui Legati prodesse & fauere, vt hic ardentius negotia illius meditari atque prosequi possit, nullâ inquam priuatæ calamitatis molestiâ compeditus vel distractus. Rex Hispaniæ Philippus II. Roderico Gomes dicebat: Tu mea peregrè

M m 3

egre

egrè curabis ; ego tua domi non negligam . Cumque illo mortuo conuitiaretur plebs & liuor , opimam nimium hereditatem liberis relictam fuisse ; Credebam , aiebat magnanimus & prudens Rex, liberalius me profuisse.

DISSERT. XV.

Quâ polleat iurisdictione, prerogatiua, immunitate?

PRIMUM soluendus quæstionis nodus ; Num Legato plenaria competat iurisdictionio in domesticorum suorum mores & vitam ? Sunt profectò non pauci , qui omnem & Senatus auctoritatem, & Principis maiestatem in hoc munus transferant : ideoque suorum peregrè esse iudicem, qui & Senatum & Principem peregrè repræsentat . Quid omnino dicam ? Neutiquam sublimior subsistet, qui ultra limites Legatus exurgit , nimiumque sibi tribuit . Certum est enim , imperij notam , iuris dicundi potestatem omnem labi & cessare in ditione peregrinâ ac alienâ . Princeps ipse haud meliori conditione censetur : ubi subditos non habet, nullâ auctoritate præditus est ; sed, quia Princeps, dignitatem ubique seruat . In suorum delicta, spreto & reiecto ordinario Iudice, velle animaduertere, hoc verò nonnullis videtur , publicum ius loci privatum facere, & simul trux illud dominicum , damnatumque legibus ac moribus Christianis , imperium usurpare . Non serui , sed mitiore appellatione , famuli aut ministri dicuntur , qui familiâ Legati continentur : potestas ipsa, non despotica seu herilis, sed œconomica est . Proinde non erga stula aut vincula, non carcer aut carnifex Legato conceduntur . Fieri tamen posset , inter Principes aliter con-

uentum

uentum esse, vel mutuo consensu diu usurpatum , vt plenam iurisdictionem in domesticos suos Legatus & habeat & exercent . Quod si erit ; actuariis ille suis & scribis vtetur , quorum tabulæ & codices seu registra , publicam fidem & auctoritatem solemnium instrumentorum exprimant habeantque . Concedet tamen iustitiæ ratio , vt sicui domestica eiusmodi sententia grauis videatur, possit ille, si supersit, reuerso iam Legato, cognitionem causæ ad patrium & ordinarium iuris Præsidem transferre . Idem in ciuilibus actionibus : ob quas domesticos aut asseclas suos gratis citari non patietur Legatus, memor extra iurisdictionem impunè non pareri ; saltem non citra molestiam, vt vt iniuria atque iniquitas absint .

Non exiguæ autem nec pauca Legatorum prerogatiua sunt . Solet enim in primis eorum domicilio id honoris tribui, vt non solum domesticis , sed criminosis etiam eò confugientibus , tamquam sacra anchora , asylum , & ara sit . Quare nec satelliti aut alteri iustitiæ ministro (nisi fortè facinoris flagrantia enormitasve obfuerint , aliudve Princeps aut Supremus Senatus præscripserint) in domum Legati impetum facere fas est, aut in domesticos eius manus iniicere, nisi eo consulto ac consentiente . Legatus autem ægrè patietur suos ludibrio haberi , ne prætextu quidem iustitiæ aut executionis . Et rursus , si me audierit, haud multum opis aut patrocini facinorosis aut exulibus indulgebit, vel temerè veniam remissionemve extorquebit, præsertim citra suum iussum commodumque reis læsæ Maiestatis Statúsve ubi aget . Certè Principi iniustum & crudele ducitur, si suo indulto pepercerit sicariis, latronibus, iisve qui non præcipiti iracundiâ casuue, sed quæstus gratiâ ac præmeditato scelere deliquerunt . Et quomodo

modo eiusmodi patrociniatio aut protectio honesta cen-
 featur Legato, qui neutiquam ad impediendam aut tur-
 bandam iurisdictionem cuiuspiam Iudicis aut Magistra-
 tus mittitur? Quid si immiscere se reorum exemptioni
 velit, nec possit, repulsamque patiat omnis intercessio;
 dubio procul eius Principi plurimum decesserit, ipse de-
 traxerit. Sed quid si ipsius Legati quapiam ope vel culpâ
 delictum fuerit, numquid supplicio fontem liberare, aut
 excusare nitetur? Æquum videtur. Visum tamen fuit ali-
 quando, dum Legatus facinus quidem alteri iussisset, iam-
 que infortunio detectum esset; id adeo constanter perne-
 gasse ac diluisse, ut reus grauiore infelicitatis obedientiæ
 & credulitatis pœnas perfoluerit iratis offensis, non relu-
 ctante, sed urgente sceleris auctore.

Augustus quidem sceleribus impunitatem, scribente
 Suetonio, præscidit, perfugia omnia aboleuit: ne in loco-
 rum sanctitate, sed in suâ cuique innocentiam præsidium
 foret. Detur hoc Legato, ut iniquam si quis vi oppressus est,
 in sacro velut lare tutum perfugium inueniat, è quo sine
 permissu Legati extrahi non possit: quemadmodum à Bo-
 nifacio V. Pontifice Ecclesiis tributum est, ne quis inde
 citra Præfulis consensum rapiatur. Nimirum (inquit di-
 fertus Auctor) ne calamitosum domestica inhumanitas
 pellat, quem peregrina barbaries eò adigit. Rationi & na-
 turæ consentaneum est, ut qui ab hominibus ad Deum
 fugit, clementem esse Deum experiatur: offendi Deum
 sciat, si quis in homines scelere quocumque peccat. Sed
 profectò templi imaginem domicilium Legati exhibet:
 ipse, quia violari non debet, sacrosanctus habetur. Siue
 nocens, siue innocens, quicumque pœnam fugit, miser
 est: sed in eo tum maximè Legati quædam, sic dico, diui-
 nitas

nitatis cerneretur, si humanus esse, si oppressum protegere, la-
 psam subleuare possit: si dabit misero fugienti, quod sacra
 tantum limina & loca præbent. Attamen si sacræ illæ &
 Legati ædes proponant præstentque promiscuè sceleribus
 impunitatem; næ, tutamina & receptacula latronum &
 nefariorum hominum dicantur, ubi perfugium tam prom-
 ptum obuiumque nequitæ. Igitur, quia vinci asylum
 grauitate sceleris potest, etiam iustitiæ necessitudini Lega-
 tus cedit: utque dignitatem tueatur, tam se æquum, quam
 mitem aut humanum ostendet, & in publicam duci cus-
 todiam noxium permittet. Interim auctor sum Iudici-
 bus, ut noxio capiti in tutamen Legati recepto, non facile
 pœnam infligant: sed, quia fontem merito supplicio eri-
 pere vnus Principis est, huius placitum & decretum illi
 expectabunt. Ita innotescet, non turpi neque externâ in-
 dulgentiam criminis, sed reuerentiâ ipsius Legati, vindictâ
 criminis abstineri. Et pulchro mutæ obseruantie ce-
 ramine, quantum Iudicibus tribuisse Legatus videbitur, ab
 iisdem recipiet; & illas legum auctoritate element am
 reus experiatur, dum ius suum iustitiæ Legatus submisit.

Eminentiam Legati quæ concernant, singula si perfe-
 quar, prolixus sum: compendio subnectam aliqua.

Quamuis de iure cauponi non liceat hospitem semel
 admissum (dummodo & viuat, & soluat probe) expellere
 aut excludere (ut alterum forte opulentiorum aut amicio-
 rem recipiat) Legati tamen fauore id licet.

Magistratus, præsertim requisitus, prospiciat, ne Lega-
 tus impediatur molestò strepitu sordibusve vicinorum:
 tum ut quidquid habet mobilium, mercium, ciborumve
 aut aliarum rerum, ab vectigalium & portorij exactione
 liberum sit & immune, nec vllò retentionis aut repræsa-

liarum, vt vocant, titulo vel iure fisti aut detineri possit. Habet enim, vbicumque substiterit, domicilium honoris, non oneris, Legatus.

Impetrat apud exteros Legatus, vt diuino sacrificio, iuxta suæ Religionis præscriptum, vnà cum domesticis vacare possit: tum quoque exigit, vt eadem libertas domi suæ pateat aliis quibusuis. Super quâ re graues interdum contentiones increbrescunt.

Illud quoque Principum constitutionibus sancitum est, vt exterarum gentium Legati, beneficium cursus publici habeant, id est, vt equis mulisque publico sumptu enutritis vti possint, quibus ipsi ad Principem quàm velocissimè perducantur. Hunc autem cursum publicum hodie Postam vocant; quæ ab illo veteri tantùm differt, quòd ad illum veredi per certa loca publico sumptu dispositi erant, sed quibus sine licentiâ Principis, ne numeratâ quidem mercede, priuati vti nequirent.

Legatorum liberi, quos in Legatione nasci fors dedit, patriæ ac domus suæ priuilegiis nequiquam priuantur aut excidunt. Indignum enim foret, in Regio obsequio versantem, Reipublicæ fauore aut prærogatiuâ destitui, eximi vel excludi.

Si quis suâ in Legatione obierit, magno honore eius funus afficiet Princeps apud quem refederit, quamuis etiam ab hoste aduenisset. Imò ait Plutarchus, Quæstores antiquitus Legatorum ægrotantium curam suscepisse, mortuisque funus è publico fecisse.

Legatium verò, seu nummi qui abeunti vel absentis Legato de publico dati sunt, & reduci vel mortuo superfunt, non restituntur. Stipendium quoque integrum Legatus nanciscitur eo tempore, quo fortè ergastulo
aut

aut morbo detentus, munus obire non potuerit.

Comites quoque & affeclæ, qui Legationi veriùs quàm Legato inferuiunt aut adiuncti sunt, quosque negotium tanti ponderis exciuit è patriâ, priuilegiorum atque immunitatum etiam participes sunt: cum æquissimum fuerit, oneris socios & ministros, honoris quoque esse potiores. Ideoque si quis eorum quempiam pulsarit aut contumeliâ affecerit, pari scelere & sceleris lege tenetur.

Quid si autem infidum mare & naufragium passus fuerit Legatus, vel in piratas inciderit, ab omni remotus culpâ & fraude? Sic quidem indemnis à Principe suo habendus est, & ab ærario refundendum quidquid perierit. Quòd si terrestri in itinere oppressus sit, totum hoc incumbet damnum Principi, cuius in regione iniuria facta est. Sciri hac ratione expedit, quàm inuiolabilis sit, & quàm vbique tutelâ protegi publicè debeat, qui publicè missus est. Sic ad Belgas, antè quadriennium, iter faciens Ill^{mus} & Reu^{mus} Jo. Franciscus ex Comitibus Gwidus à Balneo, cum facultate Legati à latere Nuntius Apostolicus, cum à Gallis spoliū pretiosissimæ supellectilis perpeffus esset; visum fuit, nomen gentis & simul regionis violatum. Rex igitur vt dedecus amoliretur, damnumque illatum refarciret, viginti aureorum millia numeranda decreuit. Pulchrum & memorandum exemplum; nisi intra verba, hætenus promissum staret. Licetne dicere? Obstrictus es, ô Rex: & tibi debetur quod detractum, & inde addictum est, Legate. ni leuius duxerimus, Iustum debito promisso innodari, quàm liberari; fidem malle quàm pecuniam impendere.

DISSERT. XVI.

Comites, famuli, assecla.

QVONIAM vnusquisque, aliorum adiutus ingenio, iudicio, consilio, euadit solertior, maturior, prudentior; suadeo, vt Legatus in contubernium adsciscat viros præstanti experientiâ ac virtute, qui eum in arduis negotiis promptâ operâ subleuent. Nemini enim vni simul omnia præsentia & perspecta. Quandoque & Homerus dormit, Argus cæcutit, & sapientissimus quisq; inter mortales errat, vacillat, cadit. Non etiam raro euenit, vt quædam inopinatò agamus; quæ voluimus, nolimus: rata, irrita, facta, infecta cupiamus; & tamquam in biuio positi, quorsum dirigendum iter sit, dubitemus: quid præster, cur, aut vbi hæreamus, cespitemus, per nos ipsos ignoremus. Officiosa eorum societas, qui intelligunt & volunt benè, saniora indicabit, prospera disponet, aduersa aut incommoda dispellet aut dimouebit, deuia in melius diriget, dubia firmabit, fido consilio, forti conatu. Oculis quisque alienis seipsum acutiùs inspectat, quàm suis. Alienis, sed fidis: vnde cum ea fides in amico fit, danda est opera, vt quem socium siue asseclam, etiam amicum habeamus. Verùm enimuerò hîc quoque vulgatum illud obtinet, Ne quid nimis: affectum à nobis regi melius est, quàm nos ab affectu: & pertinaciùs amasse, cum periculo sæpiùs aut damno coniunctum fuit.

*Nulli te facias nimis sodalem;**Gaudebis minùs, & minùs dolebis.*

Et comites quidem, vel publicis stipendiis Legato inseruiunt;

uiunt, vel suis eos ipse assumit; vel hi denique priuatis ac propriis illum sumptibus sequuntur. Iis igitur qui Legationi assignati erunt, securiùs fidere potest: omnis enim participes, siue laudis, siue culpæ erunt. Quare, vt hanc imminuant, illam augeant, summâ ingenij etiam ope adnitentur; dum, tamquam vicarij aut secundarij Legati, ipsum ad se putant negotium decusque pertinere. In horum humeros si partem aliquam negotiorum transferat Legatus, ex interuallo respirabit. Sanè quia continuis ferè magnisque distentus est negotiis, subtrahere interdum oneri caput prementi potest ac debet: vt sic vegetiorem se reddat, rebus & curis parem. Etenim

*—vires instigat alitque**Tempestiua quies: maior post otia virtus.*

Sic viri olim Maximi fecere, naturâ velut præceptrice, quæ alioqui Maximos eos non sustinuisset. Ne nimiâ tamen fiducia alienæ virtuti aut industriæ, ceu molli puluillo, Legatus indormiat. Inexpertum fidem exsuperet, quantum superintendens heri oculus singulas eiusmodi functionis partes decorè cohærere & splendere faciet: imò eum quasi iuris sui constituet, atque extra quamdam suorum tutelam.

Constituta iam familia occupetur, & suum quisque obsequij modum finemque habeat, munus ceu palæstram. Nimirum auris auditui, oculus visui ministerium præbet: nec manus valet ad videndum, aurisve ad ambulandum. Aliqui emulationem inter domesticos affectatores & ministros vtilem asserunt, quâ quidem quisque obsequio & affectu conetur se probare & præferre. Simultas tamen in hoc sodalitiij genere periculosa, quia maligna est. Qui fuerint vnanimis, mandata heri sui attentius excipient, &

exequentur. Sic urgente necessitate, manus ipsa officio pedis rectè fungetur, pes manus. Imò membris aptè inuicem congruentibus, opitulantibus, fiet vt pes per oculum videat, per pedes oculi gradientur: aures ad oris, os ad aurium vsu concurrant & suffragentur.

Inter eos autem qui Legato locatitiam operam præbent, præcipui sunt Oeconomus & Secretarius. Oeconomus incumbit quidem, ita rebus domesticis prospicere, ne vsu necessaria nummorum solutio suspendatur, aut præmordeatur: tum ne externus vsu splendor atque apparatus requiratur aut claudicet. Incumbit, vt famuli præscripto ordine & ritu obsequantur, & ne quis officiperda Dominum vsu incomitatum destituat; sic gratis saginetur. Sed non Oeconomus adeò dominus domus sit, quin temporarias expensas & rationes perspectas, memoriæ impressas habeat Herus; vt & iudicium de iis ferre & prospicere tempori possit. Secretarij autem munus est, Legati secreta tacere, & quæ aliorum sunt sagaciter indagare, ac velut odorari; tum quasi prædiuinare, quid in litterarum dictamine ac responsis domino in mentem venire debeat. Cuiusmodi felicem solertiam industriamque aliquando vidi & noui in eo, qui inspectis vel semel litteris quæ aliunde, etiam super rebus grauissimis, adferebantur, protinus pro dignitate negotij acutè, succinctè, sententiosè non tardius responsum scripserat, quam respondendum esse statuerat Legatus: adeò vt huiusce potissimus labor videretur, auscultare & subscribere. Sciat interim Legatus, famulis peringeniosis & nimio actuosis non tutò omnia credi; sincerique, licet tardioris, sæpè vtiliorem & diurniorem esse operam. A magnis ingeniis, non raro aliquid ultra vel supra ingenium. Inquietus animi, nescio quid

quid turbinis aut mali moris prælagire facit. Cauendum verò, ne quis Legati assecla aut domesticus, fidem lucro inferiorem colat; numen non in arâ, sed in arcâ: sic Legationis sacra eliminari, profanari contingat. Eademque cura ad cursores & tabellarios sese extendit, qui nisi fido silentio præditi sint, Legato negotium fortè facestant. Et quamquam sint, qui putent Magnatibus & Principibus viris numquam ministros probæ indolis atque industriæ deesse, hos facile inueniri; Legatus tamen tam fatuo errori ne inuoluatur: tum videat, ne iam admissos asperè habeat, præsertim conscios secretorum grauiorum. Et quamuis prouerbiali opprobrio dici soleat; *Fidelis seruus, perpetuus asinus*. attamen si quorum grato obsequio diu fuerit vsus, eorum commodis promptè & liberaliter subinde consullet; quò ceteri obsequentium non modò excitètur, sed impellantur & inflammentur ad benemerendum. Vt verò facilius est, non accersere malum, quam vincere, occurrere molestiis atque infortuniis, quam mederi, ita præstat omnino non admittere in contubernium improbos, quam laborare, quemadmodum iam admissi dimitti ac corrigi possint. Adde, quòd familiæ dedecus vltimus ille nouit, cuius ea est: & sic quia serum, difficilius atque inutilius remedium est. Quis tam circumspectè domi suæ viuit, quis tam miserè aut morosè, vt inter seria iocos subinde interlabi non sinat? Ea verò si non tutis auribus excipiantur, non benignis oculis animisque; sic detorqueri queant, vt & negotiosis otium eripiant, & denudari contingat quæ ne tegenda quidem erant.

— *Lingua mali pars pessima serui.*

Et sæpè (Scripturæ textus est) *Inimici hominis, domestici eius.* Amplius est, hîc fidum comitem, quam æmulum fratrem,

trem, consanguineumve Legato adesse: ac nisi fidi sint & beneuoli, qui eum comitantur, non raro in ipsâ frequentiâ solus erit; impeditior etiam, quàm si solus. Eudulius à Cosroë Persarum Rege super incundâ pace missus ad Valerianum, quem regendis Armeniis Iustinianus præfecerat; à fratre suo, Legationis comite, proditus est. Maluit ille inuidi, quàm fratris officium præstare. Etenim clam cum Valeriano congressus, & iam ad pacem inclinato, turbauit bona consilia, auctorque belli fuit: In angustiis Cosroën esse, filium eius ad Regnum aspirare, exercitum pestilentiam confici. Hæc ubi Valerianus accepit, Eudulium pacis spe plenum dimittens, secuturos ad Cosroën Legatos pollicitus est, qui rem peragerent. Missis igitur ad Iustinianum litteris, eius mandata inquirat: ac mox iubetur in hostes exercitum ducere. Fraternalis æmulationis portentum! portenti exemplum.

Quia confabulationibus, congressibus, conuiuibus choreisq; tenuiorum decorè immisceri aut interesse ob dignitatem suam Legatus non poterit; (ubi tamen multa quæ alioqui laterent, odorem & colorem suum manifestant) domesticis eius fas erit, in eiusmodi locis, sine ullâ aut dignitatis fugillatione, aut insidiarum suspitione, sese oblectare, ibidemq; attentâ mente sagaciter explorare, quid moueatur. Ipse autem non solum epulis Magnatum Procerumque haud grauatè intererit, sed tempestiua quoque conuiuia vicissim subministrabit. Nam præterquam, quod genialis illa hospitalitas, magnificentiae & munificentiae eius famam pulchrè sparget; quantum ea quoq; ad multorum arcanorum animorumque scrutinium, imò ad beneuolentiae & amicitiae conciliationem faciat, & nasci sciunt hodie, & Tullius testatur, qui se hoc fine ad Cæsarem aliof-

aliosque coenatum esse, Q. Fratri fatetur. Ait Iuuenalis:

— *In magnâ Legatum quære popinâ:*

Æqua ubi libertas, conuiuia, pocula, lectus.

Sic nimirum ut commodius specularentur atque indagarent singula, iis olim se locis consortiisque Legati interdum ingerebant, ubi liberi & incauti circumferrentur sermones: ut sic captatrice & corruptrice lauitiam rescirent, quæ alioqui, ne per somnium, nec maximo ingenio, ne omni quidem auro, in eorum mentem aut notitiam uenissent. Interdum quæ in conuiuibus per Legatum dicuntur, decuplo maiora atque illustriora iudicabuntur, quia extemporanea, quàm reuera sint, & quàm videbuntur si credantur præmeditata. Hinc quoque maior interdum auctoritas dignitasque conciliatur, quàm ex quæsitis uerisq; alioqui demonstrationibus, aut etiam ex negotio feliciter suscepto vel gesto. A conuiuibus interroganda potissimum quæ dicturi optimè callent: lubentius enim, & sine uerecundia ignorantiae, ea ipsa proferuntur, certiusq; instruunt. Cohibeantur hinc manus subinde ab eduliis; neque totus animus in patinis eliquescat: sed spargantur & excipiantur ioci, à quibus facilis diductio atque digressus erit, ad si quæ alia solidiora aut sanctiora.

Additur autem Legationi frequentia ministrorum, ut quisquis eam uiderit, accendatur scire, cuius ea sit: imò ut appareat, à magno venire, ad magnum venire, qui tam superfluâ pompâ dignus & conspicuus est. Ita sunt homines: splendori pleraque deferunt: admirandum censent sidus, cuius diffusissimi radij sunt, & insolito quasi lumine percellunt. Hinc magnificentia Legationis cuiusque æstimari ferè solet familiarum copia; antambulorum, saluatorum, deductorum, asseclarum, sectatorum & calo-

num concursu; longoque rhedarum atque impedimentorum agmine.

Verùm enim uerò Legati superbus apparatus, numero si comites & ministri, Principibus ad quos itur, nonnumquam inuisi ac suspecti sunt. Sic cum tres Legati Hungarici, quos longo superbix spectaculo tria millia equitum sequebantur, ad Fridericum Imperatorem Neapolim missi essent, ut diadema Regni sui redimerent; oclusas urbis portas inuenerunt; quod tam vasta & otiosa pompa, vel maioris spei indicium præ se ferret, vel ad ostentationem aut exprobrationem instituta, imò ad terrorem videretur. Illis itaque Legationis iure introitum postulantibus, per nuntium respondit Imperator; non Legationem istam, sed militarem sibi legionem videri. Neque profuit, quæ cudebatur, excusatio; quod honorandæ Maiestatis ac Coronæ sacræ & religionis gratiâ tanto splendore aduenissent; nam post multa, Legatus tantum vnus cum ducentis equitibus intromissus est. Dux quoque Feriæ cum nuper à Rege Catholico in Galliam mitteretur, tristem Henrici IV. mortem deploraturus, admodum magnificè, pro more gentis suæ, profectus est. Cum iam Burdigalam pergeret, præmissis qui hospitium præpararent, urbis præfectus, tamquam angustias oppidi accusans, in suburbio locum esse respondit: tot comites, qui viderentur turmas aliquot constituere, tot sarcinas cistasque, quæ, instar equi Troiani, aliquot millia scloporum facile parerent, aliter recipi non posse. Quapropter Legationis apparatus ita moderandus, ut neque contractior sit, quam mittentis vel eius ad quem mittitur dignitas postulat; neque rursus ita exorbitans, ut oneri magis, quam honori utriusque fiat.

Ita quoque se gerent tanti muneris comites, ut Legationi

tionis iure tribui possit, quod olim laudatæ Fabiorum legioni; Vnumquemque ex eâ militem potuisse partes Imperatoris dignè sustinere. Sic verè comites erunt, & tamquam minora lumina respicient maius: virtutes dotisque animi atque ingenij, tamquam radij erunt, præstantiâ ac luce inæquales quidem, attamen proximæ. Procul ab hoc contubernio sint sycophantæ, ardeliones, ganeones, officiperdæ, aulicæ gloriæ dehonestamenta, quorum probra in Legatum redundarent. Tanti refert bonos omnes esse, ut vel ex vnus dyscoli atque litigiosi famuli, moribusque externæ gentis immorigeri lasciuiâ, plurimum interdum turbæ oriri possit. Igitur quicumque Legatum comitabuntur aut sequentur, boni sint; coërcendi aut dimittendi, nisi sint. Præsit aduigiletque eorum moribus atque actionibus censor aliquis & inspector. Si notari se sciant, paulatim corrigentur. Infitum alioqui humanis ingeniis, licentiâ insolenter uti, nec seruire modum in iis quæ extra regulam aut supra modum. Pulchrè M. T. Cicero Q. Fratri: Domesticorum non modò facta, sed dicta etiam omnia præstanda nobis sunt. Ut enim probi prudentesque haberi velimus, non sufficit nos esse tales, verùm idem quoque requiritur in reliquo famulatio. Vnde talis erit Legatus (certè habebitur) quales illi, quorum moribus & familiaritate delectatur: multumque aliena hæc fama ad famam propriam. Hinc tyranni quoque olim, ut colorem virtutis & bonitatis sibi adsciscerēt, viros sapientiâ inclytos conuictui suo iunxerunt, ornatus atque existimationis nimirum gratiâ, non auxiliij vel vsus. Quasi malè de iis opinari aut iudicare populus nequiret, à quibus bonos videret æstimari. Quasi etiam malos esse aut fieri necesse sit, quibus cum malis benè conuenit: dum nulla inter bonum

num & malum societas aut sympathia. Semel dixero: Probus ipse sit Legatus, modestus, pius; & suos faciet. Quod facilius vt fiat; in larem atque ministerium non assumet Legatus sine delectu homines, quos sola allicit stipendij otive merces aut sagina. Verum eliget fidos, suarum rerum obseruantes & amantes, & qui eo quoque nomine probari & promoueri percupiant. Ægrè etiam admitter incolas prouinciæ vbi obeunda Legatio est: minus eos, qui hinc profugi, siue proscripti, vel quouis modo extorres sunt. Hi enim, quia odiosi, odiosum ipsum Legatum facient. Ad summam; totidem is timeat exploratores, quot habuerit non suos.

Sed hinc præterea quædam obseruatu digna occurrunt, quippe Legati œconomix atque vsui coniuncta. In primis, ne qui Legato comites, socij aut asseclæ, fuerint adeo ingloriis moribus, turpi stirpe aut formâ, vt existimationem eius vsquam labefactent. Noui magnanimum & magnificum verè Legatum, qui dum haud multos domesticos stipatores adduxisset, hoc consilio adsciuit: Pridie cuiusque diei spectabiles sex vel decem, plerumque è gente suâ, viros inuitari curauit, qui subsequenti eius prandio interessent: sic potiùs conuiuæ, quàm necessarij socij: eâ tamen lege, certè consuetudine, vt isto die comites ei adfisterent, siue domi maneret, siue rhedâ egrederetur. Ita fiebat, vt & nouos subinde assumere stipatores liceret, & æmulatio quædam oriretur inter illos

Qui bona summa putant alienâ viuere quadrâ.

sic omitti poterat, si quis cœpisset displicere. ne reliqui quidem pransuri conueniebant, quoties alibi solus prandere vellet, vel domi suæ mensam alijs conuiuis aut ferrioribus negotiis occupatam haberet.

Eph-

Ephoborum, calonum & lixarum agmen, aut scenico quodam ordine, Legati equum rhedamve stipat, aut confusè velut circumfunditur, pro gentis cuiusq; patrio more. Fuit hinc Legatus, qui famulos vniformi veste vestiuit dum primùm urbem ingrederetur, & superbiore rursus veste dum in posterum Aulam frequentaret, & nouâ denique dum abiret. Et tamen vbi in patriam reuersus, ad alium Principem is denuò mitteretur, sumptu & splendore nouo, diuerso amictu famulos induit, ne quid è priore Legatione mutuassee videretur.

Si quod suorum iussorum operumve culpari aut reprehendi à suis senserit Legatus; curare aut animaduertere id quidem minimè videbitur, notabit tamen vt tacitam grauioris mali commonitionem: vtque exploret, num ratione conquerantur aut redarguant; sese eorundem loco esse fingat & secum statuatur. non alia salubrior tutiorve regiminis regula est.

DISSERT. XVII.

Corycai.

QVÆ DAM etiam Legationis arcana sunt, quæ nisi cautissimâ vigiliq; curâ custodiantur, arcana esse desinunt, & in maximum sæpè malum erumpunt. Qui tutam esse urbem vult, munit urbem: qui clausa consilia, domum non finit exploratoribus patere. Hæc incumbit Oeconoמו cura, vt obseruet, ne quis ignotus aut suspectus limen terat, aut furtim penetret: ne quis occultus vsquam explorator latitet, qui ex insidijs consilia, dicta, facta arbitretur. Mille modis improbitas ingeniosa est: & au-

Oo 3 daciam

daciam scelestis præmia addunt, & alienæ oscitantia, tum impunitatis spes. Interdum penetralia domus excutienda sunt, interdum limina & fores. Quippe nonnumquam in ingressu ac vestibulo detecta sunt, quæ clausa & sepulta penetralibus credebantur. Is enim mos est, & hoc officij munus, vt ad fores vsque vir quicumque primarius, interdum etiam priuatus deducatur. Hic verò colloquij & congressus causâ valedicenti summatim suggeri & inculcari quod actum agendumve est, denuò solet, nouissimo sermone solido & serio. Fuit igitur haud ita pridem percallidus Corycæus, qui tanti putauit suspecti Oratoris consilia & secreta venari & vendere, vt sagaci latibulo foribus, quæ magnificè semper patebant, sese sæpius abdidit & postposuerit. Neque enim id agere destitit, quòd hîc frustra & fastidiosè, nullius moræ aut molestiæ pertæsus, tamquam in excubiis staret, aut quia plus semel nonnullorum exonerando lotio à capite ad calcem profunderetur, donec ædes egredientium & intrantium semoto (sic putabatur) sermone percepto, multorum arcanorum conscius redderetur: atque ita fieret, vt quæcumque inimicus Princeps, eiusque sagacissimus Orator moliebatur aut statuerat, ea præoccuparentur, præpedirentur vniuersa.

Verùm & Legati non infrequenter speculatores sibi adfciscunt; & quod suis oculis non possunt, alienis inuestigant. Ipsi nonne vt speculètur potius, quàm vt vllum aliud Legationis officium impleant, mitti interdum & hæere solènt: exploratores magis quàm Oratores. Sic inter affeclas sociosque subinde personati latent homines, militia, imò architecturæ & munitiois militaris periti atque practici, qui mœnia, valla, loca alia, peregrinis alioqui vestigiis oculisque præclusa, scrutentur; violentiæ insidiisque, si ita

occa-

occasio feret, patefaciant. Huiusmodi dolum Legatio à Scipione olim ad Syphacem missa vtiliter tegebat: vbi calonum loco & feruili habitu centuriones, tribuni virique primariæ virtutis atque prudentiæ mittebantur; qui dum sua Legatus mandata exequeretur, vagi per castra, aditus exitusque, interstitia & compendia itinerum, munitiones item & aggeres, situsque; vniuersos, quæ Pœni quæ Numidæ imbecilliores essent, ediscerent: donec omnibus sic perspectis, tuto atque opportunè Romani excurrerent, victisque votisque potirentur. Citeriore exemplo in hanc scenam prodeat Legatus, cuius tamen nomen silentio veneror. Is peregrè viros aliquot secum duxit, maioris industriæ fideique quàm fortunæ. qui quidem, tamquam vernaculæ egestatis velo, quæstusque; quærendi excusabili necessitate, totâ Prouinciâ diuagabantur: sic nusquam & vbique domi erant: nusquam non per plateas, in officinis mercatorum, in culinis cauponum hærebât, portas, atria, rhedasque Magnatum velut obsidebant. Vtque securius atque pro vsu diutius vbicumque vellent, subsisterent, merces quasdam leuioris pretij, sed artis curiosioris circumferentes venum exponebât. Erat, qui modulos & rhythmos patriæ genio auribusque singula admirantium, etiam pietati conformes obtruderet. Nec deerat Mimus vnus, & Momus alter, quibus sapienter desipere studium & munus erat. Sed Legatus non nisi vnus choragi ac relatoris fide & operâ utebatur: ceteros ne nosse quidem videbatur. Modus & fructus varius fuit, non vltra hîc lustrandus. At verò quemadmodum in eâ lusus specie quæ Prima dicitur, è minimâ pietæ chartæ micâ, quidquid est fortunæ, interdum dignoscere est; sic illi è dictione sententiam, hinc deliberationes, è gestibus affectus colligebant. Ve-

rùm

rùm enim uerò, ut illi qui hac Primâ contralufos potius quàm propriam crumenam fallere & fraudare moluntur, non solum quidquid hîc pîctum est sollicitè occultant, sed insuper laruâ subinde faciem velant, ne quid veri affectus aut fortis inde emicet; ita qui primâ per Regem functione apud versutos occupandus est, animaduertere debet, ut velo quodam, non illo ludicro, sed constantiæ, dissimulationis, æqualitatis, sua & sese totum obtegat & condat: adeoque sinistri nihil ab aliis conspiciatur, ne metuatur quidem, ut rebus ipsis suæque formæ & bonæ famæ odore atque lenocinio singula arrideant, donec se suâ circumuentione præuentos experiantur, si qui fallere parabant. Comici dictum est; *Doli non doli sunt, ni astu colas.* Mireris impietatem hîc quoque personatam interdum esse. Aulam externi Principis quidam accedens, vestem Eremitæ assumpserat, adoptiuo capillitio nasoque incrustato exornatus: atque ita magnarum resolutionum index & consultor, & tamen extra suspicionem erat. Adeo dextere & rectè fiebant omnia, ut hospitis ipsius intimi atque domestici non aliud crederent, quàm pietatis negotium fieri ibidem agi, & Horas canonicas eos legere qui longè alias occupabant.

Fidis autem & strenuis atque industriosis Corycæis non solum munificus & impensè gratus, sed pænè prodigus erit Legatus. Etenim in lucrum cedit, quod sic impenditur. Dum Rex Catholicus à Ductore sui exercitus rationem aliquâ exigere pecuniæ in uisitationem cuiusdam Regni erogatæ: respondit ille, trientem unum summæ totius impensum esse exploratoribus, speculatoribus, & conductis clam negotiatoribus; alterum, operibus piis, tamquam maximè necessariis ad rem feliciter gerendam subsidiis;

subsidiis; tertium sic quidem victori exercitui suffecisse. Vtpote nummus numen scilicet est, eaque herba quæ homines inuisibiles, & his rursus visibilia & accessibilia omnia ad occasionem facit. Et fortiter & sapienter dixit Dux ille, quemadmodum fecerat. Eoque languidiores atque etiam imbecilliores mihi videntur, qui cum tutandorum aut occupandorum finium studio toti insudant & torquentur, quædam perdere nesciunt, ut omnia rectè collocentur: imò qui se putant perdidisse quidquid huic animorum negotiationi atque commercio, aut etiam Diuino Cultui & Pietati tribuitur; quæ tamen verè Regiæ æternæque gloriæ pondus potissimùm operatur.

DISSERT. XVIII.

Uxor ne comes?

OPTIMA comitum vxor est: de quâ tamen multi quærunt, an in Legationem ducenda sit? imò, an omnino ducenda sit? & potius cælebs viuere debeat, qui Republicæ uiuit? Ad Legationem igitur quod attinet; negant aliqui: quòd iter interrumpi, dilatari, negotia turbari & eueri, arcana debuccinari contingat, per inconstantem, fortè garrulam, dissolutam, parum castam coniugem: quacum neque tutus, neque suus sit Legatus; bellumque, non ciuile, sed familiare sustineat, verè indiuiduum secum ferens venditæ libertatis pignus. Nimirum, si ita eam duxerit, ut abductus sit ipse, muliebri imperio quasi subiacens. Quid autem refert, inquit Aristoteles, utrùm mulieres ipsæ gubernent; an qui gubernant, à mulieribus gubernentur? Antonius, quia Cleopatram in

Pp milita-

militarem Legationem duceret, vxorius vocatus est. Notatur à Virgilio:

— *Sequiturque (nefas!) Ægyptia coniux.*

Ingens profectò viris & virtuti impedimentum femina nonnumquam adfert. Si quid etiam imperfectiōnis virtiue attulerit, post nuptias discitur, vix aut serò emendatur. Tum longè pessimum, quòd nisi sat cautè duxeris, quam semper diligas; non medicus vllus, ne iudex quidem vllus salutem, restitutionemque in integrum præstabit pœnitenti vel decepto, vbi non sæpiùs peccare licet quàm semel. Quia autem plura coniugij incommoda sunt, ritè sacri Mystæ cælibem castamque vitam profitentur & agunt: sic nimirum exercitio spiritus, tum functionibus Ecclesiæ publicis politicisque vel maximè apti.

Volunt igitur, qui hanc causam politicè, aut nimis politicè disputant, Legatum, sine vxore munus suum obire: & si feditiosus naturæ, malive quod fertur necessarij, stimulus vrgeat, vel pertinax consuetudinis fomes vrat; externâ libidine voluptates suas explere. Sed tum videat ille, ne à pellice ea reuelentur, quæ timeri poterant à coniuge. Frequenter enim illex lectus illicita excutit, non satis munitis aduersus hunc Sirenum cantum. Ideoque etiam Legatus, & si quis ei utilis & fidus comes fuerit, ignorare non debet, expugnatâ semel pudicitiam muneribusve adhamatas mulieres (quorum inprimis auidus hic sexus est) aptissimas secretorum indagatrices & reuelatrices existere; dum apud benemerentem simulare aut tacere ægrè possunt, prorsus non possunt. Sic nobilissima interdum stratagemata & conamina irrita euauerunt, auctoremque suum inglorium reliquerunt, quia quædam matronæ, earumve pedissequæ aut congerrones ea denudassent, quæ

quæ non solum tecta, sed sepulta credebantur. Quod animaduersione dignum est, nec tamen relatu exemplorum nimiooperè odiosorum aut nouitiorum opus habet.

Sunt qui solitarium vitæ genus molestum, indecens, damnosum, intolerabile fore asserunt: sociale præferunt, & vxorium comitatum probant; vt statò semel amore sedatior sit Legatus, ac domestica disciplina laudabiliùs cohæreat. Scilicet, quia nihil æquè secundum naturam sit, quàm huiusmodi coniunctio. Vagum quidem & barbarum genus hominum indefinitos amores habet, copiam & incertitudinem prolium & vxorum: at magis compositi & casti Christiani, diuinâ & gentium lege adstringuntur, Vnus Vnius esse. Et vir quidem rebus necessariis domum instruit, bonis moribus componit, auctoritate tectur. Mulier verò vitæ omnisque fortunæ compar, salacis immodestiam ansam præcidit, eademque illa quæ maritus foris procurauit, suâ curâ & sollicitudine domi conseruat, ornat, illustrat. Et reperire est reverà feminas, quæ suâ tum solertiâ, tum continentiam sexum ipsum antecunt, virisque magno vsui & subsidio sunt: per quas Legationes quoque ipsæ interdum susceptæ & perfectæ sunt. Bellerophon, auditâ Legatione mulierum Xanthiarum, Xanthiis ignouit. Hinc, ait Plutarchus, lex singularis apud Xanthios fancita est, atque æternus honos huic sexui tributus, vt filij Matrum, non verò Patrum nomina sortiantur. Ad Constantium Imperatorem Romanæ mulieres numquid missæ fuerunt, & in re magnâ? Nonne solemnè Legatione postulatum ière, vt Liberius Pontifex ab exilio reuocaretur? Nimirum, quasi ostenderent, nihil viris opus esse, vbi suæ virtuti sequior sexus relinquatur: occasionem, non verò animum aut linguam deesse, si quando publicè, aut

agendum, aut loquendum sit. Sanè aliàs efficaces non semel, rebus quasi desperatis, periculorum depultrices, delictorum deprecatrices, amicitiae conciliatrices feminae fuere. Quid? harum auspiciis imperia & scepra non infeliciter steterè & gubernata sunt. Belgis certè (vt alios taceam populos) non infeliciter cecidit, Feminarum regimini ex interuallo subfuisse. Coniugibus si quæ tristitia aut incommoda obueniunt (obueniunt autem permulta, neque vlla vitæ pars aut conditio sui laboris aut doloris expers) societas lenit adimitque dimidium infortunij: si quæ læta; gemina est voluptas, quia in dulcissimæ coniugis sinum infunditur. Sic Legatus è curiâ & curis fessus forte rediens, habet sociam, cuius læto aspectu & complexu recreetur, à seueritate velut secedat. Opponuntur solatia difficultatibus, blanditiæ curis, mitescit quidquid asperum aut amarum fuit. Sic suauior in vxore, quàm in aliâ Venere voluptas est: refundit in coniugem coniux affectum, quo fruitur, adeoque sanguinem sanguine testatur.

Omnis amor magnus, sed aperto in coniuge maior:

Hanc Venus, vt viuat, ventilat ipsa facem.

Omnino vel auxilium ab vxore, vel solatium est: quinimò tum senes vxoribus maximè indigent (venerabilis sic fatebatur fenex) cum minimè putantur vxoribus indigere. Hipsicratea Mithridatis vxor, mariti causâ quid non fecit? Tonis capillis equo se & armis assuefecit, quò facilius laboribus & periculis mariti interesset. Quinetiam victum à Cn. Pompcio, & per efferatas gentes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili secuta est; vt sic vera vxor videretur. De Zenobiâ Odenati vxore refert Trebellius, quòd eadem erat in omni fortunâ: in consiliis nec non operibus prudens: galeata ad conciones processit Imperato-

peratorum more, & sic adorata. Pro occasione munifica, clemens, pia, & rursum seuera, vltra femineum modum. Venustate incredibili, tantoque dentium candore, vt ipsæ margaritæ viderentur. Ea quoque eius castitas fuit, vt nec virum quidem suum sciret, nisi tentatis conceptionibus. Illi denique Odenatus debuit quòd Persas vicerit. Eiusmodi consortem non licito solum lecto, sed Legationi quisque optaret. Qui vxore caret, quia domum non figit, non habet: & si habet, in eâ moratur, non tamquam paterfamilias, sed tamquam peregrinus in diuersorio. Suam verò quisque indolem ac conditionem optimè perpendet, vxoremne ducendam sibi existimet, nec ne? Cum enim vberem vltro citroque scribendi segetem latissimumque campum aperuerint quotidiana & cognita matrimonij commoda & incommoda; tum nullum in tantâ controuersia videtur præstantius consilium, quàm Metelli: Si sine vxoribus possemus esse, Quirites, ait, omnes eâ molestiâ careremus. Sed quoniam ita voluit natura, vt nec cum illis satis commodè, nec sine iis villo modo viui possit; saluti perpetuæ potius, quàm breui voluptati consulendum est.

Poterit igitur vxorem ducere, qui Legatus erit: & obire Legationem poterit, qui iam duxit. Hoc quæritur, an comes itineris, & sic muneris erit, quæ partem familiæ constituit, & iam pars viri est. Negabit Seuerus Cæcina apud Tacitum: Haud enim frustra placitum olim, ne feminae in socios aut gentes externas traherentur. Inesse mulierum comitatu, quæ siue luxu, siue formidine, optima consilia morentur. Non imbecillem tantum & imparem laboribus sexum esse; sed, si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum. Adde, eâ mulierum naturam esse ef-

futiendi arcana procliuitate; vt dubitarint multi, an te-
neantur silentij legibus. Contrà affirmabit Valerius Mes-
salinus: Multa enim, reiectâ veterum duritie, in melius &
lætius mutata. Comitatum viri propemodum vxoris esse,
plus leuamenti quàm oneris in coniugali societate inue-
niri. Peccare interdum feminas, sæpius viros; hos tamen
peregrè mitti. Malè igitur eripi maritis consortia rerum
secundarum aduersarumque. Quid autem, si & ipsa con-
iux ægrius mariti desiderium, quàm exilium ferat? Ad
rem: Proconsulem quidem, ait Vlpianus, melius esse in
prouinciam proficisci sine vxore: sed & cum vxore posse;
dummodò sciat futurum, vt, si quid vxores eorum qui ad
officia proficiscuntur, deliquerint, ab ipsis ratio & vindi-
cta exigatur. Legato autem prouincia longè grauioribus
causis decernitur, quàm olim Proconsuli, qui ad subditos
ibat: at ille inter exteros, ignotos, suspectos, subdolos, infi-
diatores, versatur. Itaque etiam vxor ei comes adiungi po-
terit, dummodò se publicis negotiis consiliisve non inter-
ponat. Sciat maritum suum Legatum esse, & maximo
sanctissimoque munere fungi: sciat se in potestate mariti
esse, nec minùs Legati. Summa hæc esto, vt pro ætate
vtriusque & conditione, pro itineris distantia aut difficul-
tate, denique pro negotij statu, controuersia hæc vxoria
dirimatur.

Anne verò Principis coniux Legationibus sese immi-
scebit? Profectò Romæ aliquoties definitum est; Femi-
nam, absque auctoritate atque consensu sui mariti, Lega-
tos mittendi ius potestatemve non habere.

DIS.

DISSERT. XIX.

Legationes ad inimicos.

AD hostes non statim Legati mittendi sunt, quoties
negotia eò inclinant. Sed callidè ita cunctari expedit, vt
simus implorati magis, quàm implorantes. Adire enim,
venerationis est & reuerentiæ: iisque ad quos priùs
mittuntur Legati (ait apud Cæsarem Pompeius) videtur
auctoritas attribui, metusque eorum qui mittunt indica-
ri. Haud dubiè, quisquis petit, inferioris personam susti-
net; qui concedit & indulget, seque velut exorari finit, va-
lidioris atque præstantioris. Id non ignorans Ariouiltus,
cùm ad colloquium à Cæsare inuitaretur, Legatis Cæsa-
ris in hunc modum respondit: Si quid ipsi à Cæsare opus
esset, sese ad eum venturum fuisse: siquid ille à se velit, il-
lum ad se venire oportere. Vt autem ab hostibus primùm
mittantur Legati, id quoque per Principes quosdam ami-
cos, vt pote æqui arbitros & consultores, vtiliter suaderi &
procurari, exemplis constat Polybianis. Hoc astu Aratus
Achaicæ libertatis vindex, dum bello Cleomenico Pelo-
ponnesus vrgeretur, eaque vrbs Macedonum Regis auxi-
lio magnoperè indigeret, per Megapolitanos Legatos oc-
cultè effecit, vt ipsi Achæi per Antigonum, negotiationis
huius etiam ignarum, rogarentur, vt in societatem pugnae
ac fortunæ assumerentur. Sed profectò si casus postulet,
omnino præstat precando seruari, quàm ferociendo per-
ire. Ac licet victi aut de victoria desperantis esse videatur,
cum hoste vltro pacisci velle, non semel tamen qui sic hu-
milior aut benignior visus est, potuit præualere. Ergo qui
aliorum Principum operâ magnoperè indiget, suaque in
melius

melius mutari exoptat, Legatos ad hostes emittere potest: fortè enim quidquid petet aut sperabit, pro votis succedet, aliaque ex aliis commoda succrescent: conanti nihil decedet. Quemadmodum apud priuatos diu erit, imò numquam erit, vt res per sese, nulloque labore moueantur aut mutantur: manus & ingenium operi applicanda sunt: & veluti nihil prouenit ex nihilo; sic rari & exigui ex torpore aut vitioso pudore, metùve, fructus. Itaque saluâ estimatione, & non saluâ interdum, liceat frequentius stimulatōres alibi habere, non tantum vt in suo (liceat sic loqui) mari sedent fluctus, verum vt in alieno excitent. Nam & flabris apud hostes opus est, hominibus, inquam, turbare aptis, quos addictos rebus nostris experiamur. Atque id genus vbi inuentum atque inescatum fuerit, cautè & obliquè fouendum est, vt beneficia non nisi per periodos & ambages veniant, dolusque abscondatur. Sanè eiusmodi obsequia sumptu constant, & vt tutiora sint, occulto. Nummi tamen Legato tradantur sine vllis labyrinthis: ne hosti facilè innotescat, quantum largitionibus expensive secretis impendatur, aut impendi omnino possit; nève pecunia nimio multis digitis excribrata, tenuior aut tardior ad Legati vsus deueniat. Quid enim, si tot consignatorum, numeratorum, receptorum, censorum, custodum, commissariorum oculis quidquam non adhæreat quidem, sed elabatur, aut diutiùs inspiciendum detineatur? tergiuersatio ipsa grauem confusionem ac iacturam trahat? Videre est, urnas & situlas, quæ ad extinguendum incendium plenæ hauriuntur, longâ per manus traditione, permutatione, concussionem, vix medium continere, dum eò perueniunt vbi aqua igni iniicienda est. Neque patiar, Legato Aristarchum adiungi, qui grauium

expensa-

expensarum rationem excipere debeat: id enim foret, eundem hunc arcanis præficere, & simul de prudentiâ & integritate Legati non obscurè diffidere. & quidni pariter constituatur censor censori?

Cogitemus igitur, perturbationes, tumultus, seditiones, & intestina omnia mala etiam venalia esse: & vt ista impediuntur, venalia esse negotiorum indicia atque instrumenta, quibus frangi & atteri res hostilis solet; quibus intelligantur consilia, impediuntur consulta, aliaque ex aliis commoda suppullulent. Sanè vbique gentium homines sunt, & semper aliqui mutationum & nouarum rerum auidi, inordinato luxui, etiam in egestate, addictissimi; qui tædio suæ fortis vulnerati, alienam suspiciunt, & ne egere cogantur, perfidè agere facilè inducuntur. Nimirum compendiosius autumant aquâ piscari turbidâ:

Vixque tenent lacrymas cum nil lacrymabile cernunt.

Infelicitas inquietos reddit. Ideoque Legatus nummum aut monile alicuius pretij semper penes se habebit; vt si quis subito proditor inducendus, explorator conducendus, aut minister corrupendus, aut denique si quodpiam præsens periculum vel opprobrium redimendum; ad manum sit quod sufficiat. Quinimò Legatus hinc potissimum munera distribuet: perdet nummos, vt animos inueniat: munificus erit, sed quasi nihil alij acciperent. Vna ista ars artium erit, sæpè dare, & generosè dare, & cautè dare.

— *Res est ingeniosa Dare.*

Auro scimus portas perfringi adamantinas, linguam quoque viribus destitui auro loquente. Demosthenes cum Milesiorum Legationem, auxilia petentium, infestâ prefisset oratione, & postero die loquendum rursus esset, multa

Qq

tâ la-

tâ lanâ ceruices circumuolutus in publicum prodiit, nutu indicans *σωάνη*, seu morbo gutturis, sibi vocem præclusam esse. Nimirum corruptus à Legatis erat, & quasi medicatâ offâ Cerberi latratus cessabat. Vtpote qui iure & eloquio inferiores visi erant, iam superabant efficaciam ingenij illius nummarij. Ideoque è concione quidam falso ludens, Non *σωάνη*, inquit, sed *ἀργυράνη*, seu auaritiæ morbo & corruptelâ munerum, hic strangulatus est. Nec dubitauit ipse Demosthenes postea id sibi laudi ducere. Nam cum interrogasset Aristodemum, fabularum actorem, quantum, uti ageret, mercedis accepisset, & ille talentum diceret; At ego amplius, inquit, ut tacerem. Philippus Macedo dum castellum ingenio loci adeò munitum obsideret, ut militum sudore & sanguine nil speraretur; ac affirmaret veracissimus quisque, nemini, nisi à cælo, aditum patere; quæsiuit: Num ne asino auro onusto? Respondentibus, patere: Vicimus, inquit. Et sic omnes vincunt.

— *Diuina humanaque pulchris*

Diuitiis parent. —

Et si quis fortè Princeps, quæ inutili prodiguntur bello, in aureum hunc imbrem conuerteret, hostilis potentia ministris & proditoribus instillandum; facile inuicta alioqui mœnia, castra, corda nouus Iupiter superaret. Oraculum antiquis fuit: Argenteis iaculis pugna, & omnes viceris. Quasi nil imperiosius moneat aut moueat affectus mortalium, quam Dea illa, Moneta; nec vllæ machinæ validiores, quam hæc dona, hæc munera. Magnum profectò instrumentum rebus est pecunia: omnis prætereà flagitij magistra & ministra; quâ quidquid hîc amatur & laudatur, videtur impetrari. Pecunia inter homines san-

guis

guis & animus est; quam qui non habet, nihil habet, inter viuos mortuus ambulat.

— *Quiduis nummis presentibus opta,*

Et veniet: clausum possidet arca fouem.

Quinimò loqui & persuadere forsan debebit Legatus apud illos qui manibus pro auribus vtuntur. Horum igitur manus implebit, ne inanes aures, auersum animum experiatur. Fuerunt Legati, qui dum diuticulè apud Ministrum non sat amici Regis oratione egissent, nec profecissent quidquam, ne in negotio quidem quod honestè non videbatur posse differri aut negari; consuluerunt amicum, eumque veterem aulicum, quî tandem agendum. Quibus ille: Loquamini isti Ministro. At iam locuti sumus sæpiculè. Sed seriò, iterum ille. Cumque Legati, ubi sic multum prolocuti nescirent, àne tarditatem, àne malevolentiam hominis incusarent; conquesti sunt rursus apud hunc amicum. Suasit hic rursus, ut loquerentur Ministro. Locuti sumus, inquit, toties. Tum ille: Quid loqui? quasi consuluisset: *Celantes dabitis*. imò quasi inuissset, quâ ratione (muneribus & donis videlicet) negotio calcaria alafque neçtere posset. Paruerunt: & plura quam petierant aut sperarant adepti sunt, & quæ ne concedi quidem æquum licitumve. Heus Principes, heu Ministri!

Sed caueat Legatus, nimis familiaris aut amicus videri iis externæ Curiaë aut curæ suæ ministris, à quibus plurimum secreti ac subsidij emit & haurit, cum iis priuatim comessando aut publicè obequitando aut fermocinando: quin potius, sicubi coram aliis adfuerit, ne nimio estimare, vix nosse eos videatur. Hîc fidî comites, cryptici codicilli, nocturni & ignoti, mutato nomine & amictu, congressus valeant.

Qq 2

Cete-

Ceterum eo aliquando sine Legatus ad hostem mittitur, ut subdolâ cunctatione detineri is possit, atque interim perfici quod ipsi molimur. Hic astus Tulli Hostilij fuit, quo C. Cluilij; hic Agathoclis, quo Brutiorum; hic gentis Achææ, quo Legatis Romanorum os sublinitum fuit. Themistocles Atheniensibus suis auctor erat, ut urbis muros, quos iussu Lacedæmoniorum deiecerant, instaurarent. Eo rumore peruulgato, missi sunt Athenas Lacedæmone Legati, qui interpellarent. Themistocles alium quam pro voto Reipublicæ euentum timens, non interruptè agendum ratus, Legatis abruptè respondit; Ituros Spartam qui eâ de re consulerent. His ita dimissis, ac Legationis expectatione delusis, hortatur suos, ut strenuè opus maturent. Deinde ipse in Legationem proficiscitur, sed lætam adeo & diuerticulis circumductam, ut spatium consummandæmunitioni sufficeret. Auxit itineris moram expectatio quedam mandatorum & sociorum, mox simulatio morbi. Cum interim nuntiatur Spartanis, mœnia Athenis surgere; denuò mittuntur Legati, ad rem inspiciendam. Tum clam ad suos seruum mittit Themistocles, monetque, uti Legatos vinciant, pignusque teneant, ne in se grauius consulatur. Sic tandem à Themistocle serò intellexere Lacedæmonij, iam non muniendam, sed munitam urbem esse: ut nimirum Lacedæmonij, non tam in vicinorum imbecillitate, quam in propriâ virtute vires suas collocarent. Fieri itaque potest, ut Legati hostium neque audiri neque admitti magnoperè contendant; imò verò id magis, ut intereâ aliquid temporis elabatur, quo subdolè quid construant vel euitent. Cui calliditati ac tergiuersationi, non focors Principis decretum opponendum est, ut maturè sciatur, cur venerint, quid velint. Singulare

gulare extat exemplum Senatus Romani in Eumenem Regem. nam cum datâ dicendi atque exponendi facultate, animaduerneret, eum subitescere, excedere templo iussit: addens, absurdum esse, ignorare Regem quid sibi opus esset, ac quare venisset. Mox itaque per Prætorem reuocatus fuit, & sic coactus expromere & effari quæ vellet. Ut pote dum hostium aduenere Legati, subinde è vestigio, & dum adhuc ferè anheli, quod in mandatis habent Principi exponere atque enuntiare iubentur; eoque citius quò magis creduntur imparati. Alioqui è longinquo aduenis defatigatisque spatium indulgeri solet, ut se suaque colligant & componant. qui tum quidem, ut nihil temporis sine fructu elabatur cunctando, super singulis consultant & circumspectant. Et rursus, si ex morâ atque præsentia eiusmodi Legatorum, Principes in spem cuiuspiam commodi vocentur, nec vllum immineat periculum; solet de industriâ id quoque effici, ut tardius ad suos reuertantur. Cuiusmodi consilio Persæ Martinum à Romanis Legatum, de pace agendâ ad eos missum remorati sunt, ac pacem simulantes tantisper sermonibus blanditiisque distraxere, donec opere, quod aduersus hostes construebatur, absoluto, manifestè concordiam recusarent.

Quòd si verò ea interuenerint aut acciderint, quæ magis secessum quam accessum Legato suadere videantur, subducit ille se ac reuertitur: & quod olim poetico Mercurio tributum est, alas & talaria pedibus necit, ut non solum abire, sed auolare possit. Insalutato tamen hospite discedere non decet, nisi hostilia in personam suam perpetranda præsciret. Honestas siquidem præscribere videtur, ut sub quorum protectione incolumis steterit Legatus, iis insciis nec valedictis itineri se neuitquam committat.

rat. Scio ego, externum Principem ægerrimè tulisse abcessum Legati, qui petita tertio discessus facultate, nec impetrata (scilicet admissio quâ discessus indicaretur, continuo negata fuerat) tandem discesserat. Grauis nimirum ad Legati dominum exostulatio veredis missa fuit, priusquam ille ad aulam pertigisset, super eiusmodi vituperio atque insolenti animo, quo negotium quod agebatur odisset, implicasset, euertisset. Quid alter Princeps? iussit eum ab conspectu suo quadraginta leucis aliquandiu abesse, quamuis alioqui pro Legatione suâ splendide ac generose omnia, nec imprudenter sese gessisset.

Igitur cum fictè & fraudulenter Legati hostiles veniunt; faciet is qui aditur, ut quamprimum auditi, vel, si expediat, inauditi, discedere iubeantur. Dimittantur tamen, non deiciantur, additis quoque in ultimos usque fines conductoribus. Nimirum ut & arbitros habeant, & hos velut custodes: atque ita securitatis velo dolus & machinatio omnis arceatur. Omnino quamuis non vocatus venerit, ac ne optatus quidem, tutus saltem abeat: ita detulisse Legato videbimur, quantum negatum est; & dum cauti sumus, ab humanitate non discedemus. Quin verò dandum hoc Iuri gentium, ne facile excludatur Legatio, vel repellatur. Solent & plerique hodie, Legatis suis per loca inimica ituris, liberam profectioem (saluum conductum vocant) petere, & sic quoque pompam negotij augere. Vnde si quid sinistri aut aduersi Legato inique acciderit, totam in gentem atque gentis Principem culpam conuerti differui. Scimus profectò, quantum vel sola suspicio, ut ut cæca, nuper de Legato Regis Francisci I. ad Turcarum Imperatorem in itinere interfecto, famam Caroli V. stiterit, alioqui inclytam, terrarum orbe maiorem.

rem. Verum enimverò quia interdum expedit, Legatos clandestinè iter facere per hostilem ditionem, siue ut quid animaduertant, & tamen ignoti sint; siue quia alioqui securitatis litteras petere sit inconsultum; viderint ipsi sic eant, ut prosperè etiam perueniant: hoc enim, quia non tam in manu prudentiæ est, quàm in fortunæ temeritate positum, vix probari potest sine aliquâ exceptione felicitatis. Interdum timere qui didicit, periclitari dediticit. Alioqui quando itinera infesta aut periculosa; item quando acerbius quidpiam & sine dissimulatione denuntiandum est, litterarum, non Legatorum vsus est; calami, non linguæ: quippe charta, nec rubori, nec timori obnoxia est. Quòd si adeunda gens, non inimica solum, sed fera & fallax, aut etiam irritata & offensa; vereor ne veniam quidem atque fidem publicam impetrauisse satis sit. Sed obsides quoque exigere consultius; præsertim si communis negotij causâ Legatio suscepta sit. Periculum namque, ne si cautum nobis non sit, Legati nostri detineantur, atque in conditiones iniquas & nocituras cogamur descendere. Satis id exemplo suo docent Irene & Constantius, qui cum ad Aaronem Arabum Principem Legatos præproperè, & obsidibus non expectatis, misissent, de pace acturos, fidem barbaram experti sunt. Aaron enim, quia in potestate suâ Legatos habuit, suo arbitrio, pacis leges non pactus est, sed posuit: prorsus tamquam pignus pretium aliquod causæ addidisset vel extorsisset, singula tanti vendidit, quanti libuit.

Solent verò Legati maiorum Imperiorum etiam ad hostes tam fidenter quandoque proficisci, ut & veniam & fidem peti consuetam negligant. An tamen admittendi? si ita videbitur: sin minus; impedimentum quæsitæ obijciant

ciant causæ. Annibal Saguntum obsidens, cùm intellexisset Legatos Româ aduenisse, obuiam ad mare quosdam è suis misit, qui dicerent, nec tutò eos adituros inter tot effrenatarum gentium arma, nec sibi in tantâ militiæ mole integrum, Legationes audire. Sic propemodum Liuius: à quo dissentiens Zonaras, Annibalem scribit submisisse quosdam, qui simulatâ in Populum Romanum beneuolentiâ, suggererent à castris Imperatorem abesse, nec quò perrexisset sciri: proinde prudenter facturos, si iter ad suos remetirentur, adeoque discrimen quod à milite feroci immineret, declinarent. Ita astutus vulpio, odium inhospitalitatis, hostilitati ademit, imò gratiam solliciti affectus appinxit vel prætexuit.

Quia autem nihil non dependet à præscientiâ ac velut præoccupatione conceptuum atque conatum eius qui conueniendus aut circumueniendus est aduersarij; inprimis utile fuerit in hostium castra Legatos aut nuntios mittere, qui explorent & obseruent singula. Errat, ait Polybius, qui putat, aliquod Duci magis proprium aut potentius officium esse, quàm consilia & animos hostium intelligere. In sphæristerij, palæstræ aut gymnasticæ exercitiis, non sufficit animaduertere ac scire, quid ipse agas; sed requiritur, velut diuines atque præuideas, quâ acturus sit collusor. Quotiescumque admittuntur hostium Legati, aut congressus habetur; locus, tempus, comitum numerus constitui solet, totiusque adeò negotij species præfiniri. quæ singula non ad dignitatem modò referri diximus, sed etiam ad securitatem.

DIS-

DISSERT. XX.

Interdum dolosa.

AB hoste autem quis hostilia non metuat? Sanè hîc quoque simulatio niueam Mercurij virgam inficit. Etiam qui nocebit, blandus est; sed vt facilius noceat: offert pacem, vt bellum moueat: petit fœdus, vt damna inferat. Caue Princeps, cùm sic adiris: imò quia plerumque sic adiris, semper caue. Non potest tuta esse fides, vbi timenda calliditas est. Audi orantis verba, non semper sequere.

—— *Fallunt animi sub vulpe latentes.*

Sæpè & cælum mentitur, quidni & ingenium hominis? Sæpè decepturo lumine solum illustratur, quidni & solum? Quoties per nubium, vt sic dicam, vallum pallidior solis vultus emicat, pluuiam minatur. Sed non minùs imbrium atque hiemis horrore annona producitur & perficitur, quàm risu solis aut Fauonij. Prorsus & in Caduceo, & in Legato est quod timeas; & tamquam post caliginem spurio quodam colore serenitas allubescit. Vt rem simpliciter dicam; Sæpè pacis verba, prælij virulentiam tegunt: & aliud qui missus est loquitur, aliud qui misit molitur. Sic quidem subdolæ industriæ instrumentum est, qui felix esse & dici vult Legatus. Vt non mentiatur, mendacium tamen dicit: eoque pro medicamento, ac velut instrumento aut simulacro virtutis, vtitur. Sed quid hoc aliud, quàm stratagemata adhibere, vt par sit votis euentus, non oratio aut actio veritati? Demetrius Moscouiæ Princeps cùm à Bori tyranno spoliatus esset Regno, ac tandem intellexisset, urbem Cromum, vltimam fortu-

R r næ

næ atque potentiaæ spem, obsidione cinctam laborare; literis, quas intercipiendas sciebat, significauit, sese prope diem missurum suppetias quadraginta millium militum. Terror in verbis erat: nam vix tot denos habebat armatos, quot millia nominauerat. Sed Boris mendacio deceptus, soluere obsidionem maluit, quàm vim expectare: non fidebat fortunæ, quæ iustâ causâ destituta erat; non fidebat militi, qui fortunam sequebatur. Similis olim Iugurthæ excubitor dolus, solers versutia fuit, qui ad Aulum Propretorem, cum nullum periculum esset, supplices Legatos misit, & spe pactiois (vt est apud Salustium) exercitum Romanum primùm muneribus corrupit, deinde armis oppressit, adeoque sub iugum misit. Omnino suspecta esse Legatio potest, quoties subdolum vasfrumque hostis ingenium est, & quale Iugurthæ fuit. Atque tum, aut doli ludendi sunt, vt simulatione imposturæ retundantur; aut certè, antiquitatis exemplo, obsides petendi, vt etiam consilia auscultantis in tuto sint.

Si doli placent; non inconsultum Grimoaldi Longobardorum Regis facinus dixerim. Is imparatus ad bellum, cum Hunnorum Feciales venissent, & timendi viderentur; copias & terrorem insigni stratagemate mentitus est. Delectum habuit, atque eosdem milites diuersis instructos armis, sæpius, tamquam novos, iussit decurrere: quo astu citius diem quàm numerum finire potuit. Conuersus interim ad Feciales qui spectabāt, His, inquit, choragis Hunnos tripudiare & decurrere docebo, nisi è finibus meis actutum discesserint. Attoniti Legati abeunt, & pari metu Regem suum exercitumq; implent. Itaque tamquam potentiaæ cederent, hostiles omnes copiæ sine bello diffluxere. L. Manlius & Atrilius è Græciæ Legatione Romam

Romam reuersi, in Senatu gloriati sunt, ob deceptum spe pacis & induciarum pacto Regem: ibidemque hæc versutia plurimorum calculo comprobata, & Nota Sapiencia nuncupata est. Audiamus Ciceronem sibi blandientem: Populo imposuimus, & Oratores visi sumus. Zopyrus, vnus è septem proceribus Persarum, nasum & aures sibi abscindi voluit: id se à Dario Rege suo iniuste perpassum simulans, & nihilominus iurans, vt fidem apud Babylonios inueniret, omnemque machinationis suspicionem tolleret. Quosdam etiam Darij milites interemit, commeatus interceptit, seque odio & contumeliâ Tyranni dignum iam ostendit. Ergo exercitui Babylonico præficitur; quem Darij partibus ilico adiunxit, urbemque Regi suo tradidit. Quæ non eiusmodi artes periuri Sinonis, Maroni celebres, queis inimica Græcorum arma non intromisit solum, sed ipsa induit, & introduxit Troia? Non absimilia æuum etiam nostrum spectauit & sensit; plura sperare potest, etiam metuere.

Cautionis summa est, Legatis non statim credere, sed externæ versutiæ domesticâ sagacitate velut occurrere. Quod si de pace aut fœdere agatur; quæcumque ad bellum faciunt, præparanda sunt: agenda omnia maiori etiam curâ. Mendaci Mercurio Mars opponi debet, fallenti Mineræ ipsa Bellona. Sic magni olim Reges & Populi humaniter exceperunt Legatos hostium, de pace egerunt; sed vt nulla interim munimina aut exercitia exercitui adimerentur, vel intermitterentur. Philippum Mediolanensium Ducem hîc mireris quoque: is in rem suam callidus, quia alienum se ab armis ostēdit, felicius pugnavit. Cum Florentinis res erat, qui vt facilius imperio suo Pisanos adijcerent, miserunt Legatos ad Philippum, rogatu-
R r 2   turos,

tuos, ne auxilio suo eam urbem tutaretur. Philippus benignè audiens, licet infestus Florentinis, quorum imminuere potentiam statuisset, respondit, sibi in posterum non bellum, sed pacem placere: quod ne frustra videretur dicere, milites omnes quos ad manum habebat, sacramento absoluit ac dimisit. Legati, obsequium non modò addictum, sed iam præstitum rati, gratiam Duci agunt, suos gaudio & securitate implent. Dux interim ad Franciscum Sfortiam, qui Parmæ erat, litteras misit, vt militem hunc ibidem conscriberet. Conscripsit, & cauto consilio fingens se Neapolim eas copias ducere, Pisam progressus est, Florentinosque imparatos fudit & fugauit. Nimirum hæc Philippi pax erat, dare Pisanis libertatem, quam ad se transferret. Sed quemadmodum Florentini, sic & alij sæpè populi, quia nimis creduli facilesque, primùm verbis decepti sunt, deinde armis victi. Vafrauentum autem mittentis siue missi in principio animos sumit, & explorat, quantum nequioribus artibus fortuna concessura sit. Si facilemprehendit viam, circumducit casses & laqueos, atque occasionem tantùm nocendi expectat. Quòd si nullâ arte velari fallacia queat; dubitare, timere hostis incipit, & sensim ad saniora consilia, imò ad obsequia se flectit, prudentiæ velut ac iustitiæ obiectæ cedens, dum potentiæ impar est.

DISSERT. XXI.

Per Legatum bella.

MAGNA esse Legati negotia hinc statuas, quòd vel de bello, vel de pace, vel de induciis plerumque agat: è quibus singulis Regni incolumitas auctoritasque
ceu

ceu fonte profluit, & dependet. Glorietur Tiberius ad Germanicum scribens, se nouies à Diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfecisse. Et gloriosa profectò imperia & cumulatiora laudibus sunt, quæ incruentis conatibus obtinentur & parent. Si quid Princeps sibi asserere, alteri adimere statuerit, siue quia id sibi iure deberi existimat, siue quia id nimiam opportunitate arridet, & oportet habere: si nihil profecerint amicæ Legationes, non speciosi quique prætextus, aut pollicitationes, compensationesve, ne intercessionem quidem aliorum Principum; non protinus semper armis agitur, sed interdum contentio arbitris committitur, vt causæ iudicibus. qui tum, quoad fieri poterit, etiam per Legatos demerendi, emendi sunt quocumque; artificio ac pretio: quod sumptibus molestiisque bellicis semper longè mitius erit. Et tamen quia eiusmodi arbitrariæ definitionis fauor & executio à placito aut patientiâ illius potissimum dependebit, cui ea grauis videbitur; conandum Legato, vt ipsos simul arbitros in defensionem datæ auctoritatis dictæque iustitiæ trahat.

Bellum, vel suadet Legatus, cum pacem inutilem atque inhonestam putat, vel nuntiat: quod olim propriè Fecialis munus erat, ritibus quoque suis, & quadam velut religione peculiariter definitum. Siue autem hoc agitur, vt quod cœptum est bellum extendatur, siue quod non fuit, incipiat, suadelâ opus est atque solertiâ. Si feliciter cœptum; stimulari audientis debet animus, vt fortunæ insistat hactenus inuitanti. Si infeliciter; erigi debet, vt credat melioribus deinceps auspiciis res administrari & succedere posse. Quinimò præstare, cum honore semel cadere, quàm cum ignominiâ inbecillo pede stare quidem, sed seruire.

Cadere autem non posse, quæ Bona Causa, & Dominus fabaoth, tum Principis sui fauor, sustentant. Addet Legatus: Sua retinere, priuati esse hominis; de alieno certare, generosi Principis: fortis, cum ipsâ difficultate animum armare, augere; magnanimi autem, non imitari cochleas, quæ quantumlibet læsæ testas non egrediuntur. Itaque animis opus esse, deinde pecunijs: harum quoque præcopiâ modum valere. Sic est: non qui plura, sed qui rectius expendit, potentior est. Docuerunt nos hostes, maximas gazas frugalitatem & ordinem in gazis esse. Quid? maximos exercitus hactenus non magnâ pecuniâ aluerunt; publicam, non priuatam, quam quisque administrauit, cenfuit. Hinc stipendia facilia, quia per paucorum manus deriuata: persoluta, quia non magna. Miles autem, quia exigi nihil potest, & quia extra necessitatem uiuit, disciplinâ coërcetur. E contra inordinata omnia timentur in ijs, & ab ijs, quibus plus addicitur, quam persoluitur; nec persoluitur nisi per seditionem. Sic quidem de pecuniâ belli neruo, & quæ singula mortalium bella facit, Legatus differet: quomodo de Fortunâ? mutare vultum prout fortem aut timidum adspexerit: fauere, si generosi sumus, si consilio & prudentiâ utamur; auerti & infestam esse, si degeneres, stupore metuue admisso, viribus diffidamus. Præterea blandum inimicum esse, pacemque querere, ut magis noceat: expectare vires, ut bellum instauret; & occasionem, ut ex improviso incurrat: præsentem quietem, obuenturæ inquietudini prænuntiam iungi; relinqui fomitem qui in flammam incendiumque erumpat. Si sapimus, extinguere debere quidquid ignem occultit aut continet. Nam qui semel nocuerunt, eosdem animos in omnem belli occasionem deinceps ferent. Quod si damna passi, nocendi desiderium

derium sub pace non pace alent. Etenim ut in corpore humano post vulnera cicatrices hærent; ita in hoste quem læseris, damni dolore sublato, tamen memoria durat, nec sine ultione extinguitur. Neque iam audio hostes pacem petentes, & velut submissos. Nam quia petunt, vel debilitatem suam confitentur, vel fraudem tegunt. Si debilitatem confitentur; eccum occasio res nostras æternum & gloriosè firmandi: si fraudem tegunt, ad conditiones admitti non debent. Verum à pace ad bellum fors ægrius traducuntur animi. Ergo hîc se Legatus Oratorem ostendat: quæ pro rerum circumstantijs depromi poterunt argumenta ad gloriam & salutem publicam, sursum deorsum voluat. Et certè Persarum Imperium armis partum longior quies & otium deleuit: Græcorum ingentes opes eadem diuturnitas pacis afflixit: Romana Respublica ipsâ securitate euauit. Subactâ enim Imperij æmulâ; virtutis vigil studium elanguit, luxus, stoliditas, ignauia disciplinam domi militiæque corruperunt; ut plus euersa nocuerit quam aduersa Carthago. Epaninondæ ad Thebanos suos vox erat: Paratur pax bello: si Principes Græciæ esse vultis, militandum vobis est; prælio opus, non palæstrâ. Sapientis ita Principis fuerit, non in diem viuere, neque quæ ante pedes dumtaxat videre, sed in pacatissimâ malaciâ de tempestatum turbine cogitare, in otio de negotio, in copiâ de inopiâ: & quasi hostis semper aduentet, numquam non aptare, acuire ea arma, quæ, vbi opus fuerit, suum vsum & vigorem monstrent. Et quanto consultius non otiosis illis uti, quibus imperij omnis amplitudo atque potestas parta vbiq; & fundata? Quid? quod fatalis, profectò semper talis, humani cerebri æstus aut morbus est, ut sine dissensione durare omnino non possit.

Vt turbentur autem atque inuadantur aliorum Regna, ac bella suscipiantur; quemadmodum prætextus raro defunt, sic obuij & aptissimi censentur: Iniuriæ vindicta, quam dulcissimum animo cibum ille nuncupat; & adeo quidem, vt negarit Vitellius occisi hostis cadauer malè olerè: Depulsio quoque Tyrannidis; cuius ergò, reperire fuit nonnullos, qui scribere au si sunt, licere etiam priuato Tyrannum interimere: Petitio dotis aut hereditatis: Libertatis assertio; quam nemo paulum generosior nisi cum vitâ comparat, nec amittit nisi cum vitâ: præterea Necessitas Fidei aut Religionis tuendæ; pro quâ non fortunas modò, sed & animas ponere pulchrum. Profectò nil aliud promptius aut potentius ad imperia discutienda (& hoc à Magno Scribano mutuare non pigebit) quàm vbi Pietas & Deus, Magna Nomina, præfiguntur improbæ ambitioni; Religio, inquam, sanctus titulus, prauæ rei. Sub huius aquilis scelestissima quæque, cælestis zeli & valoris laude contingit celebrari & grassari. Scilicet prægrande feruumque verti negotium, nec quemquam in opere salutis mentiri aut etiam falli velle, vbi pro Animâ & Æternitate standum est, arbitramur. Et verò Religionis antiquæ mutatio quantam in Republicâ Status mutationem inducat, aliqui hodie Populi docent; qui postquam sacris Maiorum ritibus parère dedidicerunt, Legitimo Principi suo Rebelles esse didicerunt. Libertatis nomen longi tessera belli facta est. Sed nomen: seruiunt, si res dicenda est, quia non ab vno iam premuntur. Bis miseri, quia Priuilegia patriæ in onera pugnando commutarunt. Si hoc satis est, Principem non habere; potius ducent, infelicitatem admittere, quàm agnoscere. Profectò, quemadmodum res ingentis motus, nec subitò quietem recipiunt, nec mede-

lam;

lam; sic vt eiusmodi commoueantur, eâ Sapientiâ opus dixero, quæ huius calami cuspe potentior, à summo Rege Regum petenda.

Verum de bello omnis hæc consultatio est; An utile? deinde, an facile? postremò, an iustum? Quod præcipuum, hîc vltimum est: quasi iustum fiat, si utile facileque fuerit. Inuertet, vt dixi, hanc scenam Princeps. Si bellum iustum erit, videat, an utile futurum sit, deinde an facile geri possit. Malit autem Principi suo Legatus iniustum dissuadere bellum, quàm hosti nuntiare. Præstat enim Legatum non esse, quàm bellum iniquâ causâ nasci: non pugnare Principem, quàm iniuste vincere; imò non vincere, quàm iniuste pugnare.

Quæ autem dissidia Principum consultatio præcedere debeat, Verbo Veritatis Euangelicæ edocemur: *Rex iturus committere Bellum aduersus alium Regem, sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se. Alioqui adhuc illo longè agente, LEGATIONEM mittens, rogat ea quæ Pacis sunt.* Quod si ipsam quietem suorum metuat Princeps, externis illi bellis exerceri, & simul contineri poterunt, domi securam pacem colet. Patiatur interim (non enim dicam, curet) vt vicini inter se dissideant, armisque collidantur, viribus sic quidem imminuendi. Disabulus Turcarum Dux per Zemarchum Legatum Iustini in vicinos Persas concitatus est. Sic & Iustinianus Galdiachum Antigorum ducem in Zobellum impulit; Hunnos nimirum in Hunnos, vt mutuo morsu dilaniarentur, domesticam verò quietem potentiamque suis firmaret: sic Imperium metu eximeret, spe erigeret. Ita vt potentia Regis Catholici obuiam eatur; nonnulli Principes, odiosis quantumlibet Populis,

Sf

ad

ad rebellandum nummos virosque suppeditauere, quò ipsi interea pinguiori otio domi fruerebuntur. Sed qui alterius rebelles auctoritate subsidioque defendit Princeps, nonne suos subditos rebellare docet? Interea ad pacem commercia confluunt, Martem Mercurius auersatur. Deinde alia arma, alia pacta sunt, & emere nescit, qui consuevit rapere. Vbi igitur necessitatem bellum fecerit, petent è vicinâ regione, quæ domi flamma belli absumpsit, aut requirit; & pecuniam, merces, fortunas illaturi, suâ miseriam alterius felicitatem augebunt. Crescent vectigalia, crescet ærarium; & vt sumptus fouendis armis sufficiant, maiora emolumenta commerciis abundabunt.

DISSERT. XXII.

Deditio.

IN FELICEM belli exitum præuenire Deditio licet: quæ conditiones quoque suas habet, per Legatum tractandas. vt nimirum liberum ciuibus sit, vel saluis sarcinis migrare, vel manere, bonis per militem aut fiscum nequitiam turbatis: liceat autem militibus cum armis discedere, tormenta bellica nauesque auertere. Quemadmodum autem Iurisconsultis, miserabile refugium atque remedium cessionis nuncupatur; sic deditio non potest videri non miserrima, quæ arbitrio hostis concedit omnia: cum qui necessitati cedunt, misericordiam potius, quam villo se sperant iure saluos fore. Rursus hinc Legatus ciuium omnium conditionem, suam putabit, & pro occasione aut culpâ orationem formabit: Ni veniam impetrent, superesse desperatis arma & animos ad cladem, si extrema cogantur

cogantur sustinere. Satius victoriam, quam vindictam spectari; gloriam, quam crudelitatem. Victoriam, quæ non punit hostes, sed obligat. Hoc demum vincere esse, nolle malefacere cum possis. Quid etiam? in libertatem nisi veniant, aut in gratiam admittantur; adfore auxiliares, qui oblati conditionibus læti patrocinium præstent, pressos siue obsessos metu & periculo soluant. Carolus Siciliæ Rex, quia deditioem Messanæ, quam dedititij æquis conditionibus per Commissarios offerebant, amplecti noluit, cruentæ vltioni ac direptioni inhians, vrbis spe etiam Regno excidit. Gandenses obsidebat Ludouicus Maleanus, & quia fame & ferro vndique premebat, cum iis pacisci recusauit, nisi subirent leges ingenuis indignas. Quid illi, seruituti nequitiam addicti vel assueti? ad audendum inhortantur inuicem: & quamuis vt imbelles vrbis incolæ, ac veluti spontanea victima proruerent in hostem armatum; quinque tamen ex istis millia, triginta militum millia fundunt.

Vitæ salutisque primæ pactioes sunt; tum fortunarum; demum legum & priuilegiorum. Quoties de Religione agitur, grauior ferè difficultas est. Hinc vitam plerique, hinc salutem, & quidquid estimari potest, computant. Et rectè. Salui enim esse non possumus, nisi Religionis sanctitas imminuta maneat; sacra, templa, cultusque Dei illæsus. Solemni apud Romanos formulâ deditio fiebat, tali modo: Tarquinius Priscus Rex Romanus Collatinos interrogabat, quorum urbem obsederat: Estisne vos Legati Oratoresque missi à populo Collatino, vt vos populumque Collatinum dederetis? Responderunt Legati: Sumus. Estne populus Collatinus in suâ potestate? Est. Deditisne vos populum Collatinum, urbem, agros, aquam,

terminos, delubra, vtē filia, diuina humanaque, in meam populi que Romani ditionem? Dedimus. At ego recipio. Satis hoc erat, Recipio: & vel sine conditionibus parci vrbibus populisque debet, etiam militibus, qui voluntate concedunt in ditionem. Sic Scipio, captis Asdrubalis castris, nihil hostile fieri in hostem voluit: insigni exemplo ostendens, pulchrum esse vincere, quos seruare possis. Cum Phocœa vrbs dedita Romanis esset, & signa inferrentur; pronuntiauit Prætor, parci se deditis velle. Ruentibus nihilominus ad prædam militibus, resistebat, acclamabat; Captas, non deditas diripi vrbes. Digna vox, quæ ab omnibus, qui castra præcedunt aut sequuntur, audiat. Sed vt ditionis fides integra sit, quantum fieri poterit, curabit Legatus, & in hunc finem obsides dabit, & vicissim accipiet.

Quomodo quidem offeratur Deditio, satis sic manifestum est: quomodo postuletur, Plautus in scenâ ostendit:

— *Vbi primùm terram tetigimus,*

Continuò Amphitruo delegit viros primorum principes,

Eos legat: Telebois iubet sententiam vt dicant suam:

Si sine vi & sine bello velint rapta & raptores tradere,

Si quæ asportassent redderent, se exercitum extemplo domum

Reducturum, abituros agro Argiuos, pacem atque otium

Dare illis: sin aliter sient animati, neque dent quæ petat,

Se se igitur summâ vi virisque eorum oppidum expugnassere.

Obsessi quòd si sese dedere nolint, nec aperto Marte vinci possint, & superari tamen debeant; rursus hinc stratagemata suggeret Legatus: id est, vt calliditate & versutijis tempestiue res geratur. Quæ tametsi in reliquis priuatorum actionibus non vsque præclaram mereantur laudem, in bellis

bellis tamen & quæ ad summam rei faciunt, tantum abest, improbentur, vt etiam ad gloriam maximum addant decus. Fridericus Montisferrati Comes, cum Verrucæ arcem, quæ Sigismundi Malatestæ Ariminensis Principis erat, obsideret, nec intercludi aut expugnari à se posse præuideret, astutiam iunxit & prætulit viribus. Enimvero litteras adulterino caractere ac suppositio sigillo dexterè fabricatas ficto Sigismundi nomine, ad arcis & præsidij Præfectum clam noctu misit, idque per hominem obsessis ignotum, qui in vilis rustici pallâ & loquelâ appositè gesticulandi peritissimus erat vulpio. Præfectus dum meliore fide quam fortunâ rescriberet, se eâ quæ indicabatur parte expectaturum auxiliares copias & comæatus; Fridericus milites suos Sigismundi militari signo & simbolo blandientes & laruatos, quâ conuentum erat horâ & viâ, licet paludosâ atque difficili, noctu misit. Sed hi, ne forte initio attentius discuti aut obseruari possent, fictâ procul à tergo cum collusoribus pugnâ, dum hostiliter retrò sisti ac fauciari viderentur, liberiùs introierunt, arce potiti sunt. Velius è contrâ arcis Tarentinæ custos & gubernator, simulans suos pestilentiam inediaque laborare, ideoque nec tertium hoc malum obsidionis posse diutiùs sustinere, obtulit Asdrubali ditionem, eâ lege, vt incolumes abscedere concederetur. Concessum est; sed non abscessum nisi per ipsum Asdrubalem, cuius exercitus calamitosâ strage adeò mox fufus est, quasi numquam exercitus fuisset. Certè in eiusmodi decipientium fiduciâ, & deceptorum credulitate moxque inordinatâ consternatione, decem milites superant centum, siue defendendum sit, siue oppugnandum. Sic imparatos alioque intentos aggredi, panè vincere est. Denique pro obsidione atque ditione, plu-

rimum valet Opinio. Adeò sæpè, quod falsò creditum est, veri vicem obtinuit: constanter asseuerasse, pænè persuasisse est. Princeps olim, dum vrbi obsesiæ, viribus quidem inexpugnabili, de annonâ omniq; comineatu abundè prospectum sciret; obsidentibus autem omnia ad vitam & munitionem bellicam defutura sciret, quia longinquis impeditisque itineribus aduehenda essent; suos ad angustias redactos simulauit, vt eas hostis experiretur. Missi itaque sunt Legati, qui pacta non particularia deditiois, sed generalia pacis protraherent. Quo astu, inimico militi quidquid erat nummi atque etiam animi diffluxit: pars seditione, pars inordinati belli subsequâ ægritudinæ interiit: pars armis cæsa vel præda fuit. vrbs ludibrii non minùs quàm liberationis triumphum edidit & exemplum.

DISSERT. XXIII.

Inducia.

CVM bellum graue est aut anceps, & fieri pax non possit; ad id quod inter bellum pacemque medium est, recurritur: ad Inducias videlicet, quæ velut belli feriæ sunt, Pax Castrensis. Pulchrè Poëta:

*Bis senos pepigere dies, & Pace Sequestrâ
Per siluas Teucris, mixtimque impune Latini
Errauere iugis.*

Sequestram pacem, temporalem Seruius explicat; id est, mediam inter bellum quod præcesserit & sequatur. Quemadmodum sequester medius est inter duos altercantes: dictus à sequendo, quòd eius qui electus sit vtraque

que pars fidem sequitur. Sunt autem induciæ pace faciliores. Etenim vt suspendatur paulisper bellum, non tantis conditionibus opus est; vt prorsus cesset, omnes decidi controuersiæ & aboleri iniuriæ debent. Itaque in imagine hac pacis, industria quoque Legati spectatur. Atque is vel ad Principem ita amicum, vt suadeat inducias; vel ad hostem, vt petat. Si ad hostem, communis tranquillitas præcipuè commendanda est; & ita commendanda, vt intelligat ille, nullâ se arte peti. Quamdiu enim obnoxia suspitioni induciarum cõsilia sunt; nullæ iungi dexteræ poterunt, nec armorum violentia modum accipiet. Quisque pugnare mauult, quàm decipi; & experiri belli aleam, quàm laruam pacis timere. Sæpè ab armis ad ærumnas ventum est, quia simulato vultu induciæ arriserunt. Sic à Thracibus Bœotij olim decepti, & colore tamen iuris. Nam cum de decem dierum induciis inter vtrosque conuentum esset, noctu impressionem in Bœotios fecere Thraces, induciarum fiduciâ remissos. Post cladem querelæ fuere, sed à victoribus elusæ: Extra perfidiam facinus esse: dies enim, non noctes pacto exprimi. Exempla plura sunt, & magnos etiam belli Duces in culpam trahunt, frustra excusatam. Belisarius in Gothos pugnans, trimestres inducias pactus est. Hac occasione hostes, qui in præsidio Portuensi erant, Centumcellarum, aliarumque urbium, ad Vitigem Regem suum se conferunt, rati pactorum fide satis intereà tutas has vrbes esse. Sed occasionem Belisarius æstimans, astu eas inuasit, oppressit. Cumque Legati Gothorum de violentiâ quererentur; Abite, inquit, Regique vestro nuntiate: Fas mihi fuisse, occupare vrbes, quas pro derelictis Gothi habuere. Tales censuit, quia præsidio nudatas, victoriæ expositas.

Siquam

Siquam de inducijs sinistram hostis suspicionem conceperit; eam remoueat Legatus. Principis sui fidem omnino ostendat victoriã potiore esse, omni sceptro iusiurandum. Periurio hoc tantum consequi cœdifragos, vt & homines à rebus suis alienent, & Deum sibi iratum reddant. Seruatã verò religione, prospera omnia promitti, confirmari exercitum, ad victoriam iri. Quippe propitium adesse Numen fidem colentibus, adesse mortalium fauorem, qui sanctissimum salutis humanæ pignus violari ægerrimè ferunt. Hanc etiam Furius Camillus existimabat veram victoriam, quæ saluã fide & integrã dignitate pararetur.

Sic quidem peti Induciæ debent: quomodo suaderi? Sic cum hoste agendum: quomodo cum amico, aut certè non hoste? Princeps à totã hac consultatione ac deliberatione vt repellat Martiales illos, quibus tumultum ex tumultu ferere vtile studium est, ac bellum belli dumtaxat gratiã geritur. Nimirum steriliorem ijs bello pacem esse, secundum quidquid publicè nocet, tamquam expediat res humanas semper turbari. Venetus bellicosissimam gentem Legationis relatione depingens, dicebat, eos qui Martis otio optimè saginantur, ideoque Regis res nec vellent in totum perdere neque seruare, à quietis artibus & argumentis profus abhorreere. Nec facillè aduocandi ad publicæ concordie pacta sunt iuuenes, quibus vt sanguis, sic cerebrum sensusque nimio velut ebullit aut prurit in contentionem: tum neque ij, qui inexperti, humanæ afflictionis teterrimum malum ignorant.

Agendum deinde, vt quietem admittat, iram temperet, & citra suorum sanguinem, tranquillitatem amet. Non aliud ad gloriam Principis accedit ornamentum
maius,

maius, quàm si eosdem populos pro libitu suo amicos habeat & inimicos. Via à bello ad pacem, induciæ sunt; & quod nomen indicat, huc ducunt, huc inducunt. Dixerim, breuem quãdam pacem inducias esse, sed ad longam & ad duraturam animos vtriusque præparari. Hac quiete atque fiducia manifestum fit vulgo, vt noscat, non sic improbè aut irreligiosè apud eos quibuscum belligerant, singula peragi, quemadmodum fortè Stipendiarij in triuuijs aut è suggestu credulæ atque imperitæ multitudini imposuerunt. Ecce dum hostilitas cessat, liberiores littere, solutiores sermones, familiares negotiationes, amiciores complexus intercedunt: quæ omnia pacis illectamenta sunt, & homines nos esse monent ad concordiam & pacem à naturã factos. Vides, vt in priuatis dissidijs non sic repente componi iurgium possit, nisi mora murmur intercedat, & vel obliuionem aliquam iniuriæ, vel, ob impares sumptus, tædium litigandi adferat? Si presè rem examinas; non alio affectu plures quàm singuli, & Principes quàm priuati, dissidēt aut colliduntur. Sensim, non subito, quod magno motu agitatum est, quiescit, vel quod deiectum est surgit, aut attollitur: & quæ plurimum conditione disiuncta sunt, nec facillè nec citò conueniunt aut connectuntur. Ita est: Via ad pacem induciæ sunt. amplius; ad victoriam: licet obliqua; per quam occultè scilicet, hostium Præfecti circumueniri, miles corrumpi, consilia explorari, vires dissolui ac disungi contingat. Et sæpè

—peragit Tranquilla Potestas

Quod violenta nequit: mandataque fortius vrget

Imperiosa quies.

Sic acerrimi sæpè populi, postquam ad quietis studia con-

uerſi fuere, in poteſtatem venerunt hoſtium: ſubefſe enim non tam durum æſtimarunt, quàm denuò bellare; pacis hac imagine ludificati, inefcati. Sed cum ad bellum poſtliminio ventum eſt, non tam facile animos, Martis conſuetudinem aut diſciplinam, quàm arma reſumpferunt. Languescens enim robur, belli que uſus imminutus, tardiora omnia, & ſic infeliciora fecit. Periiſſe hac arte Veientes dixerim, quibuſcum Romulus inducias in centum annos, Senatus deinde populuſque liber in quadraginta pactus eſt. Poſt quietem tam longam imbecilliores, quia inſueta, ignota reſumpferunt arma, infauſta experti ſunt. De Volſinienſibus quid dicam? quid de Cæritibus? Illis induciæ in viginti annos, hiſce in centum datae ſunt: & vterque hic populus idem cum Veientibus fatum ſubiit. Vt hæc ſunt, facile nunc ſuaderi, nunc diſſuaderi induciæ poterunt: & Legatus ipſe non difficiles inueniet aures, quia apud Principem amicitia iunctum verba faciet, ſiue apud eos quorum fortunam ſtudet promouere.

Stabiliuntur prolixioris temporis induciæ, interdum iureiurando, interdum accedente auctoritate amicorum Principum, qui per Legatos, regaliq; ſyngrapho, pro integritate fideiubent, indignationemque & arma comminantur ei, qui eas ruperit. Aſt quia per exterorum Legationes inducias paciſci contingit, & hos plerumque nil minùs vicinis optare, quàm fecundum illud bonum pacis, videat ille qui induciis potiſſimum afficitur aut opus habet, ne eiufmodi cõciliatores ſic turbarum tempeſtates ſedatum venerint, vt Auſter mare, & qui extinguendo incendio oleum & ligna ſubijciant: vtpote vindicaturi ſe de inimicis ſuis per inimicos. Hic ficta humanitas poteſt ludere, poteſt lædere: damnioſior quando ſub amicitia fiducia nocendi

cendi modos hoſtilitas ſequitur. Proderit ſolertia, quam vbique in Legato requirimus, & hic imprimis, vt ſi quæ impoſturae ſint, vim ſuam augeant, vel amittant.

Potiſſimæ conditiones, rationem commerciorum, nauigationum, vectigalium, reſtitionem interceptorum ſpectant. Quæ ſingula occupare induciam Legati poterunt. Agi mox ſolet, vt bona hereditaria, priùs conſiſcata habitationis emanſionisve cauſa, reſtituantur. Interdum futurum dumtaxat ſpectatur in actionibus & præſcriptionibus ciuilibus: at quæ belli tempore patrata ſunt, attingi non ſolent; tamquam rata, aut obliuione oblitte-randa, atque irrecuperabilia dum à bello abſtinetur. Sed omnia proſequi longiùs, ſit abire à Legati munere. Quæ à Principis imperio dependent, conſiliis politicis relinquamus. De munitionibus tamen arcibuſque cogitet Princeps, agat Legatus; ne induciarum tempore nouæ extruantur: id enim eſſet bellum roborare. Imò ne nouis tributis oneribuſque aduenæ grauentur: id enim eſſet inducias non habere. Communes hoſtes amicosque pactis conſtituere an expediat, alij diſputent. Hæc autem potiùs fœderum ratio videtur, & ad plenam pacem ſpectat. Vltima induciarum conditio tempus eſt, diebus, menſibus, annis, luſtris circumſcriptum. Durant tamen vltra ſpatium aliquando, & ætatem ſibi adſciſcunt tacito quodam partium conſenſu, uſu, affectu: firmatur quidquid non rumpitur. Sic Helueticis ſemel pactæ induciæ, ſemel confirmatæ, deinceps inuiolatæ manſerunt, ſanctâ pace nihil inferiores. Tamquam renouari ſuperfluum ſit, durant; & tamquam incipere non debeant, robur ab ipſo æuo & ſilentio aſſumunt. Fidem lauda Gentis, quæ à tempore independens, terminos fidei præfixos ignorat.

DISSERT. XXIV.

Pax.

ABSTERSO Martis puluere, Iani portæ obserantur pessulo Pacis. Id autem quàm arduum sit negotium, pericula tricæque indicant & difficultates in conditionibus & pactis. Menippus Antiochi Regis Legatus Legationem suam Romanis exponens, apud Liuium, ait, sese ignorare, quid non perplexi Legatio ista haberet, cum non nisi ad amicitiam petendam iungendamque aduenisset. Nimirum pactis concordia ea imprimis stabilienda, quæ perpetuæ sunt salutis. Belligerantibus verò laudi atque vsu censetur, ingeniosissime tumultuari, inimicum præuenire, turbare. Apud hos quamdiu par fortuna est, non impar pertinacia esse solet: cum inclinata, ferocior vincentis animus est; ægerrimeque cedit, qui feliciter mouere arma cœpit. Sed Martis ardorem suâ Legatus Suadâ leniet. Et quid facilius, quàm ad pacem hortari? detestari bellum?

— *Pax optima rerum*

*Quas homini nouisse datum est: pax una triumphis
Innumeris potior. —*

Principes verò pacem ambire vel amplecti imprimis impellit, si pluribus hostilitatibus oppetantur & implicentur, quàm sustinendo sint. Rudolpho Austriacorum primo dum plures essent iam armatæ lites, quæ non alio iudice, quàm cuspide gladij terminandæ videbantur, vna atque altera cum Abbate S. Galli, tum Principe & potente; ingressit se Heros Præsulis conuiuio, nec expectatus, nec vocatus. Mirantibus illo atque aliis (nam auersio orta ex con-

controuersia) ipse constans & comis, vt erat natura, perferdit: & à prandio cum Præsule locutus, transegit; pacemque inuit ita stabilem & sinceram, vt postea ei sæpius auxilio fuerit in bellis quæ multa, sed minuta (nam erat adhuc Comes) cum vicinis habebat. Abeuntis autem vox excepta à familiaribus est totidem verbis: *Cui contentiones tres; duæ componendæ sunt, vt super tertiâ triumphet.* Sed dixeris: Pauci commotum animum reprimere ac vincere valent: pauci item Rudolpho similia præstare:

Dis geniti potuere; —

Quis meliore luto finxit præcordia Titan.

Dulce quidem bellum inexpertis: sed sunt quædam in rebus mortalium, quæ quantum in se contineant mali, vix intelligitur nisi facto periculo. Si res dicenda est, Nihil non in armis mali. Audiatur Princeps hanc vocem, & minus se facilem magnanimis istis præbeat, qui adeptionis aut certaminis satores vbique sunt, quia arma potentiam deceant, gloria bello non pace propagetur. Ast quàm hoc rerum est faciem inuertere! Nemo potens est vt pugnet; sed pugnat potius vt potens sit. Ea demum vera solidaque claritas est, quæ iustitiâ quæritur, non domando populos, sed regendo. Videntur isti dum bellum suadent, victoriam promittere; ignari quid Fortuna vehat, quantum possit. Caueat Princeps, imò caueat Legatus: iudicium affectui, etiâ casui anteponat. Facile plausus in planctum, lusus in luctum, curiositas in calamitatem commutatur. Ideoque asseret Legatus, haud temerè suscipienda bella esse, licet vel ipse Religionis prætextus adeo blandiatur ac patrocinetur, vt vel sacra ea vocari possint, ex quæ causæ fuerint iustissime, ob quas bella indicenda ac ne differenda quidem iudicentur. Quoties causam periculum vin-

cit, optimum videri, quiescere: ac nisi ea pariter adfuerit facultas, quæ fortunæ legem præscribere valeat, non quiescisse utique damnosum fuisse. Perget Legatus: Bellum sine auxiliis geri non posse: hæc vel incerta fore, vel cum onere atque discrimine coniuncta. Adiutum quemuis, debere adstrictum iam esse: sed seruitutem huic vinculo proximam adhærere & subrepere. E contra, proiectis pacis conditionibus, ad grauiores extremosque conatus hostem redigi, quos vel magnanimitas Regibus familiaris, vel desperatio, semper potens, solet inducere. Non omnia profectò causæ fiduciâ audenda esse, non atrocitas solum belli, sed victoriæ incertitudo monet. Nam ut in priuatis, sic & in publicis rebus etiam æquitas labitur, nisi hinc prudentiâ, inde fortunâ fulciatur. In omni consilio, negotio, statu, moderata durant; quæ demum pace munitiora sunt, quàm bello. Quid? quòd suo ferè deijcitur Imperio, qui alienum inuadit iniquus. Illustrius exemplum, quàm ut antiqua accersam, calamitate suâ semper loquetur Germania, vbi

— *impar congressus Achille*

Infelix Iuueris. —

Felicitatis suæ prodigum censeo, qui solis in armis gloriam ponit. Pyrrhus prudens & propè dignus qui Romanis imperaret, cum primo iam prælio feliciter pugnasset, ad pacem conuertit animum; & qui hostis venerat, victorque euaserat, in amicitiam recipi à Romanis voluit. Verùm enim uerò tam felix non fuit, ut pacem obtineret: neque tam facundus Cyneas Legatus eius, ut ab armis victos deduceret, fortunamque Regis sui & populi Romani æquaret. Inuentus in vrbe cæcus fuit, qui, lecticâ in Senatum latus, se callidissimis consiliis opposuit, & Pyrrhi va-

fram

fram quietem luculentâ magis oratione quàm pugnâ destruxit. Feliciter Romanus locutus est, ut infeliciter deinceps Rex pugnaret: bis exutus castris, bis saucius; & in Græciam suam fugiens, verè docuit pace stabiliri victoriam, per arma ambiguo euentu coronidem vacillare. Aliàs Romani non minùs quiete quàm bello Rempub. promouerunt: quemadmodum Paci Concordiæque, Deabus optimis, templa in vrbe, æquè ut Marti & Bellonæ, dedicata. Itaque dum pace fruerentur; non ut nudam Dianam, sed ut armatam Palladem Pacem muniebant: dum occuparentur bello, pacis studia, & huc Legationes nequaquam negligebant. Quoties igitur arma ponerent, mentem retinebant armatam; & ipse præliorum strepitus ad quietem dirigebatur. Sæpiùs etiam quia neglecta Concordiæ numina fuere, damnû Respublica accepit. M. Attilium iure accuses: is, quia à pace alienus, superbo nimis responso Carthaginenses reiecerat, clade dignus fuit. Etenim ab hostibus captus, per ludibrium ac tormenta necatus, velut victima Paci repudiata fuit. Nobile quoque exemplum sub Rege Berengario Principes Italici dederunt. Nam cum Hungari, qui in Italiam temerè irruerant, angustiis pressi pacem peterent; parati prædam vniuersam reddere, pretium adiungere, sine armis abire; ne conditiones quidem impetrare potuerunt. Quare pugnare coacti, ruunt in prælium, Italos cædunt, in homines ac prouinciam ipsam furenti impetu iram barbariemque effundunt. Hoc vitio etiam Athenienses olim fuere, nimio bellandi studio dediti, & sic infelices: quos pulchrè Demades notauit; Numquam ad consilia pacis, nisi pullis vestibus indutos venire.

Vt hæc omnia sunt, nihil ad felicem vitam deerit Principi,

cipi,

cipi, quem subditi amore & cultu, fortuna fastigij culmine rerumque affluentia, Deus concordia auctor prudentia & pace beant. Supra fortem humanam viuet, proximus conditioni caelestium. At peste, fame, gladio, caduceatoribus atque anteaambulonibus irae suae, & his ministris iustitiae vtitur Deus, iisdemque peccata populi punit, iniustos & inutiles truncat & tollit, vt Principi, etiam mediis in fluctibus & ventis, in tuto & quiete ad clauum federe liceat:

— *sicut caelestia semper
Inconcussa suo voluuntur sidera lapsu.
Fulminibus propior terrae succenditur aer,
Imaque telluris ventos tractusque coruscos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege Deism. minimas rerum discordia turbat:*

PACEM SVMMAM TENENT.

Sed amplius & amoenus hic campus est: & pro re, loco, tempore, depromi argumenta possunt, siue petat pacem Legatus, siue suadeat.

Vt vero stabiliatur & ineatur pactis per Legatum pax, maior, vt dixi, attentio requiritur. Subinde praeteritarum offensionum indicitur obliuio: damna illata conferuntur, restaurantur aut compensantur. nominantur amici, inimici Coronae; iidem protegendi vel prohibendi communibus armis, & quidem statuto sumptu, numero nauium, cohortiumve. Constituitur ratio foederum, commerciorum, vestigalium. Sed circumstantiae immutant casum & legem omnem; & cum infinitae sint, frustra laborarim minutim definire. Non alio autem Legatus obsequio suo Principi magis placuerit, patriae magis profuerit, quam prout industrius belli Pacificator extiterit.

DIS-

DISSERT. XXV.

Seditio sedata.

CVICVM QVE munus hoc commissum est, naonus graue incumbit. Malum enim Seditiois, in intestinis & latibulis grassatur, eò periculosius, quò à medicà manu & cognitione remotius. Dum tamen adeundi & compellandi sunt seditiosi; in antecessum, aut per litteras, aut per nuntios ab iis Princeps sciscitatur; An ad se mitti fide publicà Legatos seu Commissarios finant? Deinde eos eligit & mittit qui auctoritate & gratia, consilio atque solertia, comitate, eloquioque valent.

Nam veluti magno in populo cum saepe coorta est

SEDITIO, saeuitque animis ignobile vulgus,

Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat;

Tum pietate grauem & meritis si forte virum quem

Conspexere, silent, arrectisque auribus adstant.

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Nemo prospero euentu Legationem huiusmodi aggrediatur, nisi robur illum triplex constantiae, tum magna fiducia, & quasi naturae benignioris auctoritas tueatur: meminertque se ad eos ire, qui spretis iam pudoris ac legum habenis, vesania quadam atque impetu feruntur, & quibus leui momento audax animus immoderata quaeque & suggerit & iubet. Fertur, militem Regio stipendio non persoluto, incendiis & rapinis ruri procul fuisse iniquum: ciuem quoque, quia praesca consuetudinis aut obedientiae terminos alibi excederet, Regio milite in ordinem cogi debuisse. Et apud singulos quidem vni atque alteri profactionis vesania argutanti, deblateranti, plus fidei aucto-

Vv rita-

ritatisque reliquum vulgus tribuisse, quàm pluribus quidem viris sapientiâ & dignitate spectatissimis, rationem aut æquitatem è contrâ ad oculum demonstrantibus: quinimò hos omnes cœpisse contemnere, dicitur prosciindere, tantùm non interimere. Adeone barbarum homines animal? dixeris. scilicet Seditio.

Primum conabuntur, qui missi fuerint, placere, fidem conciliare, dum vt querimoniis satisfiat & prospiciatur, mandata susceperunt. Ad rem ipsam & controuersiam quod attinet; inuerti ea quodammodò debet, alio & molliori nomine, aliâ imagine exhiberi. Tolli si non potest imprudentiæ flagitium, tegi tamen debet: minuetur, si errori aut necessitati magis quàm sceleri factum imputetur. Sæpè tamen, qui se conspirationes aut malignitatem intelligere demonstrat, sic auertit, imminuitve. Stultam & stupidam Vitellij dissimulationem accusat Tacitus, cum fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultaret; *& prohibiti per urbem sermones, eoq̃ue plures.* Non dissimilem rationem ibidem respexit Galba; *ne dissimulata Seditio in maius crederetur.* Neque enim profutura putetur dissimulatio facinorum à multis commissorum; quoniam suspicio, ne in opportunius tempus ira differatur, formidinem simulq̃ue periculum eleuabit. Hinc singulari prudentiâ Valens, etsi malignos non puniret, quosdam non prætermisit arguere, *ne dissimulans suspectior foret.* Quod quidem verè dissimulare, est negotia ipsa periculis aptare, sic eximere, subducere.

Porro quæ curandarum ægritudinum ratio est, eadem est seditionum. Alia quidem in acris & repentinis, alia in diuturnis seu chronicis morbis adhiberi remedia debent.

Ceterum

Ceterum sex vsurpari seditionum remedia solent; *Inquisitio, Diuisio, Transactio, Vis armata, Iudicialis cognitio, Causarum vnde nascuntur amotio.* Quæ singula pro conditione mali applicanda sunt: alioqui exasperabitur. Ineptè militares motus, ob debitum stipendium exortos, nudis legibus aut verbis placare coneris: maximam apud egentes facundiam pecunia faciet. Sed causæ seditionis definitione propemodum continentur. Est enim *motus quo eiusdem imperij multitudo inter se aut cum suis Superioribus dissentiens, libertatis vel utilitatis consequendæ, vel oneris excutiendi, vel iniuriæ inferendæ, vel religionis mutandæ causâ, sciens volensque in Reipub. detrimentum concitatur.*

Discrimen quoq; nõ exiguum, si aut Magnates, aut plebeij, aut milites, tumultuosi fuerint, tum quâ prouinciâ aut natione. Nam vt hæc omnia diuersa, diuersimodè etiam pharmacis atque obstaculis vtendum. Hisce perpensis, auctores gliscentis motus, conuenticula etiam consiliaq̃ue cautè ac diligenter Irenarcha Legatus inuestigabit. Sic facilius aut volentes componet, aut coget nolentes. Profus seditionis fons & fomes euacuari, & communi dicto, in herbâ succidi debet:

— serò medicina paratur,

Cùm mala per longas inualuere moras.

Hoc malum ni protinus tollitur, attollitur, mox obstacula despicit & perrumpit. Luxata corporis membra, nisi quamprimùm loco restituantur, in continuum & immedicabile crescunt impedimentum. Nonnumquam Hæresis, quæ initio vix duos auctores totidemq̃ue fautores reperit; neglecta, toto Reipublicæ corpore, vt cancer, serpsit: neglecta, inquam, Nouatorum scintilla, initio comprimî facilis, & tamen quia non extincta, Orbem inflammauit

vniuersum. Adeo quidem, vt Pontificum summorum auctoritati, & Principum maximorum potentia non grauius negotium. Seditiones quondam Gracchanæ, Apuleianæ, & quæ in præcordiis Reipub. Romanæ initium sumpserunt, cum in ipso ortu componi ac tolli potuissent, suis dumtaxat velut cineribus rectæ sunt; rursus motæ, maiori longè incendio exsilierunt. Mirare bella seruilia, socialia, ciuilia hinc enata. Quid? quod vt ansa ansam in catenis, sic seditionem seditio sequitur, & è vitio vitium pullulat. Cum plebs Romana in montem sacrum secessisset, Tribunitiam potestatem Patribus vi extorsit. Hoc ius cum diuidendæ annonæ occasionem Martio Coriolano dedisset; alia secuta seditio est, Coriolanum in exilium egit. Huc ille. Non ibi consistunt exempla vnde cœperunt; sed quamuis in tenuem recepta tramitem, latissimè vagandi sibi viam faciunt; & vbi semel à recto deerratum est, in præceps peruenitur: nec quisquam putat turpe, quod aliis fuit quæstuosum.

Proximum est, vt Diuisionem procuret Irenarcha: eoque ad meliorem mentem reducat qui concitatae multitudini præsunt, vel auctoritate & fide apud eam valent; idque vel periculorum iniecto metu, vel maiorum facultatum dignitatumque oblati præmiis, quam aliunde nancisci vel sperare possint. Diuulsis vesaniæ capitibus, diffluent ceteri, qui nec sano nec suo motu ferebantur.

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Prodest etiam aliquando, spatium aliquod seditiosis dare, quo ea quæ proposita sunt attentius considerent, suaque in melius commutent; tum ne detecti facinoris aut supplicij metu ad maturandum facinus impellantur. Conandum quoque, ne ærarium publicum aut commune habeant,

beant, vel vt id quidem diripiant diuidarque. Hoc vnum enim agendum, sed peragendum est, vt segregentur. Etenim validiora fiunt scelera, & iam quasi scelera non sunt, quæ adultiora à pluribus patrantur. Lucanus id pulchrè:

— *Quippe ipsa metus exsoluerat audax*

Turba suos: quidquid multis peccatur, inultum est.

Denique quid dexter modus ad separationem hanc conducatur, illustri Pontifex Sixtus Quintus exemplo docuit. Cum exules numero & omni scelere timendos opprimere non potuisset, etsi bona eorum publicasset, & in capita singula magnam auri vim percussoribus proponeret; saniore hoc consilio usus est: Centum aureos exulibus singulis daturum se recepit; libertatem insuper, præteritorum scelerum amnestiam & impunitatem, bonorum tranquillam possessionem, atque omnium quæ rapuissent fruitionem. & quâ conditione? hac vnicâ, si reuerterentur. Quin imò, si quis cum vnus aut plurium abs se interfectorum capitibus transfugeret, ei trecentos aureos numeratum iri pro vnoquoque. Non defuerunt qui periculum tentarent; cumque Pontificis fidem sanctam experirentur, paulatim & plures subsecuti sunt. Tandemque pars diffidentiam metuque disungi cœpit; non pauci alij neglectæ gratiæ & scelerum anteaactorum pœnas luerunt. Plus hic astus, quam arma.

Per Transactionem, datis acceptisque legibus, ad concordiam seditiosi reuocantur. Quo remedio vtetur Legatus, cum aliud non supererit. Conabitur autem, vt per honestæ conditionis leges sint, & factionis consilio meliores. Cum vis maior & armata, seu seuerior animaduersio, vnanimis aut saltem modestos obedientisque esse cogit; commotionis concitatores atque antesignani, è thea-

tro comœdiæ, sepulchro traduntur: in paucos sæuiffè, in omnes erit; dico, sufficere apud omnes. Populus sine duce ac rectore pavidus est, aptior ad rebellandum quàm ad bellandum, sequax tamen in exemplum, & antecedentium facinus ad se quoque trahit. Si qui hîc auxiliares vel consultores fuerint, Princeps eos proscriptionis pœnam subire compellit; non semper vitæ aut facultatum, ne extra necessitatem sæuus, plus iræ quàm iustitiæ videatur tribuisse, virorum potius odio, quàm vitiorum. quin verò emendare quàm vindicare commissum scelus maluerit: placare studeat, si plectere non expedit. Nocens herba non semper quoque exurit; extirpasse satis est, cum eruta nocere amplius non possit. Metus autem proscriptionis à prauis machinationibus aliorum animos facillè auertet: & non rebellare quisque, quàm exulare malet. Alioqui vniuersim adhibere concitatae multitudini vim velle, quid aliud est obsecro, quàm deuolutos præcipiti lapsu è summis montium verticibus torrentes impetu reprimere, nec reprimere? Populus quidem vix est, ut sua sponte ac nullâ indignitate grauatus aut laceffitus, in Principem aut Magistratum insurgat. Vbi tamen repagula sui muneris semel perripit, frustra ille se suaq; salua, aut sui esse arbitrij velit. Exemplo sit Iudæorum Rex Alexander: qui cum continuos sex amplius annos, quinquaginta cæsis circiter hominum millibus, in subditos suos grassatus esset, nec euentum suis respondere votis animaduerneret; blandius illos, quo pacto sublatis seditionibus ac suppliciis coalescere nouam ac veram in concordiam possent, interrogauit. At illi, Morte, inquam, tuâ. Serius nimirum & frustra ad remedia prius tentanda Alexander descendit. Non negarim tamen, deteriore licentiâ redi

di populum, quoties timeri se intelligit: non mitiorem, sed asperiores, alia ex aliis iniquiora petere, à successu rerum audaciam sumere. quippe hæc eius natura, aut humiliter seruire, aut superbè sæuire. Maturè tamen & benignè concedi quædam malum, quàm per vim, plurimarum necessariò molestiarum & absurditatum nutricem, extorqueantur. Naucleros & mercatores imitari hîc oportet, qui salutem redimunt proiectione & iacturâ mercium; utque tempestatis rabiem euadant, lucro annumerant quidquid amittunt. Illud cauendum est semper, ne veniæ spes omnis seditionis tolli videatur. qui enim nihil amplius sperant, nihil etiam timent. Quæ bruta pessima sunt, asperitate obdurescunt; cumq; vapulando deteriora fiant, lenitate cicurantur. Nullum autem animal seueritatis impatientius homine est, nullum obsequio magis mulcetur. Ut hoc addam, vtiliter quoque arma subditis in seditionem pronis adiumentum: instrumenta illa plebeia vesaniæ. Carolus V. Imperator, cum septuaginta & amplius rusticorum millia, qui aduersus Dominos sumptis armis insurrexerant, fudisset; seuerâ lege interdixit, Ne agrorum quispiam deinceps domi arma haberet; imò, ne quis iis qui Cæsareo nomine ac stipendio non militarent, vendere aut fabricare genus vllum armorum posset. Iudæi quoque nonne passim sic cohibentur? Nihil inermes audent: timentur qui ferrum, non qui argentum tractant: sine ferro etiam furor inermis est.

Sequitur quintum remedium, Iudicij cognitio, quâ ij qui rebellionem meditantur, aut alioqui inobedientes sunt, in potestatem atque ordinem interdum rediguntur. Hac si res terminari possit, stolidè Legatus suadebit Principi, ut vi armatâ vtatur. Quippe quæ Opinione magis quam

quàm Malitiâ constant, non armis, sed ratione ac iuris definitione conciliari aut placari si possint; debent: alioqui eodem in errore, imò in querelâ iniquæ oppressionis manebunt ij, quos non iudicum sententia cognitâ causâ condemnasset, sed violentus miles etiam inauditos coëgisset. Restat caufarum, è quibus seditio orta est, animotio. Etenim multa mortalium mala, quibus vitiis incepere atque coaluere, iisdem dexterè sublatis vel emendatis tolluntur ac desinunt. Sic quòd si oppressio quæpiam aut tyrannis Principis, animos populi in se concitarit, & simul armis comprimere ille non possit; nil æquè profuerit, quàm si violentus & iniquus esse desinat: meliora non polliceatur modò, sed præstet. sic folium optimè figet, vbi solum non repellat eum ac velut exspuet.

Verùm enimverò, quæcumque sedandæ multitudini argumenta proferentur, popularia imprimis esse expeto, ad simplicium & decipiendorum animos apta: magis enim sic proderunt, quàm si philosophica & politica quidem fuerint, à captu tamen vulgi remota, ideoque inefficacia & suspecta. Leo Byzantius, cum Athenas Legatus missus esset, & concitatam grauissimâ contentione seditionem in populo reperisset, vt erat homo obesus & ventricosus in concionem ascendit. Viso illo, risus ingens exortus est. Ipse verò nequaquam perturbatus, Quid, inquit, rideris, Athenienses? an quia pinguis vobis videor? Scitote igitur mihi vxorem multò pinguiorem domi esse: & tamen cum concordem sumus, breuis admodum nos lectus capit; discordes ne tota domus. Sic Orator tempestiuè missus & locutus, quietem & pacem Atheniensibus peperit. Taliter Menenius Agrippa plebem iam sacrum montem trans Anienem infidentem, vnius fabulæ enarratione ad vnionem

vnionem permouit & reuocauit. Referebat, dissenfisse inter se quondam humanos artus, quòd ceteris opere fungentibus, solus venter immunis ageret: deinde inediâ languidos rediisse in gratiam, quando sensissent, quòd eius demum operâ redactis in sanguinem cibus irrigarentur. Quid voluit? membrorum seditioni similem esse Populi in Senatum iram. Quippe Senatum & Populum, quasi vnum corpus, discordiâ collidi & perire, concordia florere & roborari.

Coronidi addo & aliud remedium, sed sine quo cetera vix valeant. Quòdnam illud? *Deceptio*. Quid? inquires, qui nil æquè optari debere in Principum rebus & causis, quàm probitatem & pietatem, toties dixisti; nil æquè eas decere aut promouere? Et dico. sed enim non ideò pietatem aut probitatem damno vel excludo, sed optimè cum eadem illam connecto & produco. Et si illa in reliquis Principum anxietatibus atq; structuris, suum sæpè vsum habet, publico bono nanciscendo, expediendo, stabiliendo; hîc ad præclarissimam virtutem & laudem nil æquè spectare ausim affirmare, dummodò hæc lerna malorum Seditio profligetur. Neque enim eos semper offendimus vel odimus, quos Dolo Bono in rem aut sententiam nostram perducimus. Liberos nostros, quos tenerrimè amamus, quoties decipimus? sed vt iuueamus & diu amemus, decipimus; ludicra pro seriis, ficta pro veris credere & amplecti, decenter compellimus: nimirum vt vel sic rationi, cuius per ætatem alioqui incapaces sunt, obtemperent, paulatim assuescant, vt præsens infortunium aut ægritudo auertatur. Nos homines, vbi nescimus quid faciamus aut quid velimus; vbi insano motu vagire cœperimus; ambagibus, etiam fraudibus & imposturis circumueniendi, quo-

quo modo continendi sumus, fasciis obuoluendi, stringendi, sed paternis, nec semper ferro aut compede seueri Domini.

Vt hæc omnia perplexa, implexa sunt; meritò voluit Plato, plenis Irenarchen virtutibus decoratum esse, qui sedandis operam seditionibus daturus est.

DISSERT. XXVI.

Nuptia, Affinitas.

AMVNERE & industriâ Legati, etiam Principum Nuptiæ dependent; totâ posteritate, & sic publicâ inprimis felicitate vel infelicitate, prout tractantur, insignes. Perquam igitur idoneus mitti vir debet, qui singulari prudentiâ futuri coniugij conditiones ac momenta, tamquam Paranympus Principi virgini, parentibus populoque proponat. Vt nihil vtilius hoc vinculo, nihil sanctius videatur; plurima diligenti & accurato examine consideranda sunt: inprimis fœderum ius, concordia firma securitas, commerciorum vtilis libertas, publicæ tranquillitatis bonum, ac denique salutaris illa Iustitiæ Pacifque inosculatio,

Non vlllo soluenda die. —

Magnitudo aut pretium dotis, puncto centrôve, vt aiunt, mathematico non solet definiri, sed quadam velut ambage futuræ utilitatis. Producendi itaque affinitatum gradus: designandæ quæ obuient paucorum capitum & annorum lapsu hereditates, proferendæ maximarum spes successionum. Hæc scire, hæc explicare Legatus debet, aut malè Legatus est. Sanè etiam inter priuatos noti
aut

aut ignoti consanguinitatis affinitatisque gradus, magni siue commoti, siue iacturæ causa sunt: & sæpè alienus occupator, vel Fiscus, aut quis Procurator Domini, inuadit bona, quæ, ignorantia magis quàm iure, legitimis hereditibus decedunt aut subtrahuntur; cùm sanguinis iura extendantur & deferantur in infinitum. Profectò vt eximiis passim difficultatibus contrahendorum inter Principes matrimoniorum pacta obnoxia sunt; quisquis eas emollire & conciliare Legatus nouerit, næ magnum suo Principi, magnum Reipublicæ obsequium præstiterit, & quod digno numquam præmio æquari aut exsolui possit. Lermæ Dux, iam Purpuratorum Patrum collegio adscriptus, eo libello quem anno 1621. post admirabilem conditionis metamorphosim, Catholico Regi obtulit, annum septuaginta duorum millium aureorum redditum, quem pendere Neapolitanum Regnum debuit, non aliquo astu à se quæsitum vel extortum, sed suæ asserit industriæ debitum fuisse, pactis feliciter sponsalibus nuptiisque inter Philippi IV. (tum Principis) sororem Augustissimam & Ludouicum XIII. Galliarum Regem: quasi hac demum affinitate & coniunctione, aduersus hostem quemcumque, vires Regni vtriusque inualuissent. Sic quoque D. Guytrius de Cardenas, primus Ducum de Maceda, quia nuptias Catholici Regis Ferdinandi & Isabellæ Legatus procurarat, duas vrbes, & quidquid iisdem terrarum ac iurisdictionis appendebat, dono accepit; quamuis nequidquam Fiscus ac Patriæ Conseruator in contrarium suaderent ac reluctarentur. Dux Sabaudia coniugij sui auspici, in perpetuum dedit pulchrum & opimum feudum Sommeriui: quamuis id, particulari priuilegio, per Principes Pedemontanos abalienari non posse putaretur.

At verò non vnum, sed multiplex omnino à nuptiis eiusmodi bonum. Etenim qui armis subiugari hostes non possunt, per nuptias nonnumquam iugum subeunt: sic siue allecti, siue illusi. Præterea vt priuatorum lites contracta affinitas non rarò dirimit; ita nata inter Principes odia & contentiones, nouæ societatis beneuolentiâ sopiuntur: crescit imperij robur & firmatur. Non ignorauit hoc Tarquinius Superbus, Romanorum Regum vltimus; qui vt vires suas augetet, Octauio Manlio, præcipuæ inter Latinos auctoritatis viro, filiam suam dedit vxorem. Sed Pyrrhus quoque Epirotarum Rex non aliam ob causam plures vxores duxisse legitur, quàm vt multiplici affinitate potentiam stabiliret. Quid? Fortunatus ille apud Persas Darius, ductâ in coniugem Cyri filiâ, Regnum & faciliùs adeptus est, & feliciùs auxit. Nec vim illam coniugalis societatis Carthaginenses ignorarunt; qui, vt à Romanorum societate Syphacem potentissimum Regem auerterent, Sophonisbam Asdrubalis ciuis sui filiam vxorem ei dederunt. Posterior verò ætas exemplis vel maximè abundat. Aquitaniam superiori sæculo Angli, & Britanniam minorem Galli tenuerunt, non alio titulo quàm dotis, nec alio iure quàm nuptiarum. Quin etiam hoc tam sancto & arcano nexu, non semel inter Hispanos & Gallos, inter Gallos & Sabaudos, exclusis diffidiis pax coaluit. Ceterùm inter Principes orbis Familias Regia Cæsareaque, illa Austriaca verè Augusta, matrimoniis & cognationum affinitatibus ad maximum potentia gradum feliciter scandit, Imperiique limites extendit

— ab ortu

Solis ad Hesperium cubile.

nimirum Æternitas quædam Austriacis Nuptiis hunc
Felici-

Felicitatis Nodum constrinxit. Primò Maximilianus cum Mariâ vxore sine bello Belgium accepit: atque hoc erat, non Martis adulteri, sed casti Cupidinis armis populos & prouincias potentissimas sibi subiicere; non domando subditos habere, sed regendo. Philippus deinde eius filius, cum Ioannâ Ferdinandi & Isabellæ filiâ, Hispaniam ac tot illi adiuncta Regna, dotis nomine possedit: in quæ omnia Carolus V. Imperator Maximus successit. Nuper etiam Philippus Secundus, tanto patre dignissima proles, cognationis iure, Lusitanix, quâ latè patet, Regnum, tamquam maternam hereditatem sibi vindicauit.

Iustissimam augendæ potentia rationem vides, quia sine sanguine decoram; duraturam quoque, quia sine metu securam. Quemadmodum enim surculus in alterius stirpis plantam insertus, non solum cum illâ succrescit, verùm etiam fructum profert meliorem & vberiorum; sic Regij sanguinis in gentem aliam deducta scaturigo beatiorum Rempublicam reddit. Princeps autem subditos non facilè affinitate sibi iungi patiatur: exteris id potiùs tribuat. Vbi enim ortus conditio par, non æqua dignitas vel auctoritas est; verendum ne de propinquo æmulationis atque ambitionis facibus stimolata, nimium sibi polliceri ac postulare incipiat; & quia non æqua, iniqua esse audeat. Vna Gallia an non abundè exemplis sufficit? In priuatis quoque familiis, quàm crebræ & præferuidæ inter cognatos agnatosque super successionibus contentiones exsurgunt! Ambitio hîc valet & impellit, rarò æquitas; & sæpè plus desiderium, quàm consilium. Crescunt familiae eriscundæ lites: & vbi consanguineus exarsit sanguis, quò arctior illius est nexus, eò hæ ipsæ acriores &

implacabiliores sunt. Adde, solo tempore actiones ac iura Principum numquam præscribi.

Sed numerosâ prole Regna plerumque & Prouinciâ minuuntur, velut scinduntur. Primogenitus quidem Imperium sibi iure naturæ & ætatis prærogatiuâ vindicat: at ceterorum dos dum partem aufert, totum labefactat aut conuellit. Id ne accidat, è plurimis plerumque masculis Turcæ primogenitum enutriunt, reliquos ne liberos quidem esse patiuntur. Sed quid hoc aliud est, quàm naturam immani consilio, imò facinore violare, ne potentiâ frangatur? scilicet vnus siue fortuna siue vita, aliorum sanguine, sed innoxio, constat: nec satis se patrem Princeps putat, nisi parricida fiat. Mitior in filias crudelitas est. Eæ namque vel arcibus, æterno velut exilio, includuntur; vel certè si nubunt, ita ad maritum veniunt, vt patrem habere definant. Omne quippe ius, ipsaque Imperij dignitas, pæne cognatio, dote pecuniariâ extinguuntur. Hoc minùs mirum: veteri enim & vsitato verbo, nulla inter Reges consanguinitas est: imò quia Reges sunt, Fratres sese mutuò appellant: quæ communis eorum affinitas est, sed admodum communis. facile materni lactis, atque adeò sanguinis, colorem immutant Purpuræ. Votis si locum facimus, optandum fortasse sit, vnicam Principibus, sed masculam & vitalem esse prolem, omnibus animi & corporis virtutibus cumulatissimam, cui onus Imperij aliquando incumbat. Cùm plures tamen erunt; in spem Regni atque grandium rerum administrationem ali debent; vt, si fortè humanitus quid Primogenito accidat, supersint qui succedant. Digni proinde omni curâ & humanitate, digni omni reuerentiâ & honore, nisi Regni causâ affectum omnem Christianæ (quod Deus oderit) pietatis exuamus.

Filiæ

Filiæ diuini Numinis reuerentiam & cultum edoctæ, aut vitæ asceticæ seu contemplatiuæ consuecant & consecrentur; aut si nubant, eâ lege nubant, vt si naturæ vel ætatis sterilitas liberos neget, vel quæpiam hîc cura naturâ potentior, dos ad Regnum reuertatur. Quid si etiam sine dote elocentur? Exemplum non longinquum est, maximum tamen, vt dignum imitatione censeamus. Homines quidam, etiam minoris fortunæ, quandoque ad inuidendam Principibus opulentiam sibi viam sternunt, & illustri affinium stemmati sese inferunt, haud magnâ virtute, sed singulari deligendæ vxoris industriâ, quâ non ad præsentem dumtaxat rerum constitutionem, sed quæ obuenire consanguineorum morte hereditates possint, attendunt. Videat verò Princeps (is quoque monendus) ne splendidâ Legati oratione decipiatur, & comptis atque phaleratis quibusdam verbis, sed tantùm verbis, circumuentus, vimbram magis quàm rem inueniat. Videat, inquam, ne viliores sint merces, infaustæ nuptiæ sint, quæ nimium suadentur ac prædicantur; sic Mopso Nisa nubat. Vetus dictum est: *Qui bonum eligit generum, inuenit filium; qui malum, amittit & filiam.*

Porro quemadmodum, antiquissimo Gentium more, Principibus sponsæ per Legatos peti solent; ita sponsalia & matrimonia per eosdem contrahuntur. Deriuari exempla à vetustâ illâ Abrahami, Davidis, ceterorumque Patriarcharum ætate possunt, quâ hoc ipsum, vt fidem Litteræ Sacræ faciunt, iam tum est obseruatum. Hunc morem nostra quoque hæc ætas admittit. Modus autem eiusmodi contractuum industriæ prudentiæque solertis Legati ferè relinquitur. iis enim viam præparaturus, puellæ ætatem, formam, mores, conditionem, spem hereditatis, fortu-

fortunam Regni contemplatur. Illustre solertiæ in Aureliano, Clodouæi Francorum Regis ad Crotildem Burgundionum Regis ex fratre neptem Legato, exemplum est. Quandoquidem neq; conspectus neque sermonis copiam vlli externo faceret Regia Puella; atq; ita ille, neque exponere aut excipere mandata posset; conditionem suam mentiens, peregrini habitum induit, & in turbâ egenorum egredientem illam statâ horâ, quâ stipem pauperibus ad latus facelli distribuere consueuerat, expectauit. Vix ea aderat, & liberalem inter egenos peregrino porrexit eleemosynam. Ille manum leuiter premens, ori admouit. Insolitum gestum Princeps admirata, hominem non sine aliquâ indignatione ac suspitione aspexit: inde in Regiam reuersa, accersiri iubet. Vbi cum temeritatis redargueretur, nactus quam quæsierat opportunitatem, mandatum exposuit; Galliæ Regem inclytæ eius virtutis & pulchritudinis radiis ardere, Clodouæum Crotildi deuotum ac mancipatum esse. Audiit illa, & oblatum à Legato annulum, tamquam arrham, accepit. Est autem annulus (ne hoc quoque non dicam) futuri matrimonij ac contractorum sponsaliorum pignus veriùs, quàm donum. Is digito, qui minimo in læuâ proximus est, gestatur. Nam cum ab hoc digito geminus ac tenuissimus quidam neruus ad cor vsque pertingat; quando is annulo coronatur, coniuges vnitos significat, & fidei numquam soluendæ, candorisque, mutui & amoris eosdem admonet Munera etiam & monilia, Legati, cum sponsæ, tum eius parentibus & amicis ac consanguineis solent offerre. Porriguntur & implicantur dexteræ, in signum innodatarum atque vnitarum voluntatum. Sponsalia quidem verbis de futuro, matrimonia verò verbis de præsentî, quæ mutuuum expriment

mant consensum, peraguntur. Sunt hîc verba, quædam quasi vincula, nec ad notitiam tantum, sed ad perennem animorum conglutinationem vernacula.

Vnum hîc nequaquam omittendum, vt cum Legatus ex Regis sui mandato de puellæ conditione diligenter cognoscit; iudicet ipse apud se priùs, quod suis candidè indicet: ne si hîc simulet vel à vero declinet, reprehensione & ignominie pœnâ dignus sit, quam conspicuè Etheuoldus Eduardi Angliæ Regis Legatus suo malo sustinuit. Is ad Orgerium, Cornubiæ Ducem, missus, vt animaduerteteret, num Alphreda eius filia, eâ esset venustatis præstantiâ, quæ famâ circumferebatur; num Maiestati apta esset: vt vidit formam, ipsi adeò Regi inuidit. Et sic quidem eiusce pulchritudinis species Legati animum corripuit, vt mox corruerit & fidem. Adulteratâ enim Legatione, Alphredæ Ducisq; affectum sibi, non Domino, deuincire, variis commentis studuit: præclatus scilicet Regis Vicarius. Reuersus itaque, Nec digna, nec utilis vxor futura est, Regi renuntiat. & sic forma apud neminem non laudatissima, vituperium passa est eius, qui certus & solus eâ potiri satagebat. Indoluit Rex, & impatientis amoris impetum vix cohibuit. Vbi tamen ardor iste aliquot mensium lapsu infriguisset, Etheuoldus (necubi cecentis amori deesset) num sibi Alphredam vxorem petere liceret, à Rege postulat. Annuit Rex. ducitur illa, & adducitur. At diuinam planè & supra se formam posteaquam Rex contemplatus, deprehendisset quâ parte impostoris sponsi Legatio claudicasset; pulsus succensi amoris odijque stimulis, Alphredam stupro primùm vitiauit, necatoque Etheuoldo siue amasiam siue vxorem deinceps habuit. in quo variant qui narrant.

Apud solos Gallos Imperium affinitatis aut cognationis beneficio augendi modus exteris locum non facit ob Legem Salicam: cuius quidem magis ratio quam origo nota est: & ratio quidem, ne feminis, & sic neutiquam exteris, aditus aut ius pateat ad Coronam. Vbicumque autem Regno Princeps non nascitur, sed electione designatur, vt apud Polonos, Liberorum nuptiis ingens obex occurrit, dum adeò incertum est, quo Rex honore & successore Regnum sit relicturus: dumque non Vterus heredem Regni, sed Virtus Regem constituet.

DISSERT. XXVII.

Fœdera & Auxilia.

CONIUGIIS Fœdera vicina sunt, & quæ Populos Principesque pace atq; amicitiam coniungunt. Confœderationum causa est, suarum virium diffidentia, & alienæ potentiæ metus, quam nimio augeri nemo vicinorum lubens patitur: ne scilicet etiam ipsi prædæ cedant, isque qui potentior est, cum volet (quotusquisque autem non velit cum possit?) opprimat imbecilliolem. Hoc fulcro sic interdum animosi euadunt Principes, vt alios aggredi & oppugnare non dubitent, qui suis freti viribus vix repugnare, nequaquam offendere auderent. Aiebat Phocion Atheniensibus: Vt aptè te defendas, necesse est, vt vel tu potentior sis quam hostis, vel potentiolem habeas amicum. Et Crispus: *Non exercitus neque thesauri præsidia Regni sunt, verum amici; quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide parantur.* Dicuntur autem fœdera percuti à fidei firmitate & virium robore. & tribus

ea generibus, apud Liuium, Menippus & Hegesianax Antiochi Regis Legati distinguunt. Vnum est, cum qui nunquam hostes fuerint, ad amicitiam sociali vinculo inter se iungendam coeunt. Id autem cum iis maxime initur, quorum nobis deuinctam esse fidem volumus, siue vt tuti simus, siue vt eorum auxilio non minus ad bellum inferendum quam propulsandum vtamur. Eiusmodi fœdus nudâ fide interdum contrahitur; plerumque tamen datis acceptisque legibus, & conditionibus adscriptis. Sic amicitiam Romani cum Germanis, Insubribus, Heluetiis, Iapidibus, ac nonnullis è Galliâ Barbaris, vt testis est Tullius, inierunt. Leges ac conditiones quisque sibi (quantum astutiâ siue auctoritate potest) utilissimas excogitat, & fœderibus includit; quæ deinde paciscentium consensu publicè recitari solent, & vt amplius omnium curiositati satisfiat, per typos & manus Populi transmitti. Nonnumquam tamen aliquas ex iis arcanas esse Principes volunt, & notitiæ publicæ subducunt. Alterum genus est, cum bello qui pares aut fessi sunt, positis armis in pacem & amicitiam veniunt: quemadmodum Romani olim & Albani venerunt, cum misso in compendium bello, tergemini fratres hac lege certauerunt, vt cuius populi ciues eo certamine vicissent, is alteri populo cum bonâ pace imperaret. Tertium genus est, quod cum iis qui bello sunt victi, initur. Eo autem in fœdere victores victis dant leges; & qui armis omnia sui iuris & arbitrij fecerunt, eam futuræ pacis rationem præscribunt, quam sibi vtilem, victis non nimis asperam arbitrantur.

Præterea fœderum quædam perpetua sunt, quædam ad certum tempus: quædam ad offensionem tantum, alia ad defensionem & offensionem simul contracta. In

quibusdam confœderati pari sunt conditione. de his Æneas:

*Non ego nec Teucris Italos parere iubebo,
Nec mihi regna peto: paribus se legibus ambæ
Inuictæ Gentes aterna in Fœdera mittant.*

In aliis prærogatiuam quidam habent. Ita in societate Romanorum cum Latinis, de bello, de pace, aliisque magnis rebus, soli deliberabant & decernebant Romani. Et quamuis Socij quidem illi vocabantur (& erant certè periculorum & laborum) victoriarum tamen gloria & fructus erat penes Romanos, quorum auspiciis res gerebantur. adeò sanè prudenter; vt quicumque Romanis arma inferre aggrediretur, tot sociorum populorum & amicorum Regum vires experiretur. Quæ cum Rebus publicis coierint, lentiora quidem, sed diuturniora fœdera crediderim. Apud Principes priuati Consiliarij & affectus, faciles concitant motus.

Potestas paciscendi fœderis penes Principem est. Legati & alij quicumque à Principe adhibiti, ministerium non auctoritatem impendunt. Qui itaque altiori Imperio subsunt, vrbes aut proceres Regni, nec percutere fœdus, nec per se petere auxilium debent. Quod si omnino à Rege suo deserantur, tum velut beneficio legis naturæ relictæ, eodem vti solent; & quò necessitas vocarit, oculo irretorto rectoque vestigio sequi. Modum verò paciscendorum fœderum à circumstantiis pendere norit Legatus. At harum non minor diuersitas est, quàm rerum ipsarum; obseruanda magis, quàm describenda.

Porro firma, fida & secunda fœdera præstat æqualis omnium utilitas, æqualis rerum agendarum aut suscipiendarum metus. Nam quæ vni tantum profutura sunt, vel etiam

iam

iam obfutura, per seipsa ruunt & dissoluuntur. Tale videri fœdus illud potuit inter Paulum III. ac postea Pium V. Pontifices Maximos, Regem Catholicum, Venetosque, aduersus efferentem se Turcarum potentiam initum. Et feliciter initum, quia vincere ad Naupactum hostium classem incomparabilem iunctis viribus potuerunt: infeliciter autem, quia impar utilitas victoriam excepit. Arduum igitur non fuit dissolui, quod tamen tot Legationibus coaluerat. Quisque ad se & sua commoda belli vires retulit. Ac sanè aguntur res Venetorum in Græciâ: hæc à ditione Hispanicâ seiuncta est. Hispanis vtilis sunt & necessaria in Africam expeditiones: nihil ad se quæ in Africâ geruntur, spectare Veneti putant. Ita fit, vt dum Veneti Turcarum in Oriente vires timent, & Tunetanorum Africæq; totius viciniam Hispani suspectam habent, non eodem animorum ardore nec eadem viâ in Magnum hostem eatur. Quid verò agat Pontifex, dum de prædâ Veneti Hispanicæ contendunt? Constitutus in medio, si vires effundat, de commodo suo parum certus. Non mirum profectò, dissentire eos in prædæ diuisione, qui quomodo illam acquirant, hostemque vincent, non satis intelligunt.

Orator igitur, qui ad sociale fœdus suadendum mittitur, illud externo Principi vtilissimum imprimis ostendet. Quippe in omnibus Principum consultationibus, utilitas maximè spectatur. Vbi hæc non affulget, nullam ineundi fœderis spem aut amicitia, aut affinitas, aut vllum vinculum humanum faciet: omnis sanguis exanguis est. Id præterea agendum est Legato, vt in suo potissimum fore arbitrio victoriam & securitatem Princeps credat. Et quia acrius percellit animum mali metus, quàm spes boni; do-

Y y 3

cebit,

cebit, sine hac communione animorum & virium, grauissima quæ immineant pericula euitari non posse. Si aduersum Turcas agatur, in primis vrgeam, quàm immanis ambitio sit, quàm trux imperium, vt omnino iunctis viribus eius potentia resistendum sit, cui singuli numquam sufficiant, sed succumbant singuli, donec calamitas inuoluat vniuersos. quemadmodum enim leones, tigrides, vrsi, tauri, & fortissima quæque animalia, si pluribus infestentur canibus, superari atque intercipi contingat; ita crudelis ille Orientis Tyrannus, & iam *victor Graciae Xerxes*, si plurium manus armatas sentiat, cadat aut certè cedat necessum est, tot Regnis Prouinciisque in prædam relictis. Prædixerunt de Romanis, & Seneca & Liuius; Haud impossibile fore, ceteros populos vni populo libertatem imperiumque eripere, qui vnus ceteris libertatem imperiumque eripuerat.

Quòd si verò ad dissuadendum mittetur Orator; præcipue quidem, quàm infelicia aliorum experimentis fœdera constiterint, aperiet. In dissidia plusquam hostilia ea conuerti posse: imò ad iniusta quandoque & perniciosa bella confœderatos ab iis trahi, quorum furor fœderibus concitatur & crescit: Meminisse Principes debere, vno belligerantium adiuto, plures offendi; offensorum autem vnum, plus damni allaturum, quàm commodi aut spei sit à pluribus nostro auxilio suffultis. Præua dixerim, an infeliciores, indoles mortalium! promptiores adeoque ingeniosiores sunt ad offendendum & turbandum, quàm ad iuuandum. Sed si à prisco malimus quàm à nostro sæculo Politicam discere; si à Martis illo populo, qui orbem olim præceptis cogebat, hodie instruit; obseruauerimus, quomodo Campanis iure amicitia suppetias petentibus,

respon-

responsum sit: Auxilio vos Campani dignos Senatus censeat; sed ita amicitiam vobiscum institui par est, ne qua vetustior societas violetur. Religio hæc eorum erat; sed vt regionis & terrarum potirentur. Fuerunt, diximus, socij Latini, mox subditi; fuerunt amici, *Asiae, Ægypti, Massiliæ*, aliarumque Gentium Reges, postea vectigales: fuerunt sub tutelâ Capuani Messinensesque, postmodum sub imperio: omnes vno auxiliorum prætextu libertatem amiserunt. Quid aliud (aiebat Claudius Imperator) exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At Conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, vt plerosque populos eodem die hostes, dein ciues haberet.

Licet verò nihil religione Fœderum Regiorumque pactorum, vt auctor est Xenophon, habendum sit antiquius; inita tamen leui interdum momento prætextuque dissoluantur ac corruunt. Hinc plerumque si quis primis Confœderatorum insultibus validè restiterit, protinus impetum torrentis instar flaccescere animaduertet; dum aliqui aduocatorum, diffidere, cunctari, dissilire, sese subtrahere aut excusare incipient. Numquid rotularum vnâ disruptâ, omnem horologium vsum amittit? Quòd si verò conditiones violatæ sint, morte vel euentu quopiam mutatae; si errore, aut non satis honesto iustoque aut possibili modo contracta fœdera; mitti Legatus ad Confœderatum solet, qui pactorum vinculo liberari postulet, aut iure expostulet. Sed quoniam non rarò fit, vt inter Confœderatos de fœdere ipso aut aliis quandoque rebus controuersia orientur, quæ amicitiam contractam labefactent; consultum est, aliquos esse fœderis arbitros ac iudices vtriusque consensu partis constitutos, quorum iudicio

cio

cio standum sit. Interdum fœderis protector designatur: cuius officium esse debet, fœdus ipsum quàm diutissimè conseruare, nec sinistram vllam affectati imperij suspicionem dare, sed eundem se vtrimque exhibere.

Ritus quibus feriri fœdera consueuerunt, varios nobis priscum æuum repræsentat, ipsis cærimoniis panè monstrosos; sed vt constaret, haud leuis rem negotij geri. Nonnulli Diras adhibere soliti, quibus eum qui pactis non staret, deuouebant. Apud Medos Lydosque, Herodoto teste, tum prius sanctum fœderis vinculum erat, cum eductum mutuis è corporibus sanguinem gustarant. Principes Multitudinis iurauerunt fœdus Gabaonitis in nomine Israel, & Dei Viui. Parthi & Ætoli, altaribus admoti, Diis tamquam testibus arbitrisque postquam libassent, sancire fœdera solebant; & quid nisi consecrare? Hoc illud est, quod nostrâ tempestate maximi & potentissimi Principes, non tam imitantur, quàm piè mutant institutum, qui sumpto Sacrosanctæ Eucharistiæ Sacramento, contracta confirmarunt fœdera: rati, neque melius neque certius amicitia pignus tam sancto pacis operi adhiberi posse, quàm eum qui omnis pacis & auctor & tutor est. Imitentur omnes qui Catholici sunt: qui non sunt, videant, quâ apud homines tesserâ fidem fœderibus præstent, cum adhibere Deum non possint. Alios etiam aliofque ritus antiquitas vsurpauit; qui etsi ad mores & exemplum trahendi non sunt, fœderum tamen sacrosanctam apud omnes religionem extitisse demonstrant.

Monitum autem Legatum hîc decet, certè memorem, vt in paciscendo maximè circumspectus sit. Experietur enim ferè semper, vaticinio Plauti, quod cautus, etiam dum cauet, vix cauet. Nimia credulitas magnam huc sæpè cala-

pè calamitatem vehit: fidesque quantò acceleratior, tantò faciliùs nocet. Ad exemplum ire lubet, sed prolixius, & quod Alcibiades dabit. Is, vt Thucydides Plutarchusque testantur, cum Niciaë agitati inter Athenienses & Lacedæmonios fœderis gloriam inuideret, toto ingenio apud populum adnissus est, vt impedimenta obijceret. Athenas missi à Lacedæmoniis Legati veniunt, qui absolutam fœderis firmandi ac contrahendæ societatis potestatem se habere asserbant. Quid Alcibiades? quod apud Populum auctoritate non potuit, astu per Legatos ipsos peregit. Hi à Senatu admissi, quæ acceperant à Republicâ suâ, mandata exponunt; cum plenâ autem se potestate adesse, vt de controuersis omnibus statuerent. Veritus igitur Alcibiades, ne quæ oratio ratioque Senatum mouerat, multitudinem imperitam flecteret, hoc vsus est vaframento; Legatos Senatu infcio adiit, non obscura beneuolentiæ suæ argumenta recensuit. At verò multum inter Senatum & Populum, inter nobiles & plebeios interesse; vtrobique aliorum esse contemptum, atq; odium, vtrimque suspicionibus animos laborare; vtrisque tamen esse consulendum. Hortatur verò, ita apud populum agant, quasi nec libera mandata, nec plenam potestatem habeant, imò quasi proponere, non peragere videantur: futurum, vt quò plus suam apud populum auctoritatem tegerent, maiorem apud Senatum obtinerent. Eam esse plebis naturam, vt nihil sit inconstantius; facilia fastidire, ardua mirari, ignota venerari, negata concupiscere: imò eos esse spiritus, vt si à præsentis sciat omnia arbitrio dependere, imperiosius actura sit, suo lubitu conditiones exactura: eam denique promiscuæ plebis esse indolem, vt nisi postquam paulò hæsitauerit ac murmurarit, nesciat rationi

cedere. Detineri igitur oportere, ac paulatim duci, ut per-
duci possit. fessos animos, inopinatâ beatitudine ilicò ob-
rui facilius fore, si lætâ parum per spe titillentur, votisque
agitentur, incendantur. Hæc Alcibiades: quæ ut vera vi-
derentur, iureiurâdo, ac tantum non lacrymis, confirma-
uit; ut arcana essent, silentium petiit & impetravit. Ingens
Legatorum exultatio erat gratulatioque. Postero autem
die cum esset conuocata multitudo, Legati introducti
sunt. Auspicio orationis, cum negarent, se cum plenâ po-
testate venisse, & hoc modo quæ proponerentur, populi
expectatione, & iis quæ pridie in Senatu dixerant, addixe-
rant, longè minora essent; Alcibiades simulato animo,
quasi & ipse actionis insolentiâ læsus, magnâ voce, tam-
quam in versipelles inuehi cœpit: aliam in Senatu oratio-
nem fuisse: nihil esse in iis sancti, nihil sinceri, qui vel in
Senatu mentiti essent, ut dolosè agerent; vel populum fe-
fellissent, ut Reipub. nocerent. Assentiuntur omnes, in-
dignantur: pars leuitatem, alij contemptum, alij dolum
interpretati sunt. Quæ summa est, Legati, Alcibiadis
astutiâ circumuenti, dum mandata sua transgrediuntur,
pro laude ludibrium, pro desideratâ societate ac pace tri-
ste ac turpe bellum reportarunt.

Fœdera cum infidelibus dicuntur illicita, cum perfidis
timenda, cum subditis turpia. Attamen ubi ferulam pro-
tenderit magistra necessitas, non cum quo illa percutian-
tur, sed quo impulsore, attendi solet: quantus hostis sit,
quid alterius ambitioni aut prædæ magis pateat oppor-
tunum. Ita Magnus ille Patriarcha Abrahamus, fœdus
olim cum Abimelecho Palæstinæ Rege percussit: ita Io-
sue cum Gabaonitis, quantumlibet idololâtris, amici-
tiam & societatem iniit: ita Rex Asa, quem Sacræ Litteræ
nihil

nihil mali in conspectu Domini fecisse testantur, aduer-
sus Regem Basan, Benhadadi Assyriorum Regis suppe-
tiis est usus. Ne quid accusetur, causa vna necessitas erat.

Armis quidem se muniunt Principes, potentiâ qui pa-
res sunt; auxiliis fœderibusque, qui impares, & quibus
non ita agendum, ut cui imperent, quàm ne cui seruiant.
Et quamquam eæ vires tutissimæ & certissimæ sint, quæ
propriæ: ubi tamen illæ subsidunt, opus ut domestica im-
becillitas externâ ope nonnumquam fulciatur; opus, ut
quod propriis viribus deest, alienæ suppeditent. Si quan-
do autem auxilium flagitatur, ut firmiori feliciorique cau-
sæ te adiungas, lex humana docet, diuina ut æquiori. Hinc
plerique grande illud scitum opere expriment:

— *Fatis accede Deisque*

Et cole felices, miseros preme. —

quasi non aliud sit miseris sese adiungere, quàm cum mi-
seris velle perire, aut saltem infortunij aliquam partem si-
bi affricari. Dein nullum suppetiis iuuisse aut læsisse, non
satis tutum semper. Sæpè enim qui se vtrîmque amicum
Princeps simulat, vtrîmque suspectus fit, mediumque se
gerendo à neutro inicit gratiam, vtrîmque offendit. Poten-
tioribus si quid neges, non minùs inuisus sis, quàm si a-
pertè noceas. Putant se læsos, quia non iuueris rogatus.
Nec abs re dictum est; Cui nemo inuisus est, eum nec
amicum habere quemquam. Scio ego, factionem in-
ter inimicissimos fuisse compositam, ut ambiguum, pu-
sillanimum, fictumque assentatorem commodius mul-
ctarent.

Verumtamen ei lubentiùs adhærere cui fortuna magis
propitia arridet, priuatorum non Principum dixero esse
consilium. Nam si æquali ferè potentiâ Monarchæ duo

bellum gerunt, ei potissimum ceteri minoris fortunæ Principes opitulabuntur, quem oppressum iri non obscuris coniecturis sibi persuadent. Eapropter etiam mutare fœdera rerumque status persèpè solent; vt nunc Respublica Principi huic tota sese addicat, nunc eo abdicato ad alium Legatos & suppetias mittat, quòd ita & temporis ratio & publica utilitas exigere videatur. Bellum ingens aliquando Romanos & Macedoniae Regem Perseum collisit. Magnæ erant vtrimque vires: at alio atque alio affectu vicini ferebantur: alio etiam sine iuuare adnisi; vt videlicet attritis vtrimque viribus neutra potentior pars alterâ oppressâ fieret. Non alia hodie Regum aut Rerumpublicarum sunt consilia. Mutuus metus mutuam non finit potentiam crescere: in aliorum oppressione, suam pleriq; ruinam timent. Deinde oppressorum causa, plerumq; fauore dignior: & utilioribus pactis conditionibusque auxilia imbecilliori præstari possunt, quæ non tam petentem iuuent, quàm concedentem. Ita quondam Ferdinandus Cortesius, dum Tangellanis aduersus Mexicanos potentiores opem tulit, iuuit quidem, sed & hos & illos Catholico imperio victor subiecit. Nimirum se iuuit, qui non vt hostis, sed neq; vt Dominus in auxilium vocabatur. Ideoque imbecilliores, suspecta potentioris auxilia habent, ne in externa dominia conuertantur, & veriùs ad seruitutem gradus sint, quàm ad libertatem aut tranquillitatem. Et ne eiusmodi præsidia præsideant; videndum ne auxiliarius miles numero aut robore superet nostrum, nec nisi domestici exercitus ducibus subijciatur ac obediat. nimirum vt furorem facinusque omne cohibere & reprimere possit, qui auxilium requisit. Quid ergo? belli controuersiam deponere aut seponere præstat, quàm victoriæ

spe

spe decipi, & vt hostem vincas, ab amico subiugari. Cùm fessi sunt & exhausti qui viribus minùs vtrimq; valebant, sæpè à potentiori opprimuntur. Duo olim Thraciæ Reges Philippum Macedonem, cùm controuersia de Regno inter eos grauissima esset, iudicem elegerunt. Venit Philippus, sed cum exercitu; venit iudex, sed ius armis dixit: neque solùm contentione vtrumque liberauit, sed etiam contentioso exiit Regno. Iniustitiam! inquis. Sed anne rationis aut iustitiæ respectus omnium refrenet ambitionem? Fingitur iustitiæ ac rationi esse consentaneum, quidquid potentiam auget. Rogari vt iuuent satis aliqui censent, vt violenti sint: iuuisse tum se putant multi, cùm vicerunt. Facile fit hostis qui potest opprimere. Ambitiosa omnis potentia est, ac difficulter vergit ad mediocritatem: obesse sibi putat, quidquid subiectum non est. Restituere quoque intercepta tergiuersantur alij, non solùm quia sumptus bellici non refunduntur, sed vel eo pretextu, quia conseruare quæ sita non posset is, cui alioqui debentur. Liuoniam olim sub Templariorum Equitum ditione fuisse accepimus, vt laudabili primùm œconomiâ ac prudentiâ, sedem illi constituerant in amœnissimâ ac fertilissimâ regione. Dum autem Moscouiæ Dux domicilium istud sibi arripere contenderet, illi viribus suis diffisi, opem Regis Poloniæ per Legatos implorarunt. Protectionem Rex impigrè suscepit, arcesq; sibi vltro traditas, similiter sese restitutum est pollicitus. Positis feliciter armis, persolui sibi voluit sexcenta aureorum millia, quæ illis impenderat: sic pignori incumbere malens, quàm personis. Ast de restitutione hinc nummorum, isthinc arcium, altissimum deinceps mansit silentium. Corinthus non aliâ de causâ in tyrannidem incidit, quàm quòd Ti-

Zz 3

mopha-

mophanem Imperatorem peregrinum aduocasset. Britannii ab Anglis, Hispani à Mauris, Græci à Turcis, quos ad præsidium euocarant, Imperio eiekti sunt. Pari ferè iure aut arte Galliarum Rex Henricus II. Metim, Tullum, Verodunum, tres magnas Imperij ciuitates occupans, Regno suo referuauit. nam cum aduersus Carolum V. Imperatorem protectionem causæ liberæ ac propugnationem suscepisset, illatis auxiliis hanc Imperio partem ademit.

Auxilio iuuandus Princeps, videat, num id quod petiturus est, eâ probabili ac plausibili ratione nitatur, vt quæ in contrarium moueri possent, dilui possent; vtque implorandus, verisimiliter exorandus sit. Repulsa enim Legationis, præsertim requisitoria, nescio quis externæ auctoritatis atque arrogantia triumphus & stimulus sit, iniustitiæ pusillanimitatisve exprobratrix. Romani autem post Cannensem cladem, sociorum Legatis auxilia denegarunt; ne viderentur, dum petitas suppetias ferre vellent & deberent, præstare non posse.

Ne tum quidem animum ilicò despondet, vel ad suos reuertitur Legatus, quando is quem adiuit, petitioni renuit: sed potiùs tamquam responso hæret, vel non ita attendisset; insinuabit, Sperare se ponderanda fore argumenta, quæ vtrumque Principem maximè deceant atque iuuent. idque aget, sic aliàs recusaturi animus capax maneat, vt interpositu personarum & rationum, tum dierum & rerum opportunitate, meliùs edoceri & consentire possit. Reperire enim fuit tam pertinaciter stolidos, vt malum morti par dedecusque summum existimarent, si à sententiâ, quam semel protulissent aut probassent, deinceps recederent.

Deinde

Deinde animaduertendum Legato, ne humili nimium prece, anxie adulatione, aut intempestiuus virtutibus subruat vel magis negotiosum reddat negotium. Imploret itaque, nec ploret tamen; neque Regni statum amplius deprimat, quàm stare possit. Quid enim si alter vel crocodili lacrymas vereatur; vel cumulans animos, necessitatis istud onus grauius imagnetur, quàm vt succumbens sustinendo sit; itaque tolli posse quidquid subiacet, spoliis fortè cum alio quopiam partitis? Validiùs, inquam, spei ac vtilitatis vel metus aliqua ratio commouere solet, quàm commiseratio vlla calamitosi casus aut charitas plusquam Christiana.

Rursusque cauere debet, ne rogandus potiùs videatur aduenisse, quàm rogaturus; imperatori similior, quàm oratori: sed iuxta genium negotij, fortunamque eius qui petet aut præbebit auxilium, orationem formabit Legatus. Erit tamen vbi sic exiget, vt extorqueat, spretasque preces in imprecationes minasque conuertet: nimirum sicubi cogere possit, qui rogat. Themistocles subsidium nummariū ab Andriis petiturus, rogatus, quos secum comites Legatus adduxisset; Suadam, inquit, & si ma- uultis, Vim. Num potuit sublimiùs? Pariter dum super hoc belli neruo Heros quidam à Principe ad Prouinciales suos missus nil obtenturus videretur, eò quòd hi per Senatum suum exhiberent ipso situ pænè absumptos codices, & in iis priuilegia vetustate iam ferè illegibilia, quibustandem statuerent, se neuiquam aliorum Ordinum suffragiis comprehendere aut cogi posse: ceterum sese ad patriæ defensionem etiam sanguinem impendere velle; cum ne minimum eorum quæ requirerentur præstarent, vbi que excipientes & intonantes per legem, *Solemus*. Ast ille:

ille: Etiam priuilegia, præiudicia fieri contingat, ni sanè vsurpentur. Quare, euoluite, reuoluite, boni viri, ait, codices vestros; atque ex iisdem facilè legetis aut intelligetis, præsentì patriæ necessitati omnino esse subueniendum: nec priuilegium illud, nihil debendi, nihil dandi, præualere posse; ne præfidiario milite edoceamini, quæ alioqui non ignoratis, vel malè ignoratis.

DISSERT. XXVIII.

Culpa aut calamitatis deprecatio. Solamen. Congratulatio. Odij incitamentum. Munerum latio.

CAUTA tamen submissione Legatis subinde vtendum est, dum culpa aut iniuria quæpiam apud potentiorē abstergitur; iram, ambitionemque necessitas dimouet. Præstat quidem precando seruari, quàm ferociendo perire. Quid? Regibus deuictis diademata, vultu cultuque fordidato, & genibus subnixis, ad pedes victorum deposita fuisse, alibi diximus. Si exempla etiam plura poscis; talis accessit Iugurtha ad Cassium, Cassius ad Senatum, Diotarus ad Ciceronem, Herodes ad Cæsarem, Tiridates ad Corbulonem, Decebalus ad Traianum, Antonius Marci frater ad Cæsarem. Hanc humilitatem etiam in Legatis Principes atque Respublicæ sustinent. Regem vide Assyriorum, & tamquam reum: tristi putes supplicij pompâ fortunam exhiberi. Victus ab Achaabo, misit ad eum Legatos supplices, sacco indutos, ceruicem recte circumdatos. Qui sic Vicarium mittit, nonne videtur ire? Non dissimili modo Legati Carthaginenses, victo Annibale, prostrati ad genua Scipionis: Legati Syracusani

cusani prolapsi ad genua Marcelli Consulis: Legati Sargentini, Senatui Romano supplices. Modestiam hîc verò Victores discant. Tigranem Pompeius Magnus pedibus suis aduolutum diu iacere passus non est, sed benignis verbis recreatum, diadema quod abiecerat resumere & referre ad caput iussit: certisque rebus imperatis, in pristinum fortunæ habitum restituit; æquè pulchrum esse iudicans, vincere Reges, & facere. Benignitas hîc Magnanimitas est: & quidni vsurpâda, cum incolumitati Regni nihil decedit, nec hostis in totum opprimi & simul extinguï potest? Porus iam prælio superatus, & fortunâ speque omni exutus, cum ab Alexandro Magno interrogaretur, quid de se ipse statuendum esse censeret; Quod hic, inquit, dies tibi suadet, quo expertus es, quàm caduca felicitas sit. Ita plus monitis profecit, quàm femineo eiulatu aut degenerè prece profecisset. imò iam exorarat, priusquam rogarat. Enimvero deuictum, non commiseratione modo, sed etiam honore excipere dignatus est Alexander: faucium vulneribus, non secus quàm si pro ipso illa excepisset, beneuolè curauit, confirmatumque in numerum amicorum adscripsit: mox etiam ampliore donauit Regno, quàm eripuerat. Sed vtique Alexander is erat, qui excelso animo fortitudinis famam promeritus, illustriorem eam fore rebatur, quò maiores fuissent quos fecisset. Grauis sarcasmus fuit Valentiniani, qui formidabili apparatu cum aduersus Sauromatas profectus esset; atque illi metu & discrimine perculsi per Legatos pacem ab eo petissent; vbi sordidatos aspexit, an omnes Sauromatæ tales essent, quæsiuit. Respondentibus illis; Optimum quemque, qui genere & formâ præstaret, ab eis in Legationes mitti solitum; Pessimè igitur, inquit ille, agitur cum Im-

perio Romano, si tam barbara & deformis gens, sedibus suis excita, nos vltro laceffit.

Ad gratulandum aut condolendum, non solum litteræ, sed præterea Legationes mittuntur: & quidem tempestiuè; vt videamur amicorum casibus non minus affici quàm nostris, nec interueniens mora contemptum vel liuorem quempiam indicet alienæ sortis: quæ ipsa iam forte mutata sit, vel mitigata. Nec verò affectus elucet, nisi qui primo & repentino concitatur ac pænè præcipitatur motu.

— *Non patienter amo.*

Ridiculè etiam gratuler illi, cuius iam gaudium vnà cum suo bono consenuit. Refert Suetonius, Troianos Legatos ad Tiberium, qui pænè ab anno Drusum suum sepelierat, officiosi luctus gratiâ venisse. Tiberius autem, quasi iam refocillato nec renouando patris dolore, Et ego, inquit, Troianorum dolori pariter condoleo, Hectorem vobis periisse. is porro à multis retrò sæculis occubuerat. Eiusmodi aduenis quid nisi risus? rubor? Dynasta quidam, Legatum suum sic tardè mittere distulit ad Regem, qui ab octo mensibus Reginâ viduus erat, & ad nouas adco nuptias se accingens. Admissus itaque est Legatus: vtque amorem mœrore testaretur, veste vili atq; atrâ indutus fuit, quæ etiam tacentis luctum loqueretur. Ast verò dum Regem conspexit habitu minimè severo aut sordidato, quin potius supra morem splendido & compto, obmutuit: submuffitans dumtaxat; Meus Dominus, Dominus meus. Vt aduertit, auertit verecundam perturbationem Rex: &, Non tarditas, inquit, Principis tui, sed impar moræ affectus meus effecit, vt opinionem vestram nouis sponalibus præuerterim. Si pluribus hîc exemplis infi-

insistendum est; Ammonitarum Rex postquam patrem sepelierat, Daudis Legatos admisit, luctum subtristi gestu testantes, solamenque adferentes quale ab amico expectare vel audire posset. Mortuo Alexandro Molossorum Rege, Athenienses Cleopatram Philippi filiam Legatione solati sunt. Cosroës Isdigunnam ad Iustinianum misit, per quem de vacillante Imperatoris valetudine certior fieret, simulque munerum amœnitate subleuaret ægrum, sibi que conciliaret. Neque enim aliàs, alterius memoriæ vel affectui se insinuandi opportunior occasio obueniat, quàm si in ægritudine perplexisque rebus vigil cura veneratioque depromatur.

Sic se amor habet. Quibusnam verò criminationum vel machinationum modis odium alteri concilietur, hîc quoque explicare luberet; nisi ad seminandam discordiam, ad nequitiam plus æquo saperent & propenderent homines ambitiosi: modico, pro dolor! Conscientiæ aut Conditoris sui sensu. Sæpè ad scelus sufficit suspicio, imò sufficit pro scelere. Et notam appellat Tacitus artem Ducum, vt vafritie malisque artibus alios quandoque exagitent & vapulent ipsi. Illud solum monuero; conferat lynceos & emissitios Legatus oculos, quibus etiam, vt ita dicam, aulae parietumque vela penetrare & scrutari valeat. Quid enim si quis enuntiationis & sermonis captator siue arbiter delitescat? quid si Legatus vel amicus Principis, in quem instigationum commenta acuantur, in quem odium concitatur, tamquam ex infidiis exploret singula, vt facilius referat atque destruat? Fieri interdum solet: & hac turpitudine palatium astuti Regis Ludouici XI. notat Cominæus. quâ & vsi quoque sunt alij, dum maiore studio ferrètur in eum qui odiû exciperet, quàm qui exsuscitaret.

Sed Munerum quoque aliquid Dissertatio ista pollicetur. Et hæc magna rerum omnium instrumenta sunt, quæ militari à Magnis solent: pulchra quidem & laudanda, cum honestati aut honori consecrata, pacem ac beneuolentiam vel seruant vel conciliant. Vt rem æstimemus, hinc virtus nomē accepit quam munificentiam dicimus, matre liberalitate natam. Cum verò boni omnes liberales, præcipuè Principes munifici sunt, & dona inuicem mittunt. Illi igitur per quos mittunt, Legati sunt, & plerumque nec sine munere mitti solent. Mittunt Principes munera, Legati ferunt. Principum hîc quodammodò manus Legati sunt; & quia ferunt, dare & ipsi videntur. Vt feliciter igitur dicant, dant quoque; & dant interdum, cum nihil prætereà dicendum est. Promiscuè quidem exempla sunt, attingenda nunc potius quàm referenda. Simon Iudæorum Dux, vt in libris Machabæorum legimus, ad Demetrium Regem regium omnino munus, id est, coronam missurus, Legatum misit. Masanissæ Regi (quem victoriâ aduersum Carthaginenses obtentâ Scipio Regem fecerat) Senatus Romanus sagula purpurea duo, cum fibulis aureis & tunicis cum lato clauo, equos duos phaleratos, bina equestria arma cum loriceis, totidem tabernacula, & militarem suppellectilem, qualem præberi Consuli mos erat, ferenda per Legatos decreuit. Nonnullos profectò Principes indignatos fuisse scimus, nisi omnium primum quod viderent à Legato munus esset. Alij ne sine munere quidem adiri aut salutari voluerunt: quod solemne fuisse Parthorum Regibus Seneca refert. Legatos, qui Soldanum Babyloniorum adierant, contemptui ludibrioque fuisse scribit Petrus Martyr. Videlicet Principes obseruantiam sui affectumque quamuis minimè quæstu

quæstu pretiõve metiantur; munera tamen, vt iam dixi, mittunt & admittunt: quia Principes sunt, & magis quia felices sunt. Neque enim afflicti, iue qui emergendi spem non habent, recipiendis muneribus magnoperè occupantur. Quid? quòd sui venerationem validiora Imperia ab inualidioribus acceptione munerum impetrant, ceu signis tributisque alieni cultus & obsequij. Rex Latinus Oratoribus Æneæ referentibus;

Dat tibi prætereà fortuna parua prioris

Munera, reliquias Troiâ ex ardente receptas.

non contemptim, sed grauitè respondit:

—— *Dabitur, Troiane, quod optas:*

Munera nec sperno. ——

E splendore eiusmodi munerum iudicatur etiam de ingenio ac magnitudine animi eius qui donat. Ideoque aptè Iustinianus, cum propagandæ ac confirmandæ pietatis Christianæ gratiâ Legationem ad Orientales mitteret; electo ad id Theophilo Indo viro insigni, ducentos è Capadociâ equos, variaque summæ artis ac venustatis dona perferenda liberalissimè dedit, vt nihil non admiratione & laude dignum à se prodiret. Mittuntur siquidem commodissimè ea, quæ magnificentiam, felicitatem, victorias mittentis, Regni que opulentiam tacitè velut prædicent. Solet etiam raritas donis gratiam conciliare. Artabanus Parthorum Imperator, Tiberio Cæsari Iudæum donauit proceritate septem cubitorum, & alterum homunculum tam humilis staturæ, vt magni illius nondum poplites capite contingeret: & gratum id munus fuit; non enim monstra infimo vbique habentur loco.

Danda autem est opera, vt grata & accepta sint munera. idque ab ingenio accipientis potissimùm æstimabitur:

vt si equis, vnionibus, vel auro is delectetur; dentur equi, vniones, aurum. Si opimâ prædâ potitus sit Princeps; partiri quippiam poterit amico, qui victo infensus sit. Si alterius coniux primogenitum enixa est; ab vxore hæc miti gratum erit, quæ inferuiant infanti & puerperæ. Et magnum equidem iudico discrimen, si quis re quapiam omnino delectatus aut etiam egens donetur, vel si humanitate tantum ductus, eandem non recuset. Prisca fanè sacrificia, non alias quàm quibus oblectabantur hostias, singulis Deorum immolabant. Deinde laudatur in donis, velut in obsequiis omnibus, opportunitas, tum benignitas & promptitudo.

Nam qui moratur, est neganti proximus.

— Acceptatissima semper

Munera sunt, auctor quæ pretiosa facit.

Hæc verò quæ publica sunt, videndum, vt tum offerentis, tum acceptantis honori quoque conueniant. Alexandro ius ciuicum obtulerunt Corinthiorum Legati. Siccine rem minimi? inquit Alexander. Quin imò maximi, respondent illi. Quippe vni Herculi istud hæcenus detulimus. Sic placatus, etiam gauisus est Alexander. Perillus Alexandro familiaris, cum dotem filiabus suis petiisset, quinquaginta eum talenta accipere Rex iussit. Cum vero is diceret, decem sufficere; Tibi quidem, inquit Rex, accipere, sed non mihi isthæc dare. Quædam, ait Seneca, minora sunt, quàm vt exire à magnis viris debeant. Danda non minus est opera, vt munus, quoad fieri poterit, solidum sit, & duraturi vsus. Maximilianus I. Imperator, Legatis Venetorum permulta artificiosi laboris vasa vitrea offerentibus, grates quidem egit ingentes; priusquam tamen discederent, abacum cui imposta erant, clam, sed velut

casu,

casu, eueriti mandauit, vt scirent dona non esse quæ tam facile frangerentur. Quamuis non solum doni vilitas, sed & mystica significatio sagacissimo Imperatori suafisse intelligatur, cum Venetos, tamquam per hieroglyphica signa, vitreæ & inconstanti suæ fortunæ illudere, quam in bello, cum iisdem fortissimè gesto, expertus erat, haud obscure animaduerneret.

Munera quæ hostes mittunt, quandoque sunt cuiuspiam erroris aut infortunij exprobrantia, quandoque etiam sunt inimicitiae veneno illita & obiecta. vtvt mittantur,

— timeo Danaos & dona ferentes.

Talis aureis ab Rege Persarum missis ad Demetrium, exprobrata est seni puerilis leuitas, & canities alex intentata. Alexandro aurea fistula pariter missa, nimium musices studium militi obiecit & insinuauit. Dum, pro gentis suæ genio, Rex Angliæ Henricus, musicæ adeò addictus esset, vt mittens munera ad Galliæ Regem Ludouicum XI. plurimos phonascos & choragos Legato suo comites faceret; quæ fuit Gallus à præfecto suæ Aulæ, Ecquid apti muneris rependere posset? Suasit iste: Offer ipsos musicos tuos omnes, qui magno impendio, exiguo autem obsequio vel oblectamento tibi sunt, qui virilia militiæ organa atque instrumenta, tubas, tympana, sclopos libentiùs audis. Quandoque tamen hostium munera testimonia virtutis sunt hinc aut inde editæ. Vt Hector Aiace muneratus est ense, Ajax Hectorem baltheo. Sed vt hæc munera plerumque sunt infauista; Hector eo baltheo infeliciter protractus est, Ajax eo gladio se transfixit. Sed an omnia, quæ dono mittuntur ab hostibus, accipienda sunt? Neutiquam, quoties vituperio quopiam afficeretur accipiens,

vel

vel cùm malitia muneribus integitur. Cæsar voto & victoriâ potitus, cautè apud Lucanum reiicit caput Pompeij, quod muneri adferebatur:

*Aufer ab aspectu nostro funesta satelles
Regis dona tui: peius de Cæsare vestrum,
Quàm de Pompeio, meruit scelus. —*

Cautè, inquam, & sapienter, vt clementiam sæuitiæ obtenderet, æquitatem vsurpatæ iamque peractæ violentiæ. Sic nec mittendum est munus, quod, vt ait Seneca, maledictum veriùs videatur quàm munus; atque adeò tale quo vrgeatur pudor, arguaturve quædam culpa aut imperfectio accipientis. Mittendum quod ipsâ sui specie adlubescat: quod à solo affectu promanare, huius velut arrha ac mnemosynon dici possit.

Muneribus remuneratio debetur, & quidem splendida; ne si contractior fuerit, indicium sit ingenij sordidi, arrogantis, aliena fastidientis. Nec verò eadem libertate remuneramur quâ donamus: cùm alterum gratuitum sit, alterum sine ingritudinis notâ omittere non possumus. Nulla tamen ratio commendandæ Legationis expeditior vel acceptior est, quàm quæ grati animi gratiam comitem habet, & humanitate certat.

Munera autem, quæ Principibus obsequij vel remunerationis ergo mittuntur, haudquaquam per alterius Principis Legatum fortè discedentem, sed propriâ Legatione mitti debent: crescit siquidem doni dignitas dignitate eius cuius ministerio perfertur.

Offeruntur munera Principi expositâ Legatione: & si multa ea sunt vel magnæ molis, scripto dumtaxat catalogus offertur; ipsa autem traduntur Aulæ præfecto vel œconomo.

DIS.

DISSERT. XXIX.

Principatus acquisitus, Firmatus.

HAUD vulgaris virtutis est, Imperium siue Principatum acquirere; sublimioris est, regere atque tueri. Ita faciliùs assurgit fortuna, quàm consistit. Vt assurgat verò atque consistat, omnis Legati industria atque opera infumitur. Si oculos circumferimus, vbique hæc alea & varietas ludit in hoc sublunarium rerum gyro siue æstu. Non diu mediocritatis intra limites humana consistere possunt, sed à medio exorbitates in alterutrum extremum, imbecillitatis suæ pulsæ fato, prolabuntur. Singula prout coaluere & creuere, pedetentim decrescunt, dissoluuntur. Hæc illa catena est, ex quâ creatorum compages pendet, & Creatoris dexterâ nutuq; mouetur. Sic rebus nimium altis præcipitia vicina sunt: non rarò, cùm nulla ab hoste violentia est, suo se onere maxima Imperia premunt. Testis Roma, Imperij & Orbis caput; quæ cùm supra humanum propè fastigium extulisset potentiam, derepente sic collapsa est, vt tamquam extincta, quæreretur, vix inueniretur in suo solo. Quamquam certæ quoque Regnorum sunt periodi; vt prudentiæ, fortunæ gradus sunt: vnde, vt Reges Regibus, sic Regnis Regna cedunt succeduntque. Cùm verò Imperij alicuius felicitas, non tam magnitudine, quàm firmitate æstimanda sit; illud primum postremumque conandum est Principi, vt quam nactus fuerit Imperij sortem, stabiliat. Eaque in re Legatorum, vt dixi, industria cerni debet, occupari & incitari debet. Imprudentes fanè, qui de obtinendo magis, quàm de retinendo sunt solliciti: similes aleatoribus, qui spe futuri lu-

Bbb

cri,

cri, ne iis quidem quæ vicerunt contenti, in ea quæ collu-
soribus superant, perpetuò inhiant, donec & ea quæ pro-
pria & tranquillè possidebant, profundant. quæ quidem
non simplex, nec vno cachinno explenda dementia est.
Nimirum Principum plerumque cupiditas nouis velut
auctibus & facibus accenditur, expleri nequit: non si
quem Regiâ aut Imperatoriâ beaueris coronâ, eamque è
triplici feceris centuplicem. Detur Roma Cæsari, Orbem
quæret: detur Orbis Alexandro, plures cupiet. Omnino
quidquid potentiam, simul desiderium auget: & tam-
quam nostrum esse desinat, quidquid acquisitum est; ad
futurorum spem semper arreçti; in acquirendis occupa-
mur: maiora cupere ab his discimus; ne fortè thesaurize-
mus super terram, sed meliorem nostri partem erigamus
ad cælestia, in quibus demum firma securitas & salus. E-
quidem Augustum Principem nuncupauero, non tam
qui alios ad angustias redegerit, quàm eum qui sua me-
liora reddiderit & firmiora.

Porro modi ditionis adipiscendæ variij sunt. Alius est
per Emptionem: quam promouet Legatus. Et pulcherri-
mum Principis commercium est, quo suum facit, quod
nullo satis pretio licitari queat. Ita prudenti sanè negotia-
tione Comitatum Auenionensem Clemens VI. Ponti-
fex à Ioannâ Neapolis Reginâ emit: nisi fortè permutasse
cum annuis pensitationibus videri possit, quæ Ecclesiæ
quotannis pendebantur. Ita quoque Philippus Valesius
ab Humberto Principe Delphinatum accepit: Florentisque
Florentinorum Respublica promptæ pecuniæ permuta-
tione mirificè omnino aucta est. Huic modo affinis est
Oppigneratio, quâ pro subsidio nummario dominij pos-
sessio traditur creditori. Quia enim sic credita pecunia
perra-

perrarò redditur; fit vt Principes huiusmodi hypothecas
propriorum bonorum loco habeant atque vsurpent. Ele-
ctores Imperij olim Carolo IV. Imperatori suffragia sua,
quibus Wenceslaum filium eius in Romanorum Regem
eligerent, centenis aureorum millibus singuli vendide-
rant. Cum verò is tantam pecuniæ vim in promptu non
haberet, sedecim Imperij vrbes pignori eis cessit: quas
tam illi quàm successores pro suis possederunt. Cognatio-
nis atque affinitatis beneficio Imperium quoque acquiri
vel augeri, Nuptiæ docent. Harum quoddam simula-
crum est Adoptio: quâ Ioanna Regina Neapolis, ad fran-
gendam Ducum Andegauenfium potentiam, vsa est: vn-
de ad Aragoniæ Reges ius illius opulentissimi Regni fuit
deuolutum. Per Fœdera etiam, quæ præstitis suppetiis
inimus, ditionem imperiumque insimul ampliandi cam-
pum patere, alibi differimus: sic & per Aduocationem,
Contractum, Palinodiam, &c.

Sed singulis rursus modis, queis ambitio humana a-
lienum Imperium nancisci contendit, distincta quoque
ars ac methodus quadrat. Aliter viuendum & vigilan-
dum est, vbi Virtus Regem, aliter vbi Vterus heredem fe-
cit: aliter vbi hoc agitur, vt concussione atque vi turben-
tur omnia; aliter vbi quies stationem firmam naçta, eo
solum occupatur & molitur, ne quid turbetur. Principis
Poloni notaui nuper carmen:

In toto mundo Lex, Ars, Mars, cuncta gubernant:

Bello lex mihi Mars, sed Pace Ars lex, mihi sunt.

Vltior modus, certè occasio, ditionis & Regiæ stationis
ampliandæ atque solidandæ, nonnumquam elucet, quan-
do prouinciales alterius factiosè inter se dissident & col-
liduntur. Quia enim ordo à rebus exulat, languent vires,

& velut morbo obsessæ deficiunt. Arma hîc admodum opportuna sunt, opportunè tamen adhibita. Etenim non fatis est quid in partes dissolutum esse, si adhuc sanæ sint: in periculo periculum est, ne in corpus bonâ rursus fide coalescant. Consultius igitur exspectare & attendere, donec læsæ adeò attritæq; sint, ut nec iungi facilè, nec quamquam iuncti possint resistere aut nocere. Exemplum statuit Lipsius in canibus, tauris, aliisque brutis animantibus; quæ subinde dissentiant inter se pugnantque: at si communis interueniat hostis, seposito mox aut sequestrato quasi odio dissidioque, rursus conueniant, iuuant inuicem se ac defendunt. Sub Carolo V. Imperatore (cuius absentia desiderium semper populis, periculum rebus plerumque attulit) cum Hispaniæ incolæ, non leui excitatione motu, Calabriae Duci pænè per vim Coronam offerrent, ac velut obruderent; dissensionem interuenit Franciscus I. Gallorum Rex, Nauarræ Regnum suis armis vindicaturus. At repente omni sepositâ sopitaque contentione, vno consensu Gallos expulerunt; quasi iam dissensionem omnem atque offensionem oblitæ, nefas putarent dissidere amplius, quando à communi hoste oppugnabantur. In ipsâ Galliâ sub annum 1562. quanta animorum omnium commotio fuit? quàm atroces impotentis furoris turbines? Cessauerunt tamè ac sedati sunt, quamquam implacabiles viderentur, cum in Galliam, regnante tum Carolo, Angli manu armatâ irruerunt. Exempla plura sunt, sed notiora quàm vt recenseri debeant. plures quoque euertendi Principatus versutiæ sunt, non huc producentæ. Sed Prudentiam sæculi in his interrogas? Dictat; Omnia retinendæ atq; etiam apiscendæ dominationis ergò honesta esse. Speciosi prætextus quod alienum est ambien-

ambiendi, spoliandi, numquam hominibus deerunt, quamdiu ipsi erunt homines: semper causam inueniunt vel faciunt. Legato suggeruntur prætextus aliqui, sciendi, non omnes probandi. Nihil ignorare ille potest, quod Principatum faciat aut fulciat. Erit tamen, vbi etiam horum vsus; vbi publica salus ita suaserit, quæ semper cum Principis salute coniuncta. Eam Legatus imprimis promouet. Iustoniæ semper colore? Ego nescio: Legatus etiam non discutiat. Iustitiam ille (alibi expressi) metietur à Principis arbitrio: Princeps à ratione. Sed an ab illâ etiam quæ Status? Ita profus; modò tamen recta illa, & quæ iterum non abeat à ratione. Quam numquam non videntur sequi, qui Dei vbique causam agunt, non prætextu solùm, sed cultu, & sincero affectu. Viderint quàm mente ab hac mente discedant, qui suum protinus faciunt quidquid rebus suis quouis modo proficit vel officit: qui faces flammisque proximorum agris inferunt, non aliâ honestate aut causâ, non aliâ lege, quàm quia commodum & opportunum: sic alios opprimunt, depopulantur, depascuntur, quia imbecilliores. Interim ille per quem Reges regnant, edicit: *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.* Balthassares multi, qui quòd minus inueniantur habere pietatis, minus fidei, minus religionis; dantur Regna eorum, genti facienti voluntatem illius, cuius est Regna dare & auferre. I nunc, & humanis Imperium stabilire spera vafrauentis, quisquis non aduertis, quòd Deus, Deus igneo suo Spiritu omnes humanæ prudentiæ argutias difflat, vt aquilo puluerem atque festucas.

Vt autem Dissertationi isti sit modus; generales quasdam suggeram rationes, queis Princeps subditis Populis com-

modiùs præesse & placere, sic Principatum adeptū firmare possit; sed vt numero magis illæ, quàm ordine aut delectu, è calamo profluxerint. Ordinem & delectum è numero Legatus faciet; & prout hæc Nouo Principi tempestiua aut opportuna Consiliarius Status iudicabit, indicabit.

Inprimis Pius sit Princeps Numiniq̄e addictus. nam populi videtur refugere obsequium, qui Dei negligit cultum. Audiamus, pulchrâ sententiæ emphasi, in libris Regum, loquentem Deum: *Quicumque honorauerit me, glorificabo eum; qui autem me contemnunt, erunt ignobiles.* Quòd si Principum facta, Imperiorum initia & incrementa intueamur; floruisse reperiemus, quamdiu Dei cultus stetit. At vbi luxata Pietas ceruices immodestię flexit, & Magni Numinis venerario elanguit; emarcuit color optimus, omnis felicitatis deliquium successit: pari nimirum gradu surgentibus atque intereuntibus cum Pietate Regnis. Numini quoque adstringendi sunt populi, vt Principi obediant. Sciat ille, nihil Religionis vinculo potentius esse; coherere omnia ac durare, vbi Pietas, ars artium Regni, nexus est. Huius rei testem Hispaniam produco; quæ vel idcirco bellis intestinis, tumultibus domesticis caret, quia Religionem, & vnã illam, in pretio habet. Illius enim glutine tot eius toto orbe diffusa Regna, quasi vnum sunt. Vbi subditi Religionem excussere, ne Regem quidem agnoscunt. Illa verò quid aliud est, quàm humanæ inter se societatis, & mentis cum Deo, copula, vexillum basiſq; Imperij? Occultum quoddam & arcanum est, quod singulorum mentes, omnium animos afficit. Ausim dicere, & verum est, quòd libentius audaciusq̄e Religionis suæ concionatoribus, quàm Magistratum aut militiæ ductoribus multitudo paret, credit, obsequitur.

In

In Regno itaque conseruando, vtpote, pridem stabilito, permagni omnino interest, auitæ Religionis terminos immotos esse: & earum rerum nihil mutari, quibus veterum salus & dignitas stetit, & quibus ipsa antiquitas auctoritatem conciliauit. In acquirendo autem Regno, & vbi introducenda est Religio, fiat id magis, dum fieri possit, monitis quàm minis. Ducantur animi, qui naturâ suæ spontis sunt, & cogi pernegant. Si qui in eam aut cærimonias delinquunt, non illico stringendi, secãdi, vrendi sunt. Purpureus hic imber monstrosos interdum fetus producit. Plerumque non aliud ægrius quàm sanguinis macula eluitur. Vnde errare mihi grauissimè videntur, qui vbi homines aliquos suæ ditioni subegerūt, illico in assensum, in mentem impetum faciunt: quasi tam facilè animi, quàm corpora subiugentur; & quasi non vinciantur illi meliùs cautelis quàm catenis. Ciuibus autem ad iugum & tranquillitatem redactis, indendus paulatim optimus Dei cultus est, quippe Dei. omnem curam præcedat hæc cura. Antiochi Syriæ Regis exemplum extollitur. Is cum Ierosolymam obsideret, & Scenopegiæ seu Tabernaculorum festum, quod superstitionissimè colebant Iudæi, intercurreret; gens Ierosolymitana Legatos ad Antiochum mittit, dierum septem inducias petituros, quibus Numini vacare, & sacris operari liceret. Annuit Rex: imò amplius quàm petebatur, concessit. Nam boues auratis cornibus, thurisq̄e & odorum quod satis erat deduci ad portas, sacerdotibus tradi, vt immolarent, iussit. Factum miror: siue victoriæ interpellatæ patientiam considerem, siue sacra non solùm permissa, sed instructa, quæ contra se suscipi & celebrari Rex sciebat. Prudens verò ille fuit: regionis non Religionis causã pugnare se ostendit; sic regionis

potiri

potiri potuit. Etenim Iudæi inopinatâ moti benignitate, se & sua Antiocho permisere.

Porro cùm Reipub. firmissimum fulcrum sit concordia ciuium; vera ea esse nequit, nisi Religionis vnus vinculo eorundem mentes vniantur. Sectæ ceu schismate scissæ à se inuicem secedent gentes, quotquot in præcipuo salutis opere discordes dissidebunt. Vnus in mundo sol; vnus in Regno Rex; vna in regione Religio; ne vbi non vna, vbi multa, nulla fiat. Ideoque si quæsieris, quæ Principatus corroborationi ac tranquillitati potissimum conducatur Religio: non vllam assignabo hominum errore, scelere aut ambitione, vel præstigiis dæmonum introductam; sed, quam saniores tuentur, Catholicam: quam tot Gentium & Ætatum consensus affirmavit.

Præterea vbi primum ad Regnum ingressus vel adscitus est Princeps: suadebit Legatus, eam de se opinionem foueat, vt omnes ea commoda ipso regnante sperent, quorum fruitione ducti, vincere illi cupierant. sic omnes hostilitatem exuent, diffidentiam ponent; & ipse Princeps sic vincet, alioqui victuros:

— *mitissima fors est*

Regnorum sub Rege nouo. —

Tanta vis beneficentiæ est, vt cùm Antiqui nondum apti aut digni essent ad Creatorem creaturarum mentis oculos attollere; solem, lunam, monetam, animalia, nonnullas etiam plantas, vnde commoda promanabant, imposturæ oppressionesve non metuerentur, pro Diis coluerint. Ideoque affectu suorum nihil prius aut par ducet, qui & Nouus est Princeps, & Pater est vniuersorum. Singulisque ita addictus videbitur, vt verè gloriari possit:

Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.

Dein

Dein non tam præesse studebit quàm prodesse; & quasi priuatos nesciret motus, omnia salute publicâ æstimabit atque condonabit. Sic fiet, vt ciues tam pro se quàm sub se habeat; qui haud metu coacti seruili, vt liberi parentem, imò velut humanum quemdam Deum venerabuntur. Et audiet Princeps, quod Artabanus apud Plutarchum Themistocli ad Persarum Regem accedenti: *Leges, inquit, o hospes, aliæ sunt apud alios. Vos Græci, præ omnibus Libertatem amatis: apud nos autem ea Lex præstantissima est, quæ Venerari Regem tamquam Dei Effigiem iubet.* Ita haud inuiti, sed volentes subditi onera subibunt: assumentur veriùs illa quàm imponentur: semperque leuia videbuntur, quæcumque aliàs dederunt & dabunt. Neque stringantur, non cogantur, qui comitate venustissimâ gratissimâque virtutum, quò cupis pergunt, sua præbent. Pleriq; hominum, ad officium duci volunt, trahi nolunt. inuitos citiùs franges quàm flectes. Imò tam potens animis humanitas est, vt præstet quædam Petere, quàm Iubere, etiam cùm possis. Occurrit præterea quod Carolus V. Imperator præceptum reliquit filio; Vt cùm Princeps propter Prouinciarum multitudinem atque distantiam, adesse singulis non posset, curet, vt auctoritate iustitiâque nusquam videatur abesse: Vicarios atque Præsides constituat viros cordatos ac probos, quorum integritas & virtus vicem vnus, atque adeò præstantiam vbique suppleat; prorsus tamquam in ministris ipse adsit vel regat.

Exteri autem ab patriæ functionibus eliminantur, neque ad surgentis primum Reipublicæ clauum sedeant. Incolæ enim odio aut neglectui se haberi existimabunt: dum diuersarum nationum ingenia non meliùs conueniant,

Ccc

niant,

niant, quàm diuersi coloris aues; & à peregrinorum turbâ turbo nonnumquam incolis.

Antiqui Rerum pub. atque Orbis moderatores, redulitatem atque superstitionem vulgi egregiè fontes, familiarem sibi vsu communicationemq; consiliorum cum Diis simulabant: nimirum vt nihil infano aut præcipiti motu vel affectu facere aut sancire viderentur; ita maior suis decretis constaret auctoritas & veneratio. Hoc ingenio Numa, populus Romanus vt sacris afficeretur, Ægeriæ Deæ consilio ea institui vulgavit. Zaleucus, prætextâ Mineræ auctoritate, Locrensibus; Solon Atheniensibus, monitu suadentis Apollinis, leges suas stabiliuerunt. Minos nono quoque anno in specus quoddam ipso situ venerabile, & secessui, sic sacris aptum, descendere, atque inde post interuallum egressus, Cretenses suos politicis legibus, tamquam instinctu nutuq; Iouis conceptis, obstringere solitus est. Et vnâ esse regnantium normam fidele consilium, sciri voluit Magnus Iupiter, qui ipse numquam dubitauit aduocare ad consultandum cetera Numina. Nimirum

Vis consilii expers mole ruit sua.

Policrates scribit, fieri non posse, vt salubriter Principatum administret, qui consilio sapientum non utatur. Legimus quoque in Lampridio, Seuerum Imperatorem numquam rem magni momenti definiuisse, nisi consultis primùm iuris & æqui arbitris. Theodosius & Valentinianus religiosissimi Imperatores rescripserunt: Cognoscimus, quod vestro consilio P.C. fuerit ordinatum, ad beatitudinem Imperij nostri, vestramque gloriam, redundare. Prædicit, ac velut pollicetur ipsa Cælestis Sapientia, quòd erit *salus vbi multa consilia.*

Princi-

Principes autem vt consilia amplecti possint rebus accommoda, caueant quidquam impiè, aut iniuste, aut inclementer agere: verum (inculco) Naturæ, Rationis, & in his Dei existant reueritores. Alioqui licet potentiâ opibusque ceu propugnaculis muniti, omnem vim & casum facile videantur speraturi & superaturi; Deus tamen, in cuius manibus Cor Regum est, consulta improborum nonnumquam retroagit, consilia nube obuoluit, tempestate euertit.

Quòd si autem Legatus energiam mandatorum, tuto arcanorum inuolucro, subinde ignorat; magnum Reipublicæ firmandæ præsidium dixerò, si secretas gubernandi rationes, quid magis speret metuâtve Respublica, populus ignoret. Æqui Nomothetæ, Imperatores belli, prouidiq; Magistratus, pœnam & præmium publicant suorum edictorum (quæ & ipsa magis ad terrorem & ruborem quàm ad cruorem concipiuntur) non verò semper diuulgant, quæ eos potissimum causa commouerit legis sancienda; ne opinione (vt sæpè) fascinati ciues, ratiocinentur sibi que persuadeant, vel præmio minus esse periculum, vel commodum pœnâ maius: sic in peius gliscat improbitas & audacia, minuatur ardor studiumque honestatis. Pari modo, cum nocenti supplicium infligitur, non semper pronuntiantur omnia flagitia: quòd non expediat passim sciri, eâ esse aut reperiri improbitate homines, qui naturæ communis & legis obliti, eiusmodi damnata, immania, non nominanda audeant. Et Solon cum apud Athenienses profiteretur, se cuique delicto pœnam statuisse; interrogatus, quæ esset in omisso parricidas, nil mutauit: respondit autem, credere se, non repertum iri qui tam enorme scelus perpetrarent. Magna innocentia pars est, nesci-

Ccc 2.

re

re peccatum. Nec rarò minus est incommodum, tolerare quædam vitia quàm tollere; quæ cum quis detegit, docet; cum prohibet, prouocat; cum punit, non emendat. Insul- sè itaque, modos queis Princeps imperitat, imperita plebs intelligat; cui sola obsequij gloria detur, non ansa proue- ctioris aut sublimioris sapientiæ. Cum verò facile sit impe- rium in bonos, & quiescere omnino plebs non possit; ho- nesto virtutum vtiliùmve artium aut innocuæ volupta- tis exercitio, vitæ tempus & tædium fallat, & fallatur. Sic qui subibunt calamitatem, non sentient. Multa quoque fabulosam vetustatem occupabant religiosa commenta: quæ si quid & quale quodque erat, vulgo innotuisset; nã, nulla tam excors anus extitisset, quæ talia sperasset vel me- tuisset.

Quamuis fortè priuilegiis incolumitatem suam, in po- testatem subactus aut susceptus populus, metietur; & du- ra, etiam aduersantia hæc videbuntur ei, cuius vtique fue- rit, legem dare, non accipere; nihilominus ob eadem Prin- ceptus Nouus nevtiquam virtutis suæ successibus diffidet, sed quibuscumque potius conditionibus Regnum sibi adsciscet. Ferdinandus Rex Catholicus, tantorum totque Regnorum Princeps, nonne prudenter? Cum à familiari diceretur; Parum decens videri iuramentum Lusitano- rum, quo Inaugurationem admittere solebant: *Nos tam boni quàm Tu.* At ego, respondit Rex, eiusmodi quodcum- que Regnum, pari prorsus conditione ac iuramento lu- bens susciperem. Et verisimile est, nihil contra mentem respondisse. Etenim regnare primum est: mox minora & mitiora omnia legibus atque temporibus cedunt.

Neque protinus lictor euadat, qui victor extitit: sed co- gitationes circumferat plenas magnanimitatis atque cle- mentia:

mentia: memor sententiæ quâ optimi atque immortalis memoria Principes orbem terræ non modò rexere, sed quodammodò erexere; Præstare mille nocentes absolue- re, quàm innocentem opprimere vel vnum. Et verò seue- rum esse cuique Iustitiæ ministro iniungitur, Clementia vnus est Principis: quasi is exercitium cælestis Virtutis soli sibi referuarit & exemerit.

Regia, crede mihi, res est, Succurrere lapsis:

Non aliã maior quæritur Arte fauor.

Nonnumquã cum populus ab officio deflexerit, ignoran- tiæ aut incogitantia potius, quàm inobedientiæ commif- sum appingatur. Vindictam, quæ inferiorum aut metuē- tium est, meditari Principem nemo arbitretur. Tiberius, cum Panegyrico laudaretur, quia populum cultui Deo- rum legumque; obseruantia sine motu adstrinxisset; Hic er- ror est, inquit: non ego bonos feci, sed inueni. Et certè im- moderatus rigor disciplina quos corripit, non corrigit. Ita- que benignitatem & mansuetudinem Dei imitetur, cuius Legatus est Princeps. At ille plerumque ita sauciat vt fanet, ita deiicit vt erigat; dexteramque minacem per fulgura, fulmina, tonitrua, cometas, ostendit verius quàm infert, etiam *Iratus, misericordia recordatur.* Vnde *Æternæ Sa- pientiæ prouerbiū anne verum? Misericordia & Veritas custodiunt Regem, & roboratur Clementia thronus eius.* O ni- mis verum; & ò diuino melle, non sepiã scriptum pro- uerbiū!

Præterea, dissimulatione non modò euitatur persæpè periculum quod ex re detectâ aut culpata imminet, sed si diuersa accedat interpretatio, sæpè sæpius optimo dolo improbæ technæ cedunt. Eumenes cum sparsas totis ca- stris deprehendisset schedas, quibus pretium capitis sui

definitum esset, si quis ad Antigonum id detulisset; conuocatos milites laudibus & gratibus demulsit, quòd nemo cruenti spe præmij fidei sacramentum violasset. Ad didit dein; fuisse confictos à se libellos hosce seu schedas, ad animos suorum experiundos: ceterum in potestate se militum militem esse. Sed nec Antigonum, nec quemquam Ducum sic velle vincere, vt in exemplum verti opprobrium posset. Hoc facto & labantium animos in præfenti deterruit, & in futurum prouidit, vt si quid simile spargeretur, non se ab hoste corrumpi, sed tentari à Duce quisq; arbitraretur. Principes quidem moderatione quadam tutos esse, & ab iisdem monendo certius quàm minando, cedendo quàm cædendo, scelera interdum coerceri, luculenter ostendit Aug. Cæsar. Is enim cum certò accepisset, L. Cinnam patricium Romanum, ac Cnei Pompeij nepotem, ex hoste in gratiam receptum, principatui vitæque insidias moliri, prudentissimâ clementiâ vsus est. Quippe intelligens, eos qui antè sæuitiâ atque formidine Imperium stabilire adnisi fuerant, vno hydræ capite submoto, plura persensisse; Cinnæ totius mali fautori & auctori ad se accersito, perduellionis impium scelus obiecit: Et rursus tibi, ô Cinna, inquit, salutem & incolumitatem largior; antè quidem hosti, nunc etiam insidiatori ac parricidæ. Itaque hodiernus dies non simulatæ amplius inter nos amicitie exordium sit; videamusque, num meliori fide tu tibi vitam debeas, an ego dederim. Hinc integritatem affectus re ipsâ comprobans (vt magnus ad concordiam gradus est, ex animo concordiam velle) proximo anno Cinnam Consulem creauit. O eximium, & supra viros virum! qui non ignouit modò capitalem iniuriam, sed neagnouit quidem, imò nobili ac nouo vindictæ genere,

nere, beneficiis officiisque cumulatè est profecutus. Cinna autem præter spem & meritum sibi restitutus, non fucatâ voluntate ac veneratione Augustum deinceps coluit; & cum è vitâ discederet, vniuersarum suarum facultatum, quibus opulentissimus quisque inuidere poterat, nuncupauit heredem. Ea verò tam inauditæ clementie auctoritas extitit, vt ciues, iuxta exteros, summam in laudem Cæsaris raperet, certatimque eidem omnes obsequi niterentur: vt qui conspirationem & improbitatem, quæ nec arte nec imperio leniri posse videbatur, tam probè cohibuisset. Atq; ita præsidium Cæsar optimum tutissimumque adeptus est, præsidio non egere, vereque Augustus, tot Regulorum suorum Rex permāsit. O suaues nexus, queis animi obsequiis, ceu compedibus, illigantur, & tamquam beneficiorum cumulis insepeliuntur! Omnia vicit qui animum expugnauit. Magnus Alexander rogatus, quis esset Principum præstantissimus; respondit, qui amicos donis retinet, & inimicos beneficiis amicos facit: nimirum qui alterius ingritudinem atque insipientiam benignitate quadam lenire, sic velut excutere aut obruere peritus est. Verè Magnus Alexander, à quo sic humile prius Macedonum nomen ad spem Imperij totius mundi surrexit; sperata non solum tum auctior Respublica, sed quemadmodum à Diis immortalibus salus quoque Orbis terræ.

Non pauci etiam Principes, à Legatis, siue insulto dicto, siue imprudenti facto irritati, iram tamen decoxerunt vel absconderunt: sic infra fastigium suum iram habuerunt, Rhodij Romanorum viribus ecquanto inferiores? Ausi tamen eiusmodi Legatione iisdem velut insultare; Nisi bello contra Perseum Romani abstinerent, quid sibi ad-

aduersum Romanos faciendum fuerit, cōsideraturos esse Rhodios. Petulantissimam vocem ne nunc quidem sine indignatione legi vel audiri posse, certum habeo, ait Liuius: Romanorum tamen ea conniuentia atque simulatio ad tempus fuit, vt licet Legatione exasperati, lautia tamen ferocientibus miserint. Demochares Atheniensium Legatus, cū à Philippo Macedone imperrasset quæ agenda erant, interrogatus, humanitatis causā, numquid prætereā vellet; Vt te suspendas, inquit. Atrocis conuiriū odiiq̄ue barbariem ne refutauit quidem Philippus: ast conuersus ad Legationis collegas, Vos, inquit, interrogate populum Atheniensem, Vter præstantior videatur, is qui petulanter hæc dicit, an qui patienter audit? Et ea quidem Regis mansuetudo, magnis eo quo encomiis celebrata est: sed nostro, non sat scio, an tam impunè quis insaniret. Verū tam perfrictæ homo frontis inueniri non debet, qui, quod nefas cogitatu est, proloqui audeat.

Attamen qui clementiā & conniuentiā compesci nequibunt populi, legibus exerceantur. Concipi verò edicta eiusmodi possunt, in quæ incurrere atque impingere necesse sit, & quorum rigore non vitia tantū singulorum in examen multamq̄ue veniant, verū etiam quidquid omnino virtus non est. Cuiusmodi sanctiones Sacra Pagina vocat *Leges Iræ*. Ideoque qui adeo barbari fuerint, vt humanitatis officiis compesci non possint, durioribus imperiis premendi sunt, præfidiario milite continendi, castellis ceu frenis vel compedibus stringendi sunt. Turcarum Dominatus violentiā ferè constat, tyrannide viget; quasi etiam hominem exuere Princeps debeat, cui non homines regendi sunt. Non semper reconditus Principis gladius esse debet: educatur interdum vel marmoris

secando. Frustrā speret apud omnes crudeli impunitate vel prodigā libertate rem facere. Quibusdam persuasum sit oportet, non solum ipsa scelera, verū quoque sceleris suspicionem pœnam subire, puniri posse, etiam in innocente nec confitente. Inauspicatus certè Princeps est, sub quo nemini quod lubet, licet: ne Princeps quidem, sub quo omnia omnibus. Diui Gregorij Magni verba sunt: *Ea qui præest circa subditos mensurā se moderetur, quatenus & arridens timeri debeat, & iratus amari*. Sic qui neque libertatem neque seruitutem totam ferre queunt, pulcherrimā copulā atque mixturā admittent. Agendum semper, vt qui amant, timere simul possint; timere quā non amari malint. Sæpè eo ingenio homines sunt, vt nisi frenum sentiant, extra imperium se putent collocatos: sæpè vbi rigor est, vigor est. Ipfus tamen Princeps diligi quāmetui semper malet. haud enim terribilis persistat & securus: nec diuturni magister officij metus est; qui si passim præualeret, ipsorum dæmonum quā Dei potior aut par conditio existeret.

Affectui autem potens philtum simulq̄ue fundamentum per virtutes locabit Princeps. illæ etenim altè splendent, & propriè regnum sibi postulant in Regno:

—— *Componitur orbis*

Regis ad exemplum; nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, quā vita regentum.

Qui rectè viuit; non docet tantū quomodo viuendum sit, sed ostendit. & sic videmus, verbis præceptisq̄ue moneri quidem omnes, sed moribus moueri & exemplis; & quantò facta dictis præclariora sunt, tantò factis præluere ac præire satius esse, quā dictis. Frustrā præcipias quæ ipse prætereas. Ideoque genus obsequij putatur, ipsorum

Principum mores studiaque imitari, siue salutaria ea fuerint, siue praua: magisque exemplo nocere dicuntur quam peccato, cuius atrocitas crescit cum dignitate. nam

*Omne animi vitium tantò damnosius in se
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.*

Deinde pro Regni robore ac felicitate adnitatur Princeps, vt luxus omnis ciuibus maximè sit odio. Et qui fortè, vt Romani, Imperio crescere & firmari volet, diutiùs quoque quam illi perennare; imitetur ea quæ hos Regno velut destinatos dignosque fecere, fugiat quæ eos vitia euerterunt. De quibus Liuius: *Aut me amor negotij suscepti fallit, aut nulla vniquam Respublica nec maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam serò auaritia luxuriaque immigrauit: nec vbi tantus ac tamdiu paupertati atque parsimonie honos fuit: adeò quantò minus rerum, tantò minus cupiditatis erat.* Nempe vbicumq; nigra illæ sorores auaritia & luxus irrepunt, pulsa in exilium & infra pedes virtus labitur, verus rerum cadit vsus & honos. Munificentia affectui promerendo, promouendis conatibus, stabilien- dis rebus eximia est.

Si quid corrigendum fuerit; remedia paulatim sine strepitu & concussionem introducantur. Nam valida adu- taque vitia repente euelli nequeunt. Modo & tempore opus est, vt quæ sunt ardua mitescant. Vides vt adamas, chalybs, marmora, molli citiùs fricatione, quam forti ictu atterantur & aptentur? Magnus naturæ vniuersæ parens, cum flectere & cogere omnia ad obsequium solo nutu possit, disponere singula ac moderari ratione mauult. Nihil subitò molitur aut violenter. Rectè à Xenophonte in Regiâ Cyripædiâ dictum est: Mutatio quæ fit paulatim, efficit, vt omnis natura mutationes ferat. Prætereà quæ
longo

longo lapsa aut luxata sunt interuallo, restitui, restaurari per interualla quoque debent. Nec noua moliri decet, prioribus nondum firmatis: quippe pede nondum benè fixo facilis est casus. Consules Romani transfueto è Sici- liâ in Africam exercitu, & interceptâ Carthagine, vrbe illâ quæ Regnum potius florentissimum videri poterat, quam ciuitas, primò Magistratum ad se venire iusserunt, fru- mentum exegerunt; deinde triremes, tum machinas bel- licas, ac postremò quidquid in vrbe armorum erat. Hæc vbi tradita erant, dirui tandem vrbem mandauère; popu- loque concessum fuit, aliam ædificare, sed quæ nullo cin- geretur muro, abessetque à mari stadiis octoginta. Scilicet pulchrum erat, bello confecto superesse Carthaginem quæ non amplius timeretur, & cuius interim exemplo ceteræ coloniae & ciuitates non possent non timere. Simili prop- temodum calamitatis ingenio Zenobius Mithridatis præfectus affixit Chios. Et triumuiiri illi Romani, cum ferales proscriptionis tabulas plus nimio cruentare vel- lent, gradatim ad sæuitiam venerunt. Primò enim non amplius septemdecim proscripserunt, mox centum & tri- ginta, dein centum & quinquaginta; tandem ad millia progressi, sustulere è medio quoscumque suspectos habe- re poterant. Si numerum inire placet, trecenti Senatores, Equites bis mille proscripti sunt.

Postremum moneo, vt in stabiliendo Principatu, tum etiam acquirendo vel augendo (cuius quidem commoda non indies sese offert occasio, aurea ea dum occurrit) quæ- cumque æterna sunt, imperium, iurisdictio, auctoritas po- tissimum spectentur. Et cum rerum aut terrarum futura restitutio, commutatio aut diuisio est; dabit operam Le- gatus, tamquam practicus Regnorum geometer, vt Prin-

cipatui maximè certa atque duratura nanciscatur. Ea vero quæ vanam ostentationem aut vindictam potius concernunt quàm salutem; quæ perturbari aut corruere externâ industriâ casûve aut tempore possunt; nonnumquam cedit, nec inuitus permutet, permittat iis qui præsentibus dumtaxat afficiuntur & abducuntur.

Sed quid ego, post complures, qui integris voluminibus institutionem, munus, fortemque Principum delineauere? Finiam cum Lyrico poëtâ:

— Rex eris —

Si rectè facies. —

& grandiore Diuini Flaminis scito: *Si delectamini sedibus & sceptris, ô Reges populi; diligite Sapientiam, vt in perpetuum regnetis.*

Hæc & pluscula, argumenti quodam diuortio, & extra orbitam (fateor) negotiolis quoque nonnihil obsessus, distractus, sic tamen

— stans pede in vno

in gratiam N. . . Principis Iuuentutis, attexui.

DISSERT. XXX.

*Hodierna Principum
in Ditionum Furiumque momentis
Simultas
Legato dignoscenda.*

* * * * *
* * * * *
* * * * *

DISSERT. XXXI.

Legati admissio ad Principem.

NON satis est, excipi Legatum; admitti debet: & petere ille solet, vt audiatur. Quâ ratione, dare Concilium Princeps dicitur; quod raro, nisi conuocato Concilio, admittat, audiatve. Duplex vero Admissio est: Officiosa, quam Publicam; & Negotiosa, quam Priuatam appellamus. Publicè admitti Legatus solet, salutationis dumtaxat causâ, idque vel subito & ex ipsâ viâ, vel mox vbi puluerem lutumque excusserit, lassitudinem exuerit: aliquando etiam, non nisi postero aliquo die. Tempus admissionis à præcipuo aliquo Aulicorum, atque adeo in ipso occurso, indicatur. Sed dum primùm publicè ex hospitio sibi assignato ad Aulam vocatur magni & amici Principis Legatus; solemnè pompâ introductio celebratur. Magnates aliquot sunt qui accersunt: magno accedunt numero Aulici, Nobilesque: præmittuntur huc rhedæ, quarum præcipua Legatum excipit. eodemque is postmodum honore reducitur. De priuatâ deinde admissione agitur, ad secretiora explicanda: in quâ Comitatem omnes laudant, si grauiter; & Grauitatem, si decorè, non superbè vsurpetur. Veteres Mercurium nostrum in medio Gratiarum collocarunt; sed vt indicarent, sermonem hominum, præsertim Oratorum, omni genere humanitatis condiri oportere. Morositatis vitio tot causis quot nominibus odioso, laborauit & notatus fuit Lygdamus tyrannus. Is Lacedæmoniorum Oratores variâ procrastinatione ducens, vt necessariâ magis causâ, alloquij facultatem negaret; valetudinem non satis firmam mentitus est. Le-

gati igitur se Spartanos esse ostenderunt; & scitâ verbi allusione, Non venimus, inquit, cum Lygdamo luctaturi, sed locuturi. Ideoque & publico ludibrio mores eius exponi cœperunt; vt si quis difficilis aditu, superbus sermone, grauis fastu existeret, Lygdamus diceretur. Sanè se ipse fallit Rex, & quisquis publicarum functionum Regulus, qui dignitatem suam alieno tædio aut contumeliâ auctum iri existimat. Dio Syracusanus summum fortunæ ludibrium passus, cum Theodorum Principem Megarensem domi conuenire vellet, diuque ante fores detentus non admitteretur; comiti suo, quem aduersitas nondum satis afflixerat, neque docuerat, indignanti, Feramus, ait: forsan & nos cum in culmine dignitatis nostræ essemus, quid tale fecimus; turpemque hunc fastum fastigium inuenit. Admissionis autem difficultas, cum omnibus grauis, tum grauissima Legato est: contemni enim magis, quam negligi videtur. Octavianus auersum à se Antonij animum inde subodorari primùm cœpit, quod foribus eius diutiùs adstitisset. Atheniensium Legati, toto bienio, Demetrii Regis vestigia secuti, impetrare tamen & quasi mereri aures eius non potuerunt: & vt scirent tandem, frustra se venisse, abire iussi sunt. Sed vt sine causâ Legationem prohibere, contra ius gentium est; ita sine causâ Legatum non audire. Et tamen arceri aliquando ac prorsus reijci Legati solent: cum ab iis missi, qui omnino compesci cum possint, gratiæ immemores, fidem profutuerunt. Nimirum ostendit Princeps, Legationem, Legationem non esse, quæ modo & iure caret. Ita Iustinianus Imperator Legatum Totilæ ad se venire aut mandata exponere noluit, cuius vel vires iam despiceret, vel perfidiam timeret. Romani quoque eadem seueritate & simul

secu-

securitate videntur à moribus suis abiisse, cum Legatos Carthaginiensium, quorum exercitus adhuc in Italiâ erat, admitti à Senatu non posse, decreuerunt. Elisabetha Angliæ Regina, prætextu quæsito (quia nimirum Parisiis grassabatur pestis) Legatos Galliæ non admisit, donec Sancta illa Scotiæ Regina capite truncata iaceret: quod Galli impedire moliebantur. Paulus V. Pont. Max. ne Venetorum Orator, admitti cupiens, liberiùs quam deceret, super iis quæ Diuini iuris essent, loqueretur, & super commonitione seu Interdicto nuper denuntiato, iuridicè protestaretur; per cærimoniarum designatorem semel & iterùm indicauit, ad congressum aditum patere, dummodo vt priuatus accederet. Ad hoc constanter Venetus; Nescire se, quomodo personam quæ Principem suum referret, cuius mandata deferret, exuere aut recusare posset, agens cum eo quocum Reipublicæ præcipuum negotium.

Ceterùm Legatus vt difficultatem admissionis expugnet, solertiâ atque prudentiâ efficiet; modestiâ & comitate merebitur: præsertim si cum potentiore negotium. Franciscus Marchesius, à Genuensibus ad Galeatium Mediolanensium Ducem pro libertate patriæ Orator missus, alloquium non impetrans, vas plenum Basilicæ herbæ ad Ducem, muneris loco, misit. Ille quia minimè otiosum nec ineptum esse hominem nouerat; statim ad se acciuit, vt missæ eius herbæ causas intelligeret. Marchesius inquit: Genuensium Orator adsum; & cum in istâ vrbe natus atque educatus, ciuium meorû ingenia explorata habeam, volui ea tibi velut in imagine repræsentare: vt sic etiam à muto & absente, quæ habebam dicere, intelligeres. Etenim Genuensium natura Basilicæ herbæ perfimilis est: quæ

quæ leuiter contacta, suauem odorem fundit; grauius attrita, scorpiones procreat. Vt audiit, motus Dux fuit, & Genuenses libertate, pro quâ agebant, frui passus est. Tantum prudentia potuit vnus, sed comitate mixta. Aliquando & importunitas quædam adiungenda est, vt modo per ministros, modo per codicillos admissio flagitetur. quæ si & tum protrahi pergat; pari libertate discessum suum pro vsu Legatus indicabit: nihil sibi, multum publico bono discedere. fors non semper locuturos, qui aures sic oclusas semel inuenissent: obsurdescere quoque posse, qui cum pro publicâ loqui causâ vellent, auditi non sunt.

Legatus verò priusquam à Principe admissus sit, neminem prorsus adeat visatque, nemini honoris causâ obnoxius: quem, nisi à Principe ordiatur, deriuare in alios non debet. Id enim profectò esset, dignitatem Legationis contaminare. Nisi igitur vel morbus, vel absentia obstat, mandata protinus Princeps excipiat, & quidem (quod imprimis inculcandum est) ipse. Aliàs aut contemni ille qui mittit, aut qui mittitur, aut ipsa causa videbitur: aut certè accusari siue arrogancia, siue socordia, siue stoliditas & ineptitudo eius qui recusat audire. Omnino ostendat Princeps, se non audire tantum, sed & loqui posse. Propriis quàm alienis auribus vti malit; suis quàm alienis fidere. Quapropter Matthæum Langium, Episcopum Gurcensem, Maximiliani I. Imperatoris Oratorem, accepimus, cum ad Pontificem Iulium, eius nominis secundum, missus esset, noluisse tribus illis Cardinalibus, quibus Pontifex negotium tractandum commiserat, quid in mandatis haberet, aperire. Quid verò? Cum illi indignati, ministros tres, vt rem peragerent, ad Legatum misissent; ipse totidem è

dem è suis ad eos remisit. Hinc etiam Legationis mādatis adiicitur sæpè, ne alteri quàm ipsi Principi ea promantur. Etsi verò arcanorum participes fieri contingat eos, qui à secretis, à consiliis, à cancellis sunt; tamè infra dignitatem illustrioris Legationis esse videtur, cum alio quàm cum ipso Principe ad quem itum est, arcana primùm communicare. Adde, quòd quemadmodum Imperio asseritur ius tanti muneris, ita ad splendorem Maiestatis in primis pertinere, audiendis exterorum Legationibus Principem ipsum vacare. Alienâ verò potestate teneri videtur, qui per alios excipiendæ Legationis momenta exercet. Quod Pipinis antiquissimis Franciæ Regibus (tamquam Hugonis Capeti pupillis) euenisse accepimus. Qui dum domi suæ delitescens, decepti, vix semel in anno, vlli subditorum, nulli exterorum sese conspiciendos, veteri Assyriorum ritu, exhiberent; vniuerso iure per iniuriam verso, in exitium dati sunt. Attamen veluti propter morbum aliâve impedimenta Principis, interdum non admittitur Legatio: sic nouum non est, admissam Legationem, vberius examinandam aliis delegari, qui Principem dein singulorum commonefaciant. Sic vbi Romanorum Legati, captâ per Annibalem Sagunto, Carthaginem missi essent, iussaque Patrum exposuissent; deputatus est ab Senatu Carthaginensi Hanno, qui ius patrium disceptaret. Constat quoque, sub Cæsare Augusto tribus Senatoribus respondendi Legationibus munus delegatum fuisse. Et mos interdum gentis, nec adeò semper Principis dedignatio, aut fastus, aut calliditas, admissioni moram facit. Refert Aristæas historiâ LXXII. Interpretum, quòd vbi Alexandriam ab Eleazaro, Principe Sacerdotum Iudæ, Legatus aduenisset; se protinus tum quidem mandata exponere

potuisse: alioqui tunc Ægyptiacæ genti morem fuisse, ut vix trigesima die in atrium Regis reciperentur.

De Facilitate Admissionum, satis sic multa. Grauitas autem quæ in ibidem obseruanda, non tantum Modo, sed etiam Loco metienda est. Modus itaque splendidus sit, Legatione dignus. Publicæ quidem admissioni, atrium aliquod maxime decorum destinari solet: secretæ, conclaue interius, & Principi in primis honorificum. Si quis ergo Heliogabalus in lupanari, si quis Vitellius in popinâ, si quis huius notæ etiam in latrinis Legatum audire velit; fordibus foedare sermones excuset ille, si recusare nequeat: ut spurcicies atque illuuiæ exprobrari potius, quam approbari videatur. Quemadmodum tamen indignitas admittenda non est; indignatio simul euitetur. Nescio quis Indorum Regulus tam abiectis moribus erat, ut tonstrinâ sæpius pro throno ac tribunali vteretur; ac tum in primis audiret Legatos, cum comam pecteret, vel aluum subleuaret. Sed possis hunc etiam cum Heliogabalo, cum Vitellio, cum pessimo quoque collocare. Ad Modum venio, qui suâ quadam pompâ definitur.

Vniuersè formam admissionum congressionumque, fortuna Imperiorum videtur complecti; ut pro modo amicitia, & potissimum potentia, honor & hospitalitas subsequantur. Quippe alia est consideratio Legationis à validiori missæ Imperio, alia à pari, alia à minori vel inferiori. Pro viribus quisque suis agit: cedit maiori & concedit plusculum, qui se nouit minorem esse. Ac sanè, si res dicenda est, potentiorum Legati, magis cum inferioribus Principibus videntur congregari, quam ab iisdem admitti. Ceterum pompa etiam terrori proxima, vsurpari solet, si quando ab hoste & potente Legatus veniat. Sic qui ad-

ibant

ibant Alexandrum, priusquam penetrarent ad solium Regis, conspiciebant quingentos Persas clauatores: post hos, mille sagittarios armatos; quibus antistabant quingenti Mædones, vestitu patrio scutisque argenteis: procul conspiciebatur, in orbem dispositum, stratorum agmen elephantorum. Interius penetrare habebat aliquot Purpuratos, quibus vel Regis fauor vel ortus dignitas id præminentia tribuebat. In meditullio posita erat aurea sella, quâ sedens Rex Legationes audire solitus erat. Iuxta thronum lucebat ignis, virtutum scilicet fax, Diuinitatis non obscurum indicium: tam illustribus vndique magnificentia signis, ut reliquorum Regum splendori umbrâ facere videretur Alexander. Cum Romani Consules Legationem Carthaginiensium Vticae admitterent; vterque Consul confedit sub conopeo, loco funibus circumdato & ceteris eminentiore, astantibus vtriusque duobus tribunisque, & agminibus legionum, fulgentibus aquilis, fixisque vbique signis; ut inde ordo numerusque copiarum cognosceretur. Nutu igitur Consulum, per signum tubæ, silentium indictum. & Præco: Accedant Legati Carthaginiensium. Illi per ordines armatorum transientes, vbi peruenerunt ad Consules; iuebantur exponere, quid petaturi venissent. Sed in ipsa Vrbe solemne fuit, Legatos honoris causâ in Senatum ducere: atque id officij Prætori incumberebat. Sic C. Lælius prætor, Masaniissæ; L. Arunculeius prætor, Placentinorum & Cremonensium; C. Scribonius prætor, Græciæ Asiæque; Legatos, ne de omnibus dicam, in Senatum comitati sunt. Intellexit Princeps ille Populus, quid Prouinciis, Regibusque tribuendum esset. Deducuntur itaque primum etiam hodie, per Magnates atque Aulicos, in Concilium & conspectum

E e e 2

Prin-

Principum Legati, dum admittendi sunt. Nolunt enim Principes actionibus suis improviso interuentum: amantque adiri cum timidâ quadam reuerentiâ; vt qui missus, aliquo modo submissus sit. Numquid etiam honestatis ratio priuatis Nobilibus præcipere videtur, aut suadere solet, ne inuicem domi occupent accedantve, nisi præierit qui exploret, num vacet? Euenit cuidam, quamuis non ingrata Legationis ministro, vt dum ad externum Regem, peregrè venationi intentum, de improviso veniret, nec munus hominis indicaretur, nisi dum in conspectu è rhedâ descenderet, atque inde Regi salutationis officium magnifico ac moroso tractu exhibere aggrediretur; Sciam modò, inquit Rex: atque interim villicam pertranseuntem, quæ ad forum leguminibus onusta tendebat, compellans, Quanti, inquit, vendis olus tuum? Sesquiasse, respondit illa. Tum Rex: Nimum exigit. Deinde aduenam intuitus, Quid rerum? ait. Sic didicit Legatus cum liberrimo Rege, liberè quidem, sed debito tamen respectu agere; honorem exhibere, quem reciperet.

Legato autem iam admissò, salutationis honos ab ipso Principe rependitur; nunc maior, nunc minor, prout à potentibus, amicis vel inimicis, missò. Nonnumquam aduenienti ipse Princeps aliquantulum obuiam procedit, nonnumquam assurgit, sedile præbet, operiri caput iubet, litteras oblatas exosculatur. Et mirum, quàm leue aliquando obsequij signum, grauioris odij siue scintillas siue flammâs comprimât, imò extinguat: quàm verò neglecta humanitas passim odiosa sit ac offendat. Stephanus Poloniæ Rex, cum in Aulam Legatos Moscouitarum admisisset, sed longiore silentio cunctantes, per cubiculi Præfectum

fectum quæri causam iussit. Cui illi: Oportet Regem à Rege missis gratulari & assurgere. A quo mittamur, ignotum non est. ante omnia de salute eius ac statu sciscitandum erat. Polonus legem sibi quodammodo præscribi indignatus, in gratiam barbari hostis nihil quidem remittere de Maiestate suâ voluit. Legati igitur, vt ostenderent, non loqui & non venisse idem esse, suppressâ Legatione regressi sunt. Exhibitâ accessus reuerentiâ, dum sermonem orditur Legatus, capite detecto manet, nec cooperit nisi iussus. Sic dum suum vel adeundum Principem deinceps alloquendo nominat, venerationis aliquod obsequium rursus exhibet. Certè dum illustrior Legatus ad Regem nuper introductus esset, & præstitâ salutatione caput, licet iniussus, protinus contexisset, ita fari aggressurus; Per parenthesis, ait Rex, Numquid tu Regni tui Magnas es? Sum, inquit, sed detecto tum capite, Legatus. Tum Rex: Benè apparet, caput contege, & prosequere.

DISSERT. XXXII.

Loci & congressus ratio.

IMPETRATO Concilio, sedendi locus Legatis datur. Est enim hîc honorificentius sedere, quàm stare. Iam verò & in sedendo, honorum quidam gradus sunt, & quasi prærogatiuæ. Generali quidem lege vel potius consuetudine receptum est, vt idem omnino honor Legatis exhibeatur, qui iis à quibus missi sunt, si præsentibus essent, deberetur: idem, inquam, ordine. Quapropter contentione forsan de loco nata, asserere animosè debet Legatus prærogatiuum sui Principis, & fugere potius congressum, quàm

sinistrè vel inferius federe aut subscribere : ni faciat ; plurimum Principi suo detractus , ipse velut homo nihili habendus. Quòd si absentia commodè excusari non possit ; velum ægritudo dabit , cui nemo iure succenseat. Ad summam ; vbi Legatus non sit quod esse debet , non est cur velit esse. Legati Cæsaris , item Regum Hispaniæ & Galliæ , nec non Bauariæ Ducis , subducunt se potius inuidiosis congressibus , quàm inuicem concedant quod deinceps in sequelam trahi possit. Pluris enim apud Principem dignitatis possessio sit , quàm ceterarum rerum quæ dignitati ancillantur. Ideò Arfaces Parthorum Rex Orobazum Legatum suum capite plecti curauit , quia Syllæ fedendo cessisset. Demagoras Athenis punitus fuit , quia Persarum Regi , more non patrio , cultum exhibuisset. Et nuperus quidam Legatus voti compos vbi rediisset , grauitè tamen à Republicâ suâ redargutus fuit , quia externum Principem sublimioribus titulis supra meritum compellasset. Turcarum Imperium , regente Amurate , plures ab omnibus pænè orbis Regibus ac Rebus publicis excipiebat Legatos. Imperator Turca solemnibus festiuitate Circumcisionem Primogeniti sui eo tempore celebrauit : & Legatum quidem Persiæ ad primum , Hispaniæ ad proximum puluinar inuitari iussit , reliquos deinceps : quòd illius fortè Principem , vtpote viciniorem , magis formidaret , huius potentiam maiorem reliquis existimaret. Quo animaduerso , Legatus Galliæ solemnibus interesse noluit , ne cessisse videretur. Hispaniæ verò à nonneminè stilo pungitur , quia vel vni locum dedit. In Concilio Basiliensi acrem controuersiam extitisse accepimus de sellis & sedilibus Legatorum. Et quàm Principes in isto Legatorum ordine serij esse debeant , exprimit Constitutio Caroli

roli IV. quæ Aurea Bulla nuncupatur , vbi de Electorum sessione sermo est.

Ceterum Legatus , vt strenuus sit dignitatis Principi suo debitæ assertor , non videatur tamen in minutis quibusque stolidus exactor. Dein fortunæ contentionis se neutiquam committat , ne ludibrium potius ex quæsito ambitiosè loco quàm gloriam laudemve reportet , in peius gliscente factione. Nimio sanè plures extitere quos species Legationis velut nube adeò circumsepsit , vt vix quidquam sano oculo intueri potuerint : icti haud dubiè eo splendore , qui non hominis , sed muneris fuit : non aliter censendi , quàm animal illud auriculatum , cuius in fabulis mentio fit celebris dum sacra Isidis gestaret.

Aliquando robustius etiam quàm sermocinatione , super istâ honoris eminentiâ contenderunt Legati. Ad Concilium Constantiense à Ioanne Rege Castellæ Legati missi erant , Didacus Archiepiscopus Hispalensis , & Didacus Ferdinandus de Cordoua : missus & ab Angliæ Rege nescio quis eadem dignitate . Contentio orta est in æde sacrâ , illi an hic præcederet. Anglus in digniorem sedem primus inuolauit , atque inde velut è tribunali de iure Regi suo debito , sententiosè scilicet , quasi viuæ vocis oraculo statuebat . Archiepiscopus loco exclusus , non verbis sed viribus agendum ratus , quibus præualebat , agere causam quàm dicere maluit ; & ius quod iam pedibus aduersarius præuerterat & occuparat , brachiis vindicare . Accedens igitur (sic gesta res fuit) hominemque comprehendens , è sede sublimem sustulit , frustra renitentem , & progressus ad latus templi (vbi fortè fortuna sepulchri tumba patebat) deposuit . Tum ad suos reuersus , locumque ingressus , Fit via vi , inquit . Viuus ille , sepultus est : non iam federe ,
iacere

iacere poterit: ego boni Cleri & Legati officio functus sum. Armis quoque Gentilitiis Archiepiscopi addita fuerunt ea Insignia, quæ cenotaphio isti insculpta extabant, ut eo velut insigni designati facinoris caractere nobilitas & memoria perennaret. eademque hæc Insignia conspiciere est in vestibulo Collegij, quod dignissimus Præsul Salamanticæ publico Religionis bono extruxit. Simile in Ioanne de Syluâ, primo Comite Fontano, Ioannis secundi Regis Castellæ Legato. Dum à loco, quem Legatus Angliæ præoccupauerat, arceri se videret, luculentâ oratione ius sibi debitum disputauit. Sed quid? quoniam frustra se verbis contendere sensit, litigio robur adiunxit; & extracto è sede antagonistâ, loci dignitatem sibi asseruit. Commotâ concione, cum de violentiâ plures conquererentur; tranquillus ipse, Quando, inquit, Supremæ Auctoritatis ius & ratio vim patitur, nec manibus animus deesse potest, nec animo manus. In confessu Synodi Tridentinæ, dum Galliæ & Hispaniæ Reges veteri disceptatione, cui potior locus deberetur, feruenter contenderent, & Gallorum Legatus, Toparcha de Lansacq, in proximum Pontifici locum, velut in possessionem irrueret; non insano stratagemate Mendoza Hispanus non abcessit, (ne iuri diffidens aut humilior id facere videretur) nec cessit tamen, sed exaduersum Pontifici in medio Consistorij gratâ solertiâ & quadam Maiestate confedit. Quid enim? si quis Rex adfuisset, hic locus ei proprius videbatur; ab ipsis nimirum Legatis secretus & distinctus. Rursum inter Hispaniæ & Galliæ Legatos grauis anno 1564. Romæ mota est quæstio; Vter, dum comitarentur supplicationem Pentecostes, præcederet? quis fimbriam Pontificiæ togæ subleuaret? (sic enim solet fieri, & honoris & commodio-

modioris incessus causâ) quis prior, quis item à dextris, Pacis osculum exciperet? incensa seu thus præberet? Pontifex prærogatiuam Gallo pollicitus dicebatur. Fr. Ludouicus Granatensis suggerebat, ut duo thuribula, duo item Concordiæ signa deferrentur. Inter Cardinales, Borromæus à parte Hispanorum, Ferrariensis à parte Gallorum stabat: vtrunque æmulis & fautoribus non leuibus. Legatorum quisque coram Pontifice, sui Regis potentiam, titulos, auctoritatem, ditionum copiam, fidei cōstantiam & protectionem, Regni antiquitatem magnificè extollebat. nec non protesta implacabilis offensæ & portentosæ iniustitiæ & ingratitude solemniter celebrata fuere, si quid Pontifex Regiæ dignitati detractum iret: additæ præterea minæ, in manus rumpendæ. Inde scripsit Cardinalis Vitellius, & Ecclesiæ & vtriusque Regum bono factum esse, ut quæstio tum manserit indeterminata. Memorabile è veteri historiâ de Frisiorum Legatis exemplum est, neque à genio Belgico alienum. Hi cum Romam ad Neronem missi essent, iamq; Pompeij theatrum ingressi prohiberentur sedilia Senatorum conscendere, & tamen obseruassent quosdam externo cultu indutos inter Senatores in Orchestrâ sedere; percunctati sunt, quinam illi essent. utque responsum; Id honoris exhiberi earum gentium Legatis, quæ virtute & amicitia Populi Romani præcellerent: Nullos mortalium aut armis aut fide ante Germanos esse, altâ voce testati sunt; digressique, inter Patres confedere. Quo facto delectatus Nero, quasi virtutem atque indolem totius gentis in Legatis admiratus & amans, ambos ciuitate donauit. Obseruatum est antiquitus, ut imperio, opibus, & viribus minor, maiori concederet. T. Quintius Consul Romanus, quia pacis leges

Philippo Regi Macedoniæ dabat, vt ventum est ad colloquium, rogatu Regis dicere cœpit: quo liquet, ipsum Regem haud pari auctoritatis gradu constituisse cum Consule Imperatore exercitus Romani; sed suam Maiestatem, huius Amplitudini submisisse. Ita & Perseus eiusdem Philippi filius, congressus cum Legatis Populi Principis, iisdem nonnihil tribuit. Nam, postquam in conspectu (hęc verba Liuij) dirinēte amne, paulisper internuntian- do cunctatio fuit, vtri transgrederentur; aliquid illi Regiæ Maiestati, aliquid hi Populi Romani nomini, cum præsertim Perseus petiisset colloquium, existimabant deberi. Ioco tandem Martius cunctantes mouit; Minor, inquit, ad maiorem, filius ad patrem transeat. Quo quidem laconismo facile persuasum est Regi. Aliud deinde ambigebatur, cum quàm multis transiret. Rex cum omni equitatu transire æquum censebat. Legati dumtaxat cum tribus venire iubebant: vel si tantum agmen traduceret, obsides daret, nihil fraudis fore in alloquio. Hippiam & Pantaucum, Principes amicorum, obsides dedit. nec tam in pignus fidei vel securitatis desiderati obsides erant, quàm vt appareret Sociis, nequaquam ex dignitate pari congredi Regem cum Legatis. Hęc Liuius. atque ibidem notare est, ioco non longè accersito, sed è re nato, comiter assertam, imò sublimatam esse maiestatem Imperij. Legati itaque potentiorum Principum, videntur ex æquo & tamquam pares cum imbecillioribus congredi ad quos missi sunt. adeò quidem, vt quoties in eadem Aulâ Principes inferioris fortunæ siue potentix sunt, aliunde aduenæ, cum iis ferè de loco oriatur contentio. Et certè quicumque Principes validiorum operâ magnoperè indigent, in hanc submissionis atque modestiæ partem, quàm

in

in illam confidentiæ atq; arrogantix, inclinare nonnumquam malunt; ne dum ob inanem honorum florem litigant, fructum tranquillitatis & incolumitatis publicæ emarcescere patiantur. Quid tamen? verendum semper, ne proiectus Principis aut Legati animus, contumeliæ sit opportunus. Magnum alioqui discrimen collocandum est inter rem ipsam, eiusque simulacrum; inter Principem ipsum, & eum qui Maiestatem limitato in negotio ad tempus repræsentat. Vnde quemadmodum Legatus se & conditionem suam, ita Princeps se & suam expendet. ille, vt sciat se cum Principe agere: hic, vt cum Legato. ille ne nimium se attollat: hic ne nimium se deprimat. Legatus si se Principi parem putat, immodestus fit: Princeps si se Legato, vilitatem admittit. Quæstionem verò illam, quis potentissimorum Regum Principumve vel eorumdem Legatorum in publicis congressibus conciliisve potiori honore haberi debeat, indecisam relinquemus: quippe cuius determinatio non à cuiusquam iudicio aut coniecturâ, sed à cuspide gladij, à præsentis inquam potentiæ, tum à gratiâ eius qui Legationem admittit, multum dependeat.

Quod ad contentionum hanc ambitionem attinet, nescio quâ ad normam aut regulam deduci queat. Poloni, legis remedio vsi sunt; quâ statutum est, Vt priorem locum vbique locorum obtinerent, qui tempore priores in Regnum appulissent. Quod videtur eadem iuris ratione niti, quâ seniores dignitate iunioribus præferuntur, in ferendis suffragiis, in statuendo, subscribendo, sedendo, incedendo. Verùm enimverò quis commodus legi locus sit, nisi pares ordine & conditione qui obnoxij? Iniquè enim Legatus minoris Imperij, quantumuis diutiùs

Fff 2

à pa-

à patriâ abfuit, præferetur illi qui à Cæfare aut Rege postmodum aduenit. Præterea si confidere debeant Legati; nonnunquam rixæ vitandæ causâ, ingeniosè hoc agitur, vt imago ordinis pereat, orbisque sessionem faciat. quem ritum quædam hodie imitantur mensæ. Interdum & sorti hæc res commissâ fuit, ne contentioni vel indignationi locus relinqueretur. Ad hunc modum Triumui-ri & Pompeius inito fœdere sortiti sunt, quis primo loco, quis proximo, quis deinceps federet. Interdum cuique Legato distinctus dies datur, liber ab admissione aliorum: aut alternis diebus, hic aut ille, vicibus præcedit & cedit. Sed quamuis ferè eius, apud quem plures Legati sunt, arbitrio, per Designatorem vnicuique locus cedat; quia tamen honoris hoc negotium est, non alterius magè iudicio stabit Legatus, quàm suo merito, aut mandato Principis. Et si indecentior quàm par est locus assignetur, nil minus faciet, quàm eo vti. Maximilianus eius nominis primus, cum Daniæ Regis Legatus sedendi indebitum aut insolitum ius postularet, ipse solio assurgens eum audiuit. Idque & alij plerique imitati fuere, & imprimis nobilissimæ quædam Princeps prudentiæ, quæ non nisi ipsos Principes sedens audiebat, stans Legatos. Fuerunt alij, qui hæc concertationum fomenta non sopire aut placare, sed succendere adnisi sunt, vt serpentis odij flamma comprehenderet atque adureret ipsos Legatorum Dominos.

Aliquid verò interdum necessitati Legatus tribuet, vt si recto non possit tramite, obliquo sibi consulat, & tamquam schemate honorem tueatur. Ismenia Thebani factum non incallidum, & prorsus Græcum, circumfertur. Legatione fungebatur is pro patriâ apud Persarum Regem.

gem. Eò vbi peruenit, apud Thrausten militum Tribunum, simul & admissionum magistrum, enixius operam dedit, vt audiretur. Cui ille; Nobis, inquit, ô hospes, patria lex est, vt quicumque ad Regis congressum admittitur, cultum ei adorationis venerabundus exhibeat. Id si placet, patet aditus: sin minus, vicariâ operâ meâ vtare; & quidquid negotij credideris, ad Regem deferam. Ismenias, cum neque rerum pondus conscium vllum, neque festinatio dilationem admitteret; ad id, quod minimè decebat, adductus magis quàm inductus; Quinimò, inquit, mihi ipsi conueniendi Regem copia fiat. Et intromissus ita egit, vt cum morem gerere alienæ superbiæ videretur; tamen in gentis suæ instituta, quæ homini supra hominem præstitum decus, dedecus arbitrabatur, nihil peccarit. Quippe, vt è digito annulus ingredienti sibi decideret, effecit: quem vt humo sustulit, poplitem flectere visus est, Regemque adorauit, nec adorauit. Sic vnâ hostiâ pluribus Diis litauit. etenim negotio suo, & gratiæ Regis, simul patriis & Persicis moribus obsecutus est Ismenias: consilijque dexteritate, omnium quæ petierat compos factus est, & inusitatis auctus donis discessit. Non minus etiam festiuè quàm honorificè Orator Caroli V. cum Mahometicus Dominus antiquum sedendi ius Cæsareæ Legationi adimere moliretur, ideoque puluina, quibus Legatus insideret, auferri, vel potius non poni, mandasset; ipse ad enuntiationem admissus, dum aliquandiu stans, Turcâ sedente, frustra puluinar expectaret; propriæ chlamydi in puluinaris modum complicatæ superinsedit, Legationemque exposuit. quam ipsam dum sic humi reliquisset, atque vt tolleret moneretur; Non solet, inquit, Imperator meus sedile suum asportare.

Iam verò si binæ, atque inuicem velut infestæ Legationes sunt; multum referre puto, priori loco audiri, vt præoccupatis Principum auribus, minus fidei atque auctoritatis habeat qui succedit. Sæpè enim qui narrat, docuit, & vicit qui præuenit. Notare hîc lubet, quòd etiam si Romanorum Legationes, omnium aliarum gentium, Regum, populorum atque ciuitatum Legationibus præferrentur: tamen in Concilio Ætolorum, vbi Romani, Macedones, Athenienses & Philippus Rex audiendi erant; Macedonibus iam auditis, etsi dignitas Magnitudinis Romanæ exigebat, vt Romanus Legatus ante Athenienses loqueretur, Romani nihilominus & concesserunt & voluerunt, vt secundùm Macedones etiam Athenienses audirentur, vltimoque loco ipsi dicerent. Sic quidem in nonnullis Conciliis qui præfident, libertatem auctoritatemque habent, vel sententiam suam primò edicere, vel vltimò quidem, vt aliorum rationibus facilius obuiam ire, quid expediat certiùs decernere possint. Imò sic ipsi Principes in Conciliis, vel primò promunt sententiam, cum ceteris quod sequantur, aut cui assentiantur, præmonstrare ac velut necessitatem imponere volunt; vel nouissimè quidem, vt exquirant priùs, quid quisque sentiat suadeatque; ac tum demum dispiciant, an expediat rem definire & statuere, an verò differre.

Inter Legatos quoque eiusdem Principis nonnumquam quæstio atque ambitio ex hac dignitate pullulat. Volunt aliqui, potiorè videri ordine & loco, qui tempore præierit: alij, honorificentius esse, subsequi, & quasi recentiorè à mente & gratiâ Principis venire: quâ interpretatione consuetudo hodierna nititur. alij ordinem loci obseruari foris volunt iuxta conditionem atque præeminè-

minentiam, quam quisque domi & in Aulâ sui Principis habet. Sanè ordinarius cum extraordinario interdum sic altercati sunt, vt tamquam ignoti, quinimò inimici fuissent, inuicem declinarent, nec vsquam conuenirent. Ideoque Princeps hunc ordinem rectius Legatis suis vel semel, vel quacumque natâ occasione præfiniet.

Si huc rursus non modò ex Legationum fontibus, sed è riuus quædam deriuare voluerimus; obseruabit Legatus, vt quem dignitate haud multò inferiore, rhedâ aut domo vel mensâ suâ excipit, eundem honoratiore atque commodiore loco collocet. sic enim ciuilitatis & quædam hospitalitatis ratio patitur & præscribit. Alioqui dignior eminentiorque minori honorem interdum exhibet, non eâ tamen lege aut mente, vt inuitatus præcedat, verùm vt sic elucescat amplitudo eius, cui etiam inuitanti locumque; deferenti, ceditur. Quid autem si oblato leuiter honore frui vilior audeat, & præcedere præsumat? Contigit, offerentem eò acrius quod detulerat sibi vindicasse ac velut retraxisse, quò contentiosiore humanitate profusus visus fuerat. Exempla non proferam, nimium lepida leuiaque. At verò si Legatus alteri Legato aut Magnati obuiam fit, quocum loqui necesse habet, atque is alter pedes inceserit; rhedâ aut equo si vehatur, descendet, ne illum despiciere aut parui facere videatur. Morisque item est, vt si vtrunque hinc descensum est, prior abscedat ille qui dignior. Si quis etiam dignitate illustrior Legatum viderit, minimè (quamdiu ille ibi substiterit) indicabitur, alium quempiam fortè aduenire qui dignitate sit inferior. Quòd si autem maior vel par extiterit, clarâ id voce, non verò in aurem significandum est.

De Legatorum vxoribus nil seorsum dixero. vmbra

& suâ luce dignæ & conspicuæ sunt: maritorum conditionem in publicis congressibus æmulantur & repræsentant.

DISSERT. XXXIII.

Enuntiatio mandatorum.

IMPESTRATA admissione, vltra sibi elabi tempus Legatus non finet: quippe occasione iniicienda manus est; ne, si negligatur, queri rursus debeat. Negligere mandata videtur Principis sui, qui supinè differt. Præstat velle cum possis, quam non posse cum velis. Sed mandatorum enuntiatio, excipientium indoli ingenioque attemperanda est: poteritque Legatus honestâ animi quadam elatione uti, si magnanimi fuerint apud quos verba facturus. Amant superbi potentioresque ab iis potissimum honorari, qui genio ac virtute validiores aut pares sunt: degeneres submissiones, humilia obsequia, minus estimant. Sanè vt quisque fiducia aut fastu surgit; ita alacre responsum, argutum, animosum amat, certè patitur. Isque magnanimos iuvat honor, qui non à seruili ac frigido pectore, aut ab animo magno & excelso proficiscitur, & quidem (vt ait apud Tacitum Tiridates) rebus magis prosperis, quam aduersis. Hinc Plinius in Panegyrico Traiani sublimè censet, non quòd omnibus maior esset, sed quòd maximi existerent quibus maior esset. Timidè loqui, vilius est, causæ vel auctoritati Principis sui diffidentium: tumidè, vanorum & imprudentum. Modestia, sed decora, plerumque securior est.

Aberit autem à Legati verbis omne calumniandi & conuitiandi studium. Neque enim illam licentiam vlla
libertas

libertas aut dignitas permittit. Aberit omnis atrocitas & immodestia verborum, quæ calumniæ proxima est. Callisthenes apud Alexandrum ea dicebat quæ debebat, sed non vt debebat. Stultè Legatus, dum intrepidus videri volet, temerariis ausis se sibi ac Reipublicæ perditum eat. Neque enim viri fortis est, nihil profus timere, sed contemnere non timenda. & Maximus ille Fabius, cunctando potius, quam pugnando victor fuit. Legati ab Artaxerxe Persarum Rege, apud Alexandrum Seuerum Romanorum Imperatorem, quadringenti, & barbaro horridoque cultu paratragædiantes, adeò superbè locuti sunt, vt imperia, non mandata, edere viderentur: Magnus Artaxerxes iubet Romanos abstinere vniuersâ Syriâ, Asiâ, eoque tractu qui est vsque ad Ioniam, Cariamque: denique, quidquid gentium mari dirimitur, Persis concedere. Ad hæc Alexander ostendit, se Romanum, & quidem Seuerum esse. Neque extra territorium terribiles esse Legatos diutiùs passus, comprehendi protinus iussit; & in animi refrigerium ablegauit ad Phryges, vt inibi ex Oratoribus fierent aratores. Cum Præcopis Tartarorum Principis filius, qui & vnicus & charissimus patri erat, à Stephano præfecto Valachiæ bello captus carceri manciparetur, centum Legati ad redimendum missi sunt, qui in grauissimas minas eruperunt; Nisi filius Præcopi mox restitueretur, breui totam regionem truculento ferro incendioque vastandam. Tam acerbâ & tumultuosâ voce in iram iustissimam incensus Præfectus (quippe qui nihil adhuc negauerat, ac ne inclementi quidem verbo vsus fuerat) actutum omnes interim, præter vnum, mandauit; quem egregiè cõspurcatum, mutilatum, seminecem expulit, vt quid contumelia posset, quid mereretur, superstes nuntius de-

ferret. Crudeliter quidem, & barbarè: præstaretque acceptarum à Legatis iniuriarum talionem à Principibus ipsis reposcere, quàm in stupidos fortè vel coactos impotenter seuire. Caroli Burgundiæ Ducis exemplo, qui vibratum à Legato Gallico scemma ita excepit armisque interpretatus est, vt Regem alieni dicti protinus pœniteret, ac Burgundicis flammis Liliu nobilessimum propè deflagrarit. Cum Legatus Cæsaris Octauiani Antonio denuntiaret, vt sese dederet; quòd homo esset nihili, mulierosus, dignitate indignus, & cui nihil virile, quàm nomen Imperij; ab Antonio, præcipiti impatientiâ furibando, trucidatus fuit. Aiunt, Draculam, Moscouitarum Regem, haud mitiùs in Turcarum Legatos animaduertisse. Nam his iniussis capita tegentibus, pileaque Phrygia ex patriæ instituto deponere tergiuersantibus; vt gentilitium morem confirmaret, ius æterni pilei addidit, & clauo tempora transfixit; vt quod deponere recusarant, firmiter hæreret.

Princeps verò si præscierit, acerba sibi nuntianda, Legatum aut omnino non admittit ad expositionem mandatorum, aut quæsito impedimento id negotij mandat aliis, ne vel conuiuentiâ vel vltione maledicti, Imperio aut sibi noceat. Valentinianus, contumeliosâ Legatione auditâ, sic iracundiâ efferbuit, vt primùm in furorem dilapsus, mox cumlato in fauces sanguine suffocatus sit. Cautior Antiochus Legatos Senatus increpare volens, non admisit: sed Minio, principi amicorum, imperauit, id ageret. Cumque is ea obiecisset & reiecisset, quæ vix Antiochus ausus fuisset; Sulpicius Orator, Verecundè, inquit, Antiochus: qui si non alia pro hac causâ dicenda habebat, quemlibet ista, quàm se, dicere maluit. Sic præcipitis iræ interdum ansæ præscindendæ, vel abscondendæ

dæ sunt. Oratoriæ auctoritatis decus haud parum concernit, cauillosas alioque diuertentes interfectionum voces diruere; sed quæ sunt iussi enuntiare, rigidè proferre. Sic Romanus Legatus Carthaginenses aggressus, sinu extogâ facto, Hic, inquit, vobis bellum pacemque adfero: vtrum placet, sumite. Cumque responsum esset, daret vtrum vellet; sinum horridum effundens, bellum se dare pronuntiauit. Nam non nisi semel percunctari optionemque dare, semel item respondere, bellumque denuntiare, magis ex dignitate Populi Romani visum est, quàm de fœderum aut armorum iure verbosè disceptare. Romani scilicet asperè ac rigidè interdum conueniebant eos, quibus se potentiâ superiores sciebant; vt qui renueret vel obuersaretur, non minùs cogi quàm contemni posset.

Imò quia contingat, pondus eorum quæ hostium Legati promittunt vel interminantur, circumfusam multitudinem plus æquo quatere; non suaferim eos admitti publicè, vt vel spectentur à pluribus, vel audiantur. Scorsim & extra populi arbitrium excepta mandata vim capient; ab vnus alteriusve prudentiâ pendebunt: nunc leniri & mitigari, nunc eludi poterunt. Obsidebat Ierosolymorum urbem Rex Assyriorum: & vt faciliorem victoriam faceret, Legatum misit Rabsacen, qui Ezechia Regi, populo vniuerso audiente, minitaretur. Consiliarij igitur Regis petierunt, vt Syriacè, non Hebraicè loqueretur: nimirum intelligi à plebe nolebant quæ dicebantur. Verùm ille alitè eò intèdit vocem, & intonat: *Audite verba Regis magni, Regis Assyriorum. Hæc dicit Rex: Non vos seducat Ezechias; non enim poterit eruere vos de manu mea.* Sic constat, per verba quædam plateatim sparsa, mirificè multitudinem, subinde totum exercitum, in varios affectus fuisse

concitatum. Reprehensus fuit Maxentius, quia spectante & audiente milite, orationem Legati à Constante missi, excepit, quæ vniuersis pænè exitio extitit. Nam deliberare postmodum, an læso gentium iure, detineri Legatus possit, frustra erat: quippe oratio aures audientium animosque occupauerat: hoc potius agendum erat, ne occuparet.

Ne mandata enuntiaturus Legatus, ignora Maiestatis splendore, sibi excidat; frontem paratam gerat ad quamlibet occurrentis comœdiæ & actus partem. Credatque inprimis sibi negotium esse cum homine, & quidem bono, iusti & æqui amante: Tum ea quæ prolaturus est, sic ratione & honestate niti, vt displicere, imò non adlubescere omnino nequeant: Principem quoque maiorem rerum quàm verborum rationem habiturum: Se denique iam parem Regis sui personam, dignitatem, auctoritatem referre. Quinimò si Princeps truculentiorẽ præ se ferre videatur vultum animumque, aliquid triuiali prouerbio Legatus tribuat; Dæmonem non esse adeò deformem vt pingitur: colorem & corticem ab interiore medullâ sæpè differre. Contingit profectò, quosdam aspectu terribiles, alios quasi arcere vel parum allicere; cum reuera sint maximè tractabiles, moribus comes & benigni. Alioqui summi quandoque viri in conspectu Principum obmutuerunt: vt magno Oratori Demostheni apud Philippum accidit. Superiore etiam ætate Zosimus Iurisconsultus, ad Alexandrum Pontificem pro Senensibus mandata enuntiaturus, principio ita obticuit, vt nullum inde verbum potuerit pronuntiare. Id fieri opinor, vel dum vehementior quæpiam meditatio, animo aliorum velificante, dictationis filum intercêdit, atque inde dicentem confundit, quasi

quasi sibi præsens suive arbitrij non existeret; vel dum vitiosâ verecundiâ, insueto obtutu, velut radio, dicentis oculi animusque titubant atque perstringuntur. Quo sanè euentu Princeps magis hortari atque erigere Legatum, vel blando aliquo obsequio interfari solet, vt coram beneuolè audiente dicere pergat, vel aliàs animosior reuertatur. Eo exêplo, cum Legatus Turcicus apud Sigismundum I. Poloniae Regem, Maiestate plenum, obtumesceret; iubebat eum sequenti die benè ientatum redire. Fit quoque nonnumquam, & maximè in disceptationibus, vt Legati, vel propter ætatem, vel modicum rerum vsum, vel perturbatione moti, ea quæ obijciuntur, aut quæ aduersus ea dicenda sunt, haud facilè complecti aut proponere possint. Tunc Instructiones à Legatis exiguntur, vt saltem non minùs, quàm permissum sit, obligetur. Idem fieri subinde solet, quoties Legati fides non satis integra aut perspecta est. Quemadmodum Patres Africani Concilij, non omnino credentes mandatorum expositioni Faustini, Philippi & Afelli, Romanæ Sedis Oratorum, flagitarunt; vt si quod in scriptis ferrent commonitorium, proferrent. Simili consilio, cum Legati Transmarini super illatis Gentibus iniuriis conquererentur; & Demetrius filius Philippi, iuuenis admodum, neque capere omnia quæ dicebantur, nec quæ oportebat ad ea respondere posset; Senatus ab eo commentarium patris poposcit, & vt inde legeret, monuit. Præterea exiguntur interdum scripto quæ pronuntiata sunt, vt maior dictis fides auctoritasque tribui possit, atque etiam plus temporis haberi ad consultandum & respondendum.

Caueant autem, ne sese contemplantur Legati per perspicilla eiusmodi, quæ singula repræsentent quidem, sed

maiora quàm sint; scilicet per dignitatem sibi superimpositam, & sic oculis non suis, sed inanis vanitatis. Caueant, ne umbrâ eius Maiestatis, cuius vicarij ablegati sunt, nimis splendidè abusi, Principes in posterum vias pacis nescire, graues curas enutrire compellant. Quapropter sunt, qui iratorum Principum dicta non nihil edulcari volunt, nec spumantibus aut sesquipedalibus verbis, quemadmodum prolata sunt, enuntiari omnia. Nimirum, videantur Legati magis internuntij atque Angeli Pacis, quàm faces aut flabra dissensionum: tum si quæ amicitiae spes, foueatur ac crescat: si quæ acerbior simultras, melle prudentis eloquij leniatur. Quod si ea enuntianda vel agenda fuerint, quæ externi Principis voto aut commodo videbuntur repugnatura; fingent Legati, hæc ipsa sibi vt auctoribus non esse attribuenda, sed velut ab inuitis proferri: vt-pote qui nihil æquè optent, quàm stabilire pacem, & conciliare animos eorum, quos inter Legatio com meat. Eoque & meliorum & gratiorum spem indere poterunt; vt cœptæ comœdiæ placidus semper locus maneat aut fiat. Ni tamen pro circumstantiis consultius fuerit, grauiore auctoritate atque acerbitate interminatrice vt.

Sed ne libertas Legatis eripiatur, non omnia quæ ingrata erunt, ad contumeliam referenda sunt: præsertim si quæ in mandatis acceperunt, iuxta sui Principis imperium, non stolidè nec arroganter proponant; sed tamquam alienæ voluntatis, ad amussim enuntiandæ, perlatores. Ideoque si vera fuerint, quæ adferuntur, dissimulet Princeps; si falsa, contemnat. Degeneris atque imbecilli signum sit animi, veritatem vindictâ, verba verberibus illicò persequi.

DIS-

DISSERT. XXXIV.

Quâ linguâ.

LEGATIO, Legantis linguâ edenda est. Romani, signum Imperij etiam idioma habuerunt: & ad dignitatem suam pertinere inprimis existimabant, vernaculo tantum sermone Legationes tum excipere, tum proferre. Et annotare libet, quod scribit Valerius, inuolabiliter eos obseruasse, ne vinqum Græcè, Græcismi tamen peritissimi, responsa darent; nec magis idioma suæ gentis, quàm ius ipsum & potentiae insignia, barbarie pollui passos fuisse. Ideoque Præsidibus atque Iudicibus suis præceperunt, ne alio quàm Victoris Populi sermone decreta sententiasque conciperent ac pronuntiarent. Hinc etiam factum est, vt in cunctis ferè Prouinciis omnes contractus, omnia pacta & statuta Latino sermone fuerint inita & publicata: eodem omnes enuntiata & audita Legationes. Cuius rei nonnulla in Galliis extabant vestigia, cum Ludouici XI. sanctione inhibitum fuit, Senatusconsulta in posterum Latinis verbis præscribi. Et apud Belgas, stylus Graphiariorum & Scribarum, ante ducentos annos, passim adhuc Latinus erat. Romani igitur inter Imperij arcana linguam rati, loqui & dominari pari ritu censuerunt: & vt totis Populorum & Rerumpublicarum corporibus iura dabant, ita & linguis. Catonem accepimus, cum se litteris Græcis admodum oblectaret, ne Athenis quidem Atticè, sed Latinè loqui voluisse. Æmilius Paulus, cum Perseum vicisset, conuocatis Asiæ Ordinibus non nisi Latinè locutus est. Reprehensus quoque plus semel Cicero

Cicero fuit, quòd cum ad Græcos missus esset, Græcè prolocutus, Maieftati Romanæ detraxisset.

Vnde inter diuerfas Nationes, non minor exoritur æmulatio atq; contentio super vernaculo idiotismo, quàm super gentilitiâ indole: tamquam qui è sermonis certamine victor extiterit, huic ipsi quoque de virtute concessum sit. Neque vllum euidentius Maieftatis argumentum videtur, quàm posse subditos cogere, vt imperantis linguâ & sermone vtantur. Sed & necessitas, vnius linguæ propagationi, Imperium adstringit. Etenim, vt rectè Augustinus, facilius diuersi generis animantes & discolors aues conueniant, quàm diuersæ linguæ homines in societatem ciuiliis vitæ. De Latino quidem sermone differere lubet; quòd Romæ proprius quodammodò esse desiit, vt nusquam peregrinus censeretur, nexus & velut interpres Gentium omnium: quæ non satis spoliare Italiam, euertere Romam visæ sunt, nisi & linguam eriperent. Eripuerunt tamen, quasi vt rursus omnibus darent. Propagata Religio est, & Romani, vt sic dicam, esse cœperunt, quotquot vbique Christiani erant. Romani linguâ, Christiani ritu: quemadmodum in celebratione Diuini Officij, lectione piarum precum, exaratione Apostolicarum litterarum, adhuc Latinitas sacra est. & sic Romæ & Pontificiis velut debet, quòd existat, & cum reliquis linguis, ex cultissimis illis quidem & pulcherrimis, necdum interierit. Eo intuitu, in scholis discitur adhuc hodie, in foro, curiâ, aulâ, ac imprimis Legatione utilis, quoties peragi sermo alio idiomate nequit, aut minus commodè.

Itaque Legatus spectabit Principem populumque à quo missus est: non inueniet linguam, sed adferet: & solemniter verba facturus, vernaculum suum idioma, non
exoticum

exoticum proferet. Ast quando deinceps seorsim res agitur sine pompâ ac fumo; poni interdum vtrunque persona poterit, & peregrinæ linguæ ministerio secretum expectari. Ita enim & Legatus Principi mandata exactius pandet, altiusque, vt sic dicam, præcordia excutiet & scrutabitur, tum benevolentiam efficacius conciliabit. Princeps autem singula momenta Legationis penitus pleniusque percipiet, suaque vicissim fidelius promerit.

DISSERT. XXXV.

An per Interpretem?

SED vt rari omnino Mithridates sunt; satis habent plerique Reges, vnâ & suâ linguâ loqui. Vnde cum idioma Legati non callebit qui excipiet, necessario malo adhiberi Interpres solet. Exemplo sunt Legationes Galerij, Maximini, Traiani, Valentiniani, Theodosij, Tiberij, Leonis, Iustiniani, Iustini, Zenonis, ad Persas, Scythas, Vandalos, Parthos, Saracenos, Gothos, Hunnos, Sclauos, Abaros, Alanos: quemadmodum vernaculæ illorum temporum historiæ narrant. Sunt qui ministerio Interpretis vti suadent; quasi id decere dignitatem putent Principis, & crescente pompâ veneratio augeatur. Defectus in delicias verti solet; alieno ore loqui, alienâ aure audire, alienâ etiam manu agere. Imò geminum ab hoc defectu commodum manare solet; ne respondeatur ad non intellecta, & ne quid præcipitantiùs excidat, dum

— *nescit vox missa reuerti.*

Tradit Curtius, Magnum Alexandrum, non solum Legatis, sed & hominibus suæ linguæ per Interpretem præ-
H h h buisse

buisse aures, ac respondisse. Et solent Academiarum alumni, dum ingenij specimen ventilant, quæ à disputante proponuntur argumenta repetere atque iterare; vt interim & iudicio mora adsit, & quæ singula soluenda sint, deliberando occurrat. Sed neque tam grata, neque tam efficacia esse possunt, quæ ignotus aut ignarus forsitan alienæ sententiæ enucleator profert. Contrà quæuis lingua verborum veneres & energias habet, & genuinum aliquid, quod aliâ quacumque vix longis ambagibus, ac ne vix quidem, explicando commentaberis. Numquid à genio scripti toto cælo aberrauit Facundus ille, qui *Κηρυκσιον*, sive *Legationum Insigne*, Gallicè nuper vertere aut interpretari typisq; committere aggressus est? Vtq; ea hallucinatio absit; certum est tamen, facultate vicissim loquedi promptiorem fieri animum, intimosq; affectus aptè & signatè magis sese prodere. Cui commodo frequens obstat interuentus interpretationis, quâ impetus orationis, incitator & expugnator voluntatum, frangitur. Quippe loquentis interim calorem flaccescere, acumen retundi, intentionem euanescere necessum est. Hinc etiam ambiguè vel indefinitè dicta, in sequiorem non semel sensum veniunt, vel dubia & tenebricosa videri incipiunt, quæ plana inprimis & maximè significatiua esse expediat. Nimirum, gratia illa & verborum vis Legato propria, in Vicario hebetatur. Omitto opportunitates interfandi, quibus ipsis cum interpretamenta viduentur, non parum & lepôris & efficaciæ amittunt. Postremò nōne Principis sui Interpres est Legatus? Sed si Legato, vt sic dicam, Legatus accesserit; nihil non commenti verendum à tantis commentatoribus.

Nolim autem linguæ interpretandæ nescium esse Legatum:

gatum: ne si fortè stolidum aut infidum interpretem natus fuerit, allia pro aleis obtrudantur, Legatio perperam succedat. Audiamus, quid Mebodi, Persarum Legato, apud Iustinum Imperatorem euenerit. Cùm inciuius, qui conductitiam nauabat operam, intonaret; Legatum Iustinus interpellauit: & Non sentis, inquit, sermonem tuum ad Romanorum Imperatorem dirigi? Consternatus Mebodes verecundo pauore, pronus in terram se prostravit, negauitq; à se hæc verba esse. Quâ excusatione cùm vteretur, visus est Iustinus adduci, vt fidem haberet; subiecitq;: Videtur igitur Interpres sua & aliena nobis suggestisse. Ad quam non excusationem, Interpretis vna stupiditas vel impostura, Legatum ipsumq; Imperatorem descendere adegit, cùm neuter offenderet? Sed neque supplicio suo caruit ille: ne periculo quidem carebit omnis Interpres, qui exteris adhibitus, iniquiora postulata idiomate suo exponit. Themistocles, missis ad se Legatis, terræ & maris Imperium flagitantibus, Interpretem per quem hæc dixerant, interim iussit, quod vel Græcâ linguâ barbarè loqueretur, vel ad barbarorum nutum abuteretur. Ne quid hîc igitur absurdi committatur, assumi vir spectatæ solet fidei, nec vilis vitæ aut stirpis. L. Æmilio Paulo Consuli in Græciâ interpretis fuit Cn. Octavius Prætor. Sic Gellius, vbi de Legatione Atheniensium agit, Cæciliū Senatorem interpretis munus impleuisse refert. Exquisitis inde honoribus interpretes etiam affecti sunt sæpè; atque adeò post Legatum haud magno interuallo. Bradunas Isdigimnæ interpretis à Iustiniano etiam mensæ adhibitus est. Cùmque Sp. Postumius Albus, A. Manlius, & S. Sulpicius Camerinus, veluti legum condendarum triumviri, à Romanis missi essent, vt ab Atheniensibus

bus & Lacedæmoniis discerent Solonis & Lycurgi leges, nec non à Thuris Locrisque recentiores peterent leges Charondæ atq; Zaleuci; venerabili huic Legationi datus fuit interpres Hermodorus Ephesius, qui pulsus quidem suâ Epheso, sed causâ virtutis. ea enim neutrquam tum Orbe pulsa, testem obsequij statuam promeruit Romæ.

Olim verò laudabilis hic mos erat, vt qui mitteret Legatum, interpretem quoque vnâ designaret. Sic quidem facilius erat, interpretationem mandatis aptare: Legato etiam cum homine sibi perspecto commodius erat agere, si adduxisset domesticum, quàm si inueniret alienum. Hodie interpretandi muneri plerumque adhibentur familiares eorum, qui Legatione adeuntur, præsertim si nõ dignitate pari congregitur Legatus cum Principe. Attamen si Princeps loqui vult interpretem Legati, cuius alioqui sermonem non intelligat; aliquem è Primoribus suis, peritum & fidum ad stare iubet, qui auscultet, ac velut censor sit, num singula genuinè explicentur. Interpreti itaque studendum, vt prorsus eadem cum Legato dicat, & quantum poterit eodem modo. Cato Censorius ad Athenienses Legatus, cum per interpretem mandata exponeret, atque ea quæ à Catone paucissimis verbis expressa erant, vix longis ambagibus, interpres expediret; Athenienses, orationis dissimilitudinem admirati, dixerunt, Romanis sermonem in pectore, Atheniensibus in ore nasci.

Suâ autem & Princeps linguâ, & suâ Legatus vtitur: & dum inuicem intelligunt, interprete carere malunt. Aliquid hîc etiam differendum est de facto Henrici IV. Gallix Regno aucti: apud quem cum Italico idiomate Legatus Venetus orasset, & pronuntiata orationis exemplar Gallicè translatum, Regi obtulisset; idem illud Rex, patulis

tulis ianuis, legi curauit. Tanti aliquando refert publicè excipi, si quæ Legatus læta nuntia attulerit.

DISSERT. XXXVI.

Character dictionis.

D I C T I O N I S character virilis & sententiosus sit, sine affectatione concinnus, non superstitiosè coactus aut strictim circumtonsus, sed quasi ab animo profectus, ipsâ rerum & veritatis energiâ securus. Qui vanis pigmentis illitus sermo est, iam fidem in periculum mittit. Eucleatus quoque & dilucidus sit Legati sermo, requiritur. Gothico prouerbio, monstrosa oratio monstrosa mentis indicium dicitur; & sic fallere vel falli, qui obscure dicit. Profectò quemadmodum in musicâ si quid absõnum & hiulcum obstrepit, aures offendit; sic iste nuntius atque interpres mentis, sermo, siue auditus siue lectus, lædit quodammodò percipientis animum, non minus vocabulis incompositis, quàm rebus. E contra vt alicuius animo inculcentur memoriæque illabantur quæ siue dicta siue scripta sunt, & quæ non dicta neque scripta sunt insinuentur, aptissimus index stimulusque stilus est; dum pungentibus sententiarum aculeis, assertionis verba assensui velut vincula sunt.

Cum publicè fatur Princeps, iudicium subit vniuersorum; cum Legatus, Principis. Apud Principes quidem, numquam non satis occupatos aut occupandos, omnis dictio in compendium contrahenda est, ne superfluis diuagationibus aut nugamentis aures eorum onerentur.

— *In publica commoda peccem,*

Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.

H h 3

Non

Non multa dicere, sed paucis multa, laudem facundiæ habet. Atque uti sapientia sententiæ sal est, sic breuitas decus. & magna oratio, magno sæpè tædio constat. Imaginem non magnitudo, sed symmetria commendat. Interdum & breui sigillo exprimitur Colossi magnitudo. Ipsa oracula & leges breui sententiâ venerationem sui conciliant; velut emissa, ait Seneca, diuinitus vox, quæ iubeat, non disputet. Quid? quod optimum, idem maximum non inuenies. vni soli Deo tributum, ut Optimus Maximus indigetetur. Sæpè quibus multum loquentiæ, sapientiæ parum est: & vacua vasa magis tinniunt. Sæpè qui verbis abundant, rebus & factis carent: haud secus quàm arbores, quæ si frondibus nimium luxuriant, fruge destituuntur. Et sæpenumerò quæ flumen leni placidoq; murmure dilabatur, altior profunditas latet. Apud sagittarios non ille potissimum laudatur qui quàm plurimum emittit iaculorum, sed qui vel vnico ictu scopum ferit. Qui modum igitur verborum non seruant, responsum vereantur, quo Lacedæmonij loquaces Samiorum Legatos eludere. Etenim post longum orationis tædium, sic os reclusere; Excidisse prima, quia remota; & sine attentione effluxisse media, quia nimia; vltimis annuere se non posse, ceteris non perceptis. Pulchrè Abderitarum Rex, qui à verbosissimo Oratore pressus, ut quid renuntiari posset, responso exponeret; Tuis, ait, indica, te mihi tacenti sic obstrepuisse, ut meam quoque orationis partem executus sis. Garrulo respondere, ait Sidonius, conuiuium est. A Platone discimus, sermonis mensuram & modum esse in audiente magis, quàm in loquente. Hinc Aristoteles, flagitanti veniam, quòd aures eius prolixo nimium sermone obruisset; Falleris, inquit, nam te loquente aliò

inten-

intentus fui. Cum duo Legati Perusinorum Pontificem Vrbanum V. lectulo vi egritudinis detentum accessissent; eorum alter adeò prolixâ oratione molestus fuit, ut ex oculis audientis, facile esset colligere tædium indignationemque allatam esse. Id igitur quò emendaret, nouamq; gratiam conciliaret Legatus collega, tamquam seorsim quædam nuntianda haberet; Sanctissime Pater, inquit, Mandatum nobis prætereà est, ut nisi breuî votis potiamur ac dimittamur, non breuiorem & ego orationem depromam. Sic risu excitato, amplius iocus quàm Legatio potuit, & indultum protinus quod petebatur. Cauebit itaque copiosius dicendo diuagari Orator, ne multa interlabantur, elabantur item multa, quæ intentionem confundant, petitionem retardent. Sanè qui primâ admissione molestus est, difficilem secundam facit, & existimationem affectumque sui imminuit: quod semper verendum.

Moderata tamen dicendi breuitas sit, ne ea quæ necessaria prolata sunt, silentio prætereantur.

Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis.

Quinimò moderata sit, ne cum pauca dixerimus, in ipsis tamen paucis multa supersint. Nonnumquam qui breuis esse studet, vel ieunus, vel obscurus est.

Coram Principe Orator non loquetur nisi præmeditatus, ne lingua menti præcurrendo aduersetur. Difficillimum quoque arbitror, in profuso sermone sibi constare: multum loqui, & non multum errare. Rectè illud à Philosopho: *Loquendi magistros habemus homines; Tacendi, Deos.* Et prudentum linguam dicebant veteres, non vagari liberam, sed vinculis ab imo pectore moueri. Nam qui sunt faciles & futiles sermocinatores, eorum orationem benè existi-

existimatum est in ore nasci, non in pectore. Cùm obijceretur Demostheni, quòd ad dicendum non nisi præponderato sermone prodiret, imò verba velut scripta loqueretur: Omnino, inquit: non enim scripta solùm, sed sculpta, si possim, dixero. Auream illam Catonis sententiam, *Sat citò si sat benè*, Augustus Cæsar opere comprobans, numquam ad Senatum, ad populum aut milites, verba fecit, nisi præmeditatus; ne præceps, vel copiã superflua, vel breuitate obscurus videretur. Certè uti incessus, sic oratio moderatior virum grauem ac sapientem decet: ac nescio quod non veracis animi specimen præferat sedata illa, & quasi secuta, non affectata, non sollicita elocutio. Et verò si quid silentio peccatum est, emendari loquendo potest: aut pœnitentiam pœnamque producit, non medelam, intempestiua loquacitas. Numquid potissima pars molestiarum atque simultatum hominibus ex lingue intemperantiã oritur? Non inani Politicæ symbolo Ecclesiasticus: *In ore fatuorum cor illorum; & in corde sapientum os illorũ*. Contingat quoque, in eam loci personarumve vel negotij conditionem incidere Legatum, ut gestu & silentio magis agendum sit, quàm dictione. Verbosi quidem nihil præterea habere putantur quod dicant. Dicendi porrò artem sæpè suspectam esse atque occultari debere, vero verius est. De Heluetiorum Legatis refert Tacitus, haud facile dictu fuisse, minùs placabilem Imperatorem, an militem inuenerint. Ciuitatis excidium milites poscunt, tela ac manus in ora Legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Clodius Cossus, vnus ex Legatis, notæ facundiæ, sed dicendi artem aptã trepidatione occultans, atque eò validior, militum animos mitigauit: ut est mos vulgo nutabili subitis,

& tam

& tam prono ad misericordiam, quàm immodicum sæuitiã fuerat. Effusis lacrymis & meliora constantius postulando, impunitatem salutemque ciuitati Legati impetrare.

Artis quoque est, abrumper sermonem suum vbi maximè placet. Præstat enim audientem adhuc auidum & hiantem detinere, & sic dimittere, quàm nauseantem: scilicet, ut maius quippiam quàm exprimitur, supprimi & referuari videatur. Isque inter Oratorum schemata, non contemnendæ venustatis, nec artis minimæ flosculus est, ut multa & mira reticere se dicant; quæ si quis velit proferri, dicenda non habeant.

Sciendum tamen est, quòd sicut de incognitis, & periculo magis quàm vtilitati coniunctis, consultum est tacere; ita in primis laudabile est, laxare frena effreni huic membro, quoties argumentum haud peregrinum verba inuenient. Dicebat Solon, fidem & loquelam sigillandam esse silentio, silentium occasione. Nec abs re Socrates, cuius oculi in auribus, aures in oculis sedem fixerant, taciturno adolescenti, Loquere, inquit, ut te videam. Sicque Plautinum illud inuertere licebit: Pluris est auritus testis vnus quàm oculati decem. Theophrastus ad quemdam in conuiuio planè conticescentem; Si indoctus es, prudenter facis, ait; si doctus, imprudenter. Certè ut immodica loquacitas fastidium parit, sic nimia hæsitantia aut taciturnitas ingrata est, odiosa est. Et quia loqui est audienti animum aperire; ex aduerso, qui tacet, videtur velle aliis esse ignotus, velut obseruans & explorator. Reperire est nonnullos Saturnios sic somnolenter taciturnos, ut in Pythagoræ prætorio, vel cælibum claustro, videantur non tam vsum quàm necessitatem silentij professi; imò verò

Iii

vbivbi

vbivbi sunt, extra se positi & abrepti. Nempe vt statuae elingues viuum cadauer circumferunt.

Illud quoque recensebo; Quot gentes, inò quot homines, tot pænè formas dicendi existere, quasi ad naturam & genium cuiusque. Sunt qui rem simpliciter & nudè proferri volunt: sunt qui limatâ verborum pompâ sententiam malunt circumduci: sunt qui exemplorum auctoritati plurimum tribuunt: sunt alij qui apologis fabulisve à morositate velut deduci cupiunt, & cerebrum omne vel in linguâ, vel in auribus gerunt. Sunt alij quos benigniores experieris, faciliusque flexeris in quamcumq; partem, si quæ iis displicitura animaduertis, tum maximè vrgètia, primum proposueris; mox gratiora addideris. Alij blandè & à suauioribus incipi malunt. Eapropter solerti iudicio sese præditum esse Legatus optet, qui protinus rescire possit, quod auditori suo rei, quod dictionis genus magè sit accommodum. E Græciâ Romam missi erant Carneades Academicus, Diogenes Stoicus, & Critolanus Peripateticus Legati: & singuli diuerso dicendi genere vsi sunt. primus quidem violento atque acuto, secundus graui, tertius modesto. Prudenter: vt enim numerosus erat Senatus Romanus, distinctisque hominum ingeniis, hac ratione omnibus fiebat satis. Sed non minor fuit Cæcilij Senatoris dexteritas & promptitudo, qui vnicuique trium eâ dictionis elocutione respondebat, quâ singuli vsi fuerant dum orarent. Videre est, nonnullos in congressibus ingeniosissimè sermocinari, & quidem (ea est prolocutionis & gestuum gratia) cum applausu, qui tamen ne minimam periodum scripto signarent. Nonnulli eruditissima edunt volumina, quæ passim leguntur, præleguntur; qui tamen in hominum consortio nihil proferrent, ni elingues,

gues, ni infantes, ac parum sibi constare videantur. Celebris habebatur quondam Regio in Oratorio oratio, videbaturque apprimè dictionibus selectis, sententiis grauibus, argumento rarissimo expedite prolata. Hanc Auctor dum typis edidisset, atque nonnemo gestiret domi iterum legere, quod prius sic auidè audierat; non minor admiratio cepit omnes, dum vix legi digna nec eadem viderentur: quidam præterea detrahebant scripto, cum viuæ eloquentiæ nihil omnino negari posse prius iudicarent. Adeò dicentis feruor & agilitas nihil non potest in omnem partem & affectum. Nimirum aliqui dum dicendo incallescunt, ossa & nervos eloquio suo indere videntur: stilo vix cutem aut colorem appingere sufficiunt. Et hos quidem Legationibus obeundis idoneos esse contingat, quamuis scriptitandis historiis aut commentariis forent inutiles.

Cauebit Legatus semper, ne memoriæ magis quam animo mandasse conspiciatur quæ dicturus est, quasi cuiuspiam Rhetoris compositam orationem, nec certis periodorum phrasiūve nexibus sese astringat. nam illa expers gratiæ dictio, molesta, velut mortua erit: & potissima laus calamo & linguæ deberi videbitur, non facundiæ aut pectori. Res ipsæ commodissimè mouent & ducunt dicentem simul & audientem; & vbi animum impleuerit, verba suggerunt. Vt autem omnis Legati dictio plus soni quam sensus, quinimò plus gratiæ habeat; proderit imprimis, si suis ille discursibus attentum animum seruet, rebus simul verbisque præsentem, quasi directorem ac monitorem sui.

DISSERT. XXXVII.

Fandi momentum.

DICTIONIS characteri & modo vt iam momentum accedat; non ea solum quæ prorsus sciri nefas est, verum ea omnia quæ nullâ utilitate aut voluptate euulgari possint, supprimat sibi quæ habeat Legatus. Ita quoque si à quopiam ipse conueniatur; cauere debet, ne ad audiendum sit tardior quàm ad loquendum. Vbi verò quid velit quisque veneritque, probè fuerit expiscatus; loco & tempori, prout conduxerit, iudicium suum aptare incipiet, & sermonis obsequio explicare. Eueniet alioqui, & sæpè, vt incautus in laqueos incidat; & consciùm certumque, propalando, reddat alium eiusce rei, cuius ne per somnium quidem suspicio ei in mentem venisset. Hoc sane genus hominum inuenitur, qui vt fallant, de Principis iure, dignitate aut moribus, sermonem vtrò inducunt, quin & conuitio quasi acuunt, siue offensi, vt simulant, siue neglecti: interim studiosè id vnum agunt, vt quid in imo pectore conditum Legatus seruet, inuestigent ac penetrent.

Præcipuum Fandi Momentum dixero, Vt Principem conuenturus obseruet Legatus, si quos molles aditus molliaque tempora norit. eaque non ab astris colliget aut ephemeride; sed à venatione, peregrinatione, à vino, ab epulis, atque, vt fieri poterit, dum hilarior est Princeps, atque alicuius compos voluptatis otijque. Vt animum inuenies, talem ferè petitio euentum fortietur. Omnia apud turbidum turbida sunt; vt etiam facillima difficillima reddantur. Qui nauigant, cælum & auram obseruant, turbi-

turbines, ventos, sæuamque Neptuni iram fugiunt. Nos cogitemus, omne negotium imaginem maris habere: consilium, nauem esse; per malaciam tutissimè dirigi, in tempestate mergi. Aristoteles Callisthenem dimittens ad Alexandrum, monuit, vt cum Rege aut numquam, aut iucunda loqueretur: quò scilicet apud regias aures vel silentio tutior foret, vel gratior sermone. Cuius præcepti primò memor Callisthenes, & ipse iucundè, & magnus inter magnates vixit: deinde immemor, exitium sibi comparauit.

Quòd si Princeps vel Legati oratione offensus, vel aliâ fortassis causâ parum sibi constans, excanduerit; spatium dolori atque stomacho satis amplum Legatus dabit: vt quidquid ille eo in motu conquestus aut interminatus fuerit, articulatim obseruet ac perpendat. Fit enim, vt iræ æstus eiiciat, quæ alioqui sedato ac tranquillo pectore altum recondita non fuerit diuinare. Et quamuis non tutò animi sententia apud commotos profertur; imò prouerbium moneat, Spumantem vrsi nasum non tentare; non consulam tamen Legato, vt si is quem accessit & affatus est, efferbuerit, protinus abscedat: sed modestiæ quodam scuto, furoris eius impetum excipiat & sistat, sic certè perdiscat, quo potissimùm vlcere iratus tumescat aut crucietur. Etenim quæ nimio tristes vel irati profundunt, ea ferè sunt quæ maximè amant aut oderunt dum affectu vacui. Legato quidem vices & momenta fandi faciliè recurrent: occasio audiendi non semper sese offeret: facile præterlabi ac velut retundi contingat ea, quæ Princeps dicturiebat, sed semel.

Sed non apud Principem tantum; vbique alibi momenta hæc Legatus expendet. Nec inter epulas de infero-

rum lacrymis, vel commissorum expiatione; nec in templo de caufidicorum aut medicorum siue nequitia, siue imperitia, differendum est; nec in congressu militum gloriosorum instituenda vituperatio Thrasonis; nec apud virgines de partu aut puerperiis agendum; nec apud lapsæ pudicitiaë aut noui thalami matronas, castimonia Lucretiaë aut Iosephi mirifice extollenda est; nec coram gibboso, leproso, lippo, Thersitaë ridenda venit deformitas; nec coram atheo, aleatore, anxie discutiendæ sunt carimoniaë hominum religiosorum. Gestit quisque differere super rebus sibi per experientiam aut doctrinam perspectis: imò gaudet manifestare ea, in quibus maximè excellit. Orator paulatim sic exteros in colloquium deducet. inde, quæ patriam aut politicum eorum statum spectant, sensim indagabit. Eâ ratione instructior euadet ipse, minimè verò reddet alios. Etenim non tanti interest Principis, Legatum scrutari ac scire quid alij faciant, quàm nescire alios quid occultat atque agitet ipse. Rursus ne tacendo molestus aut suspectus fiat Legatus; subinde lepidam narratiunculam, paræciam, apophthegma, aut interrogatiunculam interiaculabitur, vt fermocinator dicendo incalescat, secretum suum iudiciumque pandat. Super rebus ethicis, physicis, œconomicis, historicisve, non reprehendatur, si facetâ grauique amœnitate, ex occasione differens, oratorem se exhibeat, auresque audientium promereatur.

DIS-

DISSERT. XXXVIII.

Dicentis habitus.

NE satis existimemus loqui, multum etiam in vniuerso corporis habitu Suadæ relucet, si apto ac decenti motu nutuque vtaris. Valet profectò gratia inde nascens, & animis hominum illabens vi quadam occultâ beneuolentiam excitat & promouet. Iam placere cœpit, qui priusquam dicit, lubentiam adfert; qui priusquam aures mulceat, oculos oblectauit. Videri primum est; & qui audit, obtutu tamen dicentis orationem æstimat. Quanti momenti sit eleganti actione & gestu prosequi & ornare verba, testis Hortensius est, quem non minus in viuidi corporis decorâ agitatione, quàm in ipsâ eloquentiâ plurimum studij impendisse legimus: Vt nescires (ait Valerius) vtrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum, concurreretur. Ita homines sunt, vt per oculos animum pascant. Ac sanè gestuum venustas, siue moderata in Legatis chironomia, per necessaria est adeò, vt hac sine, frustra illi Oratorum partes suscipiant. Hæc parat & ostendit verbis locum, & existimationem simul orantis tuetur. Hinc quoties decorum istud habitus adest,

—— mouet presentia Turni:

quoties abest,

—— minuit presentia famam.

Quinimò solus ille modus, quo aliâ atque aliâ voce vultuque res enuntiatur, mutare & inuertere ipsam solet. Tetricus aut agrestis es, frontemque in deformes rugarum fulcos contrahis? quæ dicis, in amœna quoque videbuntur. Blandus es, & serenitate velut recreas? quæ promes, suo pari-

pariter lepore adlubescunt, quamuis alioqui etiam offenderent. Ecce risus ipse quando ingenuus est, quando suavis; candoris & affectus indicium apparet: quando mordax vel Sardonicus, iniuriam præ se fert & infert, iurgiorum fator, incensor est. Idem in dictione & sententiâ, dum aliter atque aliter profertur, pronuntiatur: ludit, lædit; placet, displicet. Quid multis? Decorum istud agendi simul & dicendi, suoapte ab usu & genio melius habebit Legatus, quam alieno præscripto.

DISSERT. XXXIX.

Responsa Principum.

HAUD suffecerit enuntiasse Legationem, mandata exposuisse, quemadmodum tabellario finis est consignasse litteras; aut responsum quoque referri oportet: alioqui quadam ignominia iniuriâque afficitur Princeps qui misit, & qui missus est Legatus. Pulchrè apud Liuium refert Aristhenus Achæorum prætor, auditis Romanorum, Attali & Philippi Regum, Rhodiorumque Legationibus: Mitius videri, non dari Legatis concilium, quam inde sine responso dimittere.

Responsorum autem non vna est differentia. Quædam enim acumen aut ænigma, quædam ironiam aut leporem præ se ferre, alia ab magnanimitate, fiducia, aut elato vel offenso animo, proficisci videntur. Singula conditioni postulatorum aptanda sunt. Monuit ipse Sapiens: *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.* & ait dictum vetus: Qui malè proponit, malè disponit. & vetus versificator:

Non malè respondet, malè enim prior ille rogarat.

Nonnulli

Nonnulli Principum communi aliquâ formulâ respondent, quæ cuilibet ferè argumento ac sermoni accommodari & satisfacere possit. Sunt qui malunt responsa ambigua, minus obuia emittere, quæ vulgus scrutetur magis ac diuinet, quam intelligat. Et verò magna interdum sententiæ vtilitas est, dum oraculi instar inuoluitur, aut interposito rerum abruptarum, quædam, vt sic dicam, interrogationum ambages aut tenebræ inducuntur: quibus quidem occultâ ac velut sacrâ ignorantia auctoritate suspendatur percellaturque; animus audientis, non porro instruatutur aut iuuetur. Legatis Bocchi Regis, facinore Iugurthæ in culpam prolapsi, amicitia & fœdere iungi expetentibus, sic ex dignitate responsum est: Senatus P. Q. R. cuiuscumque officij & offensæ memor esse solet; ceterum Boccho, quia poenitet, parcat. Fœdus & amicitia dabuntur, sed promerito. Itaque volebant Bocchum non modò rectè sentire & loqui, sed facere. Dum ad Ludouicum XI. Gallia Regem, Legati Græcorum, petituri militem openque aduersus Turcam, venissent, pollicitantes vicissim auxilia subsidiaque ad recuperanda ea loca quæ iniquus Dominus occupabat; Rex haud ita pridem Græcam fidem expertus, versiculum veteris Grammatici pro omni responso pronuntiauit:

Barbara Græca genus retinent quod habere solebant.

Cùm Athenienses, pacis conditiones à Gelone Sicilia tyranno delatas reiicerent, multa que de gentis suæ antiquitate ac præstantiâ iactarent, hoc responsi Legatus accepit: Hospes Atheniensis, apud vos qui præsent, habetis; qui subsint, non habetis. Tu abi, & renuntia Græciæ, Ver illi ex anno exaruisse. Nec minus Legato sollicitè instanti, vt Rex quippiam assereret vel negaret, breui pungenti que

K k k obscuro

obscuritate responsum fuit: Totidem litteras continet *Ita*, quot *Non*. Singulorum acumen vix hodierna curiositas commentata est.

Responfa autem ænigmatica dubiaque à planis, ironica à seriis secernere nouerit Legatus. Incautus sanè nescio quis Orator Gallicanus fuit, qui verborum colore deceptus, præcipiti nuntio Regem quoque suum in errorem impulit; an delusit? Etenim post mortem Francisci Sfortiæ, missus ad Carolum V. vt Ducatum Mediolanensem Regis sui nomine posceret, eiusmodi responsum ab Augusto Imperatore tulit: Et prorsus idem mihi placet, quod Fratri meo Regi Galliarum. Legatus autem sibi votisque suis blandiens, credidit hoc dicto Carolum petitioni assentiri: idque ad Regem suum præproperè perscripsit. At Cæsar Ducatum Mediolanensem sibi non minùs quàm Gallo arridere, ideoque à se non minore contentione retinendum, quàm ab Rege expeteretur, sensit & ostendit. Legato præterea obscure interdum respondetur, dum rebus creperis, vacillantibus, aut nondum paratis temporarium præsidium effugiùmve quæritur à verbis contortis siue implexis. Quòd si verò alia responfa impetrari non possint; petendum est, vt scripto comprehendantur. Ita enim obscuritatis calliditas in auctorem recidet: nec integrum Principi erit defugere auctoritatem suam, culpamve coniiicere in pectus Legati. Cui cautioni locus præcipuè erit, quandocumque infauista domum referenda sunt, ne ore Legati primùm ea innotescant.

Quoties interrogationi interrogationem, velut ex ipsa renatam, substituimus aut reponimus; non solum iam respondisse videmur, sed interrogantis argumentum velut eneruamus. Et non à quidem interrogatione ab similitudine

tudine forsan sumptâ, non tam instruitur interrogans, quàm perstringitur, & diuertitur, dirigiturve. Rex Angliæ conditiones fœderis manifestè violarat, quas cum Galliæ Rege inierat. Inde cum Gallus Anglo minitaretur; misit hic Legationem, petiit, Quò exercitus iste Gallicus spectaret? anne rursum armis agendum esset, quæ denuò abdicassent & abiurassent? Respondit ille: Bonus id frater meus si sciuerit, cur inquit? quòd si nesciuerit, numquid à me debet discere? An potuit magis seriò propositum inuerti, quàm sic nugando? scilicet ad geminatam interrogationem obmutuit Legatus; & adhuc hodie meditandum foret responsum. Huc redeo, vt dicam responsum necessarium esse, sed eximiâ silentij auctoritate siue energiâ id promi posse. Sic igitur vehementiùs quandoque loquitur qui tacet, quia siue ineptè siue indignè interpellatus. In Augusto exemplum est, qui Legatis Antonij post Attiacam victoriam ad se iteratò missis, impulsu iustæ indignationis mutus fuit. Pari silentij seueritate Vitellius Legatos Othonis dimisit. Constantius Legatos Magnentij, Episcopos, nullo responso dignatus est, quippe missos à victo, & meritò victo, cui æquè pacis conditiones prius erant repudiatae. Non absimili consilio, quamuis dispari negotio, Romæ olim duodecim coloniarum mentionem in decreto fieri, Patres prohibuerunt, quæ, dum Hannibal floureret, imperium detrectauerant; cum reliquas, quæ Romanis fideliter adhæserant, honoratissimè extulissent: neque illarum Legatos dimitti, nec retineri, nec conueniri à Consulibus voluerunt. Ea castigatio (verba noto Liuij) maximè ex dignitate Populi Romani visa est. Attamen ne respondendi quidem tempus semper attenditur, sed interdicti sermo nonnumquam solet, partim rei, partim perso-

næ vilitate infra legitimum responsum collocatâ. quem admodum quoties ab amicis & benemerentibus Legatus aduenit, grato obsequio ac sermoni Principem interfari aut præloqui, ad singularis refertur fauoris ac benivolentiæ genus. Cyrus Gadatam eunuchum (vt nimiâ gratiarum actione laudibusque ostenderet verecundiam suam vrgeri) non allocutus, sed amplexus est, gestu non oratione blanditias compescens. Quia verò in responsis suis Principes decorum imprimis obseruare debent, turpitudine futilis responsi quidam celebris fuit, eoque non vltra nominandus: qui dum plures ab hoste Oratores admitteret, & illi Martialem eius vultum, rutilantes oculos, animumque, iram atque indignationem spirantes, excordes intuerentur; orationem quam seorsim quisque ad vnguem callebat, ne vel effari vnus potuit; sed modò hic, modò iste & ille, huiusmodi initio vsus est, More Maiorum: modò alter, More Maiorum: Coyoni (quàm proiectâ vocis illuui!) Coyonorum, respondit. Et quamuis, quæ adferrentur, Populo suo placitura, Patriæ & Principatui profutura præsciret; non tamen protinus audire sustinuit: sed vt quæ edicerent ediscerent, viginti & vno diebus detinuit. Ita quæ illi petebant, & ipse expetebat, diu audire distulit, vt ea magis ab aduersarij imbecillitate atque indigentia proficisci constaret, quàm ab voto aut metu suo. Solent nimium ad tempus negari aut vilipendi quæ maximè anantur & æstimantur. Dum apud Galliæ Regem Henricum IV. Parisiis abiturientem, Legatus è Magnificis Bononiæ, compositam orationem proferre vellet, nec posset; hæc verba aliquoties reiterauit: Hannibal discedens Carthagine: Hannibal, &c. Rex, vt erat festiuus, & tum quoque festinus; Scriba scribæ, ait, & credo Hannibalem tum
etiam

etiam calcaria ocreasque dum discederet induisse. Eoque responso, hallucinantis dictionem suffocauit verius quàm abruptit; iniungens Secretario suo, vt Doctori Oratori (qui filius scribæ erat, & ipse præcellens scriba) suggereret, vt quæ sermone nequiuerat, scripto complecteretur. Fridericus Imperator cumulo ac simul pondere negotiorum non parum obrutus, cum è Comitibus admodum serò rediret, sistitur importunè à nescio quibus Legatis; qui pro re præsentem comparationem ab antiquitate orsi, oratoriæ scilicet inquirebant: Quid post meridiem Heliogabalus? Respondit Imperator: Si nondum biberat, ientauerat opinor. & porrò gressum promouens, addidit: Neutrum ego. Hinc profectò rursus disce, opportuna fandi tempora captanda esse. Nam qui vel nimio festinos, vel aliò intentos, vel præsentium negotiorum copiâ obrutos adit & interpellat Legatus, placidum responsum ne expectet.

Subinde nec minùs efficaciter, quibusdam signis, vel significatis velut rebus, responsum exponitur aut indicatur. Constantius Imperator Cardamo Bulgatorum Duci vectigal & tributum per Legatos exigenti, minasque acerbis inuerecundâ temeritate adiungenti, ne respondit quidem, sed vacuis sterco equinum litteris imposuit, vt Cardamus intelligeret, quo eum loco & tributo dignum censeret Constantius. Darius in Scythiam pertingens, ibidemque com meatuum laborans inopiâ, eum ab incolis petiit. Hi verò responsum sine responso deprompserunt, sine verbis, sine scripto, & tamen facundi. Miserunt auem, talpam, ranam, & quinque sagittas. Hæc omnis oratio atque ratiocinatio fuit. Darius sibi & fortunæ suæ blandiens, Pro talpâ tellurem, inquit, pro ranâ aquam, pro aue equos, pro sagittis, incolarum & ciuium obsequium inter-
K k k 3 pretor

pretor & amplector. Qui à Scythis missi erant hæcenus infantes, non deesse sibi linguam, non animum ostenderunt: alia omnino hisce signis & symbolis mysteria syllogismi ac significationis contineri. Quæ obsecro? ut nisi Persæ, ductore Dario, instar auium actutum auolarent, aut velut talpæ subirent terram, aut veluti ranæ in paludes insilirent; sagittis confixum omnes & confectum iri. Numquid ille pariter, qui detruncabat eminentiora capita papauerum, docuit nec dixit tamen, Primates capite plectendos, è medio tollendos? Alij, sententiâ quapiam in pariete vel codice casu consiliõve visâ & monstratâ, quid sentiant, aut quid futurum sit velut augurantur, & inspectantes commonefaciunt. Ita Dux Albanus, iis quibuscum verbosè contendere superuacuum arbitrabatur, ostendit hemistichium:

— *Arma tenenti*

Omnia dat qui iusta negat. —

Henricus Imperator à Scarbico Regis Poloniæ Legato de armis pace ponendis interpellatus, magno fiducia gestu responsum accepit: etenim ingentem auri aceruum ostentans Imperator, Hoc, inquit, domitore Polonos subiugabo. Ast Legatus intrepido ac prorsus heroico animo, detractum, quem digito gestabat, anulum thesauro iniecit, testatus, se quoque sine voce loqui posse. Quid enim dixit, cum nihil dixit? Iungatur aurum auro: non percellimur. Inest omnino rebus auctoritas quædam apto signo expressis, quâ permoueatur atque incitetur is cui respondendum vel audiendum est. Exemplo res claudenda est, sed singulari. Lamorabachius Tartarorum Rex, Hungariam infestiturus, ad Comitem Lazaracum Legatos misit, exercitui transitum petituros. Cumque mandata exponerent,

rent, stolidâ iactantiâ, saccum frumenti, quem hoc fine fecum vexerant, mediâ areâ effuderunt. addidère & minas; Ni postulatis annueretur, Lamorabachium non minore militum numero, quàm grana effusa essent, ad futurum, extorturumque quod peteretur. Lazaracus totius rei prius certior, ingentem famelicarum gallinarum copiam in grana immitti iussit, quæ sparsum frumenti aceruum illicò absumebant. Retaliationem ingenij, loco ampli responsi, habere poterant Legati: qui tamen, vbi non solum videre, sed audire responsum vellent, audierunt ab œconomo: Comitem numquam dubitasse, quin multâ barbarie polleret Tartariæ Rex: Milites tamen qui in bellicosam hanc aream descenderint, leui negotio dispergendos. Periculum fecit & subiit Rex, inanique potentiâ confusus, perinde confusus fuit. Diceres, hunc ineptè milites suos gallinis assimilasse, nisi iste granis suos comparasset, queis gallinæ saginantur. Animaduertendum hîc, ut aptè & expedite responso occurratur. occurri poterit, si præscire datur, quid dicturus, acturus venerit Legatus. Id quidem ad secretorum indaginem, negotijque intricatioris expeditionem, plurimum subinde addit momenti. Et verò feruoris in dicendo & agendo plus hinc continget amitti, quo certius & citius isthinc responderi poterit.

Responso quidem Principum, quæ non signis, sed sermone formantur, succincta sunt plerumque, sententiis grauida, & Maiestatis quodam pondere instructa. Acumina suoapte quisque ingenio vibrabit, tantò felicius, quanto naturâ promptior erit, quæ hîc artem omnem superat. Tamen & præcepta quædam sunt, à Quintiliano, qui vnus multa docere Oratorem queat, utcumque producta. Sed nos hîc exempla dumtaxat subiungemus, prout ea obser-

obseruata olim, nullo ferè discrimine è memoriæ modulo ad calamum profluent. non enim subsistere vbiq̄, aut argumento inhærere datum est. Cyaxares Medorum Rex, Legatis Indicis, sciscitantibus, Quid causę ipsum Regemq̄ Assyriorum bello collideret? Indum enim allaturum ei auxilia cui fieret iniuria. Referte Regi vestro, inquit, neque in Regem Assyriorum, neq; in eius Imperium quidquam iniqui profectum à me esse; meis quoque me armis fidere qui iure & innocentia tutus sum. Dum Petrus Rex Aragonum numerosâ militum manu instructus staret, nec sciretur, vbi eâ vsurus; Legati à Rege Gallia cum huiusmodi mandato missi sunt: Regem suum, intellecto apparatu, inquirere, an in communem & barbarum hostem belli tempestatem effusus esset: ita enim pro felici successu vota summo se Numini concepturum. Sed, siue in patruum suum, Sicilia Regem, siue in cognatum, Salerni Principem; iam in antecessum de iniuria se expostulare. Respondit Aragonius: Quod ago, Numinis auspicio agere mens est, & Numinis ductu ad exitum proferre. Bellum istud si Dei bellum est; homines timendum sunt? Sic quoq; Angliæ Rex Henricus VIII. ad Franciscum I. Gallia, Legatos misit, partim pensionum quarundam exacturos per solutionem, partim restitutionem regionum, quæ veterum contractuum & cognationis iure debebantur. si mora aut tergiversatio deinceps esset, mare se traiecturum, & pressum à Maioribus solum lustraturum. Franciscus, non retuso ore, Et vos, inquit, Regi vestro referte; Excipiendum à me, prout venerit: amice & hospitaliter, si inermis; militariter & hostiliter, si armatus. Eligat igitur ipse, hospes an hostis adesse velit: cum paucis & domesticis, an cum quinquaginta me sibi millibus comi-

tum

tum occurrere: quibus indubiè causæ nostræ iudicibus validisq̄ testibus, plus fidei & veritatis inerit, quàm Regis vestri imaginariis ac emortuis titulis exessive chartis, ceu detritis instrumentis. Sic in possessorio iudicio triumpharunt Franciscus & heredes eius: petitorij actio videtur iam plus quàm longissimi temporis lapsu præscripta, ni quis validior iudex atque geometer rursus de diuidendo potentiùs agere & cogere possit. Cùm Legatus quidam Regi Gallia Henrico IV. persuadere niteretur, Principem suum pristino necessitudinis & benevolentia affectu erga eum perseuerare, cùm tamen pro virili clam noceret; Quid verbis opus est, inquit ille: & ego tam diu amicus ero, amicum quamdiu experiar; sed numquam impellar ad rem adeò difficilem, vt conseruem amicum nolentem. Apud Turcarum Imperatorem cùm Persa Legatus album vocasset album, & nigrum, nigrum; atq; ille conticesceret; ratus se non auditum fuisse, quæsiuit, num intellexisset ea quæ prolata essent. Nescio, ait Imperator. Itaque Legatus, silentio obhesitans, scripto schedulam ei tradidit, quæ singula quæ expositum venerat, comprehensa erant: & Legge, inquit, vt me intelligas. Tum Barbarus: Licet legero & intellexero, non credam. Sed an quis intelligat quod non credit? Præfractum hoc, & generoso Caroli V. dicto temperandum. Huic Legatus redux referebat, Principem quem adierat, liberioris oris esse, nec à conuitiis abstinere. Respondit Carolus: Exilis amor. Cùmque eadem Legatus inculcasset; rursus Imperator: Malè dixerit ille, ego benè fecero. Legatus non ignoti Regis, dum eiusmodi mandata suscepisset, vt eorundem enuntiationem non vsque adeò gratam audienti fore præuideret, vitioque oris aut moris, non nihil inter loquendum balbutiret; magis

LII quidem

quidem obhæsitauit, dum in amœnam Legationem meticolosus aut verecundus exponeret. Itaque vbi dicendo & subsumendo incaluisset, multa que diceret, non multum; vocemque modò deprimeret, modò attolleret, modò dimidiata etiam verba supprimeret, aut præcipitaret verius quam promeret: tandem & Princeps respondendi tempus nactus, quod nullum habuerat audiendi; ipse submissè admodum lenteque & breuiter linguâ ludere ceu lingere potius statuit, quam loqui. Vbi sic dimissus disertus ille; enixè rogauit deductionum atque admissionum comitem, vellet sciscitari Regem, Ecquid respondisset? sese enim nihil omnino percepisse præter beneuolum vultum. Paruit iste. Tum Rex: Miratur Legatus, quòd me respondentem non intellexerit? nec ego quidquam eorum quæ ille protulit intellexi. Agesilaus cum per Nuntios transitum à Rege Macedonum petiisset, isque se deliberaturum diceret; Ergo deliberet, inquit, sed nos interim transeamus. Interrogatus ab Legato Princeps, quâ lege consanguinei sui ditionem gratis diuastando fumeret; Vis maior, Necessitas, Commoditas loquantur, ait. Eiusmodi responsa, tyrannica licet, nec probanda, interdum vsurpat Maieestas potentiorum, & felicitas victorum; quorum iura quia sunt indisputabilia & supra examen, non est vtrique mirum, si à plerisque non intelligantur. Regios autem spiritus & dignitatem vno responso Legatis Darij ostendere visus est Alexander. Illi ad eum missi cum primò matrem & duas virgines filias peterent, & pro tribus corporibus xxx. m. talentum polliciti, pro seruata ab internecione familiâ gratias agerent; deinde cum filiam Darij in coniugem & quidquid terrarum inter Euphratem & Hellespontum iaceret in dotem offerrent; nihilominus reiecti sunt.

sunt. Tum Parmenione Confiliariorum intimo suggerente, Cedentibus inimicis argenteum pontem parandum esse; plura adhuc flumina transeunda esse, munita Regni Dariani; se quidem, si Alexander esset, propositam à Dario conditionem non recusaturum: Alexander & sibi conditionem arrisuram ait, si Parmenio esset, sed Alexandrum Alexandro digna meditari: sed neque fluminibus terreri qui maria transiisset. Itaque ad Legatos conuersus, respondit; Ea quæ offerrent, non donum esse, sed debitum. Se quoque neque Darij auro egere, neque partem eiusce Prouinciæ, quæ tota sua esset, sibi sufficere. Oblatam filiam omni quidem honore dignissimam, sed destinationi suæ nondum conuenire. Denique non aliam cum Dario amicitiam placere, quam quæ iure belli constitueretur. Nuntiate ergo Regi vestro, ait, gratiarum actionem superuacaneam videri apud hostes: quorum obsequia & familiaritatem scitote me non querere, ne admittere quidem; procul abest, vt ambiam ab eo qui adorationis cultum debet. Illud queri & admirari me; Dominium negari mihi, qui Vicedeatu in terris fungor. Me quoque, si quid clementer aut benignè egerim, non necessitati tribuisse, sed naturæ meæ. Denique non aduersus aduersariorum calamitates, sed contra proteruiam contendere me. Robustum quoque responsum fuit, quod Athenienses dedere Legato Mardonij, promittentis, deuastatam ferro ignique urbem restauratum iri, imò totius Græciæ principem fore; ingens quoque auri pondus se daturum, si bello aduersus Græcos abstineret. ita enim responderunt: Nullum auri pondus terra toto gremio tenet tegitve sic magnum, quod saluti Græciæ anteferant Athenienses. Ideoque quousque sol cursum suum seruabit, cum

Perfis belligerandum est, vt violatos Ditionum fines, violatos Deos vlciscantur. Dum Legatus quidam I. C^{us} mandata sui Regis per Iustiniana scripta expositurus aduenisset, quæsiuit à suis Doctõribus iocularis Princeps; Quid iuridicè & ipse reponere posset, cum non colloquiis, sed odiis armisq; deinceps agendum esset? Inquiunt illi: Vbi opus est facto, verba non sufficiunt. Iamque Legatus, Lege tali, & lege tali, pro iure allegato excipiens, audiebat: Non mihi verba placent. Et si quid iocis demus; credibile est, breuem Digestorum legem ægrè leguleium Oratorem digessisse.

Numquam verò Princeps cum Legato disputationem ineat, nisi quidem seipso vilior esse velit, etiam ridiculus. Iustinianus hunc errorem commisit, belli controuersias apicesque prolixis cum Cosroë verbis exagitans. Sic fortassis præliari satis non erat, nisi & lingua pugnam cierer. Ille tamen vulnus exprobratæ plus semel iniustitiæ fraudisque, ioco scilicet diluens, argutè magis quam decorè dicteria acuit: &, Sic non manifestè, inquit, mendax es, molestè tamen verax. Mitius tutiusque censes, per Ministros altercatum fuisse, nec victum Imperatorem nisi in alio.

Quòd si ad argutiones aut obiectiones ex tempore aut naturam rei dignè responderi nequeat; comminiscendum est protinus quippiam, quo implicita aut infidiosa propositio retundatur aut pertranseat. Sic Epaminondas Agesilaum, & alios Callistratum Legatum Atheniensium, Dercillidas Lacedæmonius Pyrrhum, multi præterea multos tempestiuam solertiã responsique vibramine ceu telo perculerunt. Sic quoque Legatum præmunitum esse velim, vt si inopinum aliquod perceperit responsum, non
tam-

tamquam attonitus aut excordi similis hæreat, sed habeat quod cum moderatâ grauitate reponat. Haud sterilis erit, si quid obijci & responderi possit, sedulo & in antecessum perpenderit. Sic quidem paratior erit seu versare dolos seu vitare, & ad omnem fabulæ partem: vel

— coruos deludet hiantes.

Huc etiam profuerit, aliorum Principum mandata, responsa, relationes notasse & examinasse. Frequenter enim dicuntur & fiunt eadem per diuersa. Coram verò obseruabit curiosus Orator, quo gestu responderit suaque exposuerit Princeps. Et his rursus affectuum indicibus sic fidat, vt meminerit, non solum verbis insidias inesse, sed frontem facillimè mentiri. Inde Aristoteles ait: Eorum quæ sunt, quædam sunt, nec tamen apparent; quædam etiam apparent, cum tamen non sint. Ideoque non omni responso adhibenda est fides; multò minus adferenda vel indenda est suis. Id agendum, vt quidquid acceperit Legatus responsi, dignum esse fide contendat. Credulum esse, leuitatis signum est; alios facere, plus damni habet. Benigno Phormionis responso Legati Chalcidenses calamitate ciues suos inuoluerunt, dum hi securiores esse iussi, remisam vrbs custodiã, inexpectatam vim sustinere non potuerunt. Pariter fallaci responso Iugurthæ, Legati Romani Africam excesserunt, copiasque soluerunt: sed quid, nisi vt acrius bellum ille renouaret? Ita & Legati ab Eugenio missi ad Theodosium, comitate responsi aliisque velamentis subdolæ humanitatis decepti sunt. Nam vt illi abscesserant, illuso Eugenio luctuosum bellum Theodosius intulit.

Responsum minax superbumve nequitiam se renuntiaturum, constanti animo profiteri Legatus debet. Rectè
LII 3 igitur

igitur ille, qui à Rege Scotiæ missus, vt bellum Anglo nuntiaret, postquam Fecialem egerat, aures atrociori responso clausit, testatus se referre nolle, quod audire non sustineret. Paucis verbis magnum animum promens, Mandatum, inquit, non ab alio Principe me suscipere aut exequi par est, quàm ab eo qui me misit; meque iure subditum, munere clientem habet.

Solui hic debet, multorum disquisitione agitata, nec scitu inutilis, quæstio vetus & noua; Anne Legatus iter ad suos remetiens, non responsum modò, sed insuper mandata illius quem adiit perferenda licitè accipiat? Ab inimicis aut iniuriis non posse, certum est. Ideoque M. Tullius in Legatos ad Antonium missos insurgit, quod eius qui Senatui parère dedignatus fuisset, mandata ad Senatum suscepissent. Ab amicis verò non ingrata nec infesta mandata, si data fuerint, cur nequeant deferri? Hac familiaritate atque fiducia vsus est Latinus:

Vos contra Regi mea nunc Mandata referte:

Est mihi nata. &c.

Verùm & mandata quæcumque super communi negotio, quod fieri non minùs intersit accipientis illa quàm dantis, ferre referre fas sit. Ideò Cæsar L. Cæsarem & Roscium prætorem, idoneos nactus homines per quos ea quæ vellet ad Pompeium perferrentur, petit ab utroque, vt quoniam Pompeij mandata ad eum detulerint, non grauentur sua quoque ad eum postulata deferre.

Quod superest; interdum Legato fortunæ inferioris, loco responsi, litteræ traduntur, indices sententiæ nostræ atque beneuolentiæ. Illi pariter, de cuius fide, prudentiâ, vel memoriâ dubitamus, rectius scribimus responsum quàm dicimus. Verùm enimuerò, cum validiora sunt quæ

quæ communicant Imperia, resque quæ communicantur maioris momenti; Legatio Legationem subsequi ac velut compensare solet. Id enim vtriusque Principis dignitatem inprimis spectat; potissimum verò eius, cuius Legatio Legatione censetur digna. Viuâ deinde voce exactius singula certiusque pertractantur, vt sileam, ipsas negotiorum curarumque communicationes, mittentis impensas, honorisque & obseruantia delationes, parum imò perperam estimari, si breue dumtaxat ac leue iisdem epistolum reponatur. Quapropter Senatus Populusque Romanus Porcenæ Legatos misit, cum tamen Legatis Regis eadem respondiisset. Et cum Syphax Legatione Romanam amicitiam petiisset, Senatus non benignè solum respondit, sed & ipse Legatos cum donis ad Regem misit L. Genutium, P. Petellium, P. Popilium. Theodibaldus Rex Francorum, cum Legatis Iustiniani responsum dedisset; affirmavit tamen, se propediem de illo ipso negotio Legatos Constantinopolim missurum. Ptolomæus Philopator pacem per Legatos petenti Antiocho, non solum concessit, sed & Sosibium Legatis eius redeuntibus comitem adiunxit, per quos sententiam mentemque suam edoceret. Theodahadus Petro Legato Iustiniani redeunti Constantinopolim addidit suum. Quid? Dissensione ortâ inter Græcos & Gallos, cum Irene Imperatrix Leonem Spartarium Legatum ad Carolum Magnum super pace sancienda misisset; vicissim in hoc ipsum ablegati sunt ad illam Iesse Episcopus Ambianensis & Helingaudus Comes. Tum hic ipse Carolus, dimisso Arsapio Legato Nicephori Imperatoris quocum pax coierat, eiusdem sancienda gratiâ Legationem suam Constantinopolim destinavit; cuius Principes erant, Haidus Episcopus Bassensis, & Hu-

go Comes Ruronicus. Sed modus tandem sit : omnia si adferam, sola librum Responfa impleant.

DISSERT. XL.

Consilia.

ETIAM à Legato Consilia sunt, cùm functionis suæ tempore munus hoc sustineat deliberandi ac suggerendi, quæ ad statum publicum ac summam rerum spectant. Munus profectò eximium & sanctum : quemadmodum ille esse debet qui munus administrat eximius & sanctus. Fons purus sit ; & quem educes laticem, purus quoque erit : pectus fidum & sincerum sit ; simile quoque consilium prometur. Prodesse etiam quàm placere malit Legatus ; imò offendere, quàm, cùm possit, non prodesse. Sæpè quod sanum est, palato Principis minùs adlubescit, cùm soli opinioni & cupiditati, non prudentiæ locus est. Ita se res habet : Quod cupiditati placet, temporaneum est ; quod ratione suscipitur, perpetuò probatur. eaque demum vera atque stabilis est consilij gratia, quæ honesti nititur radicibus, atq; ab iudicio incorrupto est profecta. Fallacia autem simulque suboluit, etiam in benemeritis odium parit. Porro quod simulatum est, violentum est : diu latere nequit : erumpat necesse est. Id ubi acciderit, euanescit omnis ille apparens gratiæ & gloriæ fucus & fumus. Aliud longè est iudicium in iis quæ ratione promerimus. In nociuis quoque ac turpibus qui obstiterunt, plus referunt beneuolentiæ, quàm qui obsecundarunt. Rerum verò quæ nequiter suadentur exitus facit, vt diu doleamus quod ad breue tempus oblectauit, & execremur etiam

etiam eos qui turpis negotij fuere auctores. An addo ? iudicia animosque gerimus vt corpora, quæ offensionem omnem auerfantur. Ceterum velut ægri pharmaca, tametsi salutaria, reiciunt sæpè, earumque rerum dulcedine capiuntur quæ saluti obsunt ; sic multi affectuum morbis obcæcati, veritatis acrimoniam non sustinent, monitionis amarum pharmacum respuunt, assentatione autem & elaboratâ concinnitate mendacij seducuntur, subruuntur, ex insanis tandem insanabiles.

Verum enimverò, quia Principes aliis ægerrimè cedunt (ne celsisse quidem videri possunt) consilia &hortamenta non arroganter neque fastuosè obtrudet Legatus ; quasi videretur censuram innuere, prudentiâ Principem destitui, se verò abundare, aut quasi dormitans ille velliscandus foret & excitandus pulsu tam humilis campanæ. Scripturæ Sacræ opportunum dogma est : *Penes Regem noli velle videri Sapiens*. Non quòd res laudabilis vel expectanda sit desipientia, sed quia odere Principes eos, qui supra se sapiunt, & infra priuatæ modulorum prudentiæ diadematis maiestatem collocant. Narrant de Rege quodam Castellæ, cùm litteras ad Pontificem missurus esset, ac pietatis officium elegantiam vellet commédare, cuidam Magnatum suorum, viro graui & erudito, iniunxisse, vt exemplar vnum formaret, se alterum compositurum : illud verò mittendum fore quod pulchrius foret. Paruit ille, quamuis illibens, stilumque impendit. Postridie itaque iussus scriptionis successum proferre, serò intellexit, non semper vtile esse, pulchrè scribere. Etenim, velut antagonistæ præcellentiam animaduersâ, conatus sui specimen ostendere Rex renuit. Abscessit domum, felix dicam an infelix scriptor ? & mox equum conscendens, atque ad fami-

M m m miliam

miliam conuersus; Non hoc in Regno est quòd amplius habitemus aut speremus Liberi, ait, vbi Rex fatetur, me sibi sapientiã præstare. Næ, Homerus meus fingit Ægyptium Proteum non adeò in varias formas se transmutasse, vt vultu aut imagine alius & alius esset; sed magis, vt sapientiam consiliumque nunc promendum, nunc condendum esse, doctâ mythologiã doceret.

Sed quod ad Principes attinet, per Legatos olim inuicem dare consilia & accipere soliti erant. Priusquam Templariorum luxui & auaritiæ obuiam iretur, Legationes toto orbe coiere. Michael Imperator Constantinopolitanus, per Legationem quæ Rhotomagi audita est, consuluit Ludouicum Imperatorem Occidentis & Regem Galliæ, quid super sacris imaginibus se facere equum censeret. Vt antiquiora repetam; Hiero Siciliæ Rex, Annibale Italiam infestante, per Legatos misit consilium, vt Prætor classe in Africam traiceret, bellumque in hostili solo gerens patrios lares tutaretur. Cremato cœtu Pythagoreorum, ortisque eam ob rem vbique cædibus atque seditionibus, ex omni Græciã conuenerunt Legati in illam quæ Magna vocatur, vt salubre consilium expediretur, quo publica compesci ærumna posset. Etiam hodie creber vsus est, nec infrequens utilitas, per Legationes mutuo consulendi.

Prudentissimum haberi scio, nec minùs felicem esse, qui ex sese optima seligere & sequi doctus, proprio non alieno consilio, rebus sufficit, perspicaciãque recti iudicij profutura iuxtà obfuturãque prospicit: hæc quidem, vt tempestiuè depellat; illa, vt amplectatur. Quid tamen est? Homines sumus, & quia non vbique lyncei atque perspicaces, alieno interdum lumine indigemus. Omnino tamquam

quam lamix sumus, quæ oculos exemptiles habent, domi in pixide, foris in capite: vnde si prodeant, cernunt omnia; cum apud se sunt, nihil. Legatus etiam vbi maximè fortassis se videre putat, cæcus est; & siue affectu, siue opinione caligat. Audiat suos interdum, cum sibi fidit: non suos, siquid aliunde prudenter solerterque suggeritur. Domi forisq; bonum nasci consilium potest: & aliquando alieno in fundo inueniuntur herbæ, quarum in nostro sterilitas est. Legati Bocchi nonne ab Syllâ edocti sunt, quomodo apud Marium, item apud Senatum commodius verba facerent? In modo autem petendi consilij industria adhibenda est, ne hoc ipso reuelentur ea quæ exequenda sunt. & in modo admittendi, eã quoque cautione opus, ne dum aliorum sequitur Legatus iudicium, suum fraudet. Non enim sunt in consilium adhibendi, præsertim re deliberatâ, quorum tanta est auctoritas, vt quidquid suaserint factò opus sit.

Malum est consilium quod mutari non potest.

Quòd si ipse qui aditur Princeps, consilium ab Legato expetierit; ita obsequi ille videatur, ne Domini sui commodis aut mandatis & Legationi obsit. Quid? eam moderationem benignitatemque adhibebit, vt nulla vel curiositas vel calliditas appareat, sed potius officiosi ac beneuoli se viri affectus prodat. Vicissim is qui tale audiet Princeps consilium, id suspectum habebit; memor, ea quæ à non suis profiscuntur, simulatione neutiquam carere. Ceterum quàm consilia Principi sint necessaria, Discursu *Principatus firmati* astruo.

Quomodo autem cauto fortiq; consilio fors cedat, & quidquid humanum est; queis stratagematis, ingeniiq; & virtutis agitatione ad spem erectionemque Nouorum

Principatuum olim validioribus animis patuerit aditus, etiamnum pateat; & quomodo semel stabilita Regna, non tam astrorum reuolutione, quam hominum inertia domi militiaeque in praecipitium nihilumque dilabantur; solidioribus demonstrationibus discutit, melioribus etiam horis scriptus, Tractatus, quo CONSILIA ET CONATVS ILLUSTRIVM omni aeuo produxi.

DISSERT. XLI.

Officium epistolare.

FECVNDAE Legatorum curae sunt. Quaedam ore & sermone, quaedam ministerio litterarum tractari solent. Magnum hoc quidem ingenij munus est, quo suam quisque mentem absentibus aperire potis est, siue quid indicandum siue respondendum. Vt autem absque tædio scribat Legatus, libenterque faciat quod adeo frequenter & serio faciendum erit; cogitet non exiguam laudem hac industriam contineri: cogitet nihil hinc calamum linguæ cedere: denique cogitet, se velut exulem & extorem esse, certè ab amicis, propinquis, affinibus remotum: se omnibus, omnes sibi quodammodo reddi & adesse, si per epistolam loquatur. Quid enim est Epistola? sermo animi, fida mentis interpres, muta loquela, imago vocis, natiuo orationis colore expressa. Modus eius sine vilitate facilis sit, sine curâ accuratus, familiari colloquio proximus; atque ita haud similis Notariorum formulis, non etiam laciniosus aut luxurians, minimè verò amphibologicus, aut vano verborum fastu turgens. Nec tamen hinc præcepta suggerenda sunt, vbi exercitatio promptum vsum

sum faciet. Hoc agendum imprimis, vt & argumèto quod scribitur, & ingenio eius ad quem scribitur, epistola apta sit. Malus cerdo est, qui paruo pedi magnum calceum obducit: nec minùs molestus ille, qui magnum pedem calceo constringit arctiore. Viro curiali quis triuiale tunicam, rustico quis regiam assuat aut induat? Solent hinc aliqui, argumenta ne intricentur aut confundantur, potiora articularim in classes distinguere. Alij litteras suas non solùm periodis diuidunt, sed singulorum negotiorum separata faciunt epistolia.

Legatorum litteræ quoniam ad Principes, ad magnos & magnis variisque negotiis implicitos destinantur, vanam ac superfluam narratione extendendæ non sunt. A Legatis scribuntur, & hoc satis est, vt suam calamus legem accipiat, & à garrulitate remoueat. Ne quis autem verbosam nimio papyrum obrudat, sed breuis esse velut cogatur, æui nostri consuetudo est, vt vnâ pagellâ abrasæ chartæ epistolia absoluantur. Perperam igitur ad leuia hinc descendatur, aut ad istiusmodi, quæ libris infarciendis, hominibus otiosis & curiosis oblectandis potius idonea sunt, quam relationi Legationis. Hæc enim legentem ac inuestigantem magis occupent, quam erudiant. Futile quippe ignoratio ac pertransitio, non solùm Principi nihil damni, sed plurimum etiam commodi adfert; illud imprimis, quod tempus eiusmodi nugis impensum, vtilius alibi poterit collocari. Itaque si quod monstrum mulier aut mare peperit, ceteris aulicis inter alia oblectamenta atque obsequia scribi potest. Ideoque nec suo olim nomine, nec munere benè audiit inuersus quidam Apuleius, qui supra se ornatus & oneratus Legatione, cum sibi iniunctum intelligeret rerum omnium relationem Regi

perscribere; ne incurius videretur, quæcumque vel in triuis obseruarat, scriptiunculis suis scrupulosè minutimq; inferebat. Quia autem Principes negotia & consilia sua per Ministros ineunt & exequuntur; rectè faciet Legatus, si hisce, Secretariis item Status, ipsisque Conciliis sanctioribus quædam vberius explicarit: vt illi velut interpretes sint, imò viuæ & secundæ velut epistolæ. Hac quidem sedulitate, etiam singulis sagacitas scribentis industriaque innotescet, atq; ad maiora probabitur. Neque ideò segnior in scribendo Legatus erit, quia protinus non respondebitur. fortè enim tempus aut materies defuit. Euenit tamen & alteri Legato, (qui toto anno sic diligens fuerat, vt quoquo octiduo attentè & distinctè exararet quidquid occurreret) non aliud respondisse Principem, quàm, Recepi litteras tuas. Gratum est, te benè valere: atque ita valeas. Non omiseris nuntiare quid rerum agatur. Sed Legatorum quisque, huiusmodi breuitate, litteris suis responderi vereatur, velut prolixâ exprobratione ingrati atque inutilis obsequij, quinimò manifestatione diffidentia.

Cauebit Legatus, ne rumores novos, continuò obtrudi solitos, nisi re exploratâ, spargat. Si enim quæ ab aliis perceperit, falsa sunt, existimatio eius periclitabitur; si vera, haud multum augebitur. Eapropter vt neq; inani suspitione vel formidine, sic neq; amplis sponsonibus Principem implebit. Quo encomio dignum duxerimus eum, qui verisimili commento ipse illus, actutum suis nuntiabat, Regis Catholici militem magnâ strage fuisse fufum, prouinciam Dominum excussisse: eoque hæretico Romanenses scommate applaudens exagitabat; cum tamen euentus fallaci fide non solum minor esset, sed prætereà Princeps eius diuersam expertus mox luxerit sortem.

tem. Experienciâ quidem constat, ea quæ populari indies murmure circumferuntur, plerumque aut vana, aut vero minora esse. Fortè quia quæcumque incognita habent, maiora sibi animo fingunt homines, quàm sint: fallaciumq; sensuum & affectuum dictamine sæpius trahuntur, quàm scientiæ. Nimirum vt conuallium iocosa imago Echo, voces geminat; sic vulgus visa & audita. Et errore verisimilitudinis, frequenter rumor circumfertur pro re. Vnde qui facilè credit, & leuitatis incurrit notam, & citò decipitur. Quòd si igitur ambigua sunt, stupenda, periculosa quæ narrantur (quemadmodum nonnumquam diales adferuntur Gazetæ) fidem ad auctorem Legatus reiiciat, nominandum litteris quæ ad Principem scribuntur; vt aliter rebus succedentibus aut deprehensis, extra culpam ipse sit, qui licet mendacium dixerit, mentitus tamen non est.

Prætereà in indice sui obsequij malit esse verborum quàm rerum parcus: quinimò rebus ipsis ea demonstrat ac probet, quæ tacet. sic quæ non dicet, dicent omnes. Nec tamen difficultates quæ subnascentur, extenuabit: exaggerabit potius; vt si votis euentus par extiterit, gratiæ & laudis pateat plurimum: si spem fefellerit fortior casus, veniæ locus sit. Solent Medici etiam leuiora symptomata in grauius extollere, quò remedia sua commendent, si eger conualuerit: si pereat, mors morbi violentiæ imputetur. In abruptis atque operosis laus est ingens non labenti, nonnulla etiam labenti. sed si quis in planis tutisque cespitat aut vacillat, contemptui proximus, obnoxius est. Alioqui diligens in scribendis litteris sit Legatus, ne videatur in negotio Principis sui tepidus vel incurius obdormiscere, nève eiusdem animus suspendatur expecta-
tione

tione notabilium ac nouarum rerum. Partim suo, partim alieno Principi euentus notabiliores indicabit: suo, quos in prouinciâ quam adiit obseruabit aut aliunde accipiet; alieno, quæ in patriâ geruntur ac fiunt. Etenim præueniri ab alio, utrobique turpe est, nec ab inertiâ remotum. Contingat tamen, Regem non per Legatum suum qui eò destinatus est, secreta alienæ prouinciæ Regniue priimum intelligere, sed vel per alios, etiam in alio Regno constitutos, vel per Legatum alibi existentem, ubi eiusmodi secreta ut prius communicata, ita negligentius habita sunt, præsertim si expediat ea publicè & ubique non nesciri. Exempli gratia: Contingat, Regem Catholicum, negotiorum ac secretorum Britannicorum, prius per Legatum qui apud Gallos agit, quam per eum qui apud ipsos Britanos, certiolem fieri, & è conuerso. Sed eo Legatus iudicio præditus erit, ut cum euentuum omnium ipse conscius existet, alieno quidem Principi non nisi prosperiores, aut certè indifferentes narret; sed hætenus, ut neque periculo neque probro, ei à quo missus est, cedere queant. si quid enim domi triste acciderit, alios, velut inscius, celabit. Sui autem Principi ea ipsa quæ aduersa euenerint, scribat protinus, ut tempestiuam curam medelamque admittant: tum quæ hostiles machinationes sisti aut turbari possint, indicet: nec minùs, unde aliquid incommodi accipere aut incurrere queat Princeps aut Prouincia ad quem & in quam missus est; ut hisce maiora sperari ac tètari valeant.

Incumbit autem Legato, cum ceteris sui Principis Legatis alibi residentibus, litterarum officio communicare; tum nequid omnino lateat aut malè cohæreat, tum ne eadem nuntientur aut fiant non eodem modo: quod turpe foret, dolo aut culpæ satis affine. Curabit porro Legatus, ut

ut ubique, quæ dabitur, locorum, amicos habeat, qui sedulo & accuratè explorent, fideliterque ei suggerant, nuntient ac renuntient singula. Et quamuis non leuem hinc scriptionum & obsequiorum sarcinam sibi impositurus sit, crescente quoque muneris sumptu; vix aliter tamen magis decorè aut maiori fœnore sedulus aut promus erit. Hinc intelligere faceret, si quid maioris fortè moliminis ille apud quem Legatio hæret, machinetur, vel apud illum ipsum alius aliquis Princeps, præsertim quod frequenti emissionem cursorum & communionem plurium agi debeat. Nam ægrè quid magni sit, sine motu item magno. Rex Catholicus Philippus II. mirabatur, se impetrare nō posse, ut viginti quæpiam hominum millia ex vnâ in aliam prouinciam transferrentur, quin omnibus innotesceret, quò perrecturi essent, & illi qui ducerent, & qui ducerentur.

Sed quoniam quæ scripta mittuntur, potestatem nostram egrediuntur; alteriusque sub arbitrio, irreuocabilia & velut æterna manent; curâ hinc & attentione maximâ utendum est, ne quid leuius aut præcipitantiùs fiat. Scio enim, è confusione aliquâ inimicitias inò cædes natas esse, dum ad plures diuersis prouinciis degentes, eodem temporis articulo scriptæ & consignatæ epistolæ, errore ac festinatione amanuensis, aliæ aliis quam oportuit inscriberentur; & graues essent, eò etiam implacabiliore offensâ, quia tardè rescuere qui sic inscij offenderant. Exemplum non profero, ne noceat. Sed refert in Monitis suis Vannossius, missas à Nuntio quodam Apostolico Romam epistolas duas, quarum vna ad Nepotem Pontificis Innocentij IX. eleganter scripta, Congratulationem effusissimam continebat; altera Consolationem ad eum, quem indignè, infautè, factiosè à promerito Sacræ Tiaræ

Sanctæque Sedis honore exclusum esse iugebat. Sed quid? mixtione fasciculorum & inscriptionum euenisse, vt quæque in contrarias manus lata sit, & gratiam vtrobique in iram commutârit.

Secretorum omnium aliquem præfectum, sicque Imperij & consiliorum velut arbitrum constituere, vt solemne Principibus; ita nihilominus periculosum est. Non enim apud hos fatale, vt in optimum quemque cadat dignitas supremæ proxima, sed ambitio errorque protrudit euehitque sæpiculè minùs idoneos. Præstabit itaque, Principem suismet oculis litteras Legati, præsertim apud inimicos degentis, primum inspicere: ne videlicet secretorum præfecto integrum sit, interpositâ parum sanâ fide, negotia ipsa inter narrandum torquere, eleuare, premere. Quòd si sinistri quippiam de eiusmodi præfecti interponendâ fraude Legatus rescierit; quis medelæ, quis Regem commonendi locus, cum non nisi interuentu præfecti ad Regem litteræ & nuntia deferrentur? Periculosum quoque sit, Legatum id aliis Magnatibus committere, Regem vt edoceant de præfecti scelere. ea siquidem criminatio non segniùs ad præfectum, quàm ad Regem perueniat: nec leuis videatur accusationis prouincia, in quâ necessum sit, accusatorem perire vel reum, & vbi ne veritas quidem conuitij satis excuset aut tutetur. Ideoque conuenerit, Legatum non minùs frequenter Regi, quàm eiusmodi Aulæ præfectis scribere. Præterea meminere Principes huiusmodi litteras protinus legere, ita optimè occupatus. Dum Cæsar epistolium, quo ei exitialis coniuratio indicabatur, inspicere neglexit siue distulit, parricidarum priùs sensit vulnera quàm voces, qui incautum haud segniùs trucidarunt, quàm adorti sunt.

Cùm

Cùm verò suas ad Principem litteras scripsit Legatus; nullius auctoritate fiat, vt Cursor retardetur. Quinimò aduertendum quoque est, ne qui nostro abiit iussu & sumptu, ab alio quopiam mercede conducatur, siue is in Aulâ, siue alibi quâ iter est, habitarit: vnde cursui remora temporis indubiè iniiciatur. Audio, quemdam summi Regis Legatum, qui in proximiore quadam Aulâ residebat, grauius in ipsum Regem peccasse, quia cursorem, quem Legatus remotior miserat, biduo, scriptitandis suis rebus, stiterat: quo biduo, occasio rei benè gerendæ periit, & pondus grauissimi negotij illicòmersum fuit. Quòd si fortè eo in loco agat Legatus, vbi tabellarij ordinarij ad manum non sunt; arripienda erit occasio transeuntium. vnde aliquid semper litterarum in promptu sit, nec gratum hoc officij genus vniquam omittatur.

Domestici vel affeclæ Legati, ipso inconsulto, nuntia ad Legationem propriè spectantia, amicis aut notis suis non scribant. Contingat alioqui pugnâtia scribi; & quod non minùs turpe, illorum epistolis certiore fieri Principem vel Aulicos, priusquam id fiat per Legatum, negligentia sic quidem arguendum. Extitit Legatus, qui famulorum epistolas vnâ cum suis non destinabat, sed in proximum reseruabat cursorem, diligentiam suam hac ratione conatus commendare, si tardius eadem ab aliis scriberentur. Sed neq; aliorum ad Regem suam litteras curandas Legatus suscipiet, nisi à se prius inspectas, ne quid fors contingat quod offendat. Neque indignari patiar eum qui destinandas tradiderit; cum credere is debeat, Nihil eorum quæ Regi perscribuntur, Legato celari oportere.

Sed in toto hoc officio epistolari ad rem maximè faciet, & ad laudem quoque scribentis, si hæc litterarum re-

Nnn 2 sponfa,

sponsa, non rebus solùm præpositis quadrent, sed iisdem ferè verbis dentur, quibus eæ quæ acceptæ sunt litteræ, conceptæ fuerant, repetitis potioribus (nisi tamen simulatio, aliave difficultas, sententiæ syncopen induxerit) argumenti nodis. Nec designatio omittatur diei quo priores litteræ receptæ fuerint, aut præsentis missæ. Inscriptio etiam non solùm conueniens sit meritis eius cui mittuntur litteræ, sed præterea eiusce loci moribus in quem mittuntur. Alicubi enim, quantumuis magni momenti atque etiam ab ignoto missæ, periculum incurrunt repulsæ, nisi fat honorificè titulos omnes inscriptio indicet. Nota fuit olim inter Darium & Alexandrum Magnum auctoritatis & gloriæ auditas, atque contentio. nam cum ille sic scripsisset; Rex Darius Alexandro. hic offensus, quòd in pari dignitate disparem ille titulum sibi adscriberet, rescripsit; Alexander Rex Dario. subiungens; Memineris dum mihi scripseris, non modò me Regem, sed tuum Regem vocites. Solent profectò nonnulli titulis mirificè inrumescere: an ea propter maiores, meliores? Cosroës dum Imperatori Iustiniano scriberet, his epithetis sibi ipse adlatus est: Cosroës diuinus, bonus, Dominus tranquillitatis, summus Princeps, Rex Regum, pius, benefactor, gigas gigantum, formatus ad imaginem Deorum. Fertur de Marchione quodam, quòd dum nomen suum per antonomasiam innotescere vellet, ac Marchioni cuidam scripsisset, subscripto dumtaxat vocabulo Marchionis: tum etiam hunc suis litteris subscripsisse; Alter Marchio. Sed eiusmodi compellationum ampullis non intumuerunt neque collisi sunt Romani, patres illi modestiæ, qui rebus ipsi quàm earum nominibus præcellere & sese præstare maluerunt.

An

An monere & hoc debeam, nescio, & tamen moneo, vt Epistolarum, si momenti alicuius fuerint, mittendarum exemplaria penes Legatum maneant. Non profectò inutilis hic labor, præsertim si vel interceptæ sint vel amissæ: sed scribi rursus ac mitti poterunt, nec vlla in repetitione deprehendetur contrarietas. In commentarium siue regestum singula referantur, distinctâ serie temporum atque locorum. Et hoc ceu archiuum Legatus nonnumquam scrutetur ac percurrat, quò sese negotiorum memorem reddat, simulque scriptores & amanuenses sedulos & accuratos. Ex hac litterarum penu generalis postmodum Relatio Legationis commodissimè conficietur. Deinde autographa secretarum litterarum quas ab aliis receperit Legatus, secretissimo scrinio, nec vnâ tantum clauæ, sed tamquam muneris arcana, custodiat: promptum erit exemplar, si dari aliis vel mitti aliò debeant: & ab ipso prototypo veritas subsidium habebit, si vel errore confunditur, vel inficiatione aut dolo cuiuspiam oppugnatur. Exemplaria litterarum quas ab externo Principe Regi suo missas sciet, nancisci quoque non negligat; & cum acceperit, peculiari capsâ cum iis quæ neutiquam alienâ manu exarari queant, recludat. Siquid verò eiusmodi sit, quod quamdiu seruetur, cum periculo coniunctum est; caue, satis putes, lacerare, & proiectis schedis miscere. non perit quod sic perit. Inueniuntur homines qui & chartarum fragmina scrutantur, qui arcana humi & inter sordes quærunt, in mensis auro & argento stratis præmia inuenturi. Ignis fidem nemo accuset: flammis trade, quidquid esse voles tamquam non fuisset: Vulcano crede, solus inter deos fidus est. Ita nuper quemdam Legatum, cum apud hostes morti proximus laboraret, prudenter fecisse,

Nnn 3 mihi

mihi relatum est. Mori arcana omnia voluit, priusquam ipse moreretur: litterarum rogo funus struxit. Sic Bruxellæ cum palatium Legati longè Illustrissimi incendio flagraret, nec thecam quidem (in quâ litteræ & instructiones Regiæ, multarumque Legationum, reconditæ latebant) eripere possent famuli, flammis vndique lambentibus & surgentibus impediti; noluit fortissimo pectore Heros, è conspectu ardentis capsæ, ne periculo quidem sese subducere, donec eam in cinerem redigi, præsentibus oculis conspexisset. Cetera quæ rara admodum ac pretiosa inibi omnia peribant, tam facilè neglexit, vt prorsus ostenderet, se cælesti præditum animo, nullo ea loco habuisse: illustrior sic absumptis & amissis, quàm possessis. Hoc igitur erat, ex incendio omnia sua secum efferre, vacuum & solâ togâ tectum ire. Putares, violentissimum elementum, heroicâ sed incredibili constantiâ, calcari, & cedere.

De Legatorum epistoliis sic quidem quod satis est. Quamuis autem harum scripturum ars & modus, communiter ad Secretarios quos vocant, referri soleat; non poterit tamen ad curam Legatorum (qui plerumque suorum negotiorum Secretarij esse debent) hæc notitia non pertinere, nisi ipse Mercurius ab eorum munere alienus sit. Quod igitur ad domesticos famulosque attinet, horum manu veriùs obsequij & ornamenti ergò vtuntur Legati in leuibus ac minutis, quàm consilij auxiliijve in seriis, quæ non nisi vnius Atlantis humeris tutò incumbant. Grauis profectò quosdam ætatis nostræ Principes error tenet, qui adolescentes è scholarum puluere, & vix antea cognitos, scribendis aut exscribendis epistolis assumunt. Virorum hoc munus est, sed disertorum, & qui prudentiâ, doctrinâ, vsu rerum maturuerunt. Paucis hæc rectè scri-

scribendi laus, pectorisque calamique felicitas obtigit. Et demus aliquem longo scribendi labore exercitatum esse: meo tamen consilio, nullius vniquam oculis manibusve rem magnam credet Legatus. At graue dixeris, vnum hominem tot tantorumque plaustra negotiorum ferre, propriis omnia manibus exarare. Dico, leue. nec enim grandia illa quibus publica voluitur aut subsistit incolumitas, aut nimia esse possunt aut graua Legato; cui etiam ipsâ cum molestiâ vt honoris campus aperitur, sic & delectatio cumulatur.

DISSERT. XLII.

Occultè scripta.

INTERDV M epistolæ locus non est, nisi occultâ & ingeniosâ scribendi ratione sermonem tegas. Etenim si quando super negotio operosiore, siue consulendus est Princeps, siue monendus, scribet Legatus tamquam non scribat, & mentem suam quæsitis obnubilatisque characteribus aperiet. Variæ eiusmodi litterarum latebræ sunt, etiam olim vsurpatæ, quibus signantur veriùs res quàm scribuntur: quasi lituras non litteras videas, ast notas, litterarum schemate & vi distinctas & affectas. Id omnino agitur, vt arcana infortunio aliquo vel incuriâ neglecta, vel astu deprehensa, arcana sint, tutoque inuolucro lateant etiam in publico. Quæ res vt pulchra, ingeniosa, utilis; ita non sine periculo interdum fuit. Senator Venetus seuerum ceu sacrilegæ curiositatis iudicium subiit, postquam inuidendas à tenui sorte opes nancisci quàm tegere peritior, innocuæ alioquin humanitatis & casuum nuntia ignotis eiusmodi scriptiunculis peregrè indicare & recipere

pere deprehensus fuit. Scimus etiam, clandestinas & minimè obuias litteras à suspicaci Solimanno interceptas, capitalem criminationem in Rozelum, Imperatoris Maximiliani Fecialem, concitasse. Sed barbarus ille sæuendi modus non nisi à Barbaris metuendus est. Apud hos tamen scabroso si Legatus mandato hæserit; etiam occultâ hac scribendi formâ, maioris ponderis ac periculi negotia epistolarumque exemplaria domi annotet: vt ea quidem ipse, & secretorum conscius Princeps legere atque intelligere queat, alij nequeant; si quid Legato inhumanius vel humanitus eueniat, vel Legationis sacraria fortè profanata sint, atque interceptus sit exemplariorum codex.

Legatus itaque sic litteris suis fidet, quasi nunquam sat securis. Iam periclitari incipit, quisquis existimat, se falli non posse, aut sua non posse reuelari. Mille nocendi artes & imposturæ sunt. Litteræ dextrimè & auctorem & argumentum mentitæ, ingenij flagitio supponi interdum solent, signo adulterato, mandato corrupto. Et tamen vt utiliter hæc fiant, in stratagematis & honesti nomen veniunt. Inuentus fuit, qui dum alterius latenter scribendi formam calleret, iamque tabellarium pecuniâ corrupisset; characteres sigillûmve non rupit, neque litteras, quas peritè referare rursumque consignare didicerat, detinuit; sed pauculis dumtaxat punctis additis, integrum sensum prorsus inuertens, hostile negotium penitus subuertit.

Vt autem eiusmodi larvata falsitas sese prodatur, solent illi inter quos hæc signa commeant, etiam signorum fidem explorare; vt priusquam quid magni agatur vel admittatur, etiam rectè notata, suspecta sint, nisi missa simul cernantur, quæ præscripto ordine & modo mitti conueniat.

nerat. Ceterum clauis & vincos Legatus quoque ad manum habeat, quæ abditæ quæque & hæc pectorum scrinia referet. Eò quidem humana pertigit industria & disquisitio, vt propemodum construi, legi atque intelligi possit, quidquid sic subdolè scriptum est; quamuis pro verbis nomina, pro animatis inanima, pro rectis obliqua denotentur. Ideoque Principes ne ingeniosissimo quidem literaturæ artificio satis fidunt, sed vel Legatos continuo mittunt, vel peregrinâ linguâ ignotaque grammaticâ & imagine singulas & res & dictiones designant. Neque tot figurarum delineamenta & classes inuenire atque perdiscere, nimis operosum videbitur ei, qui quidè vel mediocri industriâ memoriaque præditus fuerit, & qui apud Indos quosdam, quadraginta millia characterum esse sciuerit; & rem vnâquamque, communes etiam sententias, proprio hîc eoque simplici indice repræsentari, iisq; signis idem nomen esse quod rebus signatis. Vt verò hæc occultim scripta ad eorum manus pertingant ad quos mittuntur, nec vnica interceptio vel amissio negotium pessumdet; solent eadem per diuersas vias & personas tectè transferri. Ægyptiis olim celeberrimus horum signorum atque hieroglyphicorum vsus erat: & apud Platonem adeo floruit, vt in eius Academiam omnino nullus admitteretur, nisi qui mentem suam in tabellâ delineare peritus esset. Sic tum rudimenta habebantur politioris doctrinæ, quorum intelligentissimus quisque vix iam ornamenta æstimat. Enimverò penes solos ferè Principes & exercituum Duces modus occultim sua exarandi & velut ænigmatibus obuoluendi, ceu synthematis tessera, residet: re-fideatque consultius est. Qui tutò vsurpari modus possit, tamen molestiam quasi nullam habeat, Cl^{mi} Erycij Puteani

teani Consiliarij atque Historici Regij, Doctoris quondam mei, Cryptographia egregiè exprimit. Quàm verò harum in scribendo latebrarum vsus illustribus moliminibus rerumque summæ pernecessarius sit, exemplis confirmarem, ni singula referendo, Lectorem non minùs quàm calamum lassarem. Nonnulla huc scripsit Dn. I. A. de Vera y Zuniga, vir acri iudicio, Legationum intelligens, si quis alius.

DISSERT. XLIII.

Nonacula & Spongia Calumniae.

VIRTUTIS magnæ fatum est, calumniis, inuidiâ, obloquiis peti. Magnæ item virtutis ars & opus est, id genus demoniorum sustinendo, benè agendo superare, sic velut eiurare. *Calumnia*, scribit Sacer textus, *conturbat Sapientem.* & diuinus Vates: *Redime me à calumniis hominum; vt custodiam mādāta tua.* nempe, *Venenum aspidum sub labiis eorum.* & rursus: *Dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Nec procul ab hac voce Spartanus, qui interrogatus, satísne acutus esset gladius; Acutior, inquit, Calumniâ. Hodiernus fanè obtinuit mos, vt omnes Scriptores grassanti huic belluæ occurrant prolixis præfationibus, veniam deprecantes priusquam admiserint culpam. Christiani veteres inimicum hominis, monstrum illud ab Inferis, Græcâ voce *Diabolum*, id est, *Calumniatorem*, propriè dixerunt. Enimuerò per calumniam violatur demiturque homini nobilis illa gemma, quæ vitâ ipsâ honoratissimo cuique iure charior est. Ea quippe semel poni omnino debet, nec diu conceditur. Fama nobis
etiam

etiam intereuntibus supermanet; dumque calcatur sæpius fit faucia, & in singulis quidem auditoribus nouo vulnere & leto. Ipsa quoque (prò dolor!) probitas, virtus, industria sistitur ad calumniatorium hoc tribunal. Reus autem qui sæpissimè ignarus & absens est, quî vitet quod nec videt?

Verumtamen ambigas, Meliùsne superet calumniam Legatus, spernendo an obsistendo? Sunt qui consultius fore autumant surdâ aure pertransire leuium rabularum chorum, vt

—*secum petulans amentia certet.*

Nempe cum grauior sit Legatus, quàm vt tam futili curâ stringatur; meminerit Regum esse, & eorum quî sub Rege regunt, benefacere & malè audire: citiusque eum placere omnibus, qui non curat omnibus placere. Frustrâ ab omnibus suffragia exquires, pacemve quam mundus dare non potest. Quinimò sic vsu & naturâ comparatum est, vt qui indoctis eruditi, malis boni, stultis sapientes haberi volunt, eosdem eruditus indoctos, stultos sapientibus, malos bonis vt plurimum videri. Quapropter conuitia contemptu non malè refutantur. his irasci, læsæ conscientia signum apparet; in hæc inquirere, pusilli animi. Facit se aduersarium, ait Seneca, quisquis contendit; & vt vincat, par fuit. Quin & ipsis inimicis grauius accidit, contemptu prosterni, quàm contentione: spreuisse, vicisse est. Consultissimum autem fuerit, malignæ opinioni virtute velum detrahere, velumque opponere, tum rectè administrati officij conscientia sese tueri atque oblectare. Ait Orator Princeps: Vt ignis in aquam coniectus continuò extinguitur, sic falsum crimen in castam vitam. Et enim vt rebus locisque politis ægrè sordium aliquid adhæret, sic maledicentia sedem vix figit in innocentia ac

vitâ puriore, quæ trita sunt & inculta, cœnum tenaciter admittunt. Utinam tam verè quàm diserte! Quàm multis enim continentissimæ & pænè supra hominem vitæ calumnia negotiùm faceffit! Itaque magno Oratore cautiùs magni Regis assentator commonebat; Quidlibet in aduersarios esse confingendum: quia vt telo corpus, ita spiculis linguæ sauciatur animus; vulneri autem nemo medeatur citra cicatricem. Suspicio nascitur hæretque, etiam vbi scelus non est. Nimirum veritas plerumque in occulto est; adeoque validè imperat, imponit Opinio hominibus, qui plerumque non quærunt, an ea quæ referuntur sint vera, an vana? sed credunt.

Alius erit, qui canis morsui eiusdem crine & cute mederi fatius ducet: quasi si quis reum te constituerit, actorem experiri debeat haud segnem; non animos, non vires tibi deesse ad vindictam. etenim proiectus animus contumeliæ fit opportunus. Sic Romani, quasi non solùm iniuria verberum, sed etiam verborum, reprimenda esset; Legati eorum quia erant appellati superbior, Corinthum extinctam esse voluerunt. Et verò qui Reipublicæ clauum tenent, seueritate legum & suppliciorum manifestum faciant necesse est, quàm non sint dictis factisque contemptui aut contumeliosè habendi: ne scilicet anima regiminis auctoritas soluatur, neque aliter præsidere videantur quàm truncus inter ranas. Neq; credendum est, quòd aliud olim præfigurarint veterum in terrorem epitheta, quibus ultores Di, Mauors ultor, Iupiter vindex, Diræ vlttrices, Vltio diuina, hominibus in tonabantur, quàm simili affectu ferri inferiora Numina, potissimùm dum læsa. Hinc generosissimos quosque Principes, dignitatis atque existimationis suæ asserendæ, atque in conuitia vltionis

ardor

ardor exstimulat adeò, vt reliqua omnia arma differant aut ponant, vt hæc aggrediantur. Superiori æuo quædam Sceptra scriptis subfuisse videntur, quorum Principes optima munera & honoraria pependerunt Aretino, non vt benè sed ne malè diceret, nec calami eius virulentiam (quo velut Harpyia vngue sæuiebat) proscinderentur. At nuper ecquàm dispari decreto Legationes quoquouersum mitti intelleximus, auctor vt inuestigaretur cuiusdam futilis libelli, qualem vel somnio cuiusque maleferiati hominis cerebrum abortiret! exquisitum omnium ore, plus orbe vno, quid scripti esset, quia inquisitum. Alij Principes stupenda quæuis typis edi sinunt, quæ sæpiculè adeò parum veri continent, vt eapropter ne iis quæ verissimè referuntur fides haberi possit, & quid omnino credi debeat nesciatur. Calumnias profligandi consilio Theodosius, Arcadius & Honorius callidam legem tulerunt: Si quis improbo petulantiq; maledicto nomina nostra crediderit lacestenda, ac temulentiam turbulentus temporum nostrorum obtrectator exstiterit, eum pœnâ nolumus subiugari. quoniam si id ex leuitate processit, contemnendum est: si ex infantiâ, miseratione dignissimum: si ab iniuriâ, remittendum. Vnde integris omnibus hoc ad nostram scientiam referatur, vt ex personis hominum dicta pensemus, & vtrum prætermitti an exquiri debeant, censeamus.

Quòd si itaque cathedrariorum vel scenicorum operosâ maledicentiâ, Principis honori derogetur; curabit Legatus calumniam purgari per illos quibus id quæstionis incumbit: ita tamen, ne malum exaggeratione geminetur. Hoc Principi officium Legatus debet, Princeps sibi. Cuius famam vnus impunè lædit, eius auctoritatem

O o o 3 plu-

plures negligent. Quòd si autem mucrone stili quispiam (cui crassa fortè Minerua ingenium sine iudicio, frontem sine pudore dederit) defæuierit aut insultet, atque in hunc honoris campum petulci penicilli aratrum duxerit; sic virulenti animi pus euomens: capiatur qui sic carpit; pro-scribatur qui sic scribit. Et quia illicitum est legi aut sciri quæ scribi vetantur, tum ne errores paulatim gliscant & committantur etiam alubi quàm in chartâ; liberi isti libelli publicâ Aristarchorum censurâ edantur subinde in lucem luculentissimam, nempe Vulcani. quamquam his ipsis flammis (iterùm assero) rumorem aliquando contingat succendi, scripta illustrari.

Huiusmodi impetrare facile quidem Legato erit, quandoquidem inuiolabili Regalis personæ honori & incolumitati Principes (ita velut Fratres) inuicem fauere atque opitulari æquum est. An addendum? Norunt Principes ad priuatam quoque tranquillitatem auctoritatemq; spectare, non modò nullos in sese mutuò deblaterones parricidasque exfuscare, sed publicis etiam indignationis & seueritatis exemplis manifestandum esse, quàm parum grata, imò quàm punienda iis sint clancularia in sacra diademata nefandorum hominum molimina. Rex Dauid eum qui Saulem hostem suum occidisse, falsò licet, gloriatus fuerat, item eum qui Isbosethum Saulis filium thoro incumbentem confoderat, interfici iussit. Significabant per litteras quidam Vitellio, occisum à se Galbam Imperatorem, præmia eiusce facinoris sperantes, quippe quo aditum ad fasces Vitellio aperuissent. at ille detrudi omnes ad supplicia illicò iussit. Tantundem Iulianus constituit in Pertinacis percussores. Scilicet ne animis hominum detestanda illaberetur opinio, stirpem Regum diuinam

nam priuato flagitio, mortali manu aut linguâ fas esse violari. Alioquin huc vulgi reprobum iudicium facilè probabitur, vt qui clandestinis susurris mussitant & inuehantur in facta regnatum, perhibeantur studiosi plebis, communisque libertatis & commodi amatores: qui verò laudant & colunt quæ à Regibus fiunt, adulationis aut simulationis aceusentur, tamquam spe donisque coempti atque corrupti. Hinc publico scripto, cui titulus *Βασιλικὸν δῶρον*, Eruditus Rex affirmat, quòd etiam clientibus suis odio esset, potissimum quia Rex esset. Profectò calumniis, imposturis & commentis plebs sæpè ducitur, circumducitur: & horum adminiculo Democratici quidam bella alere, alia ex aliis serere, populis vectigalia imperare, exterrorum fœdera auxiliaque nancisci, seditionibus & religionum metamorphosi velut arietibus fundamenta Monarchiarum quaterere, Principes contemptibiles & odiosos reddere periti sunt.

Sed Princeps susurrionibus, delatoribus, atque huiusmodi farinæ ardelionibus aut sycophantis, aurium valuas non sic aperiet, vt factiones inde ministrorum, remoræ ministeriorum, vniuersi status conuulsio subsequantur. Quis innocens erit, vbi suffecerit accusasse? Humana hæc sunt, virtutibus vitia permixta. Consulit Sapiens: *Remove à te os prauum, & detrahentia labia sint procul à te.* Nec tamen indigno criminationes loco ponet Princeps, eiusve Legatus; sed scrutabitur, quid lateat veri? quid nœui? Eueniet alioqui, vt malum quod non detergitur, quod tegitur, protegaturve, vel certè negligitur, tutius repat, odiumque in Principem sic surdum concitetur: dein quæ vnus aut alterius pœnâ placari poterat multorum querela, publico gemitu vix sopiatur.

Dispiciat etiam peculiariter Legatus, ne domestici eius satyricis diceris iocisve Regem cui assistit lacerent aut notet: unde in peiora contingat sinistrum affectum acui. Quod si verò nomen alicuius ipse Legatus subuere iustâ causâ iubeatur; nequiquam sic inuisi hominis nauos, & quâ parte is potissimum claudicet, in triuiis aut conuiujs passim propalet (Inimico, quem simul & semel opprimere non vales, & quasi extirpare ex communione & memoriâ hominum, cur obstrepas aut miniteris, nisi vt sibi prospicere, tibi officere doceas atque compellas?) sed cauto tutoque magis quàm elato aut clamoso consilio, Principi iisque solis ea quæ pungant aut vngant exponat, quorum intersit rem cognoscere & reum. Alioqui ingeniose scriptiunculæ, acuta commenta vel auguria per vulgi ora & manus transmissa, alendis coniecturis, concitandis affectibus, subuertendo statui aut regimini nonnihil idonea nonnumquam sunt.

DISSERT. XLIV.

Legati reditus.

PERACTA Legatione, reliquum est, vt Legatus mandata renuntiaturus, penates repetat, auctior vnâ iam syllabâ; vt qui iuerit Orator, redeat Exorator. Perfidia par aut proxima pigritia est, quoties morâ & labi oportunitates & mutari res queunt. Sanè cum hîc potissimum rerum omnium sit primum, tempori venisse, Lentuli odi nomen, Celeris laudo. tam enim necessarium videtur, citò referri ad Principem quæ acta sunt, quàm feliciter acta esse quæ referenda sunt. Quæ infeliciter verò, maturum

maturum quoque remedium poscunt. Mercurius poëtarum ingenio nonne alatus fingitur? nimirum mandata Deorum, velocitatem exigunt. Deorum? & sic Principum, qui suum in Legato Mercurium requirunt. Itaque non cæli, non itinerum mollis asperitas, minùs etiam curiosæ diuagationes rebus grauioribus obstaculum ponant. Prorsus acceleret quantum potest Legatus, vt à consilio ad rem industria transferatur; & ne, postquam conatum præscire & præoccupare hostis potuit, domum adueniat velut medicus post morbum. Attamen citra expressam Principis sui veniam Legatus reuerti nequit, non magis quàm miles è statiuis sibi assignatis iniussu Imperatoris discedere. alioqui vt reus & desertor dignissimæ stationis redargui ac puniri posset: nisi fortè ab eo, cui adfuisset, expulsus vel coactus esset, iussusve annuntiare bellum suo Principi: nisi eæ denique suborirentur atque crescerent causæ, ob quas diutiùs subsistere sine dignitatis detrimento minimè liceret. Quibus tamen casibus ad proximiorum tutioremque Prouinciam sese conferre debet, atque inde sui Regis iussa expectare. Non enim inopino statim impetu Principem suum terrebit, sed potiùs subsistet tantillum, donec præteriti euentus ceptique itineris certiorum eum fecerit.

Videat quoque Legatus, ne, dum pro dignitate sui muneris, aut more Prouinciæ quam transit, pacis habitu proficiscitur, insidiantium armis impetatur. Sed neque conditionem Legati vllius Regni lex impedire debet, quò minùs comites & asseclæ armis in itinere cincti ac muniti sint. Etenim cum ob futuros sumptus peculium ab Legato ærariumque aliquod conferatur; fieri possit, factumque est plus semel, prædonum scelere

Ppp re

re eum omni supellectile & viatico spoliari & exui.

In itinere conueniendi ac salutandi sunt ij, quos voluit aut vellet Princeps: quales sunt confœderati & amici. Quoties verò impetratâ ab hoste transitus veniâ proficiscetur Legatus, hosti tamen seneutiquam sistere studeat, sed quanto ocyus sine strepitu atque tubicine sese subducere: ita tamen vt probabili quapiam occasione excusatio per tabellam mittatur, quęsito colore ab inualetudine, cæli temperie, aut equorum comitumve impedimento: vt vitatâ inhumanitatis culpâ, quod consilio fit, fieri necessitate videatur. Paruo enim constant eiusmodi officia & obsequia: publicam verò offensionem exsuscitant augentque neglecta.

Libertas recedendi, viæque se committendi, negari nequit, quibus accedendi facultas concessa fuit. Ideoque Leonem X. haud sano consilio, malo exemplo fecisse Menochius ait, quod Baionium aduenire permiserit, abire recusarit. & ab Augerio Gisleno Busbequio mos Turcicus, qui petentibus Legatis discedendi veniam sæpè negat aut differt, reprehensus est.

Peracta Legatio dicitur, cum nihil omissum intentatumve fuit, quin solertia, integritasque & diligentia Legati eluceant. quamuis alioqui felicitas fructusque Legationis minora fuerint aut inferiora votis Legati; cuius quidem conari munus fuit, non cogere.

Legati denique, ne inuisi exteris adhæsisse, aut hospitalitatis immemores viderentur; tum vt minus suspicionis, minus querelæ post se relinquerent; solent, vt animaduerti, abiturientes vrbico & Principi Magistratui supremum Vale precari, pro acceptis obsequiis decorè laudes gratiasque dicere, vberius addicere.

DIS-

DISSERT. XLV.

Lautia.

SATI S non erat, honores Legato tribui, nisi & munera accederent. Mos ille Romanorum fuit, & bono etiam hodie exemplo vsurpatur. Etenim ne hospitalitas pignore suo careat, sic gratus videatur adesse hospes Legatus, liberales sumus: & quidquid hîc impenditur, prisco vocabulo Lautia & Dautia appellamus. Vbi verò locum publica munificentia habebit, si hîc non habet? Etenim Reipublicæ tribuitur, quod Legato: qui pacis ac salutis causâ missus, omnium vnus commodis consulit: imò Principi tribuitur, quod Legato eius, qui personam Principis sustinet. Solet & facultas interdum creandorum Nobilium, Equitumve, Legato concedi; ne solâ pecuniâ, siue pretio quæstus, lautia æstimentur. Hæc, dum accipi possunt, hilari animo accipienda sunt. nimirum vt is qui donat, ipsius gaudio accipientis afficiatur, & sic quoque muneris sui præsentem aliquem fructum percipiat. Quid? referre gratiam videtur, quisquis benignè accipit; non vt quidquam soluisse se putet, sed vt debere obstrictumque se ostendat. Non illepidè Atheniensium Legatus à Dionysio discessurus. Rex illi duas stolas misit, vt vtram filiarum deferendam putaret, eligeret. At melius, reposuit Legatus, ipsa eliget, & vtramque abstulit. Haud minus ingeniosè Aristippus: cui cum iam seni & philosopho tria scorta sic specie eminentia, vt vel frigidum ac maleficiatum incensura viderentur, Dionysius offerret, vnâ vt voluptati suæ eligeret; haud morosè fastidiendo, tyranni luxum indicauit, sed tres simul amplexus est & abduxit puellas.

Ppp 2

Neque

Neque enim vel Paridi, inquit, tutum fuit vnam prætulisse duabus. Facetiam terminauit moderatio, aut impotentia; (nempe vitia quædam non tam relinquuntur ab hominibus, quam ipsa homines relinquunt) nam ternionem istum vbi duxisset ad vestibulum, dimisit.

Capiet quoque sic Lautia Legatus, ne ipse capiatur. Legatum Phocion, non Legatio doceat. Is, cum ab Alexandri Legatis duo talenta offerrentur, quæsiuit: Quid ita mihi vni? Prorsus, inquit Legati, quia te vnum scit Alexander virum bonum esse. Iterum Phocion: Sinat igitur me esse bonum. Non ad iudices solum, sed quoscumque publicæ rei præfectos, Dei verba sunt: *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum.* quomodo itaque non exoculabunt stolidos & iniustos? Munera quisquis admisit, libertatem amisit. An & fidem? Affectuum ostia, munera sunt. ast affectus qui possidet, qui dirigit; totum hominem possidet, dominusque videtur eius qui iisdem afficitur. Corruptionis periculum causam præbuit legi Atticorum, quâ sanguinis pœnâ acceptio munerum Legatis interdicta erat. Lege Iuliâ repetundarum nominatim tenebantur ij, qui in Legationum functione pecunias acceptassent. Eademque seueritas etiamnum apud Venetos est inuiolabilis, quorum institutis capitale est Legato, ex munere suo munus aut lucrum foris captare. Nobile Hermolai Barbari nomen est. Is tamen nisi ante diem opportunâ morte Senatorum iudicium euassisset; à Legatione ad supplicium rapiebatur. Quid enim? tacitis suffragiis capite damnatus erat, quòd in Legatione Romanâ ab Innocentio VIII. Aquileiensem Episcopatum non recusasset. Ac licet crederetur in præmium virtutis collatus fuisse; plus tamen legibus tributum fuit, Athe-

Athenienses olim Timagoram Legatum suum, quem Artaxerxes magnitudine munerum corruerat, damnatum necauerunt. Nam præter vim auri & argenti, femineas insuper delicias (rudibus ad hæc talia eo tempore Græcis) accipere & referre ausus fuerat: quasi externo luxu patriæ modestiam continentiamque inquinare, libertatem velut captiuare studuisset. Nimirum pestiferi auctorem exempli tam benè morata ciuitas ferre non potuit, non debuit.

Verum enimverò vt Lautia accipiat Legatus, magni omnino interest, anne congratulandi gratiâ, vel nudi cuiuspiam honoris aut obsequij exierit, anne negotiorum vel pactorum causâ. Si negotiorum vel pactorum; haud quidquam accipi decet inconsulto Principe, atque impetratâ veniâ, vt certior is fiat, quo modo & fine munera offerantur. Alioquin si quid Legatus hîc suis facultatibus clandestinè adnumerauit, pronam avaritiæ atque etiam perfidiæ suspicionem experietur. Adde: Coniux eius, liberi, domestici constanter recusent quidquid offertur, necessum est, esculenta quoque, & quidquid pro leui consuetudo ducit. Omnino hîc consensu Legati opus est: videbit ille, vt extra notam consensus habeatur. Prouerbum vetus hîc verum est; Munera neque accipienda esse omnia, neque passim, neque ab omnibus. nam, vt Seuerus & Antoninus Augusti eleganter sunt complexi, inhumanum est, à nemine accipere; sed passim, vilissimum; omnia, avarissimum. Munus itaque ab extero oblatum non modò non semper reijci debet, sed verò maius aut aliud aliquando peti & vrgeri: nimirum quod magis ex dignitate Legationis aut Principis sit. Pulchrum quod de Zenonis ad Vandalum Legato legimus. Cùm Barbarus pecunias ei largiretur, & lautia Legato digna daturus esset,

recusauit ille, dicens; Nullum donum viro Legato dignius & conuenientius videri, quàm captiuos in libertatem vindicare: imò nullum donum, donec patriæ captiui restituerentur, admitti posse. Placuit oratio: restituti sunt. Similiter si Legatus iussus sit à Principe munus petere; cauebit auaritiæ atque immodestiæ scopulis illidi. sed si omittere munus non possit, non debeat; excogitet requiratque, quod Legationis commodum spectet magis quàm priuatum.

Verumtamen interdum suomet candore & liberalitate decipiuntur ij ipsi qui donant. Ideoque quamuis munerum cupidinem & pænè contrectationem Legato inhibuimus; tamen si eum plenâ fide, arte, prudentiâ, armatum robustumque nouerit Princeps, permittere & præcipere eidem potest, vt si muneribus probitas eius fidesque sollicitentur, & acceptando plus, apud inescandos seductores, fidei & virium impetrare, sic aliena explorare & euertere possit; muneribus se in primis affici fingat, eaque ipsa quasi clam atque inscio prorsus Domino amplectatur: nimirum, vt tutiore hac calliditate facilius fallat eum qui fallere molitur: utque certiùs sua ingerat, obuersaque rebus facie, tandem quæ aguntur, quæ simulantur, commodis sui Principis voluantur. Omnia poterit oblatorum munerum non contemptor, sed expetitor; quantoque plura admittet, amicior elargienti videbitur. Is enim despici solet, cuius munera reijciuntur; ille obseruari & amari, cuius accipiuntur. Quapropter non adeò fors impinget ille quisquis externa dona solerter accipere & prouocare sciet, eaque ipsa vt instrumenta habebit versutiæ, quâ iniquus hostis, dum fidit & simulat, noxamque parat, demulceatur atque deludatur. Sicuti non vsque semper illaudabile est,

est, Baccho aut Veneri, vel alex vacare; verum illinc temulentiam, paralyisim, podagram, isthinc stigmatam scabiem atque cadauerosum corpus, hinc infamem inuisamque pauperiem contraxisse, cui non probrosus?

Quæstioni hoc etiam argumentum est obnoxium; Sintne quæ dantur Legatis Lautia propriè Legatorum, an Principum à quibus illi missi? Legatorum esse, Iurisperiti respondent; nisi ex doni qualitate aliud colligatur: quemadmodum legata ministro Ecclesiæ relicta, non ipsius ministri, sed Ecclesiæ cui inseruit commodo vsuique relicta censentur. Ideoque si Legato corona aurea, si tentorium intextum, si balsama, aut murices, purpuræ, si leo aut elephas, vel manubiæ siue spolia hostium tradita fuerint; non nisi consignata fuisse, vt Regi offerantur, statuendum est. Apud Moscouitas & Turcas, ne minimum munus commodis Legati cedit, sed vniuersa sibi arrogat is qui Legatum mittit. Nec est quòd morem velis barbarum Barbaris relinquere, quorum Legati vix liberi habentur; cum & Q. Fabium Gurgitem, C. Numerium, Fabium Pictorem & Q. Vgolinum legamus, publicum in erarium Legationis munera detulisse, non solum quæ publicè, sed ea etiam quæ priuatim, vt Valerius loquitur, id est priuato hospitalitatis iure à Ptolemæo Rege essent consecuti. At vero & Patrum decreto, & populi flagitatione, eisdem hæc dona reddita fuerunt. Nimirum vt dubitaret posteritas, in tam illustri eminentium virtutum certamine atque concursu, quid prius potiusve admiraretur, munificentiamne dantis, anne continentiam accipientium, an verò æquitatem reddentis Senatus & Populi. Rursus Romanorum Legati in Ægyptum ad Ptolemæum profecti, munera eius diuersimodè obtrusa respuerunt; quò vsque eos ad epulum

epulum inuitatos, laureolis aureis coronauit. Has enim illi, ne constans recusatio aliquid contemptus innuere videretur, honoris ergo tantisper habuerunt, donec postridie regiis statutis, quas in Iouis Sacrario suspexerant, imposuerunt. Vt non minoris virtutis fuerit reddere, quam meruisse. Sic quippe constabat Legatorum integritas, despectorque opum animus grandior, in Regem cultus, tum cura Religionis, quæ piè magis (ait Liuius) quam magnificè colebatur. Hinc quoque elucet, velut niuem munificentiam esse, nullâ auaritiæ maculâ inspergendam. Turpe enim munus est, quoties in negotiationem venit: turpis liberalitas, quæ lucri solius causâ exercetur.

DISSERT. XLVI.

Renuntiatio.

VLTIMUM Legati munus Renuntiatio est, quâ solemniter res uti gesta est explicatur. Alibi igitur facundus atque ornatus sis: hîc nisi verè simpliciterque dicas, tueri dignitatem non potes. A Principe missus es, ut ageres: ad Principem referenda sunt quæ egeris; eâ fide, ut nihil sinistrè subdiceas: eâ modestiâ, ne quid in tuam laudem extollas. Etenim pœnâ non præmio dignus est, qui fucos res aut mendaciò onerat. Rem intelligat Princeps: etiam te tacente industriam res loquetur. Veritas autem hîc imprimis necessaria est; ne si super falsis deliberetur, etiam bona consilia maximis negotiis obsint, & malè cedant. Sed non vno modo Renuntiatio vitiatur: tam enim peccare potest qui minùs, quam qui nimis dicit. Hoc verò quid aliud est, quàm facultatem de singulis statuendi, iudicandi,

iudicandi, eligendi corrumpere? à magistro ad ministrum auctoritatem omnem transferre? Si fieri poterit; verba ipsa ut prolata, ut responsa sunt, describi debent, ex quibus mens dicentis elici possit, vitatâ circumlocutione quæ sententiam sermonis mutat. Numquid etiam à famulis & affectis nostris apprimè exigimus, ut si non eodem sermonis contextu indicent quæ nuntianda aut renuntianda acceperunt, certè sensum non nisi eundem exprimant? Tum ferè addet Legatus, quo vultu, quibus oculis, quâ animi motione protulerit sua Princeps: iudiciumque suum modestè interponet. Multa enim, qui rebus colloquiisque interfuit, notare ac iudicare potest; quæ si verbotenus tantùm explicata sint, non assequitur qui audit ex relatu.

Et verò quæ fides, narrare aliquid non ex fide? Legatus, interpret est: Interpret autem diuersa referre non potest ab eo quod interpretatur. Fama est, Principem nescio quem, mandasse Corycæo, ut consilium auxiliumque prodioni clanculum peteret ab amico & fido homine, qui in Aulâ, quæ adeunda erat, degebat. Re non ex voto succedente (succrescentibus utpote difficultatibus, quibus industria exploratoris impar erat) epistolam quam Principi suo mitteret, scripsit Corycæus multâ spe atque eloquentiâ distentam. Verùm dum eandem amico isti rerum conscio ostendisset, dixit hic: Ingeniosa quidem & compta atque adlubescens videbitur hæc scriptio tua; sed rei atque actioni, quâ fuisti impeditus, admodum dissimilis est. At nostrum est (respondit ille) cum optimè agere nescimus, benè saltem referre non ignoremus. Commentum graue damnum fecit, dignumque scribam (rebus inde sinistrorsum labantibus) quem à præuaricationis nec simplici prodionis officio mala crux suspenderet. Fertur, &

alium Principem rescuiffe tandem, sed damno accepto, Legatum suum mirificè celebrasse humanitatem & propensum animum Principis iuxta quem agebat; non quia is benè meritus vel beneuolus esset, sed vt eo elogio aptus dignusque iudicaretur maioris momenti mandatis: his deinde adhibitus, non vulgaris probri causam dedit. Itaque Princeps, necubi præcipitantiâ vel credulitate labatur, despiciat ferò, quàm firmo fundamine, quæ referuntur, nitantur: nec minùs ferò attendet, num imbecillitate forsan iudicij, odioue externi Regni aut Regis, si malè habitus fuerit, relata profiliant.

Sed Legato haud celatum velim; quòd, sicuti res ambiguarum non citra periculum suscipiuntur, sic vbi perperam euenere, tristem casum renuntiare, indignationi obnoxium esse. Carthaginensium Oratores, vltimum vrbs suæ fatum renuntiantes, lapidibus à multitudine obruti sunt. Sic Coryphæo seu Electo Duci, apud milites seditionosos, persæpè exitium imminet, si quid infauti vel metuendi suis retulerit. Contrà, immane est, quàm grati sint nuntij, qui re ancipiti inter spem metumque effundunt lætitiâ lubentiamque. Quod quia demonstrat natura; experientiæ aut exemplis non inhærebo, vbi vnum subiunxero Cotyis Thraciæ Regis: qui eò vesaniæ ex voluptate prolapsus est, vt Mineruam adamarit, sibi que nupturam crediderit: eoque dapes, ornamenta, thalamum instruxerit, tantis nuptiis digna. Iam verò dum Deam diu præstolatus, nusquam cerneret; misit quemdam qui in penetralibus prospiceret, num Dea ad thalamum præcessisset. qui vt renuntiauit, neminem ibi esse; sagittis confixus fuit. Id cum & alteri accidisset; tertius cautior, stultam fidem spemque Regis (qui melancholiâ hypochondriacâ,

driacâ, eoque vno affectu desipere, ceterum sapere videbatur) ita firmavit, vt assereret, Deam iamdiu Regem operiri. sic ei gratia & vita integra permansit. Fidem refumo. Hanc renuntiationibus constare, quia non eorum modò qui Legationes mittunt, verùm & horum qui admittunt, permagni interest; capropter etiam non petentibus Legatis traduntur interdum scripto, quæ responsa sunt, quò exactius sinceriusque referantur: vtq; rebus magis ipsis renuntiatio repræsentari videatur, quàm verbis; exhiberi magis, quàm dici. Quâ quidem ratione si quæ dictionibus inerit perplexitas obscuritasve, non iam ab arbitrio Legati, sed à iudicio consilioque Principis procedere & dependere videbitur. An comparisonem instituo? pulchrius quidem, ore referre quæ annuntianda sunt; scripto, securius. Ideoque fidem Principi probare Legatus malit, quàm memoriâ & eloquentiam; culpâ carere, quàm laudem captare.

Renuntiatio, vel mittitur à Legato dum adhuc emanet, eaque est necessariorum ferè rerum: vel exhibetur à iam reduce; & hæc nihil non continet eorum quæ scitu consiliove digna sunt, quæ indolem fortunamque Regis aut Regni, tum quoque honorem Legationi exhibitum concernant. Non magni interesse crediderim, quàm dexterè Rex pilâ ludat, testudinem pulset aut tripudiet, oculone dextero an sinistro acutiùs cernat.

E quâ penù Renuntiatio commodè desumi possit, supra insinuatum est: ex iis videlicet litterarum exemplaribus, annotationumque subsidiis, quæ tempestiuè instruenda esse monuimus; tum discussis iis quæ Prudentem esse Legatum docuerunt. Debet autem Legationis Instructioni & mandatis Renuntiatio articulatum quodammodò

respondere. Si quid grauioris momenti à mandatis seiunctum occurrerit, pari tamen necessitate explicandum; explicetur, sed seiuncto quoque libello.

At quemadmodum super rebus grauioribus plerumque non nisi conuocato concilio mittuntur Legati; sic idem conciri interdum solet, vt reduces audiantur. Publicam tamen hanc renuntiationem præcedit priuata: quâ intelligit Princeps, num sine aliorum arbitrio solus audire & statuere velit, an ne plurimum commissa iudicio solidius malit expendi. Ita Rex Latinus sibi referri voluit, quæ à Diomede Legati acceperant; ac deinde eadem in magno suorum Procerum concilio rursus proferri:

Ergo Concilium Magnum, primosque suorum

Imperio accitos, alta intra limina cogit.

Olli conuenere, fluuntque ad regia plenis

Tecta viis. Sedet in mediis & maximus auro,

Et primus sceptris, haud letâ fronte, Latinus.

Atque hæc Legatos Ætolâ ab vrbe remissos

Quæ referant fari iubet, & responsa reposcit

Ordine cuncta suo. —

Alioqui non alteri renuntianda Legatio est, quàm illi ipsi à quo accepta. Sæpè etenim nostrâ interest, vt nobis solis, non verò aliis, licet coniunctissimis, quæ dicenda sunt exponantur. Quin etiam peractâ Renuntiatione dabit operam Legatus, ne vlla vnquam Legationis arcana aliis explicet aut narret. Semper autem meminerit, ea non sua sed Principis fuisse, qui pro occasione attollere nonnulla vel attenuare adhuc fortassis, quemadmodum potest, velit. Mirantur multi, & mirandum est profectò, virum quemdam eruditum, prudentem, accuratis nuper typis expressisse quæcunque suâ in Legatione Rhætica obue-

nerant:

nerant: ni fortè non minùs vt scriberet, quàm vt ageret, sustinuisse munus credendus sit. Veneti fanè scripta I. Boteri censurâ Senatus prosecuti sunt, vbi compertum habuerunt, ex instructionibus relationibusque Legatorum suorum pleraque eum compilasse; & quæ propria priuataque habebant, temerè omnibus communia & publica fecisse.

Videndum porrò, ne Relatio quam soli Principi scripserit, & sic seruarit, Legatus, domesticorum scribarum expugnata pecuniis fide diuulgetur. Princeps rursus quisquis Legatos admisit, nullo non studio atque etiam sumptu adniti debet, vt inspectionem nanciscatur earum relationum, quæ de statu suo ac Regno & huius regimine prolatae aut conscriptæ sunt: Vt inde non solum quid exteri sentiant intelligat, quod magnum est; verùm vt inde, ceu à pædagogo citra adulationem liberrimo ac fidelissimo, edoceatur, quid sibi maximè cauendum, emendandum, perficiendum, muniendum in rebus ac moribus sit.

Quod superest; Relatio eum in modum dilucida & rebus connexa sit, vt Principem, iis quæ euenerint aut gesta sint, quasi præsentem vbique sistat. Imò vt si quis substituendus fuerit Legatus, iam inde scire possit quid & quæ agendum sibi sit, tractetque quasi antè præuisa, & nota ac familiaria, & tamquam inter notos ac familiares. Denique credat, quisquis hoc munere fungitur aut functus est; non solum Principi hanc relationem, sed Deo quoque exactam rationem administrati muneris reddendam fore: commissa & omissa à Principe Principum examinanda.

DISSERT. XLVII.

Stipendia.

TAM opimis olim stipendiis Legationes interdum condecoratæ sunt, vt qui publicè locupletandus esset, Legatus fieret. nec patebat certius priuato compendium. Sic Attalum, iis quos liberaliter complecti volebat, Legationes detulisse, legere est apud Priscum rhetorem. Contrà, aliquando Legatis legatium assignatum non fuit, quia Legationes gratis susceptæ; quæ eapropter gratuitæ dicebantur. Idque vel necessitate publicâ, quæ interdum Principes, quæ rependere non habent, debere facit; vel honoris & gloriæ causâ, quasi virtutis & meritorum viris generosis atque potentibus aperto campo, quo facultates suas gloriosè occupent. Attamen vbi fortuna & res Regni florent, ne permittet quidem Princeps, vt Legatione suâ priuato quis sumptu fungatur, aliûsve Legationis quasi Dominus existat, quàm ipse. Pariter permittendum nequaquam est, vt honorarij angustia prematur, ac minùs magnificus sit Legatus. alioqui non vno impedimento optima & maxima quæque claudicent, nec minùs contemptui obnoxius erit Princeps, quàm qui à Principe missus est. Ille quidem quia auarus, & quod Imperiis exitiosius foret, inops videretur, cum Maiestatem suam apud exteros sic contrahi patiatur: hic verò, quia vix vlli credibile erit, Principem ea denegare quæ ad dignitatem Legationis repræsentandam necessaria sunt. Hinc etiam suspicio varia neque vana erit, Legatum hiantem conscientia & crumenâ, hæc & plura clepere, digerere posse. Rarò etiam fides sine fructu diuturna: & infirma est

est famæ cura, vbi cruciat fames. Verendumque, ne qui stipendia præmiaq; à suis non accipiunt, apud alios inueniant, dexteramque ad sinistra extendant. Principes autem qui suis Legatis aliisve Ministris promiscuè honoraria atque etiam stipendia annua ab exteris decerni ac tribui patiuntur; videant, ne in sinu serpentes foueant, cum illa non semper donentur aut acceptentur gratis. Emit, qui sic donat; vendit obsequium, qui sic acceptat. Qui denique tenuibus ac velut vnciatim erogatis stipendiis Legatos electuri sunt Principes; videant ne experiantur quod audiit olim tenax ille, qui filio suo vtilem didascalum licitaturus accessit Aristippum, quæ sitans, quo pretio eiusce suæ curæ curam curaret. Mille drachmis, responsum est. At ille admirans postulationis impudentiam, exclamauit, se tanti emere mancipium. Eme, inquit Aristippus, & habebis duo: alterum tamquam pater, alterum tamquam Dominus. Legatus nisi idoneus, carò conducitur, etiam si obsequitur gratis: si aptus, numquam remunerari potest pretio nimis grandi.

Etsi verò impendiorum ratio ab Legato reduce, si exorbitent, exigi iure possit; non tamen ad quæstorij calculi seueritatem singula sunt exactiùs reuocanda. Quin plurima (præsertim apud suspectos aut inuisos agenti) elargienda sunt, fideique atque arbitrio eius relinquenda, vt ea delatoribus, exploratoribus, corycæis liberaliter, latenter tamen, distribuat. Quod ipsum, licet profusiùs quàm par est, fecisse eum constet, Legatum tamen feliciter expeditæ Legationis negotium, ipsaque mittentis apud exteros dignissimè sustenta persona excusabit. Magnitudo hinc animi & spectanda & promenda est; ne iis qui incommoda nostra pertulerint, sua commoda denegemus.

DISSERT. XLVIII.

Premia.

SED quem tot corporis animique dotibus eminere voluimus, sedulum, fidum, splendidumque omni in actione, denique tot difficultatibus colluctatum & perfunctum, quoniam satis amplo honorario siue Princeps siue Respublica afficiet?

— *Aut virtus nomen inane est,*

Aut decus & pretium rectè feret experiens vir.

Sapienter & præclare Cato, ciuibus auferri studium honesti ait, quoties virtus præmiis viduatur. Neque enim ea vulgò virtus habetur, cui non emolumentum honosque ancillantur. Reuersis itaque è Legatione, non tantum sumptus & damna, si quæ fortè facta sint, refundentur; sed præterea honores, præmia, prærogatiuæ decernentur, vt remunerationis modus meritis non sit minor. Hoc exemplo ad ardua rerum, alij quibus Legatio decerneretur, efficiuntur alacriores. Nemini profectò munus Reipublicæ causâ damnosum esse debet: neque solum à legibus, sed à naturali æquitate alienum est, alienis quempiam debitis grauari. Si rectè calculum ponis, à liberalitate virtutes reliquæ pendent: hanc nutricem & velut matrem habent. Indotatam operam nemo strenuè & diu nauauit. Inglorij dixerim esse Sceptri, permittere, vt quis è Regio obsequio iacturam faciat, aut nullum certè commodum nanciscatur. Profectò si æqua meritis merces subtrahi vel negari soleat; non deerunt, qui imposita officia spolio habebunt, vel onera humeris excutientes, sibi viuere & latere, salem domi lingere malent, quàm speciosâ seruitute
sibi

sibi velut eripi. Quippini? si callent, Aulicam Vitam quæ faciant beatiorum. Imò si callent, quàm parum tutum sit vestigium proximum supremo fastigio: quàm summo culmini præcipitia adiaceant. Solent Principum fauores, ventorum in morem, subinde reflare in diuersum: quorundam gratia vitro aut lychno non est absimilis. istud quidem pulchrum, sed fragile habetur; hoc autem procul spectantes iuuat, admotos vrit. Equidem sic visum semper, eò plus accedere Principi, quò plura benemeritis Legatis tribuerit: vt ipsum sic dedisse, indubiè ditari sit; imò si quid ærario sic ademptum, adeptum videatur. Est enim Liberalitas Regia velut falx in prato, quæ herbam accensam non marcescere, sed crescere, vigere facit.

Nunc vt de remunerationis modo aliquid dicam; Dabit operam Princeps, vt præmia non tantum meritis, sed maximè ingenio & voto eius conformia sint, qui beneficio afficiendus est. alioqui munus ni placuerit accipienti, nã malè expensum fuerit, quidquid impensum. Sunt quos inanes tituli delectant: eorum igitur potius nomen condecorabit Princeps, quàm ærarium suum nummis exhauriet. Ei qui Magistratum idoneus requiret, Sacerdotium non offeratur: nec illi Præfectura, qui sibi viuere suauissimum ducet. Nec minus in præmiorum erogatione obseruandum quandoq; est, vt vltro offerantur, priusquam flagitentur. Magnum impetratorum pretium preces sunt: & plurimum promptitudo addit beneficio, mora adimit. Minus grati, iamque molesti sunt, qui protrahunt beneficia, non vt vberius, sed diutius dare videantur. quasi sic quidem non satis quid possint ostendant, nisi quid possint, & quòd debeant, diu ostendant.

Sed neque auari cupiditas explenda est: etiam post præmia,

R r r   mia,

nia, promissa durent. Vis canem sagacem, venationi industrium & expeditum? equum velocem & fortem? vide, ne nimium saginentur atque pinguerint. Sic neque Legati, munificentiam obruendi, dementandi, aut pecuniam ceu papauere sopiendi sunt, verum spe lactandi, excitandi sunt; ut maiora semper sperent à Principe, quam coram experiantur. Plura profecto de illo tibi pollicere, qui promissis inhiat & stimulat commodis, quam qui beneficio affectus, remunerationi gratiam obsequij debet. Quinimò hoc sunt ingenio (quod dolendum est) homines, ut pluris faciant illos, qui ob beneficentiam sibi debent, quam alios quibus sciunt se debere. Non tacet id Tacitus: Beneficia eousque læta sunt, dum videntur posse exsolui; vbi ultra excreuere, odium pariunt pro gratia. Ut autem spes hæc enutriatur atque extendatur; suadeo, ut non solum superstitibus & valentibus, sed etiam defunctis Legatis eorumque liberis præmia & honores decernantur.

Turpe sit, videre excellenti homines virtute, postquam è Legationis functione ad suos remearint, velut insolenti fortunæ calcitratu pulsos, sic meritorum suorum scopulis illisos, virtute ipsâ illusos, hoc suæ operæ pretium ferre, ut etiam humiliore loco sordescant, quam si domi torpuissent. Quidni redarguam? Hoc modo excluduntur ab honoribus digni, quia digni: Regiis displicent, quia boni & vtilis Regi existere. Indignum, inquam, si rectè egisse, rectè consuluisse, noxæ aut periculo sit: optimorum quippe conatum ipsorumque consiliorum pars aut caput censeripotest, Regiis rebus aut consiliis sese non immiscere. Indignum, si ut quis emergat, aliis artibus opus habeat, quam viri boni. Simulatio, ad-

latio,

latio, largitio, felix fraus, potenter euehere ambitiosos & muneripetas veteris æui; de quibus Satyricus:

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,

Si vis esse aliquid. Probitas laudatur, & alget.

Euehere, inquam, ambitiosos æui veteris; an & illos nostri? Quid dicturus, si eum, qui externo nec virtutis patrocini, assiduo blandimento & crebro munere munus mercatur, præ ceteris contingat extolli & præferri? damnosâ & dolendâ negotiatione! Nescit illam qui rectus. Sed neque hæc ista (prò dolor!) impunita manet inscitia. Obscurus enim iacet, neglectus, inops. Quæ quidem digniorum indignationem iure acuunt, & accendunt; etiam cælestium, dum cælo possit ea pertingere.

Ad præmia reuertor maiora, certiora. Illa quæ à Principe eueniant; parua videantur, quia peritura. Æterna etiam spectabit, dum promerebitur, Legatus. Et hæc sanè nisi tam diuite & falli nesciâ sponsione, à Deo omnibus expectentur, quid inter ardua & fallacia rerum, siue foueat animum, siue recreet? Hæc si tollas, ecquid magnoperè est in vitâ quod inuitet? Ad cogitationes istas ausi quoque Romani assurgere. & Cicero in Somnio suo infomnis, Omnibus, ait, qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auerint, certum esse in cælo ac definitum locum, vbi Beati sempiterno æuo fruuntur. Breuius ille & Christianè qui dixit; Benemeritis spem immortalis vitæ, vitam esse mortalis vitæ. O benè! Optimo cuique ea præmium sit, pro suis meritis, pro nostris votis!

AD LEGATVM

PARAENESIS.

FMENSVS sum quæ designaueram. Non omnia, sed præcipua, & velut selecta dixi; in ipso fortassis opere vsus habitura.

Te nunc hortor, quisquis hæc Togâ aut Sago Regni Populiq̃ue fata tractas, & maiorem illam personâ tuâ personam geris; vt quemadmodum votis præiui & monitis, agendo, satagendo, tanti Muneris nomini & Nominis muneri par esse contendas. Huc enim Caduceum seu *Κηρυκεῖον*, *Legationum insigne*, Mercurio olim tributum est, cum callido commento Legatum quoque Cæli habuerunt; vt Nomen Munusq̃ue sacrosanctum apud homines Legatus sustineret, peritus

— *Deorum*

Muneribus sapienter vti.

Si grandiore nunc etiam voce *Paranesim* admittis; consilia cœptaq̃ue omnia præceptis Dei iugiter admetire, quippe Principis: & hoc erit glorioso exemplo verè Politicum, Magnum Legatum te probare. Christiani Orbis, sic Vniuersi bonum, & Principis tui fida Tranquillitas fit Scopus tuus. Huc collima, huc nitere. Aliquando magnæ curæ magna merces erit: hîc fama, mortalium elogiis maior, cum ipso Principe & Republicâ durabit.

F I N I S.

INDEX

M I N D E X
R E R V M N O T A B I L I V M

HOC OPERE COMPREHENSARVM.

- A**
- A**CHILLES inter puellas habitu puellari latitans, quâ ratione ab *Vlyse* cognitus. 164.
- Actiões Legati si male, expendendum prudenter, cuius nomine & auctoritate ab eo profecta, publicane an priuata. 272. Ita dispiciendum circa affectas & socios Legati si quid delinquant. ibidem.
- Acuta & viuacia ingenia in rebus Statûs periculosa. 286. 103.
- Admissionum ad Principem alia publica seu officiosa, priuata alia seu negotiosa. 397. vbi varia circa hæc quæ in hodiernâ praxi. In concedendâ Admissione, præcipue Legati, facilem se Princeps exhibeat. 398. Grauitas morum in Admissione quæ seruanda. 402. Quarundam gentium in his consuetudo. 403.
- Adrianus VI. Pont. Max. vnde Imperij documenta hausert, & quid Carlo V. discipulo suo in eum finem prælegerit. 94. Marselariorum familia pro acceptis beneficijs non ingratus. ibidem.
- Adulatio, & quàm ea vitanda 77. Eam vt quidam non tolerant modo, sed sentantur. 78.
- Adulatores quales. 77. Candoris specie decipiunt. 78. 172. Iis plerumque fides non adhibetur. 78.
- Emulatio an inter domesticos & familiares Magnatibus probanda, & adeo procuranda. 285.
- Affectuum efficacia, & quantum etiam in rebus Statûs possint. 67. Quod exemplis ostenditur. 68. & seq. Eorum causa varia. 3. Vt conciliandi, apud Principes præsertim. 74. Quam momenti. ibid. Iis magnorum animi vincendi & vincendi. 243. Eos regere præstat, quàm ab ijs regi. 284.
- Affinitate lites & bella non raro sopiuntur. 348. Imperij limites extenduntur. ibidem.
- Agentes qui, & quod eorum munus. 6.
- Albani Ducis muta respondendi formula. 446.
- Alcibiades Legatos Lacedæmoniorum vt deceperit. 361.
- Alex lusus vitandus Legato. 53. Quem & famulis interdicit. ibidem.
- Alexandri Magni in bellicis euentibus felicitas. 182. Eius arrogans responsum. 451. Ut loquaculum quemdam acutè carpsert. 430.
- Alphonsi Cardinalis de la Cueva in creatione Urbani VIII. Pont. Max. publica letitia. 87.
- Ambitio Principum nec ratione nec iustitiâ compesci potest. 365.
- Ambitiosi Legationum taxati. 16.
- Ambrosij Spinola prudentia. 214.
- Amicos habere omnes, etiam tenuiores, Poli-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- Politicum est arcanum. 61.
 Amor coniugalis laudatur, & vagis affectibus praefertur. 299. Eius commoda. 300.
 Amor mutuus inter Principes ut conciliandus a Legato. 72.
 Amor sui seu philantia. 77. Ea adulationem generat nutritque. ibid.
 Anaxagoras Milesius apud Spartanos Legatus ob nimium suppellectilis apparatusum taxatus. 86.
 Annulus matrimonialis. 352.
 Anuli olim & specialis vestitus Legatis dabantur. 90.
 Annuos Magistratus esse praestat quam perpetuos, ex Aristotelis doctrina. 233.
 Antonij Pucij Florentinorum Legati faceret dictum factumque. 104.
 Antonius cur Vxorius vocatus. 297.
 Antonius Scherlijns Anglus a Magno Sophi Persarum ad Pontificem Legatus, & qua super ea Legatione contentio. 221.
 Arcana Legationis Legato plerumque a Principe indicanda. 218.
 Aretinus maledicus. 477.
 Argi oculis cur indigere dicatur Legatus. 160.
 Arma cur rusticis a Carolo V. prohibita. 343.
 Arrogantia Caesari fuit exitio. 64.
 Ars naturam supplet. 81.
 Asseda Legati. 284.
 Astra non necessitant. 183.
 Astus Philippi Macedonis. 216.
 Astutia, & eius exempla. 165.
 Atheorum opiniones quaedam & impia documenta. 170.
 Avaritia vituperatur praecipue in magno ministro. 50. In Legato maxime, quod exemplis astruitur. ibid.
 Avaritia Demosthenis eloquentiam ut
- compescuerit. 306.
 Auctoritas non temere periculo exponenda. 83. 198. 476.
 Augustus nullo loco facinorosos tuos consistere statuit. 280.
 Aula volubilis Diogenis cur dicta. 155.
 Aula Romana aliarumque orbis praecipuarum ratio describitur, quidque in singulis a Legato observandum. 120.
 Qui dies audientia Roma. 126.
 Aurelianus peregrini pauperis habitu ut Crotildem Regi Francorum Clodoveo conciliauerit. 352.
 Auro omnia peruia. 306. Philippi Macedonis in hanc rem dictum factumque. ibid.
 Austriaca Domus matrimoniorum affinitatibus multum profecit. 348. & seqq.
 Auxilia potentiorum cur merito suspecta imbecillioribus. 364.
 Auxilij prae-textu multi oppressi. 365. & seqq.
- B**
- B**ASILICAE herba natura. 399.
 Belgarum genius. 118.
 Belgium ut ad Austriacos devenerit. 349.
 Belisarius Gothos qui deceperit. 327.
 Bella, & qua ex ijs mala. 333. Ut ea dissuadenda. 334. Nunntiantur per Legatos. 316. Ut ea suadeat dissuadeatve Legatus. 318. Qua de ijs consultantanda. 321. Praetextus & occasiones bellorum qua praecipue accipiende. 320.
 Beneficentiae vis maxima. 384.
 Bæotij ut a Thracibus induciarum patrone decepti. 327.
 Bonus Socius quis. 78.
 Breuitas sermonis laudatur. 430.
 Britannorum complexio & ingenium. 118.

Brux-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- Bruxellenses cives ut Polonia Principem exceperint. 242.
- C**
- C**ADUCEVS unde dictus. 99.
 Quare Mercurio tributus. ibid.
 Celibatus Sacerdotum. 298.
 Cerimonia in diuino cultu apud externos seruanda. 88.
 Calliditas in rebus bellicis laudanda. 324.
 Calumnia, & qua per eam mala. 474.
 An melius ea superetur spernendo, an obistendo. 475.
 Calumniis quibus magni ministri petuntur, non facile credendum. 236.
 Cambyfes ut Legati sui ius violatum vindicauerit. 262.
 Cambyfis sententiã, qua ratione hostes superandi. 166.
 Candor & integritas Legato beneuolentiam conciliant. 71.
 Captiui etiam ad suos Legationibus funguntur non infeliciter. 70.
 Cardinalis Bembi Veneti Legatio. 69.
 Carneadis Atheniensium Legati eloquentia admirabilis. 100.
 Carolus Audax chartam vacuam mandatorum loco cur Legatis dederit. 205.
 Carolus IV. Imperator Electorum suffragia qua ratione emerit. 379.
 Casus fortuiti in negotiis Status vicini praecipitio. 217.
 Catena fatalis rerum omnium. 377.
 Caupo in Legati fauorem quemuis alium iam admissum hospitem potest expellere. 287.
 Censor morum domesticis Magnatum adhibendus. 291.
 Censura omnis odiosa, maxime circa minuta. 66.
 Charta alba a Principe Legatis cur datur. 205. In ea Principis nomen describitur. ibid. Circa eam rem qua-
- dam obseruatu digna. ibid. Charta eiusmodi alba seu liberorum mandatorum tabella si corrupta fuerint vel lacerata casu quopiam, quid agendum Legato. 206. Quid si omnino perditae? ibid.
 Cicero ob linguae Graecae vsu cur reprehensus. 424.
 Clementia propria virtus Principum. 389.
 Eam longe optimam in negotiis perplexis, Augusti docetur exemplo. 390.
 Cogi debent qui importune quod rationi & necessitati consentaneum, negant. 367.
 Comes de Gondemar. quam varias Legationes obierit. 270. vbi de eius prudentia.
 Comitas laudata. 63. 385. Ea quidam decepti. 453.
 Comites Legati quales. 284. Alij priuati, alij publici. 285. Secretorum inuigilant indagari. 288. Quod ingenioso declaratur stratagemate. 295.
 An iuridice conueniri possint & puniri. 273. 283.
 Comiti negotiorum aliquid subeundi oneris commitendum relaxando animo. 285.
 Communio animorum Reipub. necessaria. 221.
 Condolendi officium ut per Legationem tempestiue praestandum. 370.
 Conscijs secretorum semper timendus. 215.
 Consilium quod optimum. 456. Et ibi qua per Legatum consilia danda Principibus, & qua ratione. 457.
 Consilia Principibus magni facienda. 386. E rebus ipsis ut nascuntur, prudentis est eligere. 201.
 Consilia & anni hostium tentanda, praescienda, praenemenda. 312.
 Consistorium Romanum. 125.
 Con-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

Constantia Legato maximè necessaria. 145. Quod exemplis astruitur. ibid. & 150. & seq.
 Consuetudo lex legum. 88.
 Consuetudini obscurandam. 66. Quod & Legato licere docetur. ibid.
 Contentio plurium eodem munere fungentium, plerumque rebus praiudicat. 220.
 Continentia. 54. In Legato requisita. ibid. Incontinentes quidam Legati ut puniti. ibid. Quod etiam moderno & faceto exemplo declaratur. ibid.
 Contractus si quos inquit Legatus Legationis suae tempore, seruanda loci ratio. 277.
 Conuentionibus & pactis publicis qui praesunt, ingenio excellere par est. 167.
 Conuicia & calumnia vitanda Legato. 416.
 Conuicia quatenus admittenda Legato. 56. Prodesse subinde, festino docetur exemplo. 57. Regula in conuiciis à Legato seruanda. ibid.
 Corycei aulici. 294. 371. & seq. Erga suos liberalis sit Legatus. 296. Ab externis sibi caueat. 371. Iis clam, non palam utendum, & dissimulanda cum eis familiaritas. Vesperationes sint, sint noctuae. 307.
 Credulitas leuitatis signum. 453. Ea plebs facile decipitur. 386.
 Crimina qua puniri difficile aut sine fructu, dissimulanda. 273.
 Criminationes à Principe ut non semper admittenda, ita nec semper contemnenda. 479.
 Cupiditas Principum insatiabilis. 378.
 Cursores publici qui à Legatis emissi, nullius auctoritate retinendi. 467.
 Cursus publici seu Postae beneficio Legati gaudent. 283.

D

DAMNA qua per ineptos Legatos. 15. & seq.
 Debita abs Legato ante munus hoc contracta, eum Legationis tempore conuenibilem non faciunt. 277.
 Deceptio in secretis Principum aliquando licita. 345.
 Dedere se volentes aquis conditionibus admittendi. 323. Alioqui male cessisse pernicitiam, exemplis docetur. ibidem.
 Deditio, & qui ad eam cum honore procedendum. 322. Eius formula apud Romanos. ibid.
 Deliberatio seria rebus magni momenti adhibenda. 159.
 Delinquens sub eius iurisdictione censetur in cuius ditione delinquit. 266.
 Delphinus anchorae innexus quid antiquis. 157.
 Demetrius Mosconia Princeps ut Cromum urbe obsidione liberauerit. 313.
 Demosthenes ut festino apologo Philippi Macedonis artes eluserit. 216. Eius palla. 91. Eloquentia eius ut pecuniaria corruptela cesserit. 306.
 Dictatura perpetua f. Caesari tyrannidis occasio. 234.
 Diffidentia in oculis Principum necessaria. 176. ab ea omnis securitas. 180.
 Diogenis Cynici aula volubilis. 155.
 Discedere insalutato Principe, Legato non licet. 310. vbi cuiusdam Principis ob eam causam indignatio.
 Disciplina militaris pluris faciendae quam victoria. 199.
 Dissidia in rebus Status non subito sed paulatim componenda. 329.
 Dissimulatio facinorum in negotiis Status quandoque utilis, quandoque non item. 338. 389.
 Ditione.

INDEX RERVM NOTABILIVM.

Ditionis noua adipiscende modi varij. 378.
 Diuisio seu discordia procuranda inter capita seditionis. 340. Quod Sixti V. firmatur exemplo. 341.
 Doli tegendi sunt. 296. Legationibus familiares. 313.
 Dolus dolo eludendus. 271.
 Domestici frequenter maximi inimici. 287.
 Domus Legatorum asyli instar est. 279. & seq. In eam satellitibus vim facere aut impetum non licet. ibid.

E

EBRIETAS damnata. 57. Ea ut à quibusdam ingeniose vitata. 58. Eius periphrases. 59. Germanis familiaris. 60.
 Ecclesia Christianorum asyla sunt. 280.
 Edicta ambigua & leges irae. 392.
 Eduardus Angliae cur Legatum suum Ethenoldum necari curauerit. 353.
 Electio Legati. 13.
 Eloquentia. 98. Quanta eius vis. 99. An deceat Principes. ibid. Ea Legatorum numen. 100.
 Epistola quid sit, & qualis esse debeat. 460. & seq. In iis quae ad Principem scribuntur, abstinendum à narratione rerum parui momenti. 461. Frequentia Legatis commendatur. 463. Quae adhibenda cautela. 465.
 Epistolarum frequens inspectio & lectura Principibus ut prosit. 465. Inscriptionis habenda ratio. 468. Ut occulte scribantur. 471. Quae in iis deceptiones. 472.
 Eques quidam Legationis specie ut relegatus. 196.
 Erasmus dum intempestiue iocatur, contemnitur. 102.

Eremita habitu quidam Aula cuiusdam secreta rimatus. 296.
 Eruditio commendatur. 92. Alphonse Regis in eius laudem apophthegmata. 95.
 Eumenes ut periculum capitis dissimulando euaserit. 390.
 Excipiendi externos Principes vel Legatos forma & consuetudo. 239. & seqq. vbi multa quae in hanc rem pro hodierna praxi conducunt.
 Exempla Principum quam efficacia. 393.
 Experientia. 18. Ea Legato imprimis necessaria. ibid. & 97. Quod exemplis demonstratur. 19.
 Exploratores & speculatores liberaliter habendi. 296.
 Exteri à publicis noua ditionis muneribus cur arcendi. 296.

F

FACETIAE aliquando commendabiles. 101. Auctorem suum non raro risui & contemptui exponunt. 102. Periculo etiam. 104. Scurriles & ambigue vitandae. 102. Quaedam opportuna, & adeo grata, quod exemplis manifestatur. 104.
 Factio prouincialium inter se ruina occasio. 379.
 Fama. 20. Ea bona & solida à solâ virtute. 22.
 Familiaritas nimia vitanda. 64. Ea quam efficax & violenta. 235. Quam periculosa. 284.
 Famuli priusquam in familiam admittantur accurate noscendi. 287. Fideles & gnauis promouendi. ibid. Eorum copia ut & affectuum Legatis honorifica. 289. Aliquando suspecta. 290.
 Favor Principum inconstans & incertus. 497.

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- Fauorem ab externo Principe qui exspectat, non recte ad eum Legatus mittitur.* 231.
Felicitatis humana inconstantia. 369.
Felicitas quorundam fatalis. 181.
Exemplis ostenditur. 182. *Vnde ea sit vel oriatur.* ibid.
Felicitas magna mortalium plerosque corrumpit. 235.
Femine aliquando Legationibus adhibite. 299. *Etiam rerum grauiorum administrationi.* 300.
Festinandum lente in rebus magni ponderis. 157.
Fides Legato quam necessaria. 24.
Fidei simulacrum & mysterium. ibid.
Fiducia nimia periculo obnoxia. 215.
Florentinorum Legatorum constantia. 228.
Fœdera, & vnde ea dicta, & quot eorum genera. 354. *Conditiones.* 355.
Vtilitas. 354. *Diuersitas.* 356. *Penes quem fœderum paciscendorum potestas.* ibid. *Qui suadenda vel dissuadenda.* 358. *Datur etiam eorum protectores.* 360. *Ritus antiquorum quibus feriri consuevit.* ibid. *vbi de Christianorum Principum hodierno vsu.* *An cum infidelibus ineunda.* 362.
Forma præstantes in muneribus publicis præferendi. 38. *Quod exemplis ostenditur.* 39.
Fortitudo a Pompeio exorta ne secretum proderet. 148.
Fortuna aduersa sepe utilis. 141.
Fortuna sua quilibet faber esse potest. 183.
Franciscus Cappellus Venetorum ad Imperatorem Legatus, cur Capua comprehensus & agre absolutus fuerit. 274.
Fratrum nomen cur inter Reges vsitatum. 350.
Fraus fraude repellenda, & dolus dolo eludendus. 271.
Fraus vbi aliquando necessaria quomodo tegenda. 80.
Frons, oculi, vultus sepe mentiuntur. 80. 453. *Quod in plerisque mortalium locum habet.* 178.
Funus Legatorum vitâ defunctorum etiam ab hostibus curandum. 282.
Futura sciunt qui præterita cognoscunt. 160.
- G**
- GALLORVM mores & ingenium.* 117.
Gardenses obsidione cincti, obsidentes grauius grauiusque cadunt. 323.
Garrulitas notatur. 430. & seqq.
Genius variarum nationum. 117.
Genium variarum mores. 114 & seqq.
Gratitudo commendata. 76.
Gratitudo merum aestimatur. 65.
- H**
- HÆRESIS serpit nisi reprimatur.* 339.
Helena Russorum Regina crudele facinus. 262.
Henricus IV. Gallie Rex Ecclesie Catholica reconciliatus obuiam procedit Legato Cardinali. 240.
Heraldus seu Rex armorum. 4.
Hermolaus Barbarus tacitis suffragiis a Venetis cur capite damnatus. 484.
Hipsicratea erga maritum Mithridatem singularis & constans amor. 300.
Hispanorum genius. 117.
Hispanica libertatis in Legatis egregia exempla. 151. & seqq.
Historia laudata. 92.
Hostium animi obsequiis demerendi. 275.
Hostium Legati cautè obseruandi & suspen-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- suspecti habendi.* 251. *An publice audiendi.* 419. *Quomodo excipiendi, admittendi, deducendi.* 251. *Apparatus bellicus si formidabilis, vs exhibendus, veterum aliquot exemplis.* ibid. *Aliquando in urbem non admitti consilium.* 253. *Facultatem prouinciam ingrediendi postulare debent.* 233. *Transitus per ditionem utiliter negatur.* 274. *Etiam arma ponere iubentur.* 254. *Quid de perduellium & hereticorum Legatis?* 258.
Humanitas & morum facilitas commendata. 64.
Hungari ob pernegatam pacem crudeliter in Italos seniuunt. 335.
- I**
- IACTANTIA cuiusdam scioli.* 79.
Idioma vernaculum nationibus quibusvis variarum altercationum frequens occasio. 424.
Iesualdi Longobardorum Legati constantia & fides. 145.
Ignominia maxime Magnatibus vitanda. 82.
Imperium vt opinione & artificio non raro optime consistat. 81.
Improbi a publicis muneribus arcendi. 2. *Iis tantum occasione opus.* 208. 293.
Incessus viri Principis ratio. 83.
Inclinationes & geny præcipuarum Europe nationum. 116. & seqq.
Inconstantia & mutabilitas rerum humanarum. 377.
Indoles plebeiorum. 361.
Induciae, & cur ea Pax sequestra nominata. 326. *Quomodo suadenda.* 327. & seqq. *Suspensione carere debent.* 328. *Qui ea ex animis hostium expellenda.* ibid. *Ad Induciarum pactiones nimium Martiales non admittendi, nec stem iuuenes.* ibid. *Ad pacem via sunt, & qua ex ijs bona* 329. *Quomodo stabilienda.* 330. *Earum conditiones.* 331.
Infamiam vt incurrerit Legatus quidam, quod priuato, cuiuspiam apud Principem externum negotio se immiscuisset. 231.
Infelicitas quorundam fatalis. 182. *Ea plerumque a vitiis, vt felicitas a virtute.* 183.
Infelicitas sepe felicitatis occasio. 142.
Ingenium nascitur, non fit, sed arte excolitur. 163.
Ingenia quadam non magnis sed minutis rebus idonea. 19.
Ingenia viuacia & acuta in rebus Statius periculosa. 286.
Ingenia acria rebus agendis non semper idonea. 167.
Ingeniorum quorundam ad quiduis feliciter agendum dexteritas. 182.
Inimici beneficiis reconciliandi. 391. *Eos aliquando recte primos adiri, & sic præueniri.* 314.
Iniuriam priuatum vt vindicare noluerit Ludouicus XII. Gallorum Rex. 272.
Iniurias dissimulare, prudentis. 62.
Instructio falsa erroris occasio. 271.
Instructio Legati que 192. *Eius accurata habenda ratio, ne limites transiliantur casto effectu.* ibid. *Quomodo fiat, à Principis pendes arburrio, estque ex Imperij arcanis.* ibid. *Publica alia, alia occulta.* 193. *Publica an semper publice exhibenda* 193. *Quid si exhiberi petatur, & an exigi externo Principi semper expediat?* ibid. *Quin subinde etiam cum industria Legatus eam exhibere dabit operam.* 194. *In rei fidem sigillum Principis*

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- cipis apponitur. ibid. Instructio occul-
ta domine relinquenda tutius, an per-
egre conferenda. ibid. In obscuriori-
bus diligenter instruendus a Principe
Legatus. 195. Ambiguae instructio-
nes quando adhibende. ibid. Adhibita
aliquando in Legatorum pœ-
nam. 196.
Integritas quibusdam ad summa gra-
dus. 29.
Interpretes in rebus magni ponderis, pe-
riculosi. 107. Legationibus explican-
dis aliquando adhibiti. 425. Id non
semper consultum, sed & hallucina-
tionibus plenum. 426. Quales adhibendi,
& quo habiti honore. 427. Quae
Romanorū hac in re consuetudo. 428.
Inuiti ad munera publica suscipienda
cogendi. 33. An id consultum. ibid.
Ioannes Franciscus ex Comitibus Gui-
dius à Balneo, apud Belgas Nuntius
Apostolicus. 187. Eius in creatione
Pont. Max. Urbani VIII. publica
letitia. 85. Per Gallias iter faciens, à
prædonibus pretiosa suppellectile spo-
liatus. 283.
Ismeria Thebani callidum factum ut
honori gentis suae consuleret. 413.
Italorum genius. 117.
Iter facienti Legato per externi Prin-
cipis ditionem facultas petenda. 273.
Iudicio naturali quidam valent qui re-
bus agendis maxime idonei. 97.
Iurisdictio qualis Legatorum in suos
domesticos. 278. Ea non despotica, sed
economica. ibid.
Ius gentium Legati quando violant, Iu-
re gentium conueniendi. 269.*
- L**
- L**ARES viales. 273.
Lazaracus Comes quo facto Lega-
tus Tartarorum sine voce respon-

- derit. 446.
Legati etymon. 2. Qui eligendus. 3. 5.
Sed optime. 13. Varia pro rei geren-
da varietate appellatio. 4. vbi de
Heraldo seu Rege armorum.
Legatus proprie quis. 5. Cur mittatur.
188. Alij publici, alij privati:
item Ordinarij & Extraordina-
rij. ibid. Quidam Legati Apostoli-
ci. 185. vbi de Legatis à latere,
Nuntiis, & Legatis natis. *Qui* A-
gentes, & quod eorum munus. 6. *Qui*
Commissarij. ibid. *Qui* denuntiato-
res. 7. Deputati. ibid.
Legatus est imago Principis. 8. Eius
dignitas è Sacro textu adstruitur. 9.
Necessitas. 10. 260. Eligendus qui
aptissimus. 14. Etiam inuitus. 15. 33.
An id consultum. ibid. Saltem opi-
nione sit probus. 20. Eius fides. 24.
Principi suo ad amissim obe-
diat. 30. 381. An etiam quando
illicita mandantur. ibid. Eorum a-
pud quos agit se accommodet humo-
ribus. 65. 434. Non sit inuisus ei ad
quem mittitur. 67. Cerimonias ex-
ternorum obseruet. 74. Etiam titulos
magnatum quibuscum agendum. 76.
Nemini aduletur. ibid. Fidem &
sinceritatem aliorum prudenter di-
iudicet. 79. Suam illasam conser-
uet. 80. Quid si fraus adhibenda pro
rerum momentis. ibid. Non tam lite-
ratus sit quam expertus & rerum
agendarum peritus. 97. Inutiles mul-
tas ingenij & studiorum occupatio-
nes negligat, & quales præcipue. 98.
Sit facetus, non dicax. 101. Scom-
mata vitet & dicteria. 102. Cum
Principe quem adit, non iocetur. 13.
Præsertim si id cum Principis sui de-
decore. 105. Linguarum sit peri-
tus. 106. Seriptionis etiam. 108.
Pru-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- Prudentiam sibi in primis necessa-
riam à Deo assidue efflagitet. 110.
Quarum rerum peritia in eo maxi-
me requiratur. 111. Nationum ge-
nium & ingenium discernat. 117.
Quid in variis Principum Aulis
potissimum obseruet. 120. Peregrina-
tiones obierit. 139. Aduersa pas-
sus sit. 141. Animosus & intrepidi-
us. 143. 147. Spectacula non ad-
cat. 81. Premat altum corde dolo-
rem. 82. Vultu sit libero, & exporre-
ctâ fronte. ibid. Principis suis felici-
bus successibus publice cogaudeat. 84.
Auctoritatem eiusdem ubique tueat-
ur. 85. Quis apparatus rei familia-
ris. 86. In Religionis negotio patrios
mores accurate obseruet, nec mu-
tet. 89. Quid si id aliquando necessa-
rium? feliciter subinde factum, exem-
plis docetur. ibid. Sit eruditus, &
Historiarum præcipue lectioni dedi-
tus. 93. Tempori se accommodet. 155.
Eestinet lente. 157. Tarditatem ta-
men nimiam vitet. 158. Memoriam
maxime excolat. 161. Ita promittat
quod promittit, ut Principi suo fa-
cile pateat, si opus est, euasio. 164. Si-
mulet & dissimulet. 168. Verus ta-
men, & verax audiat, etiam si ubi
non erit. 172. Quibus modis mentiri
eum contingat. 173. An necessitate
coactus externo Principi possit im-
ponere. 174. Imponit multis mo-
dis. 314. Non omnibus, imò paucis
fidat. 176. 285. Secretorum te-
nax. 179. Qui tuto agat ne fallatur ab
officiosi & familiaribus. 180. 285.
Qui in ijs quæ per alios agenda. 181.
Quomodo exequetur quod à Prin-
cipe suo ambigüe mandat. 192. 197.
Quomodo in dubiis instructionis suæ
à Principe doceri se procuret. 195.

- Ad formulam agat in mandatis quæ
limitata. 198. Quam pœnam subeat
si mandata transierit. ibid. Quid si
hac formula Instructio inserta, Ce-
tera prudentiæ ac fidei tuæ com-
mittimus? 200. Ubi tempus suppe-
tit, in dubiis Principem suum con-
sulat. 201. Ne tamen hac anxietate
occasionem elabi patiatur. ibid. Sed
an Legatus extraordinarius, qui pe-
culiare tantum mandatū accepit,
miscere se possit negotio sibi non com-
missō. 202. Principis sui non impe-
rium modo sed etiam ingenium spe-
ctet, omniaque pro eius utilitate ma-
ximè moliat. 206. Quid agat, si se-
cus quam in mandatis habet, agen-
dum utilitas Principis dicet? 207.
In Principis sui causâ sermone po-
tius quàm scripto utatur. 208. Quæ
promittuntur, scripto tradi cu-
ret. ibid. Literis credentia sit instru-
ctus, alioquin suspectus futurus, imò
forte non admittendus quorumdam
exemplo. 211. Legationem non expo-
nat, nisi ei ad quem missus: & quid si
ille interim è viuis ereptus? 211. An
nullo casu alius Legatio exponen-
da. 212. Subinde à Principe suo ip-
semet decipiendus. 214. Arcanorum
suorum neminè consciū efficiat. 215.
& seq. An consultum Legatum à
Principe suo falli. 217. Unusne mit-
tendus an plures. 218. Cur consul-
tus vnus. 220. Quid si tamen plures
missi, & aliquis interim è numero in-
ter viuos esse desijt? 223. An qui so-
lus missus, si legitime impediatur, al-
terum Legationi perficienda possit
substituere. 224. An vnus plures
Legationes simul obeat. 226. & seqq.
vbi multis disceptata hæc insignis
quæstio. Legatus nec suis nec alio-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

rum priuatis negotiis, sed tantum Legationi suae inuigilet. 231. 248. Perpetuusne sit, an annuus. 233. Officij sui frequenter monendus. 235. Si suspectus, prudenter & caute auocandus. ibidem. Ordinario cur Extraordinarius frequenter superueniat. 238. Quomodo excipiendus. 239. Id publice fit, etiam hodierno more. 244. An ei expensae dantur, item an semper domus assignetur. 245. Si ab hoste missus, qui cum eo agendum. 251. Facultatem externi Principis ditionem intrandi semper obtinere consultum. 253. Cur inuolabilis. 259. Sed quid si consensu & consilio sui Principis Legatus deliquerit, poteritne violari? 266. Vt offendi non potest, ita nec offendere. 267. Vt in crimine deprehensus, se excuset. 269. An inuolabilis, si per non amicorum aut non confederatorum prouincias ad amicos iter faciat. 273. 311. Quid si ad hostes? 274. Quid si ad eundem gens non inimica solum, sed fera & fallax? 311. Quid si aditu prohibeatur, & nihilo minus accesserit? 275. 312. An cikeliter conueniri possit. 276. Legibus communibus locorum non est subiectus. 277. In contractibus ei seruanda loci ratio ibid. An plenaria utatur iurisdictione in domesticorum suorum mores & vitam. 278. Quae gaudeat prerogatiuis. 279. Reorum & facinorosorum exemptioni non facile se immittat. 280. Quid si reus Legati culpa deliquerit? ibid. Misse sacrificium eius adibus priuatum permissum. 282. Cursus publici seu Postae gaudet privilegio. ibid. Quid si naufragium passus, vel in praedones inciderit, quis indemne praestet. 283.

Quos asseclas & comites habeat, & quinam cum ijs uersetur. 285. & 289. Magnatum conuiuia non declinet, sed decore hospitalis audiat. 288. Vt a corycaeis sibi caueat. 394. Vt e contra eorum opera prudenter utatur. 295. An uxorem in Legatione obsecunda secum ducat. 297. Sed an si uxor comes itineris, sit etiam futura muneris. 301. An & quando ad hostes Legatus mittendus. 303. Liberaliter in usus secretos expendat. 305. Aliquando Legationem statim expromere iubendus. 308. In salutato hospite Principe non discedat ibid. Vt bella suadeat dissuadeat ue. 317. 321. 334. Vt in deditiombus se gerat. 322. Quae eius in induciis componendis industria. 327. Qui in pace concilianda procedat. 332. Qui in seditionibus. 337. Quod eius in Principum matrimonij officium. 346. 351. Quod in foederibus stabilendis. 357. Vt in ijs faciendis constanter agat. 366. Vt prudenter. 367. Qui culpam aut calamitatem deprecetur. 368. Vt per eum munera offerantur. 376. Principatui stabilendo, firmando maxime det operam. 377. Quomodo ad Principem admittatur. 397. Aliquando non admittitur. 399. Sed eam difficultatem qui euincat. ibid. Priusquam a Principe admittatur, neminem adeat uisitet ue. 400. Vt in sedendo Principis sui prerogatiuam asserat. 405. Vt hac in re honori suo, ubi periclitatur, caute consulat. 412. In concursu aliarum Legationum praecipue infestatum, prius audiri procuret. 414. An id semper consultum. ibid. Quid agendum si Magnati cuiuspiam, qui pedes incedat, fiat obuiam rheda vel equo uelut Legatus, & sermones cum

INDEX RERVM NOTABILIVM.

cum eo sint conferendi. 415. Qui in mandatorum Principis sui enuntiatione se gerat. 416. Vt sibi grauiter in externi Principis quantalibet maiestate uerendi praesentia constet, nec uel tantillum excidat. 420. Quo utatur idiomate. 424. Luceatne adhibere qui sermonem interpretetur. 425. Qualis eius sermo. 429. Coram Principe numquam nisi remeditatus loquatur. 431. Sermonem aliquando ex arte ut interrumpat. 433. Vt item profundat pro occasione. ibid. Vt commoditatem opportunam ad eundem Principis obseruet. 436. Quid si Princeps oratione eius offendatur? 437. Vt sua occultat, dum aliorum secreta expiscatur. 438. Quis dicentis habitus. 439. Vt responsum a Principe super sermone suo expectet. 440. Quid si illud ambiguum & anigmaticum? 442. Quid si interrogatorium? ibid. Quid si per silentium, nutus, signa? ibid. & seq. Quid si uolentium? 450. Quid si argute quid obijciatur? 452. Responsum minax renuntiare Principi suo in se non suscipiat. 453. Sed an suscipiat alterius ad suum Principem mandata? 454. Vt in consilijs Principi suo suggerendis se gerat. 457. Vt consilia aliorum admittat. 459. Quid si ipse qui aditur Princeps consilium a Legato petat? ibid. Quod eius officium epistolare. 460. Vt in nouis rumoribus perscribendis sibi prudenter moderetur. 462. Cum ceteris sui Principis Legatis alibi residentibus, literarum officio communicet. ibid. Quae in literis scribendis adhibenda caute. 465. Quid de domesticorum eius & externorum epistolis. 467. Scripitorum seruet exemplaria. 469. Quid de literarum externi Principis exem-

plaribus? ibid. Quae seruari non possunt nisi cum periculo, igni tradenda. ibid. & seq. Vt Secretarijs suis non nimium fidat. 470. Occulte ut scribat. 471. Vt ita scripta interpretetur. 473. Calumniam an superet melius, speruendo, an obsistendo. 475. Quid si Principis sui honori derogetur? 477. Quid si nomen alicuius ipse Legatus subuertere iusta causa inbeatur? 480. In patriam reditus, sit festinus. 481. Sed an redeat a Principe suo non uocatus? ibid. Comitatus eius arma in itinere permissa. ibidem. Amici in itinere salutandi: cum inimicis qui agat. 482. Vt oblata sibi a Principe munera non grauate accipiet. 483. Corruptelam ut euitet. 484. Sed an semper lauitia seu munera admittenda? 485. An quae dantur, Legati sint, an Principis a quo missus. 487. Vt rem Legatione gestam Principi suo fideliter renuntiet. 488. Stipendium ei pro dignitate persoluendum. 494. An impendiorum ratio a reduce petenda. 495. Laboris praemia. 496. Legati Augustales, Proconsulares, Praetorij, Tribunitij, &c. 8. Legati Obedientiae & Residentiae, eorumque agendi ratio. 124. & seq. Legatio nulli quam ei ad quem missa, exponenda. 212. An id nullo casu liceat. ibid. Deinde nulli nisi a qua missa renuntianda. 401. Legatio ad Regnantem an ad Regnum mittatur interest. 212. Legatio libera quae. 212. Cur ea Scipioni Nasica aliisque decreta. ibid. Non uideri eam publici muneris honore dignam. 213. Legatio a ministrorum & comitum aestimata frequentia. 289. Legat-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- Legatio quando dicatur peracta.* 482.
Legationes subdole instituta. 190. *Qua-
 lis Turca ad recuperandam Terram
 sanctam.* ibid.
Legationes pia qua. 187. *Sacra, profa-
 na, mixta.* 184.
Legationes vario prae-textu. 189.
*Legationes ordinaria cur hodie in v-
 su.* 236. *A primo instituto ut iam ab-
 eant.* ibid. *Plus plerumque ab ijs dam-
 ni quam commodi.* 238. *Apud Roma-
 nos rarissima.* 237. *Quis inter Chri-
 stianos primus eas miserit.* 238.
Legationes gratuita. 494. *Gratulato-
 ria.* 370. *Dolose.* 313. *Suspecta.* 314.
Ad inimicos. 303. *vbi de variis
 circa eas cautelis; de quibus et-
 iam* 315.
*Legationes olim edita iisdem verbis qui-
 bus iniuncte.* 200.
Legationum specie multi relegati. 196.
Legationum ius cur inuiolabile. 261.
Eius violati poena. ibid.
Legationum carimonia varia. 189
*Legationum munere ad scelera & frau-
 des quidam abusi.* 266.
*Legationibus an se immisceat vxor
 Principis.* 302.
Legationum. 282. 494.
*Legibus municipalibus Legatus peregre
 non est subiectus.* 277.
Lex Salica Gallorum. 354.
*Leo Byzantinus qua facetiâ Atheniensis
 Pacis auctor fuerit.* 344.
Libelli diffamatorij comburendi. 478.
Iis plebs ut plurimum decipitur. 479.
An semper tollendi. 480.
Liberalitas laudata. 49.
*Libertas magnanima quorundam Le-
 gationum.* 150. & seq.
Libertatis defensio, iusta belli occasio.
 320.
Liberi seu praes Legationum legatione
nati patrie ac domus sua privilegii
non priuantur. 282.
*Libris scribendis quidam inepti sunt,
 qui orationibus pronuntiandis idonei,
 & contra.* 434.
Linguarum peritia commendatur. 106.
Magnatibus necessaria. 107. *Ut faci-
 le obtineatur.* 108.
*Lingua Latina ex Imperij Romani ar-
 canis.* 423. *vbi alia de huius linguae
 vsu & praestantia.* 424.
*Linguae intemp. rantia multis multo-
 rum malorum causa.* 432.
Littera Credetia qua. 209. *Quanti mo-
 menti.* 75. *Sine illis nulla mandatis fi-
 des vel auctoritas.* 210. *Varia earum
 formula.* ibidem. *Quod inter eas &
 mandata discrimen.* ibid. *Inspectiende
 & discutiende diligenter, ne quis do-
 lus lateat;* 211. *Vim habere desinunt,
 cum morte Principis à quo vim sorti-
 te* ibid. *An semper exhibende.* ibid.
Littera non semper tuta. 10. 207. *In ne-
 gotiis Status periculosa.* ibid. & 209.
*Earum vsus cur in libellis supplici-
 bus, item in contractibus.* 208.
*Littera mandatorum cur certo aliquan-
 do loco tantum referenda & legenda.*
 214.
*Literiones & qui tantum sibi student
 sapiuntque, taxati.* 96.
Lites & rixae vitandae Legatis. 62. *Eos
 libris inquietare prohibitum.* 277.
Linonia ut ad Polonos deueniret. 365.
Loquacitas quorundam à natura. 177.
*Per quos ne prodaris instructio-
 nem vide* 178. *Plerumque insipien-
 tia signum.* 430. *Eam propter uti Sa-
 miorum Legati illusi.* ibid.
Loquela homine manifestum facit. 433.
*Lotio perfundi corycaeus quidam non
 granatus, ut secreta tutius rimare-
 tur.* 294.
 Ludo-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- Ludovicus XI. Gallia Rex cur Musi-
 cos Anglorum Regi Henrico dono
 miserit.* 375.
 M
MAGISTRATVS quilibet ut au-
 thoritatem suam tueatur 476.
*Magistratus causam legis una cum lege
 cur non semper promulget.* 387.
Magistratus hominem declarat. 20.
*Magistratus quis melior, annuus, an
 perpetuus.* 233.
Magistratus cur saepius mutandus.
 234.
*Magistratus quoad Legati habitatio-
 nem, supellectilem, &c. sollicitudo.*
 281.
Maestas raritate consistit. 225.
*Maledicentia saepe non tam castiganda
 quam spernenda.* 477.
*Malus & perfidus qui audit dum non
 est, saepe etiam talis esse studet.* 246.
Mandata, & eorum varia divisio. 197.
*vbi de mandatis strictis ac defini-
 tis, liberis & absolutis, manifestis
 & occultis, &c. Qua liberorum
 mandatorum forma.* 198. *Auctori-
 tas eorum magna.* 204. *Limitata
 neutiquam transilienda.* ibid. *Quam
 poenam subeat qui transgressus.* ibid.
*Mandato generali ea non intelli-
 guntur, qua peculiare mandatū exi-
 gunt.* 200. *An vni mandato ita astri-
 ctus Legatus extraordinarius, ut
 alius se non possit immiscere.* 202.
*Mandata quantumcumque libera, sem-
 per tamen sic intelligenda ut pro ho-
 nore & commodo mandantis intelli-
 gantur.* 206.
*Mandata non scripta: & qualia il-
 la.* 207. *Quid item littera Creden-
 tia.* 209.
*Mandatorum loco cur chartam va-
 cuam Carolus Audax Legatis suis
 dederit.* 205. *Eius rei adhuc hodie
 vsus, & quare.* ibid.
*Mandatorum vim & energiam ali-
 quando consulto ignorat Legatus, &
 magis etiam populus.* 387.
*Marthae Palmerij Florentini Pharma-
 copola & dein Legati eruditio ab
 Alphonso Rege commendata.* 92.
*Medicos multos eidem agro adhiberi in-
 consultum.* 220.
Megaclis Messenij insigne factum. 146.
Memoria, & eius periphraes. 161. *Ea
 magnopere commendata.* ibid.
Mendacia vitanda. 172. *Eorum tria
 genera.* 173. *Quaedam excusantur,
 etiam laudantur.* 175.
Mendacium liberum seu officiosum.
 175.
*Mensa rotunda varij Principes à Ma-
 gistratu quodam excepti.* 250. *vbi de
 ingenioso ambitionis certamine.*
*Mensa liberaliter adhibendos Legatos,
 exemplis variis docetur.* 248. & seq.
Milites armandi, non ornandi. 552.
*Ministri Principum quales sunt, tales
 politicorum negotiorum euentus.* 2.
*Missae Sacrificium priuatis Legationum
 adibus permissum.* 282.
Modestia commendatur. 416.
*Modestia cuiusdam in tenui, insolentia
 in pinguiori fortuna.* 91.
Moriones in Aula etiâ demerendi. 114.
Mors contemnenda. 140. *Maxime Le-
 gato.* ibid.
*Mulieres viris plerumque in rebus a-
 gendis impedimento.* 298.
*Mulieres secretis virorum, quorum af-
 fedum tenent, sciendis apta, celandis
 inepta.* 298. 302.
Munera publica improbi non obtant. 2.
*Munera Principum per Legatos mit-
 tendi.* 372. *Ea splendida sint, & pro
 digni-*
 Ttt

INDEX RERVM NOTABILIVM.

dignitate mittentis, eiusque ad quem mittuntur. 374. Sint rara & cara, item duratura, ut factio suo docuit Maximilianus I. ibidem. *Quae ab hostibus mittuntur quo loco habenda.* 375. Non mittenda quae exprobrationem sapiant. 376. Iis debetur remuneratio. ibid. *Quando, quomodo, & cui porrigenda.* ibid. *Munera corruptela occasio.* 484. 495. Iis etiam ipsi qui dant nonnumquam decipiuntur. 486. *Munificentia Principum erga ministros quam necessaria.* 498. *Mutabilitas & inconstancia ingenij humani.* 235.

N

NATURAE defectus arte supple-
di. 81. *Quantum fieri potest
tegenderi.* ibid. & seq. *Nanarra Regnum qui ad Hispanos
peruenerit.* 166. *Necessitas nulla ab astris.* 183. *Necessitas excusat saepe
repentina consilia.* 201. *Necessitas fidei aut Religionis
tuenda iusta belli occasio.* 320. *Negotia varia varios Legatos
desiderant.* 17. *Negotia priuata Legato seponenda.* 231. *Negotiis priuatis legationis
dignitas hodie ut olim non preteritur.* 213. *Negotiorum pondus
Legatum saepe postulat.* 18. *Nobilitas in Legato necessaria.* 36. *Præfertur
quae antiquior Nobilitas.* 37. *Nuntij Apostolici dignitas,
praeminentia, officium.* 185. *Nuntia mala cur plerumque
dissimulanda.* 490. *Ea referre, multis exitio
fuit.* ibid. *Nuptiae Principum, & quae in us
pra-*

cipue spectanda. 346. *Quae per eas
bona.* 348.

O

OBEDIENTIA Principi a Le-
gato exhibenda. 30. *Sed an etiam
quando Princeps illicita mandat,
multis discussum.* 30. & seq. *Obsequia Legato aduentanti qualia
praestanda.* 236. *vbi de obsequiis obuiam
procedendi. Qui mos etiam
Antiquorum exemplis adstruitur.*
ibid. & 247. *Obsequia exceptionum Principi accu-
rate significanda.* 243. *Excipere clan-
culum exterorum Legatos, Romanis
crimen laesae Maiestatis.* 244. *Obsessi ut callide ad deditio-
nem inducendi.* 324. & seq. *Obsides teneri possunt eorum
Legati a quibus iniuria timetur.* 271. *Obuiationis obsequia.* 239. *Eorum uti-
litas.* 256. *An Principes aliquando
obuiam alicui procedant.* 240. *Hic hono-
r ab Serenissima Hispaniarum
Infante Isabella Vladislao Poloniae
Principi exhibitus.* ibid. *Obuiam procedens alicui
Principis sui nomine ut se gerat.* 240. *Qualis is esse
debeat.* 257. *Occasio in rebus agendis
maximi momenti.* 156. 201. 227. 416. *Octavius Visconti
Sereniss. Infantis nomine extra urbem
obuiam procedit Vladislao Poloniae
Principi.* 241. *Odium alteri. ut per
legationem conciliandum.* 371. *Odium a se ut
repellat Legatus.* 421. *Oeconomus
Legati, & quid ei incumbat.* 286. & 293. *Opinio pro
obsidione aut deditioe, maximi
momenti.* 326. *Opportunitas soror
bonae sortis.* 156. *Oppressi*

INDEX RERVM NOTABILIVM.

Oppressi iuuandi. 364. *Oppressi quidam nimia recipiendi
auxilij fiducia.* 364. & seq. *Quod variis
docetur exemplis.* ibid. *Oratio quae vere
pulchra.* 100. *Suspecta, quae nimis
elaborata, quod Carneadis Atheniensis
adstruitur exemplo.* ibid. *Oratio ex
dicentis habitu saepe aestimatur.* 439. *Oratio
accommodanda tempori, loco, personis.* 438. 444. & seq. *Orator a
quam oratione dictus Legatus.* 88. *Os
Regis est Legatus.* 259. *Ostentatio
luxus & diuitiarum, periculosa.* 252. *Ostracismus
Atheniensium.* 196.

P

PAX, & eius bona. 332. *Eius in Vrbe
templum & simulacrum.* 335. *Conditio-
nes quibus ineatur.* 336. *Eius instrumenta
praecipua & internuntij Legati.* 422. *Petentibus
an concedenda.* 319. *Pacem petenti cur
bellum parandum.* 315. *Imperij Regnisque
saepe damnosa.* 329. *quod ibidem
variis docetur exemplis. Pax domestica
an vicinis bellis procuranda.* 321. *Patria
abesse numquam censetur Legatus.* 276. *Paupertas.* 47. *In Legato
damnata.* ibid. *Magnum emergere
volentibus impedimentum.* ibid. *Peccatum
ut excuses, de quo suspectus vel etiam
conuictus.* 269. & seq. *Pecunia obediunt
omnia, etiam vel maxime in rebus
Statu.* 297. 305. *In usus secretos
ut expendatur.* 304. *Eius ratio a
Legato cur non facile petenda.* ibid. *Multa de
huius me-*

tali efficaciam vide 305. & seqq.
Peregrini a Legationibus arcendi. 34. *Eorum
tamen opera in quibusdam utilis.* 35. *Perfidia in
Principum ministris quam detestabilis.* 25. *Exemplo
Campobachij.* 28. *Periurium
Principi maxime vitandum.* 328. *Per-
sae Rex ad Clementem VIII. Pont. Max.
Legationem instituit.* 221. *Petri
Capponij Florentini insigne factum.* 153. *Philautia.* 222. *Philippus
Arenbergicus Dux Arschotanus in Galliam
simul & Hispaniam Legatus.* 229 & 247. *Philippus
Visconti Mediolani Dux spe pacis ut
Florentinos deceperit.* 316. *Pietas
laudata.* 110. *Legato necessaria.* 87. *Principi
commendata.* 382. *Plures Legationes an
vni simul committende.* 225. *Plures an
eadem Legatione recte fungantur.* 218. *Olim
id in usu magis quam in hodierna
praxi.* 219. *Cur consultis per unum.* 220. *Plurium
contentio periculosa.* ibid. *Vbi tamen
plures missi, vnus tantum
Oratoris munus obit.* 225. *Paena
violantium ius Legatorum.* 265. *Paena
Legati qui mandata transgreditur.* 198. *Paena
retaliationis apud omnes Nationes
usitata.* 270. *Politicus
verus quis.* 79. *Politici auctores
qui praecipui.* 93. *Polonorum
mores.* 118. *Pompeij egregia
constantia & fortitudo ne secretum
proderet.* 148. *Pontificis
Romani maiestas & dignitas.* 182.

INDEX RERVM NOTABILIVM.

Posta seu Cursus publicus. 282.
 Porando quidam vt decepti. 57. Et quam
 ingemose alij alios deceiverint. ibid.
 Potentia aucta non dimminuit, sed auget
 plura obtinendi desiderium. 378.
 Praefecturam perpetuam uni alicui per-
 mittere, cur Venetis Bartholomaeus Co-
 leoni prudenter dissuasit. 234.
 Praemia virtuti, industria & labori de-
 bentur. 496. Danda talia quae sint ad
 promerentis genium. 497.
 Prerogativa Legatorum. 279.
 Praesentia in rebus agendis saepe necessa-
 ria. 204.
 Princeps non solus sed aliorum regit ad-
 miniculo. 2.
 Principem offendit qui eius Lega-
 tum. 259. Quod exemplis probatur.
 ibid. & 261.
 Princeps cur ambigue Legatum suum
 aliquando instruat. 196.
 Princeps ne super eodem negotio diuersa
 mandet diuersis. 203. Periculosum
 hoc, recenti exemplo adstruitur. 204.
 Princeps in scribendo & magis etiam in
 subscribendo debet esse difficilis. 208.
 Scribere tamen aliquando quam di-
 cere consultius. 209.
 Princeps si Legatum alterius apud
 quem & suum habet, offenderit, quid
 agendum. 270.
 Principatus vt stabiliendus & conser-
 uandus. 377. & tota Dissert.
 Princeps vt hostiles Legatos alioquin
 suspectos a se dimittat. 310. Cum se-
 ditionis capitibus vt se gerat. 342. Si-
 bi subditos cur affinitate sibi iungi non
 debeat permittere. 349.
 Principes summi ad mutua colloquia non
 facile accedunt, an & quare id con-
 sultum. 11. Tutius per Legatum. 12.
 Principes grandia omnia, nihil plebeium
 aut vile decet. 52. Vt Legatorum ge-

nium cognoscant, accurati sint, ne
 decipiantur. 80. Vix iocos admit-
 tunt. 103. Legatum vt secreta ex-
 promat cogere non possunt. 148. Le-
 gatos suos subinde aliter instruunt
 quam intendunt. 214.
 Principes multa verentur iurare, quae
 tamen optant perpetrari. 203.
 Principes non facile arcana sua alicui
 patefaciant. 215. Ne quidem semper
 Legatis. 216.
 Principes an aliquando obuiam alicui
 procedant. 240.
 Principes satellitibus domesticis cur sti-
 pentur. 255.
 Principi an eloquentia necessaria. 99.
 Eius ars & ars, prudentia. 111. Ar-
 tificium, regere consiliorum finem. 215.
 Lex, utilitas. 206.
 Principis morte totius Status forma mu-
 tatur. 212.
 Principibus quanti facienda erudi-
 tio. 95.
 Principum affectus cereus. 103.
 Principum nuptiae, & quae in ijs praeser-
 tim spectanda. 346.
 Principum ambitio quam insatiabilis.
 365.
 Principes aliquando maiestate sua quos-
 dam obmutescere vt fecerunt. 420.
 Principes in admissionibus concedendis
 non sint difficiles. 398.
 Principes ipsos cur Legationes excipere
 conueniat. 401.
 Principes vt dignitate, ita sapientia se
 putant omnes praecellere. 457. Quo-
 circa cum ijs hac de re contendere, ma-
 gna esse imprudentiae, monstratur fe-
 stiuo exemplo. ibid.
 Principes vt prudenter de renuntiatio-
 ne Legatorum indicent. 490.
 Principibus in ditione noua stabilien-
 da, confirmanda, commendatur Pie-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

tas. 382. Beneficentia. 384. Consul-
 tatio. 386. Clementia. 389. Aliae
 virtutes. 393.
 Princeps Legationis quis. 225.
 Principes Christiani ad Terra sancta
 recuperationem conspirant nullo e-
 uentu. 191.
 Priuata negotia nec sua nec aliorum
 curat Legatus. 231. Quod exemplo
 ibidem adstruitur.
 Priuati (vt loquuntur) seu familiares
 Principum taxati. 227. An tales
 Principem habere expediat. 466. Eo-
 rum, ubi habentur, magna habenda
 ratio. 113.
 Priuilegia. 388. Ea quae Statui praei-
 dicant reicienda. 368.
 Procurator quis plenum mandatum
 habere censeatur. 200. Res Domini
 meliores facere sine mandato, non de-
 teriores potest. 202.
 Prodigalitas taxata. 50.
 Promissio in rebus Status quatenus ser-
 uanda aut frangenda. 176.
 Protheus Homericus multifaria sapientiae
 symbolum. 458.
 Prudentia. 109. Ea constat memoria
 & reminiscencia. 161. Legato in pri-
 mis necessaria. 109. A Deo obtinen-
 da, sine quo caca omnia. 110. Qua-
 rum rerum notitiam requirat. 111.
 Prudentis est se tempori accommoda-
 re. 155. Multorum Philosophorum
 exemplo. ibid.
 Psittacum iaculari dum quidam Lega-
 tus conatur, risu se exposuit. 81.
 Publica dum curat Legatus, priuatis
 suis rebus studere & distineri non
 debet. 277. Pulchrum super ea re
 Philippi II. Hispaniarum Regis
 dictum factumque. 278.
 Puella venusta dici voluit, etiam quae
 deformes. 116.

Pulchritudo laudata. 40. Ea in viris
 non formositas, sed quaedam maie-
 stas. 41. Principem vt decet, ita Le-
 gato necessaria. 42. An non aliquan-
 do Legatus qui deformis. 44.

Q

QUIES domestica an vicinorum
 bellis procuranda. 321.
 Quies aliquando indulgendum. 285.

R

RATIO Status adinuadendam al-
 terius ditionem non sufficit. 381.
 Rebelles alterius inuare, est suos rebel-
 lionem docere. 321.
 Regem offendit, qui Legatum. 259.
 Reges cur fratres se inuicem indigerent.
 350.
 Reges multi Principe sive deuicti vt ca-
 lamitatem deprecari non erubuerunt.
 368.
 Religio eaque una & inuolabilis Prin-
 cipibus commendata. 382. & seqq.
 Qua ratione introducenda. 383. Quae
 Principatus corroboracioni ac tran-
 quillitati maxime conducant. 384.
 Religio, belli praetextus. 320.
 Religionis in pactiombus maxima ha-
 benda ratio. 323.
 Remedia morborum vt varia, ita & se-
 ditionum. 319.
 Renuntiatio Legationis vt vitietur. 488.
 Quotuplex ea, & vt instructioni &
 mandatis respondeat. 491. Vt insti-
 tuenda, publicene an priuata. 491.
 Reorum & facinorosorum exemptioni-
 bus Legatus non facile se immisceat.
 280.
 Responsum varia species. 440. Quae
 exemplis declarantur. 441. Respon-
 salia enigmatica. 442. Alia interro-
 gatoria. 433. Quaedam per silen-
 tium.

INDEX RERVM NOTABILIVM.

tium. *ibid.* *Quaedam per signa.* 445.
Decorem in omnibus seruent Principes, alioquin notandi, ut quida. 444.
Quaedam ex arte & ingenij promptitudine. 488. & seq. per varia exempla. *Quaedam violenta.* 450. *Quaedam per litteras.* 454. Et per mutuos Legatos. *ibid.*
Respublica cur modo huic modo aduersa parti suppetias mittant. 364.
Restrictio mentalis. 171. & pluribus. 174.
Retentum Curia quod. 197.
Rigor & severitas à Principibus quando adhibenda. 392. & seq.
Risus ut gratus vel ingratus. 440.
Rodericus Calderonius ad Belgij Principes Legatus. 229.
Rudolphus Austriacus quâ industriâ pacem cum Abbate S. Galli fecerit. 332.
Rumores populares quare plerumque falsi. 463.
Rusticis armorum usum cur Carolus V. interdixerit. 343.

S

SACERDOTVM *casta vita & caelebs probatur.* 298.
Satellites domestici Principum ad quid conferant. 255.
Scribere non expedit omnia, sed præstat multa Legatorum auribus & animo committere. 207.
Scipioni Nasica legatio libera in Asiam cur decreta. 212.
Scriptura sacra lectio Legato commendata. 93.
Scriptura sacra omnis Politica doctrina scaturigo. 94. Id *Adriani VI. Pont. Max. docetur exemplo.* *ibid.*
Secretarius Legati, & quid ei numeris. 286.

Secreta Legationis soli Principi & nulli alteri explicanda. 492.
Secretum suum qui alteri reuelat, sui iuris esse desinit. 215.
Secretum Reipub. quam constanter seruauerit Pompeius. 148.
Securitas omnium à dissentiâ. 180.
Seditio, & quinam ea sedanda. 338.
Remedia sex. 339. *Definitio.* *ibid.*
Discrimen. *ibid.* *Vt in sui initio reprimenda.* *ibid.* *Transfatione quandoque placanda.* 341. *Argumentis non politicis & subtilibus, sed popularibus lenienda.* 344. *Sed & adhibenda.* *deceptio.* 345.
Senatus Veneti arctum silentium & secretum laudatum. 26.
Senectus laudata, & in rerum administratione inuentus. *prelata.* 44. *Quenam illa.* 45. *Et an iuuenes semper arcendi à muneribus.* 46. *An in senum comatatu mittendi.* *ibid.*
Sermo grauis & enucleatus Legatum decet. 429. *Maxime etiam breuis & contractus in rei & sententiarum pondus.* 430. 432.
Sermones temerarij & audaces ut quibusdam male cesserint. 417.
Sermone vario apud varios utendum. 434.
Sessionis prerogativa quanti à Principibus fiat, exemplis adstruitur. 406. *vbi de vario & ambitioso super eâ re certamine. Qui euitari hinc nates lites videantur.* 412. *Quid statuendum inter Legatos eiusdem Principis.* 414.
Sigillum Principis Legatorum instructionibus apponitur. 194.
Silentium aliquando responsi locum obtinet. 443.
Silentium à multis difficulter seruatur. 177.

Simu-

INDEX RERVM NOTABILIVM.

Simulatio & dissimulatio. 168. *Quanti ea ponderis in rebus Status & grauioribus.* 169. *Cur hoc ano ita necessaria.* *ibid.* *Quatenus simulandum.* 170. & seq.
Simultates deponenda negotium aliquod simul transigere volentibus, exemplo Aristidis & Themistoclis. 222.
Spiritus contradicitionis aliquibus familiaris rerum transfationi aduersarius. 222. *Vnde ille oriatur.* *ibid.*
Stipendiorum militarium ratio qua optima. 318.
Substituere sibi aliquem an Legato legitime impedito liceat. 224.
Succensus multa honesta facit. 203.
Sumptus & expense cur hodie plerumque non fiant Legatis externis. 244.
Romanorum eâ in re liberalitas. 245. *vbi Attilæ Legatos Theodosij Iunioris conuiuio excipientis liberalitas.*
Supellex Legatorum qualis. 85.
Suspecti ministri ut ab officiis prudenter amouendi. 235.
Suspicio omnis ab induciarum pactione amouenda. 327.
Suspicio sceleris quandoque punienda. 393.
Suspicio nasci facilis, tolli difficilis. 476.
Sympathia naturalis causa affectu. 73.

T

TACITVRNITAS *laudata.* 178. *Quanti ea momenti in negotiis Status.* *ibid.* *Simonidis in hanc rem apophthegma.* *ibid.* *Nimia tamen vitiosa.* *Morturi cuiusdam patris filio data super taciturnitate instructio.* 180.
Talionis pœna Iure gentium permissa. 270.
Temeritas in Legato quodam casti-

gata. 154.
Tempori, loco, & personis accommodanda oratio. 48.
Themistocles Legationis morâ Lacedæmonios decepit. 308.
Timagoras cur ab Atheniensibus damnatus. 485.
Timidus Legationi non idoneus. 147.
Tituli ad honorem concessi. 87. *Eos quidam ut affectent.* 468.
Turca præter primogenitum reliquos omnes natos cur è medio tolli curet. 350.
Turcarum genius. 118. *Cur communi fœdere à Christianis non inuadantur.* 357. *Cur vino abstinere inbeantur.* 137. *Eorum Legatus ad Hollandos Antuerpia sistitur.* 273. *Mores in admittendis Legatis.* 135. *Renegati seu apostata Christiani ijs in pretio.* 139.
Tyranni cur olim in familias viros graues & sapientiâ inclitos adsciscere consueci. 291.
Tyrannidis depulsio, iusta belli occasio. 320.

V

VALETVDINARI Legationibus inepti. 42.
Veneri nobilitatem colunt, & genealogi student. 133. *Eorum regimen & politia.* *ibid.* *Præfectos militia cur frequenter mutent.* 234. *Pro personarum qualitate vario vestitu utuntur.* 90.
Veracitas commendata. 172.
Veritas odiosa. 457. *Cur temporis & memoria filia dicatur.* 172.
Verruca arx à Friderico Montisferati Comite quo stratagemate occupata. 325.
Versuti. 78.
Vestis

INDEX RERVM NOTABILIVM.

- Vestis splendidior personam reddit spectabilem.* 90.
Veturia Coriolanum filium ab obsidione Roma oratione sua ut diuerterit. 71.
Vicarios Legati substituere non possunt, nisi suos filios. 224. *An id hodie in usu.* ibid.
Vindicta cui iditas quò Helenam Ruforum Reginam impulerit. 264.
Violentia in seditiosos non facile adhibenda. 342. *Nec iisdem spes venia tollenda.* 343.
Vires propria ubi deficiunt, alienis fulciende. 363.
Virtus sibi ipsi premium. 182. *Ei omnia obediunt.* 183. *Ante omnia querenda.* 22. *Calumnia exposita.* 474.
Visitaciones ut admittant Legati, item ut reddant. 257. *ubi discussum, An Legatus, postquam solemniter a Principe quem adit admissus est, salutationis officium expectare ab alio Legato, si quis ad eandem Aulam prius venerit, debeat, an eidem deferre.*
Vitia non subito sed paulatim e communitate euellenda. 394.
Vladislaus Polonie Princeps Bruxellam appellit. 241. *Vt ab Serenissima*
- Infante Hispaniarum, totaque Aulâ exceptus.* 242.
Vnus an simul pluribus Legationibus commodè destinetur. 216.
Vnum præ reliquis Principis affectum possidere, & familiaritate in rebus agendis potiri inconsultum. 227.
Vnum eundemque variis honorum muneribus semper fungi, non est ex honore Principis. 230.
Vtilitas est lex Principum. 206. *In eam Principes maxime collimant, ut in actionum suarum album.* 357. *Ea quando equalis, fœdera ut firmat, ita ubi inæqualis, infirmit & debilitat.* ibidem.
Vultus constitutio indicium est animi affectuum. 82.
Vxor. 297. *An eam secum ducat in Legatione obeunda Legatus.* ibidem. *Quæ ab eâ impedimenta, pericula, &c.* 298. 301. *Quæ commoda.* 299.
- Z
- Z**OPYRVS *Persa quàm vasfratentione nasum & aures sibi abscindi voluerit.* 315.

NO-

NOBILI AC PRVDENTI
 VIRO
 D. FRED. DE MARSELAER
 EQVITI AVRATO
 TOPARCHÆ DE LOXEM
 ET DE TER VECQ
 CONSVLI CIVITATIS BRVXELLÆ
 DN. P. V. DE S. M.
 MNEMOSYNON.

CVI *Sophia, Juris, Morumq; scientia, & usus, Accumulant dotes corporis atque animi, MARSELAR, officium Legati & Regis acutè Instruit atque ornat serius iste Liber.*
Iste brevis verbis, req; ingens, utilis omni Cui cordi & cura est publica vel sua res.
Plura exploranti occurrunt quàm verba figurant, Mos, mens, ingenium Principis & Populi.
Ominor: An tandem sic ARTE ET MARTE resurget Prisca Domus, tantis quæ tibi splendet Anis?

VVV

CEN-

CENSURA.

REGIVS hic verè egregius Legatus, Catholicae Religioni non aduersus, ab omnibus qui praesunt aut parent cum fructu legetur.

*Gul. Fabricius S. Th. Doctor, Apostolicus
& Regius Librorum censor.*

POLITICVM istud Nob. Domini FREDERICI DE MARSELAER Scriptum, pietati & generosis institutis consonum, praeo dignum censeo; nec Regum modò, verum etiam Ecclesiae Oratoribus perutile: adeò nouis & selectis exemplis, grauissimis & acutissimis monitis, Lectorum industriam iuuat & exercet, viamque praebet ad salubrem etiam in angustiis cautelam. Datum Bruxellae XIII. Idus Iul. M. DC. XXV.

*Henricus Smeyers S. Th. Licentiatus,
Scholasticus Brux. Librorum censor.*

SVM.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPVS IV. Hispaniarum Rex Catholicus, Potentissimus Belgarum Princeps, diplomate suo fanciuit, ne quis intra decennium, Volumen istud, cui titulus, *Domini Frederici de Marselaer Equitis Legatus*, typis excudat, aut alibi excusum in Belgij Ditiones vehat venalè habeat, citra Balthasaris Moreti (cui suam facultatem Auctor impertiuit) consensum. Qui secus faxit, librorum confiscatione, & graui insuper damno mulctabitur, vt solemnibus Diplomatum expressum est, datis Bruxellae, XI V. Augusti, M. DC. XXV.

Signat in Concilio Sanctiori,

J. le Comte.

Et in Concilio Brabantiae,

J. Cools.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. XXVI.

